

EGE ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

(DOKTORA TEZİ)

**AVRUPA BİRLİĞİ ORTAK TARIM POLİTİKASI'NIN
TARIM MAKİNALARI SEKTÖRÜNE ETKİLERİ
(EGE BÖLGESİ ÖRNEĞİNDE İŞLETME POLİTİKALARI
ve REKABET GÜCÜNÜ SÜRDÜRME)**

Gülfinaz ÖZOĞUL

Tarım Makinaları Anabilim Dalı

Bilim dalı kodu: 501.08.00

Sunuş tarihi: 12.02.2009

Tez Danışmanı: Yrd.Doç.Dr. Bülent ÇAKMAK

Bornova-İZMİR

Gülfinaz ÖZOĞUL tarafından DOKTORA TEZİ olarak sunulan *“Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası’nın Tarım Makinaları Sektörüne Etkileri (Ege Bölgesi Örneğinde İşletme Politikaları ve Rekabet Gücünü Sürdürme)”* başlıklı bu çalışma E.Ü. Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği ile E.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Eğitim ve Öğretim Yönergesi’nin ilgili hükümleri uyarınca tarafımızdan değerlendirilerek savunmaya değer bulunmuş ve **12.02.2009** tarihinde yapılan tez savunma sınavında aday **oybirliği ile başarılı** bulunmuştur.

Jüri Üyeleri

İmza

Jüri Başkanı : Yrd. Doç. Dr. Bülent ÇAKMAK

Raportör Üye : Prof. Dr. Fazilet N. ALAYUNT

Üye : Prof. Dr. M. Ediz ULUSOY

Üye : Prof. Dr. F. Akın OLGUN

Üye : Doç. Dr. Tuna DOĞAN

ÖZET

AVRUPA BİRLİĞİ ORTAK TARIM POLİTİKASI'NIN TARIM MAKİNALARI SEKTÖRÜNE ETKİLERİ (EGE BÖLGESİ ÖRNEĞİNDE İŞLETME POLİTİKALARI ve REKABET GÜCÜNÜ SÜRDÜRME)

ÖZOĞUL, Gülfinaz

Doktora Tezi, Tarım Makinaları Bölümü

Tez Yöneticisi: Yrd. Doç. Dr. Bülent ÇAKMAK

Şubat 2009, 454 sayfa

Bu çalışmanın amacı, Avrupa Birliği'ne tam üyelik sürecinde;

- Tarım sektörümüzün Ortak Tarım Politikası'na uyumunun tarım makinaları sektörü üzerindeki olası etkilerinin ortaya konması,
- Ortak Tarım Politikası'na geçişle ülkemiz mekanizasyon planlamasında ortaya çıkabilecek durumların saptanması,
- Ege Bölgesi'nde incelenen tarım makinaları imalatçılarının üretim, planlama ve fiyatlandırma stratejilerinin Ortak Tarım Politikası gelişimine bağlı değişiminin irdelenmesi,
- Ege Bölgesi'nde incelenen tarım makinaları imalatçılarının; kalite ve standartlara uygunluk, üretim teknolojisi, üretim maliyetleri ve Araştırma Geliştirme (Ar-Ge) faaliyetlerinin değerlendirilmesi,

- İncelenen tarım makinaları firmalarının rekabet gücünün hangi konumda olduğunu saptanmasıdır.

Bu amaçla “Ortak Tarım Politikası” ile ilgili kaynaklar taranmış, AB’ye tam üyelik sürecinde tarım sektörünün Ortak Tarım Politikası’na uyumunun tarım makinaları sektörü üzerindeki olası etkilerini belirleyebilmek amacıyla anket çalışmaları yapılmıştır.

Anket, kendi bölgesinde ve dalında önemli konuma sahip makine imalatçılarıyla ve tarımın farklı bölümlerinde hizmet eden (hayvansal, bitkisel vd.) ve üretim yapan üreticiler ile yapılmıştır. Elde edilen veriler belirlenen hipotezlerde değerlendirilmiş ve rekabet potansiyelinin değerlendirilmesi sırasındaki kısıtlar belirlenmeye çalışılmıştır.

AB pazarına girmek ve bunun uzantısında sektörde dünya oyuncusu olmak isteyen firmalar ürünlerine teknolojik bileşenleri eklemeli ve bilişim teknolojilerini ürünlerine adapte etmelidirler. ABD, Kanada, Avustralya gibi büyük ölçekli tarım işletmeciliğinin yaygın olduğu ülkelere tarım makinası pazarlamak isteyen firmalar, küreselleşme ve ekonomik baskılar nedeniyle işletmelerin büyüme eğilimlerini de göz önünde tutarak, elektronik bileşenleri eklemekle yetinmemeli, aynı zamanda yüksek miktarda üretime ve büyük ölçekli tarım faaliyetlerine yönelik büyük, güçlü, sağlam makinaları ürün gamlarına katmalıdırlar. Gelişmiş pazarlarda kalite ve teknolojik düzey sıklıkla fiyat ölçütünün önüne geçmektedir.

Anahtar sözcükler: Rekabet gücü, ortak tarım politikası, tarım makinaları.

ABSTRACT

EFFECTS OF THE EUROPEAN UNION COMMON AGRICULTURAL POLICIES ON THE SECTOR OF AGRICULTURAL MACHINERY (ADMINISTRATION POLICIES AND SUSTAINABLE COMPETITIVENESS AS IN THE CASE OF AEGEAN REGION)

ÖZOĞUL, Gülfinaz

Ph.D. Thesis, The Department of Agricultural Machinery

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Bülent ÇAKMAK

February 2009, 454 Pages

The objectives of this study, in the course of full membership to the European Union, were;

- To explore the potential effects of the adaptation of the agricultural sector of Turkey to the Common Agricultural Policy on the sector of agricultural machinery,
- To find out the outcomes that would occur in mechanization planning of Turkey due to the transition to the Common Agricultural Policy,
- To investigate the changes that depend upon the development of the Common Agricultural Policy in the production, planning, and pricing strategies of the agricultural machinery manufacturers examined in the Aegean Region,
- To evaluate the quality and conformity to the standards, manufacturing technology, costs of manufacturing, research and development activities of the agricultural machinery manufacturers examined in the Aegean Region,

VIII

- To determine the level of competitiveness of the observed firms of agricultural machinery.

With this purpose, the literature on “Common Agricultural Policies” were reviewed, and questionnaires were carried out in order to determine the potential effects of the adaptation of the agricultural sector to Common Agricultural Policies in the course of full membership to the European Union.

The survey was conducted with the agricultural machinery manufacturers having significant status in their own region and fields and those serving in different fields of agriculture (both animal and vegetal etc.) and producing goods. The data were evaluated according to the hypotheses decided in advance and some criteria were tried to be determined for the evaluation of the competitiveness.

The firms desiring to enter the EU market and to become an international actor should add the technological components and adapt the information technologies to their products. The firms planning to export agricultural machinery to the countries such as USA, Canada and Australia where large scale agricultural holdings are common should not only be equipped with electronic components but also add big, strong, and robust machinery to their variety of products for high level of manufacturing and large scale agricultural activities by considering the growth trend of the companies as a result of globalization and under economical pressures. Quality and technological level may frequently surpass the criteria of price in the developed markets.

Keywords: Competitive capacity, common agricultural policy, agricultural machinery.

TEŞEKKÜR

Bu tezin yürütülmesi sırasında yoğun faaliyet temposu içinde çalışmalarımı titizlikle inceleyip bana yol gösteren ve her zaman destek olan çok değerli danışmanım, Sayın Hocam Yrd. Doç. Dr. Bülent ÇAKMAK'a, bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde değerli katkı ve yardımları olan ve desteklerini esirgemeyen Sayın Hocam Prof. Dr. M. Ediz ULUSOY'a ve Sayın Hocam Prof. Dr. F. Akın OLGUN'a, manevi desteklerini arkamda hissettiğim sayın hocalarım ve arkadaşlarıma, bu süreçte sabır ve hoşgörülerıyla her zaman desteğini hissettiğim dostlarıma ve çok sevgili aileme teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Bu tez çalışması Ege Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyonu tarafından desteklenmiştir. Çalışmalar sırasında ihtiyaç duyulan gerekli desteği veren Ege Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyonu' na teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET.....	V
ABSTRACT	VII
TEŞEKKÜR.....	IX
İÇİNDEKİLER	XI
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	XXV
ÇİZELGELER DİZİNİ	XXXI
KISALTMALAR DİZİNİ.....	XXXVIII
1. GİRİŞ.....	1
2. AVRUPA BİRLİĞİ ORTAK TARIM POLİTİKASI	4
2.1 Avrupa Birliği'nin Doğuşu ve Gelişimi	4
2.2 Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası'nın Oluşturulma Nedenleri ve Yasal Dayanağı.....	15
2.3 Ortak Tarım Politikası'nın Amaçları	15
2.4 Ortak Tarım Politikası'nın Araçları	17
2.5 Ortak Tarım Politikası'nın Sonuçları	19
2.6 Ortak Tarım Politikası Uygulamalarının Ortaya Çıkardığı Sorunlar.....	19
2.7 Ortak Tarım Politikası'nda Yapılan Reformlar.....	20
2.7.1 1968-1989 dönemi reformları.....	20
2.7.2 1990 sonrası reformlar	23
2.7.3 Dünya Ticaret Örgütü tarım anlaşması sonrası reformlar.....	25

İÇİNDEKİLER (devam)

Sayfa

2.7.4 Gündem 2000 reformları	26
2.7.5 Günümüzde ortak tarım politikası uygulamaları	29
2.8 Avrupa Birliği Bütçesinde Tarım.....	39
2.8.1 Ortak Tarım Politikası'nın finansman düzeni	39
2.8.2 Tarım bütçesinin ürünler bazında dağılımı	41
2.8.3 AB tarım bütçesinin üye ülkelere göre dağılımı	42
2.8.4 AB ülkelerinin tarım bütçesine katkıları	45
2.8.5 Doğrudan gelir desteği ödemeleri	48
3. AB-TÜRKİYE TARIMSAL İLİŞKİLERİNİN GELİŞİM SÜRECİ.....	50
3.1 Ankara Anlaşması ve Hazırlık Dönemi	50
3.2 Geçiş Dönemi.....	53
3.2.1 Katma protokol.....	53
3.2.2 1/80 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı.....	54
3.2.3 Tam üyelik başvurusu	56
3.3 Gümrük Birliği ve Sonrası Dönem.....	57
3.3.1 1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı.....	57
3.3.2 1/98 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı.....	60
3.3.3 Lüksemburg Zirvesi	62
3.3.4 Helsinki Zirvesi	64
3.3.5 Katılım Ortaklığı Belgesi (KOB)	64

İÇİNDEKİLER (devam)

Sayfa

3.3.6 Avrupa Birliği Müktesebatının üstlenilmesine ilişkin Türkiye Ulusal Programı.....	69
3.3.7 İlerleme raporlarında tarım	73
3.3.8 Türkiye-Avrupa Birliği mali işbirliği.....	75
4. TÜRKİYE ve AB’de TARIM SEKTÖRÜNÜN YAPISAL DURUMUNUN KARŞILAŞTIRILMASI.....	80
4.1 Türkiye ve AB Ekonomisinde Tarım ve Tarımsal Yapı	81
4.1.1 Türkiye ve AB ekonomisinde tarım	81
4.1.1.1 GSYİH içinde tarım	81
4.1.1.2 Tarımsal istihdam	83
4.1.1.3 Tarım ürünleri dış ticareti.....	86
4.1.1.3.1 Dünya tarım ürünleri ticareti, AB ve Türkiye	86
4.1.1.3.2 AB ülkeleri ve Türkiye’nin tarım ürünleri dış ticareti.....	88
4.1.1.3.3 AB’nin bazı ülkeler itibariyle tarım ürünleri dış ticareti	90
4.1.1.3.4 AB’nin ürün bazında tarım ürünleri dış ticareti	91
4.1.1.3.5 Türkiye-AB arasında tarım ürünleri ticareti	93
4.1.2 AB ve Türkiye’de tarımsal yapı.....	94
4.1.2.1 AB ve Türkiye’de tarımsal işletme yapısı.....	94
4.1.2.2 AB ve Türkiye’de bitkisel üretim.....	99
4.1.2.3 AB ve Türkiye’de hayvansal üretim	103
4.1.2.4 AB ve Türkiye’de verim düzeyi.....	105
4.1.2.5 AB’de kendine yeterlilik düzeyi	110

İÇİNDEKİLER (devam)

Sayfa

4.1.2.6 AB ve Türkiye’de organik tarım	113
4.2 Türkiye’de Tarım Politikalarının Tarımsal Destekler Açısından Değerlendirilmesi	116
5. TÜRKİYE ve AB’de TARIMSAL GELİŞME ile TARIMSAL MEKANİZASYON DÜZEYİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN SON ON YILLIK GELİŞME SÜRECİ.....	122
5.1 Tarımsal Üretimde Makinanın Yeri	122
5.2 Tarımsal Gelişme ile Mekanizasyon Düzeyi Arasındaki İlişki.....	125
5.3 Türkiye’de ve AB’de Mekanizasyon Düzeyi ve Gelişimi	127
5.4 Traktör ve Tarım Makinaları Sektörünün Geleceği	142
6. TARIM MAKİNALARI İMALAT SANAYİİ.....	145
6.1 Gümrük Birliği Sonrasında Türkiye’de Sanayi Malları Arasında Gerçekleştirilen Uyum Çalışmaları	145
6.1.1 Topluluk tercihli rejimine uyum	146
6.1.2 Teknik mevzuat uyumu	147
6.1.3 Rekabet kuralları.....	148
6.2 Türkiye’de Tarım Makinaları İmalat Sanayi’nin Mevcut Durumu	150
6.2.1 Teknik mevzuat ve standardizasyon	161
6.2.2 Çevre mevzuatı	161
6.2.2.1 Üretim aşamasındaki çevresel etkiler	161
6.2.2.2 Makinaların kullanım ömrü boyunca oluşturduğu etkiler	162
6.2.2.3 Kullanım ömrünü dolduran makinalar	162
6.2.3 Rekabet mevzuatı.....	163

İÇİNDEKİLER (devam)

	<u>Sayfa</u>
6.2.4 Fikri mülkiyet hukuku.....	164
6.2.5 Tüketicinin korunması	165
6.3 Avrupa Birliği’nde Tarım Makinaları İmalat Sanayi.....	166
7. MATERYAL ve YÖNTEM.....	172
7.1 Anket Yöntemi ve Anketin Değerlendirilmesi	172
7.2 Örneklem Büyüklüğü ve Dağılımının Belirlenmesi	175
7.3 Araştırmanın Kısıtları.....	179
7.4 Araştırmanın Hipotezleri.....	180
7.4.1 AB’ye katılım sürecinin tarım makinaları firmalarının işletme politikalarına etkisinin belirlenmesi için kurulan hipotezler.....	180
7.4.2 AB’ye katılım sürecinin araştırmaya katılan tarım makinaları firmalarının pazarlama politikalarına etkilerinin belirlenmesi için kurulan hipotezler.....	181
7.4.2.1 AB’ye katılım sürecinin araştırmaya katılan firmaların ürün politikalarına etkilerinin belirlenmesi için kurulan hipotezler ..	181
7.4.2.2 AB’ye katılım sürecinin araştırmaya katılan firmaların fiyat politikalarına etkilerinin belirlenmesi için kurulan hipotezler ..	182
8. ANKET SONUÇLARI.....	183
8.1 İmalatçı Anketi Sonuçları.....	183
8.1.1 Anket yapılan kişilerin sosyo-ekonomik özellikleri.....	183
8.1.1.1 İşletme içindeki konum	183
8.1.1.2 Öğrenim.....	183
8.1.1.3 Yaş.....	184
8.1.1.4 Yabancı dil bilgisi	185

İÇİNDEKİLER (devam)

Sayfa

8.1.2 Anket yapılan tarım makinaları işletmeleriyle ilgili temel bilgiler	185
8.1.2.1 Anket yapılan tarım makinaları imalatçılarının üretim durumları	185
8.1.2.2 İşletmelerin yeri	188
8.1.2.3 İşletmelerin kuruluş yılı	188
8.1.2.4 İşletmelerin hukuki statüsü	189
8.1.2.5 İşletmelerin kuruluş şekli	190
8.1.2.6 İşletmelerin üretim alanı	191
8.1.2.7 İşletmelerin üretim yeri mülkiyeti	191
8.1.3 İşletmelerdeki insan kaynakları	192
8.1.3.1 İşletme yönetimi	192
8.1.3.2 İşletme sahibinin eğitim durumu	193
8.1.3.3 İşletme yöneticisinin eğitim durumu	193
8.1.3.4 İşletme yöneticisinin ve sahibinin yaşı	194
8.1.3.5 İşletmelerin ölçeksel dağılımı	195
8.1.3.6 İşletme çalışan sayısı	197
8.1.3.7 Çalışanların eğitim durumu	197
8.1.3.8 Çalışanların vardiya sayısı	198
8.1.3.9 Kapasite kullanım oranı	199
8.1.4 İşletmelerin pazar durumu ve ihracatı	200
8.1.4.1 İhracat yapma oranı	200
8.1.4.2 İşletmelerin ihracat deneyimleri	200

İÇİNDEKİLER (devam)

Sayfa

8.1.4.3 İşletmelerin ürünlerini yurtdışı pazarlarda tanıtmak için kullandıkları iletişim araçları	201
8.1.4.4 İşletmelerin ihracat yapma şekli.....	202
8.1.4.5 İşletmelerin ihracatta kullandıkları marka.....	203
8.1.4.6 İşletmelerin ihracat-yurtiçi satış oranları.....	203
8.1.4.7 İşletmelerin yurtdışı fuarlara katılım oranları	204
8.1.4.8 İşletmelerin yurtdışı fuarlara yıllara göre katılım oranları	204
8.1.4.9 İşletmelerin yurtdışı fuar tecrübeleri	205
8.1.4.10 İşletmelerin yurtdışı fuarlara katılım amaçları	206
8.1.4.11 İşletmelerin fuar sonrası takip çalışmaları	207
8.1.4.12 Uluslararası fuar katılımlarının, işletmelerin ihracatları üzerine olan etkisi	208
8.1.4.13 İhracat yapılan ülkeler.....	208
8.1.4.14 İhracat yapılan AB ülkeleri	209
8.1.4.15 İhracat yapamama nedenleri	210
8.1.4.16 Ürünleri iç pazarda satış.....	211
8.1.5 İşletmelerin sahip olduğu belge ve sertifikalar	214
8.1.5.1 Belge ve sertifikalar	214
8.1.5.2 Tescilli marka, patent ve faydalı model	218
8.1.5.3 İşletmelerin tescilli marka, patent ve faydalı model sayıları.....	218
8.1.5.4 KOBİ teşvik belgesi	221
8.1.5.5 Araştırmaya katılan firmaların hammadde ve bitmiş ürün fiyatları konusunda kalite güvence belgesine ve CE işaretine sahip olan işletmelerle olmayanların ürünleri arasında fiyat farkı ile ilgili görüşleri.....	222

İÇİNDEKİLER (devam)

Sayfa

8.1.5.6 Araştırmaya katılan firmaların kalite güvence sistemine geçme konusundaki tavrı	223
8.1.5.7 Araştırmaya katılan firmalarda kalite güvence sertifikasyonu bulunmamasının nedenleri.....	223
8.1.5.8 İşletmelerin kalite güvence belgesi alımında devlet desteğinden yararlanmaları.....	224
8.1.5.9 İşletmeyi kalite güvence belgesine sahip olmaya iten nedenler	225
8.1.6 Bilgi teknolojilerinin kullanımı	226
8.1.7 İşletmelerin finansman durumu.....	229
8.1.7.1 İşletme sermayesi	229
8.1.7.2 Kredi kullanım durumu	230
8.1.7.3 İncelenen işletmelerin önümüzdeki dönemlerde yeni yatırım yapma durumları.....	235
8.1.8 İşletmelerin makine parkı ve laboratuvar kullanımı.....	238
8.1.8.1 İleri teknoloji makina parkı ve cihazları.....	238
8.1.8.2 Laboratuvar kullanımı	239
8.1.8.3 Ankete katılan firmaların ürettiği/ihraç ettiği ürünleri laboratuvar testlerine tabi tutma sıklığı	241
8.1.8.4 Ankete katılan firmaların ürettiği/ihraç ettiği ürünleri laboratuvar testlerine tabi tutma nedeni.....	242
8.1.9 İşletmelerin enerji kullanımı	243
8.1.10 İşletmelerin KOSGEB ile iletişimi	244
8.1.11 Sistemler ve süreçler.....	245

İÇİNDEKİLER (devam)

	<u>Sayfa</u>
8.1.12 Firmanın dışarıdan hizmet alımı	248
8.1.13 İşletme performansı.....	253
8.1.14 Tarım makinaları imalatçılarının geleceğe dönük ihtiyaçları	261
8.1.15 Kullandıkları makine ve ekipmanı satın aldıkları tedarikçiler/üreticiler	264
8.1.16 Yedek parçalarını satın aldıkları tedarikçiler/üreticiler.....	265
8.1.17 Bakım hizmeti aldıkları işletmeler	265
8.1.18 Kullandıkları hammadde/yarımamulleri satın aldıkları tedarikçi/üreticiler	266
8.1.19 Ürünlerini sattıkları müşteriler	267
8.1.20 Rakipleri olan üreticiler.....	267
8.1.21 Üyesi oldukları meslek kuruluşları ve birlikler.....	268
8.1.22 İmalatçılara göre Avrupa Birliği'ne olası tam üyelik sürecinin Tarım Makinaları İmalat Sanayi'ne olası etkileri.....	270
8.1.23 Anket yapılan imalatçıların Avrupa Birliği tarım politikasına bağlı olarak üretim, planlama ve fiyatlandırma stratejilerindeki değişimler	273
8.1.24 İmalatçıların AB'nin Ortak Tarım Politikası'nın ileride nasıl biçim alacağına dair görüşleri	275
8.1.25 İmalatçılara göre AB tarım politikasına geçişle mekanizasyon planlamasında yaşanabilecek değişimler.....	276
8.1.26 İmalatçıların Avrupa Birliği'ne giriş süreci içerisinde ortak tarım politikası ve AB mevzuatına uyumu gerektirecek yasal düzenlemeler konusunda yapılması gerekenler için görüş ve önerileri.....	278

İÇİNDEKİLER (devam)

Sayfa

8.1.27 Teşvik kullanma durumu	280
8.1.28 İthalat yapma durumu	289
8.2 Hipotez Testleri	291
8.2.1 AB'ye katılım sürecinin tarım makinaları firmalarının işletme politikalarına etkisinin ölçülmesi	291
8.2.1.1 Araştırmaya katılan imalatçıların işletme ölçeği ile AB mevzuatına uyumu gerektirecek yasal düzenlemeleri takip etmesi arasındaki ilginin analizi	292
8.2.1.2 Firmaların ihracat faaliyeti ile ortak tarım politikası konusunda AB mevzuatına uyumu gerektirecek yasal düzenlemeleri takip etmesi arasındaki ilginin analizi	294
8.2.1.3 Araştırmaya katılan firmaların işletme ölçeğine göre Avrupa Birliği ortak tarım politikasının firmalarına olası etkilerine dair görüşlerindeki farklılığın analizi	296
8.2.1.4 Araştırmaya katılan firmaların işletme ölçeği itibariyle bir kalite güvence sertifikasyonuna sahip olması arasındaki ilginin analizi	298
8.2.1.5 Araştırmaya katılan firmaların ihracat faaliyeti ile bir kalite güvence sertifikasyonuna sahip olması arasındaki ilginin analizi	300
8.2.1.6 Araştırmaya katılan firmaların işletme ölçeği ile bir kalite güvence sertifikasyonuna geçme konusundaki tavır arasındaki ilginin analizi	302
8.2.2 AB'ye katılım sürecinin araştırmaya katılan tarım makinaları firmalarının pazarlama politikalarına etkilerinin ölçülmesi	304
8.2.2.1 AB'ye katılım sürecinin araştırmaya katılan firmaların ürün politikalarına etkilerinin ölçülmesi	304

İÇİNDEKİLER (devam)

Sayfa

8.2.2.2 AB'ye katılım sürecinin araştırmaya katılan firmaların fiyat politikalarına etkilerinin ölçülmesi.....	312
8.3 Üretici Anketi Sonuçları.....	317
8.3.1 Üreticilerin sosyo-ekonomik özellikleri.....	317
8.3.1.1 Üreticinin yaşı	317
8.3.1.2 Üreticinin öğrenim durumu.....	317
8.3.1.3 Tarımsal kooperatife üyelik durumu	318
8.3.1.4 Üreticilerin tarımdan yılda elde ettiği gelir	319
8.3.1.5 Üreticilerin tarım dışı gelir durumları	320
8.3.1.6 Tarım dışı gelirin tarımsal gelire oranına göre üreticilerin dağılımı.....	321
8.3.1.7 Üreticilerin doğrudan gelir desteğinden yararlanma durumu....	321
8.3.1.8 Üreticilerin sözleşmeli üretim yapma durumu	323
8.3.2 Anket yapılan işletmelere ait temel bilgiler (2007-2008 üretim dönemi).....	323
8.3.3 Üreticilerin mekanizasyon durumu	326
8.3.4 Üreticilerin tarımsal ürün sigortası yaptıırma durumu.....	328
8.3.5 Üreticilerin kredi kullanım durumu	329
8.3.6 Üreticilerin doğrudan gelir desteği dışında başka bir desteklemeden yararlanma durumu.....	330
8.3.7 Üreticilerin tarım dışında başka bir sektöre geçme eğilimi	330
8.3.8 Üreticilerin Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası ile ilgili herhangi bir toplantı, tanıtım vb. çalışmaya katılım durumu	331

İÇİNDEKİLER (devam)

Sayfa

8.3.9 Araştırmaya katılan üreticilerin Avrupa Birliği ortak tarım politikasının işletmelerine olası etkilerine dair görüşleri	333
8.3.10 Üreticilerin ortak tarım politikası konusunda AB mevzuatına uyumu gerektirecek yasal düzenlemeleri takip etme durumu	333
8.3.11 Üreticilere göre Avrupa Birliği'ne olası tam üyelik sürecinde tarım sektörümüzün Ortak Tarım Politikası'na uyumunun Türk tarımı üzerine olası etkileri	334
8.3.12 Üreticilerin tarım alanındaki AB içeriğine uyumun çiftçimizi nasıl etkileyeceği konusundaki görüşleri	335
8.3.13 Anket yapılan üreticilerin Avrupa Birliği tarım politikasına bağlı olarak üretim ve planlama stratejilerindeki değişimler	337
8.3.14 Üreticilerin AB'nin Ortak Tarım Politikası'nın ileride nasıl biçim alacağına dair görüşleri.....	338
8.3.15 Üreticilere göre AB tarım politikasına geçişle mekanizasyon planlamasında yaşanabilecek değişimler.....	339
8.3.16 Üreticilerin Türk tarımının AB ürünleri ile rekabet edebilmesi için görüşleri.....	339
8.3.17 Üreticilerin tarıma verilen destekler ve tarım kanunu hakkındaki görüşleri	341
8.3.18 Üreticilere göre tarım ve kırsal gelişim alanında Ege Bölgesi'nin yaşadığı sorunlar	341
8.3.19 Üreticilerin Ege Bölgesi'nin tarımsal potansiyeli konusundaki görüşleri.....	343
8.3.20 Üreticilere göre Ege Bölgesi'nde tarımda verimliliği artırmak için yapılması gerekenler	344

İÇİNDEKİLER (devam)

Sayfa

8.3.21 Üreticilerin AB sürecinin tarımda verimliliğe katkıda bulunması konusundaki düşünceleri	346
8.3.22 Üreticilerin Ege Bölgesi'nde tarımın geleceği konusundaki görüşleri.....	346
8.3.23 Üreticilerin Türkiye'nin AB'ye katılım müzakereleri sürecinde tarımsal üretimle ilgili Türkiye'de gördükleri boşluk ve zayıf noktalar	347
8.3.24 Üreticilerin Avrupa Birliği'ne giriş süreci içerisinde ortak tarım politikası ve AB mevzuatına uyumu gerektirecek yasal düzenlemeler konusunda yapılması gerekenler için görüş ve önerileri.....	348
9. SONUÇ ve TARTIŞMA	352
9.1 Tarım Makinaları Sektörünün Sorunları	363
9.1.1 Aile Şirketlerinde Kurumsallaşma ve KOBİ'lerin Yönetim Sorunları.....	364
9.1.2 Ölçek sorunu	367
9.1.3 Finansman sorunu	368
9.1.4 Planlama kültürü eksikliği	370
9.1.5 Know-how yetersizliği ve düşük teknolojik seviye	370
9.1.6 Yetersiz marka yatırımı ve yönetimi.....	372
9.1.7 Vergi ve teşviklere ilişkin sorunlar	372
9.1.8 Maliyetlere ilişkin sorunlar	374
9.1.9 Haksız rekabet.....	375
9.1.10 Uygulamada karşılaşılan sorunlar	379

İÇİNDEKİLER (devam)**Sayfa**

9.1.11 Tanıtım ve fuarlara ilişkin sorunlar	380
9.1.12 Hedef pazarlara girişte yaşanan sorunlar.....	381
9.1.13 Dış ticaret uygulamalarında karşılaşılan sorunlar	381
9.1.14 Lojistik ve nakliye sorunları.....	381
9.1.15 İletişim/etkileşim yetersizlikleri	382
9.1.16 İnsan ve eğitimden kaynaklanan güçlükler	383
9.1.17 Dış faktörlerden kaynaklanan sorunlar.....	383
9.2 AB'ye Katılım Sürecinin Tarım Makinaları Sektörüne Olası Etkileri	384
10. ÖNERİLER	387
10.1 Tarım Makinaları İmalatçılarının Rekabet Gücünü Korumaya ve Arttırmaya Yönelik Çözüm Önerileri.....	387
10.2 Bayiler için Öneriler	400
10.3 Çiftçiler için Öneriler.....	400
10.4 Sektörel Dernekler için Öneriler.....	401
10.5 Kamu Yöneticileri için Öneriler	402
10.6 Kamu Kurum ve Kuruluşları için Öneriler.....	404
KAYNAKLAR DİZİNİ	410
EKLER	421
Ek 1-İmalatçı Anketi	421
Ek 2-Üretici Anketi	443
Ek 3-Aydın, Balıkesir, İzmir ve Manisa İllerinde Tarım Makinaları İmal Eden Firma Listeleri.....	448
ÖZGEÇMİŞ.....	454

ŞEKİLLER DİZİNİ

<u>Sekil</u>	<u>Sayfa</u>
2.1 AB üye ülkelerinin tarım fonlarından aldığı kaynak (2006 yılı).	44
5.1 Tarımsal üretimde makinanın yeri.....	123
5.2 Net gelir maksimizasyonu.	124
5.3 Türkiye’de traktör parkı yaş dağılımı (2006 yılı).	134
5.4 Türkiye’de traktör parkı güç dağılımı (2007 yılı).	136
6.1 Türkiye’de ekipman grubunda yıllara göre ihracat ve ithalat (değer, USD).	151
6.2 Dünya tarım makinaları ve traktör üretim hacmi.	169
8.1 Anket kapsamındaki firma temsilcilerinin işletmedeki konumu.	183
8.2 Anket kapsamındaki firma temsilcilerinin öğrenim durumu.	184
8.3 Ankete katılan imalatçıların 2006 yılı üretim miktarlarına göre sayısal dağılımı.	186
8.4 İşletmelerin yeri.....	188
8.5 İşletmelerin kuruluş yılı.....	189
8.6 İşletmelerin hukuki statüsü.	190
8.7 İşletmelerin kuruluş şekli.	190
8.8 Anket yapılan imalatçıların işletme alanı büyüklüğü.	191
8.9 İşletmelerin üretim yeri mülkiyeti.	192
8.10 İşletmelerin yönetimi.	192
8.11 İşletme sahibinin eğitim durumu.	193
8.12 İşletme yöneticisinin eğitim durumu.	194
8.13 İşletme sahibinin yaş sınıflaması.	194
8.14 İşletme yöneticisinin yaş sınıflaması.	195
8.15 İşletmelerin ölçeksel dağılımları.	196
8.16 Anket yapılan işletmelerde çalışan sayılarının 2004-2006 yılı değişimi.	197
8.17 Çalışanların eğitim durumu.	198
8.18 Vardiya sayısı.	199
8.19 Kapasite kullanım oranı.	199
8.20 İhracat yapma oranı.	200

ŞEKİLLER DİZİNİ (devam)

<u>Sekil</u>	<u>Sayfa</u>
8.21 İşletmelerin ihracat deneyimleri.....	201
8.22 İşletmelerin ürünlerini yurtdışı pazarlarda tanıtmak için kullandıkları iletişim araçları.....	202
8.23 İhracat yapma şekli.....	202
8.24 İşletmelerin ihracatı hangi marka ile gerçekleştirdikleri.....	203
8.25 İşletmelerin yurtdışı fuarlara katılım oranları.....	204
8.26 İşletmelerin yurtdışı fuarlara yıllara göre katılım oranları.....	205
8.27 İşletmelerin yurtdışı fuarlara katılım amaçları.....	207
8.28 İhracat yapılan ülkeler.....	209
8.29 İhracat yapılan AB ülkeleri.....	210
8.30 İhracat yapamama nedenleri.....	211
8.31 İç pazarda satış.....	211
8.32 Firmaların ürünlerini iç pazarda satış yolları.....	212
8.33 İhale usulü satış.....	213
8.34 İşletmelerin sahip olduğu belge ve sertifikalar.....	217
8.35 Tescilli marka, patent ve faydalı model belge varlığı.....	218
8.36 İşletmelerin tescilli marka, patent, faydalı model ve endüstriyel tasarım sayıları.....	219
8.37 KOBİ teşvik belgesine sahiplik oranı.....	221
8.38 Firmaların sektörde hammadde fiyatları ve bitmiş ürün fiyatları konusunda kalite güvence belgesine ve CE işaretine sahip olan işletmelerle olmayanların ürünleri arasında fiyat farkı ile ilgili görüşleri.....	222
8.39 İşletmelerin kalite güvence sistemine geçme konusundaki tavrı.....	223
8.40 Kalite güvence sertifikasyonuna sahip olmama nedenleri.....	224
8.41 İşletmelerin kalite güvence belgesi alımında devlet desteğinden yararlanmaları.....	225
8.42 İşletmelerde bilgisayar varlığı.....	226
8.43 Bilişim alt yapısı.....	228
8.44 Bilgisayar kullanım amacı.....	228
8.45 İşletme sermayesi.....	229
8.46 İllere göre kredi kullanım durumu.....	231

ŞEKİLLER DİZİNİ (devam)

<u>Sekil</u>	<u>Sayfa</u>
8.47 Kullanılan kredi türü.....	232
8.48 Verilen teminat türü.....	233
8.49 Kredi ve teminat için kullanılan kuruluşlar.	233
8.50 Kredi limitleri toplamı.	234
8.51 Yıllık ortalama kullanılan kredi miktarı.	235
8.52 Yeni yatırım.....	236
8.53 Yeni yatırımın miktarı.	237
8.54 Yeni yatırımın hangi amaçla yapılacağı.	238
8.55 İşletmelerin sahip olduğu ileri teknoloji makina parkı ve cihazları.	239
8.56 Firmaların ek tesis varlıkları.....	239
8.57 Laboratuvar kullanımı.	240
8.58 Sahip olunan kontrol laboratuvarlarının oranı.	240
8.59 Dış laboratuvar kullanımı.	240
8.60 Dış laboratuvar kullanım aşaması.	241
8.61 Üretilen/ihraç edilen ürünlerin laboratuvar testlerine tabi tutulma sıklığı.	242
8.62 Üretilen/ihraç edilen ürünlerin laboratuvar testlerine tabi tutulma nedeni.....	242
8.63 İşletmelerde kullanılan yakıt türü.	243
8.64 İşletmenin KOSGEB ile iletişimi.	244
8.65 İzmir, Manisa, Aydın ve Balıkesir illerinde anket yapılan firmaların uyguladıkları sistemler ve süreçler.	247
8.66 İzmir, Manisa, Aydın ve Balıkesir illerinde anket yapılan imalatçıların dışarıdan aldıkları danışmanlık hizmetleri.....	249
8.67 İzmir, Manisa, Aydın ve Balıkesir illerinde anket yapılan imalatçıların dışarıdan aldıkları eğitim hizmetleri.	251
8.68 İzmir, Manisa, Aydın ve Balıkesir illerinde anket yapılan imalatçıların işletme performansı.	254
8.69 İzmir ilinde anket yapılan imalatçıların işletme performansı.	256
8.70 Manisa ilinde anket yapılan imalatçıların işletme performansı.	257
8.71 Aydın ilinde anket yapılan imalatçıların işletme performansı.	258
8.72 Balıkesir ilinde anket yapılan imalatçıların işletme performansı.	259

ŞEKİLLER DİZİNİ (devam)

<u>Sekil</u>	<u>Sayfa</u>
8.73 İzmir, Aydın, Balıkesir ve Manisa illerinde anket yapılan imalatçıların işletme performansının artış durumunun karşılaştırılması.	260
8.74 İzmir, Manisa, Aydın ve Balıkesir illerindeki imalatçılara göre işletmelerinin geleceğe dönük ihtiyaçları.	262
8.75 Kullandıkları makine ve ekipmanı satın aldıkları tedarikçiler/üreticiler.	264
8.76 Yedek parçalarını satın aldıkları tedarikçiler/üreticiler.	265
8.77 Bakım hizmeti aldıkları işletmeler.	266
8.78 Kullandıkları hammadde/yarımamulleri satın aldıkları tedarikçi/üreticiler.	266
8.79 Ürünlerini sattıkları müşteriler.	267
8.80 Rakipleri olan üreticiler.	268
8.81 İmalatçıların üyesi oldukları meslek kuruluşları ve birlikler.	269
8.82 İmalatçılara göre Avrupa Birliği'ne olası tam üyelik sürecinin tarım makinaları imalat sanayine olası olumsuz etkileri.	271
8.83 İmalatçılara göre Avrupa Birliği'ne olası tam üyelik sürecinin tarım makinaları imalat sanayine olası olumlu etkileri.	272
8.84 İmalatçıların AB tarım politikasına bağlı olarak üretim, planlama ve fiyatlandırma stratejilerinin değişimi.	273
8.85 İmalatçıların AB tarım politikasına bağlı olarak üretim, planlama ve fiyatlandırma stratejilerindeki değişim nedenleri.	274
8.86 İşletme ölçeği itibariyle teşvik kullanma durumu.	283
8.87 İhracat yapan firmaların ihracat teşviği kullanma durumu.	283
8.88 İşletme ölçeği itibariyle ihracat yapan firmaların ihracat teşviği kullanma durumu.	284
8.89 Anket yapılan imalatçıların kullandıkları teşvikler.	285
8.90 Anket yapılan imalatçıların teşvik sistemi ile ilgili yaşadıkları sorunlar.	287
8.91 İşletme ölçeği itibariyle ithalat yapma durumu.	289
8.92 Anket yapılan imalatçıların ithalatta karşılaştıkları sorunlar.	290
8.93 İşletme ölçeği itibariyle ortak tarım politikası konusunda AB mevzuatına uyumu gerektirecek yasal düzenlemeleri takip eden/etmeyen firmalar.	293

ŞEKİLLER DİZİNİ (devam)

<u>Sekil</u>	<u>Sayfa</u>
8.94 İhracat faaliyeti itibariyle ortak tarım politikası konusunda AB mevzuatına uyumu gerektirecek yasal düzenlemeleri takip eden/etmeyen firmalar.	294
8.95 Araştırmaya katılan firmaların işletme ölçeği itibariyle Avrupa Birliği ortak tarım politikasının işletmeye olası etkilerine dair görüşleri.	297
8.96 Araştırmaya katılan firmaların işletme ölçeği itibariyle bir kalite güvence sertifikasyonuna sahip olma durumu.	299
8.97 Araştırmaya katılan firmaların ihracat faaliyeti itibariyle bir kalite güvence sertifikasyonuna sahip olma durumu.	301
8.98 Araştırmaya katılan firmaların işletme ölçeği itibariyle bir kalite güvence sertifikasyonuna geçme konusundaki tavrı.	302
8.99 Araştırmaya katılan firmaların işletme ölçeği itibariyle ürünlerini laboratuvar testlerine tabi tutma sıklığı.	305
8.100 Araştırmaya katılan firmaların ihracat faaliyeti itibariyle ürünlerini laboratuvar testlerine tabi tutma sıklığı.	307
8.101 İşletme ölçeği itibariyle AB tarım politikasına bağlı olarak üretim, planlama ve fiyatlandırma stratejilerinin değişimi.	309
8.102 İhracat faaliyeti ile AB tarım politikasına bağlı olarak üretim, planlama ve fiyatlandırma stratejilerinin değişimi.	310
8.103 Araştırmaya katılan firmaların işletme ölçeği ile sektörde hammadde fiyatları ve bitmiş ürün fiyatları konusunda kalite güvence belgesine ve CE işaretiyle sahip olan işletmelerle olmayanların ürünleri arasındaki fiyat farkı ile ilgili görüşleri.	313
8.104 İşletme ölçeği itibariyle kalite güvence belgesinin alımında devlet desteği gören firmalar.	315
8.105 Üreticinin yaş sınıflaması.	317
8.106 Anket kapsamındaki üreticilerin öğrenim durumu.	318
8.107 Üreticilerin tarımsal kooperatife üyelik durumu.	319
8.108 Üreticilerin üyesi oldukları kooperatifler.	319
8.109 Üreticilerin tarımdan yılda elde ettiği gelir durumu.	320
8.110 Üreticilerin tarım dışı gelir durumları.	320
8.111 Tarım dışı gelirin tarımsal gelire oranına göre üreticilerin dağılımı.	321
8.112 DGD'den önce ailenin işletme dışında tarım işçiliği durumu.	322

ŞEKİLLER DİZİNİ (devam)

<u>Sekil</u>	<u>Sayfa</u>
8.113 Doğrudan gelir desteği ödemelerinin tarımsal amaçlı kullanım yönü....	322
8.114 İşletmelerin sözleşmeli üretim yapma durumu.....	323
8.115 Ankete katılan üreticilerin işletme büyüklükleri.	324
8.116 İşletmelerde yetiştirilen ürünler.....	325
8.117 Çiftçinin traktör alımında izlediği yollar.	326
8.118 İşletmelerde saptanan traktörlerin yaşlarına göre dağılımı.....	327
8.119 Üreticilerin tarımsal ürün sigortası yaptırma durumu.	328
8.120 Üreticilerin kredi kullanım durumu.....	329
8.121 Üreticilerin kredi kullanımında karşılaştıkları sorunlar.....	329
8.122 Üreticilerin doğrudan gelir desteği dışında başka herhangi bir desteklemeden yararlanma durumu.....	330
8.123 Üreticilerin tarım dışında başka bir sektöre geçme eğilimi.	331
8.124 Üreticilerin yaşadıkları yerde Avrupa Birliği ortak tarım politikası ile ilgili toplantı, tanıtım vb. çalışmaları yapılma durumu	331
8.125 Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası ile ilgili toplantıları yapan kurum ve kuruluşlar.....	332
8.126 Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası ile ilgili yapılan toplantıların faydalı olma durumu.....	332
8.127 Araştırmaya katılan üreticilerin Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası'nın işletmelerine olası etkilerine dair görüşleri.	333
8.128 Üreticilerin Ortak Tarım Politikası konusunda AB Mevzuatına uyumu gerektirecek yasal düzenlemeleri takip etme durumu.	334
8.129 Üreticilerin AB tarım politikasına bağlı olarak üretim ve planlama stratejilerinin değişimi.	337
8.130 Üreticilerin AB tarım politikasına bağlı olarak üretim ve planlama stratejilerindeki değişimler.	337
8.131 Üreticilere göre tarım ve kırsal gelişim alanında Ege Bölgesi'nin yaşadığı sorunlar.....	342
8.132 Üreticilerin Ege Bölgesi'nin tarımsal potansiyeli konusundaki görüşleri.....	344
8.133 Üreticilere göre Ege Bölgesi'nde tarımda verimliliği artırmak için yapılması gerekenler.....	345
8.134 Üreticilere göre AB sürecinin tarımda verimliliğe katkıda bulunma durumu.....	346
8.135 Üreticilerin Ege Bölgesi'nde tarımın geleceği konusundaki görüşleri.....	347

ÇİZELGELER DİZİNİ

<u>Cizelge</u>	<u>Sayfa</u>
2.1 AB’de bütçe ve tarımsal harcamaların gelişimi.	40
2.2 AB içinde tarımın yeri (Milyon Euro).	40
2.3 Tarımsal desteklerin dağılımı (Milyon Euro).	41
2.4 AB üye ülkelerinin tarım fonlarından aldığı kaynak (Milyon Euro).	43
2.5 AB üye ülkelerinin tarım fonlarından yararlanma oranı (%).....	45
2.6 2007-2013 Bütçesine AB üye ülkelerinin katkısı.	47
2.7 AB’de doğrudan ödemelerin ödeme aralığına göre dağılımı (2001 yılı).	49
3.1 Birinci Katılım Ortaklığı Belgesi’nde yeralan tedbirler (2001 yılı).	65
3.2 İkinci Katılım Ortaklığı Belgesi’nde yeralan tedbirler (2003 yılı).	66
3.3 Üçüncü Katılım Ortaklığı Belgesi’nde yeralan tedbirler (2005 yılı).	67
3.4 Dördüncü Katılım Ortaklığı Belgesi’nde yer alan tedbirler (2007 yılı).	68
3.5 2006, 2007, 2008 yılı İlerleme Raporu’nda yer alan tarıma ilişkin AB değerlendirmeleri.	74
3.6 Katılım öncesi mali araç IPA kapsamında 2009-2011 yılları arasında Türkiye’ye program bileşenine göre ayrılan miktarlar.	79
4.1 AB ülkelerinde ve Türkiye’de tarımın GSYİH’ya katkısı (2006 yılı).	82
4.2 Tarımdaki istihdam oranının gelişimi (%).....	85
4.3 Dünya ve AB ticaretinde tarım (Milyar Euro).	86
4.4 Türkiye’nin dış ticaretinde tarımın payı (Milyon Dolar).	87
4.5 AB’nin ve Türkiye’nin AB ile dış ticaretinde tarımın yeri (2006 yılı).	89
4.6 AB’nin ülkeler itibariyle tarım ürünleri dış ticareti (2006 yılı Milyon Euro).	90
4.7 Ürün bazında AB-25’in dış ticareti (2006 yılı-Milyon Euro).	92
4.8 Ürün bazında AB’nin Türkiye ile dış ticareti (2006 yılı-Milyon Euro).	93
4.9 AB’de ve Türkiye’de tarımsal alanlar ve işletme ölçeği.	95

ÇİZELGELER DİZİNİ (devam)

Cizelge

Sayfa

4.10 Türkiye ve AB’de tarımsal işletmelerin arazi varlıkları	98
4.11 Türkiye ve AB’de tarım işletmelerinin büyüklüklerine göre dağılımı.	99
4.12 Türkiye'deki işletmelerin parçalılık durumu (2001 yılı).	99
4.13 Bazı bitkisel ürünlerin üretimi (Bin Ton).	101
4.14 Bazı bitkisel ürünlerin genel üretim içinde ülke payları (%).	102
4.15 AB'de ve Türkiye’de hayvan sayıları (1000 Baş).	104
4.16 2006 yılı itibariyle AB’de ve Türkiye’de bazı bitkisel ürünlerde verim düzeyi (kg/da).	106
4.17 AB’de (2006 yılı) ve Türkiye’de bazı hayvansal ürünlerde verim.	109
4.18 AB’de bazı bitkisel ürünlerde kendine yeterlilik (%).	111
4.19 AB’de bazı hayvansal ürünlerde kendine yeterlilik (%).	112
4.20 AB’de ve Türkiye’de organik tarım alanları ve işletme sayısı.	114
4.21 AB’de ve Türkiye’de organik tarım işletmelerinin ortalama alanı (ha/işletme) ve değişimi.	115
4.22 Tarımsal destek ödemeleri (cari fiyatlarla milyon dolar).	119
5.1 1996-2005 yılları arasında Türkiye ve AB’de traktör varlığı ve tarım alanları.	128
5.2 Türkiye ve AB’de mekanizasyon düzeyi (Traktör/1000 ha).	130
5.3 1996-2005 yılları arasında Türkiye ve AB’de mekanizasyon düzeyi (ha/traktör)	132
5.4 Türkiye ve AB’de mekanizasyon düzeyi (Traktör/1000 İşletme).	133
5.5 Amerika Birleşik Devletlerinde mekanizasyon düzeyi (2005 yılı)	134
5.6 Türkiye’de traktör parkı yaş dağılımı (2007 yılı).	135
5.7 Türkiye’de traktör güç gruplarının dağılımı (2007 yılı).	137
5.8 Türkiye’de biçerdöver parkının yaş grubu itibariyle dağılımı (2006 yılı).	138
5.9 Türkiye ve AB’de biçerdöver mekanizasyonu (2005 yılı).	140
5.10 Türkiye’de traktör başına düşen makine sayısı.	141
6.1 Türkiye-AB ülkeleri arasında 2002-2007 döneminde 8432 GTİP kodunda (toprağı hazırlama, işleme ve ekme makinaları) ithalat ve ihracat değerleri.	153

ÇİZELGELER DİZİNİ (devam)

<u>Çizelge</u>	<u>Sayfa</u>
6.2 2002- 2007 yılları arasında Türkiye'nin AB'ye 8432 GTİP kodunda (toprağı hazırlama, işleme ve ekme makineleri) dış ticareti.	154
6.3 Türkiye-AB ülkeleri arasında 2002-2007 döneminde 8433 GTİP kodunda [hasat ve harman, ürün işleme makineleri ve (ot ve saman balyalama mak. hariç)] ithalat ve ihracat değerleri.	155
6.4 2002- 2007 yılları arasında Türkiye'nin-AB'ye 8433 GTİP kodunda [hasat ve harman, ürün işleme makineleri ve (ot ve saman balyalama mak. hariç)] dış ticareti.	156
6.5 Türkiye-AB ülkeleri arasında 2002-2007 döneminde 8434 GTİP kodunda (süt sağma makineleri ve sütçülükte kullanılan makine ve cihazlar) ithalat ve ihracat değerleri.	157
6.6 2002-2007 yılları arasında Türkiye'nin AB'ye 8434 GTİP kodunda (süt sağma makineleri ve sütçülükte kullanılan makine ve cihazlar) dış ticareti.	158
6.7 Türkiye-AB ülkeleri arasında 2002-2007 döneminde 870190 GTİP kodunda [tekerlekli zirai traktörler ve ormancılıkta kullanılan tekerlekli traktörler (motorlu çapalar hariç)] ithalat ve ihracat değerleri.	159
6.8 2002-2007 yılları arasında Türkiye'nin AB'ye 870190 GTİP kodunda [tekerlekli zirai traktörler ve ormancılıkta kullanılan tekerlekli traktörler (motorlu çapalar hariç)] dış ticareti.	160
6.9 Avrupa Birliği, ekipman ve traktör imalat, ihracat, ithalat ve iç pazar satış değerleri.	168
7.1 Anket çalışmasının yürütüldüğü illerin toplam tarım makineleri üretimindeki payları.	175
7.2 Araştırma kapsamında tarım makineleri imalatçıları anakitlesini oluşturan iller ile yapılan anket sayısı dağılımı.	177
8.1 Anket kapsamındaki firma temsilcilerinin yaş ortalaması.	184
8.2 Anket kapsamındaki firma temsilcilerinin yabancı dil bilme durumu.	185
8.3 Anket çalışmasına katılan firmalara ait 2006 yılı üretim değerleri ile üretilen makine tipleri.	187
8.4 AB KOBİ tanımı ve Türkiye'deki yeni KOBİ tanımı (tüm sektörler).	195
8.5 İşletmelerin ölçeksel dağılımları.	196

ÇİZELGELER DİZİNİ (devam)

<u>Çizelge</u>	<u>Sayfa</u>
8.6 İşletmelerin ihracat-yurtiçi satış oranları.....	204
8.7 İşletmelerin yurtdışı fuar tecrübeleri.	206
8.8 İşletmelerin fuar sonrası takip çalışmaları.....	207
8.9 İşletmelerin tescilli marka, patent, faydalı model ve endüstriyel tasarım sayıları.....	219
8.10 Faydalı model sayıları ile işletme ölçeklerinin karşılaştırılması.	220
8.11 Tescilli marka sayıları ile işletme ölçeklerinin karşılaştırılması.	220
8.12 İşletmeyi kalite güvence belgesine sahip olmaya iten nedenlerin önem derecesi.	226
8.13 İşletmelerde bilgisayar sayısı.	227
8.14 İşletme sermayesi.	230
8.15 İllere göre kredi kullanım durumu.	231
8.16 Yeni yatırımın hangi amaçla yapılacağı.	238
8.17 İşletme ölçeği itibarıyla aylık ortalama kullanılan elektrik miktarı.	243
8.18 İşletme ölçeği itibarıyla ortalama kurulu gücü.	244
8.19 İzmir, Manisa, Aydın ve Balıkesir illerinde anket yapılan imalatçıların dışarıdan aldıkları danışmanlık hizmetleri.	250
8.20 İzmir, Manisa, Aydın ve Balıkesir illerinde anket yapılan imalatçıların dışarıdan aldıkları eğitim hizmetleri.....	252
8.21 İzmir, Manisa, Aydın ve Balıkesir illerinde anket yapılan imalatçıların işletme performansı.	255
8.22 İzmir, Manisa, Aydın ve Balıkesir illerindeki imalatçılara göre işletmelerinin geleceğe dönük ihtiyaçları.	263
8.23 İmalatçıların üyesi oldukları meslek kuruluşları ve birlikler.....	270
8.24 İmalatçıların AB'nin Ortak Tarım Politikası'nın ileride nasıl biçim alacağına dair görüşleri.....	275
8.25 İmalatçılara göre AB tarım politikasına geçişle mekanizasyon planlamasında yaşanabilecek değişimler.	277
8.26 İmalatçıların Avrupa Birliği'ne giriş süreci içerisinde ortak tarım politikası ve AB mevzuatına uyumu gerektirecek yasal düzenlemeler konusunda yapılması gerekenler için görüş ve önerileri.....	279
8.27 Türkiye'de ihracata yönelik devlet yardımları.	281

ÇİZELGELER DİZİNİ (devam)

<u>Cizelge</u>	<u>Sayfa</u>
8.28 Anket yapılan imalatçıların kullandıkları teşvikler.	286
8.29 Anket yapılan imalatçılara göre ileride teşviklerin ne yönde gelişeceği.	288
8.30 İşletme ölçeği itibariyle ortak tarım politikası konusunda AB mevzuatına uyumu gerektirecek yasal düzenlemeleri takip eden/etmeyen firmalar.	293
8.31 Araştırmaya katılan firmaların işletme ölçeği ile AB mevzuatına uyumu gerektirecek yasal düzenlemeleri takip etmesi arasındaki ilginin analizine yönelik ki-kare sonuçları.....	293
8.32 İhracat faaliyeti itibariyle ortak tarım politikası konusunda AB mevzuatına uyumu gerektirecek yasal düzenlemeleri takip eden/etmeyen firmalar.	295
8.33 Firmaların ihracat faaliyeti ile AB mevzuatına uyumu gerektirecek yasal düzenlemeleri takip etmesi arasındaki ilginin analizine yönelik ki-kare sonuçları.	295
8.34 Araştırmaya katılan firmaların işletme ölçeği itibariyle Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası'nın işletmeye olası etkilerine dair görüşleri.	297
8.35 Araştırmaya katılan firmaların Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası'nın işletmeye olası etkisine dair görüşlerinin işletme ölçeğine göre anova sonuçları.....	298
8.36 Araştırmaya katılan firmaların işletme ölçeği itibariyle bir kalite güvence sertifikasyonuna sahip olma durumu.	299
8.37 Araştırmaya katılan firmaların işletme ölçeği ile bir kalite güvence sertifikasyonuna sahip olması arasındaki ilginin analizine yönelik ki-kare sonuçları.	300
8.38 Araştırmaya katılan firmaların ihracat faaliyeti itibariyle bir kalite güvence sertifikasyonuna sahip olma durumu.	301
8.39 Araştırmaya katılan firmaların ihracat faaliyeti ile bir kalite güvence sertifikasyonuna sahip olması arasındaki ilginin analizine yönelik ki-kare sonuçları.	302
8.40 Araştırmaya katılan firmaların işletme ölçeği itibariyle bir kalite güvence sertifikasyonuna geçme konusundaki tavrı.....	303
8.41 Araştırmaya katılan firmaların işletme ölçeği ile kalite güvence standardına geçme konusundaki tavrı arasındaki ilginin analizine yönelik ki-kare sonuçları.	303

ÇİZELGELER DİZİNİ (devam)

<u>Cizelge</u>	<u>Sayfa</u>
8.42 Araştırmaya katılan firmaların işletme ölçeği itibariyle ürünlerini laboratuvar testlerine tabi tutma sıklığı.	305
8.43 Araştırmaya katılan firmaların işletme ölçeği ile ürettiği ürünlerini laboratuvar testlerine tabi tutma sıklığı arasındaki ilginin analizine yönelik ki-kare sonuçları.	306
8.44 Araştırmaya katılan firmaların ihracat faaliyeti itibariyle ürünlerini laboratuvar testlerine tabi tutma sıklığı.	307
8.45 Araştırmaya katılan firmaların ihracat faaliyeti ile ürettiği ürünlerini laboratuvar testlerine tabi tutma sıklığı arasındaki ilginin analizine yönelik ki-kare sonuçları.	308
8.46 İşletme ölçeği itibariyle AB tarım politikasına bağlı olarak üretim, planlama ve fiyatlandırma stratejilerinin değişimi.	309
8.47 Araştırmaya katılan firmaların işletme ölçeği ile AB tarım politikasına bağlı olarak üretim, planlama ve fiyatlandırma stratejilerinin değişimi arasındaki ilginin analizine yönelik ki-kare sonuçları.....	310
8.48 İhracat faaliyeti ile AB tarım politikasına bağlı olarak üretim, planlama ve fiyatlandırma stratejilerinin değişimi.	311
8.49 Araştırmaya katılan firmaların ihracat faaliyeti ile AB tarım politikasına bağlı olarak üretim, planlama ve fiyatlandırma stratejilerinin değişimi arasındaki ilginin analizine yönelik ki-kare sonuçları.....	311
8.50 Araştırmaya katılan firmaların işletme ölçeği ile sektörde hammadde fiyatları ve bitmiş ürün fiyatları konusunda kalite güvence belgesine ve CE işaretine sahip olan işletmelerle olmayanların ürünleri arasındaki fiyat farkı ile ilgili görüşleri.	313
8.51 Araştırmaya katılan firmaların işletme ölçeği ile sektörde hammadde fiyatları ve bitmiş ürün fiyatları konusunda kalite güvence belgesine ve CE işaretine sahip olan işletmelerle olmayanların ürünleri arasındaki fiyat farkı ile ilgili görüşlerinin analizine yönelik ki-kare sonuçları.....	314
8.52 İşletme ölçeği itibariyle kalite güvence belgesinin alımında devlet desteği gören firmalar.	315
8.53 Araştırmaya katılan firmaların işletme ölçeği ile kalite güvence belgesinin edinilmesi ile ilgili olarak devlet teşviki almış olması arasındaki ilginin analizine yönelik ki-kare sonuçları.	316

ÇİZELGELER DİZİNİ (devam)

<u>Çizelge</u>	<u>Sayfa</u>
8.54 Ankete katılan işletmelerde ortalama arazi niteliği (dekar).....	324
8.55 Ankete katılan üreticilerin ortalamalar itibariyle arazi tasarruf durumu (dekar)	325
8.56 Ankete katılan üreticilerin ortalamalar itibariyle hayvan varlığı.....	326
8.57 Üreticilere göre Avrupa Birliği'ne olası tam üyelik sürecinde tarım sektörümüzün ortak tarım politikasına uyumunun Türk tarımına olası olumsuz etkileri.....	334
8.58 Üreticilere göre Avrupa Birliği'ne olası tam üyelik sürecinde tarım sektörümüzün ortak tarım politikasına uyumunun Türk tarımına olası olumlu etkileri.....	335
8.59 Ankete katılan üreticilerin tarım alanındaki AB içeriğine uyumun çiftçimizi nasıl etkileyeceği ile ilgili görüşleri.....	336
8.60 Üreticilerin AB'nin Ortak Tarım Politikası'nın ileride nasıl biçim alacağına dair görüşleri.....	338
8.61 Üreticilere göre AB tarım politikasına geçişle mekanizasyon planlamasında yaşanabilecek değişimler.....	339
8.62 Üreticilerin Avrupa Birliği'ne giriş süreci içerisinde Türk Tarımının AB ürünleri ile rekabet edebilmesi için yapılması gerekenler konusundaki görüşleri.....	340
8.63 Üreticilerin tarıma verilen destekler ve tarım kanunu hakkındaki görüşleri.....	341
8.64 Üreticilerin Avrupa Birliği'ne giriş süreci içerisinde Ortak Tarım Politikası ve AB Mevzuatına uyumu gerektirecek yasal düzenlemeler konusunda yapılması gerekenler için görüş ve önerileri.....	348

KISALTMALAR DİZİNİ

Türkçede Geçen Kısaltmalar (Alfabetik sıralı)		İngilizce Kısaltmalar	
AB	Avrupa Birliği	EU	European Union
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu	EEC	European Economic Community
AKÇT	Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu	ECSC	European Coal and Steel Community
AP	Avrupa Parlamentosu	EP	European Parliament
ATR	Serbest Dolaşım Belgesi	ATR	Admission Temporaire Roulette
CE	Avrupa'ya Uygunluk	CE	Conformity of Europe
ÇKS	Çiftçi Kayıt Sistemi		Farmer Registry System
DGD	Doğrudan Gelir Desteği		Direct Income Support
DTM	Dış Ticaret Müsteşarlığı	DTM	Undersecretariat of Foreign Trade
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü	WTO	World Trade Organization
EAFRD	Avrupa Kırsal Kalkınma için Tarım Fonu	EAFRD	European Agricultural Fund for Rural Development
EAGGF FEOGA	Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu	EAGGF FEOGA	European Agricultural Guidance and Guarantee Fund Fonds Européen d'Orientation et de Garantie Agricole
ECU	Avrupa Para Birimi	ECU	European Currency Unit
EFQM	Avrupa Kalite Yönetimi Kurumu	EFQM	European Foundation for Quality Management
EFTA	Avrupa Serbest Ticaret Birliği	EFTA	European Free Trade Association
ERP	Kurumsal Kaynak Planlama	ERP	Enterprise Resource Planning
EURATOM	Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu	EURATOM	European Atomic Energy Community
EUROPOL	Avrupa Polis Ofisi	EUROPOL	European Police Office
FADN	Çiftlik Muhasebe Veri Ağı	FADN	Farm Accounting Data Network
GATT	Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması	GATT	General Agreement on Tariffs and Trade
GKRY	Güney Kıbrıs Rum Yönetimi		Greek Cypriot Administration of Southern Cyprus
GTİP	Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu		Customs Tariff Statistics Position
IACS	Entegre İdare ve Kontrol Sistemi	IACS	Integrated Administration and Control System
IMF	Uluslararası Para Fonu	IMF	International Monetary Fund
IPA	Katılım Öncesi Araç	IPA	Instrument for Pre-Accession
IPARD	Katılım Öncesi Kırsal Kalkınma Aracı	IPARD	Instrument for Pre-Accession-Rural Development

KISALTMALAR DİZİNİ (devam)

ISO 9001:2000	Uluslararası Standizasyon Örgütü Kalite Yönetim Sistemi	ISO 9001:2000	International Organization for Standardization Quality Management System
İGEME	İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi	İGEME	Turkish Export Promotion Center
İŞKUR	Türkiye İş Kurumu		Turkish Labor Institution
KGF	Kredi Garanti Fonu	KGF	Credit Guarantee Fund
KKDF	Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu		Resource Utilization Support Fund
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletme	SME	Small and Medium sized Enterprise
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı	KOSGEB	Small and Medium Industry Development Organization
LPIS	Arazi Parsel Tanımlama Sistemi	LPIS	Land Parsel Identification System
MDAÜ	Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri	CEEC	Central and Eastern European Countries
ODGP	Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası	CFSP	Common Foreign and Security Policy
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı	OECD	Organisation for Economic Cooperation and Development
OGT	Ortak Gümrük Tarifesi	CCT	Common Customs Tariff
OHİM	İç Pazarda Uyumlaştırma Ofisi	OHİM	Office of Harmonization for in the Internal Market
OKK	Ortaklık Konseyi Kararı		Association Council Decision
OPD	Ortak Piyasa Düzeni	CMO	Common Organization of the Markets
OTP	Ortak Tarım Politikası	CAP	Common Agricultural Policy
SAPARD	Tarımsal ve Kırsal Kalkınma için Özel Katılım Programı	SAPARD	Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development
STA	Serbest Ticaret Anlaşmaları	FTA	Free Trade Agreements
TEKEL	Tütün, Tütün Mamulleri, Tuz ve Alkol İşletmeleri		Tobacco, Tobacco Products, Salt and Alcohol Enterprises Incorporation
TMO	Toprak Mahsulleri Ofisi		Turkish Grain Board
TRUP	Tarım Reformu Uygulama Projesi	ARIP	Agricultural Reform Implementation
TSE	Türk Standartları Enstitüsü	TSE	Turkish Standards Institution
TŞFAŞ	Türkiye Şeker Fabrikaları Anonim Şirketi		The Joint Stock Company of Turkish Sugar Factories
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu	TÜBİTAK	The Scientific and Technological Research Council of Turkey
TÜİK (DİE)	Türkiye İstatistik Kurumu (Önceki adı, Devlet İstatistik Enstitüsü)	TURKSTAT (DİE)	Turkish Statistical Institute (Formerly name, State Statistical Institute)

1. GİRİŞ

Ülkemizin ekonomik yapısı tarıma bağıllığını korumakta ve ulusal ekonomide tarım kesimi üretim değerinde halen büyük bir paya sahip bulunmaktadır. Tarımda özgül verim artışı ve üretim maliyetlerinin düşmesi; mekanizasyonda bu doğrultuda etki yapabilecek modern tarım makinalarının kullanılmasına, bu makina parklarının planlama ve işletmeciliğinin optimum olmasına bağlıdır.

Hem sanayi hem de tarım penceresinden bakıldığında “Tarım Makinaları İmalat Sanayii” Türk ekonomisinde önemli bir yere sahiptir. Sektör ürünleri, tarımsal üretimin önemli bir girdisini ve çağdaş tarım tekniklerinin vazgeçilmez bir ögesini oluşturmaktadır. Tarımdaki olumlu ya da olumsuz gelişmeler sektörü doğrudan etkilemektedir.

Tarım Makinaları Sektörü Avrupa Birliği’ne üye ülkelerin ekonomisinde de önemli bir yere sahip olduğu gibi, makine sanayinin de en önemli işkollarından birini oluşturmaktadır. AB ülkelerindeki çiftçiler tarım makinaları alımlarındaki ödemelerde %65’ini çeşitli teşviklerle karşılamakta, geri kalan %35’i bankalar tarafından özel kredilerle karşılanmaktadır. Bu olanaklarla AB ülkelerinde çiftçiler ortalama üç yılda bir makine ve ekipmanlarını değiştirebilmekte; üretici firmalar ve yan sanayiciler de bu talebi karşılamak için yeni arayışlar içine girebilmektedir. Yurdumuzda ise, T.C. Ziraat Bankası ve Tarım Kredi Kooperatiflerinin çalışmalarına rağmen, makinaları uzun yıllar sonra bile yenilemek çiftçilere çok büyük mali külfet getirmektedir (Anonim, 2001b). Bu nedenle tam üyelik sürecinde tarım sektörünün Ortak Tarım Politikasına uyumunun Türk tarımı ve Tarım Makinaları İmalat Sanayi üzerindeki olası etkilerinin birlikte belirlenmesi gerekmektedir.

Tarım makinaları imalat sektörünün sağlıklı bir yapıya kavuşması ve bu yapıyı büyük dalgalanmalar olmaksızın istikrarlı bir şekilde geliştirmesi, arz-talep dengesinin kısa, orta ve uzun vadelerde doğru tahmin edilebilir nitelikte sürdürülebilmesine bağlıdır. Arz ve talep, iç ve dış piyasalarda oluştuğuna göre sadece Türkiye tarımının değil, dünya tarımının da yakından izlenmesi, veri toplanması ve en önemlisi bu verilerin makine üretim programlarını destekleyecek şekilde değerlendirilmesi gerekir (Ulusoy, 2001).

Türkiye'nin, Avrupa Birliği'nin ekonomik bütünleşme aşamalarından biri olan Gümrük Birliği'ne girerek rekabetin sınırlarını genişletip ülke içine sokmasıyla, ekonomik yapıda ve işletmecilik faaliyetlerinde var olan pazarlamanın ağırlık ve önemi daha da artmıştır. Dolayısıyla Tarım Makinaları Sektörü pazarında çeşitli faktörlerdeki değişimi izlemek, olası fırsat ve tehditleri öngörmek, uygun stratejiler geliştirmek üzere geçerli ve güvenilir bilgiye sahip olmak, üzerinde durulması gereken önemli bir konudur.

Bu çalışmanın yapılmasıyla, Avrupa Birliği'ne olası tam üyelik öncesi tarım makinaları firmalarını ve çiftçileri; sektörü belli yönleriyle inceleyerek, sektörde ortaya çıkan sorunların saptanıp, çözüme kavuşturulması için makro düzeyde gereken önlemlerin belirlenmesinde rehberlik edebileceği düşünülmüştür. Tarım politikaları ile ilgili uygulamaları farklı açılardan incelemek, mevcut politikaların daha başarılı olabilmesi için gerekli görülmektedir. Böylelikle karar alma pozisyonunda olanların daha sağlıklı karar almalarına yardımcı olabilecek bilimsel bulgulardan yararlanma olanağı sağlanabilecektir.

Bu bağlamda, Avrupa Birliği'ne tam üyelik sürecinde genelde Türk tarım politikasının Ortak Tarım Politikası'na uyumunun, özelde ise Tarım Makinaları İmalat Sanayi üzerindeki olası etkilerinin birlikte değerdendirilmesi önemlidir. Bu ilişkiler doğrultusunda Tarım Makinaları firmalarının rekabet gücünü korumaya ve artırmaya yönelik çözüm önerileri belirlenmiştir.

2. AVRUPA BİRLİĞİ ORTAK TARIM POLİTİKASI

2.1 Avrupa Birliği'nin Doğuşu ve Gelişimi

Avrupa kıtası tarih boyunca büyük savaşların yapıldığı bir bölge olmuştur. Birinci ve ikinci dünya savaşlarının da burada yapılmış olması bunun tipik bir göstergesidir. Bu durum ortak bir Avrupa oluşturulması konusunda bazı fikirlerin zaman zaman ortaya atılmasına zemin oluşturmuştur. Ancak, bu fikirlerin yeşerebilmesi ve hayata geçirilebilmesi için İkinci Dünya Savaşı gibi milyonlarca insanın yaşamına mal olan bir savaşın yaşanması gerekmiştir (Uysal, 2006).

Bugünkü adıyla Avrupa Birliği'nin kurulmasına giden süreç ana hatlarıyla şöyle özetlenebilir (Anonim, 2008a):

AB yolundaki ilk adım 1949 yılında, siyasi temelli ve insan haklarını koruma, çoğulcu demokrasiyi sağlama amaçları üzerine kurulmuş bir uluslararası örgüt olan Avrupa Konseyi'nin Strazburg'da kurulması ile gerçekleşmiştir. 9 Mayıs 1950'de Fransız Dışişleri Bakanı Robert Schuman, Eski Milletler Cemiyeti Genel Sekreteri Jean Monnet'in tasarısına dayanan ve Birleşik Avrupa'nın temellerini atan **Schuman Planı**'nı yayımlamıştır. Bu plan, Avrupa'da barışın kurulabilmesi için Fransız-Alman dostluğunun şart olduğunu belirtiyor ve bu çekirdek etrafında Avrupa'nın bütünleşmesi gerektiği görüşünü esas alıyordu. Aynı zamanda, o dönemin temel sanayi girdileri olan kömür ve çelik üretiminde Almanya'nın kontrolünü sağlamayı ve kurulacak örgüte diğer Avrupa ülkelerinin katılımını olası kılmayı hedefliyordu. Planın destek bulmasıyla 1951 yılında Federal Almanya, Fransa, İtalya, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg, Paris'te imzaladıkları

bir Antlaşma ile **Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu**'nu (AKÇT) kurmuşlardır. Böylece AKÇT ile devletler, tarihte ilk defa, kendi iradeleri ile ulusal egemenliklerinin bir kısmını uluslararası bir kuruma devretmişlerdir.

Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun kurulmasından sonra, Avrupa Savunma Topluluğu ile Avrupa Siyasal Topluluğu'nun oluşturulmasına yönelik girişimler meydana gelmiş ancak bu çabalardan sonuç alınamamıştır. Bu alanlardan sonuç alabilmenin öncelikle ekonomik alanda etkin bir işbirliğinin gerçekleştirilmesini gerektirdiği fark edilmiş ve işbirliği çabaları ekonomik alana kaydırılmıştır. Bunun sonucunda 25 Mart 1957'de Roma'da **Avrupa Ekonomik Topluluğu**'nu (AET) kuran Antlaşma AKÇT üyesi 6 ülke tarafından imzalanmıştır. AET gibi Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM) da 1 Ocak 1958 tarihinde yürürlüğe giren Roma Antlaşması ile kurulmuştur. 1965'de kurucu üyelerin imzalamış oldukları "Birleşme Antlaşması" (füzyon antlaşması) sonucunda, AKÇT, AET ve EURATOM için tek bir Konsey, Komisyon ve Parlamento oluşturulmuş, bütçeleri birleştirilmiş ve "Avrupa Toplulukları" terimi kullanılmaya başlanmıştır.

Aynı dönemde, diğer bazı Avrupa ülkeleri (Avusturya, Danimarka, Norveç, Portekiz, İsveç, İsviçre ve İngiltere) İngiltere'nin önerisiyle 1960 yılında Stockholm'de imzalanan bir anlaşma ile **Avrupa Serbest Ticaret Alanı**'nı (EFTA) kurmuşlardır. EFTA ülkeleri kendi aralarında sanayi ürünlerinde gümrük ve eş etkili vergilerle diğer kısıtlamaları kaldırmışlar, ancak üçüncü ülkelere karşı ulusal mevzuatlarını uygulamayı sürdürmüşlerdir. Bu temel farkın dışında, o dönemde EFTA ile AET'nin önemli farklarından bir diğeri de EFTA'nın tarım sektörünü serbest ticaret alanı içine almaması olmuştur. Zaman içinde üyelerinin büyük bir

kısının AET'ye katılmasıyla eski önemini yitirmiş olan EFTA bugün, İzlanda, Liechtenstein, Norveç ve İsviçre'den oluşmaktadır ve AB ile EFTA'nın üç üyesi arasında (İzlanda, Liechtenstein, Norveç) bir Avrupa Ekonomik Alanı (AEA) kurulmuş durumdadır.

1968 yılında **Gümrük Birliği**'nin tamamlanarak yürürlüğe girmesiyle üye ülkelerin gümrük alanları, tek bir gümrük alanı haline gelmiştir.

Birliğin ilk genişlemesi, 1972'de İngiltere, Danimarka ve İrlanda'nın Topluluğa üyelik antlaşmalarının imzalanmasıyla gerçekleşmiş, ardından 1981'de Yunanistan ve 1986'de İspanya ve Portekiz'in katılmasıyla üye sayısı 12'ye yükselmiştir.

14 Haziran 1985 tarihinde Almanya, Belçika, Fransa, Lüksemburg ve Hollanda tarafından imzalanan Schengen Antlaşması; taraf ülkelerin ortak sınırlarında kişilere tüm vize ve gümrük işlemlerinin kaldırılması ve üçüncü ülke vatandaşlarına yönelik ortak vize ve gümrük işlemleri uygulanmasını karara bağlamıştır. İtalya (1990), İspanya ve Portekiz (1991), Yunanistan (1992), Avusturya (1995), İsveç, Finlandiya ve Danimarka (1996) da imzalayan ülkeler arasına katılmıştır. Birlik üyesi olmayan İzlanda ve Norveç'in de AB'nin serbest dolaşım alanına dahil edilmesi amacıyla, bu iki ülke ile 18 Mayıs 1999 tarihinde anlaşma yapılmıştır. 5 Haziran 2005 tarihinde de İsviçre, yapılan referandum sonucu Schengen Anlaşması'nı kabul etmiştir.

1 Temmuz 1987 tarihinde yürürlüğe giren **Avrupa Tek Senedi** ile Avrupa Topluluklarını kuran Antlaşmalar, ilk kez kapsamlı bir biçimde yenilenmiştir. Avrupa Tek Senedi ile yeni ortak politikalar saptanmış,

mevcut olanlar geliştirilmiştir. Bu çerçevede Roma Antlaşması'na sosyal politika, ekonomik ve sosyal uyum, çevre gibi konularda yeni maddeler eklenmiştir. Ayrıca, "işbirliği usulü" adı verilen bir sistem çerçevesinde Avrupa Parlamentosu'na Komisyon'un yasa koyma önerilerini ikinci kez değerlendirmek suretiyle yasama sürecini daha yakından etkileme imkanı verilmiştir. Yine Tek Senet ile, daha önce oybirliğinin gerekli olduğu, Ortak Gümrük Tarifesi'nde değişiklik yapılması, hizmetler, sermayenin serbest dolaşımı, ortak ulaşım politikaları konularında alınan kararların nitelikli çoğunluğa dayanması kararlaştırılmıştır. Üye ülkeler arasında "Avrupa Siyasi İşbirliği" aracılığı ile dış politikada işbirliği yapılması da Tek Senet ile karara bağlanmıştır.

Üye ülkeler bünyesinde bu gelişmeler yaşanırken 1987 yılında Türkiye, 1989 yılında Avusturya ile Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve 1990 yılında Malta tarafından tam üyelik başvuruları yapılmıştır. Ancak, bu başvurulara olumlu yanıt verilmemiş ve 1995 yılına kadar Topluluğa yeni üye kabul edilmemiştir (Uysal, 2006).

1990'lı yıllarda üye ülkeler arasında işbirliğini genişletmek ve derinleştirmek amacıyla yoğun çabalar harcanmıştır. Bunun sonucunda Avrupa Topluluğu'nda tek para birimi ve ortak bir merkez bankası sistemine dayalı bir "parasal birlik" ile ortak dış politika ve savunma politikası perspektiflerine dayalı "siyasi birlik" kurulmasını öngören **Avrupa Birliği Antlaşması** ise (Maastricht Antlaşması) 7 Şubat 1992 tarihinde imzalanmış ve 1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Maastricht Antlaşması ekonomik faaliyetlerin uyumlu ve dengeli gelişimini; enflasyonsuz, sürdürülebilir ve çevre korumasına önem veren bir büyümenin sağlanmasını; üye ülke ekonomilerinin uyum içinde

birbirlerine yaklaşmasını ve Avrupa vatandaşları için daha güçlü bir Birlik yaratılmasını hedeflemiştir.

Maastricht Antlaşması ile Avrupa Toplulukları (AKÇT, AET, EURATOM) Avrupa Birliği (AB) bünyesine dahil edilmiştir. Avrupa Birliği'ni kuran bu Antlaşma ile AB'nin "üç temel sütunu" oluşturulmuştur. Birinci sütun, Roma Antlaşması ile oluşturulan Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu ile Paris Antlaşması'yla kurulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğundan meydana gelmektedir. Ekonomik ve parasal birlik ve daha önce bahsedilen yetkiler de bu sütuna dahildir. İkinci sütun, Ortak Dışışleri Güvenlik Politikasını (ODGP) içermekte ve Avrupa çapında bir savunma politikasını başlatmayı hedeflemektedir. Üçüncü sütun ise, Adalet ve İçişlerini kapsamaktadır. Bu çerçevede, sürekli artan göç ve siyasi iltica alanlarında aralarındaki işbirliğini artırmak isteyen üye ülkeler bir Avrupa Polis Ofisi (Europol) kurmuşlardır.

Haziran 1993'te gerçekleştirilen Kopenhag Zirvesi'nde AB Devlet ve Hükümet Başkanları tarafından AB'nin Merkez ve Doğu Avrupa Ülkelerini (MDAÜ) kapsayacak şekilde genişlemesi kararı alınmıştır. Bu zirvede "Kopenhag Kriterleri" olarak anılan ve üyelik başvurusu kabul edilen tüm aday ülkeler tarafından yerine getirilmesi gereken asgari koşulları ifade eden üyelik kriterleri de belirlenmiştir. Siyasi ve ekonomik kriterler ile müktesebat uyumu olmak üzere üç grupta toplanan bu koşullar şöyle özetlenebilir (Anonim, 2008a).

- **Siyasi kriterler:** Demokrasinin güvence altına alındığı istikrarlı bir kurumsal yapı, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve azınlık haklarına saygı koşullarını içermektedir.

- **Ekonomik kriterler:** İyi işleyen bir pazar ekonomisi ve AB içindeki piyasa güçlerine ve rekabet baskısına karşı koyabilme kapasitesine sahip olabilmeyi gerektirmektedir.
- **Topluluk müktesebatının kabulü:** AB'nin çeşitli siyasi, ekonomik ve parasal hedeflerine bağlılığı kabul etmek anlamına gelmektedir.

Birlik, 1 Ocak 1995'ten itibaren "Avrupa Birliği" (AB) olarak anılmaya başlanmış, aynı yıl Avusturya, Finlandiya ve İsveç'in katılımıyla 15 üyeli hale gelmiştir.

Tek para birimine geçiş ve AB'nin genişlemesine ilişkin sürecin belirlenebilmesi amacıyla Mart 1996'da başlatılan Hükümetlerarası Konferans 16-17 Haziran 1997 tarihlerinde gerçekleştirilen Amsterdam Zirvesi ile sona ermiştir. Bu toplantıda, AB'nin 5. genişleme sürecine girmesi ve 1 Ocak 1999 tarihinde tek para birimi olan Euro'ya geçilmesi kararı teyit edilmiştir. Ayrıca Ortak Dışişleri ve Savunma Politikası, Adalet ve Güvenlik Politikası ve Maastricht Antlaşması üzerindeki bazı değişiklikleri içeren **Amsterdam Antlaşması** imzalanmış ve Mayıs 1999'da yürürlüğe girmiştir.

Adalet ve içişleri alanlarında işbirliği konusunda Maastricht Antlaşması'nda sadece "demokrasinin ilkeleri" ve "temel haklar" yer alırken, Amsterdam Antlaşması'nda AB'nin özgürlük, demokrasi, insan hakları ve temel özgürlüklere saygı ile hukuk devleti ilkeleri üzerine kurulu olduğu belirtilmektedir. Avrupa Topluluğu, Amsterdam Antlaşması ile, AB içinde kişilerin serbest dolaşımı için gerekli olduğu ölçüde, göç ve iltica, dış sınırlar ve medeni hukukta adli işbirliği konularında mevzuat çıkarma yetkisine sahip olmuştur. Ayrıca Antlaşma

ile insan hakları alanında önemli bir adım atılmıştır. Antlaşma'nın 7. maddesine göre, insan haklarını sürekli ve ciddi olarak ihlal ettiği tespit edilen bir üye devlete karşı diğer üyelerin yaptırım uygulama hakkı doğmuştur. Bu maddeler şimdiye dek hiç uygulanmamış ancak uygulanabilme ihtimalinin varlığı dahi, üye ülkelerin insan hakları uygulamaları konusunda daha dikkatli davranmasını sağlamıştır.

12-13 Aralık 1997 tarihlerinde yapılan Lüksemburg Zirvesi'nde ilk kez, 11 aday ülke arasında bir sınıflandırma söz konusu olmuştur. Kopenhag siyasi kriterlerini karşılayarak müzakerelere başlayan ülkeler (Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Polonya, Slovenya ve GKRY) "ilk dalga", siyasi kriterleri yerine getirmemiş ve henüz müzakereye hazır görünmeyen diğer ülkeler (Bulgaristan, Letonya, Litvanya, Romanya ve Slovakya) ise "ikinci dalga" ülkeleri olarak adlandırılmıştır. Komisyon birinci grup ülkelerle tam üyelik müzakerelerine 1998'de başlanmasını önermiştir. 1999 yılında yapılan Helsinki Zirvesi ile Türkiye'nin adaylığı da onaylanmıştır (Uysal, 2006).

2002 yılında Kasım ayında yapılan Kopenhag Zirvesinde on yeni ülkenin üyeliği kesinleşmiştir. Bu ülkeler; Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Slovenya, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Slovakya, Litvanya, Letonya ve Malta'dır. 16 Nisan 2003'te Atina'da yapılan Zirve'de bu ülkelerin 1 Mayıs 2004 tarihinde, Bulgaristan ve Romanya'nın ise 2007 yılında tam üye olmaları karara bağlanmıştır.

Genişleme süreci bir yandan devam ederken 1 Ocak 1999 tarihinde Euro, 11 üye ülkede (Almanya, Avusturya, Belçika, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İrlanda, İspanya, İtalya, Lüksemburg, Portekiz) resmi para birimi haline gelmiş ve üye ülkelerin ulusal paralarının Euro'ya dönüşüm

oranları belirlenmiştir. Danimarka ve İngiltere kendi istekleriyle, katılım şartlarını karşılayamayan Yunanistan ve İsveç ise zorunlu olarak parasal birliğe katılmamışlardır. 1 Ocak 2002’de Avrupa ortak para birimi Euro, 12 ülkede resmen tedavüle girmiş, banknot ve madeni para olarak kullanılmaya başlanmıştır. Parasal birlik koşullarını sağlayan Yunanistan 2 Ocak 2001 tarihinde Euro alanına dahil olmuştur. Malta ve GKRY, 1 Ocak 2008 tarihinde Euro’ya geçmiştir. Slovakya ise 1 Ocak 2009 tarihinden itibaren Euro’ya dahil olmuştur.

23-24 Mart 2000 tarihlerinde gerçekleştirilen Lizbon Zirvesi’nde ise, AB’nin istihdamı güçlendirmeye ve bilgi üzerine kurulu bir ekonomi çerçevesinde ekonomik reform ve sosyal uyumu gerçekleştirmeye yönelik **Lizbon Stratejisi** kabul edilmiştir. Bu strateji sayesinde AB’nin 2010 yılına kadar; “daha çok sayıda ve daha iyi iş ve daha büyük bir toplumsal uzlaşmayla, sürdürülebilir ekonomik büyümeyi gerçekleştirebilecek, bilgiye dayalı dünyanın en rekabetçi ve dinamik ekonomisi” haline getirilmesi amaçlanmıştır. Ancak Lizbon Stratejisi’nin kabul edilmesinden 2005 yılına dek geçen beş yıllık süre içinde öngörülen hedeflere ulaşılamadığı gözlemlenmiştir. Bunun üzerine AB Komisyonu tarafından Lizbon Stratejisi’ni canlandırmak üzere 2005-2010 dönemi için yeni bir Sosyal Gündem oluşturularak 9 Şubat 2005 tarihinde açıklanmıştır (Anonim, 2008a).

26 Şubat 2001 tarihinde temel amacı Birliği genişlemeye hazırlamak olan **Nice Antlaşması** imzalanmış, tüm üye ülkelerde onaylanmasının ardından 1 Şubat 2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu Antlaşmayla, 15 üye ülke ve Türkiye dışındaki 12 aday ülkenin AB Komisyonu ve Avrupa Parlamentosu’ndaki üye sayıları dağılımı ile AB Konseyi’nde karar almadaki oy ağırlıklarını belirlemiştir. Bu anlaşma

uyarınca 1 Mayıs 2004 tarihinde 10 ülke, Çek Cumhuriyeti, Estonya, GKRY, Letonya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Slovakya ve Slovenya'nın katılımıyla Birlik, beşinci ve en büyük genişlemesini gerçekleştirmiştir (Uysal, 2006).

Bu genişlemenin ardından AB Anayasası hazırlanma çalışmalarına ağırlık verilmiş ve Anayasayı oluşturan Antlaşma Taslağı, 17-18 Haziran 2004 tarihlerinde Brüksel'de gerçekleştirilen Zirve sonunda kabul edilmiştir. AB Anayasası, üye ve aday ülke liderleri tarafından Birliğin ilk kuruluş anlaşmasının (Roma Anlaşması) imzalandığı Roma'da 29 Ekim 2004 tarihinde büyük bir törenle imzalanmıştır. Avrupa Parlamentosu tarafından 12 Ocak 2005 tarihinde kabul edilen Anayasa'nın yürürlüğe gireceği tarih olarak 1 Kasım 2006 belirlenmiştir. Ancak Anayasa'nın yürürlüğe girebilmesi için tüm üye ülkeler tarafından onaylanması gerekmekte iken Fransa ve Hollanda'da gerçekleştirilen referandumlarda ret kararının çıkması olumsuz etki yaratmıştır. Bu durum karşısında, 16-17 Haziran 2005 tarihlerinde Brüksel'de düzenlenen AB Hükümet ve Devlet Başkanları Zirvesi'nde, AB Anayasası onay sürecine ilişkin olarak, referandumlardan çıkan “hayır” sonuçlarının üye ülkeler arasında “domino etkisi” yaratmasını önlemek için onay sürecine bir yıl ara verilmesine karar verilmiştir. İngiltere, İrlanda, Portekiz, Danimarka, Çek Cumhuriyeti ve Slovenya karara uygun olarak onay sürecini dondururken, GKRY ve Lüksemburg gibi bazı üyeler süreci durdurmuyarak AB Anayasasına onay vermiştir (Anonim, 2008a).

Taslak Anayasa'nın Fransa ve Hollanda'da yapılan referandumlar sonucunda reddedilmesinin ardından 2007 yılında, başta kurumsal değişikliklerin yapılması ve karar alma süreçlerinin basitleştirilmesi amacıyla **Lizbon Antlaşması** üzerinde çalışmalar başlamıştır. 13 Aralık

2007 tarihinde Lizbon'da imzalanan antlaşma, reddedilen Anayasa'da yer verilen sembolik öğeleri kapsamamakta ancak kurumsal ve işleyişe ilişkin değişiklikleri korumaktadır. Antlaşma ile getirilen önemli değişiklikler şu şekilde özetlenebilir (Anonim, 2008a):

- Avrupa Topluluğu'nu kuran Antlaşma'nın adı "Avrupa Birliği'nin işleyişine ilişkin Antlaşma" olarak değiştirilmektedir,
- "Avrupa Topluluğu" ve "Topluluk" ifadeleri "Birlik" ile değiştirilerek Avrupa Birliği'ne tüzel kişilik kazandırılmaktadır,
- Konsey başkanlığı sistemi değişmekte ve iki buçuk yıllığına atanacak bir başkan gelmektedir. Altı aylık dönem başkanlığı sistemi ise, üç ülkenin 18 aylık bir başkanlık takımı oluşturması ile değiştirilmektedir.
- Dış politikada etkililiğin artırılması amacıyla "Dışışleri ve Güvenlik Politikası Birlik Yüksek Temsilcisi" getirilmektedir. Yüksek Temsilci'nin, görevlerini, yine bu Antlaşma'da belirtilen Avrupa Dış Faaliyetler Servisi ile işbirliğinde yürütmesi öngörülmektedir. Bu bağlamda, Avrupa Birliği Antlaşması yeni Madde 13A, gerekli çalışmaların Antlaşma imzalandığı anda başlaması gerektiğini belirtmektedir.
- Avrupa Komisyonu'nun üye sayısının 2009 yılından itibaren Üye Devlet sayısının üçte ikisi olması öngörülmektedir. AB Üye Devletleri sayısının bu işleme uygun olmaması halinde karar Konsey'e bırakılmaktadır.
- Ulusal parlamentolar, Komisyon tarafından gayrı-resmi olarak yapılan bilgilendirmenin, sekiz hafta içinde Antlaşma'da belirlenen kurum tarafından yapılması şartı ile karar alma süreçlerine yakınlaştırılmaktadır.
- Olağan yasama usulü olarak tanımlanan ortak karar usulünün kapsamının genişletilmesi ile Avrupa Parlamentosu'nun rolü

güçlendirilmektedir. AP'ye aynı zamanda Komisyon Başkanı'nı seçme yetkisi tanınmaktadır.

- Yeniden düzenlenen nitelikli çoğunluğa göre, 2014 yılından itibaren kararlar; AB nüfusunun %65'inin ve üye ülkelerin %55'inin desteği ile alınabilecektir. Ancak, 2017 yılına kadar üye ülkeler Nice sistemine göre oylama yapılmasını talep edebileceklerdir. Yeni sistem üye ülke nüfuslarının önemini artırmaktadır.
- Antlaşma'nın imzalanmasından bir gün önce Strazburg'da kabul edilecek Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı, bazı üye devletlerin dışarıda kalmasına rağmen, diğer Üye Devletler için hukuki bağlayıcılık kazanmaktadır.
- Güçlendirilmiş işbirliği, üye devletlerin, AB çerçevesinde, diğer üyeler dahil olmasalar da gruplar halinde hareket edebilmeleri ilkesine dayanmaktadır. Grup üyeleri, diğer AB Üye Devletleri'ni davet etmeden nitelikli çoğunluk ile karar alabilmektedir. Bu model, dış politikaya ilişkin tüm alanlarda uygulanabilecektir.

Bulgaristan ve Romanya 1 Ocak 2007 tarihinde Avrupa Birliği'ne katılmıştır. Böylece, AB üye sayısı 27'ye yükselmiştir. Aynı zamanda Birlik'te kullanılan resmi dillerin sayısı 23 olmuştur.

Yukarıdaki açıklamalardan görüldüğü gibi gerek bugünkü adıyla AB, gerekse AB-Türkiye ilişkileri geçen elli yılda büyük değişimler geçirmiştir. Türkiye için son elli yılda en temel gündem maddesi AB olmuştur. Bizden sonra başvuran ülkelerin tümü neredeyse AB'ye tam üye olurken Türkiye ucu açık müzakere sürecine 3 Ekim 2005'te girmiştir. Bugünkü görüntüsüyle Türkiye'yi "Kadrolu Aday" olarak tanımlamak mümkündür. Görünen o ki, bu kronolojiye daha çok tarihler eklenecektir (Uysal 2006).

2.2 Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası'nın Oluşturulma Nedenleri ve Yasal Dayanağı

Avrupa Birliğine üye ÷lkelerin tarım politikalarının gerek ekonomik gerek siyasi anlamda ortak bir çerçevede yönetilmesi esasına dayanan OTP, Avrupa Birliğinin (AB) ilk ortak politikasıdır. Gerek etkilediği kitlelerin genişliği ve bu kitlelerin bulundukları üye ÷lkelerdeki etki düzeyleri, gerek mevcut AB bütçesinin yarısını oluşturduğu göz önüne alındığında OTP'nin AB'nin en önemli politikalarından biri olduğunu söylemek mümkündür (Baş, 2004).

İkinci Dünya Savaşı sırasında yaşanan kıtlığın yarattığı endişenin yanı sıra, savaş sonrasında AB aktif nüfusunun çok önemli bir bölümünü oluşturan tarım sektörü çalışanlarının gelir düzeyinin korunması ve yükseltilmesi, üye ÷lkelerin ulusal tarım politikaları arasındaki derin farklılıkların giderilmesi; güçlü bir sanayi sektörüne sahip Almanya ile toplam nüfusunun yaklaşık dörtte biri tarım sektöründe çalışan Fransa arasındaki çıkar ayrılığının çöz÷mlenmesi gerekliliği Birliği bir ortak tarım politikası oluşturmaya yöneltmiştir.

2.3 Ortak Tarım Politikası'nın Amaçları

Roma Antlaşması'nın 38-47. maddeleriyle (Amsterdam Antlaşması'yla yeni 32-38. maddeler) yasal çerçevesi belirlenen OTP, 1962 yılında ilk ortak piyasa düzeninin oluşturulması ile hayata geçirilmiştir. Ortak Tarım Politikası'nın amaçları Roma Antlaşması'nın 38-46. maddelerinde yer almaktadır (Wallece and Wallece, 2000).

Ortak Tarım Polikası'nın amaçları:

- ✓ Teknik ilerlemenin özendirilmesi, tarımsal üretimin rasyonelleştirilmesi ve üretim faktörlerinin, özellikle işgücünün optimal kullanımının ve verimliliğinin arttırılması,
- ✓ Tarımsal nüfusun yaşam düzeyinin, özellikle tarımda çalışanların gelirlerinin arttırılması yoluyla yükseltilmesi,
- ✓ Tarım ürünleri piyasalarında istikrarın sağlanması,
- ✓ Düzenli bir ürün arzının garanti altına alınması ve
- ✓ Tarım ürünlerinin tüketicilere uygun fiyatlarla ulaştırılmasının sağlanması

olarak sıralanmıştır (Can, 2005).

Bu amaçlar çerçevesinde oluşturulan Ortak Tarım Politikasının ilkeleri ise şunlardır (Ekeman, 2000):

1. Tek Pazar İlkesi: Bu ilke, üye ülkelerde tarım ürünlerinin serbest dolaşımını engelleyen tüm kısıtlamaların kaldırılarak bir "Tek Pazar" oluşturulmasını öngörmekte, bunun için ortak fiyat ve rekabet kurallarını, üye ülkelerde istikrarlı bir döviz kurunu ve dış pazarlara karşı sınırlarda ortak bir korumayı düzenlemektedir.
2. Topluluk Tercihi İlkesi: Bu ilke, topluluk üyesi devletlerde üretilen tarım ürünlerine, üçüncü ülkelere gelecek ürünler karşısında tercih tanınması ilkesidir. Böylece, birlik içinde üretilen ürünlere öncelik tanınmasını amaçlamakta, bunun için AB tarım ürünlerinin ithalata karşı korunmasını, ihracatın ise sübvansede edilmesini gerektirmektedir.

3. Ortak Mali Sorumluluk İlkesi: OTP'ye ilişkin tüm harcamaların Birlik üyeleri tarafından ortaklaşa üstlenilmesini amaçlamaktadır. Bu bağlamda Nisan 1962'de AB bütçesinde Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu (FEOGA) oluşturulmuştur. FEOGA'nın "Yönlendirme" ve "Garanti" olmak üzere iki ayrı bölümü bulunmaktadır. Fonun yaklaşık yüzde 90'ını oluşturan "Garanti" bölümü fiyat ve pazar politikasının işleyişi için gerekli topluluk harcamalarının, "Yönlendirme" bölümü ise tarımsal yapının iyileştirilmesine ilişkin reformların finansmanında kullanılmaktadır.

2.4 Ortak Tarım Politikası'nın Araçları

Avrupa Birliği'nde ortak tarım politikasının amaçlarının gerçekleştirilmesi için, yukarıda belirtilen temel prensipler çerçevesinde, tarım sektörüne yönelik ortak piyasa düzenleri kapsamında uygulanan fiyatlar, Topluluk içinde ve üçüncü ülkelere karşı uygulanan fiyatlar olmak üzere iki grup altında toplanabilmektedir. Ayrıca ortak piyasa düzenleri çerçevesinde fiyat dışı yöntemlere de başvurularak tarım ürünleri piyasaları düzenlenmektedir. Genel olarak piyasa düzenleri, iç piyasaya yönelik uygulamalar ve üçüncü ülkelere karşı uygulamalar şeklinde özetlenebilir (Olgun, 2005).

a) İç Piyasalara Yönelik Uygulamalar

İç piyasalara yönelik uygulamalar iki şekilde olmaktadır:

- **Fiyata Bağlı Uygulamalar:** Bu uygulamalar, Hedef ve Müdahale fiyatları ile sağlanmaktadır. **Hedef fiyat**, üreticilerin gelir düzeyini en

makul seviyede tutacak tavan fiyatı saptayarak, tüketicilerin de aşırı fiyat artışlarından korunmasını sağlamak amacıyla oluşturulan fiyattır. **Müdahale fiyatı** ise fiyatların hedef fiyat altına düşmesi halinde üreticilere sağlanan en düşük garanti seviyesini ifade eden taban fiyattır.

- **Fiyata Bağlı Olmayan Uygulamalar:** Bu uygulamalar, gerek üreticileri gerekse de ilgili ürünlerin işleyicilerini desteklemek amacıyla yapılmaktadır. Bu desteklemelerin başlıcaları şunlardır:

- İşleyici yardımları
- Niteliği değiştirme primleri,
- Depolama yardımları,
- Tüketici yardımları.

b) Dış Piyasalara Yönelik Uygulamalar

Dış piyasalara (üçüncü ülkeler) yönelik uygulamalar ise iki şekilde olmaktadır :

- **İhracat iadeleri:** Birliğin genellikle dünya fiyatları üzerinde olan yüksek fiyatlı tarım ürünlerinde ihracatın teşvik edilmesi amacıyla dünya fiyatları ile müdahale fiyatları arasındaki fark **ihracat iadesi** olarak ihracatçılara ödenmektedir.

- **İthalat vergileri:** Üçüncü ülkelerden yapılan ithalatta uygulanan vergilerdir. Bunun amacı, AB içi tarımsal ürün fiyatlarını ve piyasalarını düşük düzeydeki dünya fiyatlarına karşı korumaktır.

2.5 Ortak Tarım Politikası'nın Sonuçları

Ortak Tarım Politikası'nın kuruluş aşamasında tarım ürünlerinde dışa bağımlı olan Avrupa Birliği, 1970'li yıllardan itibaren pek çok üründe verimlilik artışı ile kendi kendine yeter hale gelmiş ve buna bağlı olarak başlangıçta belirlediği hedeflere önemli ölçüde ulaşmıştır. Ortak Tarım Politikasının sonuçlarını şu şekilde belirtmek mümkündür (Olgun, 2005):

- Verimlilik artışları,
- Üretim artışı,
- Üretici gelir artışı,
- Birçok üründe kendi kendine yeterli hale gelme ve üretim fazlasına ulaşma,
- Kişi başına tüketim artışı,
- Net ithalatçılıktan, dünyanın en büyük ihracatçılarından biri olma.

2.6 Ortak Tarım Politikası Uygulamalarının Ortaya Çıkardığı Sorunlar

Ortak Tarım Politikası, tarımsal alanda önemli gelişmelerin gerçekleştirilmesine imkan sağlamış olmakla birlikte bazı önemli sorunlarla karşılaşmıştır. Bu sorunlar (Olgun, 2005):

- Üretim artış hızının tüketim artış hızını geçmesi,
- Birçok üründe üretim fazlalıklarının oluşması,
- Desteklemelerin büyük çiftçilere yaraması ve büyük işletmeler ile küçük işletmeler arasındaki gelir farkının açılması,

- Genel refah kaybı
- Dünya tarım ürünleri ticaretinin tarım ürünleri ihracatçısı ülkeler aleyhine gelişmesi ve DTÖ kanalıyla yapılan baskı,
- Çevre tahribatı,
- Bütçe yükünün artması'dır.

2.7 Ortak Tarım Politikası'nda Yapılan Reformlar

Sorunların giderilmesi amacıyla çeşitli reformlar yapılmıştır. Neredeyse süreklilik kazanan bu reformlar nedeniyle OTP'yi bir çeşit "reformlar dizisi" olarak tanımlamak mümkündür.

2.7.1 1968-1989 dönemi reformları

OTP'ye ilişkin ilk reform çalışması, OTP ilgili temel sorunun, piyasaya arz edilen tarım ürünü miktarının, bu ürünlere olan talepten çok olmasından, ya da kısa bir deyişle arz talep dengesizliğinden kaynaklandığını belirten 1968 tarihli "**Mansholt Planı**"dır. Arz talep dengesini sağlamak amacıyla 5 milyon hektar arazinin ekilmemesi, 5 milyon çiftçinin üretimden vazgeçmesi ve küçük işletmelerin yerini büyük işletmelere bırakmasını öngören bu Reform Planı, AB'ye üye ülkeler arasında en önemli tarımsal üretici konumunu bugünde sürdüren Fransa'nın muhalefetiyle karşılaşmış ve kabul edilmemiştir. Ancak gündeme getirildiği dönemde başarısız olan söz konusu reform girişiminin esas önemi, zaman içerisinde yumuşatılarak diğer reformlara temel oluşturmasıdır (Baş, 2004).

1973 yılında Birliğin Birleşik Krallık, İrlanda ve Danimarka'nın üyeliğe kabulü ile genişlemesi, OTP'de, üretim artışını dengelemeyi ve bütçe harcamalarını azaltmayı hedefleyen bir dizi önlem alınmasına neden olmuştur. Bu kapsamdaki reformlardan ilki, 1970'li yıllarda öncelikle süt ürünleri sektöründe yaşanan ürün fazlalığının oluşturduğu mali yükün üretici ile paylaşılması düşüncesiyle uygulanmaya başlanan ve 1992 yılına kadar sürdürülen **“Ortak Sorumluluk Vergisidir”**.

İkinci önemli reform ise, 1980'li yılların başında uygulanan **“Garanti Eşiği”** sistemidir. Bu uygulamada üretim fazlası olan tarımsal ürünlerin üretim hacmi, tahmini tüketim miktarı ve ihracat potansiyeli gibi unsurlar göz önüne alınarak maksimum üretim eşikleri saptanmış, eşiğin aşılması durumunda hedef veya müdahale fiyatının artış oranları sınırlandırılmış ya da üreticilerin fazla ürünleri stoklamaları ve satış masraflarına üretim vergisi yoluyla katılımları sağlanmıştır. Garanti eşiklerinin yüksek tutulması, eşiğin aşıldığı durumlarda ise destek fiyatlarının son derece sınırlı miktarda ürün için kısıtlanması nedeniyle bu uygulamada arz fazlalıklarının giderilmesi sonucunu vermemiştir (Baş, 2004).

1983 yılında FEOGA Garanti Bölümü harcamalarının artması ve ürün stoklarının yükselmesi nedeniyle daha kapsamlı reformların yapılması gündeme gelmiştir. Bu bağlamda 1984 yılında, FEOGA Garanti Bölümü harcamalarının yaklaşık %40'lık bölümüne karşılık gelen süt ürünleri sektörüne yönelik **“Kota Uygulaması”** yürürlüğe konulmuştur. Başarılı sonuçlar elde edilmesi nedeniyle uygulamanın sonraki yıllarda da sürdürülmesine karar verilmiştir (Ekeman, 2000).

Bu arada Komisyon, OTP’de yaşanan sorunları gidermek için gerekli politikaların perspektifini kapsayan ve “Yeşil Kitap” (Green Paper) diye anılan raporunu Konseye 1985 yılında sunmuştur. Raporda yer alan “fazlalık veren sektörlerde üretimin azaltılması, küçük çiftçilerin gelir sorunlarının çözümlenmesi, ürün kalitesinin artırılması, kırsal kalkınma, sosyal denge ve çevreye verilen önemin artırılması” gibi ilkeler ışığında piyasa düzenleri reforma tabi tutulmuştur (Varol, 2000).

1988 yılında ise sığır ve dana eti ile tahıllara yönelik harcamaların giderek artması, İspanya ve Portekiz’in üyeliğiyle birlikte Akdeniz menşeli ürünlerin bütçeye ilave bir yük getirmesi, dünyada tarım fiyatlarının düşmesi ve AB ihracat maliyetlerinin yükselmesi yeniden kapsamlı reformları gündeme getirmiştir. Bu bağlamda öncelikle 1975-1988 yılları arasında ortalama %7,5 artış gösteren FEOGA Garanti harcamalarının 1992 yılına kadar yılda en fazla %1,9 oranında artması kararı alınmıştır. Böylece OTP’nin AB bütçesindeki payının önemli oranda azaltılması hedeflenmiştir.

Bütçe disiplinine ilişkin bu sistemin aşırı üretim ile bozulmasını önlemek amacıyla arz-talep dengesini gözetmeye yönelik bütçe dengeleyiciler oluşturulmuştur. Bu çerçevede en önemli bütçe dengeleme aracı olarak **“Maksimum Garanti Edilmiş Miktar”** ile her bir ürün için üretimin önceden belirlenen eşiği aşması durumunda verilen desteğin otomatik olarak azaltılması öngörülmüştür. Ancak Konseyin üretim eşiklerinin aşılması durumunda bütçenin dengelenmesi için gereken fiyat indiriminden kaçınması nedeniyle 1988 Reformlarının etkisi zayıf olmuş, stok fazlalıklarının önüne geçilememiştir. Diğer taraftan OTP’nin yapısını esnekleştiren bu reformlar sayesinde Garanti Fonu’nun FEOGA içindeki payını önemli ölçüde azaltmıştır (Varol, 2000).

2.7.2 1990 sonrası reformlar

Bu dönemde, daha önceki reform çabalarının sorunların giderilmesinde yetersiz kalması sonucu, OTP’de köklü değişikliklere gidilmesine ihtiyaç duyulmuş ve bu bağlamda Mac Sharry’in önerileri ile 1992 Reformu gerçekleşmiştir. Bu reformun yapılmasının temel nedenleri şunlardır (Varol, 2000).

- ✓ Bütçe üzerinde tarım için yapılan harcamaların yarattığı yükün artması,
- ✓ Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinin katılımıyla AB’nin genişlemesi,
- ✓ Dünya Ticaret Örgütü kapsamında dünya ticaretinin tarım ürünlerini de kapsayacak şekilde liberalleşmesine yönelik pazarlıklar,
- ✓ Gelişmekte olan ülkelerin durumu ve bu ülkelerin gıda güvenliğinin sağlanması,
- ✓ Üretimde önceliğin miktardan çok kaliteye kayması,
- ✓ Çevreye verilen zararın azaltılması,
- ✓ Tarımda doğa ve doğal çevre yönetimi işlevlerinin geliştirilmesi.

Bu gerekçelere bağlı olarak 1992 yılında uygulamaya koyulan **Mac Sharry Reformları** OTP’nin işleyişinden kaynaklanan sorunların yanı sıra, dünya ticaretindeki gelişmeleri ve çevre unsurunu da dikkate alarak OTP’nin piyasa ve fiyat mekanizmalarına ilişkin önemli değişiklikler yaratmıştır. Mac Sharry reformları ile OTP bütçesinde büyük yer tutan tahıllar ve sığır eti destek fiyatları önemli oranda indirilmiş, çiftçilerin

gelirlerinde oluşan kayıp ise doğrudan yardım kapsamında “telafi edici ödemeler” ile karşılanmıştır. Bu çerçevede temel hedefi, ekonomik ve sosyal bütünleşmenin hızlandırılması, toprağın daha rasyonel kullanılması, böylece kırsal alanların dengeli kalkınmasının sağlanması olan ek tedbirler alınmış, daha önce bu amaçla uygulanan bazı önlemler ise sürekli hale getirilmiştir. Bu bağlamda söz konusu ek tedbirlerle sağlanan destekler arttırılmış, çevre koruma ve ormanlaştırmaya yönelik bazı girişimler üye ülkeler için zorunlu hale getirilmiştir (Anonim, 2001a).

1992 Reformlarının önemli bir özelliği de “eşlik edici tedbirler” yoluyla topluluk içindeki çevresel ve yapısal sorunlar için çözüm arayışına girilmiş olmasıdır. Bu tedbirler şöyle sıralanabilir (Anonim, 2000).

- ✓ Tarımsal çerçeve; çiftçilerin sadece gıda üreten kişiler olmaktan ziyade AB yurttaşlarının ortak mirası olan doğal çevrenin koruyucusu olarak da görülmelerini teşvik etmeyi amaçlamıştır.
- ✓ Ağaçlandırma; tarımsal arazilerin alternatif kullanımın ve ormancılığın gelişimine katkı sağlamayı amaçlamıştır.
- ✓ Erken emeklilik tedbirleri; erken emeklilik, normal emeklilik yaşından önce çalışmayı bırakmak isteyen ve en az 55 yaşında olan çiftçilere yardım etmeye istekli olan üye devletlere olanak sağlamaktadır. Erken emekliliğe, çiftçilerin %50’sinin 55 yaşın üstünde olduğu Avrupa Birliği’nin tarımsal yapısında özel önem verilmektedir.

2.7.3 Dünya Ticaret Örgütü tarım anlaşması sonrası reformlar

Mac Sharry Reformları ile OTP’de yapılan değişiklikler, AB ile ABD arasındaki uyuşmazlıklar nedeniyle tıkanan Uruguay Turu müzakerelerinin tekrar başlamasını sağlamıştır. ABD ile AB’nin kendi aralarında uzlaşmaya vararak imzaladıkları Blair House Anlaşması’nın ardından Nisan 1994’te Marakeş’te imzalanan nihai anlaşma ile Uruguay Turu sona ermiş ve GATT yerini Dünya Ticaret Örgütü’ne (DTÖ) bırakmıştır. GATT’tan çok daha kapsamlı bir yapıya sahip olan DTÖ, Uruguay Turu Anlaşması çerçevesindeki Tarım Anlaşmasını da içermektedir (Josling, 1998).

DTÖ Tarım Anlaşmasının iç piyasada kullanılan tarımsal desteklerin azaltılması konusundaki hükmünün yalnızca fiyat desteklerini kapsamı, bu desteklerin ise Mac Sharry Reformları ile önemli ölçüde azaltılmış olması nedeniyle Birliği çok etkilememiştir. Ancak indirimden muaf tutulan tüm diğer iç destekler için yeni tur DTÖ müzakereleri çerçevesinde indirimler gündeme gelecektir. Bu nedenle iç destek indirimlerinin ileride bir sorun oluşturacağını söylemek mümkündür (Anonim, 2008b).

Tarımsal üretimi, yüksek destekleme fiyatları ile özendiren AB, 1980 sonrası dönemde dünya piyasalarında arzın artmasına dolayısıyla da piyasa fiyatlarının düşmesine neden olmuştur. 1992 Mayıs reformu ile destekleme fiyatlarında %15-20 oranında aşamalı bir indirime giden AB, 1999 yılında yaklaşık aynı oranlarda yeni bir indirim programını uygulamaya sokmuştur. Bu programa göre, AB’nin tarım ürünü fiyatlarının, 2006 yılında dünya piyasa fiyatları ile aynı düzeye geleceği ve böylece sübvansiyon sorununun kendiliğinden ortadan kalkacağı öngörülmüştür (Şahinöz, 2002, Anonim, 2005a).

2.7.4 Gündem 2000 reformları

Gündem 2000 belgesinde OTP'nin karşılaştığı sorunlar belirlenerek bu alanlarda reform çalışması yapılması gereği özellikle vurgulanmıştır. Bu alanlar şunlardır (Anonim, 1999);

a) Topluluğun önemli pazarlarında ortaya çıkan ve uzun dönemde Topluluk tarımını tehdit eden gelişmeler; AB'deki fiyat seviyesinin dünya piyasalarının büyümesinden kaynaklanan avantajlardan yararlanmayı önleyecek kadar yüksek olduğu, bu nedenle AB'nin zaman içerisinde kendi pazarında ve dünya pazarlarında tarımsal ve işlenmiş ürünlerdeki rekabetçi konumunu kaybedeceği belirtilmiştir.

b) OTP'nin neden olduğu olumsuzluklar arasında;

- ✓ Desteklerin adaletsiz dağıtılması,
- ✓ İyi durumdaki üreticilere yoğunlaşılması ile birlikte bölgesel kalkınma planları ve tarımsal faaliyetlerinde azalma görülen kırsal nüfus üzerinde olumsuz etkilerin hissedilmesi,
- ✓ Yoğunlaşılacak bölgelerde çevre kirliliği ve hayvan hastalıkları görülürken, ihmal edilen bölgelerde tarımsal faaliyetlerde gerileme kaydedilmesi,

c) Birliğin 15 ülkesinde tarımın, gelenekler, rekabet edilebilirlik, gelir düzeyi, doğal kaynaklar ve uygulanan metotlar bakımından farklılık gösterdiğinin vurgulanması.

Bu nedenlere bağlı olarak Aralık 1995 Madrid Zirvesi'nde Konsey'in isteği üzerine Komisyon tarafından hazırlanan ve 21. yüzyılda

AB'nin karşılaştacağı bu sorunlar saptanarak, çözüm önerileri içeren Gündem 2000 metninde, MacSharry reformlarının devamı niteliğinde hazırlanan bir dizi reforma yer verilmiştir. Bu reformlar şöyle sıralanabilir (Çakmak ve Kasnakoğlu, 2001).

- ✓ Rekabet gücünü artırmak için daha düşük müdahale fiyatlarının uygulanması,
- ✓ Üreticiler için hakça yaşam standardı ve alternatif gelir imkanlarının yaratılması,
- ✓ Politika yönetiminin bölgesel sorunları çözmek ve desteğin ihtiyaca göre dağıtımını sağlamak için merkeziyetçi olmaktan çıkarılması,
- ✓ Ürün güvenliğinin sağlanması,
- ✓ Uluslararası görüşmelerde AB'nin pozisyonunun güçlendirilmesi,
- ✓ Tarım kesiminin yaşam kalitesi ve gelir düzeyinin arttırılması,
- ✓ Çevre korumanın OTP ile bütünleştirilmesi
- ✓ Kırsal gelişme çerçevesinin OTP'nin kapsamına dahil edilmesi,
- ✓ Tarım alanındaki AB mevzuatının daha basit hale getirilmesidir.

Gündem 2000'in getirdiği yeniliklerden birisi de, üreticilere doğrudan ödeme sağlayan bütün Ortak Piyasa Düzenlemelerini kapsayan yeni bir tüzüğün hazırlanması olmuştur. Yeni "Yatay Tüzük" ile üye ülkelere bazı yetkiler verilmiş ve sisteme esneklik kazandırılmıştır. Buna göre üreticilerin doğrudan ödemelerden yararlanabilmeleri için çevre unsurunu dikkate almaları şart koşulmuş, bu şarta uymamaları halinde ödemelerde kısıtlama yapılması öngörülmüştür.

Gündem 2000 çerçevesinde tarım sektörüne yönelik olarak gerçekleştirilen değişikliklerin kırsal alanlardaki diğer yerel ekonomik faaliyetleri de etkileyeceği dikkate alınarak, kırsal kalkınma tedbirlerinin de geliştirilmesine karar verilmiştir. Konuya ilişkin Birlik mevzuatı tek bir tüzük altında toplanarak, bu alandaki mevzuat sadeleştirilmiştir.

Gündem 2000 reformunun gerekliliği iki dış faktörle daha belirgin hale gelmiştir. Bunlar;

- ✓ Topluluğun gelecekteki genişlemesi
- ✓ İkili ticaret anlaşmaları ve DTÖ platformunda yürütülen ileri tarım müzakereleridir.

Berlin Zirvesi'nde, aday ülkelerin üyelik öncesi OTP'ye uyum çalışmalarında katkıda bulunmak amacıyla ise Gündem 2000 tarım reformları kapsamında “Tarım ve Kırsal Kalkınma Alanında Özel Katılım Programı” (SAPARD) oluşturulmuştur. Bu programın amacı, aday ülkelerin tarım sektörü ile kırsal alanların yapısal uyumda karşılaştıkları sorunlarla mücadeleye yönelik kaynak ayrılmasıdır. FEOGA'nın Garanti bölümünden finanse edilmesi kararlaştırılan program, 1 Ocak 2000 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir.

Gündem 2000'de tarım politikalarına yön veren bir başka unsur, 1998 yılında tam üyelik müzakerelerine başlanan ve 2003 Kopenhag Zirvesi'nde 2004 yılı Mayıs ayında AB'ye tam üye olması karara bağlanan on yeni ülkenin tarım sektörlerinin OTP'ye uyum konusu olmuştur. Uyum için gerekli finansman kaynakları ve hukuki kurumsal düzenlemeler ile daha geniş bir tarım sektörünü temsil edecek OTP için öngörülen yeniden yapılandırma işlemleri, yeni politika oluşturma

alışmalarına damgasını vurmuştur. Söz konusu ülkelere, tarımsal yapılarını iyileştirmeleri, işletmelerini modernleştirmeleri, pazarlama sistemlerini geliştirmeleri, üretici birliklerini kurmaları ve doğal çevreyi korumaları için, tam üyeliğe uyum çerçevesinde 12,4 milyar Euro tahsis edilmiştir (şahinöz, 2003).

2.7.5 Günümüzde ortak tarım politikası uygulamaları

2000’li yıllar, bir taraftan büyük genişleme ve bunun getirebileceği büyük mali yük, diğer taraftan da DT Tarım Anlaşmasına bağlı olarak OTP’de önemli reformların gerçekleştirildiği ve gerçekleştirileceği yıllar olmuştur. Bu reformları şöyle özetlemek mümkündür (Anonim, 2008c).

“26 Haziran 2003 tarihinde biraraya gelen Avrupa Birliği ye lkeleri Tarım Bakanları, Topluluk tarım sektörünün finansmanına ilişkin değişiklikler getiren reform paketini, kabul etmiştir. Bu reform ile temelde, tarımsal üretim piyasa sistemiyle entegrasyon düzeyinin ve rekabet gücünün artırılması, OTP’nin basitleştirilmesine katkıda bulunulması, OTP harcamalarının makul seviyede tutulması, genişleme sürecinin kolaylaştırılması ve Dünya Ticaret rgt ile gerçekleştirilen müzakerelerde OTP’nin en iyi şekilde savunulması hedeflenmiştir. Bunların yanında Avrupalı iftilere, gelirlerine istikrar garantisi sağlanarak, üretim tercihlerini kendilerinin yapabilmesi imkanı verilmesi, çiftçiler desteklenirken tüketiciler ve vergi mükelleflerinin de çıkarlarının gözetilmesi hedeflenmiştir. Ayrıca evreye zarar veren faktörlerin ortadan kaldırılması, kırsal kalkınmanın desteklenmesi ve sürdürülebilir tarım uygulamalarının daha fazla teşvik edilmesi istenmiştir.”

Bu amaçlar çerçevesinde gerçekleştirilecek reformların bir bölümünün 2005, bir bölümünün ise 2006 yılında uygulamaya konulmasına karar verilmiş; bazı sektörlerde ise aşamalı geçişler öngörülmüştür. OTP'ye yönelik olarak gerçekleştirilen yeni düzenlemeler şunlardır (Anonim, 2008c).

- 1 Ocak 2005 tarihinden itibaren üretimden bağımsız olarak, tarım alanı üzerinden **tek ödeme** yapılmasına başlanmış olup (**decoupling**), bu uygulama ile aşırı retimn önüne geçilmesi hedeflenmiştir. Haklı nedenlere dayanmak koşuluyla bu uygulamanın 1 Ocak 2007 tarihine kadar ertelenebileceği belirtilmiştir.

Üreticilere tek ödeme yapılırken 2000-2002 döneminde yapılan yardım miktarı referans alınacaktır. Tarım arazilerinin yok olmasından endişe duyan ülkeler ise sert buğdayda %40, diğer ürünlerde de %25 oranına kadar üretim miktarına göre doğrudan ödeme yapabileceklerdir. Ayrıca ye ülkeler, organik tarım gibi özel üretim şekillerini özendirmek için tek ödeme miktarını %10 oranında artıracabileceklerdir.

- Tek deme uygulaması, evre, gıda güvenliği, hayvan refahı, iş sağlığı ve güvencesi standartlarına uyulması ve tarım arazilerinin evre ve agronomik koşullara uygun bir biçimde korunmasına bağlı olacaktır (**apraz uyum/crosscompliance**). Bu konularla ilgili olarak 18 farklı Avrupa standardı belirlenmiştir.
- Gıda kalitesi ve hayvan refahı güçlendirilecektir. Bu çerçevede 5 yıl boyunca ykmllk altına girecek olan gıda üreticilerine yıllık 3000 Euro, hayvan yetiştiricilerine ise hayvan başına yıllık 500 Euro yardım yapılması öngörülmüştür.

- Çiftçilere, 2005 yılından itibaren, Topluluk üretim standartlarını uygulamaları için yardım edilmesine ilişkin yeni önlemler ve artırılmış mali imkanlar sağlanmıştır. Bu çerçevede üretici başına sağlanacak katkı 10.000 Euro'yu geçmemektedir.
- Büyük tarım arazilerine yapılan doğrudan ödemeler, kırsal kalkınmaya ek fon yaratılması amacıyla azaltılmıştır (**modülasyon**). Bu çerçevede kırsal kalkınmaya aktarılacak üzere yıllık 1,2 milyar Euro tutarında bir kaynak yaratılması öngörülmektedir. Yeni üye ülkeler, o ülkelerdeki üreticilere yapılan doğrudan ödeme miktarı diğer ülkelerin seviyesine ulaşmaya kadar, bu uygulamanın dışında tutulacaklardır. Ayrıca çevre dışı bölgeler de bu uygulamanın dışında tutulacaktır.
- 2007-2013 bütçe döneminde tarımsal bütçeye uyulmasını garanti edecek bir mali disiplin mekanizması geliştirilmiştir.
- Üreticilerin standartları karşılayabilmesi ve çapraz uyumdan olumsuz etkilenmemesi için **Çiftlik Danışma Hizmeti** getirilmiştir. Bu hizmet 2007 yılından itibaren zorunlu hale getirilmiştir.
- **Ortak Tarım Politikası piyasa düzenine ilişkin olarak yapılan değişiklikler** ise şu şekildedir:
 - a. Tereyağı müdahale fiyatı dört yılda %25 oranında düşürülecek ya da Gündem 2000'de belirlenen orana göre ek ödeme %10 oranında düşürülecektir. Süt tozunda ise Gündem 2000'de öngörüldüğü gibi üç yılda %15 indirim yapılacaktır. Bu sektörde üye ülkeler tek ödeme sistemine geçisi 2008 yılına kadar erteleyebileceklerdir.

- b. Sığır eti sektöründe ülkeler isterlerse tek ödeme sistemi yerine şu anda uygulanmakta olan süt ineğine %100'e, kesimlik ineğe %40'a kadar prim ödenmesi sistemine devam edebilecek, koyun ve keçide ise doğrudan ödemelerin %50'sini üretimle bağlantılı yapabileceklerdir.
- c. Tahıl sektöründe aylık fiyat artışları yarı yarıya düşürülecek, müdahale fiyatı korunacaktır. Bu sektörde Yunanistan'a ait olan Ege Adaları ve AB'nin dış çevre bölgelerinde tek ödeme sistemine geçiş, o ülkelerin insiyatifine bırakılacaktır.
- d. Pirinçte müdahale fiyatı %50 oranında düşürülecek, sert buğdayda ülkeler doğrudan ödemeleri %40 oranına kadar üretime bağlı olarak yapabilecektir. Nişastalık patatese sağlanacak desteğin % 40'ı tek ödeme sistemine göre, geriye kalanı üretime göre gerçekleştirilecektir. Kuru otta ise sadece tek ödeme sistemi uygulanacaktır.

AB Bakanlar Konseyi, bu değişikliklere paralel olarak, 22 Nisan 2004 tarihinde, Ortak Tarım Politikası kapsamında tütün, zeytin yağı, sofralık zeytinler, pamuk ve şerbetçi otuna verilen desteklerde kapsamlı değişiklikler yapılmasını kararlaştırmıştır. Reformlar, ana hatlarıyla ürünler itibariyle şöyledir (Anonim, 2008c);

Tütün: Konsey, bu ürünlerdeki desteklerin üretimle bağlantısının 2006 yılından itibaren dört yıllık geçiş döneminde aşamalı olarak azaltılmasını kararlaştırmıştır. Bu çerçevede tütün priminin 4 yıl içinde en az %40'ının üretimle bağlantısı kesilerek tek bir ödeme sistemi içinde çiftçilere yansıtılacaktır. Bu bağlamda, üye ülkeler, üretimle bağlantılı desteklerin %60'ına kadarını kullanabileceklerdir. Üretimle bağlantılı destekler AB'nin bölgesel kalkınmasında 1. Hedef bölgeler ve bazı ürün

çeşitlerinin üretimine tahsis edilecektir. 2010 yılından itibaren 4 yıllık geçiş dönemi sonunda, tütün yardımının üretimle bağı tamamen sona erdirilecektir. Bu ödemelerin %50'si çiftçilere yapılan tek ödeme sisteminde, kalan %50'si ise kırsal kalkınma politikası içinde yeniden yapılandırma programlarına tahsis edilecektir. 2006 yılında, mevcut tütün priminin tamamının veya bir kısmının tek ödeme sistemi içine aktarılmasına başlanacaktır.

Zeytin ve Zeytin Yağı: 2000-2002 referans döneminde uygulanan üretim bağlantılı tüm ödemelerin (AB-15 için yılda 2,3 milyar Euro) en az %60'ı 50 dekarın üzerindeki işletmelere yönelik tek ödeme sistemine aktarılacaktır. Her zeytin üreticisi için ödenecek miktarın belirlenmesinde 2000-2003 referans dönemi dikkate alınacaktır. Belirli bir hektarın altındaki zeytin çiftliklerine yönelik ödemelerin tamamı 2005/2006 pazarlama döneminden itibaren üretimden bağımsız olarak yapılacaktır. Desteklerin kalan %40'lık bölümü, üye ülkeler tarafından ulusal uygulamalar çerçevesinde üreticilere yapılacak ilave zeytinlik ödemesi için tahsis edilebilecektir. Zeytinlik başına yapılacak ödemeler, her başvuru için 75 Euro'nun altında olmayacaktır. Üye ülkeler, bu meblağın %10'unu kalitenin artırılması amacıyla kullanabilecektir. Piyasa koşullarının bozulmasının önlenmesi amacıyla, tek ödeme sistemi 1 Mayıs 1998 tarihinden önce mevcut olan zeytin yetiştirme bölgeleriyle sınırlı tutulacak, bu tarihten sonra oluşturulan zeytinlikler için ise AB Komisyonu'ndan izin alınması gerekecektir.

Yeni zeytinliklere yapılacak ödemelerde, Fransa için 1 milyon Euro, Portekiz için 19 milyon Euro ilave destek sağlanacaktır. Mevcut rejimin, 2004/2005 pazarlama yılında uygulanmasına devam edilecektir.

Pamuk: 1 Ocak 2006 tarihinden itibaren pamuk için öngörülen bütçenin %65'i gelir desteği şeklinde üretimden bağımsız olarak kullanılacaktır. Bu bütçenin %35'i hektar başına yapılacak desteklere ayrılacaktır. Yeni pamuk alanı desteği en fazla 455.360 hektar için (Yunanistan'da 370.000 hektar, İspanya'da 85.000 hektar ve Portekiz'de 360 hektar) olacaktır. Pamuk yetiştirilmesi için tahsis edilen alanın öngörülenden daha fazla olması halinde, hektar başına yapılan yardım da oransal olarak indirilecektir. Yunanistan için baz alınan 370.000 hektarlık alanın 300.000 hektarlık bölümü için 594.1 Euro/hektar, kalan 70.000 hektarlık alan için 342.85 Euro/hektar yardım yapılacaktır. Pamuk için sağlanacak destekler, diğer doğrudan destekler gibi mali disipline tabi tutulacaktır. Ayrıca, pamuk yetiştiren bölgelerin kırsal kalkınma politikası kapsamındaki yeniden yapılandırma programlarına dahil edilmesi öngörülmektedir. AB Komisyonu, reformların pamuk üretimi ve ticareti üzerindeki etkilerini izlemek üzere bir mekanizma kuracak ve bu konuda 31 Temmuz 2009 tarihinde bir rapor hazırlayacaktır.

2007-2013 Kırsal Kalkınma Politikası

Avrupa Konseyi, Eylül 2005'te yeni bir kırsal kalkınma tüzüğü kabul etmiştir. Ocak 2007 tarihi itibarıyla 1257/1999 sayılı ve 17 Mayıs 1999 tarihli Konsey Tüzüğü'nün yerine geçen yeni tüzük, 2007-2013 yılları için AB kırsal kalkınma politikasının hedeflerini ve Kırsal Kalkınma tarafından desteklenecek tedbirlerin kapsamını ortaya koymaktadır. Temmuz 2005'te komisyon tarafından önerilen ve 20 Şubat 2006'da AB Tarım Bakanları tarafından kabul edilen Topluluk yönlendirici ilkeleri ise söz konusu Tüzük'te tespit edilen hedefler çerçevesinde kırsal kalkınma alanında AB önceliklerini belirlemektedir. Yönlendirici ilkeler (Ülkü, 2006):

- Kırsal kalkınmaya yönelik AB desteğinin AB düzeyinde en fazla katma değer yaratacağı alanların tespit edilmesi,
- Temel Topluluk önceliklerinin-Göteborg sürdürülebilirlik hedefleri ile büyüme ve istihdama yönelik gözden geçirilmiş Lizbon Stratejisi- kırsal kalkınma politikası ile ilişkilendirilmesi,
- Başta uyum ve çevre alanında olmak üzere diğer AB politikaları ile tutarlılığın sağlanması;
- Yeni piyasa odaklı OTP'nin uygulanmasına ve bunun eski ve yeni üye devletlerde gerektirdiği yeniden yapılanmaya destek olacaktır.

Yeni kırsal kalkınma tüzüğü ve yönlendirici ilkeler çerçevesinde belirlenen yeni kırsal kalkınma politikasının temel unsurları şu şekildedir (Ülkü, 2006):

- Mevcut tüm tedbirler tek bir finansman aracı (Avrupa Kırsal Kalkınma Fonu (EAFRD); programlama sistemi ile mali yönetim/kontrol sistemi altında biraraya getirilmiştir. Böylece kırsal kalkınma politikasının uygulanması ve denetiminin kolaylaştırılması ve üye ülkeler ile bölgelerin programları uygularken daha özgür hareket etmeleri istenmiştir.
- AB önceliklerine (büyüme/istihdam ve sürdürülebilirlik) daha iyi odaklanmış; piyasa desteği (birinci sütun) reformunu tamamlayıcı; ulusal strateji ve programlara temel teşvik edecek yeni kırsal kalkınma stratejisi oluşturulmuştur.

- Kırsal alanlar arasındaki iletişim ve işbirliği olanakları artırılmıştır. Böylece iyi uygulamaların paylaşılması ve kırsal politikalara Avrupa boyutunun kazandırılması planlanmıştır.
- Aşağıdan yukarı yaklaşım (Leader yaklaşımı) güçlendirilmiş; böylece, kırsal alanların farklı ihtiyaçlarına daha iyi cevap veren yerel kalkınma stratejilerinin desteklenmesine önem verilmiştir.
- Üye ülkeler ve Avrupa Komisyonu arasındaki görev paylaşımı daha net bir şekilde tanımlanmıştır.

Yeni kırsal kalkınma politikası çerçevesinde üç temel hedef ortaya koyulmuştur:

- Yeniden yapılandırma, kalkınma ve yeniliğin desteklenmesi yoluyla tarım ve ormancılığın rekabet gücünün artırılması,
- Arazi yönetiminin desteklenmesi vasıtasıyla çevre ve kırsal alanların geliştirilmesi,
- Kırsal alanlardaki yaşam kalitesinin yükseltilmesi ve ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesinin teşvik edilmesi.

Tarımsal desteklerde koşulluluk ilkesine ilişkin kuralların basitleştirilmesi

AB Tarım Bakanları Konseyi, üreticilere yönelik tarımsal desteklerdeki “koşulluluk ilkesi”ne ilişkin kuralların basitleştirilmesi konusunda 21 Ocak 2008 tarihinde uzlaşma sağlamıştır. Koşulluluk ilkesi uyarınca; üreticilerin tarımsal desteklerden faydalanabilmeleri için çevre, gıda güvenliği ve hayvan refahına ilişkin bazı kriterleri yerine getirmeleri gerekmektedir. Bu kriterleri yerine getirmeyen üreticilere yönelik

yardımlar azaltılıyor veya tamamen askıya alınmaktadır. 1 Nisan 2008 itibariyle yürürlüğe giren yeni Tüzük uyarınca üye devletler, tarım işletmesi başına yılda toplam 100 Euro'ya kadar olan veya önemsiz olarak addedilen ihlallere yönelik cezaları uygulamamaya karar verebileceklerdir. Bununla birlikte yetkililerin söz konusu tarım işletmelerinin kurallara riayet etmelerini sağlayacak tedbirleri almaları gerekmektedir. Ayrıca insan veya hayvan sağlığını tehdit eden ihlaller önemsiz olarak değerlendirilmeyecektir (Anonim, 2008d).

Koşulluluk ilkesi Tek Ödeme Planı'na henüz geçmeyen yeni üye devletlere (Slovenya ve Malta hariç AB'ye 2004 yılında üye olan sekiz ülke) şu tarihlere kadar uygulanmayacaktır: Çevre, büyükbaş hayvanların kimliklendirilmesi, etlerin izlenebilirliği için 1 Ocak 2009; bitki sağlığı, kamu sağlığı, gıda mevzuatı, BSE (Deli dana hastalığı), bazı hayvan hastalıklarının bildirimi ile hayvan refahı, buzağı ve domuzlara yönelik özel kurallar için 1 Ocak 2011. Diğer yandan, AB'ye 1 Ocak 2007 tarihinde katılan Bulgaristan ve Romanya için ise söz konusu tarihler, sırasıyla 1 Ocak 2012 ve 1 Ocak 2014 olarak belirlenmiştir (Anonim, 2008d).

18-20 Kasım 2008 tarihlerinde Brüksel'de gerçekleştirilen AB Tarım ve Balıkçılık Konseyi'nde, Ortak Tarım Politikası'nın (OTP) geleceğini yakından ilgilendiren OTP "sağlık taraması"na ilişkin önemli kararlar üzerinde uzlaşmaya varılmıştır (Anonim, 2008e).

OTP reformu kapsamında "sağlık taraması"na ilişkin varılan siyasi anlaşma ile tek ödeme sisteminin geliştirilmesi; tarımsal piyasa yönetimi araçlarının modernize edilmesi; iklim değişikliği ile mücadele, su yönetimi ve biyoçeşitliliğin korunması gibi yeni alanlara odaklanması hedeflenmektedir.

Bu doğrultuda, Konsey’de gerçekleştirilen yeni düzenlemeler şunlardır (Anonim, 2008e):

- Yeni kriz yönetimi araçlarının oluşturulması,
- Mali yardımların kırılğan sektör, bölge ya da üretim şekillerine yönlendirilmesi,
- Süt kotalarının kademeli olarak azaltılmasına yönelik kapsamlı ve dengeli bir süt paketi oluşturulması: Bu çerçevede, üye devletler tarafından uygulanan süt kotalarının 2015 yılına kadar toplam %5 oranında (her yıl %1) artırılması ve 2015 yılında tamamen kaldırılması planlanmaktadır. Bunun yanı sıra, sektördeki durumun değerlendirilmesine yönelik olarak, 2010 ve 2012 yıllarında iki rapor hazırlanması ve kotaların artırılmasından olumsuz şekilde etkilenmesi muhtemel üreticilere yönelik tedbirlerin uygulamaya koyulması öngörülmektedir.
- Kırsal kalkınma tedbirlerinin güçlendirilmesi: Halihazırda %5 olan modülasyonun (üreticilere yapılan doğrudan ödemelerin ulusal kırsal kalkınma programlarının geliştirilmesi için azaltılması) 2013 yılına kadar kademeli olarak artırılarak, tespit edilen başlıca sorunların çözümüne kaynak sağlanması (iklim değişikliği ile mücadele, yenilenebilir enerji, biyoçeşitliliğin korunması, su yönetimi, yenilikçilik) amaçlanmaktadır.

Görüldüğü gibi, oluşumundan bugüne OTP’de, gerek içsel, gerekse dışsal dinamiklere bağlı olarak önemli değişiklikler yapılmıştır. Bu değişikliklerin, değişen AB ve dünya koşullarına bağlı olarak daha da devam etmesi beklenmelidir. Bu nedenle Türkiye’nin hangi OTP’ye uyum sağlayacağını iyi değerlendirmesi gerekmektedir (Uysal, 2006).

2.8 Avrupa Birliği Bütçesinde Tarım

2.8.1 Ortak Tarım Politikası'nın finansman düzeni

AB bütçesinin harcamalarına bakıldığında en büyük payın tarım kesimine ayrıldığı görölmektedir. İlk kurulduğu yıllarda % 94'lere kadar çıkan bu oran günümüzde nispeten azalmasına rağmen hala % 43'ler civarındadır. Tarımsal Garanti ve Yön Verme Fonu (EAGGF) AB'nin OTP uygulamalarının desteklenmesinde temel finansman olup birlik bütçesinin önemli bir kısmına karşılık gelmektedir. Yıllar itibariyle AB Tarımsal Garanti ve Yön Verme Bölümü harcamaları incelendiğinde, önemli düzeyde bir artış olduğu görölmektedir. Toplam harcamaların 2008 yılında 1965 yılına göre 188,16 kat arttığı ve 54 milyar Euro'ya ulaştığı belirlenmiştir (Çizelge 2.1). Tarımsal harcamalarının en az %90'ını oluşturan Garanti Bölümü, Ortak Piyasa Düzenlemeleri çerçevesinde fiyat ve pazar mekanizmaları ile ilgili tüm zorunlu harcamaların karşılanmasında kullanılmaktadır. Harcamaların küçük dilimini oluşturan Yönlendirme Bölümü ise tarım sektöründe yapısal politikalara ilişkin önlemlerin tümü ve kırsal kalkınma tedbirlerinin bir kısmının finansmanında kullanılmaktadır.

Çizelge 2.1 AB’de bütçe ve tarımsal harcamaların gelişimi.

Yıllar	Bütçe (Milyon Euro)	Tarımsal Harcamalar (Milyon Euro)	%
1965	766	287	37,47
1970	3.385	3.167	93,56
1975	5.817	4.404	75,71
1980	15.857	11.607	73,20
1985	27.867	20.413	73,25
1990	44.063	28.919	65,63
1995	75.438	40.272	53,38
2000	93.792	41.738	44,50
2001	97.189	44.530	45,82
2002	100.672	46.587	46,28
2003	102.145	47.378	46,38
2004	115.434	49.305	42,71
2005	117.526	50.431	42,91
2006	118.624	54.226	45,71
2007	119.555	49.294	41,23
2008	125.573	54.001	43,00

Kaynak: (Olgun, 2005, Anonim, 2009a, Anonim, 2009b).

Çizelge 2.2 AB içinde tarımın yeri (Milyon Euro).

BÜTÇE ve HARCAMALAR	2006	2007	2008
TOPLAM BÜTÇE	118.624,1	119.555,3	125.573,9
TARIM ve KIRSAL KALKINMA	54.226,0	49.294,0	54.001,4
İdari Harcamalar	109,5	125,7	130,0
Tarım piyasasına müdahaleler	8.066,7	5.615,2	4.032,4
Doğrudan yardımlar			
Üretimden bağımsız doğrudan yardımlar	15.947,5	30.196,0	30.494,0
Diğer doğrudan yardımlar	17.826,9	6.214,5	5.775,0
Yardımların ek tutarı	315,8	468	563,0
Düzeltilmeler	-38,8		-
Kırsal Kalkınma	11.931,3	12.366,2	12.926,6
SAPARD (Tarımsal ve Kırsal Kalkınma için Özel Eylem Programı)	299,8	48,3	85,3
Dışsal Bağlantılar	5,8	6,2	6,2
Düzeltilme (harcamaların kontrolü)	-275,1	-172,0	-42,5
Politika stratejileri ve koordinasyonu	36,6	41,2	31,5
Avrupa tarımsal yönlendirme ve garanti fonuna tahsis edilen ödenek	-	1.138,0	1.937,0

Kaynak:(Anonim, 2009b).

Çizelge 2.2’de tarıma ayrılan kaynakların dağılımı incelendiğinde, 2008 yılı itibariyle en önemli kaynağın üretimden bağımsız doğrudan

yardımlara yaklaşık (30,5 milyar Euro) ayrıldığı ve kırsal kalkınmaya yaklaşık (12,93 milyar Euro) ayrıldığı görülmektedir. Ayrıca, üretimden bağımsız doğrudan yardımlara ve kırsal kalkınmaya ayrılan kaynağın payının giderek artması da dikkat çekmektedir.

2.8.2 Tarım bütçesinin ürünler bazında dağılımı

Çizelge 2.3’de tarım bütçesinin ürünler bazında dağılımı verilmiştir. 2005 yılı itibariyle tarım bütçesinin %59,6’sı bitkisel, %28,8’i hayvansal ürünler için, %10,3’ü ise kırsal kalkınma için kullanılmıştır.

Çizelge 2.3 Tarımsal desteklerin dağılımı (Milyon Euro).

ÜRÜNLER	2003	(%)	2004	(%)	2005	(%)
Tarla Ürünleri	16.809,4	37,4	17.622,0	38,8	18.032,0	37,9
Pirinç	231,2	0,5	175,0	0,4	473,0	1,0
Şeker	1.277,4	2,8	1.711,0	3,8	1.669,0	3,5
Zeytinyağı	2.346,3	5,2	2.364,0	5,2	2.279,0	4,8
Pamuk, keten, ipekböceği	888,6	2	885,0	1,9	965,0	2,0
Sebze ve meyve	1.532,2	3,4	1.617,0	3,6	1.944,0	4,1
Üzüm ve şarap	1.213,0	2,7	1.215,0	2,7	1.259,0	2,6
Tütün	960,2	2,1	941,4	2,1	952,4	2,0
Diğer bitkiler	713,6	1,6	776,0	1,7	733,0	1,5
Bitkisel ürünler toplamı	25.971,9	57,8	27.306,4	60,1	28.306,4	59,6
Süt ve süt ürünleri	2.796,2	6,2	2.959,0	6,5	3.529,0	7,4
Dana ve sığır eti	8.090,9	18	8.054,0	17,7	8.106,0	17,1
Koyun ve keçi eti	2.082,1	4,6	1.530,0	3,4	1.840,0	3,9
Domuz eti, tavuk eti ve yumurta	171,4	0,4	174,5	0,4	202,0	0,4
Balıkçılık	22,4	0	33,1	0,1	33,2	0,1
Hayvansal ürünler toplamı	13.163,0	29,3	12.750,6	28,1	13.710,2	28,8
İzleme ve koruma	26,9	0,1	27,0	0,1	29,4	0,1
Promosyon tedbirleri	31,3	0,1	66,0	0,1	66,0	0,1
Diğer ürünler (anlaşmada bulunmayan)	430,7	1		0		0,0
Gıda programları	252,9	0,6	226,0	0,5	221,0	0,5
Hayvan ve bitki sağlığı önlemleri	316,9	0,7	263,9	0,6	288,0	0,6
Diğer	0,0	0	0,5	0	0,5	0,0
Diğer ted. ve harcamalar toplamı	1.058,7	2,4	583,4	1,3	604,9	1,3
Tarımsal ürünler toplamı	40.193,6	89,5	40.640,4	89,4	42.621,5	89,7
Kırsal kalkınma	4.706,0	10,5	4.803,0	10,6	4.910,0	10,3
Genel toplam	44.899,6	100	45.443,4	100	47.531,5	100,0

Kaynak: (Uysal, 2006).

Bitkisel ürünler için ayrılan bütçenin yaklaşık %64'ü tarla ürünlerine yönelik desteklerde kullanılmaktadır. Bu ürünlerin ardından en fazla kaynak zeytinyağı, sebze-meyve ve şeker için ödenmiştir.

2005 yılı itibariyle hayvansal ürünler için ayrılan 13,7 milyar Euro'luk kaynağın 8,1 milyarı sığır eti, 3,5 milyarı süt ve süt ürünleri, 1,8 milyarı koyun ve keçi eti için kullanılmıştır. Geriye kalan 235 milyon Euro'luk sınırlı miktardaki kaynak ise diğer hayvansal ürünler arasında dağıtılmıştır.

2.8.3 AB tarım bütçesinin üye ülkelere göre dağılımı

AB'nin tarım için ayırdığı kaynaklar FEOGA'nın Garanti ve Yönlendirme bölümleri aracılığıyla ödenmektedir. Çizelge 2.4'te bu iki fon aracılığıyla tarıma aktarılan kaynakların AB-15 ve AB-25 ülkeleri arasındaki dağılımı verilmiştir.

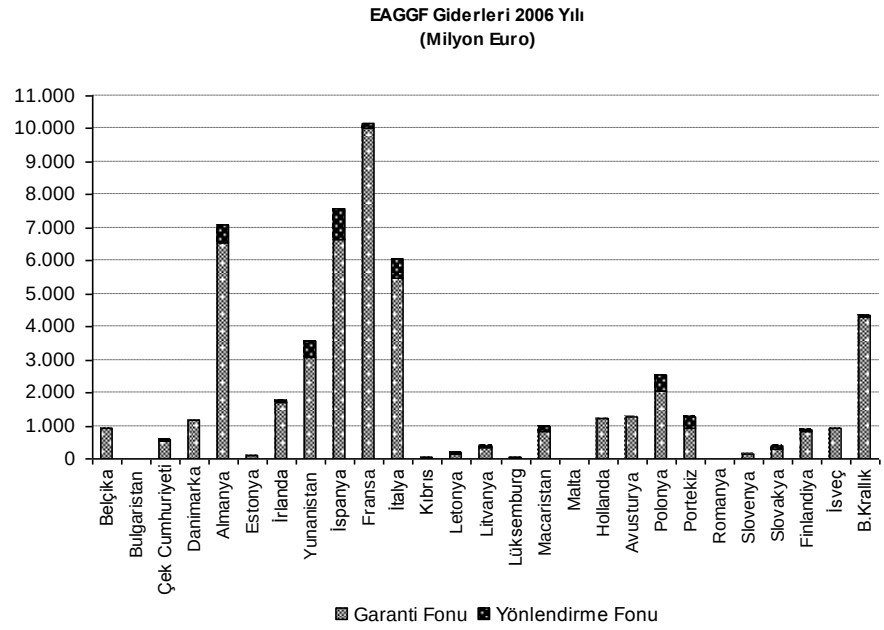
2005 yılı itibariyle tarım bütçesinin %93,4'ü Garanti Fonu, %6,6'sı Yönlendirme Fonu aracılığıyla kullanılmıştır. Şekil 2.1 ve Çizelge 2.5'te Garanti Fonunun 2006 yılı dağılımı incelendiğinde en fazla ödemenin Fransa'ya yapıldığı, bu ülkeyi İspanya, Almanya ve İtalya'nın takip ettiği görülmektedir. Bu fon kaynaklarından yararlanma oranları 2002-2006 yılları arasında değişmiştir. Çizelge 2.4'e göre Fransa, İspanya, Birleşik Krallık, Yunanistan, Polonya, Avusturya ve Portekiz'in bu fon kaynaklarından aldığı miktarın artış gösterdiği görülmektedir.

Çizelge 2.4 AB üye ülkelerinin tarım fonlarından aldığı kaynak (Milyon Euro).

ÜLKE	GARANTİ FONU					YÖNLENDİRME FONU				
	2002	2003	2004	2005	2006	2002	2003	2004	2005	2006
Belçika	942,1	1.017,0	1.072,7	1.034,5	943,7	12,9	9,7	10,0	8,1	8,6
Bulgaristan										
Çek Cum.			168	463,8	517,3			38,8	55,6	75,3
Danimarka	1.221,0	1.220,2	1.217,1	1.224,9	1.162,2	2,5	2,8	2,8	3,1	3,5
Almanya	6.784,4	5.843,5	6.033,7	6.503,1	6.543,4	548,2	553,4	512,5	511,3	552,4
Estonya			45,8	77,4	87,7			13,1	18,6	25,1
İrlanda	1.709,2	1.945,2	1.829,6	1.806,2	1.723,2	36,2	35,3	26,1	20,9	26,2
Yunanistan	2.633,8	2.756,9	2.777,6	2.754,0	3.070,6	411,5	412,4	515,6	521,9	505,9
İspanya	5.933,0	6.459,1	6.319,3	6.406,5	6.654,5	833,3	864,1	874,2	935,2	927,7
Fransa	9.752,1	10.419,1	9.389,1	9.968,9	10.044,6	140,6	147,8	133,6	137,1	143,0
İtalya	5.671,9	5.372,7	5.022,5	5.499,7	5.461,0	487,1	563,5	571,6	580,4	586,7
GKıbrısRY			22,5	58,8	50,9			0,0	0,0	0,0
Letonya			98,7	137,5	160,7			24,0	33,0	34,8
Litvanya			147,9	291,2	346,1			32,0	41,8	49,2
Lüksemburg	37,1	43,2	37,6	45,0	44,7	0,3	0,3	0,4	0,4	0,4
Macaristan			181,7	716,8	826,1			73,1	104,4	135,3
Malta			8,1	9,9	11,2			1,0	1,4	1,8
Hollanda	1.132,7	1.359,5	1.261,9	1.256,3	1.209,6	13,4	14,3	14,2	17,5	18,8
Avusturya	1.090,1	1.124,5	1.141,9	1.235,7	1.271,5	17,0	19,3	19,3	20,6	21,8
Polonya			873,1	1.839,0	2.033,5			278,6	398,2	515,9
Portekiz	753,7	849,5	823,3	891,9	946,4	353,0	348,4	331,5	341,4	326,3
Romanya										
Slovenya			84,7	127,3	142,6			5,5	7,9	10,2
Slovakya			120,9	247,5	294,0			42,3	60,5	78,3
Finlandiya	837,7	874,4	868,8	902,9	817,1	37,0	40,2	42,8	44,6	44,8
İsveç	816,8	865,7	849,1	956,3	923,9	22,4	23,3	23,4	24,9	25,6
B.Krallık	3.642,6	3.971,4	3.986,6	4.215,0	4.287,2	81,5	77,3	74,0	70,7	69,5
AB-25			44.382,7	48.670,2	49.573,7			3.660,4	3.959,5	4.187,0
AB-15	43.214,0	44.121,9	42.630,8	44.701,0	45.103,5	2.997,0	3.112,1	3.151,9	3.238,1	3.261,2
Topluluk	256,3	339,4	377,8	257,9	291,5			1,7	5,4	6,0

Kaynak: (Anonim, 2009b).

Yönlendirme Fonu'ndan 2006 yılı itibariyle en fazla yararlanan ülkeler sırasıyla İspanya (%22,2), İtalya (%14), Almanya (%13,2), Polonya (%12,3), Yunanistan (%12,1) ve Portekiz (%7,8) olmuştur (Çizelge 2.5). Bu ülkelerin payının yüksekliği bölgesel dengesizliklerin diğer ülkelerden fazla olmasıyla ilgilidir.

Şekil 2.1 AB üye ülkelerinin tarım fonlarından aldığı kaynak (2006 yılı).

Çizelge 2.5 AB üye ülkelerinin tarım fonlarından yararlanma oranı (%)

ÜLKE	GARANTİ FONU					YÖNLENDİRME FONU				
	2002	2003	2004	2005	2006	2002	2003	2004	2005	2006
Belçika	2,2	2,3	2,4	2,1	1,9	0,4	0,3	0,3	0,2	0,2
Bulgaristan										
Çek Cumhuriyeti			0,4	1,0	1,0			1,1	1,4	1,8
Danimarka	2,8	2,8	2,7	2,5	2,3	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Almanya	15,7	13,2	13,6	13,4	13,2	18,3	17,8	14,0	12,9	13,2
Estonya			0,1	0,2	0,2			0,4	0,5	0,6
İrlanda	4,0	4,4	4,1	3,7	3,5	1,2	1,1	0,7	0,5	0,6
Yunanistan	6,1	6,2	6,3	5,7	6,2	13,7	13,3	14,1	13,2	12,1
İspanya	13,7	14,6	14,2	13,2	13,4	27,8	27,8	23,9	23,6	22,2
Fransa	22,6	23,6	21,2	20,5	20,3	4,7	4,7	3,6	3,5	3,4
İtalya	13,1	12,2	11,3	11,3	11,0	16,3	18,1	15,6	14,7	14,0
Kıbrıs			0,1	0,1	0,1			0,0	0,0	0,0
Letonya			0,2	0,3	0,3			0,7	0,8	0,8
Litvanya			0,3	0,6	0,7			0,9	1,1	1,2
Lüksemburg	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Macaristan			0,4	1,5	1,7			2,0	2,6	3,2
Malta			0,0	0,0	0,0			0,0	0,0	0,0
Hollanda	2,6	3,1	2,8	2,6	2,4	0,4	0,5	0,4	0,4	0,4
Avusturya	2,5	2,5	2,6	2,5	2,6	0,6	0,6	0,5	0,5	0,5
Polonya			2,0	3,8	4,1			7,6	10,1	12,3
Portekiz	1,7	1,9	1,9	1,8	1,9	11,8	11,2	9,1	8,6	7,8
Romanya										
Slovenya			0,2	0,3	0,3			0,2	0,2	0,2
Slovakya			0,3	0,5	0,6			1,2	1,5	1,9
Finlandiya	1,9	2,0	2,0	1,9	1,6	1,2	1,3	1,2	1,1	1,1
İsveç	1,9	2,0	1,9	2,0	1,9	0,7	0,7	0,6	0,6	0,6
B.Krallık	8,4	9,0	9,0	8,7	8,6	2,7	2,5	2,0	1,8	1,7
AB-15	100	100	96,1	91,8	91,0	100	100		81,8	77,9
AB-25			100	100	100			100	100	100

Kaynak: Çizelge 2.4'ten yararlanılarak hesaplanmıştır.

2.8.4 AB ülkelerinin tarım bütçesine katkıları

AB bütçesinin genel görünümüne bakıldığında aslında çözülememiş önemli problemlerin olduğu görülür. Bu problemlerin

başında ülkelerin genel bütçeye sağladıkları ana kalemlerden biri olan tarım konusu gelmektedir. Bu konudaki bir çalışma Ormanoğlu ve Çalış (2008) tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırmacıların konu hakkındaki genel değerlendirmeleri aşağıdaki paragraflarda verilmiştir:

“AB’nin gelir kaynaklarını oluşturan öz kaynaklar; tarım, gümrük ve şeker vergileri, KDV’ye dayalı kaynaklar ile üye devlet GSMH’larına dayalı kaynaklardır. Birlik söz konusu gelir sistemini tüm üye devletleri bağlayacak şekilde kurallarla belirlemiş durumdadır. Dolayısıyla günümüzde Birlik bütçesinin finansmanı üye devlet katkıları ile değil belli kurallara ve hesaplamalara bağlanmış belli gelir kaynaklarından sağlanmaktadır.

Üye devletlerden toplanan ulusal katkı payının bütçenin gelir kalemlerinin büyük kısmını oluşturmaması Birliğin uluslararası yapıyla çelişmektedir. Nitekim üye devletler yararlandıkları politikalara kaynak vermek istemekte, yararlanmadıkları politikalara katkı yapmakta isteksiz davranmaktadırlar. Örneğin Fransa Ortak Tarım Politikası’nın daha fazla desteklenmesini savunurken, İngiltere, AB’nin dünyanın en rekabetçi ekonomilerinden birine sahip olması için tarım yerine yüksek teknolojiye, araştırma-geliştirme faaliyetlerine yatırım yapması gerektiğini savunmaktadır.

İngiltere yaklaşık 150 yıldan beri neredeyse tarım sektörü olmayan bir ülkedir. Nüfusunun tarım ile ilgilenen bölümü %1’in altında, tarımsal üretimi bu oranın da altındadır. Yani İngiltere son 25 yıldır ortalama olarak harcamaların yarısının tarıma ayrıldığı AB bütçesinden kaynak çekemeyen bir ülke konumundadır. İngiltere aynı zamanda AB’nin en zengin ülkelerinden biridir. Dolayısıyla AB bütçesine en çok net katkı

yapan ülkelerdendir. 1984 yılında varılan anlaşma gereği, ekonomisinde tarımın az yer tutması ve tarımsal fonlardan yeterince yararlanamaması nedeniyle, uygulanan düzeltme mekanizması çerçevesinde İngiltere AB bütçesine yaptığı katkının bir bölümünü “bütçeye katkı indirimi” olarak geri almaktadır. AB’nin en gelişmiş ve dinamik ekonomilerinden birine sahip olan İngiltere’nin halihazırda bu katkıyı alıyor olması özellikle bütçeye büyük katkıda bulunan Almanya, Fransa ve İtalya gibi üye ülkeler tarafından kendilerine benzeri bir indirimin uygulanmaması sebebiyle eleştirilmekte ve bu geri ödeme uygulaması önemli bir tartışma konusu olmaktadır. Nitekim son 2007-2013 AB bütçesi görüşmelerinde 16-17 Haziran AB Zirvesi’ni çıkmaza sokan en son konu İngiltere’ye AB bütçesinden geri ödenen telafi tutarları olmuştur.”

Son AB bütçe döneminde üye devletlerin Birlik bütçesine yaptıkları katkı Çizelge 2.6’da verilmiştir.

Çizelge 2.6 2007-2013 Bütçesine AB üye ülkelerinin katkısı.

	%		%
Almanya	20,5	İrlanda	0,91
Fransa	19,55	Macaristan	0,55
İngiltere	14,82	Çek Cum.	0,51
İtalya	12,86	Romanya	0,37
İspanya	7,85	Lüksemburg	0,27
Hollanda	4,85	Slovenya	0,21
Belçika	3,53	Slovakya	0,18
Avusturya	2,74	Bulgaristan	0,14
İsveç	2,74	Litvanya	0,12
Danimarka	2	GKıbrısRY	0,09
Yunanistan	1,47	Letonya	0,07
Finlandiya	1,47	Estonya	0,05
Polonya	1,3	Malta	0,03
Portekiz	1,15		

Kaynak: (Ormanoğlu ve Çalış, 2008).

Öz kaynaklar sisteminde reforma gidilmesi konusunda ciddi bir adım atılması düşünülmektedir. 2013 yılında Birliğin yeni bütçesi hazırlanmadan önce bu konunun tartışmaları sonlandıracak şekilde çözümlenmesi beklenmektedir. AB'nin bütçesi ile vatandaşları arasında doğrudan kaynak aktarılmasını sağlayacak, üye ülkelerin ulusal çıkarlarının değil Birliğin çıkarlarının amaçlandığı ve bütçenin üye ülke katkılarına olan bağımlılığını azaltacak bir bütçe reformunun gerçekleşmesi Birliğin uluslararası karakterini güçlendirecektir. Birlik bütçesine en çok katkı yapanların harcamalardan en az yararlanması ve katkısı en az olan ülkelerin bütçeden aldığı payın oldukça fazla olması gibi adaletsizlikleri giderecek ve tartışmalara son verecek bir reformun 2013 yılından önce gerçekleştirilmesini zorunlu kılmaktadır (Ormanoğlu ve Çalış, 2008).

2.8.5 Doğrudan gelir desteği ödemeleri

Avrupa Birliği'nde uygulanan destekleme araçlarından birisi doğrudan gelir desteği ödemeleridir. Ödemelerin dağılımı Çizelge 2.5'te verilmiştir.

2001 yılı itibarıyla doğrudan ödemeler adıyla çiftçilere yapılan ödeme miktarı yaklaşık 24,9 milyar Euro'dur. Bunun TL karşılığı olarak yaklaşık olarak (51,7 milyar TL) olmaktadır. Ortalama ödeme miktarı bu düzeyde iken 760 üreticiye kişi başına yaklaşık 780 bin Euro (1,64 milyon TL) ödeme yapılmıştır. Yine 1420 kişiye yapılan kişi başına ödeme 376542 Euro (790738 TL) olmuştur (Uysal,2006).

Çizelge 2.7 AB’de doğrudan ödemelerin ödeme aralığına göre dağılımı (2001 yılı).

Ödeme Aralığı (Euro)	Ödenen Tutar (1000 Euro)	Ödeme Yapılan Sayısı	Kişi Başına Ödeme
1.000'den az	2.681	1.800	1.489
1.000-1.250 arası	992.600	2.327.390	426
1.250-2.000 arası	612.308	384.490	1.593
2.000-5.000 arası	2.328.672	715.200	3.256
5.000-10.000 arası	3.254.071	464.170	7.011
10.000-20.000 arası	4.575.726	325.010	14.079
20.000-50.000 arası	6.432.698	212.730	30.239
50.000-100.000 arası	3.371.653	50.340	66.978
100.000-200.000 arası	1.645.294	12.400	132.685
200.000-300.000 arası	552.930	2.290	241.454
300.000-500.000 arası	534.689	1.420	376.542
500.000'den fazla	593.049	760	7.880.328
Toplam	24.896.371	4.498.000	5.533

Kaynak: (Uysal, 2006).

Bu veriler doğrudan ödemelerin çok dengesiz dağıldığını ortaya koymaktadır. AB tarafından reform gerekçeleri arasında “desteklerin dengesiz dağılımı”nın sayılmasının doğruluğu böylece açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Türkiye’de de doğrudan gelir ödemelerinde benzer bir sonuç çıktığı tahmin edilebilir.

3. AB-TÜRKİYE TARIMSAL İLİŞKİLERİNİN GELİŞİM SÜRECİ

Türkiye AB ilişkileri 31 Temmuz 1959 tarihinde Türkiye'nin Avrupa Ekonomik Toplulukları Konseyi'ne ortaklık için başvurusu ile başlamış ve başvuru AET Bakanlar konseyi tarafından kabul edilmiştir. 12 Eylül 1963 tarihinde de Türkiye ile AET arasında gümrük birliğini sağlayacak esas amacı tam üyelik olan ortaklığa ilişkin Ankara Anlaşması imzalanarak, 1 Aralık 1964 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Olgun ve Işın, 1999).

Ankara Anlaşmasının imzalandığı dönemlerde Türkiye ekonomisinin yeterince gelişmemiş olması nedeniyle Türkiye'yi gümrük birliği ve tam üyeliğe hazırlamak için Hazırlık Dönemi, Geçiş Dönemi ve Son Dönem (tam üyelik) olmak üzere üç dönem öngörülmüştür (Seyidoğlu, 1999).

3.1 Ankara Anlaşması ve Hazırlık Dönemi

Ankara Anlaşması'nın 2. maddesine göre “Anlaşma'nın amacı, Türkiye ekonomisinin hızlandırılmış kalkınmasını ve Türk halkının istihdam seviyesinin ve yaşama şartlarının yükseltilmesini sağlama gereğini tümü ile göz önünde bulundurarak, taraflar arasındaki ticari, ekonomik ilişkileri aralıksız ve dengeli olarak güçlendirmeyi teşvik etmektir (Madde 2/1)”. Anlaşma'nın ilkeleri ise;

- Hızlandırılmış bir ekonomik kalkınma ve uyumlu bir biçimde ticaretin arttırılması ile Türkiye ekonomisi ve Topluluk üyesi devletler ekonomileri arasındaki açığı kapatmak,

- Türk halkı ile AT üyesi ülke vatandaşları arasında sıkı bağ kurmak,
- Türk halkının yaşam seviyesinin yükseltilmesi çabasına destek vermek suretiyle Türkiye'nin ileride Topluluğa "tam üye" olmasını kolaylaştırmak,
- Roma Anlaşması'nın esinlendiği ülküyü benimseyerek, barış ve hürriyet güvencesini pekiştirmek

şeklinde. Anlaşma'da Türk ekonomisinin kalkınmasına yardımcı olmak üzere, Topluluğun, belli bir sürede Türkiye'ye ekonomik yardımda bulunmasının gerekliliği de vurgulanmıştır (Anonim, 2006a).

1963-1973 yılları arasını kapsayan hazırlık döneminde, iki taraf arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi ve Türkiye'nin ekonomisini gümrük birliğine hazırlamak hedeflenmiştir. Bu çerçevede Türkiye ekonomisinin güçlendirilmesi için AB'nin tek taraflı olarak mali yardımlara ve bazı gümrük vergisi tavizlerinde bulunması öngörülmüştür.

Bu dönemlerde gerçekleştirilecek ticari ve ekonomik ilişkiler, imzalanan Geçici ve Mali Protokollerle esaslara bağlanmıştır. Geçici protokolün 2. maddesi ile Türkiye tarımında önemli bir yere sahip olan ve geleneksel dört ihraç ürünü olan tütün, kuru üzüm, kuru incir, fındık ithalatı için AB, Türkiye'ye kota dahilinde gümrük vergisi indirimi şeklinde tercihli bir rejim sağlamıştır. AB tarafından Türkiye'ye 1967 yılından itibaren, bazı narenciye ürünleri, deniz ve iç su ürünleri ve şarap için belirli kontenjanlar dahilinde gümrüksüz veya düşük gümrük tavizleri tanınmıştır (Varol, 2000).

Bu dönemde Türkiye ekonomisinin güçlendirilmesi amacıyla I. Mali Protokol çerçevesinde 175 Milyon ECU (European Currency Unit) tutarında kredi sağlanmıştır. Bu sürecin başlangıçta 5 yıl sürmesi öngörülmüş, Türkiye'nin isterse bu süreci 12 yıla kadar uzatabileceği belirtilmiştir. Türkiye 5 yıllık sürenin sonunda AB ile ikinci döneme girmek için görüşmelere başlamıştır. Böylece, o günlerin koşullarında zorunlu olarak tek taraflı topluluk tavizlerine dayanan hazırlık dönemi Türkiye-AB ortaklığının tamamen sorunsuz bir aşamasını oluşturmuştur (Kazgan, 2002).

Ankara Anlaşması'nın 10. maddesinde taraflar arasında oluşturulacak gümrük birliğine, sanayi ürünlerinin yanı sıra tarım ürünlerinin de dahil olacağı "gümrük birliği mal alışverişinin tümünü kapsar" ifadesiyle belirtilmektedir. Ayrıca, gümrük birliğinin tarım ürünlerini kapsayacağı Anlaşmanın 11. maddesinde "Ortaklık rejimi Topluluğun Ortak Tarım Politikasını göz önünde bulunduran özel usullere göre tarımı ve tarım ürünlerini kapsar." ifadesinden anlaşılmaktadır. Tarım ürününde, Topluluğu kuran Anlaşma'nın II. Eki'nin konusu olan ve sözü edilen Anlaşma'nın 38. maddesinin 3. fıkrası hükümlerinin uygulanması ile halen tamamlanmış bulunan listede sayılı ürünler anlaşılmaktadır.

Bu maddelerdeki ifadelerden taraflar arasında tarım sektörünün de dahil olduğu bir gümrük birliğinin oluşturulmasının hedeflendiği anlaşılmaktadır. Bu, tarafların, gümrük birliğinin gereği olarak, belirli bir süre içerisinde tarım alanında da kendi aralarında gümrükleri sıfırlamayı, miktar sınırlamalarını kaldırmayı ve üçüncü ülkelere karşı ortak bir gümrük vergisi uygulamayı amaçladıklarını göstermektedir (Uysal, 2006).

3.2 Geçiş Dönemi

3.2.1 Katma protokol

Katma Protokol 1 Ocak 1970 tarihinde imzalandıktan sonra 1 Ocak 1973 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Katma Protokol prensip olarak 12 yıl, istisnai olarak 22 yıl sürecek olan geçiş döneminin esaslarını belirlemektedir. Katma Protokolde yer alan I nolu listede sanayi ürünleri yer alırken vergilerin kaldırılması için öngörülen süre 12 yıldır. II nolu listede ise Türkiye'nin rekabet gücü az olan ve geliştirilmesi öngörülen sektörlerin ürünleri yer almaktadır (tarım makineleri ve taşıt araçları). Bu ürünler için vergilerin sıfırlanacağı süre 22 yıldır (Olgun ve Işın, 1999).

Katma Protokol; sanayi ürünleri için gümrük birliği, tarım ürünleri için ise tercihli rejim öngörmüştür. Böylece Türkiye, 22 yılın sonunda sanayi ürünlerinde gümrük birliğini tamamlayacağını taahhüt etmiştir. Katma Protokol ayrıca işgücünün serbest dolaşımı, sermaye hareketleri, yerleşme serbestisi ve hizmet edimi, ekonomi politikalarının yakınlaştırılması, rekabet, devlet yardımları, ticaret politikası ve mali yardımlar gibi temel konularda da hükümler içermektedir (Güran, 1999).

Türkiye'nin geçiş döneminin sonuna kadar Türk tarımının OTP'ye uyumunu sağlamasına yönelik önlemleri alması öngörülmüştür. Buna göre AB, 1973 yılından itibaren Türkiye'nin ihraç ettiği tarım ürünlerinin %37'sini oluşturan kuru üzüm ve tütünde gümrük vergisi uygulamayacak, bazı tarım ürünlerine tercihli gümrük vergisi uygulamayacak ve bunların dışında kalan ürünlerde de %50-60 civarında gümrük vergisi ve kota uygulayabilecektir. Katma Protokol'de tarımla ilgili hükümler 31, 33, 34 ve 35'inci maddelerinde ve 6 sayılı ekinde yer almaktadır (Varol, 2000).

Katma Protokolün 31. maddesinde Topluluğa ithal edilecek tarım ürünlerinde OTP esasları içinde özel bir düzenleme yapılacağı belirtilmiştir. 33. maddede “yirmi iki yıllık dönem içinde, Türkiye, tarım ürünlerinin Türkiye ile Topluluk arasında serbest dolaşımı için Türkiye’de uygulanması gerekli Ortak Tarım Politikası tedbirlerini bu dönemin sonunda alabilmek amacıyla, kendi tarım politikasının uyumu yoluna gider.” ifadesi yer almaktadır. 34. maddede “22 yıllık dönemin sonunda Ortaklık Konseyi, Türkiye’nin 33. maddenin 1. fıkrasında belirtilen Ortak Tarım Politikası tedbirlerini aldığını tespit ettikten sonra, tarım ürünlerinin Türkiye ve Topluluk arasında serbest dolaşımının gerçekleşmesi için gerekli hükümleri tespit eder.” şeklindedir. 35. maddede ise “Türkiye ve Topluluk, birbirlerine, tarım ürünleri alışverişleri için, genişliği ve usulleri Ortaklık Konseyi tarafından tespit edilecek olan tercihli bir rejim tanırlar.” ifadesi bulunmaktadır.

Geçiş döneminin başından itibaren uygulanan rejim, Katma Protokolün 6 sayılı ekiyle belirlenmiştir. Bu rejimle Türkiye’den Topluluk ülkelerine ihraç edilecek bazı tarım ürünlerinde de kademeli olarak gümrük vergilerinin sıfırlanması öngörülmüştür. Buna karşılık Katma Protokolün 6 sayılı ekinin 17. maddesinde “Türkiye ticari nitelikte yaptığı ithalat çerçevesinde, Topluluk kaynaklı tarım ürünleri ithalatının tatminkar bir artış göstermesini sağlayabilecek tercihli bir rejimi Topluluğa tanıır” denilerek, Türkiye’nin üstlendiği yükümlülük yeterince net olmayan bir ifade ile belirtilmiştir (Uysal, 2006).

3.2.2 1/80 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı

Katma Protokolün yürürlükte olduğu Geçiş Dönemi’nde tarım ürünlerinde uygulanan ticaret rejimi, 1980 yılında yapılan Ortaklık Konseyi toplantısında değiştirilmiştir. Bu toplantıda alınan 1/80 sayılı

karar gereği AB, bazı istisnalar dışında ortak piyasa düzenine tabi ürünlerin tamamında ve bazı işlenmiş tarım ürünlerinde Türkiye'ye yeni taviz rejimi tanımıştır. Ayrıca alınan karara göre %2'nin altında gümrük vergisi uygulanan ürünlere 1 Ocak 1981 tarihinden itibaren gümrük vergisi uygulanmayacak diğer ürünlerde ise 1981'den başlayarak gümrük vergileri dört aşamada (1981, 1983, 1985, 1987 yıllarında) kaldırılacaktır (Işın, 1999).

1/80 sayılı ortaklık konseyi kararında tavizli vergi uygulamasında, AB'nin diğer ülkelerden ithal ettiği tarım ürünlerinin fiyatlarının da göz önünde bulundurulacağı ve Türkiye'ye tanınan tavizin ancak OTP ilkeleri ve mekanizmasına uygun olması durumunda uygulanacağı kesin bir dille ifade edilmiştir. AB açısından bu, AB'nin eşik fiyat uyguladığı ürünlerden (et, hububat, zeytinyağı ve şeker ürünleri) Türkiye'den ithal edilen ürünlerin fiyatlarının AB'nin iç pazarındaki fiyat seviyesine getirilmesi için özel bir değişken vergi uygulaması gerekliliğinden kaynaklanmaktadır. Bu durum Türkiye açısından tercihli rejimin avantajlarını sınırlandıran bir uygulama olmuştur (Varol, 2000).

Öte yandan AB gümrük vergilerinde gerekli indirimleri yapmakla birlikte, bunların yerine koyduğu anti-damping vergileri ve miktar sınırlandırmasıyla belirli kısıtlamalar getirmiştir. Bunun yanı sıra güneye açılma politikasının bir parçası olarak Akdeniz ülkeleri ile Lome sözleşmesi çerçevesinde ACP (Afrika-Karayip, Pasifik) ülkelerine geniş tavizler vermesi ve Genelleştirilmiş Tercih Sistemi ile gelişmekte olan ülkelere tarım tavizleri tanınması Türkiye'nin Katma Protokol rejimi çerçevesinde elde ettiği tavizleri önemli ölçüde aşındırmıştır. Türkiye için diğer bir olumsuz gelişme; ürün desenlerinin benzeşmesi nedeniyle, Yunanistan, İspanya ve Portekiz'in katılımıyla Topluluğun kendine yeterliliğin artması olmuştur (Güran, 1999).

3.2.3 Tam üyelik başvurusu

12 Eylül 1980 tarihindeki askeri müdahale sonrası ilişkiler dondurulmuş ve izleyen dönemde Avrupa Birliği ile ilişkiler istenen düzeyde gelişmemiştir. Bu gelişmelerin ardından Ortaklık Konseyi 1986 yılında tekrar toplanmış ve ilişkileri düzeltme sürecine girilmiştir. Türkiye demokrasiye tekrar dönüş yaptıktan sonra AB ile ilişkilere ivme kazandırmak için 14 Nisan 1987 tarihinde Ankara Anlaşması'ndan bağımsız ve bu anlaşmada öngörülen dönemlerin tamamlanmasını beklemeden tam üyelik başvurusunda bulunmuştur (Karluk, 1998).

Başvurunun ardından 18 Aralık 1989'da AB Komisyonunun görüşü açıklanmış ve Türkiye'nin Topluluğa katılmaya ehil bir ülke olduğu, ancak ekonomik, siyasi ve sosyal nedenlerle Topluluk ve Türkiye'nin bu katılıma hazır olmadığı ortaya konulmuştur. Komisyon görüşünde "iki tarafın karşılıklı bağımlılık ve entegrasyonunun güçlendirilmesine imkan sağlayacak bir seri özlü tedbirler önerilmesini de tavsiye etmiştir. Bu önlemler kısaca:

- Gümrük birliğinin tamamlanması,
- Mali işbirliğinin ihyası ve yoğunlaştırılması,
- Sınai ve teknolojik işbirliğinin geliştirilmesi,
- Siyasi ve kültürel bağların derinleştirilmesi,
- Tarım alanında tercihli bir rejimin oluşturulması ve Türkiye'nin içinde bulunduğu koşullar göz önünde bulundurularak OTP'nin önemi tekrar vurgulanmıştır.

Bu görüşe ilişkin raporun ardından AB-Türkiye ilişkileri yeni bir rotaya girmiştir.

3.3 Gümrük Birliği ve Sonrası Dönem

3.3.1 1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı

6 Mart 1995 tarihinde toplanan Ortaklık Konseyi, 1/95 sayılı kararı ile 01.01.1996 tarihi itibarıyla, Katma Protokol'ün geçiş dönemini sona erdirerek, Türkiye ile AB arasında gümrük birliğinin gerçekleştirilmesini kararlaştırmıştır. Bu karara göre sanayi ürünleri tamamen, tarım ürünlerinin ise sadece işlenmiş olanları gümrük birliğine dahil edilmiştir (Ertuğrul, 2002).

1/95 sayılı Ortaklık Kararı ile gerçekleşen gümrük birliği anlaşmasının 22, 23, 24 ve 25'nci maddeleri tarım politikasıyla ilgilidir. Bu maddeler şöyle sıralanabilir (Anonim, 2006b);

- Ortaklık Konseyi, tarafların, Katma Protokol'de ortaya konulduğu üzere aralarında tarım ürünlerinin serbest dolaşımını sağlama hedeflerini teyit etmekte, bu ürünlerin serbest dolaşımını sağlama amacıyla gerekli koşulların oluşturulması için ek bir sürenin gerekli olduğunu kaydetmektedir.
- Türkiye politikasını, tarım ürünlerinin serbest dolaşımını sağlamak için gerekli olan Ortak Tarım Politikası tedbirlerini benimseyecek biçimde uyumlaştıracaktır. Türkiye, bu doğrudan alınan kararları Topluluğa bildirecektir.
- AB, tarım politikasını geliştirirken mümkün olduğu ölçüde Türk tarımının çıkarlarını göz önünde bulunduracak ve ilgili Komisyon önerileri ile bu öneriler temel alınarak benimsenen kararlar konusunda Türkiye'ye bilgi verecektir. Bu kararlar ve Türkiye'nin tarım ürünlerinin serbest dolaşımını sağlamak için

gerekli olan OTP'ye uyuma yönelik almayı amaçladığı tedbirler konusunda Ortaklık Konseyi bünyesinde danışma toplantıları yapılabilecektir.

- AB ve Türkiye, tarım ürünleri ticaretinde birbirlerine tanıdıkları tercihli rejimleri, aşamalı olarak ve karşılıklı avantajlar yaratacak biçimde geliştireceklerdir. Ortaklık Konseyi, bu tercihli düzenlemelerde yapılan iyileştirmeleri düzenli olarak inceleyecektir.
- Ortaklık Konseyi, Türkiye'nin tarım ürünlerinin serbest dolaşımını sağlamak için gerekli olan OTP'ye uyuma yönelik tedbirleri aldığını tespit ettikten sonra, AB ile Türkiye arasında tarım ürünlerinin serbest dolaşma hükümlerini benimseyecektir.

İmzalanan bu anlaşmanın bazı bölümleri Katma Protokol'ün ilgili maddeleriyle büyük benzerlik taşımakla birlikte, Katma Protokol'de olduğu gibi, OTP'ye uyum herhangi bir takvime bağlanmamıştır (Anonim, 2000).

İşlenmiş tarım ürünleri kavramı AET'yi kuran Roma Anlaşması II sayılı ekinde yer alan bir tanımlama olmayıp söz konusu Anlaşmada ürünler tarım ve sanayi ürünleri olarak ikiye ayrılmaktadır (Anonim, 1999). Topluluk daha sonra çeşitli ürünleri de kapsayan işlenmiş tarım ürünleri ile ilgili tüzükler çıkarmış ve yeni düzenlemeler yapmıştır. İşlenmiş tarım ürünleri sistemi, ileri derece işlenmiş olmaları nedeniyle içerdikleri tarımsal ürünlerin koruması dışında bir sanayi korumasına ihtiyaç duyulan ürünler için oluşturulmuş sistemdir. Bu tüzükler çerçevesinde işlenmiş tarım ürünlerinin her biri için tarım payı ve sanayi payı olarak iki unsur tanımlanmakta ve dış ticarete bir ürünün tarım payı için farklı, sanayi payı için farklı bir gümrük rejimi uygulanmaktadır.

Tarım payı, temel tarım ürünü olarak tanımlanan ürünleri bünyesinde bulunduran işlenmiş tarım ürünleri için uygulanmaktadır. Temel tarım ürünü esas olarak, bileşiminde hububat, şeker ve/veya süt bulunduran ürünlerdir. Dış ticarete, işlenmiş tarım ürünlerinin bünyesinde yer alan temel tarım ürünü/ürünleri için, OTP göz önünde bulundurularak, tarım payı şeklinde bir vergi uygulanmakta ve ürünler bu yönüyle tarım ürünü olarak işlem görmektedir (Uysal, 2006).

Sanayi payı olarak ise işlenmiş tarım ürünlerinin bünyesinde yer alan sanayi katma değerine karşılık olarak uygulanmakta ve ürünler bu yönüyle de dış ticarete sanayi ürünü olarak işlem görmektedir. Örneğin, işlenmiş tarım ürünü olan çikolatanın bünyesinde yer alan şeker ve süt için, tarım payı şeklinde; bu ürünün işlenmesinden doğan sanayi katma değerine karşılık olarak da, sanayi payı şeklinde ayrı bir vergi uygulanmaktadır (Ertuğrul, 2002).

Türkiye’de de, AB mevzuatına uygun olarak, Gümrük Birliği çerçevesinde işlenmiş tarım ürünleri sistemi oluşturulmuştur. Bu kapsamda işlenmiş tarım ürünlerindeki tarım ve sanayi payları tespit edilmiş ve toplam korumanın sanayi payına tekabül eden kısmının Topluluğa karşı sıfırlanması öngörülmüştür. Sisteme göre Topluluk da ülkemize karşı daha önce sıfırlamadığı sanayi paylarındaki korumayı kaldırmıştır. Yeni oluşturulan sistemle Türkiye, AB ülkelerine karşı sadece tarım payına gümrük vergisi uygularken, üçüncü ülkelere sanayi koruması olarak Topluluğun ortak gümrük tarifesinin yanı sıra, Türkiye’nin mevcut koruması ve yerli fiyatlar esas alınarak hesaplanan ve AB ülkelerinden farklı olacak bir tarım payı uygulayacaktır.

İşlenmiş tarım ürünlerinde taraflar karşılıklı olarak sabit unsuru kaldırmışlardır. Bu durum Türkiye için Topluluktaki herhangi bir ayırma tabi olmayan mevcut koruma sistemini benzer bir yaklaşımla “tarım payı” ve “sanayi payı” şeklinde ikiye ayırmak zorunda kalmıştır. Bu amaçla yapılan hesaplamalarda işlenmiş tarım ürünlerinin yapısına giren temel ürünler itibarıyla mevcut koruma ve fiyat farkına dayanan karma bir sistem esas alınmıştır. Bu sistem son derece teknik ve ayrıntılıdır (Anonim, 1999).

Topluluğa karşı tarım payı ile sağlanan koruma düzeyi çoğu üründe belirli bir korumayı sağlayabilmektedir. Nitekim gümrük birliği sonrasında yayımlanan ithalat rejim kararlarının incelenmesinden de görüleceği gibi, çoğu işlenmiş tarım ürününde tarım payı, sanayi payına göre çok daha büyük oranlardadır. Bu nedenle, sanayi payı Topluluk için sıfırlanmış olsa bile, tarım payı Topluluktan yapılan ithalatta belirli bir korumayı sağlayabilmektedir. Esasen, işlenmiş tarım ürünü kapsamında yer alan ürünlerin bazıları, 22 yıllık listede yer alan ürünler olup, Türkiye’nin bu ürünlerde sanayi payına karşılık olan gümrüklerin Katma Protokol uyarınca geçiş döneminde sıfırlanması öngörülmekteydi. Bu yükümlülük Türkiye tarafından 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı ile yerine getirilebilmiştir (Ertuğrul, 2002).

3.3.2 1/98 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı

Katma Protokol’ün 35. maddesinde yer alan 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı ile teyit edilen, Topluluk ve Türkiye’nin tarım ürünleri ticaretinde birbirine tercihlî rejim öngörecekları ve bunu aşamalı olarak ve karşılıklı avantajlar yaratacak şekilde geliştirecekleri hükmüne dayanarak Topluluk Türkiye’den taviz talep etmiştir. AB ile 1993 yılında

başlayan ve 13 tur süren müzakereler sonucunda 1/98 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı ile birbirlerine tanıdıkları tavizler genişletilmiştir. Türkiye'nin AB'den aldığı tavizler; vergi muafiyeti, domates salçası ve kayısı pulpu tarife kontenjanlarında artış, bazı ürünlerde vergi indirimi ve kontenjan dahilinde muafiyet olarak özetlenebilir. AB'nin taviz aldığı bazı tarım ürünleri, canlı hayvan ve et, lüks peynirler, çavdar, maltlık arpa, şeker ve yağlı tohumlardır (Varol, 2000).

Bu çerçevede Türkiye tarım ürünleri ihracatının %25'i vergi indiriminden yararlanırken, %68'i vergiden muaf tutulmuştur. Buna karşılık, AB'nin Türkiye'ye yaptığı ihracatın %22'si vergiden muaf tutulmuş, %11'i indirim kapsamına alınmıştır (Atmaca, 1998).

Yeni tercihli rejimin uygulanmasında özellikle canlı hayvan ve et ticareti ile ilgili olarak birtakım sorunlar ortaya çıkmıştır. Türkiye, yeni tercihli rejim çerçevesinde, 1.1.1998 tarihinden itibaren, AB çıkışlı dondurulmuş büyükbaş hayvan eti (19 bin tonluk %30-40 gümrük tarifeli) ve besilik büyükbaş hayvan (3500 tonluk %50 tarife indirimi) için tavizler vermiştir. Ancak, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, 1 Ağustos 1996 tarihinden itibaren, canlı hayvan ve et ithalatında kontrol belgesi düzenlemediğinden söz konusu ürünlerin ithalatı gerçekleşmemiştir (Ertuğrul, 2002). AB tarafı bu uygulamaya misilleme olarak, ilgili ürünlerde [fındık (AB'nin 1995 yılındaki genişlemesi nedeniyle 9060 tonluk tarife kontenjanı), domates salçası (1 Temmuz-31 Aralık tarihleri arasında geçerli olacak 15000 tonluk tarife kontenjanı) ve karpuzda (1 Temmuz-31 Aralık tarihleri arasında geçerli olacak 14000 tonluk tarife kontenjanı)] Türkiye'ye tanıdığı olduğu tavizleri Temmuz 1998'den itibaren askıya almıştır.

Tercihli rejimin kapsamının genişletilmesine rağmen AB, OTP’de meydana gelen değişiklikler ve MDAÜ’lere uygulanan tavizler çerçevesinde Türkiye’ye tanıdığı tavizlerde sınırlandırmaya gitmiş, bu bağlamda tavizlere karşılıklı olarak kısıtlama getirilmiştir. Bununla birlikte AB’nin tercihli rejimleri içinde en kapsamlısının, yine de, Türkiye’ye tanınan tavizler olduğu söylenebilir (Uysal,2006).

3.3.3 Lüksemburg Zirvesi

Avrupa Birliği’nin Lüksemburg Zirvesi’nde (Aralık 1997) alınan kararlar arasında yer alan Türkiye ile ilişkilerin derinleştirilmesi yönündeki talimat üzerine Komisyon’un hazırladığı ve Cardiff Zirvesi’nde (Haziran 1998) kabul edilerek, Türkiye’ye resmen iletilen “Türkiye için Avrupa Stratejisi” başlıklı belgede;

- Türkiye ile AB arasında tarım ürünlerinde de serbest dolaşımın gerçekleştirilmesi hedefi tekrar vurgulanmakta,
- Bu hedefe ulaşabilmek için Türkiye’nin OTP’yi üstlenmesi gerekliliği belirtilmekte, Türkiye’nin tarım politikalarını da göz önünde tutmak suretiyle bu konuda yapılacak çalışmalarda Topluluk tarafından Türkiye’ye destek verileceği ve bu kapsamda, Merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleri için öngörülene benzer bir üç aşamalı plan takip edilmesinin önerildiği belirtilmekte,
- Bu planın ilk aşamasında, tarafların, tarım politikalarına ilişkin ayrıntılı bilgi değişiminde bulunmaları, ikinci aşamada, ayrıntıların karşılıklı tartışılması ve son olarak da Türk tarım politikası ile Topluluk OTP arasındaki farklılıkları içeren bir belgenin hazırlanması öngörülmekte,

- Bu sürecin sonunda, Türkiye'nin topluluk mevzuatına dair bir çalışma programı hazırlayarak Komisyona sunmasının talep edileceği belirtilmekte; bu sürecin ilk aşamasının 1998 yılının ikinci yarısında başlatılmasının, daha ayrıntılı tartışmaların ise, tarafların bilgi değişiminde bulunmaları müteakip gerçekleştirilmesinin altı çizilmekte,
- Topluluğun teknik ve mali yardımın önemli olduğu, bu amaçla, Türkiye'nin önceliklerini içeren bir liste hazırlamasını müteakip teknik yardım programının saptanabileceği vurgulanmaktadır (Anonim, 1999).

Söz konusu belgeye Türkiye tarafından hazırlanan ve Temmuz 1998 tarihinde AB tarafından iletilen cevapta da; Türkiye ile AB arasında tarım ürünlerinin de serbest dolaşımının sağlanabilmesi için Türkiye'nin OTP'ye uyum çalışmalarına AB'nin mali ve teknik yardım vermesinin beklendiği, uyum çalışmalarının ayrıntılarının belirlenmesi amacıyla teknik düzeyde müzakerelere başlanılmasının uygun olacağı ve bu konuda izlenecek yöntemlerin açıkça belirlenmesinin gerektiği belirtilmektedir. Strateji raporunda öngörülen AB'nin mali ve teknik yardımının temin edilmesi amacıyla, tarım sektöründe aşağıda sıralanan öncelikler belirlenerek, 1999 Mart ayında AB'ye gönderilmiştir (Varol, 2000).

- Tarımla ilgili bütün kuruluşların bir çatı altında toplanması, tarım politikalarının tek elden belirlenerek uygulanması, bu kapsamda Tarım ve Köyşleri Bakanlığı'nın AB konularında yetişmiş yeterli sayıda personel ile desteklenmesi ve mevcut personelin eğitilmesi,
- AB'deki üretici birliklerine benzer yapıda üretici örgütlerinin kurulması,

- AB'deki Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu (FEOGA) benzeri bir fonun kurulması,
- Müdahale alımı yapacak kuruluşların belirlenerek geliştirilmesi,
- Türkiye'deki hayvan ve bitki sağlığı şartlarının AB ile karşılıklı ticarete konu olabilecek düzeye çıkarılması,
- Tarımsal işletmelerin ekonomik anlamda optimal büyüklüğe kavuşturulması öncelikli konular olarak vurgulanmıştır.

3.3.4 Helsinki Zirvesi

Türkiye, 10-11 Aralık 1999 tarihlerinde Helsinki'de yapılan AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi'nde, oybirliği ile Avrupa Birliği'ne aday ülke olarak kabul ve ilan edilmiştir. Helsinki Zirvesi kararlarına göre, Türkiye, diğer aday ülkeler gibi bir Katılım Öncesi Stratejisinden yararlanacak, böylece Topluluk programları ve ajansları ile aday ülkeler ile Birlik arasında, katılım süreci çerçevesinde yapılan toplantılara katılacaktır (Anonim, 2008f).

3.3.5 Katılım Ortaklığı Belgesi (KOB)

Katılım Ortaklığı Belgesi, AB tam üyeliğinin gerçekleşebilmesi için Türkiye tarafından yerine getirilmesi gereken koşulların AB tarafından belirlendiği belgedir (Candan, 2003).

Katılım Ortaklığı Belgesi, üyeliğe hazırlanma sürecinde aday ülkenin kısa ve orta vadede aşama kaydetmesi gereken öncelikli alanları ortaya koyar ve bu çerçevede gerekli olan mali yardım çerçevesini belirtir. Kısa vadede yerine getirilmesi beklenen öncelikler bir yıllık bir

süreyi kapsarken, orta vadeli öncelikler gerçekleşmesi bir yıldan fazla sürecek önceliklerden oluşur (Anonim, 2006c).

Türkiye'nin adaylık sürecinde izlemesi gereken yol, belli aralıklarda yapılan toplantılarda dört Katılım Ortaklığı Belgesi ile resmileştirilmiştir. Katılım Ortaklığı Belgelerinde yer alan tedbirler Çizelge 3.1, Çizelge 3.2 ve Çizelge 3.3 ve Çizelge 3.4'de gösterilmiştir.

Çizelge 3.1 Birinci Katılım Ortaklığı Belgesi'nde yer alan tedbirler (2001 yılı).

	Kısa Vade	Orta Vade
Ekonomik Kriterler	*Tarımda reformların sürdürülmesi	*Tarımda reformların tamamlanması
Tarım	*Arazi kayıt, hayvan kimlik, bitki pasaport sistemlerinin geliştirilmesi *Tarımsal pazarların izlenmesi, çevresel, yapısal ve kırsal kalkınma tedbirlerinin uygulanması için uygun idari yapılanmanın geliştirilmesi *Hayvan ve bitki sağlığı konularında AB mevzuatına uyum için bir strateji geliştirilmesi, yürütme kapasitesinin oluşturulması *Hayvan ve bitki hastalıkları ile mücadeleyle ilişkin mevzuatın uyumlaştırılması amacıyla test uygulamaları, denetleme düzenlemeleri ve kurumsal yapının iyileştirilmesi	*OTP ve Kırsal Kalkınma Politikalarına uyum amacıyla gerekli mevzuatın ve kurumsal yapının oluşturulması *AB halk sağlığı ve hijyen standartlarına uyum, teşhis ve test imkanlarının geliştirilmesi
İç Pazar	*Avrupa standartları, ehliyet ve uygunluk değerlendirmesi, etiketlemeye uyumun hızlandırılması *Piyasa gözetimi ve uygunluk değerlendirme yapılarının güçlendirilmesi *Yeni ve küresel yaklaşımların üstlenilmesini sağlayacak çerçeve mevzuatın hazırlıklarının başlatılması ve uygun idari yapılanmanın oluşturulması	

Kaynak: (Anonim, 2008g).

Çizelge 3.2 İkinci Katılım Ortaklığı Belgesi'nde yer alan tedbirler (2003 yılı).

	Kısa Vade	Orta Vade
Tarım	*Entegre İdare Kontrol Sistemi çerçevesinde; Arazi parsel tanımlama ve hayvan kayıt sistemlerine yönelik çalışmaların başlatılması *Kırsal kalkınma ve ormancılık stratejisinin geliştirilmesi *Bir veterinerlik çerçeve yasasının hazırlanarak, AB ikincil mevzuatının üstlenilmesi, idari, bilimsel, test ve denetime dair insani, teknik ve bilgi kaynaklarının güçlendirilmesi *Hazırlanan mevzuatın uygulanmasının sağlanması *Sınır Kontrol Noktaları sisteminin oluşturulması ve gerekli belgelerin belirlenmesi *Bitki koruma mevzuatının uygulamasını sağlayacak idari, bilimsel ve teknik yapıların güçlendirilmesi *Bitki ve bitkisel ürün ithalatı ve gıda sanayinin denetiminin güçlendirilmesi	*Entegre İdare ve Kontrol Sisteminin kurulmasının tamamlanması *Kırsal kalkınma ve ormancılık politikasının uygulanması için gerekli idari yapının kurulması *Ortak Pazar yapılarının kurulması, *Piyasaların izlenmesi için gerekli idari yapıların ve uygulama mekanizmalarının kabul edilmesi *Üçüncü ülkelerle topluluk müktesebatı ile uyumlu Sınır Kontrol Noktalarının güncelleştirilmesine ilişkin plan ve takvim sunulması *Gıda güvenliği kontrol sisteminin yeniden düzenlenmesi ve insani, teknik ve mali kaynakların AB standartlarına uygun bir şekilde iyileştirilmesi *Gıda işleme tesislerinin modernizasyonuna ilişkin takvim ve iyileştirme planının oluşturulması, muayene ve tanı tesislerinin kurulması

Kaynak: (Anonim, 2008h).

Çizelge 3.3 Üçüncü Katılım Ortaklığı Belgesi'nde yer alan tedbirler (2005 yılı)

	Kısa Vade	Orta Vade
Tarım	*Kırsal kalkınmaya ilişkin gerekli yasal düzenlemelerin yapılması ve AB yardımlarından yararlanacak idari yapının oluşturulması	*Entegre İdare ve Kontrol Sistemi (IACS) oluşturulması ve bu çerçevede Arazi Parsel Tanımlama Sisteminin (LPIS) kurulması
İstatistik	*Tarım istatistiklerinin iyileştirilmesine yönelik stratejinin güçlendirilmesi	*DİE'nin (TÜİK) istatistik toplama ve işleme yöntemlerinin iyileştirilmesi
Gıda Güvenliği, Bitki ve Hayvan Sağlığı	*AB halk sağlığı ve hijyen standartlarına uygun program hazırlanarak gıda işleme tesislerinin modernizasyonu *Kalıntı kontrol programlarının uygulanması.	*Bitki sağlığı mevzuatının hazırlanması, *Mevzuatının uygulanması için idari yapının oluşturulması, AB standartları çerçevesinde bitki çeşitlerinin kayıt altına alınması.

Kaynak: (Anonim, 2008i).

Katılım Ortaklığı Belgelerinde görülen ortak noktalar ve dikkati çeken tedbirler ise şunlardır;

- Kurumsal ve idari yapının AB mevzuatını üstlenilecek ve uygulayabilecek şekilde geliştirilmesi,
- Mevzuat uyumunun sağlanması ve uygulamaya geçilmesi,
- AB üretim, pazarlama ve ürün işleme standartlarına ulaşılması,
- AB ile ticaret konusunda ticari ve teknik engellerin kaldırılması,
- Denetim, kalıntı ve sınır kontrollerinin iyileştirilmesi,
- Tarım istatistiklerinin iyileştirilmesi,
- Bitki çeşitlerinin kayıt altına alınması,
- Kurumsal ve insani kapasitenin geliştirilmesi.

Çizelge 3.4 Dördüncü Katılım Ortaklığı Belgesi'nde yer alan tedbirler (2007 yılı).

	Kısa Vade	Orta Vade
Tarım	*AB gerekliliklerine uygun olarak akredite edilecek bir IPARD (Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı- Kırsal Kalkınma Bileşeni) ajansının kurulması. *Dana eti, canlı büyükbaş ve yan ürünlerinin ticaretiyle ilgili kısıtlamaların kaldırılması.	*Tarım arazilerindeki denetime hazırlık teşkil etmesi açısından, arazi tanımlama ve Ulusal Çiftçi Kayıt Sisteminin geliştirilmesine devam edilmesi. *Tarım-çevre tedbirlerinin gelecekte uygulanabilmesi bakımından, çevre ve kırsal bölgelere ilişkin pilot eylemlerin uygulanması için hazırlıklara başlanması.
Gıda Güvenliği, Bitki ve Hayvan Sağlığı	*Gıda, yem ve veterinerlik konularında AB gereklilikleriyle uyumlu ve AB müktesebatının tam olarak aktarılmasına olanak sağlayacak bir çerçeve kanunun kabul edilmesi. *AB müktesebatıyla uyumlu olarak büyükbaş hayvanların kimliklendirilmesi ve hareketlerinin kaydı sisteminin işlerliğinin sağlanması ve koyun ve keçilerin hareketlerinin izlenmesi için uygun bir sistemin uygulanmaya başlanması. *Trakya bölgesinin Dünya Hayvan Sağlığı Teşkilatı tarafından, aşılama yoluyla şap hastalığından ari bölge olarak tanınması için gerekli önlemlerin alınması. *AB müktesebatına dayalı olarak tüm tarım-gıda işletmelerinin sınıflandırılması ve bu işletmelerin iyileştirilmesi için bir Ulusal Program hazırlanması.	*Hayvan hastalıklarına karşı kontrol tedbirlerinin kabul edilmesi ve hayvan sağlığı ile ilgili durumun gerektirmesi halinde eradikasyon planlarının oluşturulması. *Bilhassa referans laboratuvarları, kalıntı testleri (kontrol planları dahil) ve numune alma işlemleri başta olmak üzere, gıda güvenliği ile hayvan ve bitki sağlığı alanlarında laboratuvar ve kontrol kapasitelerinin geliştirilmesi. *Bulaşıcı Süngerimsi Ensefalopati (TSE) ve hayvansal yan ürünler ile ilgili mevzuata uyum sağlanması ve gerekli toplama ve bertaraf sistemlerinin kurulmaya başlanması.
İstatistik	*AB gereklilikleri doğrultusunda tarım istatistiklerinin sağlanmasına yönelik bilgi toplanması için metodolojinin ve örgütsel yapının uyumlaştırılması.	

Kaynak: (Anonim, 2008j)

3.3.6 Avrupa Birliği müktesebatının üstlenilmesine ilişkin Türkiye Ulusal Programı

Avrupa Birliği Müktesebatının üstlenilmesine ilişkin ilk ulusal program, 19 Mart 2001 günü Bakanlar Kurulu’nca onaylanmıştır. AB’ne aday olan tüm ülkelerin tam üyelik görüşmelerine başlamaları öncesinde hazırlayarak kabul ettikleri ulusal programlar; AB’nin her bir ülke için belirlemiş olduğu ve Katılım Ortaklığı Belgesi’nde yer alan ve her aday ülkenin kendine özgü yapısı itibariyle AB müktesebatına uyum için gerçekleştirmek zorunda olduğu kriterleri ne şekilde ve ne sürede uygulamaya geçireceklerini ortaya koydukları ulusal nitelikteki belgelerdir. Ulusal program yasal düzenlemelerin yanında somut uygulamaları da içermektedir.

Birinci Ulusal Programda tarım sektörüne ilişkin olarak OTP’ye uyum, Doğrudan Gelir Desteği (DGD) çalışmaları, Çiftçi Kayıt Sistemi (ÇKS), Tapu Kadastro Sistemi, Coğrafi Bilgi Sistemi, Çiftlik Muhasebe Veri Ağının (FADN) geliştirilmesine yönelik Tarım Bilgi Sistemine ilişkin Veri Tabanı, Hayvan Kimlik Sisteminin geliştirilmesi, Hayvan ve Bitki Sağlığı alanındaki mevzuata uyum, test ve laboratuvar hizmetlerinin geliştirilmesine yönelik düzenlemelerin gerçekleştirilmesi, gıda işleme tesislerinde, AB hijyen ve halk sağlığı standartlarına uyum konusunda çalışmalar, AB uygulamalarına paralel kırsal kalkınma önlemlerini içeren yeni stratejiler geliştirilmesi, üreticilerin örgütlenmelerine yönelik olarak üretici birliklerinin kurulmasına ilişkin mevzuatın hazırlanması konularına değinilmiştir. Tarım kesimindeki yetki dağınıklığının giderilmesi amacıyla kurulmuş olan Tarımda Yeniden Yapılandırma ve Destekleme Kuruluna etkinlik kazandırılacağı ve katılımın geliştirileceği öngörülmüştür.

Ulusal programda, tarım ürünlerinde fiyatlandırma konusundaki değişikliklerin Türkiye'nin rekabet gücünü olumsuz yönde etkilemesi beklentisi vardır. Çünkü OTP'ye uyum gerekliliklerinden biri de tarım ürünleri fiyatlarının AB fiyatlarına eşitlenmesidir. AB, dünya fiyatlarında ürün ihraç etmek için ihracat destekleme politikalarını yoğun olarak kullanmaktadır. Bu koşullar göz önüne alınınca Türkiye'nin dünya fiyatları ile rekabet etmesi oldukça zordur. Ayrıca girdi desteklerinin azaltılması, destekleme alımı yapan kuruluşların (TMO, TEKEL, TŞFAŞ) özelleştirilmesi, kooperatiflere sağlanan devlet desteğinin kaldırılması, Tarım satış birliklerinin özzerkleştirilmesi, özellikle AB'nin en önemli fonu olan FEOGA benzeri bir fonun kurulması ile müdahale alımı yapacak kuruluşların tek bir çatı altında toplanması yoluyla tarım politikalarının merkezi olarak belirlenmesi hedeflenmiştir (Anonim, 2006d).

25 Temmuz 2005 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Avrupa Birliği Müktesebatının üstlenilmesine ilişkin gözden geçirilmiş **İkinci Ulusal Programda** ise kısa ve orta vadeli taahhütler sıralanmıştır. Buna göre kısa vadede;

- Entegre İdare ve Kontrol Sisteminin (IACS) kurulması için gerekli yasal düzenleme ile birlikte, uygulamanın gerçekleşmesi için Ulusal mevzuatta gerekli değişiklikler yapılacağı,
- Organik ürünlerin üretimi, tüketimi ve denetlenmesine dair Kanun çıkarılacağı,
- Türkiye'nin tarım politikalarının yönlendirilmesinde etkin bir biçimde kullanılabilecek olan Çiftlik Muhasebe Veri Ağının kurulmasına ilişkin mevzuat uyumu sağlanacağı ve gerekli kurumsal kapasite çalışmalarına başlanacağı,

- Bütün ürün grupları için geliştirilen Ortak Piyasa Düzenlerine yönelik AB mevzuatı ile OPD'ye tabi olmayan ancak, belirli bir üretim modeline tabi tutulan ve yardım mekanizması oluşturulan ürünler için geliştirilmiş olan mevzuatın inceleneceği,
- Birlik bitki sağlığı mevzuatının belirlenen takvim çerçevesinde üstlenileceği,
- Bitki ve hayvan sağlığı alanında Sınır Kontrol Noktalarının belirlenmesi ve ticarete teknik engellerin kaldırılmasına ilişkin koşul ve kuralları belirleyen AB mevzuatına uyum sağlanacağı,
- Veterinerlik Çerçeve Kanununun hazırlanacağı ve ilgili kurumların hayvan hastalıklarının gözetimini yürütebilecek teknik imkanlara kavuşturulması amacıyla alt yapıların güçlendirileceği ve Sınır Kontrol Noktalarındaki kurumsal kapasitenin artırılması için çalışmalar başlatılacağı belirtilmiştir.

Orta vadede yapılacak olanlar ise;

- Entegre İdare ve Kontrol Sisteminin (IACS) kurulacağı ve işleyen bir sistem haline getirileceği,
- DGD ve diğer destekleme mekanizmalarının AB'ndeki yapıya uyumlaştırılması için Arazi Parsel Tanımlama Sisteminin (LPIS) oluşturulacağı,
- Avrupa Tarımsal Garanti ve Yönlendirme Fonu kapsamında harcama ve düzenlemelerini gerçekleştirecek ödeme kuruluşlarına yönelik çalışmaların tamamlanarak ödeme kuruluşu kurulacağı
- Ödeme kuruluşunun yapılandırılmasında, Türkiye'nin önümüzdeki dönemde Tarım ve Kırsal Kalkınma Özel Katılım Programı (SAPARD) veya benzeri bir programdan yararlanması

ihtimali çerçevesinde alınacak teknik yardımlara ilişkin bir programın hazırlanmasına başlanacağı,

- Çiftlik Muhasebe Veri Ağı (FADN) sisteminin işler hale getirileceği,
- AB OTP kapsamında tarımsal ürünler ve üreticiler için geliştirilen bütün yardım ve destek mekanizmalarına yönelik yasal dayanağı oluşturmak üzere “Ortak Piyasa Düzeni Çerçeve Kanunu” nun çıkarılacağı ve idari yapıların bu kapsamda oluşturulmasına başlanacağı,
- Başta Tarım ve Köyişleri Bakanlığı bünyesinde Zirai Mücadele ve Zirai Karantina Genel Müdürlüğünün kurulması olmak üzere, uyum sağlanan ve sağlanacak AB bitki sağlığı mevzuatının uygulanmasına yönelik kurumsal kapasitenin geliştirilmesinin orta vadede tamamlanacağı,
- Kamu sağlığı programlarına destek verecek veteriner laboratuvarlarının güçlendirileceği ve hayvan refahı konusunda gereken idari düzenlemelerin tamamlanacağı,
- Gıda işleme tesislerinin modernizasyonu için gerekli finansman ihtiyacı ve modernizasyon planının oluşturulacağı ve Türkiye’nin diğer aday ülkelerin kullanımına açılan, SAPARD benzeri bir programdan yararlandırılması halinde bu çalışmaların hızla gerçekleştirileceği,
- AB kırsal kalkınma mevzuatına uyum (tam uyum üyelik sonrasında gerçekleşecektir) hazırlıkları çerçevesinde Birliğin kırsal kalkınma mevzuatına paralel olarak, ödeme kuruluşu, bölgesel komiteler gibi idari yapıların oluşturulacağı ifadeleri yer almaktadır (Anonim, 2005b ve Anonim, 2006e).

Ulusal programda belirtilen tarım politikası ile ilgili çalışmalar devam etmektedir. 28 Şubat 2008 tarihinde AB Resmi Gazetesinde yayımlanmış olan "2008 Katılım Ortaklığı Belgesi"ne karşılık olarak kamu kurum ve kuruluşları katkılarıyla "AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı (2008) Taslağı" hazırlanmıştır (Anonim, 2009c).

Hazırlanan taslağa göre tarım ve kırsal kalkınma alanında,

- AB gerekliliklerine uygun olarak akredite edilecek bir IPARD (Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı – Kırsal Kalkınma Bileşeni) ajansının kurulacağı,
- Tarım arazilerindeki denetime hazırlık teşkil etmesi açısından, arazi tanımlama ve Ulusal Çiftçi Kayıt Sisteminin geliştirilmesine devam edileceği,
- Tarım-çevre tedbirlerinin gelecekte uygulanabilmesi bakımından, çevre ve kırsal bölgelere ilişkin pilot eylemlerin uygulanması için hazırlıklara başlanacağı ifadeleri yer almaktadır.

3.3.7 İlerleme raporlarında tarım

AB'ye uyum ve ilişkilerdeki gelişmelerin özetlendiği İlerleme Raporlarında tarıma ilişkin değerlendirmelere de yer verilmektedir.

11 Aralık 2006'da tarım da dahil olmak üzere, Türkiye'nin G. Kıbrıs Rum Yönetimine yönelik kısıtlamalarını ilgilendiren politika alanlarını kapsayan 8 fasılda müzakerelerin açılmamasına ve Türkiye'nin Ankara Anlaşması Ek Protokolü'nü bütünüyle uyguladığının Komisyon tarafından teyit edilmesine kadar hiçbir fasılın geçici olarak kapatılmamasına karar verilmiştir (Anonim, 2008k).

2006, 2007, 2008 yılı ilerleme raporunda yer alan tarıma ilişkin değerlendirmeler Çizelge 3.5’de gösterilmiştir.

Çizelge 3.5 2006, 2007, 2008 yılı İlerleme Raporu’nda yer alan tarıma ilişkin AB değerlendirmeleri.

2006 İlerleme Raporu	2007 İlerleme Raporu	2008 İlerleme Raporu
İlerleme Var	İlerleme Var	İlerleme Var
Kırsal kalkınma alanında ulusal kırsal kalkınma stratejisinin kabul edilmesi, IPARD yönetim otoritesi olarak Tarım ve Köyişleri Bakanlığı’nın belirlenmesi.	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı’nın idari kapasitesinin güçlendirilmesi; Entegre İdare ve Kontrol Sistemi’nin (IACS) oluşturulmasına yönelik çalışmalar; Çiftlik Muhasebe Veri Ağı (FADN) oluşturulmasına yönelik çalışmalar; Ulusal Çiftçi Kayıt Sistemi’nin uygulanması; Kırsal kalkınma alanında idari kapasite olusturulması- IPARD Ajansı’nın kurulması hakkında kanunun (Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu Kuruluş ve Görevleri hakkında Kanun) kabul edilmesi; IPARD Ajansı’nın ulusal düzeyde akreditasyonuna yönelik çalışmalar; organik tarım alanında mevzuat uyumu ve idari kapasitenin geliştirilmesi.	Çiftçi kayıt sisteminin oluşturulması; tarım alanlarının tespiti; Çiftlik Muhasebe Veri Ağı oluşturulması; sebze-meyve sektöründe AB pazarlama standartlarına uyum; Kırsal Kalkınma Stratejisi ve IPARD aracının uygulanması yolunda çalışmalar; IPARD Ajansının ulusal düzeyde akreditasyonu için somut eylem planı.
Sınırlı İlerleme	Sınırlı İlerleme	Sınırlı İlerleme
Mevzuat uyumu alanında Tarım Kanunu’nun kabul edilmesi; Entegre İdare ve Kontrol Sistemi (IACS) uygulanmasına yönelik adım atılması; ortak piyasa düzenlerine uyum sağlanması; kırsal kalkınma alanında IPARD programlamasının tamamlanması, IPARD Ajansı’nın kurulması; organik tarım alanında eğitim programlarının başlaması, Türkiye’nin AB’nin üçüncü ülkeler listesine dahil edilmesi.	Ortak piyasa düzenlerine uyum.	Ortak Tarım Politikası düzenlemelerinin aktarımı; doğrudan gelir desteği gibi yatay düzenlemeler; hububat ve pirinç konusunda ortak piyasa düzenlerine uyum.
İlerleme Yok	İlerleme Yok	İlerleme Yok
Tarım ve Köyişleri Bakanlığı’nın idari kapasitesinin güçlendirilmesi ve yeniden yapılandırılması; Tarımsal Muhasebe ve Veri Ağı (FADN) oluşturulması; Çiftçi Kayıt Sistemi; sığır eti ve canlı büyükbaş hayvan ticareti önündeki teknik engeller; kalite politikası.	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı’nın yeniden yapılandırılması; üretime bağlı tarım destek mekanizmalarının azaltılması; kalite politikası; organik tarımda Türkiye’nin üçüncü ülkeler listesine dahil edilmesi; canlı hayvan ve eti ticareti önündeki teknik engellerin kaldırılması.	Tarım ve Köy İşleri Bakanlığının yeniden yapılanması; canlı hayvan ve eti ticareti önündeki teknik engellerin kaldırılması; Organik tarımda kullanımına izin verilen girdilerin tanımlanması ve kontrol sisteminin iyileştirilmesi; kalite politikası.

Kaynak:(Anonim, 2008l) ve (Anonim, 2009d).

2001-2008 dönemini kapsayan yıllara ilişkin ilerleme raporlarının tarıma ilişkin ifadeleri değerlendirildiğinde AB'ye uyum konusunda önemli bir mesafe alınamadığını söylemek mümkündür.

Türkiye tarımının AB'nin Ortak Tarım Politikasına uyumu sadece yasal ve kurumsal düzeyde değil, aynı zamanda bunların uygulanması ve daha da önemlisi yapısal boyutta yeniden yapılanmayı gerektirmektedir. İlerleme raporlarında bu konulara sürekli atıf yapılmasına rağmen ülkemizde bu konuda henüz somut adımlar atıldığını ifade etmek mümkün görünmemektedir. Bu nedenle AB- Türkiye ilişkilerinde, bugün gelinen nokta itibarıyla de müzakere sürecinde tarım başlığı önemli sorunlara yol açabilecektir (Uysal, 2006).

3.3.8 Türkiye-Avrupa Birliği mali işbirliği

Ankara Anlaşmasının başlangıcında “Türk ekonomisinin kalkınmasının ortaya koyduğu özel sorunları ve belli bir sürede Türkiye'ye bir ekonomik yardım yapılması gerekliliğini göz önünde bulundurarak; Türk halkının yaşama seviyesini iyileştirme çabasına, Avrupa Ekonomik Topluluğunun getireceği desteğin, ilerde Türkiye'nin Topluluğa katılmasını kolaylaştıracağını kabul ederek;” ifadeleri yer almaktadır.

Diğer taraftan, Ankara Anlaşmasının 3. maddesinin birinci paragrafında “Hazırlık döneminde Türkiye, geçiş dönemi ve son dönem boyunca kendisine düşecek yükümlülükleri üstlenebilmek için, Topluluğun yardımı ile ekonomisini güçlendirir” denmektedir (Işın, 2005).

Bu nedenle AB ile Türkiye arasındaki mali ilişkileri incelemekte yarar görülmüştür.

a. Adaylık öncesi dönem

Helsinki Zirvesi (adaylık dönemi) öncesinde, ilişkilerde son döneme girilmeden (gümrük birliği anlaşması) önceki dönemde Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye yönelik mali yardımları Mali Protokollerle yürütülmüştür. Türkiye'nin sosyal ve ekonomik gelişmesini teşvik amacıyla 1964-1981 yılları arasında üç Mali Protokol ile bir Tamamlayıcı Protokol imzalanmıştır. 1981 yılı sonrasında 600 milyon Euro tutarında Dördüncü Mali Protokol hazırlanmış, ancak Yunanistan'ın vetosu nedeniyle yürürlüğe girememiştir. Mali Protokoller kapsamındaki yardım türü ağırlıklı olarak hibelerden, ayrıca Avrupa Yatırım Bankası (AYB) ve Topluluk kaynaklı kredilerden oluşmaktadır. 32 yıllık bu dönemde 1.433 milyon Euro tutarında yardım öngörülmesine rağmen kullanılabilen yardım toplam 830 milyon Euro seviyesinde kalmıştır (Anonim, 2008m).

Gümrük birliği sonrası, 1/95 sayılı ortaklık konseyi kararı ile Türkiye'ye AB bütçe kaynaklarından ve Topluluğun Akdeniz ülkelerine yönelik programından kredi ve hibe yardımları yapılması öngörülmüştür. Bu dönemde sadece Avrupa-Akdeniz programı kapsamında taahhüt edilen yardımların kısıtlı olarak kullanıldığını, bunun yanı sıra bütçe kaynaklı yardımların uygulamaya geçirilmediği görülmektedir. Bunun nedenleri olarak, Gümrük Birliği sonrasında taahhüt edilen yardımların, Konsey tarafından oybirliği ile kabul edilmesi aşamasında Yunanistan'ın vetosu ile bazı yardım türlerinin engellenmesi, uygulamasına başlanan yardımlar için ise diğer ülkelerden farklı bir yaklaşımla, sadece Türkiye'ye ait projelerin Avrupa Parlamentosu tarafından onayının şart

koşulması, Avrupa Parlamentosu tarafından yönetmeliklere aykırı olarak proje konularının kısıtlanması olarak belirtilmektedir (Anonim, 2008m). Bu durum uygulamanın aksamasına ve yardımların gecikmesine neden olmuştur.

b. Katılım Öncesi Yardım

Helsinki Zirvesi sonrasında, Türkiye'nin adaylığının tescil edilmesi ile adaylık sürecinde mevcut Akdeniz İşbirliği programlarına ilave yeni kaynakların tahsisi çalışmalarına gidilmiştir. Türkiye'nin diğer adayların faydalanmakta olduğu yardım programlarına (PHARE, ISPA ve SAPARD) dahil edilmesi talebi, bu programların bütçelerinin 2000-2006 tarihleri için kesinleştirilmiş olması ve bu konuda değişikliğin yapılmasının mümkün olmaması gerekçesiyle kabul görmemiştir. Bunun yerine Türkiye için katılım stratejisine uygun olarak ilave kaynak yaratılmıştır. 17 Aralık 2001 tarihinde AB tarafından "Türkiye için Katılım Öncesi Mali Yardıma Dair Çerçeve Tüzük" yayınlanmıştır. Bu tüzük doğrultusunda, öncelikle Türkiye'nin Katılım Ortaklığı Belgesi, İlerleme Raporları ve Ulusal Programımızda ifade olunan ve Türkiye'nin adaylık yükümlülüklerini yerine getirebilmesi için gerekli kurumsal kapasite geliştirme faaliyetlerini hedeflemektedir. Türkiye için öngörülen yardımın ise 2000-2006 yılları için yıllık ortalama 250 milyon Euro olduğu bilinmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde Türkiye adaylık dönemi öncesinde hazırlık ve geçiş dönemlerinde AB'nden gereken yardımı alamamıştır. Gümrük birliği sonrasında da gerek AB tarafından çıkarılan zorluklar, gerekse de Türkiye tarafından proje üretmede ortaya çıkan aksaklıklardan dolayı beklenen yardımlar elde edilememiştir (Işın, 2005).

Bu yeni dönemde Avrupa Birliği tarafından sağlanacak mali yardımların Katılım Ortaklığı Belgesi ve Ulusal Program'da yer alan önceliklere uygun projeler kapsamında hayata geçirilmesi; ayrıca Türkiye'de de diğer aday ülkelerle aynı kurumsal yapılanmanın gerçekleştirilmesi, aynı terminolojinin kullanılması; üye devletlerin adaylarla ve adayların birbirleri ile ilişkilerinin güçlendirilmesi açısından "Merkezi Olmayan Yapılanma" oluşturulması gerekmiştir. Türkiye söz konusu yapılanmayı 2001 yılında kurmuştur (Anonim, 2008m).

c. 2007-2013 dönemi AB mali perspektifinde yeni "katılım öncesi araç"

AB Komisyonu'nun teklifi uyarınca, Konsey 17 Temmuz 2006 tarihinde yeni bir Katılım Öncesi Mali Aracın (IPA) kurulmasını öngören tüzüğü kabul etmiştir. 2007-2013 mali perspektifinde Global bir Aktör olarak AB başlığı altında yer alan ve yürürlükteki beş mali yardım programı olan PHARE, ISPA, SAPARD, Türkiye Katılım Öncesi Mali Yardımı ve CARDS'ın 1 Ocak 2007 itibarıyla yerini alacak olan IPA, aday ülkeler Türkiye, Hırvatistan ve Makedonya'ya ayrıca potansiyel aday ülkeler olarak değerlendirilen Batı Balkan ülkelerine (Arnavutluk, Bosna-Hersek, Karadağ ve Sırbistan) yönelik harcamaları kapsayacaktır. Böylece yardımdan yararlanacak bölgeler, tanınmış aday ülkeler ve potansiyel aday ülkeler olmak üzere iki kategoriye ayrılacaktır. Yeni Katılım Öncesi Araç, kurumsal yapının güçlendirilmesi, bölgesel ve sınır ötesi işbirliği, bölgesel kalkınma, insan kaynaklarının geliştirilmesi, kırsal kalkınma alanlarına odaklanacaktır. IPA, söz konusu ülkelere 2007-2013 arasında kabul edilen bütçe uyarınca 11.468 milyar € değerinde mali yardım sağlayacak, yardım miktarı aynı süre içinde yıldan yıla artış gösterecektir (Anonim, 2008m).

Katılım öncesi mali araç IPA kapsamında 2009-2011 yılları arasında Türkiye'ye ayrılan miktarlar Çizelge 3.6'da gösterilmiştir.

Çizelge 3.6 Katılım öncesi mali araç IPA kapsamında 2009-2011 yılları arasında Türkiye'ye program bileşenine göre ayrılan miktarlar.

ÜLKE	BİLEŞEN	2007	2008	2009	2010	2011
Türkiye	Kurumsal Gelişme	256.702.720	250.165.819	233.200.653	211.312.664	230.620.919
	Sınır Ötesi İşbirliği	2.097.280	8.834.181	9.399.347	9.587.336	9.779.081
	Bölgesel Kalkınma	167.500.000	173.800.000	182.700.000	238.100.000	291.400.000
	İnsan Kaynakları	50.200.000	52.900.000	55.600.000	63.400.000	77.600.000
	Kırsal Kalkınma	20.700.000	53.000.000	85.500.000	131.300.000	172.500.000
	Toplam	497.200.000	538.700.000	566.400.000	653.700.000	781.900.000

Kaynak: (Anonim, 2009e).

4. TÜRKİYE ve AB’de TARIM SEKTÖRÜNÜN YAPISAL DURUMUNUN KARŞILAŞTIRILMASI

Tarım sektöründe destekleme politikalarına ilişkin analizler ve çeşitli ülkelerle yapılan karşılaştırmalar sektörün bütünü itibariyle yapılabildiği gibi ürünlere özgü spesifik politikalar açısından da yapılabilmektedir. Bu tür analizlerde sektör ya da ürün ile ilgili üretim, pazar, fiyat ve tüketim politikaları dikkate alınmakta, öncelikle işletmeler düzeyinde ve makro düzeydeki yapı ortaya konmaktadır. Ürünlere özgü karşılaştırmalarda ayrıca arz talep dengesi, fiyatlar, pazarlama düzeni, organizasyonu, piyasanın işleyişi ve devletin etkinliği belirlenmekte, tüketim düzeyi, deseni, harcamalar ve elastikiyetler dikkate alınabilmektedir.

Ürünlere ilişkin analizlerde ürüne ilişkin işletmeler düzeyinde ve makro düzeyde genel durum ortaya konduktan sonra, uygulanan destekleme politikalarının amaçları, sahip olunan koşullar ve aralarındaki uyum, kullanılan fiyat ve fiyat dışı araçlar, amaç-arac uyumu değerlendirilmektedir. Bu çerçevede politikayı belirleyenler, uygulayıcı organlar, piyasa düzenleri, piyasada etkili olan kurumlar, bunların kurumsal yapısı, uygulamaların maliyeti ve finansman düzeni açısından bir karşılaştırma yapılabilmektedir. Son aşamada ise, uygulamaların sonuçları, sektör içinde ve diğer sektörler üzerindeki etkileri karşılaştırılabilmektedir (Işın, 1988).

4.1 Türkiye ve AB Ekonomisinde Tarım ve Tarımsal Yapı

4.1.1 Türkiye ve AB ekonomisinde tarım

Tarım sektörü; Türkiye ve AB ülkeleri dahil bir çok ülkede nüfusun gıda maddeleri gereksinimini karşılaması, tarıma dayalı sanayinin hammadde kaynağını oluşturması, belli bir kesime istihdam olanağı sağlaması, dışa bağımlılığın önlenmesi ve diğer taraftan ödemeler dengesi üzerindeki etkilerinin olması nedeniyle, ekonomide önemli bir sektör olma özelliğini korumaktadır (Olgun ve Işın, 1999).

4.1.1.1 GSYİH içinde tarım

Çizelge 4.1’de 2006 yılı itibariyle AB ülkelerindeki tarımsal üretim değeri ve yaratılan katma değer verilmiştir. Çizelgeden görülebileceği gibi, AB’nin 15 ülke toplamı itibariyle tarımsal üretim değeri 276,6 milyar Euro, 27 ülke toplamı itibariyle tarımsal üretim değeri 326,7 milyar Euro’dur.

Tarımsal üretim değerinin ülkelere göre dağılımı incelendiğinde Fransa, İtalya, Almanya ve İspanya’nın ilk sıralarda yer aldığı görülmektedir. Bu ülkelerde yapılan tarımsal üretimin değeri, AB-15 içinde yaklaşık %65,5 düzeyinde bir yapıya sahiptir.

Çizelge 4.1 AB ülkelerinde ve Türkiye’de tarımın GSYİH’ya katkısı (2006 yılı).

	Tarımsal Üretim Değeri (1)	Brüt Katma Değer (2)	2/1	Tarım GSYİH
Ülke	(Milyon Euro)	(Milyon Euro)	(%)	(%)
Belçika	6 827	2 335	34,2	0,7
Bulgaristan	3 471	1 548	44,6	6,2
Çek Cum.	3 567	866	24,3	0,8
Danimarka	8 133	2 413	29,7	1,1
Almanya	40 070	12 847	32,1	0,6
Estonya	542	221	40,8	1,7
İrlanda	5 498	1 599	29,1	0,9
Yunanistan	10 470	6 536	62,4	3,1
İspanya	37 327	22 159	59,4	2,3
Fransa	60 645	25 620	42,2	1,4
İtalya	43 076	24 986	58,0	1,7
GKıbrıs RY	618	332	53,7	2,3
Letonya	851	308	36,2	1,9
Litvanya	1 612	555	34,4	2,3
Lüksemburg	244	93	38,1	0,3
Macaristan	6 001	2 263	37,7	2,5
Malta	127	60	47,2	1,2
Hollanda	22 110	9 049	40,9	1,7
Avusturya	5 699	2 457	43,1	1,0
Polonya	16 173	6 520	40,3	2,4
Portekiz	6 767	2 726	40,3	1,8
Romanya	14 365	7 010	48,8	7,2
Slovenya	1 064	455	42,8	1,5
Slovakya	1 770	509	28,8	1,1
Finlandiya	3 756	794	21,1	0,5
İsveç	4 382	1 184	27,0	0,4
B.Krallık	21 558	8 001	37,1	0,4
AB-15	276 562	122 799	44,4	1,1
AB-25	308 888	134 887	43,7	1,2
AB-27	326 725	143 445	43,9	1,2
Türkiye	29 843			9,2

Kaynak: (Anonim, 2009b).

GSYİH içindeki payının en yüksek olduğu ülkeler, %7,2 ile Romanya, %6,2 ile Bulgaristan, %3,1 ile Yunanistan’dır. Tarımın GSYİH içindeki payı AB-15, AB-25 ve AB-27 için ortalama olarak %1,15 düzeyindedir.

Ülkemizde, tarımsal üretimde gerçekleştirilen artışlara rağmen, tarımın GSMH içindeki payı yıllara göre azalan bir süreç izlemektedir. Tarımın GSMH içindeki payı, 2000 yılında %13,4 ve 2004 yılında %11,7 ve 2006 yılında %11,2 değerlerini almıştır. Tarımın GSYİH içindeki payı 2006 yılında Türkiye’de %9,2’dir. Bu verileri AB ülkeleriyle karşılaştırdığımızda tarımın milli gelir içindeki payı en yüksek olan ülke Türkiye’dir.

Diğer taraftan üye ve aday ülkelerde tarımsal katma değere ilişkin veriler değerlendirildiğinde brüt katma değer sıralamasının üretime paralel olduğu görülmektedir. Ancak, bir bütün olarak tarım sektöründeki verimlilik düzeyinin bir göstergesi olarak alınabilecek olan brüt katma değer/tarımsal üretim değeri oranlarının ülkelere göre büyük oranda farklılaştığı görülmektedir. Bu oran, Yunanistan’da %62,4 iken Finlandiya’da %21,1 düzeyindedir. Bu düzeyde bir farklılık ülkelerin ürün desenlerinin farklılığıyla da ilgilidir. Çizelgedeki verilerden Akdeniz ülkelerinde bu oranın daha yüksek olduğu dikkati çekmektedir.

4.1.1.2 Tarımsal istihdam

Avrupa Birliği ülkelerinde tarım sektöründe istihdam edilen kişi sayısında önemli oranda gerileme yaşanmıştır (Çizelge 4.2). 2001 yılında, AB’ye daha sonra üye olan ülkelerde birlikte dikkate alındığında, AB-15’te 6,7 milyon olan tarımdaki istihdam, 2006 yılı sonunda 6,2 milyona gerilemiştir. Tarımın toplam istihdamdaki payı da AB-15’te %3,7 düzeyine gerilemiştir.

2006 yılı itibariyle AB üyesi ülkeler içinde tarımda istihdamın en yüksek olduğu ülkeler AB-15 itibariyle İspanya, İtalya, Fransa ve

Almanya'dır. Yeni üyelerden Romanya 2,8 milyon kişi ve %30,6'lık pay ile Polonya ise 2,3 milyon kişi ve %15,8 pay ile AB-25 içinde en yüksek tarımsal istihdama sahip ülke konumundadırlar. Bu sayı nedeniyle AB ile Romanya ve Polonya arasındaki müzakere süreci oldukça tartışmalı geçmiştir.

İstihdam içinde tarımın oransal olarak çok yüksek sayılabilecek düzeyde olduğu ülkeler bulunmaktadır. Tarımın toplam istihdam içindeki payı Litvanya'da %12,4, Yunanistan'da %12, Portekiz'de %11,7 ve Letonya'da %11,2'dir. Bu oranların yüksek olmasına rağmen söz konusu ülkelerde nüfusun ve dolayısıyla toplam istihdam rakamının küçük olması üyelik süreci açısından önemli sorun yaratmamıştır.

2006 yılı itibariyle Türkiye'de tarımda istihdam edilen kişi sayısı yaklaşık 6,1 milyondur. Toplam istihdam içinde tarımın payı ise %27,3'tür. Bu veriler AB ortalamalarının çok üzerindedir. Bu istihdam yapısı ile Türkiye'nin AB'ye uyum sağlaması oldukça güç görünmektedir. Bu durum, tarım dışı kesimlerde istihdam imkanlarının yeterince artırılamaması yanında tarım kesiminden diğer sektörler kaydırılabilecek işgücü fazlasının niteliğiyle de ilgilidir. Bir başka deyişle, tarım dışı kesimlerde işgücü talebinin yatırım artışının sınırlı olması nedeniyle yetersiz kalması ve tarımdan gelebilecek işgücü arzının niteliğinin düşük olması tarımdaki istihdam azalışının yavaş gerçekleşmesine neden olmaktadır (Uysal, 2006).

Çizelge 4.2 Tarımdaki istihdam oranının gelişimi (%).

Ülke	Tarımdaki İstihdam (Bin kişi)						İstihdam içinde tarımın payı (%)					
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Belçika	56	73	70	92	90	83	1,4	1,8	1,7	2,2	2,1	2,0
Bulgaristan	266	299	320	319	280	252	9,7	10,7	11,1	10,7	9,3	8,1
Çek Cumh.	228	232	212	208	195	182	4,9	4,9	4,5	4,4	4,1	3,8
Danimarka	96	88	89	90	88	87	3,5	3,2	3,3	3,3	3,2	3,1
Almanya	956	902	871	835	845	844	2,6	2,5	2,4	2,4	2,3	2,3
Estonya	43	38	37	32	35	32	7,1	6,5	6,3	5,5	5,8	5,0
İrlanda	120	121	113	117	114	117	7,0	6,9	6,4	6,4	5,9	5,7
Yunanistan	627	624	654	546	545	533	16,0	15,8	16,3	12,6	12,4	2,0
İspanya	1 025	964	934	979	987	944	6,5	5,9	5,6	5,5	5,2	4,8
Fransa	964	987	1 042	964	924	977	4,1	4,1	4,3	4,0	3,8	3,9
İtalya	1 113	1 072	1 040	943	926	982	5,2	4,9	4,7	4,2	4,1	4,3
GKıbrısRY	14	17	17	17	16	15	4,9	5,4	5,2	5,1	4,5	4,3
Letonya	145	151	146	136	130	122	15,1	15,3	14,6	13,3	12,6	11,2
Litvanya	245	265	276	234	218	187	16,5	18,6	18,7	16,3	14,8	12,4
Lüksemburg	3	4	5	4	3	4	1,5	2,0	2,4	2,1	1,7	1,8
Macaristan	235	233	211	205	187	188	6,1	6,1	5,4	5,3	4,8	4,8
Malta	3	3	4	3	3	3	2,1	2,1	2,5	2,3	1,7	1,7
Hollanda	238	218	218	256	258	259	3,1	2,9	2,7	3,2	3,3	3,3
Avusturya	215	212	204	181	199	217	5,8	5,7	5,5	5,0	5,3	5,5
Polonya	2 736	2 713	2 485	2 409	2 386	2 304	19,2	19,6	18,2	17,6	17,1	15,8
Portekiz	645	640	657	619	605	604	12,9	12,5	12,8	12,1	11,8	11,7
Romanya	4 801	3 683	3 530	3 024	3 048	2 843	44,4	37,7	37,7	32,6	32,8	30,6
Slovenya	90	89	75	91	83	92	9,9	9,7	8,4	9,7	8,9	9,6
Slovakya	132	139	130	109	108	101	6,3	6,6	6,0	5,1	4,9	4,4
Finlandiya	140	133	126	119	119	114	5,8	5,5	5,3	5,0	4,9	4,7
İsveç	114	110	111	107	98	98	2,6	2,5	2,5	2,5	2,3	2,2
B.Krallık	390	391	356	356	381	382	1,4	1,4	1,2	1,3	1,4	1,4
AB-15	6 701	6 537	6 487	6 208	6 180	6 244	4,2	4,0	4,0	3,8	3,7	3,7
MDAÜ	3 871	3 880					13,2	13,4				
AB-25			10 082	9 653	9 541	9 468			5,2	5,0	4,9	4,7
AB-27						12 564						5,9
Hırvatistan				268	271	226				17,0	17,3	14,2
Makedonya						115						9,0
Türkiye	8 089	7 458	7 165	7 400	6 493	6 088	37,6	34,9	33,9	34,0	29,5	27,3

Kaynak: (Anonim, 2009b, Anonim, 2009k, Anonim, 2009j, Anonim, 2009i, Anonim, 2009n, Anonim, 2009r ve Anonim, 2009f).

4.1.1.3 Tarım ürünleri dış ticareti

4.1.1.3.1 Dünya tarım ürünleri ticareti, AB ve Türkiye

AB ülkelerinin kendi aralarında yaptığı ticaret dikkate alınmadığında, 2006 yılı sonu itibariyle dünya toplam ihracatı yaklaşık 6,8 trilyon Euro'dur. Bu ihracatın 363 milyar Euro'luk bölümü, yani %5,4'ü tarım ürünleri ihracatıdır. Dünya toplam ihracatı içinde AB'nin kendi aralarındaki hariç, AB'nin toplam ihracatı 1 trilyon 177 milyar Euro'luk bir yere sahiptir (Çizelge 4.3).

2006 yılı itibariyle AB ülkelerinin toplam ihracatı içinde tarımın payı %6,1'dir. Bu paya karşılık gelen tarım ürünleri ihracatının değeri ise yaklaşık 72 milyar Euro'dur. 2006 yılı için AB'nin 1 trilyon 352 milyar Euro'luk toplam ithalatı içinde 67,7 milyar Euro'luk tarım ürünlerinin payı %5'e karşılık gelmektedir.

Çizelge 4.3 Dünya ve AB ticaretinde tarım (Milyar Euro).

	2003	2004	2005	2006
Dünya Toplam İhracatı(*)	4 981,7	5 188,6	5 991,7	6 778,1
Tarım Ürünleri	314,3	312,3	337,3	363,4
Diğer	4 667,4	4 876,3	5 654,4	6 414,7
Tarımın Payı	6,3	6,0	5,6	5,4
AB'nin Dış Ticareti (*)				
Toplam Dış Ticaret Hacmi (A=1+2)	1 970,7	1 964,8	2 251,3	2 529,3
Tarım Ürünleri Dış Ticaret Hacmi (B=3+4)	121,8	118,1	128	140
B/A	6,2	6,0	5,7	5,5
İHRACAT				
Toplam (1)	978,8	957,4	1 068,8	1 177,0
Tarım (3)	60,7	57,8	64,0	72,3
Tarımın Payı (%)	6,2	6	6	6,1
İTHALAT				
Toplam (2)	991,9	1 007,4	1 182,5	1 352,3
Tarım(4)	61,1	60,3	64,0	67,7
Tarımın Payı (%)	6,2	6,0	5,4	5,0

(*) AB ülkeleri arasındaki ticareti kapsamamaktadır. (Anonim, 2009b)'den yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tarım ürünleri ihracatı Türkiye’de 2003 yılında 2,1 milyar dolar ve 2006 yılında yaklaşık 3,5 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir (Çizelge 4.4). Tarım ürünleri ihracatımız yıllara göre parasal olarak artarken, toplam ihracattaki pay bakımından, oransal olarak azalmaktadır. Tarım ürünleri ihracatının, toplam ihracat içindeki payı 2003 yılında %10,45 ve 2006 yılında %9,5 olarak gerçekleşmiştir. Ülkemiz tarım ürünleri ithalatı ise, özellikle son yıllarda ortaya çıkan artışlarla önemli miktarlara yükselmiştir. Tarım ürünleri ithalatı 2003 yılında yaklaşık 2,4 milyar dolar ve 2006 yılında 2,6 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Tarım ürünleri ihracatımızdaki gelişmeye benzer bir şekilde tarım ürünleri ithalatımız yıllara göre parasal olarak artarken, toplam ithalattaki payı bakımından, oransal olarak azalmaktadır.

Çizelge 4.4 Türkiye’nin dış ticaretinde tarımın payı (Milyon Dolar).

	2003	2004	2005	2006
Türkiye'nin Dış Ticareti (*)	121 088	165 760	196 105	231 212
Toplam Dış Ticaret Hacmi (A=1+2)	116 593	160 707	190 250	225 111
Tarım Ürünleri Dış Ticaret Hacmi (B=3+4)	4 488	5 053	5 855	6 101
B/A	3,84	3,144	3,077	2,7
İHRACAT				
Toplam (1)	47 253	63 167	73 476	85 535
Tarım (3)	2 104	2 526	3 314	3 467
Tarımın Payı (%)	10,45	9,61	10,7	9,51
İTHALAT				
Toplam (2)	69 340	97 540	116 774	139 576
Tarım (4)	2 384	2 527	2 541	2 634
Tarımın Payı (%)	6,1	4,86	4,31	3,92

Kaynak: (Anonim, 2009f)’den yararlanılarak hazırlanmıştır.

4.1.1.3.2 AB ülkeleri ve Türkiye'nin tarım ürünleri dış ticareti

AB ülkeleri içerisinde bir değerlendirme yapıldığında, toplam ithalatı içinde tarım ürünleri payının en yüksek olduğu ülkelerin Slovenya (%9,4), Portekiz (%8,3), Bulgaristan (%7,3), Hollanda (%7,2), Romanya (%7,1) ve Güney Kıbrıs (%7) olduğu görülmektedir (Çizelge 4.5)

AB'nin ihracatı içinde tarım ürünleri payının yüksek olduğu ülkeler ise sırasıyla Yunanistan, Danimarka, Güney Kıbrıs, İrlanda, Litvanya, Hollanda ve Letonya'dır. Türkiye'nin ihracatı içinde tarımın payı bu ülkelerin gerisinde bulunmaktadır.

Dış ticaret dengeleri incelendiğinde tarım ürünleri dış ticareti en fazla açık veren ülkelerin Birleşik Krallık, Almanya, Hollanda, Belçika ve İspanya olduğu görülmektedir. Söz konusu açıklar, AB-15, AB-25 ve AB-27 için ortalama olarak dış ticaret dengesinin fazla verdiği dikkate alındığında, daha önemli hale gelmektedir.

AB ülkeleri içinde tarım ürünleri dış ticareti yüksek oranda fazla veren ülkeler ise sırasıyla, Fransa, İrlanda ve Danimarka'dır. 8,6 milyar Euro tarım ürünleri dış ticaret fazlasıyla Fransa özel konuma sahiptir. Türkiye'nin ise AB ile, 2006 yılı itibariyle 2 milyar 526 milyon Euro'luk tarım ürünleri dış ticaret fazlasına sahip olduğu görülmektedir. 8,6 milyar Euro tarım ürünleri dış ticaret fazlası veren Fransa yanında Türkiye'nin dış ticaret fazlası rakamı, sahip olduğu potansiyel ve ürün deseni dikkate alındığında, oldukça düşük olması düşündürücüdür.

Çizelge 4.5 AB'nin ve Türkiye'nin AB ile dış ticaretinde tarımın yeri (2006 yılı).

Ülke	Tarım İthalatı/ Toplam İthalat %	Tarım İhracatı/ Toplam İhracat %	Tarımda Dış Ticaret Dengesi (Milyon Euro)
Belçika	6,3	5,0	- 1 574
Bulgaristan	7,3	10,6	53
Çek Cum.	2,0	3,0	30
Danimarka	6,5	17,4	2 480
Almanya	4,1	2,5	- 2 949
Estonya	2,4	4,8	61
İrlanda	4,0	13,6	3 600
Yunanistan	4,7	18,9	109
İspanya	5,4	8,5	- 1 203
Fransa	4,3	10,5	8 601
İtalya	4,8	5,4	- 254
GKıbrıs RY	7,0	14,7	- 75
Letonya	5,5	11,3	34
Litvanya	4,1	13,1	299
Lüksemburg	1,0	0,5	- 51
Macaristan	1,4	7,5	684
Malta	4,6	4,6	1
Hollanda	7,2	12,6	- 2 257
Avusturya	5,0	6,0	710
Polonya	4,8	10,0	534
Portekiz	8,3	9,5	- 337
Romanya	7,1	4,0	- 747
Slovenya	9,4	4,7	- 131
Slovakya	1,4	2,6	- 10
Finlandiya	2,1	2,9	334
İsveç	3,9	2,7	96
B.Krallık	5,3	4,3	- 5 028
AB-15	5,1	6,0	5 208
AB-25	5,0	6,1	4 533
AB-27	5,0	6,1	3 010
Hırvatistan	9,3	8,8	- 601
Makedonya	10,7	12,8	- 19
Türkiye	1,9	8,0	2 526

Kaynak: (Anonim, 2009b ve Anonim, 2009t).

4.1.1.3.3 AB'nin bazı ülkeler itibariyle tarım ürünleri dış ticareti

AB'nin tarım ürünleri dış ticaretinde yer alan ülkeler Çizelge 4.6'da verilmiştir.

Çizelge 4.6 AB'nin ülkeler itibariyle tarım ürünleri dış ticareti (2006 yılı Milyon Euro).

Ülke	İthalat	İhracat	Denge
ABD	6 496	14 624	8 128
Rusya	607	6 641	6 035
İsviçre	2 417	4 683	2 266
Japonya	138	4 083	3 945
Norveç	372	2 142	1 770
Kanada	1 370	2 082	711
Hong Kong	55	1 548	1 493
Avusturalya	1 821	1 438	- 383
Suudi Arabistan	9	1 431	1 421
Romanya	551	1 398	847
Çin	2 862	1 375	- 1 487
Türkiye	3 046	1 349	- 1 697
Cezayir	39	1 280	1 241
Güney Kore	41	1 188	1 146
Birleşik Arap Emirlikleri	238	1 131	892
Hırvatistan	453	1 018	565
Ukrayna	982	970	- 12
Singapur	79	875	796
Meksika	540	797	257
Tayvan	53	756	702
İsrail	1 063	741	- 322
Mısır	489	663	173
Güney Afrika	1 715	643	- 1 072
Brezilya	9 129	630	- 8 499
Fas	1 026	579	- 446
AB-25 Toplamı (A)	35 592	54 062	18 470
Diğer Dahil Toplam (B)	67 738	72 265	4 527

Kaynak: (Anonim, 2009b).

Çizelgeden de görüleceği gibi, tarım ürünleri dış ticaret hacmi itibariyle AB'nin en büyük ticaret ortağı ABD'dir. Bu ülkeyi sırasıyla

Rusya, İsviçre, Japonya, Norveç ve Kanada izlemektedir. AB, tarım ürünleri dış ticaretinde en büyük açığı Brezilya'ya verirken, en büyük fazla ABD karşısında elde edilmektedir.

İthalat açısından değerlendirme yapıldığında AB'nin en fazla tarım ürünü ithalatını 9,1 milyar dolar ile Brezilya'dan yaptığı, bu ülkeyi ABD, Türkiye, Çin ve İsviçre'nin izlediği görülmektedir.

AB'nin tarım ürünleri ihracat sıralamasında ise ilk sırayı 14,6 milyar Euro ile ABD alırken bu ülkeyi 6,6 milyar Euro ile Rusya, yaklaşık 4,7 milyar Euro ile İsviçre ve yaklaşık 4,1 milyar Euro ile Japonya izlemektedir. Türkiye ise yaklaşık 1,35 milyar Euro ile AB'nin tarım ürünleri pazarında yer almaktadır.

4.1.1.3.4 AB'nin ürün bazında tarım ürünleri dış ticareti

AB'nin ürün grupları bazında tarım ürünleri dış ticaretine ilişkin veriler Çizelge 4.7'de verilmiştir. Çizelgeden görüleceği gibi, AB'nin ithalatı içinde en önemli yeri meyve ve türevleri almaktadır. 2006 yılı itibarıyla 11,5 milyar Euro'ya ulaşan bu ürünlerin ithalatı toplam tarım ürünleri ithalatı içinde %17 düzeyinde bir paya sahiptir. Bu ürün grubunu toplam 5,5 milyar Euro ile gıda endüstrisi artık ve atıkları, 5,3 milyar Euro düzeyinde ithalat değeriyle kahve, çay ve baharatlar, yaklaşık 5,1 milyar Euro ile hayvansal ve bitkisel katı ve sıvı yağlar ithalatı izlemektedir. Bu ürünlerin ardından 4,9 milyar Euro ile yağlı tohumlar ve yağ veren meyveler, 4,4 milyar Euro ile içecekler, gazoz ve sirke izlemektedir. AB'nin tarım ürünü gruplarına göre ithalat rakamlarının ülkemiz tarımsal üretiminin yönlendirilmesinde dikkate alınması faydalı olacaktır.

AB'nin tarım ürünü grubu bazında ihracatı içinde ilk sırayı içecekler, gazoz ve sirke almaktadır. Bu grubun toplam tarım ürünleri ihracatı içindeki payı yaklaşık %23 düzeyindedir. Bu ürün grubunun ardından ihracat içinde önemli yeri olan ürünler; tütün, süt ürünleri, yumurtalar, doğal bal grubu, çeşitli yenilebilir karışımlar, tahıl, un veya nişastalı ürünler grubu ile et ve yenilebilir sakatatlardır.

Çizelge 4.7 Ürün bazında AB-25'in dış ticareti (2006 yılı-Milyon Euro).

Ürün	İthalat	İhracat	Denge
Canlı hayvanlar	660	1 010	350
Et ve yenilebilir sakatat	3 350	3 994	645
Süt ürünleri; yumurtalar, doğal bal	916	5 031	4 115
Hayvansal Kaynaklı diğer ürünler	845	493	- 352
Canlı bitkiler ve çiçekçilik ürünleri	1 375	1 636	261
Yenilebilir sebzeler, bitkiler, kökler ve yumru bitkiler	3 029	1 739	- 1 290
Yenilebilir meyve ve kabuklu yemişler; narenciye ve bostan	11 532	2 009	- 9 523
Kahve, çay ve baharatlar	5 256	1 054	- 4 203
Tahıllar	2 096	2 193	97
Değirmencilik ürünleri; malt ve nişastalar	82	1 592	1 510
Yağlı tohumlar ve yağ veren meyveler	4 913	1 091	- 3 822
Lak, damla sakızlar, reçineler, diğer bitki salgıları ve özleri	505	596	91
Bitkisel örgü materyalleri, bitkisel kökenli diğer ürünler	106	19	- 87
Hayvansal ve bitkisel katı ve sıvı yağlar	5 073	2 586	- 2 487
Et ile hazırlanmış ürünler	1 109	571	- 538
Şeker ve şekerli ürünler	1 705	2 876	1 172
Kakao ve kakao ürünleri	3 082	2 166	- 916
Tahıl, un ve nişastalı ürünler	795	4 055	3 260
Sebze, meyve ve kabuklu yemiş içeren ürünler	3 739	2 768	- 971
Çeşitli yenilebilir karışımlar	1 666	4 655	2 989
İçecekler, gazoz ve sirke	4 434	16 366	11 932
Gıda endüstrisi artık ve atıkları	5 509	1 735	- 3 774
Tütün ve işlenmiş tütün muadili ürünler	1 900	5 090	3 190
Ara Toplam	63 678	65 326	1 648
Uruguay Round'a dahil olan diğer tarımsal ürünler	4 060	6 940	2 879
Toplam Tarımsal Ürünler	67 738	72 265	4 527

Kaynak: (Anonim, 2009b).

AB'nin tarım ürünleri dış ticaret dengesinin en fazla açık verdiği ürünler meyve ve kabuklu yemişler iken, fazla veren ürünler içecekler grubu ile süt ürünleri, tahıl-un grubu ve tütün ve işlenmiş tütün grubudur.

4.1.1.3.5 Türkiye-AB arasında tarım ürünleri ticareti

Türkiye ile AB arasındaki ticaret hacmi, 2006 yılı itibariyle 85,2 milyar Euro'ya ulaşmıştır. Toplam olarak AB'nin Türkiye'den yaptığı ithalatın değeri yaklaşık 38,6 milyar Euro iken, Türkiye'ye yaptığı ihracat 46,6 milyar Euro'dur (Çizelge 4.8). Dolayısıyla AB, Türkiye ile yaptığı dış ticarete sekiz milyar Euro kar etmektedir.

Çizelge 4.8 Ürün bazında AB'nin Türkiye ile dış ticareti (2006 yılı-Milyon Euro).

Ürün	AB ithalatı	AB ihracatı	Denge
Canlı hayvanlar	3,7	8,9	5,2
Et ve yenilebilir sakatat	1,9	0,6	-1,3
Süt ürünleri; yumurtalar, doğal bal	4,9	15,8	10,9
Hayvansal Kaynaklı diğer ürünler	23,5	10,6	-12,9
Canlı bitkiler ve çiçekçilik ürünleri	26,0	33,2	7,2
Yenilebilir sebzeler, bitkiler, kökler ve yumru bit.	224,1	12,2	-211,9
Yenilebilir meyve ve kabuklu yemişler; narenciye ve bostan	1 184,8	13,2	-1 171,6
Kahve, çay ve baharatlar	20,1	7,1	-13
Tahıllar	44,9	33,2	-11,7
Değirmencilik ürünleri; malt ve nişastalar	16,1	10,6	-5,5
Yağlı tohumlar ve yağ veren meyveler	57,6	50,6	-7
Lak, damla sakızlar, reçineler, diğer bitki salgıları ve özleri	6,5	13,1	6,6
Bitkisel örgü materyalleri, bitkisel kökenli diğer ürünler	4,7	0,2	-4,5
Hayvansal ve bitkisel katı ve sıvı yağlar	77,9	26,3	-51,6
Et ile hazırlanmış ürünler	0,2	3,1	2,9
Şeker ve şekerli ürünler	50,9	18,8	-32,1
Kakao ve kakao ürünleri	17,9	66,1	48,2
Tahıl, un ve nişastalı ürünler	44,0	71,8	27,8
Sebze, meyve ve kabuklu yemiş içeren ürünler	807,6	25,0	-782,6
Çeşitli yenilebilir karışımlar	104,5	112,9	8,4
İçecekler, gazoz ve sirke	50,9	90,8	39,9
Gıda endüstrisi artık ve atıkları	1,0	50,7	49,7
Tütün ve işlenmiş tütün muadili ürünler	170,4	184,8	14,4
Ara Toplam	2 944,1	859,7	-2 084,4
Uruguay Round'a dahil olan diğer tarımsal ürünler	101,5	489,1	387,6
Toplam Tarımsal Ürünler	3 045,6	1 348,8	-1 696,8
Genel Toplam	38 579,7	46 624,7	8 045

Kaynak: (Anonim, 2009b).

AB ile Türkiye arasındaki dış ticarete tarımın payının önemli miktara ulaşmadığı görülmektedir. AB'nin Türkiye'den yaptığı ithalat

içinde tarımın payı yaklaşık %7,9 iken Türkiye'ye ihracatı içindeki payı %2,9'dur. AB ülkeleri Türkiye'den yaklaşık üç milyar Euro'luk tarım ürünleri ithalatı yaparken, Türkiye'ye 1,3 milyar Euro düzeyinde ihracat yapmaktadır. Böylece toplamda AB lehine olan dış ticaret dengesinin tarım ürünlerinde Türkiye lehine olduğu sonucu çıkmaktadır.

AB'nin Türkiye'den yaptığı ithalat içinde ilk sırayı yaklaşık 1,2 milyar Euro ile meyve ürünleri yer alırken 807,6 milyon Euro ile sebzeler ikinci sırada bulunmaktadır. AB'nin Türkiye'ye yaptığı tarım ürünleri ihracatı içinde ilk sıraları tütün ve mamulleri, çeşitli yenilebilir karışımlar ve içecekler almaktadır (Çizelge 4.8).

Bu veriler Türkiye ile AB arasındaki tarım ürünleri dış ticaret hacminin, potansiyel dikkate alındığında oldukça düşük kaldığı şeklinde yorumlanabilir.

4.1.2 AB ve Türkiye'de tarımsal yapı

4.1.2.1 AB ve Türkiye'de tarımsal işletme yapısı

Çizelge 4.9'dan da görülebileceği gibi 2006 yılında AB-15'de 145 milyon 404 bin hektar, AB-25'de 162 milyon 796 bin hektar, AB-27'de ise 182 milyon 103 bin hektar tarım alanı bulunmaktadır. Bu alanların ülkelere göre dağılımları incelendiğinde AB-15 içinde en büyük tarım arazisinin sırasıyla Fransa, İspanya, Almanya, Birleşik Krallık ve İtalya'da bulunduğu görülmektedir.

Çizelge 4.9 AB’de ve Türkiye’de tarımsal alanlar ve işletme ölçeği.

	Tarım Alanı (1000 ha)	Ortalama işletme ölçeği (ha)	İşletme Sayısı (1000)	Tarımda Çalışan Sayısı (1000)	İşletme Başına İstihdam (1000)	Tarım Alanı (1000 ha)	Tarımda Çalışan Sayısı (1000)
Ülke	2005 yılı	2005 yılı	2005 yılı	2005 yılı	2005 yılı	2006 yılı	2006 yılı
Belçika	1 386	26,9	52	90	1,7	1 382	83
Bulgaristan	5 265	5,1	535	280	0,5	5 190	252
Çek Cum.	3 606	84,2	42	195	4,6	3 566	182
Danimarka	2 712	53,6	48	88	1,8	2 699	87
Almanya	17 035	43,7	390	845	2,2	16 951	844
Estonya	834	29,9	28	35	1,3	762	32
İrlanda	4 307	31,8	133	114	0,9	4 307	117
Yunanistan	3 805	4,8	834	545	0,7	3 254	533
İspanya	25 690	23,0	1 079	987	0,9	25 359	944
Fransa	29 584	48,6	567	924	1,6	29 538	977
İtalya	14 710	7,4	1 729	926	0,5	14 710	982
G KıbrısRY	136	3,4	45	16	0,4	169	15
Letonya	1 734	13,2	129	130	1,0	1 856	122
Litvanya	2 837	11,0	253	218	0,9	2 791	187
Lüksemburg	129	52,7	2	3	1,5	129	4
Macaristan	5 863	6,0	715	187	0,3	5 809	188
Malta	10	0,9	11	3	0,3	10	3
Hollanda	1 924	23,9	82	258	3,1	1 899	259
Avusturya	3 263	19,1	171	199	1,2	3 240	217
Polonya	15 906	6,0	2 477	2 386	1,0	15 957	2 304
Portekiz	3 737	11,4	324	605	1,9	3 767	604
Romanya	14 270	3,3	4 256	3 048	0,7	14 117	2 843
Slovenya	509	6,3	77	83	1,1	491	92
Slovakya	1 941	27,4	69	108	1,6	1 939	101
Finlandiya	2 267	32,1	71	119	1,7	2 301	114
İsveç	3 019	42,1	76	98	1,3	3 150	98
B.Krallık	16 761	55,4	287	381	1,3	16 761	382
AB-15	130 331	21,4	5 843	6 180	1,1	145 404	6 244
AB-25	163 706	16,0	9 688	9 541	1,0	162 796	9 468
AB-27		11,9	14 479			182 103	12 564
Hırvatistan	1 181	-	-	271		1 181	226
Makedonya		-	-			1 241	115
Türkiye	26 606	6,1	3 076	8 560	2,0	25 842	6 098

Kaynak: (Anonim, 2009b, Anonim, 2009k ve Anonim, 2009f).

2004 yılında Birliğe katılan 10 üye ülke arasında ise Polonya 15 milyon 957 bin hektar tarım arazisi ile ilk sırada yer almaktadır. Bu ülkenin sahip olduğu tarım arazisi miktarı, kendisiyle birlikte Birliğe katılan diğer dokuz ülkenin toplamından daha fazladır. Bu nedenle Polonya ile müzakere süreci hayli zorlu geçmiştir. Aday bir ülke olarak Türkiye'nin sahip olduğu tarım alanı 25,8 milyon hektardır. Tam üye olması halinde Türkiye, Fransa'nın ardından en fazla tarım alanına sahip ikinci AB ülkesi olacaktır.

İşletme sayısı açısından bir değerlendirme yapıldığında, yeni üyelerle birlikte işletme sayısında çok önemli bir artışın olduğu dikkati çekmektedir. AB-15'de toplam işletme sayısı 5,8 milyon iken, 2004 yılında 10 üyenin katılımıyla bu sayı yaklaşık 9,7 milyona, 2007 yılında Bulgaristan ve Romanya'nın katılımıyla toplam işletme sayısı yaklaşık 14,5 milyona yükselmiştir. Bu sayıdaki artış sadece Romanya'nın tarım işletmesi sayısının dört milyondan fazla ve Polonya'nın tarım işletmesi sayısının iki milyondan fazla olmasıyla yakından ilgilidir. Türkiye üç milyonu aşan işletme sayısı ile AB üyesi ve adaylar arasında Romanya'dan sonra en fazla işletmeye sahip ülke konumundadır.

Ortalama işletme büyüklüğü Türkiye'de 6,1 ha, AB-15'de 21,4 ha, AB-25'de ise 16 ha'dır. Yani, Türkiye ile AB-15 arasındaki ortalama işletme büyüklüğü arasında en az 3,51 kat fark vardır. Bu ölçek yapısıyla, özellikle tahıllar, endüstri bitkileri, yumru bitkiler ve yağlı tohumlarda AB üreticileri ile rekabet edebilmek mümkün değildir. Diğer yandan, Türkiye'de tarımda çalışan nüfus fazladır. Türk tarım işletmelerinin büyüklüklerine göre dağılımı diğer ülkeler ile karşılaştırıldığında sorun daha ciddi bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Tarım işletmelerinin yapısını karşılaştırmak için önemli kriterlerden biri, işletme başına düşen işgücü sayısıdır. Çizelge 4.9, AB üye ve aday ülkelerinin 2005 ve 2006 yıllarına ait bazı temel göstergeleri içermektedir. Bu göstergeler arasında 2005 yılı için hesaplanan işletme başına düşen işgücü değerleri de bulunmaktadır. Çizelgeden de görüldüğü gibi işletme başına istihdam düzeyi AB ortalaması olarak bir kişi olarak bulunmuşken Çek Cumhuriyeti (4,6), Hollanda (3,1) ve Almanya (2,2) en yüksek işletme başına istihdama sahip ülkeler olarak görülmektedir. Bu ülkelerde intansif tarım yöntemlerinin kullanılmasının işgücü ihtiyacını artırmış olduğu ifade edilebilir. Türkiye'nin, AB'ye tam üye olması halinde işletme başına düşen 2 kişi ile dördüncü sırada yer alacağı söylenebilir. Bu verileri daha etkin karşılaştırmak için işgücü verimliliği düzeylerinin ülkeler özelinde detaylı olarak incelenmesi gereklidir.

Türkiye ve AB'de tarım işletmelerinin büyüklüklerine göre kullanılan arazi dağılımı karşılaştırmalı olarak Çizelge 4.10'da verilmiştir. AB-15'de 1 ha ile 10 ha arasındaki işletmeler arazinin %8,7'lik bölümünü kullanırken, Türkiye'deki bu büyüklük grubundaki işletmeler toplam arazinin %42'lik bölümünü kullanmaktadırlar. 50 ha ve üzerindeki büyüklüğe sahip işletmeler ise, AB-15'de arazinin %67,2'sini kullanmakta, Türkiye'de sadece %11,3'lük bölümünü kullanmaktadırlar. Bu durum AB'de büyük işletmelerin arazinin büyük kısmını kullandığını yani büyük işletmelerin hakim olduğunu göstermektedir. Bunun yanında Türkiye'de küçük işletmeler büyük ölçüde aile işletmesi niteliğinde olup yapı ve organizasyon olarak AB işletmelerinden önemli farklılıklar gösterebilmektedir (Talim, 1991). AB'de işletmelerin Türkiye'dekilerinin aksine ihtisaslaşmış ve pazara dönük işletmeler olduğu söylenebilir.

Çizelge 4.10 Türkiye ve AB’de tarımsal işletmelerin arazi varlıkları.

İşletme Büyükliği ha	Türkiye		AB-15		AB-25		AB-27	
	2001 Tarım Sayımı		2005 Yılı		2005 Yılı		2005 Yılı	
	Arazi		Arazi		Arazi		Arazi	
	1 000 ha	%	1 000 ha	%	1 000 ha	%	1 000 ha	%
0-5	39 344	21,3	5 670	4,5	9 395	6,1	14 855	8,7
5-10	38 127	20,7	5 303	4,2	9 061	5,8	11 055	6,4
10-20	42 076	22,8	8 862	7,1	13 468	8,7	14 378	8,4
20-50	43 884	23,8	21 118	16,9	25 440	16,4	25 996	15,1
50+	20 917	11,3	83 862	67,2	97 878	63,0	105 595	61,4
TOPLAM	184 348	100	124 814	100	155 242	100	171 878	100

Kaynak: (Anonim, 2009b ve Anonim, 2009g).

Türkiye ve AB’de tarım işletmelerinin büyüklüklerine göre dağılımı karşılaştırmalı olarak Çizelge 4.11’de verilmiştir. Çizelgenin incelenmesinden de görüleceği üzere, Türkiye’de küçük işletmeler daha büyük oranlarda yer almaktadır. İşletmelerin yaklaşık 2/3 kadarı 5 ha’dan küçük işletmelerdir. AB sürecinde büyüklüğü 10 ha’dan düşük olan tarım işletmeleri, son yıllarda AB’15’de 20 ha dolayına ulaşmış, ancak AB-25’de ve AB-27’de bu değer, yeni katılımcılar nedeniyle belirli bir düşüş göstermiştir.

Türk tarımında tarım işletmelerinin küçük işletmeler olmasından daha da önemli olan bir sorun, işletmelerin çok parçalı olmasıdır. 1991 Tarım Sayımına göre tarım işletmelerinin %15’i tek parçalı, %29’u 2-3 parçalı, %23’ü 4-5 parçalı, %19’u 6-9 parçalı ve %15’i 10 ve daha fazla parçalıdır. Çizelge 4.12’de 2001 Tarım Sayımına göre işletmelerin parçalılık durumu verilmiştir. Çizelgeden de görüleceği üzere 2001 Tarım Sayımında parçalılık azalmıştır, ancak ciddi bir sorun olmaya devam etmektedir. Tek parçalı işletmelerin sayısı %20’ye yaklaşırken, 10 ve daha fazla parçalı işletmelerin sayısı %7 dolayına düşmüştür. 2001 Tarım Sayımına göre, ülkemizde ortalama parsel sayısı 4,1, ortalama parsel alanı ise 1,5 ha’dır.

Çizelge 4.11 Türkiye ve AB’de tarım işletmelerinin büyüklüklerine göre dağılımı.

İşletme Büyüklüğü	Türkiye		AB-15		AB-25		AB-27	
	2001 Tarım Sayımı		2005 Yılı		2005 Yılı		2005 Yılı	
	İşletme Sayısı		İşletme Sayısı		İşletme Sayısı		İşletme Sayısı	
ha	Adet	%	Adet	%	Adet	%	Adet	%
0-5	2 013 646	65,4	3 191 400	54,6	5 967 000	61,6	10 348 900	71,5
5-10	560 049	18,2	754 300	12,9	1 284 900	13,3	1 585 000	10,9
10-20	327 363	10,6	622 400	10,7	958 200	9,9	1 028 800	7,1
20-50	153 685	5	657 500	11,3	805 700	8,3	824 700	5,7
50+	21 907	0,7	617 400	10,6	672 100	6,9	691 200	4,8
TOPLAM	3 076 650	100	5 843 100	100	9 687 800	100	14 478 600	100

Kaynak: (Anonim, 2009b ve Anonim, 2009g).

Çizelge 4.12 Türkiye'deki işletmelerin parçalılık durumu (2001 yılı).

Parsel Sayısı	İşletme Sayısı	Parsel Sayısı	%
1	588 766	588 766	19,5
2	634 141	1 268 285	21,0
3	485 352	1 456 054	16,1
4-5	615 313	2 722 080	20,4
6-9	484 520	3 449 708	16,0
10+	214 035	2 838 512	7,1
Topraklı İşletme Toplamı	3 022 127	12 323 405	100

Kaynak: (Anonim, 2009g).

4.1.2.2 AB ve Türkiye’de bitkisel üretim

AB, yeni üyelerin de katılımıyla çok geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Buna bağlı olarak tarımsal üretim miktarında artış, ürün deseninde ise önemli değişimler yaşanmıştır. Ürün desenindeki değişimleri daha çok Akdeniz (İspanya, Portekiz, Yunanistan) ülkeleri yaparken, üretim bu ülkelerin yanında Polonya’nın etkisiyle önemli artış göstermiştir (Uysal, 2006).

AB ülkelerinde çok sayıda bitkisel ürün yetiştiriliyor olması, bunların herbirini tek tek incelemeyi imkansız kılmaktadır. Bu nedenle Çizelge 4.13’de bazı ürünlerin üretim miktarlarının AB ülkelerine göre dağılımı verilmiştir.

Çizelgeden de görüleceği gibi, AB-27 itibariyle toplam buğday üretimi 117,5 milyon ton, arpa üretimi 56,2 milyon ton, mısır üretimi ise 55,4 milyon ton düzeyindedir. Tam üye olması durumunda Türkiye buğday ve arpa üretiminde Fransa ve Almanya’nın ardından üçüncü, mısır üretiminde ise Fransa, İtalya, Romanya ve Macaristan’ın ardından beşinci büyük üretici olacaktır.

AB ülkelerinde tarımsal üretim içinde şeker önemli bir yere sahiptir. 2007-2008 yılı itibariyle AB-27 için toplam şeker üretimi 17,2 milyon tondur. Bu üretimin 4,7 milyon tonu Fransa, 4,1 milyon tonu Almanya, 1,6 milyon tonu ise Polonya’da üretilmektedir.

Daha çok Akdeniz ülkelerinde ön plana çıkan taze meyve ve sebze üretimi AB tarımının bir diğer önemli ürün grubudur. Türkiye mevcut üretim düzeyi ile taze meyve ve sebze üretiminde birinci sırada yer almaktadır. Tam üye olması halinde ise Türkiye, AB’nin en büyük sebze üreticisi konumuna gelecektir.

Çizelge 4.13 Bazı bitkisel ürünlerin üretimi (Bin Ton).

Ülke	Buğday 2006	Arpa 2006	Mısır 2006	Şeker 2007-2008	Taze Meyve 2006	Taze Sebze 2006	Şaraplık Üzüm 2005-2006
Belçika	1 719	367	576	880			2
Bulgaristan	3 400 (2005)	546	1 588	7		778	1 821
Çek Cum.	3 506	1 898	606	468			439
Danimarka	4 802	3 270		382	71	245	
Almanya	22 366	11 967	3 220	4 110	1 316 (2005)		9 256
Estonya	220	303			17 (2005)	63 (2005)	
İrlanda	801	1 137					
Yunanistan	251	188	1 710	102	2914	3623	3 997
İspanya	4 008	8 318	3 461	772	10 310 (2002)	13575 (2005)	35 505
Fransa	33 267	10 412	12 902	4 680	3 652 (2005)		51 344
İtalya	3 193	1 282	9 671	660	11 445 (2005)	14420 (2005)	50 462
GKıbrısRY		58			186	148	191
Letonya	598	307			46	155	
Litvanya	810	742	5	91	126	186	
Lüksemburg	76	50	2		6	2	135
Macaristan	4 336	1 075	8 282	297	878	1 779	3 567
Malta					9	65	70
Hollanda	1 184	269		860		4 127	
Avusturya	1 320	914	1 472	463	828	528	2 264
Polonya	7 060	3 161	1 261	1 612	3 210	4 408	
Portekiz	242	106	514	13			7 254
Romanya	5 518	773	8 985	108	1 702 (2005)		5 500
Slovenya	134	62	276		158	79	882
Slovakya	1 325	642	838	148	39	352	302
Finlandiya	684	1 972		84	17	230	
İsveç	1 967	1 111		312			
B.Krallık	14 735	5 239		1 150	383	2 542	17
AB-15	90 615	46 601	33 527	14 467	30 942	39 292	160 237
AB-25	108 604	54 848	44 795	17 083	35 611	46 527	165 688
AB-27	117 522	56 168	55 368	17 198	37 313	47 305	173 008
Hırvatistan	602 (2005)				155 (2005)	240 (2005)	
Makedonya	-						
Türkiye (2007)	21 500	9 551	3 811		12 780	25 886	229

Kaynak: (Anonim, 2009b, Anonim, 2009k, Anonim, 2009i, Anonim, 2009f).

Seçilmiş ürünlerin ülkelere göre dağılımı incelendiğinde buğday üretiminin %28,3 gibi çok önemli bir kısmının Fransa'da gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu ülkeyi %19 ile Almanya, %12,5 ile Birleşik Krallık ve % 6 ile Polonya izlemektedir (Çizelge 4.14).

Çizelge 4.14 Bazı bitkisel ürünlerin genel üretim içinde ülke payları (%).

Ülke	Buğday (2006)	Arpa (2006)	Mısır (2006)	Şeker Pancarı (2007- 2008)	Tütün (2003)	Zeytin Yağı (2002- 2003)	Taze Meyve (2006)	Taze Sebze (2006)	Şaraplık Üzüm (2005- 2006)
Belçika	1,5	0,7	1,0	5,1	0,4				0,0
Bulgaristan	2,9 (2005)	1,0	2,9	0,0				1,6	1,1
Çek Cum.	3,0	3,4	1,1	2,7					0,3
Danimarka	4,1	5,8		2,2			0,2	0,5	
Almanya	19,0	21,3	5,8	23,9	3		3,5 (2005)		5,4
Estonya	0,2	0,5					0,0 (2005)	0,1 (2005)	
İrlanda	0,7	2,0							
Yunanistan	0,2	0,3	3,1	0,6	40,4	23,7	7,8	7,7	2,3
İspanya	3,4	14,8	6,3	4,5	12,6	38,3	27,6 (2002)	28,7 (2005)	20,5
Fransa	28,3	18,5	23,3	27,2	8,7		9,8 (2005)		29,7
İtalya	2,7	2,3	17,5	3,8	30,2	36,6	30,7 (2005)	30,5 (2005)	29,2
GKıbrısRY		0,1			0,1	0,2	0,5	0,3	0,1
Letonya	0,5	0,5					0,1	0,3	
Litvanya	0,7	1,3	0,0	0,5			0,3	0,4	
Lüksemburg	0,1	0,1	0,0				0,0	0,0	0,1
Macaristan	3,7	1,9	15,0	1,7	0,9		2,4	3,8	2,1
Malta	1,0						0,0	0,1	0,0
Hollanda	1,0	0,5		5,0				8,7	
Avusturya	1,1	1,6	2,7	2,7	0,2		2,2	1,1	1,3
Polonya	6,0	5,6	2,3	9,4	1,8		8,6	9,3	
Portekiz	0,2	0,2	0,9	0,1	1,5	1			4,2
Romanya	4,7	1,4	16,2	0,6			4,6 (2005)		3,2
Slovenya	0,1	0,1	0,5				0,4	0,2	0,5
Slovakya	1,1	1,1	1,5	0,9	0,2		0,1	0,7	0,2
Finlandiya	0,6	3,5		0,5			0,0	0,5	
İsveç	1,7	2,0		1,8					
B.Krallık	12,5	9,3		6,7			1,0	5,4	0,0
AB-15	77,1	83,0	60,6	84,1	97	99,6	82,9	83,1	92,6
AB-25	92,4	97,6	80,9	99,3	100	100	95,4	98,4	95,8
AB-27	100	100	100	100			100	100	100

Kaynak: (Çizelge 4.13'den yararlanılarak hazırlanmıştır ve Uysal 2006).

Arpa üretiminde Almanya % 21,3'lük pay ile ilk sırayı alırken, bu ülkeyi % 18,5 ile Fransa, %14,8 ile İspanya izlemektedir. Bu ülkelerle birlikte Birleşik Krallık, Danimarka ve Polonya toplam arpa üretiminin %75,4'ünü gerçekleştirmektedir. Bilindiği gibi bu ürün bira ve yem sanayinin temel hammaddesi konumundadır.

AB ülkelerinde mısır üretiminin %72'si Fransa, İtalya, Romanya ve Macaristan'da gerçekleştirilmektedir. Bu ülkeleri İspanya, Almanya ve Yunanistan izlemektedir. Dolayısıyla tahıllar grubunun önemli ürünleri olan buğday, arpa ve mısır üretiminde Fransa, Almanya, İspanya, İtalya ve Birleşik Krallık belirleyici konumdadır.

Şeker üretiminin ülkelere göre dağılımı incelendiğinde; Fransa ve Almanya'nın açık ara ile önde olduğu ve Birliğin şeker üretiminin %51,1'ini gerçekleştirdiği görülmektedir.

AB ülkeleri içinde zeytinyağı üretimi, uygun iklim koşullarına bağlı olarak İspanya, İtalya ve Yunanistan'da yapılmaktadır. Yeni ülkelerden Polonya ve Güney Kıbrıs'ta çok az bir miktarda üretim gerçekleştirilmektedir.

Taze meyve ve sebze üretiminde İtalya, İspanya, Polonya ve Fransa, şarap üretiminde ise Fransa, İtalya ve İspanya açık ara önde bulunmaktadır. Bu veriler, ürün desenlerindeki benzerlik nedeniyle Türkiye'nin en önemli rakipleri olarak da bu ülkeleri karşımıza çıkarmaktadır.

4.1.2.3 AB ve Türkiye'de hayvansal üretim

Avrupa Birliği ülkelerinde, iklim koşulları yanında özellikle sağlanan yüksek oranlı destekler sonucunda hayvan sayısı ve hayvansal ürünler üretiminde çok önemli artışlar gerçekleştirilmiştir. Söz konusu artışların öngörülenin çok üzerinde gerçekleşmesi nedeniyle yaşanan sorunlar Ortak Tarım Politikasındaki reformların da temel gerekçelerinden birini oluşturmuştur (Uysal, 2006). Çizelge 4.15'te AB ülkelerindeki hayvan sayıları verilmiştir.

Çizelge 4.15 AB'de ve Türkiye’de hayvan sayıları (1000 Baş).

Ülke	Sığır 2007	Koyun 2006	Keçi 2006	Toplam
Belçika	2 607	146	25	2 778
Bulgaristan	637	1 635	549	2 821
Çek Cum.	1 390	169	16	1 575
Danimarka	1 579	98	0	1 677
Almanya	12 601	2 017	180	14 798
Estonya	245	58	3	307
İrlanda	6 002	3 826	8	9 836
Yunanistan	683	8 975	4 929	14 587
İspanya	6 456	21 847	2 847	31 151
Fransa	18 902	8 494	1 254	28 651
İtalya	6 340	8 227	955	15 523
GKıbrısRY	56	272	345	673
Letonya	377	41	14	433
Litvanya	839	37	21	896
Lüksemburg	186	9	2	197
Macaristan	702	1 298	70	2 070
Malta	19	12	6	37
Hollanda	3 673	1 755	340	5 768
Avusturya	2 003	312	53	2 368
Polonya	5 281	301	0	5 582
Portekiz	1 407	3 549	547	5 504
Romanya	2 934	7 678	727	11 339
Slovenya	454	132	28	613
Slovakya	508	333	38	879
Finlandiya	929	88	6	1 023
İsveç	1 516	505	6	2 027
B.Krallık	10 010	23 428	96	33 534
AB-15	74 893	83 270	11 247	169 410
AB-25	84 764	85 931	11 791	182 486
AB-27	88 334	95 244	13 067	196 645
Hırvatistan				
Makedonya				
Türkiye (2007)	11 036	25 617	6 286	42 939

Kaynak: (Anonim, 2009b ve Anonim, 2009g).

Çizelgeden de görüldüğü gibi AB-27’de 88,3 milyon adet sığır, 95,2 milyon adet koyun ve 13,1 milyon adet keçi bulunmaktadır. Sığır sayısında ilk sıraları Fransa, Almanya ve Birleşik Krallık almaktadır. Koyun sayısında ise Birleşik Krallık ve İspanya açık ara öndedir. Yunanistan, İspanya ve Fransa ise keçi sayısında toplam %69,1 oranıyla ön plana çıkmaktadır.

Toplam hayvan sayısı açısından bir değerlendirme yapıldığında Birleşik Krallığın 33,5 milyon baş ile ilk sırada yer aldığı, İspanya ve Fransa’nın bu ülkeyi izlediği görülmektedir.

Türkiye, 1980 sonrası dönemde hayvancılık sektöründe yaşanan gerilemeye rağmen üye ve aday ülkeler içinde koyun ve keçi sayısında ilk sırada yer almaktadır. Türkiye tüm AB üyeleri ve adaylar içinde toplam koyun ve keçi hayvan varlığı açısından da birinci konumdadır.

Sığır sayısında ise Fransa’nın belirgin bir üstünlüğü bulunmaktadır. AB ülkelerindeki toplam sığır sayısının %21,4’ü bu ülkededir. Bu ülkenin ardından Almanya ve Birleşik Krallık sığır sayısında önemli payı olan diğer ülkelerdir.

Koyun ve keçide ilk sıraları Akdeniz ülkeleri; İspanya, Yunanistan ve Fransa almaktadır.

4.1.2.4 AB ve Türkiye’de verim düzeyi

Verim, tarımsal gelişme düzeyinin önemli göstergelerinden biridir. Bu gösterge ayrıca, sektörün rekabet gücünü yansıtmaktadır. Dolayısıyla tarımsal gelişmenin sağlanması ve uluslararası piyasalarda rekabet gücü kazanılması için verim artışının sağlanmasına yönelik stratejiler uygulanması gereği doğmaktadır.

Çizelge 4.16’da seçilmiş bazı bitkisel ürünlerde ülke bazında verim miktarları bulunmaktadır.

Çizelge 4.16 2006 yılı itibariyle AB’de ve Türkiye’de bazı bitkisel ürünlerde verim düzeyi (kg/da).

Ülke	Buğday	Arpa	Mısır	Ayçiçeği	Elma	Domates
Belçika	817,4	749,6	1 019,3		3 578	41 446
Bulgaristan	314,0	294,2	453,3	159,4	485	3 030
Çek Cum.	448,7	359,3	675,3	214,5	1 478	3 121
Danimarka	699,6	481,5			2 183	38 346
Almanya	720,8	590,9	803,1	193,4	2 737	19 082
Estonya	241,6	213,2			300	30 375
İrlanda	915,3	680,9				
Yunanistan	295,0	250,0	900,0	120,0	2 300	5 345
İspanya	300,1	257,3	978,7	95,8	1 986	6 421
Fransa	693,9	623,8	858,6	223,3	3 892	16 694
İtalya	547,9	387,7	872,9	213,1	3 553	5 168
GKıbrısRY		110,4			846	9 857
Letonya	278,2	199,1			441	386
Litvanya	235,5	194,2	235,0		394	597
Lüksemburg	596,9	526,3	651,0		374	6 900
Macaristan	407,2	367,4	681,7	221,0	1 214	7 118
Malta						
Hollanda	845,8	607,5	1 220,0		3 687	45 577
Avusturya	491,2	442,8	923,7	244,4	7 469	20 690
Polonya	324,5	259,0	416,1	116,3	1 223	1 839
Portekiz	238,7	238,8	499,6	52,8	1 206	
Romanya	274,7	233,1	361,7	154,0	639	1 776
Slovenya	419,1	361,6	693,1	121,8	3 427	2 634
Slovakya	382,0	346,5	546,9	209,5	1 134	3 175
Finlandiya	355,6	349,4			559	33 399
İsveç	546,3	361,8		0,0	1 228	35 796
B.Krallık	803,9	594,0			1 424	40 533
AB-15	657,0	453,1	861,0	166,9	3 000	
AB-25	576,3	413,6	786,3	183,1	2 100	
AB-27		407,7	649,0	171,0	1 860	
Hırvatistan						2 427
Makedonya						
Türkiye	249	223	851	202	1 604	5 082

Kaynak: (Anonim, 2009b ve Anonim, 2009g).

Çizelgeden görülebileceği gibi, AB-25’de buğday için dekara ortalama verim 576 kg düzeyindedir. İrlanda, Hollanda, Belçika ve Birleşik Krallık 800 kg’ı aşan dekar başına verim ile ilk sıralarda yer alırken, Litvanya, Portekiz, Estonya, Romanya, Letonya ve Yunanistan buğdayda verimin en düşük olduğu ülkeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye, dekara 249 kg verim ile AB ortalamasının altında bulunmaktadır.

Arpa veriminde Belçika, İrlanda, Fransa ve Hollanda AB ortalamasının oldukça üzerinde bir değer ile ilk sıralarda yer almaktadır. Türkiye, buğdaya oranla arpada daha yüksek bir verim düzeyine ulaşmasına rağmen, bu üründe de AB ortalamasının çok altında bir verim düzeyine sahiptir. Bu durum tohumdan çok iklim ve toprak koşullarına bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Çünkü Türkiye’de tahıl üretimi önemli ölçüde doğa koşullarına bağlı olarak ve ekstansif usuller ile yapılmaktadır. AB ülkelerinde yağış miktarının daha fazla olması, sulama imkanlarının yeterliliği dolayısıyla da intansif tarım yöntemini kullanmaları verim düzeyinin Türkiye’ye oranla daha yüksek olmasına yol açmaktadır (Uysal, 2006).

Mısır ürünü için AB-25 ortalaması olarak 786,3 kg/dekardır. Hollanda, Belçika, İspanya, Avusturya ve Yunanistan bu ortalamaların oldukça üzerinde bir verim düzeyine sahiptir. Türkiye, mısırdaki AB-15 ortalamasına çok yaklaşmıştır. Çizelgede yer alan diğer ürünler olan ayçiçeği, elma ve domates açısından karşılaştırma yapıldığında Türkiye’nin sadece ayçiçeği üretiminde daha yüksek bir verime sahip olduğu görülmektedir.

Çizelgedeki veriler, bitkisel ürünlerde verimlilik açısından AB üyeleri arasında çok önemli farklılıklar olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum ürün bazında uygulanan desteklerden ülkelerin faydalanma düzeyini de önemli ölçüde etkilemektedir.

Bazı hayvansal ürünlere ilişkin verim düzeyleri ise Çizelge 4.17’de verilmiştir. Çizelgeden görülebileceği gibi, inek başına yıllık süt verimi ortalama olarak AB-15 için 6661 kg, AB-25 için 6359 kg’dır. Ülke bazında değerlendirme yapıldığında en yüksek süt verimi düzeyine sırasıyla Danimarka, İsveç, Finlandiya ve Hollanda’nın sahip olduğu görülmektedir. Yeni üyelerden Slovakya ve Çek Cumhuriyeti dışında diğerlerinin AB-15’in altında bir ortalama verim düzeyine sahip olduğu dikkati çekmektedir.

Türkiye, inek başına 2508 kg süt verim düzeyi ile AB ülkelerinin çok gerisinde bulunmaktadır. Dolayısıyla bu alanda Türkiye’nin rekabet şansı bulunmamaktadır. Bu düzeyde bir verim farklılığı olmasının temel gerekçeleri; sahip olunan hayvan cinslerinin niteliği, iklim ve doğasıyla beslenme/bakım koşullarının farklılığı, sektörde uzmanlaşmanın yetersizliği olarak sıralanabilir.

Et verimi açısından bir değerlendirme yapıldığında, yetişkin sığır başına karkas et veriminin AB-15 için yaklaşık 325 kg/baş olduğu görülmektedir. Belçika yaklaşık 430 kg/baş verim düzeyi ile ilk sırada yer alırken bu ülkeyi Fransa (371 kg/baş) ve Lüksemburg (362 kg/baş) izlemektedir. AB ülkeleri içinde en düşük verim düzeyi yaklaşık 149 kg/baş ile Bulgaristan bulunmaktadır. Türkiye ise 183 kg/baş düzeyindeki et verimi ile AB ülkelerinin çok gerisinde kalmaktadır. Dolayısıyla Türkiye’nin bu ürün grubunda da rekabet şansı çok düşüktür.

Koyun ve keçi etinde hayvan başına ortalama karkas et verimi 14 kg düzeyindedir. Letonya, Güney Kıbrıs, Malta, Hollanda, Estonya ve Danimarka 21-25 kg ile AB ortalamasının üzerinde bir verim düzeyine sahiptir. FAO verilerine göre Türkiye, koyun-keçi etinde 15,8 kg/baş karkas verim elde etmektedir. Bu verim düzeyi AB-25 ortalamasının üzerinde olmakla beraber birçok AB ülkesinin gerisinde bulunmaktadır.

Çizelge 4.17 AB’de (2006 yılı) ve Türkiye’de bazı hayvansal ürünlerde verim.

Ülke	Süt (kg/baş)	Sığır (Karkas kg/baş)	Dana (Karkas kg/baş)	Koyun-keçi (Karkas kg/baş)
Belçika	5 672	429,7	169,3	20,2
Bulgaristan	3 710	148,5	81,8	
Çek Cum.	6 947	298,1	61,4	15,8
Danimarka	8 337	262,9	173,4	20,7
Almanya	6 947	331,8	126,6	19,8
Estonya	6 336	238,8	47,2	21,5
İrlanda	4 772	322,7	0,0	20,2
Yunanistan	5 000	248,2	151,0	10,4
İspanya	6 613	268,3	157,6	11,3
Fransa	6 462	371,3	137,2	17,5
İtalya	5 928	313,5	147,4	9,6
GKıbrısRY	5 639	216,4		23,9
Letonya	4 452	214,2	77,0	24,5
Litvanya	4 762	224,7	40,1	16,0
Lüksemburg	6 688	362,1	160,5	17,8
Macaristan	6 553	268,9	83,8	13,8
Malta	5 638	268,9	0,0	23,7
Hollanda	7 620	307,4	153,7	22,2
Avusturya	5 935	345,7	99,6	
Polonya	4 544	263,0	52,0	14,6
Portekiz	6 835	280,9	148,7	10,1
Romanya	3 036	295,1	270,8	
Slovenya	5 688	319,5	87,1	12,6
Slovakya	7 040	264,8	55,9	7,8
Finlandiya	7 798	293,1	87,7	18,2
İsveç	8 243	306,4	139,0	19,7
B.Krallık	7 095	326,2	26,8	20,1
AB-15	6 661	324,6	144,1	14,0
AB-25	6 359	318,4	140,2	14,0
AB-27	6 097	317,6	153,3	
Türkiye	2 508 (2005)	183 (2003)		15,8 (2003)

Kaynak: (Anonim 2009b ve Anonim 2009h).

4.1.2.5 AB’de kendine yeterlilik düzeyi

AB, 1962 yılında uygulamaya koyduğu Ortak Tarım Politikası ile birçok üründe ithalatçı konumdan ihracatçı konuma geçmiş, birçok üründe arz fazlalıkları sorunu yaşamaya başlamıştır. Çizelge 4.18’den de görüldüğü gibi, AB’de pirinç dışındaki tüm tahıllar, arpa, patates ve şekerde kendine yeterlilik oranı %100’ün üzerine yükselmiş, yani arz fazlalıkları sorunları ortaya çıkmıştır. Mısır üretiminde AB’nin belli ülkeleri hariç, taze meyve üretiminde ise neredeyse tüm AB ülkeleri yeterli üretim miktarlarına sahip değildir. Çizelge Türkiye için hangi ürünlerde önemli bir pazar olabileceğini ortaya koyması açısından önem taşımaktadır.

Türkiye’nin taze sebze ve meyve üretimini, AB’nin sağlık ve kalite standartlarını dikkate alarak, artırmayı hedefleyen stratejileri hayata geçirmesi gerekmektedir. Bu bağlamda Ege Bölgesinin tam üyelik halinde tarımsal potansiyelini bu ürünler yönünde değişikliğe uğratmasının da faydalı olabileceğini ifade etmek mümkündür (Uysal, 2006).

AB ülkelerinin hayvansal ürünlerde yeterlilik düzeyine ilişkin veriler Çizelge 4.19’da verilmiştir. Çizelgede bazı ülkelere ait aynı yıllara ait hatta farklı yıllarda dahi verilerin bulunmaması, tarımsal istatistikler konusunda AB ülkelerinde de sorunlar bulunduğunu ortaya koymaktadır. Bu koşullarda yeni üyelerin katılımıyla birlikte istatistikler konusundaki sorunlarının artması kaçınılmaz görünmektedir.

Çizelge 4.18 AB’de bazı bitkisel ürünlerde kendine yeterlilik (%).

Ülke	Pirinç dışındaki tüm tahıllar 2005/2006	Arpa 2005/2006	Mısır 2005/2006	Patates 2005/2006	Şeker 2005/2006	Taze Sebze 2004	Taze Meyve 2004
Belçika	52	4	38	208	229	129	68
Bulgaristan	162	100	205	89	1		
Çek Cum.		146	103	87			
Danimarka	105	75	0		124		
Almanya	129	137	80	109	139	40	17
Estonya	91	33	0	85	0	63	37
İrlanda	83	0	45	70	209	63	8
Yunanistan	72	90	79	71	80	105	134
İspanya						141	131
Fransa	213	140	223	108	186		
İtalya	87	22	102	62	76		
G KıbrısRY							
Letonya	107	96	0	94	74		
Litvanya	126	91	6	98	150	90	72
Lüksemburg	96	92	27	56	0		
Macaristan	195	118	215	91	149	143	141
Malta	0		0	44	0	97	8
Hollanda	22	8	9		173		
Avusturya	104	97	86	91	135	68	68
Polonya	113	115	103	102	177	103	91
Portekiz	27	49	38	71	107	152	58
Romanya	124	99	114	98	9		
Slovenya		158					
Slovakya			145	87	105	87	38
Finlandiya		58		88	64	72	8
İsveç	127	98	0	81	94	47	7
B.Krallık	106	86	0	83	53		
AB-15						93	59

Kaynak: (Anonim 2009b ve Anonim 2009i)

Çizelge 4.19 AB’de bazı hayvansal ürünlerde kendine yeterlilik (%).

Ülke	Taze Süt 2003	Peynir 2003	Toplam Et 2005	Sığır/Dana Eti 2005	Kümes Hayvanları 2005	Koyun/Keçi Eti 2005
Belçika	141	50				
Bulgaristan	100					
Çek Cum.						
Danimarka		247	351	97	88	29
Almanya	112	104	99	122	83	57
Estonya						
İrlanda	84	448				
Yunanistan	90	88	55	122	76	81
İspanya	95	79				
Fransa	104	118	109	107	133	51
İtalya			76	61	107	42
GKıbrısRY						
Letonya						
Litvanya						
Lüksemburg						
Macaristan						
Malta						
Hollanda	84	208				
Avusturya	117	95	104	140	68	74
Polonya						
Portekiz	97	79	75	61	95	74
Romanya						
Slovenya						
Slovakya						
Finlandiya	102	105	107	88	102	27
İsveç	97	81				
B.Krallık	95	61	88	77	99	99

Kaynak: (Anonim, 2009b ve Anonim, 2009j).

Çizelge 4.19’den da görüldüğü gibi, birçok ülkenin bu ürünlerde arz fazlalığı bulunmaktadır. Birleşik Krallıkta hiçbir hayvansal üründe arz fazlalığı bulunmazken, sadece Fransa’da koyun ve keçi eti dışında tüm hayvansal ürünlerde arz fazlalığı bulunmaktadır. Bu durum, AB bütçe görüşmelerinde iki ülkenin sık sık karşı karşıya gelmesinin önemli bir nedenini ortaya koyması bakımından önem taşımaktadır.

4.1.2.6 AB ve Türkiye’de organik tarım

Organik tarım ve organik ürünler, tarım ve gıda sektörünün en popüler alanlarının başında gelmektedir. Bir taraftan çevre, bir taraftan da beslenme bilincinde ortaya çıkan gelişmeler bu tür ürün talebinin artmasına, politik karar birimlerinin de bu alana yönelik teşvikleri gündeme getirmesine neden olmaktadır. Gelir ve eğitim düzeyiyle önemli oranda bağlantılı olan organik ürün talebinin özellikle gelişmiş ülkelerde hızla artması birçok ülkenin bu alana yönelmesine zemin hazırlamıştır (Uysal, 2006).

Çizelge 4.20’de AB ülkelerinde organik tarım alanları ve işletme sayısının 1998-2006 dönemindeki gelişimi verilmiştir. Çizelgeye göre 1998-2006 döneminde AB-15 toplamı olarak organik tarım alanları yaklaşık 2 kat artarak 2,8 milyon hektardan 5,6 milyon hektara yükselmiştir. Aynı dönemde Finlandiya ve Avusturya’nın organik tarım alanları artmış fakat işletme sayısı azalmıştır. İsveç’in dışında diğer ülkelerin işletme sayısında artış gerçekleşmiştir. Bu durum organik tarım yapan işletmelerin ölçeğinin de büyüdüğü şeklinde yorumlanabilir.

Organik tarım alanında en yüksek oranlı artışlar ise Romanya, Litvanya, Yunanistan, Estonya ve Slovenya’da olmuştur.

Türkiye’de organik tarım alanları ve işletme sayısı 2002-2007 döneminde artmıştır. Türkiye’de organik tarım alanları 2006 yılında AB-27 toplamının %2,94’üne karşılık gelmektedir.

Çizelge 4.20 AB’de ve Türkiye’de organik tarım alanları ve işletme sayısı.

Ülke	Alan (ha)			İşletme Sayısı (adet)		
	1998	2006	Değişim %	1998	2006	Değişim %
Belçika	11 744	29 308	149,6	421	783	86,0
Bulgaristan		4 691				
Çek Cum.	77 842	255 089	227,7	306	934	205,2
Danimarka	99 161	138 079	39,2	2 228	2 794	25,4
Almanya	416 518	825 538	98,2	9 209		
Estonya	4 000	72 886	1 722,2	100	1 173	1 073,0
İrlanda	28 704	34 912 (2005)	21,627 (2005)	887	957 (2005)	7,89 (2005)
Yunanistan	15 402	302 264	1 862,5	4 183	23 900	471,4
İspanya	269 465	926 390	243,8	7 392	16 645	125,2
Fransa	218 790	552 824	152,7	6 139	11 640	89,6
İtalya	785 738	1 148 162	46,1	42 238	45 115	6,8
G KıbrısRY		1 978				
Letonya	19 000	118 612 (2005)	524,27 (2005)	200	4 095	1 947,5
Litvanya	4 006	96 717	2 314,3	144		
Lüksemburg	777	3 158 (2004)	306,435 (2004)	26		
Macaristan	21 565	122 765	469,3	330		
Malta		20			10	
Hollanda	19 323	48 765 (2005)	152,36 (2005)	962	1 363	41,7
Avusturya	287 900	361 487	25,6	20 207	20 162	-0,2
Polonya	10 000	82 730 (2004)	727,3 (2004)	500	3 760 (2004)	652 (2004)
Portekiz	24 902	233 458 (2005)	837,5 (2005)	564		
Romanya	1 000	107 582	10 658,2	100		
Slovenya	2 000	26 831	1 241,6	200	1 953	876,5
Slovakya	50 695	90 206 (2005)	77,938 (2005)	81	195 (2005)	140,74 (2005)
Finlandiya	126 176	144 667	14,7	4 975	4 301	-13,6
İsveç	243 657	225 385	-7,5	13 527	2 380	-82,4
B.Krallık	274 519	604 571	120,2	1 462	4 485	206,8
AB-15	2 822 776	5 578 968	97,64	114 420		
AB-25	3 011 884	6 446 802	114,045	116 281		
AB-27		6 559 075				
Türkiye	89 827 (2002)	174 283 (2007)	94,02	12 428 (2002)	16 276 (2007)	30,96

Kaynak: (Anonim 2009b, Anonim 2009k ve Anonim 2009s).

Bu değerlendirmeleri istatistiksel olarak destekleyebilmek amacıyla izelge 4.21 hazırlanmıştır.

Çizelge 4.21 AB’de ve Türkiye’de organik tarım işletmelerinin ortalama alanı (ha/işletme) ve değişimi

lke	1998	2006	Değişim %
Belçika	28	37	32,14
Bulgaristan			
ek Cum.	254	273	7,48
Danimarka	45	49	8,88
Almanya	45		
Estonya	40	62	55
İrlanda	32	36 (2005)	12,5 (2005)
Yunanistan	4	13	225
İspanya	36	56	55,55
Fransa	36	47	30,55
İtalya	19	25	31,578
GKıbrısRY			
Letonya	95		
Litvanya	28		
Lüksemburg	30		
Macaristan	65		
Malta		2	
Hollanda	20		
Avusturya	14	18	28,57
Polonya	20	22 (2004)	10 (2004)
Portekiz	44		
Romanya	10		
Slovenya	10	14	40
Slovakya	626	463 (2005)	-26,04
Finlandiya	25	34	36
İsveç	18	95	427,77
B.Krallık	188	135	-28,19
AB-15	25		
AB-25	26		
AB-27			
Türkiye	7 (2002)	11 (2007)	57,1

2006 yılında organik tarım işletmelerinde en büyük ölçeğe sahip ülkeler sırasıyla Slovakya, ek Cumhuriyeti ve Birleşik Krallık olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu lkeleri izleyen İsveç, Estonya ve İspanya dışındaki tüm ülkelerde organik işletme leği 50 hektarın altında bulunmaktadır. Türkiye’nin ise 2007 yılında organik tarım işletmelerinin

ortalama alanı 11 hektardır. Türkiye’de, geleneksel yöntemle tarım yapılan alanlar gibi, organik tarım alanında da küçük ölçekli işletmelerin yoğunlukta olduğu ortaya çıkmaktadır (Çizelge 4.21).

4.2 Türkiye’de Tarım Politikalarının Tarımsal Destekler Açısından Değerlendirilmesi

Tarımsal destekleme politikaları ve bu kapsamda yapılan ödemeler bir taraftan tarımda yaşanan gelişmelerin önemli bir belirleyicisi diğer taraftan da tarım politikalarındaki değişmelerin önemli bir göstergesidir. Bu nedenle destekleme ödemelerinin gelişimi büyük önem taşımaktadır (Uysal, 2006).

Türkiye’de tarım sektörü, Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana farklı tarım politikası araçları ile desteklenmiştir. Destek programlarının genel amacı, nüfusun besin ihtiyacının karşılanması, üretimin kötü hava koşullarından daha az etkilenmesi, tarım gelirlerinin artırılması ile kendi kendine yeterliliğin ve kırsal kalkınmanın gerçekleştirilmesi şeklinde belirlenmiştir (Olgun, 2005).

Türkiye’de tarımsal destekleme politikalarında 2000 yılı ve sonrasında desteklerin miktarı ve özellikle de yöntemi konusunda radikal değişiklikler yapılmıştır. Daha önce fiyat ve girdi desteğine ağırlık verilirken 2002 yılından itibaren girdi, 2003 yılından itibaren de fiyat destekleri kaldırılmış, doğrudan gelir desteği ödemesine başlanmıştır.

Doğrudan ödemeler, 2000 yılında Dünya Bankası’nın yönlendirmesiyle ve IMF ile imzalanan stand-by anlaşması uyarınca uygulamaya konulan Tarımsal Reform Uygulama Projesi (ARİP) kapsamındadır. Bu projenin iki ana amacı vardır (Olgun, 2005):

- ✓ Bütçe yükünü azaltmak,
- ✓ Tarım sektöründe büyümeyi sağlamak.

Söz konusu proje kapsamında ise

- Doğrudan gelir desteği,
- Alternatif ürün projesi
- Tarım Satış Kooperatif ve Birliklerinin mali ve idari yönden özerk kuruluşlar haline getirilmesi,
- Fark ödeme sistemi,
- Şeker pancarı ve hububat alımları,
- Kredi faizlerinde sübvansiyon (%25-%60),
- Hayvancılık destekleri,

yer almaktadır.

Ancak, bu proje de Türk tarımı için etkili bir sonuç vermemiştir. Örneğin, alternatif ürün projesi ile bitkisel yağ açığının kapatılmasında bir gelişme kaydedilememiştir. Bu nedenle, karar vericilerin yavaş yavaş başka bir alternatif arayış içerisinde olduğu belirlenmiştir (Olgun, 2005).

Eraktan ve arkadaşlarının yaptıkları çalışma sonucunda; Türkiye’de DGD’nin (arazi ıslahı, alet ve makine alımı gibi) tarımsal yatırımlarda kullanılmaması uygulamanın üretim artırıcı bir etki yaratmadığını ortaya koymuştur. Bunda da yapılan ödemenin (arazi sınırlaması ve ortalama arazi genişliklerinin düşüklüğü nedeniyle) yüksek tutarlara erişmemesinin etkili olduğu belirtilmiştir (Eraktan vd., 2004).

Doğrudan gelir desteğiyle verilen destek miktarı zamanla 1,9 milyar dolara yaklaşmıştır. Bu miktar 2006 yılı itibarıyla toplam

desteklerin %56'sına karşılık gelmektedir. Tarıma verilecek desteklerin büyük ölçüde doğrudan gelir desteği alanına aktarılması ve bu desteğin üretimden bağımsız olarak verilmesi, çiftçilik yapmayan çok sayıda kişinin bu desteklerden faydalanmasına neden olmuştur. Başlangıçta 200 da ile sınırlandırılan ödemeler daha sonra 500 da'a çıkarılmış ve böylece büyük toprak sahipleri desteklerden daha fazla faydalanmıştır. Ayrıca, çok daha büyük arazilere sahip kişiler, kağıt üstünde kalan sözleşmeler yapmak suretiyle de haksız destek almışlardır. Türkiye'de çiftçi tipolojisi dikkate alınmadan, tapu kayıt sistemi yenilenmeden ve çiftçi ile toprak sahibi ve köylü ayrılmadan geçilen bu sistem, başarısız olmuştur. Tarımsal üretim artışını sağlamadığı gibi, sistemin amaçlarından biri olan kayıt sisteminin oluşturulmasına da imkan sağlamamıştır. Doğrudan gelir desteği ödemeleri çoğu kez bir yıl gecikmeli olarak yapılmış, üretimle ve ürünle bağlantılandırılmadığı için de üretimin yönlendirilmesine katkı sağlamamıştır (Uysal, 2006).

2006 yılından itibaren, doğrudan gelir desteği kanalından verilen destekler azaltılarak başta prim olmak üzere diğer destek yöntemlerine yönelinmiştir. 2008 yılından itibaren de doğrudan gelir desteği kaldırılmıştır.

Tarıma verilen desteklerin GSMH'ya oranı 1999-2007 döneminde önemli bir gelişme göstermemiş ve %0,26 ile 0,86 arasında dalgalanmıştır (Çizelge 4.22). Bu düzeyin yeterli olduğunu ifade etmek güçtür.

AB tarım bütçesinin dağılımı ve Türkiye'nin tarımsal ürün deseni dikkate alındığında, tam üyelik halinde, mevcut desteklerin korunduğu varsayımıyla, Türkiye için önemli bir miktarda kaynak gerekeceği ifade edilebilir. Bu nedenle, Türkiye'nin tam üyeliğinin tarım boyutuyla getireceği yük AB ülkelerini endişelendirmektedir.

Çizelge 4.22 Tarımsal destek ödemeleri (cari fiyatlarla milyon dolar).

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007*
DGD ödemeleri ve alan bazlı tarımsal destekleme ödemeleri (**)				1 248	1 692	1 743	1 754	1 856	1 863
Prim ödemeleri	235	313	275	133	180	207	464	759	960
Hububat primi ödemeleri							153	84	329
Çay prim ve budama desteği			21	27	26	49	84	99	109
Hayvancılık ödemeleri	2	18	40	50	84	147	257	462	537
Tarım reformu uygulama projesi				56	34	22	22	10	27
Tarım ürünleri sigortası								1	38
Kırsal kalkınma amaçlı tarımsal destekler									68
Gübre girdi desteği	292	192	99						
Diğer (***)							31	49	283
Toplam	529	523	435	1 513	2 016	2 168	2 764	3 321	4 215
Toplam/Cari GSMH, yüzde	0,28	0,26	0,3	0,83	0,85	0,72	0,76	0,82	0,86

* tahmin, ** alan bazlı gübre ve mazot desteklemeleri dahildir, *** 2007 yılında 300 milyon TL kuraklık desteği vardır.

Kaynak: (Anonim 2009f).

Türkiye’de günümüzdeki destekleme programında ise; (Anonim, 2009l)

- Alan bazlı tarımsal destekler
- Fark ödemesi destekleri
- Hayvancılık destekleri
- Tarım reformu uygulama projesi (ARİP)
- Kırsal kalkınma destekleri

Mevcut mevzuat kapsamında desteklemede olan tarım makinaları:

- Balyalama makinesi alımları,
- Silaj makinesi alımları,

- Basınçlı sulama sistemi için gerekli parsel içi yeni mal alımları,
- Doğrudan ekim makinaları alımları,
- Soğuk hava tesisatlı taşıma aracı alımları,
- Bahçe el traktörü ve ekipmanları alımları,
- Rüzgar makinesi (pervanesi) alımları,
- File sistemi kurulması,
- Yem hazırlama araçları,
- Sap parçalama makinesi alımları,
- Otomatik sap toplamalı saman makinesi alımları,
- Kanola hasat aparatı alımları,
- Mısır hasat tablası alımları,
- Süt sağım ünitesi ve soğutma tankı alımları,
- Pülverizatör alımları,
- Lazerli tesviye makinası alımları,
- Sıkmalı çayır ve yonca biçme makinesi alımları

f) Tarım sigortası destekleri

g) Telafi edici ödemeler kapsamındaki tarımsal destekler

h) Diğer tarımsal amaçlı destekler

- Ar-Ge destekleri
- Sertifikalı tohum ve fidan kullanım desteği
- Yurtiçi sertifikalı tohumluk üretiminin desteklenmesi
- Çevre amaçlı tarımsal arazilerin korunması desteği (ÇATAK)

i) Faiz indirimli tarımsal krediler

Mevcut mevzuat kapsamında desteklemede olan tarım makinaları:

- Tarla içi modern basınçlı sulama sistemleri (damla sulama, yağmurlama sulama)
- Diğer sulama sistemleri (derin kuyu açılması vb.)
- Tarımsal mekanizasyon (traktör ve biçerdöver hariç) :
- Diğer işletme ve yatırım kredileri (traktör ve biçerdöver) yer almaktadır.

Ülkemizde tarım politikaları özellikle 1980 sonrası dönemde başarısızdır. Sektördeki potansiyelinin yeterince harekete geçirilememesi, mevcut yapısal sorunların daha da derinleşmesi, çiftçilerin önemli bir bölümünün fakirleşerek kente göç etmesi, hepsinden önemlisi Türkiye'nin birçok tarım ürününe dışa bağımlı hale gelmesi bu başarısızlığın sadece birkaç göstergesidir.

Türkiye tarımının yüksek potansiyele sahip, ancak rekabetçi niteliği zayıf bir sektör olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu yapı nispi olarak düşük destekler, çok yetersiz kırsal altyapı yatırımları ve çiftçilerin düşük eğitim düzeyiyle birlikte değerlendirildiğinde Türkiye tarımını gerek AB'ye uyum gerekse küresel rekabet sürecinde zor günlerin beklediğini ifade etmek mümkündür (Uysal, 2006).

Bugünkü adıyla AB, tarım politikalarında belirlediği hedeflere büyük ölçüde ulaşmıştır. Bunu yaparken sektöre çok ciddi miktarda kaynak ayırmış, buna bağlı olarak sadece üye ülkeler bünyesinde değil, dünya genelinde de tarım ürünleri piyasalarında dengesiz bozulmalar yaratmıştır. Bununla birlikte koyduğu hedefler, kullandığı yöntemler ve elde ettiği sonuçlar itibarıyla AB'nin tarım politikalarının başarılı olduğunu ifade etmek mümkündür.

5. TÜRKİYE ve AB’de TARIMSAL GELİŞME ile TARIMSAL MEKANİZASYON DÜZEYİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN SON ON YILLIK GELİŞME SÜRECİ

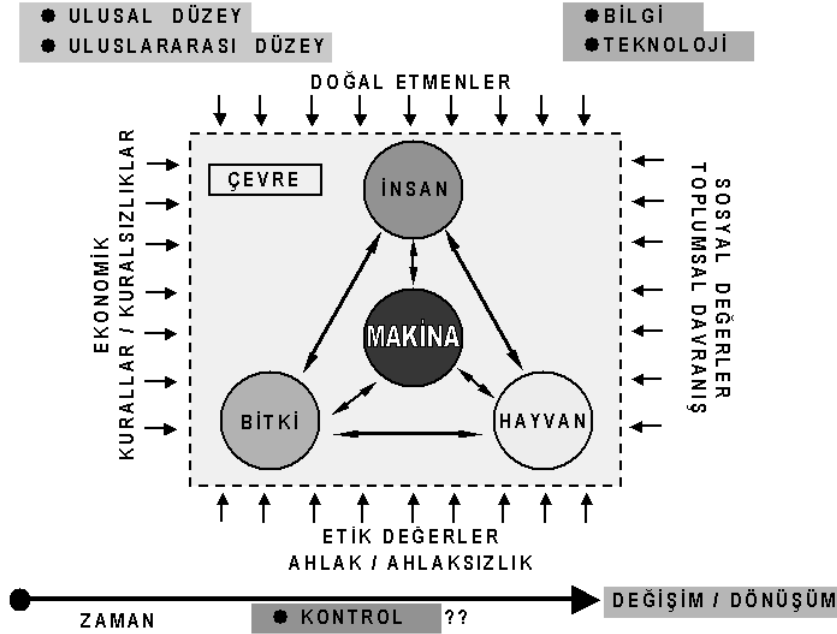
5.1 Tarımsal Üretimde Makinanın Yeri

Artan dünya nüfusuna yeterli hammadde sağlamayı amaçlayan tarımsal üretimdeki sorunlar her geçen gün biraz daha artmaktadır. Sosyo-ekonomik yapıya bağlı olarak bu sorunların çözümü, büyük oranda teknolojik uygulamalara bağlıdır (Sabancı vd., 2001).

Tarımsal işletme veya sistemlerin temel amacı, bir veya birkaç ürünü ekonomik olarak üretmektir. Bir tarımsal ürünün üretiminde kullanılan en önemli üretim teknolojilerinden birisi de tarımsal mekanizasyondur. Tarımsal mekanizasyon; üretimin gereği olan tarla geliştirme, kaliteli tohumluk kullanımı, sulama, gübreleme, ilaçlama vb. diğer üretim teknolojilerinin ekonomik olarak uygulanmasını sağlayan bir **araç** teknoloji özelliğindedir (Sabancı vd., 2001). Tarım makinalarının teknik etkinliğinin ve makine işletmeciliği/organizasyon kalitesinin artırılması gereklidir.

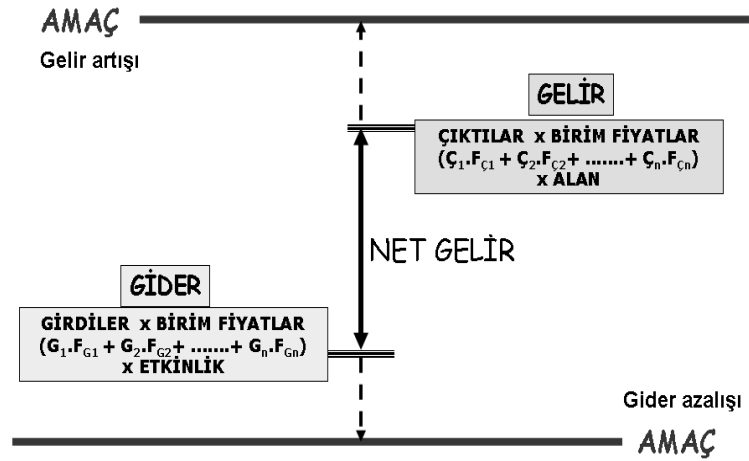
Tarımsal üretimde tarım makinalarının işlevine bakıldığında, “Tarımsal Mekanizasyonun Hedefi”; öngörülen tarımsal üretim modeli çerçevesinde, İnsan-Bitki-Hayvan faktörlerini rasyonel bir makine kullanımıyla, çevre koşullarına göre optimal olarak düzenlemektir (Şekil 5.1). Bu düzenlemede **tek doğru** yoktur. Bölgelere ve ülkelere göre, doğal etmenler, sosyal değerler, ekonomik koşullar, etik kavramlar ve politik tercihler farklıdır. Buna göre de **doğru çözüm** çoğu zaman başka başkadır. Bilgi ve teknoloji değiştikçe çözüm de değişebilir. Bu değişim ve dönüşümler zaman içinde iyi bir programlama ile kısmen kontrol

edilebilebilirse de, bazen plansız, programsız kendiliğinden oluşuverir (Ulusoy, 2001).

Şekil 5.1 Tarımsal üretimde makinanın yeri (Ulusoy, 2001).

Tarım sektöründe üretim yapan işletmeler; doğal, ekonomik, sosyal, etik koşullar çerçevesinde ve bilgi birikimlerinin elverdiği ölçüde biçimlendirdikleri "Tarımsal Üretim Sistemleri"ni gerçekleştirmek için GİRDİLER kullanırlar, bunun karşılığında da ÇIKTILAR elde ederler. Bu faaliyetlerin amacı temelde "Net Gelir Maksimizasyonu" dur (Şekil 5.2). Çok geniş anlamda "Net Gelir", alt yapının geliştirilmesi, verimlilikte sürekliliğin sağlanması, pazarlanamaz hizmetlerin yerine getirilmesi gibi komponentleri de içermesine karşın, günümüzde çoğu kez dar anlamda algılanmakta ve bir üretim periyodu içinde elde edilen gayrı safi hasıladan giderlerin çıkarılmasıyla elde edilen kar olarak düşünülmektedir (Ulusoy ve Evcim, 1987).

Şekil 5.2 Net gelir maksimizasyonu (Ulusoy ve Gülsoylu, 2001).

Bu yaklaşımda çiftçinin kullandığı tohum, gübre, ilaç, su, enerji, makina gibi girdiler emek ve arazi kirasıyla birlikte maliyeti oluşturmakta, (Girdiler x Birim Fiyatlar) dan oluşan toplam giderlerin aşağıya çekilmesi karlılığı arttırmaktadır. Diğer yandan (Çıktılar x Birim Fiyatlar)dan oluşan gelirlerin daha yukarı çıkarılması da karlılığı arttıracığından, verim artışı istenmektedir. Ancak çıktı miktarını en üst seviyeye getirmek için yüksek miktarda girdi kullanmak gerekiyorsa, girdiler de artacağından temel hedef olan "*Net Gelir Maksimizasyonu*" na ulaşmak mümkün olmayabilir (Ulusoy ve Evcim, 1987).

Kendisi de bir maliyet unsuru olan MAKİNA, çiftçinin ana hedefi olan "*Net Gelir Maksimizasyonu*"na hizmet etmelidir. Makina, gelir artışına yönelik olarak, çıktıları veya fiyata yansıyan çıktı kalitesini arttırmak gibi bir etkisi olmalı, ya da girdileri azaltıcı veya girdi maliyetini düşüren bir rol oynamalıdır. Böylece çiftçi, elde edeceği net gelir artışıyla makul bir süre içinde makinayı finanse edecektir. Elbette makina satın almayı etkileyen moda, rahatlık, prestij, yatırım gibi başka ve kısmen sübjektif nedenler de vardır. Ne var ki objektif faktörler hemen

hemen kesindir ve traktör talebinin, zaman serilerine bağlı olarak analizinde kullanılan çeşitli ekonometrik modeller vardır. Traktör talebini etkileyen başlıca faktörler, çoklu regresyon denklemlerinde incelendiğinde görülmektedir ki,

- Tarımsal gelir,
- Banka kredileri,
- Traktör fiyatı,
- Ürün fiyatı

değişkenleri, talebi belirli ölçüde tanımlayabilmektedir (Ulusoy ve Evcim, 1987).

Bu değişkenler tek tek bağımsız değişken olarak alınabileceği gibi, örneğin (Traktör fiyatı/Ürün fiyatı) veya (Traktör fiyatı/Tarımsal gelir) olarak alınması da mümkündür. Banka kredileri arttığında veya faiz oranları düştüğünde, (Traktör fiyatı/Ürün fiyatı) oranı veya (Traktör fiyatı/Gelir) oranı azaldığında, bu değişkenlerin benzer etkilerinin üst üste geldiği dönemlerde traktör talebi artma eğilimine girmektedir. Tarım makineleri de bu davranışı izlemektedir. Görüldüğü gibi burada, diğer girdi fiyatları, enflasyon oranı, mevduat faiz oranları, menkul ve gayri menkul diğer yatırım enstrümanlarının durumu, kredi geri ödeme süresi, krediye hak kazanmada istenen garantiler gibi önemli etkenler dikkate alınmamaktadır. Ne var ki, ülkemizde yalnız kredi değişkenini içeren modellerin bile yeterince doğru sonuç verebileceği ortaya konmuştur. Bu da izlenecek politikalar ve talebin yönlendirilmesi bakımından çok basit ve pratik bir yol göstermektedir (Ulusoy ve Gülsoylu, 2001).

5.2 Tarımsal Gelişme ile Mekanizasyon Düzeyi Arasındaki İlişki

Tarım işletmelerinin yapılarında ortaya çıkan gelişmeler, tarım sektörünün temel özelliklerine yeni boyutlar eklemektedir. Özellikle

teknoloji kullanımında ortaya çıkan gelişmelerle, üretim, verimlilik, ürün çeşitliliği ve ürün kalitesi artmakta, sermaye işgücünün yerini almakta ve büyük tarım işletmeleri tarımsal üretime hakim olmaktadır. Tarım işletmeleri çiftlik olmaktan çok fabrika (factorylike), tarım işletmesi sahipleri ise çiftçi olmaktan çok müteşebbis (entrepreneur) niteliğine dönüşmektedir (Ertuğrul ve Dişbudak, 2006).

Tarımsal nüfus, işgücü ve istihdam ile mekanizasyon arasında çok yakın, ancak ters yönlü ilişki bulunmaktadır. İnsan işgücü ve mekanizasyon teknolojik gelişmeyle birlikte biri diğerinin yerini alan üretim girdileridir. Tarımda mekanizasyon ve yüksek teknoloji kullanılması üretimde verimliliği, yani üretim girdileri başına çıktılarını daha fazla olmasını sağlar, ayrıca üretim kalitesini iyileştirir. Bu sonuç, özellikle tarıma dayalı sanayi başta olmak üzere diğer sektör yatırımları için kaynak oluşturur, ayrıca nüfusu tarımdan diğer sektörlerle geçişe zorlar. Tarımsal üretim kesikli olduğundan ve üretim değere yavaş dönüştüğünden tarımda insan işgücü verimliliği göreceli olarak düşüktür. Sanayi ve hizmet üretiminde ise üretim sürekli ve dönüşüm hızlı olduğundan insan işgücü verimliliği tarıma oranla yüksektir. Buna bağlı olarak nüfusun bu sektörlerde yoğunlaşmasıyla birlikte ekonomik kalkınma hızlanmakta, ülke genelinde refah düzeyi daha hızlı artmaktadır. Sonuç olarak; tarımdaki işgücünün azalmasıyla birlikte tarımsal üretim ve üretimdeki verimlilik değerleri artar. Tarımla uğraşan nüfusun azalmasıyla işletmeler büyür, işletme ve fert başına tarımsal gelir artar ve bütün bunlar bir yandan mekanizasyonu zorunlu kılarken, diğer yandan mekanizasyon yatırımı için gerekli kaynakları oluşturur. Sonuç olarak azalan tarımsal nüfus, işgücü ve istihdam, gelişen mekanizasyonun habercisi olmaktadır (Evcim, 2003).

5.3 Türkiye’de ve AB’de Mekanizasyon Düzeyi ve Gelişimi

İşletmelerin çeşitli büyüklük ve tiplerde organize olmasında, kar marjının arttırılarak rekabet gücünün yükseltilmesinde, piyasa isteklerine yönelik elastik üretim sistemlerinin uygulanmasında, “Makina” en kritik girdi konumundadır (Evcim vd., 2005).

Tarımsal mekanizasyon araçları kuvvet ve iş makinaları olarak iki ana gruba ayrılmaktadır. Tarımsal mekanizasyon sistemi içerisinde kuvvet makinası olarak traktör, en önemli konuma sahiptir. Ayrıca, mekanizasyon yatırımlarının önemli bir bölümü traktöre aittir. Sayılan nedenlerden dolayı, traktör, ülkelerin tarımsal mekanizasyon düzeylerinin belirlenmesinde dikkate alınan en önemli göstergedir (Sabancı vd., 2001).

Mekanizasyon düzeyinin belirlenmesinde (Anonim, 2001b);

- İşlenen alana düşen traktör gücü (kW/ha)
- 1000 ha işlenen alana düşen traktör sayısı (traktör/1000 ha)
- Traktöre düşen işlenen alan (ha/traktör)
- Traktör başına alet/makine sayısı (tarım makinaları sayısı/traktör)
- Traktör başına alet/makine ağırlığı (kg/traktör)

gibi traktörün güç ve sayısal yoğunluğunu yansıtan göstergelerin kullanımı yaygındır.

Türkiye’nin ve AB’nin Traktör Varlığı ve Mekanizasyon Özellikleri

Mekanizasyon düzeyi belirlenmesinde temel bilgi niteliği taşıyan tarım alanı (üzerinde bitkisel üretim yapılan alanlar ile nadas alanlarının toplamı) ve traktör sayısı Çizelge 5.1’de 1996-2005 yılları için verilmiştir.

Çizelge 5.1 1996-2005 yılları arasında Türkiye ve AB’de traktör varlığı ve tarım alanları.

	Traktör Sayısı	Tarım Alanı 1000 ha	Traktör Sayısı	Tarım Alanı 1000 ha	Traktör Sayısı	Tarım Alanı 1000 ha	Traktör Sayısı	Tarım Alanı 1 000 ha	Traktör Sayısı	Tarım Alanı 1 000 ha
Ülke	1996	1996	1997	1997	1998	1998	1999	1999	2000	2000
Belçika	-	-	-	-	-	-	-	-	96 271	883
Bulgaristan	38 850	4 402	39 400	4 497	40 000	3 816	40 898	3 859	34 709	3 778
Çek Cum.	85 000	3 334	84 000	3 327	83 000	3 337	79 304	3 332	96 716	3 318
Danimarka	139 619	2 331	141 293	2 373	130 000	2 374	129 377	2 302	123 221	2 289
Almanya	1 190 000	12 064	1 116 023	12 060	1 072 211	12 107	1 030 775	12 038	989 488	12 020
Estonya	50 398	896	50 607	900	50 908	899	50 726	871	50 624	855
İrlanda	178 000	1 062	179 557	1 038	174 414	1 088	169 123	1 079	159 525	1 079
Yunanistan	240 125	3 899	242 446	3 885	242 678	3 882	249 819	3 870	253 785	3 854
İspanya	823 609	19 144	841 932	19 059	862 140	18 516	881 977	18 328	899 700	18 304
Fransa	1 290 000	19 461	1 279 000	19 483	1 274 000	19 500	1 269 000	19 515	1 264 000	19 582
İtalya	1 541 227	11 006	1 561 363	10 974	1 601 025	11 137	1 620 084	11 422	1 643 613	11 284
GKıbrısRY	16 800	143	16 900	141	16 036	144	15 172	143	14 309	140
Letonya	63 000	1 076	56 938	1 094	53 366	1 071	54 919	999	55 815	982
Litvanya	91 261	2 910	94 500	2 921	97 300	2 933	101 012	2 996	102 000	2 921
Lüksemburg	-	-	-	-	-	-	-	-	7 418	63
Macaristan	92 215	5 036	92 250	5 047	92 270	5 045	92 300	5 039	113 306	4 803
Malta	496	11	496	10	496	9	496	9	496	9
Hollanda	167 000	929	161 000	935	155 000	941	149 530	949	149 500	944
Avusturya	355 000	1 486	352 375	1 479	344 000	1 476	335 728	1 473	335 028	1 470
Polonya	1 302 908	14 349	1 310 500	14 321	1 310 510	14 379	1 305 510	14 401	1 306 700	14 330
Portekiz	152 000	2 730	154 393	2 590	160 000	2 620	168 495	2 426	169 810	2 340
Romanya	165 281	9 882	163 016	9 898	164 756	9 843	163 883	9 845	160 053	9 908
Slovenya	89 283	224	104 751	205	107 000	203	111 000	202	114 188	204
Slovakya	26 650	1 602	25 726	1 599	25 067	1 595	23 913	1 587	23 479	1 575
Finlandiya	190 000	2 126	185 000	2 161	180 200	2 202	175 300	2 180	170 441	2 192
İsveç	172 500	2 815	172 400	2 802	172 300	2 787	172 000	2 750	165 000	2 709
B.Krallık	500 000	6 154	500 000	6 425	500 000	6 306	500 000	5 968	500 000	5 928
AB-15	6 939 080	85 207	6 886 782	85 264	6 867 968	84 936	6 851 208	84 300	6 926 800	84 941
AB-25										
Türkiye	807 303	26 986	874 995	26 864	902 513	26 969	924 471	26 802	942 441	26 379

(Kaynak: Anonim 2009h).

Çizelge 5.1'in devamı

	Traktör Sayısı	Tarım Alanı 1000 ha	Traktör Sayısı	Tarım Alanı 1000 ha	Traktör Sayısı	Tarım Alanı 1000 ha	Traktör Sayısı	Tarım Alanı 1 000 ha	Traktör Sayısı	Tarım Alanı 1 000 ha
Ülke	2001	2001	2002	2002	2003	2003	2004	2004	2005	2005
Belçika	96 000	868	96 000	855	95 986	858	95 498	864	95 010	867
Bulgaristan	32 602	3 712	32 071	3 583	31 606	3 537	31 807	3 529	34 273	3 374
Çek Cum.	94 778	3 312	94 440	3 305	91 648	3 299	89 350	3 293	87 039	3 285
Danimarka	121 255	2 300	119 290	2 287	117 325	2 274	115 360	2 276	113 402	2 244
Almanya	948 200	12 021	944 800	11 997	944 000	12 033	944 000	12 100	944 000	12 101
Estonya	52 441	696	36 072	631	36 697	561	37 178	534	32 281	603
İrlanda	160 920	1 190	162 310	1 179	163 700	1 184	169 250	1 207	174 800	1 217
Yunanistan	254 527	3 852	256 858	3 846	257 737	3 831	258 476	3 810	259 768	3 759
İspanya	925 688	18 044	946 053	17 886	943 653	18 568	966 598	18 643	980 807	18 630
Fransa	1 264 000	19 585	1264 000	19 583	1234 650	19 573	1205 300	19 584	1176 425	19 635
İtalya	1 695 989	11 137	1754 401	11 064	1790 000	10 697	1828 000	10 596	1866 000	10 283
GKıbrısRY	13 445	139	12 581	139	11 717	156	11 700	155	11 700	161
Letonya	55 644	970	56 498	985	55 294	969	55 697	1 021	56 100	1 105
Litvanya	102227	1 674	101 200	1 682	100 190	1 568	110 800	1 660	121 500	1 946
Lüksemburg	7 534	63	7 279	63	7 165	63	7 030	63	7 144	62
Macaristan	114 740	4 804	116 175	4 786	117 610	4 803	119 044	4 804	120 477	4 807
Malta	496	10	500	10	500	11	500	10	500	10
Hollanda	149 500	938	149 500	949	149 500	938	149 500	942	149 500	941
Avusturya	334 328	1 458	333 628	1 456	332 928	1 458	332 228	1 452	331 528	1 453
Polonya	1 308 500	13 924	1364 579	13 337	1371 340	12 901	1365 400	12 962	1437 200	12 519
Portekiz	171 130	2 426	172 450	2 246	173 800	2 157	175 150	2 107	176 394	1 911
Romanya	164 221	9 862	169 240	9 859	169 177	9 842	171 811	9 866	173 043	9 828
Slovenya	108 166	203	108 166	198	106 700	202	105 250	204	103 756	203
Slovakya	23 102	1 471	22 046	1 438	22 615	1 441	22 053	1 420	21 837	1 417
Finlandiya	171 000	2 197	172 400	2 209	173 300	2 218	174 000	2 225	175 232	2 240
İsveç	165 000	2 697	165 000	2 683	165 000	2 672	165 000	2 664	165 000	2 706
B.Krallık	500 000	5 702	500 000	5 835	500 000	5 708	500 000	5 868	500 000	5 776
AB-15	6 965 071	84 478	7043 969	84 138	7048 744	84 232	7085 390	84 401	7115 010	83 825
AB-25									9107 400	119 709
Türkiye	948 416	26 350	970 083	26 579	997 620	26 013	1009 065	26 593	1022 365	26 606

Kaynak: (Anonim 2009h).

Çizelge 5.2’de AB’de ve Türkiye’de 1000 ha işlenen alana düşen traktör sayısının 1996-2005 dönemindeki gelişimi verilmiştir.

Çizelge 5.2 Türkiye ve AB’de mekanizasyon düzeyi (Traktör/1000 ha).

	Traktör/1000 ha									
Ülke	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Belçika					109	111	112	112	111	110
Bulgaristan	9	9	10	11	9	9	9	9	9	10
Çek Cum.	25	25	25	24	29	29	29	28	27	26
Danimarka	60	60	55	56	54	53	52	52	51	51
Almanya	99	93	89	86	82	79	79	78	78	78
Estonya	56	56	57	58	59	75	57	65	70	54
İrlanda	168	173	160	157	148	135	138	138	140	144
Yunanistan	62	62	63	65	66	66	67	67	68	69
İspanya	43	44	47	48	49	51	53	51	52	53
Fransa	66	66	65	65	65	65	65	63	62	60
İtalya	140	142	144	142	146	152	159	167	173	181
GKıbrısRY	117	120	111	106	102	97	91	75	75	73
Letonya	59	52	50	55	57	57	57	57	55	51
Litvanya	31	32	33	34	35	61	60	64	67	62
Lüksemburg					118	120	116	114	112	115
Macaristan	18	18	18	18	24	24	24	24	25	25
Malta	45	50	55	55	55	50	50	45	50	50
Hollanda	180	172	165	158	158	159	158	159	159	159
Avusturya	239	238	233	228	228	229	229	228	229	228
Polonya	91	92	91	91	91	94	102	106	105	115
Portekiz	56	60	61	69	73	71	77	81	83	92
Romanya	17	16	17	17	16	17	17	17	17	18
Slovenya	399	511	527	550	560	533	546	528	516	511
Slovakya	17	16	16	15	15	16	15	16	16	15
Finlandiya	89	86	82	80	78	78	78	78	78	78
İsveç	61	62	62	63	61	61	61	62	62	61
B.Krallık	81	78	79	84	84	88	86	88	85	87
AB-15	81	81	81	81	82	82	84	84	84	85
AB-25										76
Türkiye	30	33	33	34	36	36	36	38	38	38

Çizelgeden görüleceği gibi 1996-2005 döneminde AB-15'te 1000 ha işlenen alana düşen ortalama traktör sayısı 81'den 85'e yükselmiştir. Bu sayı 2004 yılında Birliğe katılan ülkelerle birlikte 2005 yılında AB-25'te 76'ya düşmüştür. Türkiye ile AB arasında mekanizasyon düzeyini karşılaştırdığımızda Avrupa ülkelerinin çok gerisinde olduğumuz görülmektedir. 2005 yılında 1000 ha işlenen alana düşen traktör kullanımı Türkiye'de 38 iken, Slovenya'da 511 (Türkiye'nin 13 misli), Avusturya'da 228, İtalya'da 181, Hollanda'da 149, İrlanda'da 144, Polonya ve Lüksemburg'ta 115, Belçika'da 110, Portekiz'de 92 ve Birleşik Krallık'ta 87'dir. Bunun nedeni Avrupa ülkelerinde entansif tarım uygulamaları ve yüksek düzeydeki hayvansal üretim mekanizasyonudur.

AB'de ve Türkiye'de traktör başına işlenen alan değerlerini veren Çizelge 5.3'den görülebileceği gibi 1996-2005 döneminde AB-15'te traktör başına işlenen alan değeri ortalaması 12 ha'da sabit kalmış, 2004 yılında Birliğin genişlemesi ile birlikte (AB-25'te) 13 ha'a yükselmiştir. Yeni ülkelerden Bulgaristan, Slovakya, Romanya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti'nde traktöre düşen işlenen alan değerleri Birlikteki diğer ülkelerden oldukça yüksektir. Geçen on yıllık dönemde (1996-2005) Türkiye tarımı mekanizasyon düzeyinde ise gelişme yaşanarak traktör başına işlenen alan değeri 33 ha'dan 26 ha'a gerilemiştir.

Çizelge 5.3 1996-2005 yılları arasında Türkiye ve AB’de mekanizasyon düzeyi (ha/traktör)

	ha/traktör									
Ülke	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Belçika					9	9	9	9	9	9
Bulgaristan	113	114	95	94	109	114	112	112	111	98
Çek Cum.	39	40	40	42	34	35	35	36	37	38
Danimarka	17	17	18	18	19	19	19	19	20	20
Almanya	10	11	11	12	12	13	13	13	13	13
Estonya	18	18	18	17	17	13	17	15	14	19
İrlanda	6	6	6	6	7	7	7	7	7	7
Yunanistan	16	16	16	15	15	15	15	15	15	14
İspanya	23	23	21	21	20	19	19	20	19	19
Fransa	15	15	15	15	15	15	15	16	16	17
İtalya	7	7	7	7	7	7	6	6	6	6
GKıbrısRY	9	8	9	9	10	10	11	13	13	14
Letonya	17	19	20	18	18	17	17	18	18	20
Litvanya	32	31	30	30	29	16	17	16	15	16
Lüksemburg					8	8	9	9	9	9
Macaristan	55	55	55	55	42	42	41	41	40	40
Malta	22	20	18	18	18	20	20	22	20	20
Hollanda	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6
Avusturya	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
Polonya	11	11	11	11	11	11	10	9	9	9
Portekiz	18	17	16	14	14	14	13	12	12	11
Romanya	60	61	60	60	62	60	58	58	57	57
Slovenya	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Slovakya	60	62	64	66	67	64	65	64	64	65
Finlandiya	11	12	12	12	13	13	13	13	13	13
İsveç	16	16	16	16	16	16	16	16	16	16
B.Krallık	12	13	13	12	12	11	12	11	12	12
AB-15	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12
AB-25										13
Türkiye	33	31	30	29	28	28	27	26	26	26

Çizelge 5.4’te Türkiye ve AB ülkelerinde işletme başına düşen traktör sayısının 1997-2005 dönemindeki gelişimi verilmiştir. Buna göre 1997-2005 döneminde AB-15’te ortalama işletme başına düşen traktör sayısı 985’ten 1218 (Traktör/1000 İşletme)’ye, Türkiye’de ise işletme başına düşen traktör sayısı 215’ten 332 (Traktör/1000 İşletme)’ye çıkmıştır. Aynı dönemde AB-15 toplamı olarak işletme başına düşen

traktör sayısındaki artış %24, Türkiye’de ise %54 oranında gerçekleşmiştir.

Çizelge 5.4 Türkiye ve AB’de mekanizasyon düzeyi (Traktör/1000 İşletme).

	Traktör/1000 İşletme			
Ülke	1997	2000	2003	2005
Belçika		1 553	1 745	1 827
Bulgaristan			47	64
Çek Cum.	22		1 992	2 072
Danimarka	2 243	2 125	2 394	2 363
Almanya	2 090	2 096	2 291	2 421
Estonya	92		992	1 153
İrlanda	1 213	1 123	1 213	1 314
Yunanistan	295	311	312	311
İspanya	697	699	827	909
Fransa	1 881	1 904	2 011	2 075
İtalya	674	763	911	1 079
GKıbrısRY			259	260
Letonya			435	435
Litvanya			368	480
Lüksemburg		2 473	2 388	3 572
Macaristan	25		152	168
Malta			45	45
Hollanda	1 491	1 466	1 738	1 823
Avusturya	1 678	1 675	1 913	1 939
Polonya	107		631	580
Portekiz	370	408	484	544
Romanya	21		38	41
Slovenya	151		1 386	1 347
Slovakya	16		314	316
Finlandiya	2 033	2 104	2 311	2 468
İsveç	1 916	2 037	2 426	2 171
B.Krallık	2 146	2 146	1 779	1 742
AB-15	985	1 023	1 122	1 218
AB-25				940
Türkiye	215	232	324	332

Kaynak: Anonim, 2009b, Anonim, 2009j, Anonim, 2009m, Anonim, 2009n ve Anonim, 2009h’den yararlanılarak hazırlanmıştır.

2005 itibariyle işletme başına düşen en fazla traktör sayısı sırasıyla Lüksemburg (3572), Finlandiya (2468), Almanya (2421), Danimarka (2363), İsveç (2171), Fransa (2075) ve Çek Cumhuriyeti (2072)

(Traktör/1000 İşletme) olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ülkeleri izleyen Avusturya, Belçika, Hollanda, Birleşik Krallık, Slovenya, İrlanda, Estonya ve İtalya dışındaki tüm ülkelerde işletme başına düşen traktör sayısı (Traktör/1000 İşletme) AB-25 ortalamasının altında bulunmaktadır.

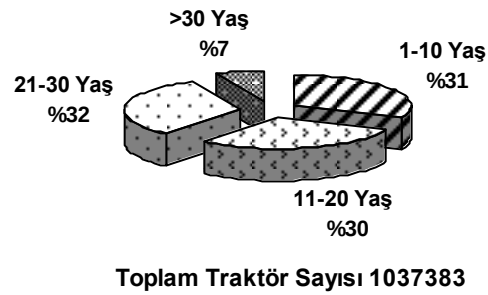
2005 yılında Amerika Birleşik Devletlerinde 1000 ha işlenen alana düşen traktör sayısı 27, traktör başına işlenen alan ise 37 ha'dır (Çizelge 5.5). Bunun nedeni, ülkedeki ortalama traktör gücünün çok yüksek olması ve uygun işletme yapısı nedeniyle sağlanan yüksek mekanizasyon etkinliği ile açıklanabilir (Evcim vd., 2005).

Çizelge 5.5 Amerika Birleşik Devletlerinde mekanizasyon düzeyi (2005 yılı)

Ülke	Traktör Sayısı	Tarım Alanı(1000 ha)	Traktör/1000ha	ha/traktör
ABD	4 760 000	177 178	27	37

Kaynak: (Anonim, 2009h)'dan yararlanılarak hazırlanmıştır.

Önemli göstergelerden biri de traktörün yıllık kullanım süresidir. Türkiye'de 2006 yılına ait traktör parkı yaş dağılımı Şekil 5.3'te verilmiştir. Parkta 1-10 yaş arasındaki genç traktörler %31'lik paya sahip bulunmaktadır.

Şekil 5.3 Türkiye'de traktör parkı yaş dağılımı (2006 yılı) (Ulusoy, 2008a).

Evcim'in hazırladığı rapora göre; Türkiye'de 2007 yılı sonu itibariyle trafiğe kayıtlı 1314705 adet traktör bulunmaktadır. Yaş ortalaması 22 olan bu parkın yaş grupları itibariyle dağılımı Çizelge 5.6'da görülmektedir (Evcim, 2008).

Çizelge 5.6 Türkiye'de traktör parkı yaş dağılımı (2007 yılı).

1-24 yaş		25-29 yaş		30-34 yaş		35-39 yaş		40 + yaş		Toplam	
Adet	%	Adet	%	Adet	%	Adet	%	Adet	%	Adet	%
736 515	56,02	121 074	9,21	250 327	19,04	110 502	8,41	96 287	7,32	1 314 705	100

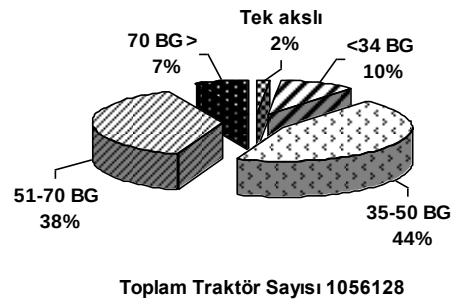
Kaynak: (Evcim, 2008).

İlgili standartlarda traktörlerin mekanik ömrü için önceleri 10.000 saat kabul edilirken, teknolojik gelişmenin paralelinde bu değer 12.000 saat'e çıkarılmış bulunmaktadır. Tarımda ileri ülkelerde traktörler yılda ortalama 1000 saat çalıştırılmakta ve buna bağlı olarak mekanik ömürleri için 10-12 yıl öngörülmektedir. Türkiye'de ise elverişsiz işletme yapısının bir sonucu olarak yıllık kullanım 500-600 saat ile sınırlı kaldığından, traktör ömrünün 20-24 yıl'a çıktığı öngörülebilmektedir. Buna göre, ülkemiz koşullarındaki traktör ömrü için muhtemel en uzun süre olan 24 yıl esas alınsa bile, mevcut parkın yarıya yakınının (%44) mekanik ömrünü doldurmuş traktörlerden oluştuğu sonucuna varılmaktadır. Toplam sayıları 578 190 adet'i bulan bu traktörlerin %36'sının (206 789 adet) 35 ve üzeri yaşta olması durumun vahametini daha da artırmaktadır. 1973 ve altı modellerdeki bu traktörlerin, ne denli bakımlı olurlarsa olsunlar verimli kullanılmaları mümkün değildir. Eski teknoloji ürünü olmaları ve çok eskimiş bulunmaları nedeniyle, bunların çalışır durumda tutulmaları çok zorlaşmış, bakım onarım maliyetleri ve diğer işletme giderleri olağanüstü artmıştır. Ayrıca aşırı yakıt tüketimleri ve yanmadaki verimsizliklerine bağlı olarak eksoz emisyon değerleri alabildiğine

yükselmiş, artan arıza sıklıkları nedeniyle zaman ve iş kayıpları artmış ve hepsinden önemlisi kaza yapma ve can güvenliği riskleri en üst düzeye çıkmıştır. Herkesçe bilinen bu gerçeklere karşın hala hurdaya çıkarılamamış olmaları, ülkemiz tarımındaki yaygın fakirliğin bir sonucudur (Evcim, 2008).

Tarım sektöründe çok önemli gelişmeler kaydetmiş bir ülke olan İspanya, gelişmişliğine karşın, 2007 yılında “Plan Renove 07-Traktör ve Tarım Makinaları Yenileme Planı” adı altında, geniş kapsamlı bir projeyi uygulamaya koymuş bulunmaktadır. Bu projede mekanik ömrünü doldurmuş traktörler motor gücü başına 80 Euro gibi bir destekle yenilenmeye teşvik edilmektedir (Evcim, 2008).

Türkiye’de 2007 yılına ait traktör parkı güç dağılımı Şekil 5.4’te verilmiştir.

Şekil 5.4 Türkiye’de traktör parkı güç dağılımı (2007 yılı) (Anonim 2009g).

Türkiye’de 2007 traktör parkının güç ortalaması 42 kW (57HP)’dir. Geçmişten günümüze parkın güç ortalaması yavaş da olsa artma eğiliminde olmuş ve bugünkü değerine çıkabilmiştir. Avrupa ülkeleri ortalamasının yarısından da küçük olan bu değer yüksek üretim

teknolojileri kullanılmasını sağlayacak makinaların tahrikinde yetersiz olup, zaman içinde gelişmesi gereklidir. Tarımsal işletme yapısının elverişsizliği bu gelişmenin önündeki en büyük engel durumundadır (Evcim vd., 2005).

Türkiye’de traktör güç gruplarının dağılımı Çizelge 5.7’de verilmiştir. 2007 parkının neredeyse tamamı dört tekerlekli traktörlerden ibarettir. Parkın yarıdan fazlası 38 kW (50 HP)’den küçük traktörlerden oluşmakta, bunları 38-51 kW (51-70 HP) güç grubu izlemektedir. 51+ kW (71+HP) traktörlerin payı ise %7 ile sınırlı bulunmaktadır.

Resmi bir istatistik olmamakla birlikte, birikimli satış değerlerinden hareketle “Çift Çeker” traktör modellerinin parkta henüz %1 gibi çok küçük bir paya sahip oldukları sonucuna ulaşılmaktadır. Avrupa ülkelerinde Çift-Çeker modellerin payının %75’i geçmiş olduğu dikkate alınırsa, ülkemiz traktör parkının bu bakımdan da son derece geri kalmış olduğu anlaşılr (Evcim vd., 2005).

Çizelge 5.7 Türkiye’de traktör güç gruplarının dağılımı (2007 yılı).

Toplam (Adet)	İki Tekerlekli Traktör			Dört Tekerlekli Traktör				Paletli Traktör
	1-5 (HP)	5+ (HP)	Toplam	50 (HP)	51-70 (HP)	71+ (HP)	Toplam	
1 056 128	3 852	13 156	17 008	569 327	399 528	70 029	1 038 884	236

Kaynak:(Anonim 2009g).

Ülkemizde biçerdöverler, iklimsel koşul avantajı nedeniyle, müteahhitlik yoluyla dünyaya örnek olabilecek etkinlikte kullanıldığından ayrıca ele alınarak yaş grupları itibariyle dağılımı Çizelge 5.8’de verilmiştir. TÜİK verilerine göre, Türkiye’de 2006 yılı sonu itibariyle 12 359 adet biçerdöver bulunmaktadır.

Çizelge 5.8 Türkiye'de biçerdöver parkının yaş grubu itibariyle dağılımı (2006 yılı).

Yıl	Toplam	Yaş grubu			
		0 - 5	6 - 10	11- 20	21+
2002	11 539	1 213	2 125	3 526	4 675
2003	11 721	1 352	2 214	3 545	4 610
2004	11 519	1 430	2 298	3 489	4 302
2005	11 811	1 659	2 405	3 551	4 196
2006	12 359	2 036	2 598	3 596	4 129
2006 sonu yaş dağılımı		16%	21%	29%	33%

Kaynak: Anonim 2009g'den derlenmiştir.

İlgili standartlarda (ASAE D497.4JAN98) biçerdöver mekanik ömrü için 3000 saat öngörülmektedir. Tarımda ileri ülkelerde biçerdöver yıllık çalışma saati ortalama 300-350 saat dolayındadır; buna bağlı olarak yıl cinsinden ömürleri 9-10 yıldır. Türkiye'de ise biçerdöverler daha çok müteahhitler tarafından bölgeden bölgeye gezerek ve birden fazla ürünün hasadında kullanıldığından, yıllık kullanım süreleri ortalama 1200 saat kadar olmakta, dolayısıyla mekanik ömürleri 3-4 yıl içinde dolmaktadır. Teknik açıdan bu süre sonunda hurdaya çıkarılması gereken bu biçerdöverler ekonomik zorluklar nedeniyle yoğun bir bakım-onarım desteği ile hizmette tutulmaya çalışılmaktadır. Bu durumda işletme giderleri (bakım-onarım, yağ-yakıt, işçilik v.b.) artmakta, hasatta ise ürün ve kalite kayıpları yükselmektedir. Bu denli yoğun kullanıma karşılık, parkın %29'unun 11-20 yaş arasındaki, %33'ünün ise 21 yaşın üstündeki biçerdöverlerden oluşması acilen çözülmesi gereken bir sorun olarak dikkat çekmektedir. Mekanik ömrünü doldurmuş, yaşlı biçerdöverlerle yapılan hasatta, ne kadar özen gösterilirse gösterilsin, nicesel ve nitesel ürün kayıpları kabul edilebilir seviyelerin çok üstüne çıkmaktadır. Bunun yanı sıra, aşırı yakıt tüketimleri ve yanmadaki verimsizliklerine bağlı olarak eksoz emisyon değerleri alabildiğine yükselmiş, artan arıza sıklıkları nedeniyle zaman ve iş kayıpları artmış, kaza yapma ve can güvenliği riskleri en üst düzeye çıkmış durumdadır. Bu biçerdöverlere, ne kadar çok para

harcanırsa harcansın yeni bir biçerdöver performansı kazandırılması mümkün değildir. Eski teknoloji ürünü olmaları; çağdaş biçerdöverlerin hasat performansı, yeni üretim teknolojilerine uygun donanım (Hassas tarım v.s.), çevre ve insan iş güvenliği alanlarındaki üstünlüklerine sahip olmamaları da konuyla ilgili değerlendirmede dikkate alınması gereken bir diğer önemli husustur (Evcim, 2008).

Türkiye ve AB’de 2005 yılına ait 1000 ha işlenen alana düşen biçerdöver sayısı Çizelge 5.9’da verilmiştir. AB-15’te ve AB-25’te 1000 ha işlenen alana düşen biçerdöver sayısı yaklaşık 6, Türkiye’de ise bu sayı 0,44’tür. 1000 ha başına düşen biçerdöver kullanımında Finlandiya, İsveç, Slovenya ve Almanya ilk sırayı almaktadır. Finlandiya’da 1000 ha başına düşen biçerdöver kullanımı 16,32 olup Türkiye’deki kullanımın 37,1 katıdır.

Türkiye’de traktör başına düşen makine sayısı ve tarım makinaları sayısının 1997-2006 dönemindeki gelişimi Çizelge 5.10’da verilmiştir. Traktör başına düşen makine sayısı, söz konusu makinanın yaygınlık derecesini gösterdiği gibi ne oranda kullanıldığı hakkında da bir bilgi vermektedir.

2005 yılında ülke genelinde makinalaşma düzeyi olarak traktör başına henüz bir tarım arabası ve bir pulluk düştüğü, bunları 0,57 oranıyla sırt pülverizatörü, 0,43 oranıyla kültivatör, 0,34 oranıyla dişli tırmık, 0,32 oranıyla kimyevi gübre dağıtma makinası, 0,24 oranıyla pülverizatör, 0,18 oranıyla diskaro ve su tankerinin izlediği görülmektedir. 1997-2006 döneminde Türkiye’de traktör başına düşen makine sayısındaki artış %3390 ile pamuk hasat makinasında, %410 artış mısır silaj makinasında, %409 artış patates hasat makinasında, %115 artış seyyar süt sağım makinasında, %111 artış ot silaj makinasında ve %98

artış pancar hasat makinasında olmuştur. Bu yüksek oranlı artış Türk tarımında çok az bulunan veya hiç kullanılmayan makinaların sektöre girmiş olmasından kaynaklanmaktadır.

Çizelge 5.9 Türkiye ve AB’de biçerdöver mekanizasyonu (2005 yılı).

Ülke	Biçerdöver (adet)	Tarım Alanı (1 000 ha)	Biçerdöver adet/1000 ha
Belçika	5 040	867	5,81
Bulgaristan	8 315	3 374	2,46
Çek Cum.	11 606	3 285	3,53
Danimarka	20 965	2 244	9,34
Almanya	135 000	12 101	11,16
Estonya	4 193	603	6,95
İrlanda	4 600	1 217	3,78
Yunanistan	5 513	3 759	1,47
İspanya	51 373	18 630	2,76
Fransa	80 000	19 635	4,07
İtalya	54 400	10 283	5,29
G. KıbrısRY	490	161	3,04
Letonya	6 700	1 105	6,06
Litvanya	17 440	1 946	8,96
Lüksemburg	593	62	9,56
Macaristan	12 138	4 807	2,53
Malta	28	10	2,80
Hollanda	5 600	941	5,95
Avusturya	12 087	1 453	8,32
Polonya	124 000	12 519	9,90
Portekiz	3 560	1 911	1,86
Romanya	25 779	9 828	2,62
Slovenya	2 683	203	13,22
Slovakya	3 576	1 417	2,52
Finlandiya	36 559	2 240	16,32
İsveç	40 000	2 706	14,78
B.Krallık	47 000	5 776	8,14
AB-15	502 290	83 825	5,99
AB-25	685 144	119 709	5,72
Türkiye	11 811	26 606	0,44

Kaynak: (Anonim, 2009h)’dan yararlanılarak hesaplanmıştır.

Giderek artan hasat makinası (pamuk, patates, pancar hasat makinası) sayısı kontrol yoğun işlemlerin mekanizasyonunun başladığının işareti olarak yorumlanabilir. Bu yeni oluşumda tarımsal mekanizasyonun istihdam sorunu oluşturma etkisi daha kuvvetli hissedilecektir.

Çizelge 5.10 Türkiye'de traktör başına düşen makine sayısı.

Tarımsal makineler	1997 (adet)	2006 (adet)	Değişim %	Traktör başına düşen makine sayısı adet (1997)	Traktör başına düşen makine sayısı adet (2006)
Tarım arabası (Römork)	854 171	1011577	18	0,98	0,98
Kulaklı traktör pulluğu	839 828	983 275	17	0,96	0,95
Sırt pulverizatörü	540 308	586 685	9	0,62	0,57
Kültivatör	369 040	443 776	20	0,42	0,43
Dişli tırmık	345 772	353 205	2	0,40	0,34
Kimyevi gübre dağıtma mak.	260 378	334 461	28	0,30	0,32
Pulverizatör	187 426	245 311	31	0,21	0,24
Diskli tırmık	166 617	191 360	15	0,19	0,18
Su tankeri (Tarımda kullanılan)	145 458	184 195	27	0,17	0,18
Damla sulama tesisi (1)		160 629			0,15
Süt sağma makinesi (Seyyar)	69 944	150 049	115	0,08	0,14
Derin kuyu pompa	68 525	106 627	56	0,078	0,10
Atomizer	99 984	103 125	3	0,114	0,099
Santrifüj pompa	85 270	97 622	14	0,097	0,094
Motorlu pulverizatör	65 957	73 015	11	0,075	0,070
Merdane	56 472	72 371	28	0,065	0,070
Ot tırmağı	59 662	68 566	15	0,068	0,066
Diskli traktör pulluğu	59 165	66 801	13	0,068	0,064
Üniversal ekim makinesi	69 535	63 392	- 9	0,079	0,061
Ark açma pulluğu	49 704	58 626	18	0,057	0,057
Traktörle çekilen çayır biç. mak.	79 593	46 213	- 42	0,091	0,045
Diskli anız pulluğu (Vanvey)	34 586	41 745	21	0,040	0,040
Toprak frezesi (Rotovatör)	28 300	36 601	29	0,032	0,035
Kulaklı Anız pulluğu	20 518	27 045	32	0,023	0,026
Kombikürüm (Karma tırmık)	25 115	22 374	- 11	0,029	0,022
Dipkazan (1)		22 205			0,021
Pnömatik ekim makinesi (1)		19 874			0,019
Toprak tesviye makineleri (1)		15 515			0,015
Motorlu tırpan (1)		14 034			0,014
Set yapma makinesi (1)		13 434			0,013
Biçerdöver	12 385	12 359		0,014	0,012
Balya makinesi	7 478	10 185	36	0,009	0,010
Mısır silaj makinesi	1 908	9 734	410	0,002	0,009
Rototiller (1)		9 097			0,009
Süt sağma makinesi (Sabit)	5 151	5 763	12	0,006	0,006
Kombine pancar hasat mak.	2 035	4 029	98	0,002	0,004
Toprak burgusu (1)		3 575			0,003
Ot silaj makinesi	1 224	2 585	111	0,001	0,002
Çiftlik gübresi dağıtma makinesi	1 687	1 950	16	0,002	0,002
Anıza ekim makinesi (1)		637			0,001
Kombine patates hasat makinesi	116	591	409	0,0001	0,0006
Mısır hasat makinesi	425	588	38		
Yem dağıtıcı römork (1)		463			0,0004
Pamuk toplama makinesi	10	349	3 390		
Meyve hasat makinesi (1)		265			0,0003

Kaynak: (Anonim, 2009g). (1) 2002 yılından itibaren kapsama alınmıştır.

Türkiye tarımında mekanizasyon açısından küçümsemeyecek gelişmeler sağlanmış olmakla birlikte, ulaşılan düzey tarımsal üretimimizin küresel rekabet ortamında gelişerek sürdürülebilmesi için gerekli üretim teknolojilerinin uygulanması olanağını sağlamada çok yetersiz kalmaktadır. Sorunların büyük bölümü tarımsal yapının elverişsizliği gibi ortak konulardan kaynaklanmaktadır. Bu nedenle mekanizasyon sorunlarının çözümü öncelikle tarımın yapısal sorunlarının çözümüne bağlıdır.

5.4 Traktör ve Tarım Makinaları Sektörünün Geleceği

Üretim paterni, ürün fiyatı, alternatif kredi kaynakları, kredi maliyeti gibi parametreler talebi tanımlarken; imalat sektörünün alt yapısı, tek tek makina imalatçılarının ölçeği, bölgenin veya ülkenin toplam kapasitesi arzı belirlemektedir. Talebin artması veya azalması çiftçinin gelirine bağlı bulunduğu ve dönemsel tahmini çok güç olduğundan, talebe dayalı programları yapmak güçtür. Makina arzı ise imalatçıların sadece üretim kapasiteleri ile değil bilgi birikimleri ile de bağlantılı olduğundan, o anda doğan bir talebi derhal karşılamak mümkün olmayabilir. Tarım makinası üreten bir firma için önemli olan iç ve dış pazarlardan oluşan talebi kestirebilmek ve buna uyum gösterebilmektir. Talep hacminin azalışı, talep hacminin artışı ve talep spektrumundaki değişimlere karşı yeterli elastikiyet gösterebiliyor ve gerekli hızda davranılabiliyorsa, ekonomik darboğazlar aşılabilecek, ya da kar fırsatları değerlendirilebilecek demektir. Talebi yönlendirici arz çeşitlemesi, yeni makine ve yöntemlerin önerilebilmesi, etkin pazarlama stratejilerinin uygulanabilmesi ise, bunu beceren firmaların rekabet gücünü ve kar marjlarını arttırabilecektir (Ulusoy ve Evcim, 1987).

Traktör ve tarım makinaları sektörünün büyüklüğü ve sağlığı, mal ve hizmet sunduğu tarım sektörünün sağlığına bağlıdır. Dünyada 2000'li yılların başında tarımsal üretimi etkileyecek kavram değişiklikleri ve gelişmeler yaşanmaktadır. Uluslararası rekabet gücü yüksek bir tarımsal üretim için; dünya iklim bölgelerinden en iyi şekilde yararlanmak (Global Yaklaşım), daha ucuz (Ekonomik Yaklaşım), doğayı daha az yükleyen (Ekolojik Yaklaşım) girdiler kullanmak ve çıktı/girdi oranını yükseltmeye çalışmak (Girdi Etkinliği Yaklaşımı) önem kazanmaktadır.

Dünyanın bir yöresinde bilgisayar destekli rasyonalizasyon, maliyetleri aşağı çekme, piyasa isteklerine yönelik, piyasa değişimlerini zamanında sezen ve uyum reaksiyonu gösterebilen tarımsal üretim modelleri geliştirilirken, öteki tarafında insanların yaşam ve çalışma hakkı elde etme çabası sürmektedir. Böyle bir profildeki sektöre bağımlı olan traktör ve tarım makinaları imalatı, kendi çıkarları ve gelişmesi için 'Tarım Sektörü'nü destekleyen her türlü 'Tarım Politikası'nı gündemde tutmak zorundadır. Tarım politikası çerçevesinde yapılacak düzenlemelerde;

- Pazar politikası,
- Pazar ve fiyat politikası
- Alt yapı geliştirme politikası
- Toplumun tarımdan beklediği pazarlanamaz hizmetler için ödeme gibi konular mutlaka bir bütün olarak yer almalıdır (Anonim, 1998).

Traktör ve tarım makinaları sektörünün geleceği, tarım sektörünün geleceği ile paralel olarak gelişecek veya gerileyecektir. Gelişmenin koşulu çiftçinin finans gücünün yükseltilmesidir. Bu güçlenmenin yolu VERİM ve DEĞER komponentlerinin artışına bağlıdır. Öz kaynakların yanısıra, tarım politikalarıyla desteklenen “Tarım Sektörü” sadece bu kesimin değil, “Tüm Toplum”un desteklenmesi anlamına gelecektir (Ulusoy ve Gülsoylu, 2001).

6. TARIM MAKİNALARI İMALAT SANAYİİ

6.1 Gümrük Birliği Sonrasında Türkiye’de Sanayi Malları Arasında Gerçekleştirilen Uyum Çalışmaları

Gümrük Birliği Kararı, Türkiye ve AB gümrük alanları arasında sanayi mallarının serbest dolaşımını ve üçüncü ülkelere karşı ortak bir dış ticaret politikasını amaçlamıştır. Sanayi mallarının serbest dolaşımı için tarife ve tarife dışı engellerin kaldırılmasını, üçüncü ülkelere karşı Ortak Gümrük Tarifesi ile Ortak Ticaret Politikalarının uygulanmasını ve Türk sanayi ürünlerinin, Topluluk ürünleri ile tam ve üçüncü ülkeleri ile Birlik düzeyinde rekabete açılmasını öngörmüştür. Üretim ve pazarlama alanlarındaki uyumun sağlanması konusunda da Topluluk mevzuatı esas alınmıştır.

1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı (OKK) hükümleri doğrultusunda, Türkiye ile AB arasında sanayi ürünleri ticaretinde gümrük vergileri 1 Ocak 1996 itibarıyla sıfırlanmış ve Türkiye üçüncü ülkelere karşı Ortak Gümrük Tarifesi (OGT) uygulamaya başlamıştır.

1 Ocak 2008 tarihi itibarıyla yürürlüğe giren “İthalat Rejimi” de aynı çerçevede ve Gümrük Birliği kapsamındaki yükümlülüklerimizin yanı sıra, DTÖ taahhütlerimiz ve üçüncü ülkelerle imzalanan serbest ticaret anlaşmalarının hükümleri dikkate alınarak hazırlanmıştır. Bu kapsamda, sanayi ürünleri itibarıyla üçüncü ülkeler için Gümrük Birliği öncesinde %16 seviyesinde olan ortalama gümrük vergisi oranı, 2008 yılı İthalat Rejimi kapsamında %4,1 seviyesine gerilemiştir. Gümrük vergilerinin AB ve EFTA'ya karşı sıfırlanması, üçüncü ülkelere karşı ise

OGT seviyesine indirilmesi, Gümrük Birliği öncesinde bir çok sanayi sektöründe, rekabet gücünün bu indirimleri kaldıramayacağı ve bunun sonucunda faaliyetlerine son vermek zorunda kalacakları endişesine yol açmıştır. Ancak, 1980'li yıllarda uygulamaya konulan ihracata dayalı dışa açık ekonomik politikalar, ülkemizi uluslararası rekabete açarak, bir çok sanayi sektörünü bu rekabete kendilerini hazırlama yönünde teşvik etmiştir. Bu durum, öngörülen endişelerin büyük oranda yersiz olduğunu ortaya koymuştur (Anonim, 2009o).

1/95 sayılı OKK ile, malların serbest dolaşımının teminat altına alınması için ticaret politikasının yanı sıra rekabet, fikri mülkiyet, standartlar ve teknik mevzuat uyumu gibi ticareti doğrudan veya dolaylı etkileyen tüm alanlarda 2 ila 5 yıllık geçiş süreleri çerçevesinde AB mevzuatına uyum sağlanması zorunlu kılınmıştır. Bu mevzuatın büyük bir kısmı ile ilgili uyum çalışmaları tamamlanmış ve uygulamaya konulmuştur.

Bu kapsamda, 1/95 sayılı OKK çerçevesinde Gümrük Birliği'nin düzgün işlemesi ve Ortak Ticaret Politikası'na uyum kapsamında ihracat ve ithalatta ortak kurallar, kotaların yönetimi, dampingli ve sübvansiyonlu ithalata karşı korunma, dahilde ve hariçte işleme rejimlerine ilişkin mevzuat AB ile uyumlu hale getirilmiştir (Anonim, 2009o).

6.1.1 Topluluk tercihli rejimine uyum

AB'nin üçüncü ülkelere yönelik tercihli rejimlerine uyum sağlanması yönündeki çalışmalar halihazırda devam etmektedir. EFTA

lkeleri ile 1992 yılında tamamlanan serbest ticaret anlaşmasının (STA) ardından bu yöndeki çalışmalar Gümrük Birliği ile ivme kazanmış ve 1996 yılından itibaren İsrail, Macaristan, Romanya, Litvanya, Çek ve Slovak Cumhuriyetleri, Estonya, Letonya, Slovenya, Bulgaristan, Makedonya, Polonya, Hırvatistan, Bosna-Hersek, Filistin, Tunus, Fas, Suriye, Mısır, Arnavutluk ve Gürcistan ile serbest ticaret anlaşmaları imzalanarak yürürlüğe konulmuştur. Bununla birlikte, Macaristan, Litvanya, Çek ve Slovak Cumhuriyetleri, Estonya, Letonya, Slovenya ve Polonya'nın 1 Mayıs 2004 tarihinde (Bulgaristan ve Romanya'nın ise 1 Ocak 2007 tarihinde) AB'ye üye olmaları nedeniyle, ülkemiz ile anılan ülkeler arasındaki STA'lar 30 Nisan 2004 itibarıyla (Bulgaristan ve Romanya ile 1 Ocak 2007 itibarıyla) feshedilmiş ve bu ülkelerle olan ticaret Gümrük Birliği kapsamında gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Karadağ ile 26 Kasım 2008 tarihinde imzalanan STA'nın onay süreci ise devam etmektedir (Anonim, 2009o).

6.1.2 Teknik mevzuat uyumu

Dünya ticaretinde gümrük vergisi eş etkili vergiler ve miktar kısıtlamalarının kademeli olarak ortadan kalkması ile yerli sanayinin uluslararası rekabete karşı korunması amacıyla ülkeler teknik engeller olarak adlandırılan düzenlemelere başvurmuşlardır. Tüketicilerin can ve mal güvenliği, bitki ve hayvan varlığı ve sağlığı ve çevrenin korunması temeline dayandırılan söz konusu engellerin ticarete olumsuz etkisini gidermek amacıyla ekonomik entegrasyonlar çerçevesinde karşı tedbirler geliştirilmiştir. Teknik mevzuat uyumu Gümrük Birliği'nden doğan bir yükümlölük olmakla birlikte Türkiye'nin adaylığı ile birlikte tam entegrasyonun gereklerinden birine dönüşmüştür (Anonim, 2004).

Ticarette teknik engellerin kaldırılması, test ve belgelendirme alanında alt yapı düzenlemelerinin geliştirilmesi amacıyla Türk Akreditasyon Kurumu-TÜRKAK 1999 yılında kurularak faaliyete geçmiş, Gümrük Birliği Kararı'nın 8-11. maddeleri çerçevesinde, ticarette teknik engellerin kaldırılmasına yönelik mevzuat uyumu çalışmalarına hız verilmiştir. Bugüne kadar 2/97 sayılı OKK (Ortaklık Konseyi Kararı) kapsamındaki AB mevzuatının yarısından fazlası ilgili kamu kurum ve kuruluşlarınca uyumlaştırılarak milli mevzuatımıza yansıtılmıştır. Bu alanda AB direktiflerine uyumun hukuki dayanağını teşkil eden "Ürünlerle İlişkin Teknik Mevzuatın Hazırlanması ve Uygulanmasına Dair Kanun", kısa adıyla "Çerçeve Kanun", 11 Temmuz 2001 tarih ve 24459 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak 11 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Söz konusu kanunun 5 adet uygulama yönetmeliğinden 4'ü yürürlüğe konulmuştur. Bu sayede taraflararası ticarette tarife dışı engellerin tamamen ortadan kaldırılmasının yanı sıra, tüketicinin korunması ve ithalatın uluslararası kabul görmüş normlar çerçevesinde kontrol edilmesi hedeflenmektedir (Anonim, 2009o).

6.1.3 Rekabet kuralları

Malların serbest dolaşımını güvence altına almak ve AB iç pazarına entegre olmak amacıyla devlet yardımları, fikri ve sınai mülkiyet hakları, vergilendirme gibi rekabeti doğrudan ilgilendiren hususlarda uluslararası normlara ve standartlara uyumluluk açısından ihtiyaç duyulan düzenlemeler hayata geçirilmiştir. Böylelikle, rekabetin korunması alanında AB iç pazarına eş düzeyde bir koruma sağlanmaya çalışılmış ve bu kapsamda, karşılıklı ticarette gündemde olan en önemli sorunlar arasında yer alan Türkiye aleyhine açılan anti damping ve anti

sübvansiyon soruşturmalarının Gümrük Birliği ertesinde ortadan kaldırılması hedefi de gözetilmiştir (Anonim, 2009o).

Ortak rekabet politikasına uyum sağlanması amacıyla ülkemizde hayata geçirilen düzenlemeler arasında; Rekabet Kurulu'nun oluşturulması, devlet yardımları mevzuatının dünya ve AB normlarıyla uyumlu hale getirilmesi, fikri-sınai-ticari mülkiyet haklarına ilişkin uluslararası sözleşmelere ülkemizin taraf olması ve uygulanması, Patent Enstitüsü'nün etkin biçimde çalıştırılması gibi hususlar yer almaktadır.

Gümrük Birliği'nin yürürlüğe girdiği tarihten bugüne gerçekleştirilen uyum çalışmaları değerlendirildiğinde, 1996 yılında tesis edilen Gümrük Birliği'nin, taraflar arasında ileri düzeyde bir entegrasyon sağladığı ve Türkiye'yi özellikle ortak ticaret ve rekabet alanlarındaki AB müktesebatının üstlenilmesi ve uygulanması bakımından diğer aday ülkelere göre oldukça ileri bir konuma getirdiği görülmektedir (Anonim, 2009o).

Gümrük Birliği çerçevesinde Türkiye, ortak ticaret politikasına ilişkin önlemlerin yanı sıra, teknik mevzuat, fikri ve sınai mülkiyetin korunması, devlet yardımları, ticari nitelikli devlet tekelleri ve rekabet hukuku alanlarında da AB mevzuatına önemli ölçüde eşdeğer düzenlemeleri hayata geçirmiş bulunmaktadır. Bu süreçte vurgulanması gereken önemli bir husus, Türkiye'nin söz konusu kapsamlı düzenlemeleri AB'den ciddi ölçülerde teknik ya da mali destek almadan gerçekleştirmiş olmasıdır. Türkiye, Gümrük Birliği kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirirken gerek idari gerekse ekonomik yapısının yeni koşullara uyum gösterebilme kapasitesini ortaya koymuştur (Anonim, 2009o).

6.2 Türkiye’de Tarım Makinaları İmalat Sanayi’nin Mevcut Durumu

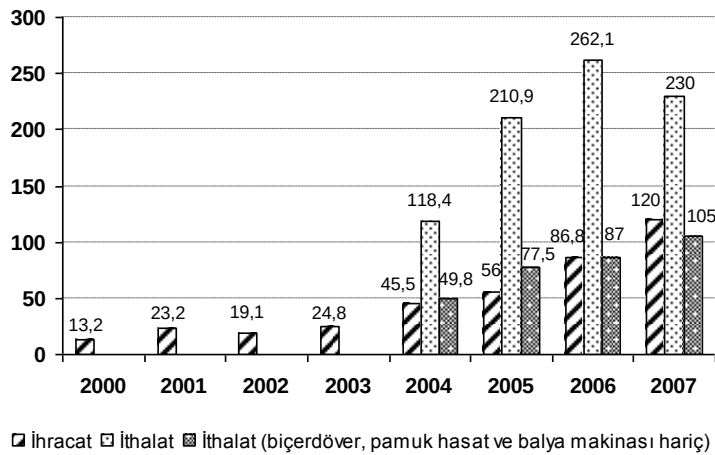
Tarım Makinaları İmalat Sanayii, tarımsal üretimin (Bitkisel ve Hayvansal) tohum, gübre, su v.b. girdileri arasında yer alan ve uygulanan üretim teknolojisinin düzeyi oranında önemi artan tarımsal mekanizasyon girdisi için gerekli güç kaynağı, makine ve ekipmanların üretildiği bir sektördür (Anonim, 2001b).

Türk Tarım Alet ve Makinaları İmalatçıları Birliği’nin (TARMAKBİR) verilerine göre ülkemizde yaklaşık 1000 kadar tarım makinası imalatçısı bulunmakta ve 130 kadar farklı tarım makinası üretilmektedir. Az sayıda orta ölçekli kuruluş dışındakiler küçük boyutlu işletmelerdir. Sektördeki firmaların yarısından çoğu teknik eleman olmaksızın, 10 kişiden az sayıda personel çalıştırmaktadır. Firma sayısının çokluğu kapasite fazlalığı yaratmaktadır. Pazar konumunu koruyamayan bazı firmalar kapanma durumuna düşmüşler ve küçülmek zorunda kalmışlardır. Küçük firmaların çoğunun pazarı, bulundukları yerleşim bölgeleri ile bunların yakın çevresidir. Sektördeki kuruluş kapasite, kapasite kullanım oranı, üretilen değer ve istihdama ilişkin çok sağlıklı veriler yoktur (Evcim ve Ulusoy, 2006).

Tarım makinaları dış ticareti ile ilgili durum TARMAKBİR kaynaklı olarak şöyle değerlendirilmektedir. 1993 yılında 6,15 Milyon USD olan ihracat, 2000 yılında 16,3 Milyon USD, 2001 yılında 26 Milyon USD, 2002 yılında 26,46 Milyon USD, 2003 yılında 33,35 Milyon USD, 2004 yılında 45,5 Milyon USD, 2005 yılında ise 55,4 Milyon USD’ye ulaşmıştır. 2006 yılında ihracat %50 artarak 83,3 Milyon dolara, 2007 yılı ihracatı ise %44 artışla 120 Milyon dolar seviyesine

ulaşmıştır. Bu rakamlara aynı gümrük tarifelerinde değerlendirilen zirai amaçla kullanılan pompalar, traktör emniyet kabinleri, toprak tesviye ekipmanları, selektör, tahıl kurutma makinaları ve tarımsal güç kaynakları aksam ve parçaları dahil edilmemiştir (Evcim ve Ulusoy, 2006, İleri, 2008).

Tarım makinaları sektöründe, bugün imal edilen makinalara bakıldığında, ithalat baskısı altında olmadığı düşünülmektedir. Buna karşın ithalat, ihracatın 2 katından fazladır (Şekil 6.1). Bunun temel nedeni, Türkiye’de 2006 yılında imalatına başlanan biçerdöverin 100 Milyon USD, balya makinasının 15 Milyon USD dolayındaki ithalat hacmi ile önemli bir yer tutmasıdır. Bunların yanısıra pamuk hasat makinası, süt sağım tesisleri, süt soğutma tankları, kombine hasat makinaları, çim biçme, sırt tipi ilaçlama ve yem hazırlama makinaları en çok ithal edilen tarım makinaları arasındadır. İthalatı yapılan bu makinaların büyük bir kısmı, yerli imalatı olmayan veya büyük parsel ve işletmelere uygun kapasite ve modellerde makinalardır (Evcim ve Ulusoy, 2006).

Şekil 6.1 Türkiye’de ekipman grubunda yıllara göre ihracat ve ithalat (değer, USD) Kaynak: (İleri, 2008).

Sektörün geleceğe yönelik en büyük sorunu, bugün pek önemli görülmeyen rekabet gücü ve buna bağlı ölçek sorunudur. Tarım makinaları imalat sektöründe faaliyet gösteren firmalar KOBİ niteliğinde olup, aynı zamanda, yine KOBİ niteliğindeki yan sanayi kuruluşlarının müşterisi durumundadır. Geçmişte mümkün olduğunca fazla komponenti kendi bünyesinde imal eden yapı, daha düşük maliyetle daha kaliteli komponent sağlanabildiği için yan sanayi işbirliğine dönüşmektedir. KOBİ'lerin yapısı ve mali imkanları teknik kadroları genişletmeye, geliştirilmiş teknolojileri satın alarak kullanmaya yeterli değildir. Yüksek teknolojilerde rekabet gücü arttığından, düşük ve orta teknolojilerin uygulandığı KOBİ'lerin sadece fiyat avantajıyla yaşamaları mümkün değildir. Çünkü sanayi bakımından gelişmekte olan ülkeler, geleceğin ciddi rakipleri olarak bu segmenttedir (Evcim ve Ulusoy, 2006).

Türkiye'nin 2002-2007 döneminde toprak işleme ve ekim makinalarında ihracatının en fazla artış gösterdiği AB ülkeleri; Fransa, Bulgaristan, Yunanistan, Birleşik Krallık ve Almanya olmuştur. Bu dönemde söz konusu makina grubu ithalatının en fazla yapıldığı ülke ise İtalya'dır (Çizelge 6.1).

Çizelge 6.1 Türkiye-AB ülkeleri arasında 2002-2007 döneminde 8432 GTİP kodunda (toprağı hazırlama, işleme ve ekme makinaları) ithalat ve ihracat değerleri.

	İthalat Değeri (1000 EURO)						İhracat Değeri (1000 EURO)					
Ülke	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Belçika	216,54	140,74	31,21	102,76	116,04	124,09	121,77	243,68	671,13	588,42	360,03	330,29
Bulgaristan		9,18	22,49	1,62	23,65	5,54	572,33	1.191,93	1.888,84	2.852,87	2.773,47	4.476,41
Çek Cum.	1,55	7,57		0,27	0,39	0,63	37,27	6,04	0,15		1,33	
Danimarka	15,85	1,3	164,72		164,3	53,71	6,42		18,19	184,94	195,14	28,85
Almanya	166,64	256,36	286,44	419,25	605,29	740,18	61,29	189,71	562,62	664,93	1.431,28	1.851,45
İrlanda			14,91	258,92	1.132,2	130,98	70,38	54,36	60,4	101,88	273,03	200,46
Yunanistan	62,87		76,71	175,58	174,63	10,05	924,67	1.820,55	2.063,68	1.903,55	1.729,94	2.170,38
İspanya	208,46	600,34	2.000,04	1.715,83	3.142,13	877,87	6,95	58,2	132,95	28,83	1,37	24,2
Fransa	291,44	609,63	942,74	1.484,76	2.908,36	889,98	2.971,88	3.927,14	4.926,59	5.240,48	7.007,49	8.152,75
İtalya	1.029,71	2.807,36	3.911,73	8.686,08	9.571,03	9.799,56	287,42	593,66	747,93	924,93	2.383,96	1.009,6
GKıbrısRY							14,33					
Litvanya												0,03
Macaristan			13,81			28,67		0,84	0,01		76,06	42,37
Malta								11,86	4,82	14,01	7,82	12,54
Hollanda	106,37	204,42	359,25	1.040,65	512,26	715,38	68,2	104,67	35,17	31,03	96,96	323,73
Avusturya	4	141,09	300,28	175,31	236,04	69,6	0,11	1,19	3,1	11,61	22,64	45,66
Polonya			25,35		6,76	40,74	27,47		45,38	2,66	81,92	98,43
Portekiz	1,03			10,03	0,3		125,64	379,57	221,85		17,36	0,18
Romanya			17,85	49,4	73,77	80,3	23,15	19,51	72,14	156,3	645,3	131,05
Slovenya		0,03		0,29	4,63		7,28	143,1	281,45	46,05	39,75	9,91
Slovakya			5,51				0,15	0,36	0,02			8,33
Finlandiya						0,03			0,08	14,17		1,59
İsveç	5,95	6,95	3	69,8	7,56	3,7		2,45	5,74	29,94	1,78	
B.Krallık	296,91	156,81	143,24	67,98	186,08	310,19	468,55	125,62	678,19	526,33	1.407,89	1.859,3
AB-25	2.407,32	4.932,68	8.278,94	14.207,51	18.768	13.795,365	199,78	7.663	10.459,45	10.313,76	15.135,75	16.170,05
AB-27	2.407,32	4.941,788	8.319,28	14.258,53	18.865,42	13.881,25	795,268	8.874,44	12.420,43	13.322,93	18.554,52	20.777,51

Kaynak: (Anonim, 2009p).

Türkiye 2007 yılında toprak işleme ve ekim makinalarında Fransa (7,3 Milyon Euro), Bulgaristan (4,4 Milyon Euro), Yunanistan (2,2 Milyon Euro), Birleşik Krallık (1,5 Milyon Euro) ve Almanya (1,1 Milyon Euro) ile dış ticaret fazlası verirken, dış ticaret dengesinde en fazla açığı İtalya (8,8 Milyon Euro) ile vermektedir (Çizelge 6.2).

Çizelge 6.2 2002- 2007 yılları arasında Türkiye'nin AB'ye 8432 GTİP kodunda (toprağı hazırlama, işleme ve ekme makinaları) dış ticareti.

	Dış Ticaret Dengesi (1000 Euro)					
Ülke	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Belçika	-94,8	102,9	639,9	485,7	244	206,2
Bulgaristan		1 182,8	1 866,4	2 851,3	2 749,8	4 470,9
Çek Cum.	35,7	-1,5			0,9	
Danimarka	-9,4		-146,5		30,8	-24,9
Almanya	-105,4	-66,7	276,2	245,7	826	1 111,3
İrlanda			45,5	-157	-859,2	69,5
Yunanistan	861,8		1 987	1 728	1 555,3	2 160,3
İspanya	-201,5	-542,1	-1 867,1	-1 687	-3 140,8	-853,7
Fransa	2 680,4	3 317,5	3 983,9	3 755,7	4 099,1	7 262,8
İtalya	-742,3	-2 213,7	-3 163,8	-7 761,2	-7 187,1	-8 790
Macaristan			-13,8		76,1	13,7
Hollanda	-38,2	-99,8	-324,1	-1 009,6	-415,3	-3 91,7
Avusturya	-3,9	-139,9	-297,2	-163,7	-213,4	-23,9
Polonya			20		75,2	57,7
Portekiz	124,6				17,1	
Romanya			54,3	106,9	571,5	50,8
Slovenya		143,1		45,8	35,1	
Slovakya			-5,5			
Finlandiya						1,6
İsveç		-4,5	2,7	-39,9	-5,8	
B.Krallık	171,6	-31,2	535	458,4	1 221,8	1 549,1
AB-25	2 792,5	2 730,4	2 180,5	-3 893,8	-3 632,3	2 374,7
AB-27	3 387,9	3 932,7	4 101,2	-935,6	-310,9	6 896,3

2007 yılında Türkiye'nin en çok hasat harman makinası ithal ettiği ülke 25,5 Milyon Euro ile İtalya, 14,2 Milyon Euro ile Belçika, 12,4 Milyon Euro ile Polonya olmuştur. 2002-2007 yılları arasında söz konusu makina grubu ithalatının azalma gösterdiği Çizelge 6.3'te görülmektedir.

Çizelge 6.3 Türkiye-AB ülkeleri arasında 2002-2007 döneminde 8433 GTİP kodunda [hasat ve harman, ürün işleme makineleri ve (ot ve saman balyalama mak. hariç)] ithalat ve ihracat değerleri.

Ülke	İthalat Değeri (1000 EURO)						İhracat Değeri (1000 EURO)					
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Belçika	4.191,89	2.032,04	7.062,96	27.690,55	17.931,63	14.168,86	31,82	13,9	230,57	11,26		186,4
Bulgaristan		1,47			33,08		46,22	118,56	129,42	384,63	761,1	843,3
Çek Cum.		22,82	46,07	146,58	103,17	76,97	0,11				2	4,31
Danimarka	177,49	110,86	340,56	373,25	187,2	297,56	50,19	93,93	74,13	86	135,97	111,76
Almanya	1.380,9	2.255,14	11.996,58	26.693,51	19.623,02	7.961,03	310,12	71,28	153,16	142,82	250,18	442,41
Estonya									0,34	0,1	7,05	9,98
İrlanda					7,04	17,66	6,81		1,01		160,89	14,96
Yunanistan	38,66	14,24	186,19	103,73	310,08	244,68	470,56	463,61	555,73	536,08	697,75	703,8
İspanya	585,89	559,96	1.930,53	3.052,27	105,1	902,63	19,74	33,76	128,97	120,03	77,46	118,21
Fransa	171,74	649,77	1.685,54	2.095,95	2.277,53	3.162,31	239,7	1.070,16	2.058,73	2.183,29	1.176,77	2159
İtalya	5.248,45	11.032,34	27.948,57	35.677,16	33.004,15	25.469,03	194,16	94,97	130,62	496,8	329,43	3.038,26
G Kıbrıs RY							0,33				9,51	
Letonya							70,27					3,49
Litvanya							1.037,65					
Lüksemburg			1,69									
Macaristan		1,43	458,1	570,91	1.072,91	109,79		84,07	6,46	0,96	18,44	
Malta										3,6	4,15	4,12
Hollanda	109,32	1.007,6	1.676,69	1.324,76	3.340,61	5.250,25	48,98	28,58	172,83	35,44	27	190,68
Avusturya	273,6	588,59	3.015,42	4.509,62	2.646,71	1.273,58	0,03	39,77	3,18	40,88	11,78	14,18
Polonya	119,14		7.143,96	15.441,28	21.246,67	12.435,18	8,42		35,12	1,3	14,37	65,3
Portekiz				31,05			1,77	46,42	45,86	0,97		0,25
Romanya		11		286	24	8,61	29,94	4,42	31,86	384,98	594,38	578,61
Slovenya	101,69	29,48	2,57	390,92	307,26	61,71	365,49	104,43	102,21	264,17	4,65	4,27
Slovakya					0,1	24,3	1,44	2,87	1,62		46,23	84,25
Finlandiya			413,23	2.351,87	3.610,23	458,39	0,16				231,64	3,82
İsveç	33,99	29,99	64,05	18,96	543,61	22,02	1,61		3,03		0,49	1,61
B.Krallık	425,27	815,86	490,5	930,12	2.205,04	1.098,45	313,52	70,72	73,95	2,18	17,67	47,16
AB-25	12.858,03	19.150,12	64.463,21	121.402,51	108.522,1	73.034,43	3.172,88	2.218,473	3.777,523	3.925,88	3.223,47	2.208,22
AB-27	12.858,03	19.162,59	64.463,21	121.688,51	108.579,1	73.043,01	3.249,04	2.341,45	3.938,84	4.695,49	4.578,88	3.630,13

Kaynak: (Anonim, 2009p).

Türkiye 2007 yılında Romanya (570 bin Euro), Yunanistan (459 bin Euro) ve Slovakya (60 bin Euro) ile hasat harman makinelerinde dış ticaret fazlası verirken, dış ticaret dengesinde en fazla açığı İtalya (22,4 Milyon Euro), Belçika (yaklaşık 14 Milyon Euro) ve Polonya (12,4 Milyon Euro) ile vermektedir (Çizelge 6.4).

Çizelge 6.4 2002- 2007 yılları arasında Türkiye'nin-AB'ye 8433 GTİP kodunda [hasat ve harman, ürün işleme makineleri ve (ot ve saman balyalama mak. hariç)] dış ticareti.

	Dış Ticaret Dengesi (1000 Euro)					
Ülke	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Belçika	-4 160,1	-2 018,1	-6 832,4	-27 679,3		-13 982,5
Bulgaristan		117,1			728,0	
Çek Cum.					-101,2	-72,7
Danimarka	-127,3	-16,9	-266,4	-287,3	-51,2	-185,8
Almanya	-1 070,8	-2 183,9	-11 843,4	-26 550,7	-19 372,8	-7 518,6
İrlanda					153,9	-2,7
Yunanistan	431,9	449,4	369,5	432,4	387,7	459,1
İspanya	-566,2	-526,2	-1 801,6	-2 932,2	-27,6	-784,4
Fransa	68,0	420,4	373,2	87,3	-1 100,8	-1 003,3
İtalya	-5 054,3	-10 937,4	-27 818,0	-35 180,4	-32 674,8	-22 430,8
Macaristan		82,6	-451,6	-570,0	-1 054,5	
Hollanda	-60,3	-979,0	-1 503,9	-1 289,3	-3 313,6	-5 059,6
Avusturya	-273,6	-548,8	-3 012,2	-4 468,7	-2 634,9	-1 259,4
Polonya	-110,7		-7 108,8	-15 440,0	-21 232,3	-12 369,9
Portekiz				-30,8		
Romanya		-6,6		99,0	570,4	570,0
Slovenya	263,8	75,0	99,6	-126,8	-302,6	-57,4
Slovakya					46,1	60,0
Finlandiya					-3 378,6	-454,6
İsveç	-32,4		-61,0		-543,1	-20,4
B.Krallık	-111,8	-745,1	-416,6	-927,9	-2 187,4	-1 051,3
AB-25	-9 685,2	-16 931,7	-60 685,7	-117 477,0	-105 299,0	-65 826,2
AB-27	-9 609,0	-16 821,1	-60 524,4	-116 993,0	-104 000,0	-64 412,9

Türkiye'nin 2007 yılında en fazla süt sağım makinaları ithalatı yaptığı AB ülkeleri; Almanya (5,6 Milyon Euro), Danimarka (3,3 Milyon Euro), Fransa (2,4 Milyon Euro), İtalya (2,3 Milyon Euro) ve İsveç (2 Milyon Euro) olmuştur. 2002-2007 yılları arasında söz konusu makina grubu ithalatının dalgalı bir seyir izlediği Çizelge 6.5'te görülmektedir.

Çizelge 6.5 Türkiye-AB ülkeleri arasında 2002-2007 döneminde 8434 GTİP kodunda (süt sağma makinaları ve sütçülükte kullanılan makine ve cihazlar) ithalat ve ihracat değerleri.

	İthalat Değeri (1000 EURO)						İhracat Değeri (1000 EURO)					
Ülke	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Belçika		2,65		17,12	9,65	112,67		8,78	4,59	9,07	4,83	38,91
Bulgaristan		5,54	0,51	122	30,7	81,64	1,14		2,67	3,86	209,54	68,77
Çek Cum.	130,96										5,73	
Danimarka	1 086,75	781,99	532,68	712	745,96	3 308,32			0,1	2,5	7,64	3,7
Almanya	2 176,94	1 551,27	2 093,16	2 523,74	4 227,98	5 653,64	70,44	41,61	1,48	97,56	38,75	50,88
İrlanda			14,25	14,63		16,8						7,18
Yunanistan	3,39					60,64		6,66	40,13	139,4	285,56	365,2
İspanya		11,81	44,5	16,21	186,82	140,38						
Fransa	2 512,95	900,79	6 038,31	5 919,99	2 635,82	2 358,63		16,64	33,64	50,89	52,63	86,35
İtalya	38,51	77,57	555,88	1 356,57	1 336,38	2 267,63	111,41	135,51	63,74	90,22	152,51	224,96
GKıbrısRY							1,5	2,95				
Litvanya							0,07				12,13	4,86
Macaristan					2,1		0,49	0,8		0,64		
Malta										0,85	1,6	1,36
Hollanda	410,1	226,03	33,05	230,02	445	541,47	79,93	8,98	2,57	37,9	36,31	52,1
Avusturya	31,94	8,42	39,1	52,95	165,54	122,74		0,23				6,4
Polonya	4,83		138,37	183,83	171,4	11,62	1,48			22,96	71,63	33,2
Portekiz												
Romanya				1,72		17,98	19,32	69,35	53,78	2196,25	4741,06	325,22
Slovakya												17,42
Finlandiya			78,13		14,79							
İsveç	452,68	1 193,74	710,77	269,87	734,95	2 018,07		5,12	8,79	0	100,76	1,43
B.Krallık	124,79	660,48	24,38	107,62	180	449,6			7,48	1,64	2,34	14,64
AB-25	6 973,84	5 414,75	10 302,58	11 404,55	10 856,39	17 062,21	265,32	227,28	162,52	453,63	772,42	908,59
AB-27	6 973,84	5 420,29	10 303,09	11 528,27	10 887,09	17 161,83	285,78	296,63	218,97	2653,74	5723,02	1302,58

Kaynak: (Anonim, 2009p).

Türkiye 2007 yılında Romanya (307 bin Euro), Yunanistan (305 bin Euro) ve Polonya (22 bin Euro) ile süt sağım makinalarında dış ticaret fazlası verirken, diğer AB ülkeleri arasında en fazla Almanya (5,7 Milyon Euro), Danimarka (3,3 Milyon Euro), Fransa (2,2 Milyon Euro), İtalya ve İsveç (2 Milyon Euro) ile dış ticaret dengesinde açık vermektedir (Çizelge 6.6).

Çizelge 6.6 2002-2007 yılları arasında Türkiye'nin AB'ye 8434 GTİP kodunda (süt sağma makinaları ve sütçülükte kullanılan makine ve cihazlar) dış ticareti.

	Dış Ticaret Dengesi (1000 Euro)					
Ülke	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Belçika		6,13		-8,05	-4,82	-73,76
Bulgaristan			2,16	-118,14	178,84	-12,87
Danimarka			-532,58	-709,5	-738,32	-3 304,62
Almanya	-2 106,5	-1 509,66	-2 091,68	-2 426,18	-4 189,23	-5 692,76
İrlanda						-9,62
Yunanistan						304,56
Fransa		-884,15	-6 004,67	-5 869,1	-2 583,19	-2 272,28
İtalya	72,9	57,94	-492,14	-1 266,35	-1 183,87	-2 042,67
Hollanda	-330,17	-217,05	-30,48	-192,12	-408,69	-489,37
Avusturya		-8,19				-116,34
Polonya	-3,35			-160,7	-99,77	21,58
Romanya				2 194,53		307,24
İsveç		-1 188,62	-701,98	-269,87	-634,19	-2 016,64
B.Krallık			-16,9	-105,98	-177,66	-434,96
AB-25	-6 708,52	-5 187,47	-10 140,1	-10 950,9	-10 084	-16 153,6
AB-27	-6 688,06	-5 123,66	-10 084,1	-8 874,53	-5 164,07	-15 859,3

2002-2007 yılları arasında Türkiye ile AB-27 ülkesi arasında traktör ithalat ve ihracatının dalgalı bir seyir izlediği Çizelge 6.7'de görülmektedir. Türkiye'nin AB-27'den traktör ithalatı 2006 yılında bir önceki yıla göre % 17 oranında artmış, 2007 yılında ise % 49 oranında azalmıştır. Türkiye'nin AB-27'ye traktör ihracatı 2006 yılında bir önceki yıla göre %31 oranında artmış, 2007 yılında ise %18 oranında azalmıştır.

Çizelge 6.7 Türkiye-AB ülkeleri arasında 2002-2007 döneminde 870190 GTİP kodunda [tekerlekli zirai traktörler ve ormancılıkta kullanılan tekerlekli traktörler (motorlu çapalar hariç)] ithalat ve ihracat değerleri.

	İthalat Değeri (1000 EURO)						İhracat Değeri (1000 EURO)					
Ülke	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Belçika		2,65	6 600,55	6 217,99	4 911,99	266,03	7,75	2 376,94	12 283,65	540,84	153,07	159,83
Bulgaristan				18,39	18,7	70,71	6,57	168,31	481,59	716,39	827	1 419,74
Çek Cum.				264,68	367,46	4 085,09						
Danimarka		2,02			1,34	50,88	5,57		27,56			
Almanya	107,6	4 203,82	13 185,89	9 651,63	15 358,28	13 846,44	163,3	79,09	143,19	160,89	476,68	916,48
İrlanda		23,89			15,3		76,92			0,08	11,56	
Yunanistan							15,85			82,05	203,55	216,65
İspanya		93,15	85,8	84,59	1 335,89	1 063,64	15,67	66,7	181,47	151,84	647,94	523,55
Fransa		184,91	2 647,62	13 086,29	15 025,01	1 412,1	52,67	345,47	411,79	450,37	801,66	895,99
İtalya	2 771,92	9 476,24	36 857,13	61 465,31	67 847,56	38 678,73	047,09	63 073,94	35 540,47	934,21	1 360,25	1 188,99
GKıbrısRY										11,56		
Letonya											55,03	
Macaristan								60,85	1 006,85		8,17	135,27
Malta									21,11	16,83	8,77	14,2
Hollanda		120,14	152,18	99,99	53,48	228,72	82,79	8,4		160,54	626,24	24,21
Avusturya	90,33	49,73	14,76	294,18	1 245,7	2 992,36	11,63	24,43	63,8	67,98	545,61	410,37
Polonya												
Portekiz									51,13	2 125,65	2 341,02	1 285,05
Romanya	467,5	4 667,21	8 603,34	6 111,57	5 962	7,96		359	2 570,61	4 840,54	5 078,6	2 709,7
Slovenya								1 165,28			80,44	
Finlandiya	1 770	736,15	9 303,62	9 943,91	7 430,65	533,15						108,6
İsveç		13,35										
B.Krallık	1 533,34	1 879,81	9 542,87	11 107,71	18 372,43	7 687,51	230,87	257,17	216,14	351,01	720,71	1 391,62
AB-25	6 273,19	16 785,86	78 390,42	112 216,3	131 976,6	70 844,62	3 710,11	67 569,55	52 953,39	5 055,9	8 040,7	7 286,95
AB-27	6 740,69	21 453,07	86 993,76	118 346,2	137 957,3	70 923,29	3 716,68	68 096,86	56 005,59	10 612,83	13 946,3	11 416,39

Kaynak: (Anonim, 2009p).

2007 yılı itibariyle Türkiye'nin AB'den en çok traktör ithalatı yaptığı ülke 38,7 Milyon Euro ile İtalya'dır. Bu ülkeyi sırasıyla Almanya (13,8 Milyon Euro), Birleşik Krallık (7,7 Milyon Euro) ve Çek Cumhuriyeti (4,1 Milyon Euro) izlemektedir. Türkiye'nin traktör ihracatı

yaptığı ülkeler ise sırasıyla 2,7 Milyon Euro ile Romanya, 1,4 Milyon Euro ile Bulgaristan, 1,4 Milyon Euro ile Birleşik Krallık, 1,3 Milyon Euro ile Portekiz ve 1,2 Milyon Euro ile İtalya'dır.

Çizelge 6.8 2002-2007 yılları arasında Türkiye'nin AB'ye 870190 GTİP kodunda [tekerlekli zirai traktörler ve ormancılıkta kullanılan tekerlekli traktörler (motorlu çapalar hariç)] dış ticareti.

	Dış Ticaret Dengesi (1000 Euro)					
Ülke	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Belçika		2 374,3	5 683,1	-5 677,2	-4 758,9	-106,2
Bulgaristan				698,0	808,3	1 349,3
Almanya	55,7	-4 124,7	-13 042,7	-9 490,7	-14 881,6	-12 930,0
İrlanda					-3,7	
Yunanistan						216,7
İspanya		-26,5	95,7	67,3	-688,0	-540,1
Fransa		160,6	-2 235,8	-12 635,9	-14 223,4	-516,1
İtalya	275,2	53 597,7	-1 316,7	-60 531,1	-66 487,3	-37 489,7
Hollanda		-111,7		60,6	572,8	-204,5
Avusturya	-78,7	-25,3	49,0	-226,2	-700,1	-2 582,0
Portekiz						1 285,1
Romanya		-4 308,2	-6 032,7	-1 271,0	-883,4	2 701,7
Finlandiya						-424,6
B.Krallık	-1 302,5	-1 622,6	-9 326,7	-10 756,7	-17 651,7	-6 295,9
AB-25	-2 563,1	50 783,7	-25 437,0	-107 160,0	-123 936,0	-63 557,7
AB-27	-3 024,0	46 643,8	-30 998,2	-107 733,0	-124 011,0	-59 506,9

Türkiye 2007 yılında Romanya (2,7 Milyon Euro), Bulgaristan (1,35 Milyon Euro), Portekiz (1,29 Milyon Euro) ve Yunanistan (217 bin Euro) ile traktörde dış ticaret fazlası verirken, dış ticaret dengesinde en fazla açığı İtalya (37,5 Milyon Euro) ve Almanya (12,9 Milyon Euro) ile vermektedir (Çizelge 6.8).

Yukarıdaki çizelgelerden de görülebileceği üzere, kendileri de önemli tarım makineleri üreticileri olan AB ülkelerine yönelik ihracatımız düşük değerlerdedir. İhracatımız daha çok gelişme yolundaki ülkelere olmaktadır. Bu nedenle, ihracat yapılan ülkeler dikkate alındığında ihracat rakamlarında yıldan yıla büyük değişiklikler gözlenmektedir.

6.2.1 Teknik mevzuat ve standardizasyon

Tarım makinaları sektörünün AB sürecinde yaşadığı en büyük deneyim “Makine Emniyet Yönetmeliği” kapsamında karşısına çıkan CE işareti mevzuatı olmuştur. Türkiye’de halen birçok tarım makinası imalatçısı ürünlerine CE işareti işareti iliştiirmiş veya iliştiirme aşamasında çalışmaktadır (İleri, 2008).

6.2.2 Çevre mevzuatı

Çevre, özellikle ihracatta en önemli kriterlerden birisi haline gelmiştir. AB, bu konuda detaylı düzenlemeler hazırlamıştır (Anonim, 2007c). Tarım makinaları sanayiinin çevreye olan etkileri üç başlık altında ele alınabilir:

6.2.2.1 Üretim aşamasındaki çevresel etkiler

Atmosferik Emisyonlar: Tarım makinaları sanayiindeki en temel emisyon etkisi boya işlemlerinden kaynaklanan uçucu organik bileşiklerdir. Yanma neticesinde ortaya çıkan diğer emisyonlar ise, doğal gaz kullanılması sebebiyle, göz ardı edilebilir seviyelerdedir. Bununla birlikte kazan, fırın ve yakma tesislerinde yanma sonucunda ortaya çıkan ve sera etkisi olan CO₂ emisyonu da önem taşımaktadır.

Atıklar genel olarak iki grup altında incelenebilir:

- *Evsel nitelikli endüstriyel atıklar:*

Geri dönüşümlü metalik atıklar (atık sac, metal talaşları, vb.).

- *Tehlikeli endüstriyel atıklar:*

Boya çamuru, fosfat çamuru, atık yağ, kontamine eldiven ve bez, çeşitli proseslerden çıkan filtreler sektörde çıkan başlıca atıklardır.

Atık sular: Üretim aşamasında oluşan atık sular da evsel nitelikli ve kimyasal içerikli olarak iki grupta ele alınabilir. Evsel nitelikli atık sular duşlar ve tuvaletlerden gelen suları içerir. Kimyasal nitelikli atık suların başlıca kaynağı ise yüzey işlem, boya ve su şartlandırma prosesleridir. Bu atık sulardan kaynaklanan kirlilik göstergelerinin başlıcaları kimyasal oksijen ihtiyacı, askıda katı maddeler ve çeşitli ağır metallerdir.

6.2.2.2 Makinaların kullanım ömrü boyunca oluşturduğu etkiler

Atıklar: Makinalarda bakım ve onarım esnasında ortaya çıkan başlıca atıklar; yağ ve hava filtreleri, aküler, atık lastik.

Atık sular: Bitki koruma makinalarının temizliği sonrasında ortaya çıkan atık suların miktarı yıkama şekline, depo büyüklüğüne ve içerisinde kalan kalıntı miktarına bağlı olarak değişiklik göstermekle birlikte kimyasal içerikli olduğu için doğada kolaylıkla parçalanamamakta ve kontrolsüz olarak uygun görülen yere boşaltılmaktadır.

Atık sıvılar: Bu başlık altındaki diğer önemli kirlilik kaynağı da, kayıtlı ve kayıt dışı servis ve tamirhanelerden çıkan kimyasal atıkların (yağ, antifriz, vb.) kontrolsüz olarak kanalizasyona boşaltılmasıdır.

6.2.2.3 Kullanım ömrünü dolduran makinalar

ELV (End of Life Machines): Ömrünü tamamlamış makinaları atık olarak değerlendiren ve çevre sağlığını korumaya yönelik düzenlemeler bu alanda önemli yer tutmaktadır.

6.2.3 Rekabet mevzuatı

AB rekabet mevzuatı çerçevesinde, değişen ihtiyaçlara cevap verebilmek amacıyla sistem belirli dönemlerde yenilenmiştir. Bu alandaki mevzuatın gelişimindeki temel unsurlar; başta iç pazarın tamamlanması olmak üzere, markalararası rekabetin geliştirilmesi, uygulamadan kaynaklanan sorunların (bayilerin bağımsızlığı, yetkili servis ve parça/aksam piyasasında rekabetin engellenmesi, bağımsız tamircilerin rekabete dahil olamaması ve bağımsız satıcıların rekabete dahil olamaması) giderilmesidir (Anonim, 2007d).

Bu noktadan hareketle şu tedbirler alınmıştır: satış ve servisin birbirinden ayrılması, bağımsız tamircilere eşit şartlarda bilgi temini ve satış serbestiyeti sağlanmasıdır (Anonim, 2007d).

Gümrük Birliği, tam rekabet koşullarında işleyen bir yapılanmadır. Rekabet edebilmenin kriterlerinden biri de daha az maliyetle daha kaliteli üretimdir. Bu koşulu karşılayan tarım makinaları firmaları pazar paylarını artırmaktadır.

Tarım makinaları sektöründe markalararası rekabeti arttırmaya yönelik tedbirlerin Türkiye’de uygulanması tartışmalıdır. Bayilerin satış için, servislerin ise hizmet için pazar potansiyelleri AB’nin gerisindedir. Tüm bu servislere eşit şartlarda bilgi temini ise, sağlayıcılar için karşılanabilecek seviyede olmaması ve bu servislerin bu bilgiyi uygulayabilecek donanım ve eğitim seviyesinde olmaması nedeniyle zor görülmektedir.

Türk ve AB firmaları arasındaki rekabetin artması, Türk firmalarının üretim kalitelerini artırmaları, verimliliği artıracak ve maliyetleri azaltacak yeni teknolojileri hayata geçirmeleri, nitelikli işgücüne yönelik formasyon imkanlarını yaratmaları sonucunu doğuracaktır. Ancak söz konusu gelişmeler rekabet koşullarına direnebilen ve bu değişikliklere kaynak ayırabilen firmalar için sözkonusudur (Anonim, 2004).

6.2.4 Fikri mülkiyet hukuku

Tarım makinaları sanayiinde, rekabet açısından yeni makine, sistem ve parça tasarımlarının son derece önemli olması nedeniyle, sınai mülkiyet mevzuatının bir parçası olan tasarımların korunması büyük önem taşımaktadır.

Tasarım korunması sınai mülkiyet hakkı kavramı çerçevesinde değerlendirilmektedir. AB çapında tasarımlar, 6/2002 EC sayılı “Topluluk Tasarımları Hakkında Konsey Tüzüğü”yle korunmaktadır. Ürünlerin Topluluk tasarımı olarak tescil işlemleri 1 Nisan 2003 tarihinden itibaren bu yana OHIM (İç Pazarda Uyumlaştırma Ofisi) tarafından yürütülmektedir. Türkiye’den de başvuru yapabilen Topluluk tasarımları 5 yılda bir yenilenmek üzere 25 yıl süreyle korunmaktadır (Anonim, 2007e).

Bir tasarımın, Topluluk tasarımı olarak korunması için yeni olması ve özgün bir karakterinin bulunması gerekmektedir. Bu, bir bütünün parçalarına ilişkin tasarımlar için de geçerlidir. Topluluk tasarımına sahip olan kişiler, piyasaya sunma, ithal ve ihraç etme, depolama ve çoğaltma haklarını kapsayan tasarımı kullanma hakkına ve üçüncü kişileri kullanımdan mahrum etme hakkına sahiptirler (Anonim, 2007e).

AB'ye yeni katılan ülkeler Topluluk Markalarının üyelikten itibaren geriye dönük tanınmasına yönelik uygulamayı kabul etmişlerdir. Bu uygulamaya göre, bir ürün için bir üye ülkede patente sahip olunmaktayken aynı ürün için Birliğe yeni katılan ülkelerde patent alınamamışsa, bu ürünün patentli olduğu üye ülkeye girişi engellenebilecektir. Bu mekanizma bahse konu patentlerin süresinin dolmasına kadar uygulanabilir halde olacaktır (Anonim, 2007f).

6.2.5 Tüketicinin korunması

AB, toplumun refah düzeyinin artırılması hedefi çerçevesinde tüketici haklarını ayrıntılı yasal düzenlemelerle güvence altına almıştır. Tüketici hakları üye ülkeler arasında farklılık gösterebilmekte ancak, AB'nin şart koştuğu asgari koşullar tüm ülkelerde zorunlu olarak uygulanmaktadır. Türkiye de, bu alandaki çalışmalarını bu kapsamda yürütmektedir (Tezer, 2005).

Türkiye'de bu alandaki temel düzenleme olan "Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun" 23.02.1995 Tarih ve 4007 Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Bunun ardından Kanun'da, 06.03.2003 Tarih ve 4822 Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan önemli bir değişiklik yapılmıştır. Kanun'un temel ilkeleri; ayıplı mal (madde 4), garanti belgesi (madde 13); tanıtma kullanma kılavuzu (madde 14); satış sonrası hizmetler (madde 15) ve ticari reklam ve ilanlar (madde 16) olarak özetlenebilir. Bu alandaki uygulamanın eksiksiz temini için faaliyet gösteren kuruluşlar ise Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ile Tüketicinin ve Rekabetin Korunması Genel Müdürlüğü başta olmak üzere, Reklam Kurulu, Tüketici Konseyi, Tüketici Sorunları Hakem Heyeti, tüketici mahkemeleri ve tüketici örgütleridir (Anonim, 2007d).

Kanun'un uygulanmasına yönelik bir dizi Yönetmelik yayımlanmıştır. Bunlar arasında tarım makinaları açısından aşağıdaki Yönetmelikler öncelik ve önem taşımaktadır:

- ✓ Tanıtma ve kullanma kılavuzu uygulama esasları
- ✓ Garanti belgesi uygulama esasları
- ✓ Sanayi mallarının satış sonrası hizmetleri
- ✓ Ayıplı malın neden olduğu zararlardan sorumluluk

6.3 Avrupa Birliği'nde Tarım Makinaları İmalat Sanayi

Makina İmalat Sanayii, özellikle Avrupa Birliği ülkelerinde büyük önem verilen ve öncelikli sektör olarak tanımlanan, özel önem taşıyan bir sektördür. Bu sektör, AB içinde son yıllarda istihdam kayıplarına uğramaktadır. Bunun iki temel nedeni (Anonim, 2007a):

1. *Firmalar arası birleşmelerin ve kapanmaların yaşanması ve verimliliğin artırılması çabaları ile,*
2. *Firmaların komponent alımında ve yeni yatırımlarında, işçiliğin daha ucuz olduğu ülkelere yönelmeleridir.*

Firma yapıları dört önemli özellik göstermektedir (Anonim, 2007a):

1. Sayı olarak sektörde KOBİ'ler hakim durumdadır ve bu kuruluşlar sektör imalatının büyük bölümünü karşılamaktadırlar,
2. Bunların imalatı büyük ölçüde özel tasarım ve müşteri taleplerine uygun makinalardır, nispeten küçük partiler halinde tam zamanında teslim (just in time) esasına göre çalışmaktadırlar,

3. Satıcı/müşteri ilişkileri oldukça komplekstir,

4. Makina sanayinde faaliyet gösteren firmalar, KOBİ'ler dahil global çalışan firmalardır.

2007 yılı itibariyle, AB'ye 2004 yılında katılan 10 ülkede tarım makinaları sanayinin toplam imalatı, eski AB ülkelerindeki imalat değerinin %8'i düzeyindedir (Çizelge 6.9). Ayrıca bu ülkelerdeki kuruluşların önemli kısmının rekabet gücü zayıftır. Bu firmaların ortalama verimliliği de eski AB ülkeleri firmalarının 1/4'ü düzeyindedir. Yeni katılan ülkeler, genellikle eski AB üyesi ülke makina imalatçılarının pazarı olmuş durumundadır.

Özellikle son yıllarda Finlandiya, Avusturya ve Lüksemburg gibi eski üyelerle, Çek Cumhuriyeti, Polonya, Malta ve Romanya gibi yeni üyeler, kullanılmış motorlu araçların "Tek Pazar" içinde serbest dolaşımını kısıtlayan vergisel önlemleri yürürlüğe koymuşlardır. Bu konuda Avrupa Komisyonunda tartışmalar devam etmektedir. Burada özellikle başta Polonya olmak üzere yeni üye devletlerde kullanılmış motorlu araçların pazarda önemli pay aldıkları ve bu durumun ülke sanayisi aleyhine bir gelişme gösterdiği bilinmektedir (Anonim, 2007b).

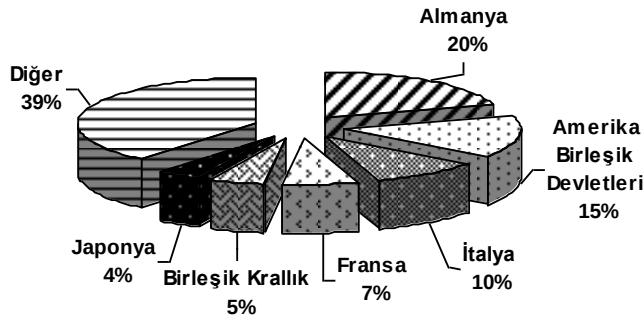
Çizelge 6.9'dan da görüleceği gibi 2007 yılı AB-27 ülkesinin tarımsal mekanizasyon üretim değeri 23,9 Milyar Euro'dur. İhracat 6,1 Milyar Euro, ithalatı 2,4 Milyar Euro ve iç pazarı 21,9 Milyar Euro'dur.

Çizelge 6.9 Avrupa Birliği, ekipman ve traktör imalat, ihracat, ithalat ve iç pazar satış değerleri.

	Üretim (Milyon Euro)				İhracat (Milyon Euro)				İthalat (Milyon Euro)				İç Pazar (Milyon Euro)			
Ülke	2005	2006	2007	%	2005	2006	2007	%	2005	2006	2007	%	2005	2006	2007	%
Almanya	4 722	5 193	6 061	17	3 350	3 624	4 493	24	1 579	1 778	2 121	19	2 950	3 347	3 689	10
Fransa	2 772	2 931	3 248	11	1 901	2 050	2 255	10	2 324	2 391	2 692	13	3 195	3 272	3 685	13
İtalya	4 970	4 852	5 006	3	2 979	3 089	3 294	7	606	642	704	10	2 597	2 405	2 416	0
Bir.Krallık	1 905	2 019	2 113	5	1 376	1 468	1 598	9	1 283	1 465	1 715	17	1 812	2 017	2 230	11
İspanya	548	583	643	10	272	299	412	38	798	804	1 026	28	1 074	1 088	1 257	15
Hollanda	583	627	712	14	890	1 168	1 372	18	605	708	868	23	710	814	997	22
Danimarka	566	584	665	14	445	530	653	23	649	780	971	24	770	834	983	18
Avusturya	963	1 022	1 143	12	699	791	931	18	502	537	647	21	766	768	859	12
Finlandiya	1 089	1 108	1 253	13	627	660	764	16	286	275	324	18	749	723	813	12
Belçika	542	528	629	19	1 075	1 003	1 192	19	953	939	1 080	15	421	464	517	11
İrlanda	133	155	180	16	102	117	134	14	325	377	466	24	356	415	512	24
İsveç	291	330	390	18	383	424	560	32	428	492	599	22	336	398	429	8
Yunanistan	32	38	43	13	25	27	31	16	178	181	232	28	185	192	244	27
Portekiz	65	64	74	17	20	21	30	42	167	168	183	9	212	211	228	8
AB-15	19 181	20 034	22 159	11	5 864	6 541	7 646	17	2 443	2 629	2 943	12	16 132	16 948	18 858	11
Polonya	480	563	630	12	320	414	478	15	489	607	789	30	649	755	941	25
Çek Cum.	320	414	491	19	301	349	410	18	313	396	505	28	332	460	585	27
Macaristan	299	307	337	10	272	319	353	11	232	257	382	49	258	245	366	49
Romanya	59	67	61	10	34	41	29	-31	148	268	219	-18	173	294	251	15
Bulgaristan	13	15	17	15	6	11	13	21	89	86	137	59	96	90	141	56
Yeni AB üye.	129	146	184	26	158	213	325	53	605	689	863	25	575	622	722	16
AB-12	1 300	1 512	1 720	14	563	695	724	4	1 679	2 075	2 569	24	2 083	2 468	3 006	22
AB-27	20 488	21 547	23 879	11	4 983	5 453	6 122	12	2 111	2 253	2 442	8	18 215	19 415	21 864	13

Kaynak:(Anonim, 2008o).

Dünya traktör ve ekipman toplam ihracatının en önemli ülkesi %20'lik pay ile Almanya'dır. Bu ülkeyi sırasıyla ABD %15, İtalya %10, Fransa %7, Birleşik Krallık %5 ve Japonya % 4 izlemektedir (Şeki 6.2). Sadece tarım makinaları bazında sıralama Almanya, ABD, İtalya, Fransa, Hollanda ve Belçika şeklindedir (Anonim, 2008o).

Şekil 6.2 Dünya tarım makinaları ve traktör üretim hacmi.

2007 yılı dünya tarım makinaları ve traktör pazarı 57 Milyar Euro'dur. Tarım makinaları sektöründe ticaret hacmi 32,3 Milyar Euro'ya ulaşmıştır. 2006 yılında bu değerin %43'ü AB'ye aitken, 2007'de bu oran %42'ye düşmüştür. Bunun en önemli nedeni Hindistan ve Çin'dir (Anonim, 2008o).

Almanya yüksek döviz kuru oranları sayesinde ihracat şampiyonu olma yolunda ilerlemektedir. Ayrıca, Almanya'da ihracat toplam ithalatın üç katı kadar gerçekleşmektedir. Batı Avrupa'da 2006 yılında istikrarlı bir iç pazar ve genişleyen bir dış pazar sayesinde satış oranlarında %5'ten daha fazla bir büyüme gerçekleşmiştir. Almanya'da bu pazarda yaklaşık %12 oranında bir büyümeyle güçlü bir yer edinmiştir. Bu nedenle Almanya, Orta ve Doğu Avrupa pazarında yeni veya kullanılmış tarım makineleri sektöründe başlıca tedarikçidir ve diğer ülkelerin toplam tarım makineleri ithalatından ortalama %35 oranında pay almaktadır. 2006 yılında Fransa, İtalya ve İngiltere'nin bu pazara ihracatı da önemli bir gelişme kaydetmiştir. Başlıca tarım ürünlerinin üretici fiyatlarında yaşanan artışla tüketici gelirlerinin artması ve tarım sektörüne yapılan yatırımların artması gibi faktörler bu sektörde yaşanan iyileşmenin en önemli nedenleri arasında gösterilmektedir. 2006 yılında Avrupa'da

tarım makineleri sektörünün lideri yaklaşık %8 büyüme ile Almanya olurken Hollanda, Danimarka ve Belçika'da da büyüme gözlenmiştir (Anonim, 2007h).

AB Ülkelerindeki tarım makinaları firmalarının rekabet gücünü etkileyen faktörler

AB'de makina imalatı yapan kuruluşların büyük çoğunluğu hala aile işletmesi niteliğindedir. Bunlar, bulundukları ve kuruldukları, nesiller boyu yaşadıkları şehirleri kendi evleri ve yaşam bölgeleri olarak görmekte ve burada kalmayı tercih etmektedirler. Bu firmalar genellikle finansman ihtiyacını, kuruluşa sahip olan ailenin kaynakları ile karşılamakta ve karlarının önemli bölümünü tekrar yatırıma harcamaktadırlar. AB'de makina sektöründe rekabeti etkileyen faktörlerin önemli kısmı firmaların kendi yapıları ve davranışları ile ilgilidir.

AB makina sanayi, isteğe uygun makina imalatı, özel geliştirilmiş modeller ve anahtar teslimi tesisler konusunda bir üstünlüğe sahiptir. Bu tip satışlarda başarılı olmanın sırrı, gerekli mühendislik know-how'ına sahip olmak, bunu geliştirmek ve bu bilgiyi rakiplerinin sahip olduğu düzeyin önüne geçirmekte yatmaktadır. Bu noktaya erişmek yıllar süren mühendislik birikimi, bilimsel çalışmaların izlenmesi ve firma mühendislerinin tecrübe ve bilgi birikimi ile mümkündür. Bazı durumlarda basit bir teknolojinin dahi iyi bir şekilde uygulanması rekabet gücünü etkileyebilmektedir. Dolayısıyla teknolojik uygulamalar ve mühendislik birikimi önemli avantajlar sağlayabilmektedir. Bu konuda AB'de faaliyet gösteren firmaların büyük çoğunluğunun üstünlüğü bulunmakta ve üstün performanslı makina imal etme yeteneğine de sahip bulunmaktadır (Anonim, 2007a).

Makina imalat sanayi teknolojinin ön planda olduğu bir sektördür. Ancak, yeni bir makinanın imalatına başlanması için bilimsel nitelikte büyük buluşların yapılmasından çok, zaman içinde mamul geliştirme konusunda edinilen birikimlerden yararlanılmaktadır. Bu birikim, aynı zamanda makinanın projelendirilmesi aşamasından imalatına başlanması ve pazara sunuluşuna kadar geçen süreyi de kısaltmaktadır. Dolayısıyla tecrübe ve bilgi birikimi olan personelin bünyede tutulması büyük önem taşımaktadır. Aynı şekilde, rakiplerin uyguladığı teknolojilerin gerisinde kalınmaması da kritik bir konudur.

Müşteri bir makınayı, her şeyden önce kalitesi ve güvenilirliğine bakarak almaktadır. Satış sonrası hizmet sunumu da aynı derecede önemlidir. Alıcı için kendi ekonomik aktiviteleri ön planda gelmekte ve onun için güvenilirliğin anlamı, en azından garanti süresi içinde, ancak pratikte bundan sonra da, tamir ve yenileme için işinin durmasına en az neden olması ve makinanın alımı sırasında belirtilen fonksiyonları tam olarak yerine getirmesidir. Birçok alıcı için makinaya gereken en kısa sürede servis verilmesi ve onun durma süresinin en aza indirilmesi, onun ilk alış fiyatından daha fazla önem taşımaktadır.

AB’de, makina imalatında işçiliğin katma değer içindeki payı 3/4 düzeyindedir. Dolayısıyla maliyetin oluşmasında işçilik gideri önemli bir kalem olmakta ve AB’deki bu sektörün rekabet gücünü de etkileyen önemli faktörler arasında bulunmaktadır (Anonim, 2007a).

İmalatçılarda yan sanayi ile çalışma, son yıllarda artan bir ilgi görmektedir. Sadece ara malları değil dişli kutuları gibi önemli komponentler de hazır olarak alınmakta, hatta servisin bile dış firmalara havale edildiği gözlenmektedir.

7. MATERYAL ve YÖNTEM

7.1 Anket Yöntemi ve Anketin Değerlendirilmesi

AB'ye tam üyelik sürecinde tarım sektörünün Ortak Tarım Politikası'na uyumunun tarım makinaları sektörü üzerindeki olası etkilerini belirleyebilmek amacıyla geniş kapsamlı bir anket çalışması yapılmıştır. Anket, makine imalatçıları ve çiftçiler olmak üzere iki farklı hedef kitleyle gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma kendi bölgesinde ve dalında önemli konuma sahip makine imalatçılarıyla ve tarımın farklı bölümlerinde hizmet eden (hayvansal, bitkisel vd.) ve üretim yapan üreticiler (arazi varlığı Türkiye ortalaması ve üzerinde olan, alet ve makina konusunda fikir üretebilecek kırsal ve tarımsal sivil toplum örgütlerinde politika oluşturabilecek çiftçiler) ile yüz yüze görüşme şeklinde yapılmıştır.

Anket çalışması 69 makine imalatçısı ve 10 üretici ile yapılmıştır. Tarım makinaları firmalarının mevcut durumlarının tespit edilmesi, OTP'ye geçişle ülkemiz mekanizasyon planlanmasında ortaya çıkabilecek durumların saptanması amacıyla yönelik makine imalatçılarına 89 soru ve üreticilere 20 soru yöneltilmiştir. Sorulan sorular açık uçlu ve kapalı uçlu olarak hazırlanmıştır. Bu çalışmada bildirilen tüm veriler yapılan anketler sonucunda elde edilmiş ve değerlendirilmiştir.

Açık uçlu sorular; yanıtı anketi yanıtlayanların kimliğine ve ilgi derecesine bağlı olan, kişilerin düşüncelerini yönlendirmeyen veya sınırlamayan sorulardır. Kapalı uçlu sorular ise belirli bir konu hakkında bilgi, görüş ve eğilimleri elde etmek için sınırları kesin olarak belirlenmiş sorulardır.

Anketin değerlendirilmesi; kapalı uçlu sorularda, verilen cevapların genel içindeki oransal dağılımı, açık uçlu sorularda ise puanlama ve oransal değerlendirme yoluyla yapılmıştır. Puanlamada, öncelikli verilen yanıt “5” puan olarak, daha sonra verilen yanıtlar ise birer puan azalarak değerlendirilmeye alınmıştır. Kapalı uçlu sorularda oransal büyüklük, verilen yanıtın genel içindeki önemini göstermektedir. Açık uçlu sorularda ise verilen puanın toplam büyüklüğü ağırlıklı olarak beliren düşünce ve görüşleri ortaya koymaktadır. Belirlenen puanların çokluğu anket yapılan kişilerin o konuya ilgilerini de ortaya koymaktadır. İlgili anket formları Ek 1 ve Ek 2’de verilmiştir.

Uygulamada Ege Bölgesi ele alınmıştır. Araştırmanın kapsamında Ege Bölgesi’nin seçilmesinin en önemli nedenleri aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

Türkiye’de tarımsal üretime bakıldığında bitkisel ürün değeri bakımından % 23 ve hayvansal ürün değeri bakımından % 20 payla Ege Bölgesi’nin ilk sırada yer aldığı görülmektedir (Ulusoy ve Gülsoylu, 2001). Bununla birlikte, Ege Bölgesi % 17 ile tarımsal istihdamı en yüksek bölge olarak öne çıkmaktadır (DİE, 2005). Ülkemizde bölgeler arasında “Birim Alandan Üretilen Değer” bakımından çok önemli farklar bulunmaktadır. Bölgelere göre “Verimlilik” bakımından “Birim Tarım Alanına Düşen Toplam Tarımsal Üretim Değerleri” arasında yapılan karşılaştırmada Ege Bölgesi’nin 722,677 TL/ha ile ilk sırada yer aldığı tespit edilmiştir (Ulusoy ve Gülsoylu, 2001).

Türkiye’de tarım makinaları üretimi bölgesel olarak ele alındığında, üretimin sırasıyla; Marmara, Ege, Orta Kuzey ve Orta Güney bölgelerinde yoğunlaştığı, diğer bölgelerdeki üretimin ise oldukça sınırlı

kaldığı görülmektedir. Sadece Marmara, Ege ve Orta Kuzey tarım bölgelerinde ülke tarım iş makinası gereksinmesinin %78,4'ünü karşılayacak üretim yapılmaktadır (Anonim, 2001b). Söz konusu bölgelerin toplam üretimdeki paylarına bakıldığında 8. Beş Yıllık Kalkınma Planındaki verilere göre Marmara %35,1, Ege %29,6, Orta Kuzey %13,7 olduğu görülmektedir. Söz konusu bölgeler arasında Ege Bölgesi üretimi yönünden almış olduğu yaklaşık %30 payla tarım makinaları sektörü için önemli bir yere sahiptir.

Ege Bölgesi'ndeki üretim değerleri dikkate alındığında; toprak işleme makinaları, ekim makinaları, taşıma ve iletim makinalarının yoğun olarak gerçekleştiği görülmektedir (Anonim, 2001b). Bununla birlikte, Ege Bölgesi'ndeki mevcut tarım makinaları fabrikalarının dağılımı incelendiğinde, yoğunluğun belli başlı illerde olduğu görülmektedir. Ege Bölgesi için bu iller İzmir, Manisa, Balıkesir ve Aydın'dır (Çizelge 7.1).

Bu çalışmanın yürütüldüğü Manisa (% 8,5), Aydın (% 4,8), Balıkesir (% 5,4) ve İzmir (% 9,1) illerinin Türkiye'deki toplam tarım makinaları üretimdeki paylarına bakıldığında %27,8 olduğu belirlenmiştir (Çizelge 7.1).

Çizelge 7.1 Anket çalışmasının yürütüldüğü illerin toplam tarım makinaları üretimindeki payları.

İl Adı	Üretim Miktarı (adet) 2005 yılı	Toplamdaki Payı (%)
Aydın	21 460	4,80
İzmir	40 625	9,09
Manisa	38 044	8,52
Balıkesir	24 276	5,43
Toplam	124 405	27,85
Türkiye	446 718	100

Kaynak: (Anonim, 2007g). Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Tarım Alet ve Makinaları Daire Başkanlığı (cinsleri itibariyle Türkiye’de üretim yapan firmaların 2005 yılı üretim verileri) göz önüne alınarak belirlenmiştir.

7.2 Örneklem Büyüklüğü ve Dağılımının Belirlenmesi

Araştırma kapsamında tarım makinaları imalatçıları anakitlesini oluşturan üretici sayıları (ana kitle), Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Tarım Alet ve Makinaları Daire Başkanlığı verileri (cinsleri itibariyle Türkiye’de üretim yapan firmalar 1999, 2004 ve 2005 üretim durumları) göz önüne alınarak belirlenmiştir. Tarım Bakanlığı envanterinde kayıtlı olmayan firmalar ise; TARMAKBİR veri tabanı, Orta Anadolu Makine ve Aksamları İhracatçıları Birliği veri tabanı ve Ege Bölgesi Sanayi Odası makina sanayi kataloğu incelenerek listeye eklenmiştir (Bkz. Ek3: Aydın, Balıkesir, İzmir ve Manisa İllerinde Tarım Makinaları İmal Eden Firma Listeleri)

Çalışmadan anlamlı sonuçlar alınabilmesi için Ege Bölgesi'nde (Aydın, Balıkesir, İzmir, Manisa) en az 5 yıldır hizmet veren, kendi bölgesinde ve dalında önemli bir konuma sahip, ihracat altyapısı olan tarımın farklı bölümlerinde hizmet eden (hayvansal, bitkisel vd.) imalatçılar gayeli örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir. Mevcut tarım makinaları firmalarının illere göre dağılımı (sayısal dağılım, üretim, kapasite) esas alınarak nisbi temsil esasına göre yapılmıştır.

Örnek hacmi belirlenirken, maliyet ve duyarlılık arasındaki dengenin sağlanması esas alınmaktadır. Araştırma bütçesi, örnek hacmini belirleyen en önemli etken olmaktadır. Ancak örnek hacminin, belirli bir duyarlılık düzeyini sağlayacak büyüklükte olması da zorunludur (Miran, 2003).

Aydın, Balıkesir, İzmir ve Manisa illerinde görüşülen tarım makinaları üretici sayıları, oransal örnek hacmi formülüyle hesaplanmıştır. Her hesaplama için; %95 güven aralığında %10 hata payı olan duyarlılık derecesine göre, örnek hacminin belirlenmesi yoluna gidilmiştir. Aynı zamanda maksimum örnek hacmi amaçlandığı için $p=0,5$ alınmıştır.

$$n = \frac{Np(1-p)}{(N-1)\sigma_{p_x}^2 + p(1-p)}$$

n: Örnek hacmi,

N: Araştırma kapsamına giren tarım makinaları üretici sayısı

%95 güven aralığı, 0,10 hata payı için: $1,96 \times \sigma_p = 0,10$, $\sigma_p = 0,05102$

$\sigma_{p_x}^2$ =Varyans (a= 0,10 için $\sigma_p = 0,05102$)

Örnek hacmi %10 hata payı ve %95 güven aralığında 69 olarak hesaplanmıştır (Çizelge 7.2).

Çizelge 7.2 Araştırma kapsamında tarım makinaları imalatçıları anketlesini oluşturan iller ile yapılan anket sayısı dağılımı.

İl Adı	Üretici Sayıları (ana kitle)	Toplamdaki Payı (%)	Örneğe giren üretici sayısı (adet)
Aydın	71	29	20
Balıkesir	47	19	13
İzmir	52	21	15
Manisa	77	31	21
Toplam	247	100	69

Not: Üretici sayıları (ana kitle), Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Tarım Alet ve Makinaları Daire Başkanlığı verileri (cinsleri itibarıyla Türkiye’de üretim yapan firmalar 1999, 2004 ve 2005 üretim durumları), TARMAKBİR veri tabanı, Orta Anadolu Makine ve Aksamları İhracatçıları Birliği veri tabanı ve Ege Bölgesi Sanayi Odası makina sanayi kataloğu göz önüne alınarak belirlenmiştir.

Tarım makinaları imalatçılarıyla yapılan anket çalışmasında ele alınan temel konular;

1. İşletmelerin faaliyet konusu ve ürünü
2. İşletmelerin yerleşim yerleri, kuruluş yılı, hukuki statüsü, kuruluş şekli, mülkiyeti
3. İşletmelerdeki insan kaynakları
4. İşletmelerin pazar durumu ve ihracatı
5. İşletmelerin sahip olduğu belge ve sertifikalar
6. Bilgi teknolojilerinin kullanımı

7. İşletmelerin finansman durumu
8. İşletmelerin makine parkı ve laboratuvar kullanımı
9. İşletmelerin enerji kullanımı
10. İşletmenin KOSGEB ile iletişimi
11. Sistemler ve süreçler
12. Dışardan alınan hizmetler
13. İşletme performansı
14. İşletmenin geleceğe dönük ihtiyaçları
15. İmalatçıların Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası hakkındaki genel görüşleri
16. Tam üyelik sürecinin tarım makinaları imalat sanayiine olası etkileri
17. Tarım makinaları imalatçılarının üretim, planlama, fiyatlandırma stratejilerinin Ortak Tarım Politikası gelişimine bağlı değişimi.

Tarım makinaları imalatçılarıyla yapılan anket çalışması Ağustos 2006-Şubat 2007 döneminde gerçekleştirilmiştir (Bkz. Ek 1; İmalatçı Anket Formu).

Üreticilerle yapılan anket çalışması ise Ağustos-Eylül 2008 döneminde yapılmıştır (Bkz. Ek 2; Üretici Anket Formu).

Üreticilerle yapılan anket çalışmasında ele alınan temel konular;

1. Üretici ile ilgili genel bilgiler
2. İşletme ile ilgili genel bilgiler

3. Üreticilerin Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası hakkındaki genel görüşleri
4. Üreticilerin üretim ve planlama stratejilerinin Ortak Tarım Politikası gelişimine bağlı değişimi
5. Olası tam üyelik sürecinde tarım sektörümüzün OTP'ye uyumunun Türk tarımı ve Ege Bölgesi üzerindeki etkilerinin çiftçi gözüyle değerlendirilmesi.

Anket verileri, SPSS 15.0 for Windows paket programı yardımıyla çeşitli istatistiksel yöntemler kullanılarak analiz edilmiştir. Anketin analizinde hipotezlerde ifade edilen tahmin ve kriter değişkenleri arasındaki benzerlik ve farklılığı test etmek amacıyla çapraz tablolar, χ^2 ve tek faktörlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır.

7.3 Araştırmanın Kısıtları

Araştırmanın en önemli kısıtı sadece Aydın, Balıkesir, İzmir, Manisa'da faaliyet gösteren firmaları kapsamasıdır. Zaman ve maliyet kısıtları nedeniyle de tüm Ege kapsamında bir araştırma gerçekleştirilememiştir. Diğer önemli kısıt ise; Aydın, Balıkesir, İzmir ve Manisa il ve ilçelerinde tarım makinaları imalatçılarına yapılan seyahatler sırasında karşılaşılan çiftçilerle yapılan görüşmeler sonucunda; Ege Bölgesinde örgütlenme yeteneği olmayan küçük tarım işletmelerinin OTP olanaklarından yararlanmakta yetersiz kalma tehdidi ile karşı karşıya olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle, üreticilerle ilgili yapılacak anket çalışmasında hedeflenen sayıya ulaşamamıştır.

7.4 Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmanın kapsamında oluşturulan hipotezler aşağıda verilmiştir.

7.4.1 AB'ye katılım sürecinin tarım makinaları firmalarının işletme politikalarına etkisinin belirlenmesi için kurulan hipotezler

H₁: İzmir, Manisa, Aydın ve Balıkesir'de faaliyet gösteren tarım makinaları firmalarının ortak tarım politikası konusunda AB mevzuatına uyumu gerektirecek yasal düzenlemeleri takip etmesi firmaların işletme ölçeği ile ilişkili değildir.

H₂: İzmir, Manisa, Aydın ve Balıkesir'de faaliyet gösteren tarım makinaları firmalarının ortak tarım politikası konusunda AB mevzuatına uyumu gerektirecek yasal düzenlemeleri takip etmesi firmaların ihracat faaliyetinden bağımsız değildir.

H₃: İzmir, Manisa, Aydın ve Balıkesir'de faaliyet gösteren tarım makinaları firmalarının Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası'nın firmalara olası etkilerine dair görüşleri işletme ölçeğine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

H₄: İzmir, Manisa, Aydın ve Balıkesir'de faaliyet gösteren tarım makinaları firmalarının bir kalite güvence sertifikasyonuna sahip olması firmaların işletme ölçeği ile ilişkili değildir.

H₅: İzmir, Manisa, Aydın ve Balıkesir’de faaliyet gösteren tarım makinaları firmalarının bir kalite güvence sertifikasyonuna sahip olması firmaların ihracat faaliyeti ile ilişkili değildir.

H₆: İzmir, Manisa, Aydın ve Balıkesir’de faaliyet gösteren tarım makinaları firmalarının bir kalite güvence sertifikasyonuna geçme konusundaki tavrı firmaların işletme ölçeği ile ilişkili değildir.

7.4.2 AB’ye katılım sürecinin araştırmaya katılan tarım makinaları firmalarının pazarlama politikalarına etkilerinin belirlenmesi için kurulan hipotezler

7.4.2.1 AB’ye katılım sürecinin araştırmaya katılan firmaların ürün politikalarına etkilerinin belirlenmesi için kurulan hipotezler

H₇: İzmir, Manisa, Aydın ve Balıkesir’de faaliyet gösteren tarım makinaları firmalarının ürettiği ürünleri laboratuvar testlerine tabi tutma sıklığı firmaların işletme ölçeği ile ilişkili değildir.

H₈: İzmir, Manisa, Aydın ve Balıkesir’de faaliyet gösteren tarım makinaları firmalarının ürettiği ürünleri laboratuvar testlerine tabi tutma sıklığı firmaların ihracat faaliyeti ile ilişkili değildir.

H₉: İzmir, Manisa, Aydın ve Balıkesir’de faaliyet gösteren tarım makinaları firmalarının AB tarım politikasına bağlı olarak üretim, planlama ve fiyatlandırma stratejilerinin değişimi firmaların işletme ölçeği ile ilişkili değildir.

H₁₀: İzmir, Manisa, Aydın ve Balıkesir’de faaliyet gösteren tarım makinaları firmalarının AB tarım politikasına bağlı olarak üretim, planlama ve fiyatlandırma stratejilerinin değişimi firmaların ihracat faaliyeti ile ilişkili değildir.

7.4.2.2 AB’ye katılım sürecinin araştırmaya katılan firmaların fiyat politikalarına etkilerinin belirlenmesi için kurulan hipotezler

H₁₁: İzmir, Manisa, Aydın ve Balıkesir’de faaliyet gösteren tarım makinaları firmalarının sektörde hammadde fiyatları ve bitmiş ürün fiyatları konusunda kalite güvence belgesine ve CE işaretine sahip olan işletmelerle olmayanların ürünleri arasındaki fiyat farkı ile ilgili görüşleri firmaların işletme ölçeği ile ilişkili değildir.

H₁₂: İzmir, Manisa, Aydın ve Balıkesir’de faaliyet gösteren tarım makinaları firmalarının işletme ölçeği ile kalite güvence belgesinin alımında devlet desteği görmesi ilişkili değildir.

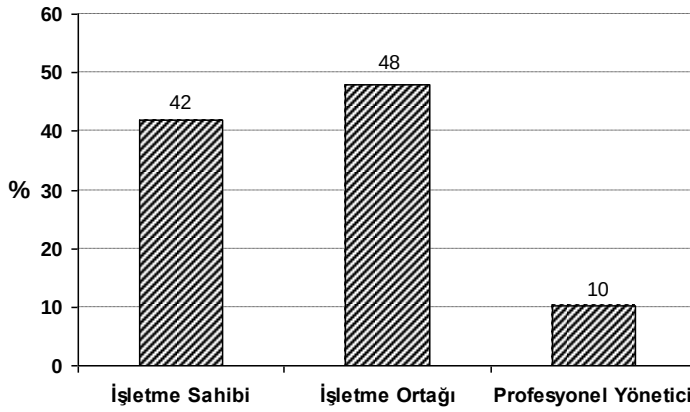
8. ANKET SONUÇLARI

8.1 İmalatçı Anketi Sonuçları

8.1.1 Anket yapılan kişilerin sosyo-ekonomik özellikleri

8.1.1.1 İşletme içindeki konum

Ankete katılan firma temsilcilerinin işletmedeki konumu Şekil 8.1’de görüldüğü gibidir.

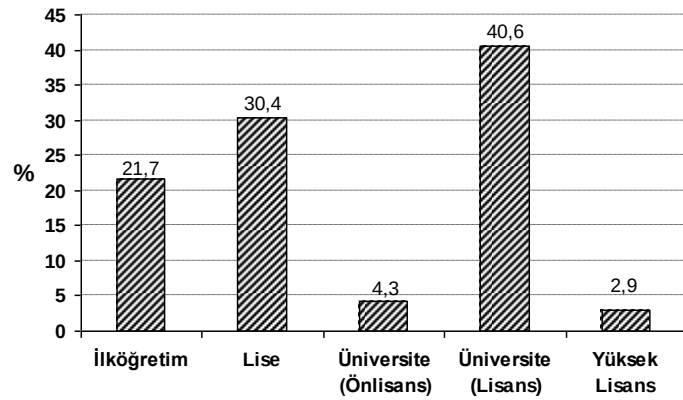
Şekil 8.1 Anket kapsamındaki firma temsilcilerinin işletmedeki konumu.

Şekil 8.1’den görüldüğü gibi anketi cevaplayan firma temsilcilerinin %48’inin ortak, %42’sinin sahip, %10’unun profesyonel yönetici olduğu anlaşılmaktadır.

8.1.1.2 Öğrenim

Anket kapsamındaki firma temsilcilerinin öğrenim durumu Şekil 8.2’de görüldüğü gibidir.

Şekil 8.2’de görüldüğü üzere anketi cevaplayan firma temsilcilerinin %40,6’sının üniversite (lisans) mezunu, %30,4’ünün lise mezunu, %21,7’sinin ilköğretim mezunu, %4,3’ünün üniversite (önlisans) mezunu, %2,9’unun yüksek lisans mezunu olduğu anlaşılmaktadır.

Şekil 8.2 Anket kapsamındaki firma temsilcilerinin öğrenim durumu.

8.1.1.3 Yaş

Çizelge 8.1’de görüldüğü üzere anketi cevaplayan firma temsilcilerinin ortalama yaşı 43 civarındadır.

Çizelge 8.1 Anket kapsamındaki firma temsilcilerinin yaş ortalaması.

	Aydın	Balıkesir	İzmir	Manisa	Toplam
Yaş Ortalaması	42,3	39	45,4	43,4	42,5

8.1.1.4 Yabancı dil bilgisi

Anket kapsamındaki firma temsilcilerinin yabancı dil bilme durumu Çizelge 8.2’de görüldüğü gibidir.

Çizelge 8.2 Anket kapsamındaki firma temsilcilerinin yabancı dil bilme durumu.

Yabancı Dil	Frekans	%
Bilmiyor	33	47,8
İngilizce	26	37,7
Almanca	2	2,9
Fransızca	1	1,4
Yunanca	1	1,4
İngilizce, Almanca	2	2,9
İngilizce, Fransızca	1	1,4
İngilizce, Rusça	1	1,4
İngilizce, Yunanca	1	1,4
Almanca, Yunanca	1	1,4
Toplam	69	100

Çizelgede de görüldüğü üzere anketi cevaplayan firma temsilcilerinin %47,8’i yabancı dil bilmemektedir. %37,7’si sadece İngilizce, %2,9’u sadece Almanca, %1,4’ü sadece Fransızca ve Yunanca bilmektedir. %8,5’i (6 kişi) ise en az iki dil bilmektedir.

8.1.2 Anket yapılan tarım makinaları işletmeleriyle ilgili temel bilgiler

8.1.2.1 Anket yapılan tarım makinaları imalatçılarının üretim durumları

Türkiye genelinde üretim yapan yaklaşık 1000 tarım makinası firması arasından 69 imalatçı seçilmiştir (İleri, 2008). Bu firmaların 2006 yılındaki toplam makine üretimi (anket alanında saptanan diskaro diski, pulluk uç demiri, kùltivatör uç demiri gibi yedek parça olarak üretilen elemanlar eklenmemiştir);

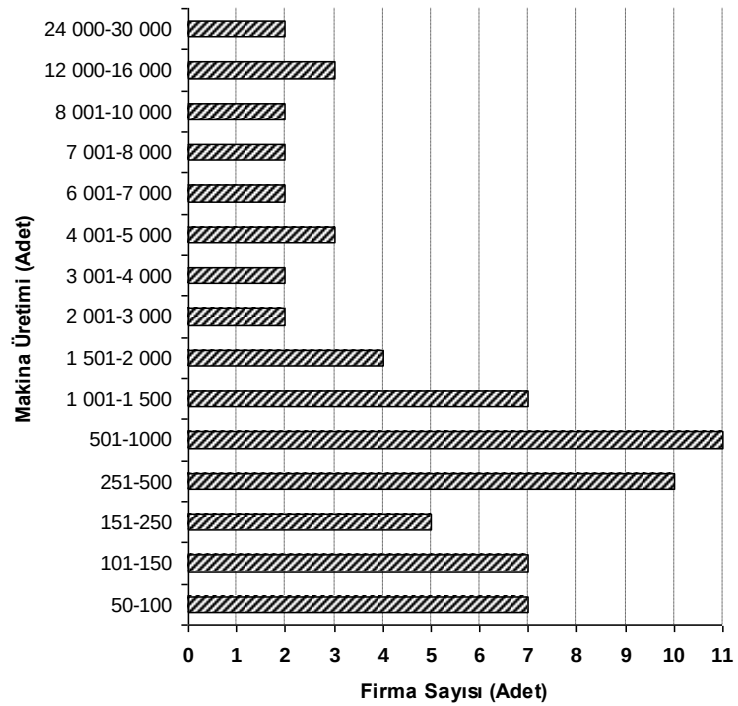
196929 makine

olarak saptanmıştır. Türkiye'nin 2006 yılı istatistik rakamlarına bakıldığında net bir rakam olmamakla beraber toplam tarım makinası imalatı,

450777 makine

olarak görülmektedir. Bu rakamlar dikkate alındığında seçilen firmaların Türkiye genelinde %44 gibi bir üretim oranına sahip olduğu görülür. Şekil 8.3, imalatçı firmaların yıllık tarım makinası üretim değerlerini göstermektedir.

İmalatçı firmaların yıllık üretim miktarlarına bakıldığında 50-30000 makine/yıl arasında değiştiği görülmektedir.

Şekil 8.3 Ankete katılan imalatçıların 2006 yılı üretim miktarlarına göre sayısal dağılımı.

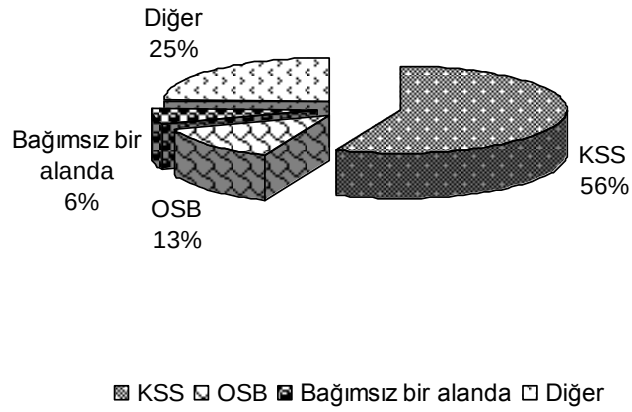
Çizelge 8.3, anket yapılan firmaların ürettikleri makinalar ile bunların yıllık üretim miktarlarını göstermektedir. Saptanan bu değerler tarım makinaları imalat sektörünün esnek ve değişken yapısı dikkate alınarak sadece bilgi amacıyla verilmiştir. Toplam üretim içinde toprak işleme makinaları ilk sırada yer almaktadır.

Çizelge 8.3 Anket çalışmasına katılan firmalara ait 2006 yılı üretim değerleri ile üretilen makine tipleri.

Tarım Aleti ve Makinası	Makine/yıl	Tarım Aleti ve Makinası	Makine/yıl	Tarım Aleti ve Makinası	Makine/yıl
Alet kombinasyonu	270	Kaldırma çubuğu	4	Sıra arası çapa makinası	75
Anason eleme makinası	7	Kanath orak makinası	125	Sırt pülverizatörü	14 300
Ark açma pulluğu	40	Kepçe	150	Sıvı gübre dağıtma tankeri	6
Arpa eleme makinası	5	Kombikürüm	708	Sılab makinası	216
Atık su pompası	5	Kombine ekim makinası	100	Skreyper	50
Atomizör	14 405	Kültivatör	6 545	Su tankeri	245
Ayçiçeği eleme makinası	20	Mekanik sıraya ekim makinası	142	Süt sağım makinası	6 000
Balya makinası	100	Mekanik tozlayıcı	510	Süt sağım tesisi	80
Bantlı konveyör	39	Merdane	253	Tamburlu çayır biçme makinası	5 937
Biçer bağlar	28	Mısır daneleme makinası	4	Tarım römorku	2 812
Buğday eleme makinası	8	Mısır silaj makinası	1 075	Tarla ve bahçe pülverizatörü	2 210
Çalı makinası	10	Ot silaj makinası	350	Taş toplama makinası	20
Çiftlik gübresi dağıtma makinası	15	Ot tırnuğu	3 525	Tek dane ekim makinası (mekanik)	70
Çizel	4 422	Otomatik hayvan suluşu	4 000	Termoblok ısı jeneratörü	31
Dalgıç motor	10 000	Pamuk ekim makinası	75	Tesviye küreği	1 780
Dalgıç pompa	33 728	Pancar doğrama makinası	20	Toprak burgusu	28
Derinkuyu su pompası	180	Patates dikim makinası	125	Toprak frezesi (rotovator)	2 751
Dipkazan	358	Patates söktüm makinası	300	Toprak sürgüsü	20
Diskaro	3 114	Pnömatik sıraya ekim makinası	343	Toprakaltı gübre dağıtma makinası	50
Diskli tırmık	1 257	Pnömatik tek dane ekim makinası	155	Traktör arka yükleyici	1 320
Eksenel pompa	30	Pulluk	44 586	Traktör kabini	12 000
Elemeli üzüm savurma makinası	80	Ripper	150	Üzüm yıkama sistemleri	60
Fide dikim makinası	80	Rototiller	200	Yem ezme makinası	1 827
Frezeli araçapa makinası	715	Sandıklı gübre dağıtma makinası	15	Yem karma makinası	165
Gübre pompası	20	Santrifüjlü kimyevi gübre dağıtıcısı	5 101	Yem karma ve dağıtma römorku	68
Gübre sıyrıcı	90	Santrifüjlü su pompası	1 505	Yem kırma makinası	3 595
Gübreli araçapa makinası	367	Sap parçalama makinası	1 065	Zeytin eleme makinası	9
Helezonlu dane götürücü	640	Set yapma makinası	25	Toplam	196929
Jeotermal pompa	15				

8.1.2.2 İşletmelerin yeri

İzmir, Aydın, Balıkesir ve Manisa illerinde işletmelerin yerleşik olduğu bölgeye bakıldığında, anket kapsamına giren işletmelerin %69'unun Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanayi Sitelerinde yerleşik olduğu tespit edilmiştir (Şekil 8.4). Ankette Küçük Sanayi Sitelerinde ve Organize Sanayi Bölgeleri'nde yerleşik olmayan işletmelerin sayısının %25 olduğu sonucu ortaya çıkmış olup, bu sonuca göre işletmelerin altyapısı tamamlanmış organize sanayi bölgelerine taşınması konusunda bir ihtiyacı olduğu tespit edilmiştir.

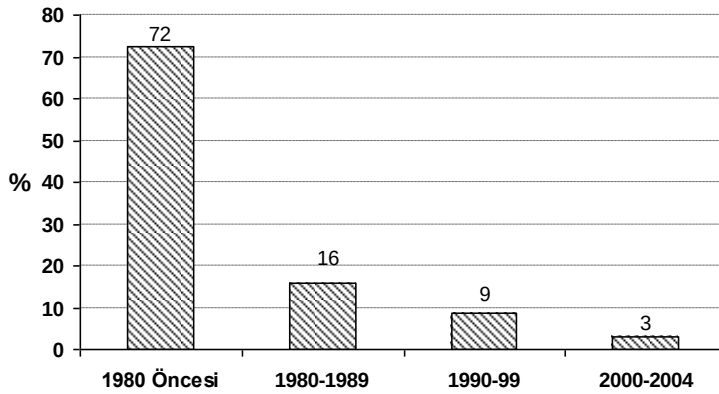

Şekil 8.4 İşletmelerin yeri (küçük sanayi siteleri=KSS, organize sanayi bölgeleri=OSB).

8.1.2.3 İşletmelerin kuruluş yılı

Ankete katılan işletmelerin kuruluş yılları ortalama olarak 1970'tir. ($\mu=1970,07$). Firmaların büyük çoğunluğu 1971-1980 yılları arasında kurulmuştur. Anket kapsamındaki işletmelerin büyük bir bölümünün

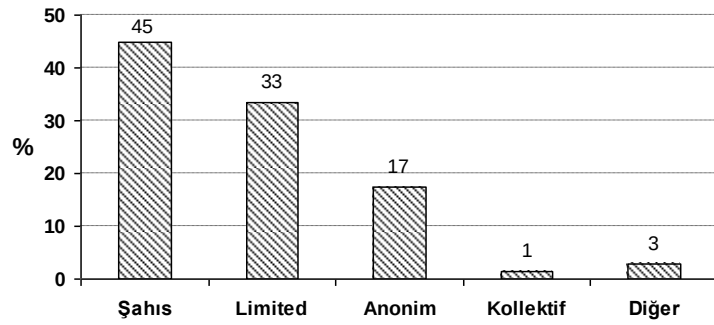
(%72) 1980 yılı ve öncesinde kurulan işletmeler olduğu tespit edilmiştir (Şekil 8.5). Ankete katılan en eski firma 1926 yılında; en genç firma ise 2004 yılında kurulmuştur. İşletmelerin %12'si ise 1990 yılı ve sonrasında kurulmuştur. Bu sonuçlar, 1990 yılı sonrası yaşanan krizlere rağmen, girişimcilik ruhunun devam ettiğini göstermektedir.

Şekil 8.5 İşletmelerin kuruluş yılı

8.1.2.4 İşletmelerin hukuki statüsü

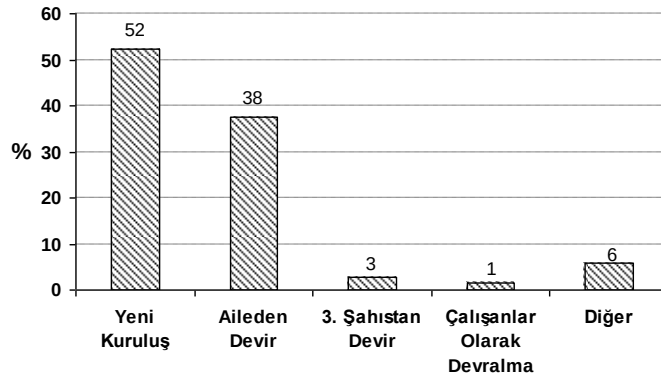
Anket kapsamında İzmir, Aydın, Balıkesir ve Manisa illerindeki işletmelerin %45'inin şahıs işletmesi (sermayesinin tamamı ile yönetimi bir kişiye ait olan işletmelerdir) statüsünde olduğu saptanmıştır. Diğerlerinin ise sırayla limited ve anonim şirket statüsünde faaliyetlerini sürdürdükleri belirlenmiştir (Şekil 8.6).

Şekil 8.6 İşletmelerin hukuki statüsü.

8.1.2.5 İşletmelerin kuruluş şekli

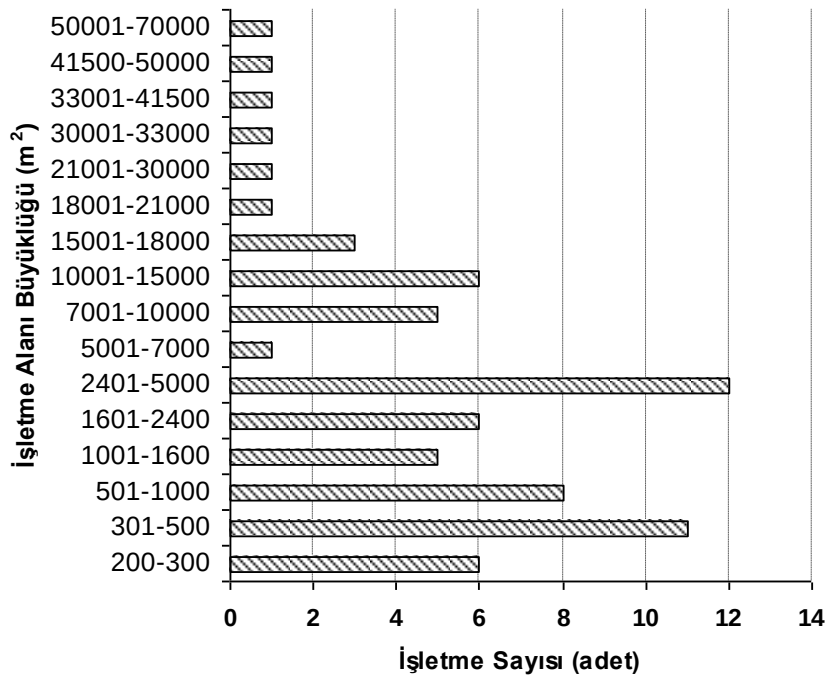
Ankette yer alan işletmelerin önemli bir kısmı herhangi bir devir kapsamında olmayan, yeni kurulmuş işletmeler olup, ikinci sırada aileden devir alınan işletmeler bulunmaktadır. Bu verilerle işletmelerin kuruluş yıllarına ait verileri değerlendirdiğimizde işletme ömürlerinin uzun olduğu görülmektedir (Şekil 8.7).

Şekil 8.7 İşletmelerin kuruluş şekli.

8.1.2.6 İşletmelerin üretim alanı

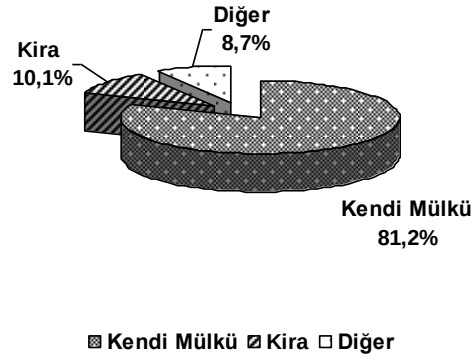
Anket yapılan imalatçılara ait işletme büyüklüklerinin 200 ile 70.000 m² arasında değiştiği saptanmıştır. Şekil 8.8’de işletmelerin büyüklüklerinin dağılımı görülmektedir.

Şekil 8.8 Anket yapılan imalatçıların işletme alanı büyüklüğü.

8.1.2.7 İşletmelerin üretim yeri mülkiyeti

Ankette üretim yeri mülkiyetine bakıldığında; işletmelerin üretim yerlerinin %81,2’sinin kendi mülkiyeti, %10,1’inin ise kira olan işletmeler olduğu görülmektedir (Şekil 8.9).

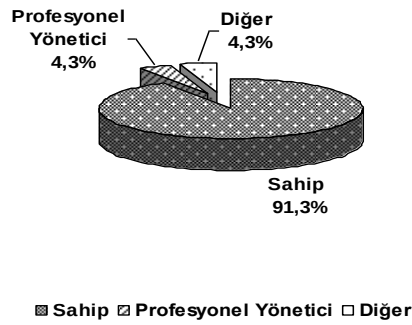

Şekil 8.9 İşletmelerin üretim yeri mülkiyeti.

8.1.3 İşletmelerdeki insan kaynakları

8.1.3.1 İşletme yönetimi

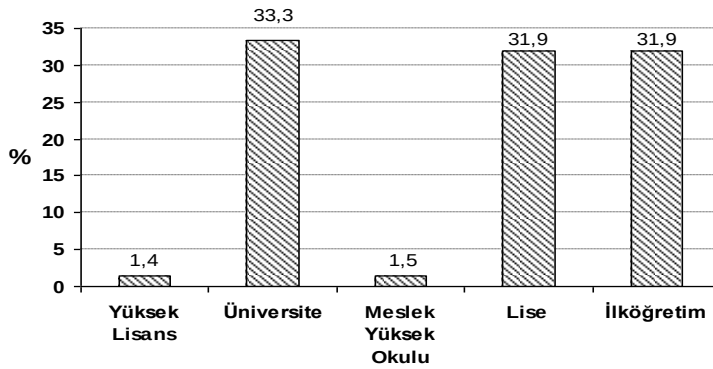
Anketin işletme üst yöneticisine ilişkin bilgiler bölümünde; anket kapsamındaki işletmelerin üst yöneticilerinin %91,3'ünün aynı zamanda işletme sahibi oldukları tespit edilmiştir (Şekil 8.10). Diğer %4,3'lük kısmını ise hem sahip hem de profesyonel yöneticiler oluşturmaktadır. Küçük ve orta ölçekli işletmelerde üst yöneticiliği daha çok işletmenin sahibi tarafından üstlenilmektedir. Ölçek büyüdükçe ve üretim konusunda çeşitlilik arttıkça bu durum değişebilmektedir.

Şekil 8.10 İşletmelerin yönetimi.

8.1.3.2 İşletme sahibinin eğitim durumu

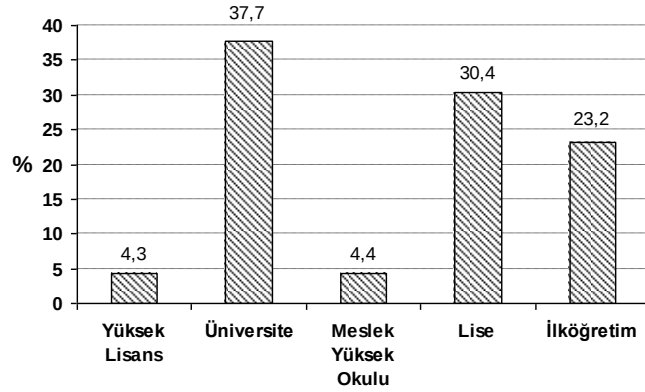
İşletme sahiplerinin eğitim durumlarına bakıldığında; büyük bir çoğunluğunun üniversite mezunlarından oluştuğu tespit edilmiştir. Lise ve ilköğretim mezunlarının da dikkate değer olduğu görülmektedir. Akademik kariyer yapmış olan işletme sahiplerinin ise düşük oranda olduğu saptanmıştır.

Şekil 8.11 İşletme sahibinin eğitim durumu.

8.1.3.3 İşletme yöneticisinin eğitim durumu

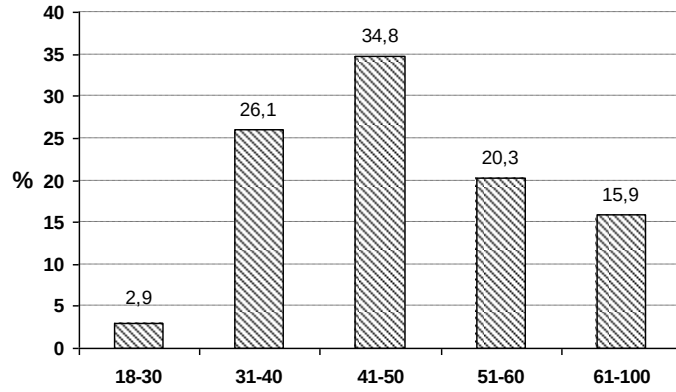
İşletme yöneticisinin eğitim durumu incelendiğinde, anket yapılan işletmelerin %37,7'sinin üniversite mezunu yönetici çalıştırdığı saptanmıştır. Akademik kariyer yapmış yöneticiler az da olsa bulunmaktadır (Şekil 8.12).

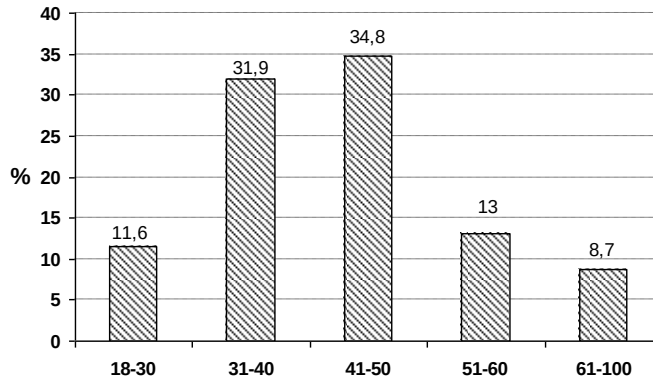
Şekil 8.12 İşletme yöneticisinin eğitim durumu.

8.1.3.4 İşletme yöneticisinin ve sahibinin yaşı

Anket yapılan işletmelerde işletme sahiplerinin ve işletme yöneticilerinin yaşı ile ilgili veriler incelendiğinde, yoğunlaşmanın 31-50 yaş grubunda olduğu görülmektedir. İşletme sahiplerinin yaş ortalaması 50'dir. İşletme üst yöneticisiyle ilgili verilere bakıldığında ise yaş ortalaması 44'tür (Şekil 8.13-Şekil 8.14).

Şekil 8.13 İşletme sahibinin yaş sınıflaması.

Şekil 8.14 İşletme yöneticisinin yaş sınıflaması.

8.1.3.5 İşletmelerin ölçeksel dağılımı

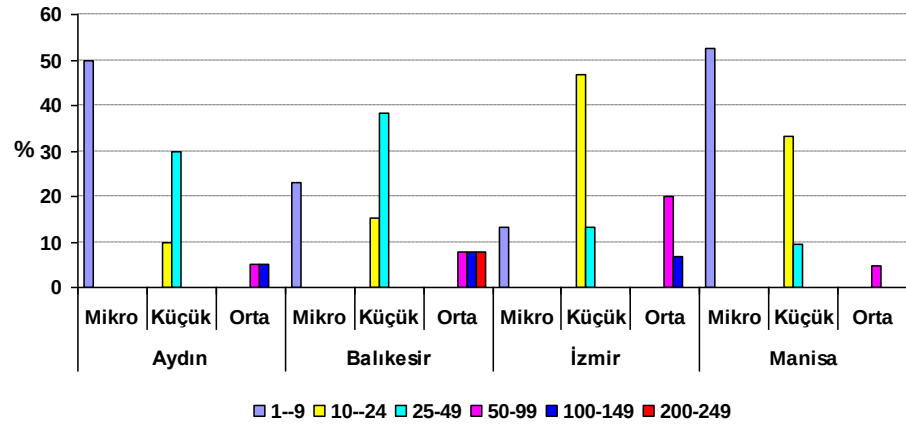
“Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik” kapsamında olan işletmeler; ölçeklerine, mali bilançolarına ve türlerine göre Çizelge 8.4’te sınıflandırılmışlardır.

Çizelge 8.4 AB KOBİ tanımı ve Türkiye’deki yeni KOBİ tanımı (tüm sektörler).

	Tanım Kriteri	Mikro İşletme	Küçük İşletmeler	Orta Ölçekli İşletmeler
AB	Çalışan Sayısı	≤10	≤50	≤250
	Yıllık Net Satış Hasılatı	≤2 Milyon Euro	≤10 Milyon Euro	≤50 Milyon Euro
	Yıllık Mali Bilançosu	≤2 Milyon Euro	≤10 Milyon Euro	≤43 Milyon Euro
Türkiye	Çalışan Sayısı	0-9	10-49	50-249
	Yıllık Net Satış Hasılatı	≤1 Milyon TL (606,000 Euro)	≤5 Milyon TL (3 Milyon Euro)	≤25 Milyon TL (15.15 Milyon Euro)
	Yıllık Mali Bilançosu	≤1 Milyon TL (606,000 Euro)	≤5 Milyon TL (3 Milyon Euro)	≤25 Milyon TL (15.15 Milyon Euro)

Kaynak: KOBİ stratejisi ve eylem planı (2007-2009) (Anonim, 2008p).

Çizelgede, çalışanların sayısına bakıldığında (1-9) işçi çalıştıran işletmelerin diğerlerinden fazla olduğu ve anket yapılan işletmelerin % 37,7'sini kapsadığı tespit edilmiştir. Diğer kısmını da sırasıyla (10-24), (25-49), (50-99), (100-149) ve (200-249) işçi çalıştıran işletmeler oluşturmaktadır (Şekil 8.15).

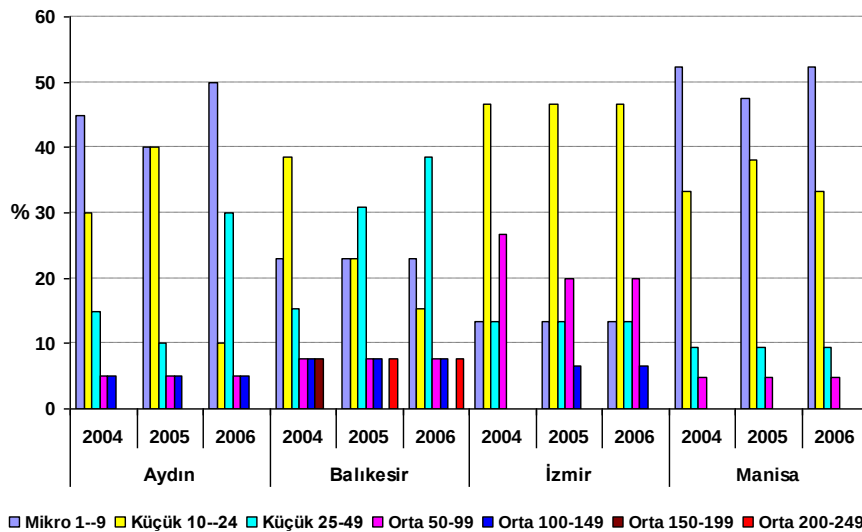
Şekil 8.15 İşletmelerin ölçeksel dağılımları.

Çizelge 8.5 İşletmelerin ölçeksel dağılımları.

2006 İşçi Sayısı	Aydın		Balıkesir		İzmir		Manisa		Toplam	
	fr	%	fr	%	fr	%	fr	%	fr	%
1-9	10	50	3	23,1	2	13,3	11	52,4	26	37,7
10-24	2	10	2	15,4	7	46,7	7	33,3	18	26,1
25-49	6	30	5	38,5	2	13,3	2	9,5	15	21,7
50-99	1	5	1	7,7	3	20,0	1	4,8	6	8,7
100-149	1	5	1	7,7	1	6,7			3	4,3
200-249			1	7,7					1	1,4
Toplam	20	100	13	100	15	100	21	100	69	100

8.1.3.6 İşletme çalışan sayısı

Çalışan sayılarının 2004-2006 yılları arasındaki değişiminin sorulduğu soruda sonuçlar Şekil 8.16'daki gibi olmuştur. Aydın'da mikro ölçekli işletmelerin çalışanlarının sayısında artış olmuş, küçük ölçekli işletmelerde çalışanların sayısı azalırken işçi sayıları 10-24'ten 25-49'a çıkmış; Balıkesir'de küçük ölçekli işletmelerin işçi sayıları 10-24'ten 25-49'a çıkmış, orta ölçekli işletmelerin işçi sayısı ise 150-199'dan 200-249'a çıkmış; İzmir'de ise orta ölçekli işletmelerin işçi sayıları 50-99'dan 100-149'a çıkmıştır.

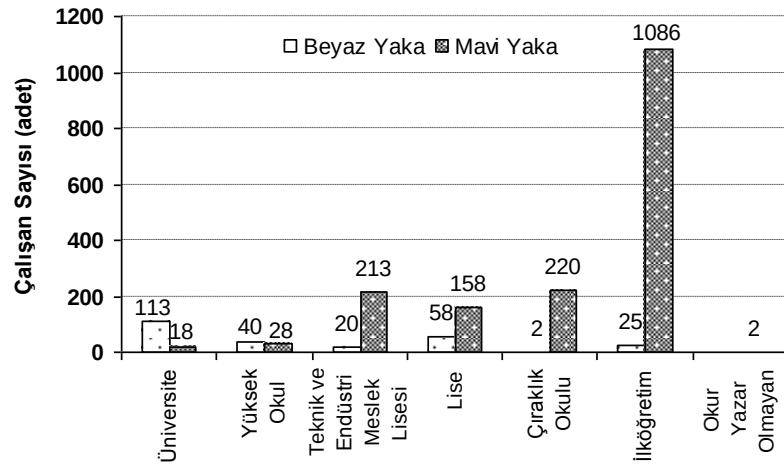
Şekil 8.16 Anket yapılan işletmelerde çalışan sayılarının 2004-2006 yılı değişimi.

8.1.3.7 Çalışanların eğitim durumu

İşletmelerde çalışanların eğitim durumları incelendiğinde, toplam 1983 çalışanın %56'sını ilköğretim mezunları oluşturmaktadır.

Çalışanlardan teknik ve endüstri meslek lisesi, çıraklık okulu ve lise mezunlarının oranlarının birbirlerine yakın olduğu, üniversite mezunları ve yüksekokul mezunlarının oranlarının düşük olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar da işletmelerin beyaz yakalı personelden daha fazla mavi yakalı personel çalıştırdığını göstermektedir (Şekil 8.17). (Mavi yaka: üretimde işçi olarak çalışanlar, beyaz yaka: idari kadroda çalışanlar)

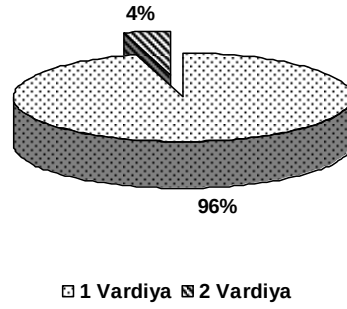
Ayrıca sanayide en önemli istihdam grubunu oluşturması gereken endüstri meslek lisesi mezunlarının oranının ise sadece %11,8 olduğu görülmektedir.

Şekil 8.17 Çalışanların eğitim durumu.

8.1.3.8 Çalışanların vardiya sayısı

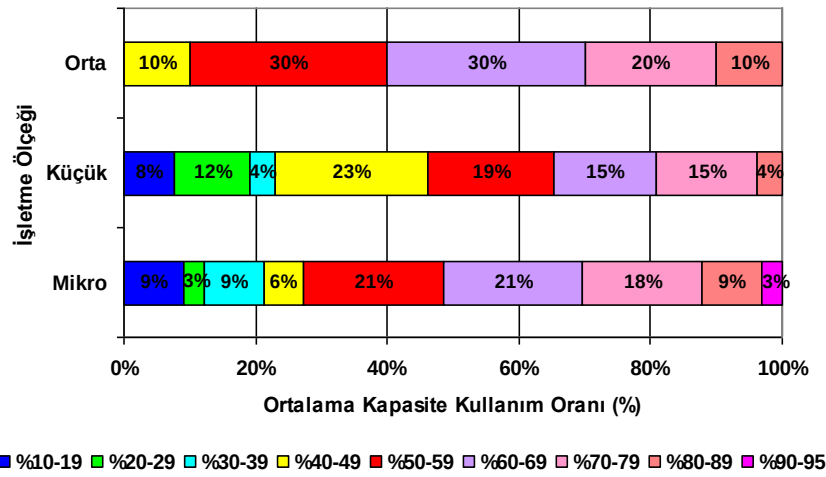
Yapılan anket sonuçlarına göre işletmelerin %96'sının tek vardiya olarak çalıştıkları tespit edilmiştir (Şekil 8.18).

Şekil 8.18 Vardiya sayısı.

8.1.3.9 Kapasite kullanım oranı

Kapasite kullanım oranı orta ölçekli firmalarda ve mikro ölçekli firmalarda %50-59 ve %60-69 aralıklarında yoğunlaşmıştır. Küçük ölçekli firmalarda ise firmaların %23'ü %40-49 kapasite kullanım oranı ile çalışırken firmaların %19'u %50-59 kapasite kullanım oranı ile çalışmaktadır (Şekil 8.19).

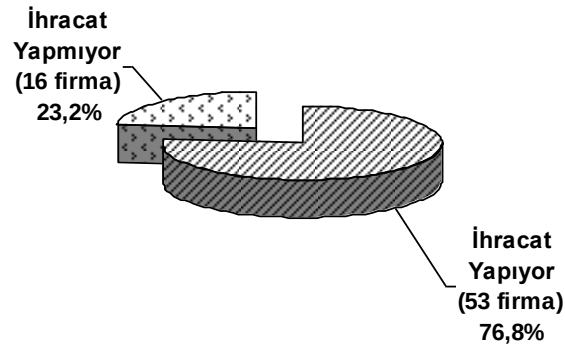
Şekil 8.19 Kapasite kullanım oranı.

8.1.4 İşletmelerin pazar durumu ve ihracatı

8.1.4.1 İhracat yapma oranı

Tarım makineleri imalatçıları üretimlerini arttırmak amacıyla yurt dışına satış imkanlarını da zorlamaktadırlar. Ankete katılan işletmelerin ihracat yapma durumu Şekil 8.20’de görülmektedir.

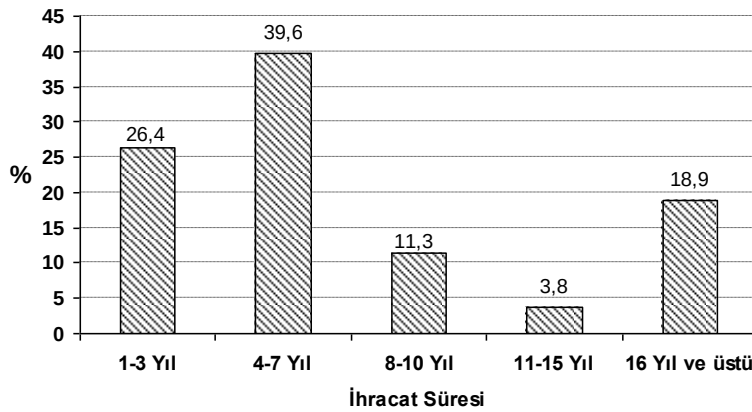
Şekilden de görüleceği üzere anket yapılan imalatçıların %76,8’ini oluşturan 53 firma ihracat yapmaktadır. Geriye kalan 16 firma (%23,2) ise ihracat yapmamaktadır.

Şekil 8.20 İhracat yapma oranı.

8.1.4.2 İşletmelerin ihracat deneyimleri

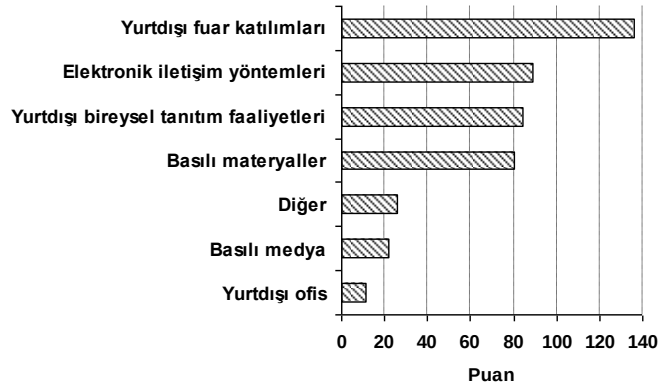
Anket kapsamındaki ihracat yapan işletmelerin ihracat deneyimleri incelendiğinde %26,4’ü 1-3 yıl arası, %39,6’sı 4-7 yıl arası, %11,3’ü 8-10 yıl arası, %3,8’i 11-15 yıl arası, %18,9’unun ise 16 yıl veya daha fazla süredir ihracat yaptıkları anlaşılmaktadır. Bu sonuçlardan işletmelerin ihracat geçmişlerinin çok eskilere dayanmadığı özellikle son yıllarda bu bilincin oluştuğu ve bu yönde faaliyetlerde bulundukları görülmektedir (Şekil 8.21).

Şekil 8.21 İşletmelerin ihracat deneyimleri.

8.1.4.3 İşletmelerin ürünlerini yurtdışı pazarlarda tanıtmak için kullandıkları iletişim araçları

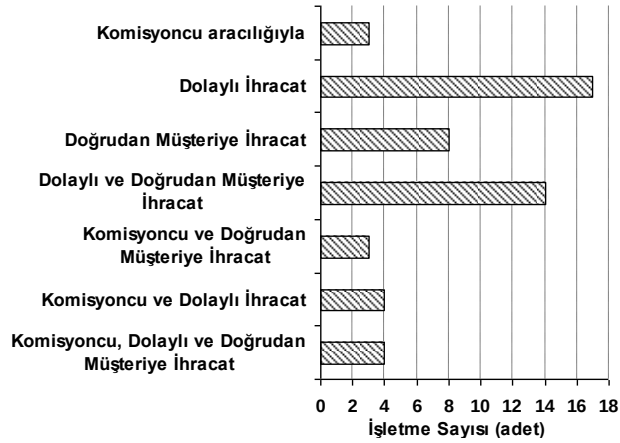
Anket kapsamındaki işletmelerin ürünlerini yurtdışı pazarlarda tanıtımı için kullandıkları yöntemlerin başında yurtdışı fuar katılımı ile tanıtım gelmektedir. Bu durum uluslararası fuar katılımlarının işletmelerin ürünlerini tanıtımı açısından oldukça önemli olduğunu ve bu hususun da firmalarımız tarafından anlaşılacak yoğunlukla kullanıldığını göstermektedir. Bunları izleyen yöntemler arasında elektronik yöntemler yoluyla tanıtım (internet vs.), yurt dışı bireysel tanıtım faaliyetleri, basılı materyaller yoluyla tanıtım, diğer (Ticari Ateşeler, TARMAKBİR, Sanayi Bakanlığı, yurtdışına giden bilgiler ve tanıdıklar vasıtası ile), basılı medya yoluyla tanıtım ve yurt dışı ofisler yer almaktadır (Şekil 8.22).

Şekil 8.22 İşletmelerin ürünlerini yurtdışı pazarlarda tanıtmak için kullandıkları iletişim araçları.

8.1.4.4 İşletmelerin ihracat yapma şekli

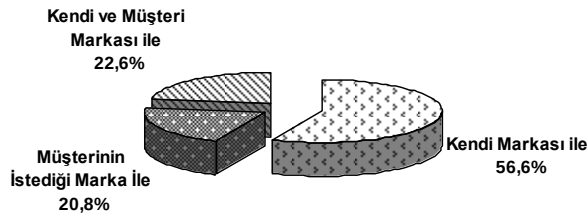
İşletmelerin ihracat yaparken müşteriye doğrudan satış, dolaylı ihracat (aracı firma ile) ve komisyoncu/mümessil firma yöntemlerinin her üçünü de birlikte kullandıkları görülmektedir. Bu yöntemler içerisinde dolaylı ihracat en fazla tercih edilen yöntem olarak görülmektedir (Şekil 8.23).

Şekil 8.23 İhracat yapma şekli.

8.1.4.5 İşletmelerin ihracatta kullandıkları marka

İşletmelerin %56,6'sını oluşturan 30 firma ürünlerini sadece kendi markaları ile ihraç ettiklerini, %22,6'sını oluşturan 12 firma ise kendi markası yoğun olmak suretiyle müşterinin istediği etiketle de ihracat yaptıklarını belirtmişlerdir. Geriye kalan 11 firma (%20,8) ise sadece müşterinin istediği marka ile (fason üretim) ihracat yapmaktadır (Şekil 8.24).

Şekil 8.24 İşletmelerin ihracatı hangi marka ile gerçekleştirdikleri.

8.1.4.6 İşletmelerin ihracat-yurtiçi satış oranları

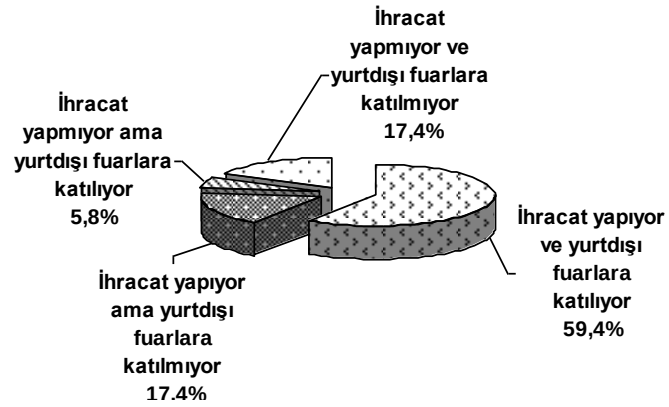
İşletmelerin toplam üretimlerinin ne kadarını ihraç ettiklerini gösteren ihracat-yurt içi satış oranına baktığımızda (Çizelge 8.6) firmaların %38'inin ihracat-yurtiçi satış oranları %10-90, %20,8 ile 11 firmanın ihracat-yurtiçi satış oranı %20-80, %17 ile 9 firmanın ihracat-yurtiçi satış oranı % 30-70 oranlarında olduğu ortaya çıkmaktadır. KOBİ'lerde bu oranın ihracat lehine daha fazla olması özellikle iç pazarlardaki kriz dönemlerinde işletmelerin karlılığını sürdürebilmeleri, üretimin devamlılığı ve özellikle ülkemizdeki KOBİ'lerin uluslararasılaşma seviyelerini göstermeleri bakımından oldukça önemlidir. Ancak yurtdışı pazarlarda çıkabilecek krizlerin de göz ardı edilmeyip, yeterli önlemlerin alınması gerekir.

Çizelge 8.6 İşletmelerin ihracat-yurtiçi satış oranları.

Satış Oranları (%)		Frekans	%
İhracat	Yurtiçi		
0	100	1	1,9
10	90	20	37,7
20	80	11	20,8
30	70	9	17
40	60	4	7,5
50	50	4	7,5
60	40	3	5,7
70	30	1	1,9
TOPLAM		53	100

8.1.4.7 İşletmelerin yurtdışı fuarlara katılım oranları

İşletmelerin yurtdışı fuarlara katılım oranları Şekil 8.25’de görüldüğü gibidir.

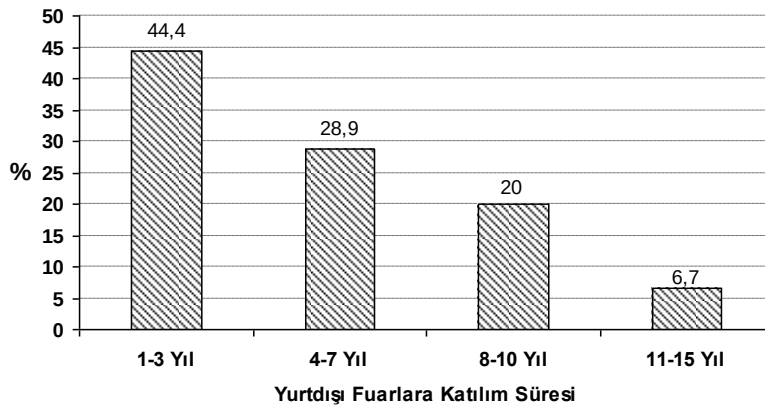

Şekil 8.25 İşletmelerin yurtdışı fuarlara katılım oranları.

8.1.4.8 İşletmelerin yurtdışı fuarlara yıllara göre katılım oranları

İşletmelerin yurtdışı fuar deneyimleri incelendiğinde (Şekil 8.26), %44,4'lük bir oran ile 20 firma 1-3 yıldan beri, % 28,9'luk bir orana

sahip 13 firma ise 4-7 yıldan beri, % 20'lik bir oran ile 9 firma 8-10 yıldan beri uluslararası fuarlara iştirak ettikleri, uzun yıllardan beri fuarlara katılan firmaların ise fazla olmadığı anlaşılmaktadır. Bu sonuçlar yurtdışı fuar katılımlarının özellikle son yıllarda gittikçe önem kazanmaya başladığını bu artışta işletmelerimizin uluslararasılaşma bilincinin gelişmesinin yanı sıra, yurtdışı fuarlara katılım konusunda 1996 yılında verilmeye başlanan devlet desteğinin önemli bir etkisi olduğu düşünülmektedir.

Şekil 8.26 İşletmelerin yurtdışı fuarlara yıllara göre katılım oranları.

8.1.4.9 İşletmelerin yurtdışı fuar tecrübeleri

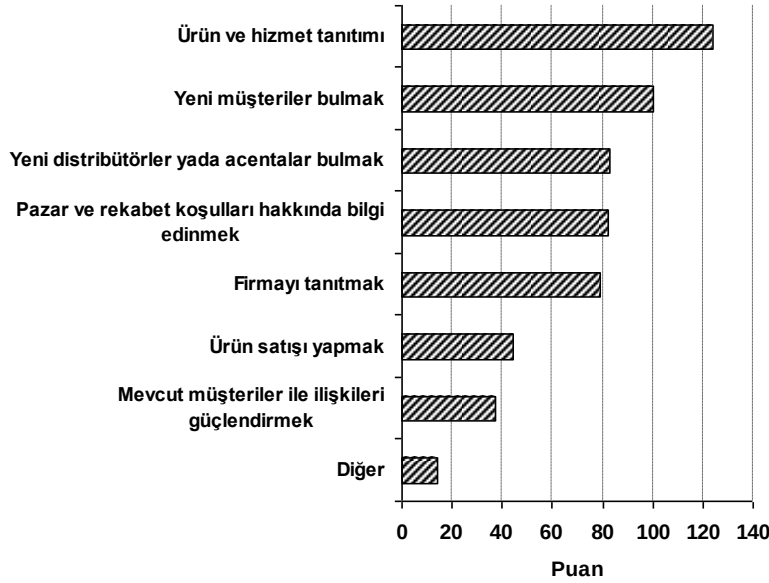
Anket kapsamındaki işletmeler incelendiğinde %80,5'lik bir oranla 33 firma bir yıl içerisinde 1-3 adet uluslararası fuara katıldığını belirtirken, %17,1'lik bir oranla 7 firma bir yıl içerisinde 4-6 adet fuara, %2,4'lük bir oranla 1 firma 7-10 adet uluslararası fuara katıldıklarını belirtmişlerdir (Çizelge 8.7). Özellikle fuar bağlantılı ihracat oranı yüksek olan firmalar için bu sayı oldukça yetersizdir.

Çizelge 8.7 İşletmelerin yurtdışı fuar tecrübeleri.

Yıl içinde yurtdışı fuarlara katılım sayısı	Frekans	%
1-3	33	80,5
4-6	7	17,1
7-10	1	2,4
TOPLAM	41	100

8.1.4.10 İşletmelerin yurtdışı fuarlara katılım amaçları

İşletmelerin uluslararası fuarlara katılım amaçlarının başında ürün ve hizmet tanıtımı gelmektedir. Diğer amaçlar arasında yeni müşteriler bulmak, yeni distribütörler ya da acentalar bulmak, pazar ve rekabet koşulları hakkında bilgi edinmek, firmayı tanıtmak ya da yurtdışı görüntüsünü güçlendirmek ön plana çıkmaktadır. Ayrıca fuar esnasında yeni müşteriler bulup satış yapmak, mevcut müşterilerle ilişkileri güçlendirmek, diğer (yeni üretim teknolojilerini, hammadde ve yarı mamul maddeleri öğrenmek, sektördeki gelişmeleri ve ticari rakipleri izlemek) amaçlarıyla katılmaktadırlar. Bu sonuçlardan işletmelerin, doğrudan satış gerçekleştirmek için uluslararası fuarlara katıldıkları ortaya çıkmaktadır (Şekil 8.27).

Şekil 8.27 İşletmelerin yurtdışı fuarlara katılım amaçları.

8.1.4.11 İşletmelerin fuar sonrası takip çalışmaları

Uluslararası fuar katılımlarında işletmelerin fuar sonrası yaptıkları takip ve izleme faaliyetleri incelendiğinde, firma yetkililerinin fuar süresince görüştükleri muhtemel alıcıları fuar sonrası ziyaret ettikleri, onları kendi tesislerine davet edip ürünlerini daha kapsamlı bir şekilde tanıttıkları ve bağlantılarını devam ettirdikleri (elektronik olarak e-mail gönderdikleri, telefon ve faksla bağlantı kurdukları) anlaşılmaktadır (Çizelge 8.8).

Çizelge 8.8 İşletmelerin fuar sonrası takip çalışmaları.

	Puan
Muhtemel alıcıları davet edip, ürün grubu tanıtımı	106
Muhtemel alıcıları ziyaret etmek	104
Diğer	44

8.1.4.12 Uluslararası fuar katılımlarının, işletmelerin ihracatları üzerine olan etkisi

Uluslararası fuar katılımlarının, işletmelerin ihracatları üzerine olan doğrudan etkisi incelenirken anket kapsamındaki işletmeler çalıştırdıkları işçi sayısına göre üç grup altında ele alınmıştır. Buna göre;

1-9 işçi çalıştıran işletmeler mikro ölçekli işletme,

10-49 arası işçi çalıştıran işletmeler küçük ölçekli işletme,

50-249 işçi çalıştıran işletmeler orta ölçekli işletmeler olarak kabul edilmiştir.

Bu soruya 3 mikro ölçekli, 15 küçük ölçekli ve 6 orta ölçekli firma olmak üzere 24 işletme cevap vermiştir.

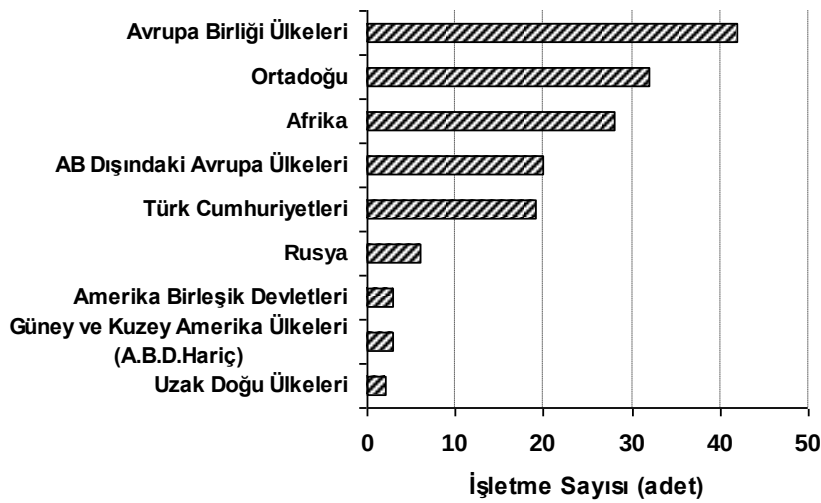
Anket kapsamındaki mikro ölçekli işletmelerin fuar bağlantılı satışlar toplamının toplam ihracatları içindeki oranı %13,3'tür. Bu oran küçük ölçekli işletmelerde %19,6, orta ölçekli işletmelerde de %40,3'tür. Ortalama oran ise %24,4'tür. Bu sonuç yurtdışı fuarların ihracat üzerine olan doğrudan etkisini göstermektedir.

Fuarların satış dışı amaçları ve işletmelere katkıları da göz önünde bulundurulduğunda uluslararası fuar katılımlarının KOBİ'ler için ne kadar önemli bir iletişim ve pazarlama aracı olduğu ortaya çıkmaktadır.

8.1.4.13 İhracat yapılan ülkeler

İhracat yapan firmaların çoğunluğu (%79,2'sini oluşturan 42 firma) AB ülkelerine ihracat yaparken; bir kısmı (%60,4'ünü oluşturan 32

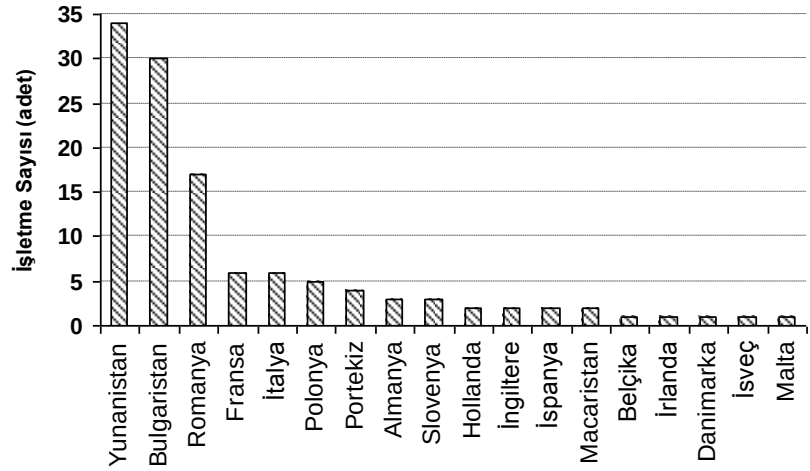
firma) Ortadoğu, (%52,8'ini oluşturan 28 firma) Afrika, (%37,7'sini oluşturan 20 firma) AB dışındaki Avrupa ülkeleri ve (%35,8'ini oluşturan 19 firma) Türk Cumhuriyetleri'ne ve çok az bir bölümü (%11,3'ünü oluşturan 6 firma) Rusya'ya, (%5,7'sini oluşturan 3 firma) ABD ve ABD hariç Güney ve Kuzey Amerika ülkeleri ve (%3,8'ini oluşturan 2 firma) Uzak Doğu ülkelerine ihracat yapmaktadır (Şekil 8.28).

Şekil 8.28 İhracat yapılan ülkeler.

8.1.4.14 İhracat yapılan AB ülkeleri

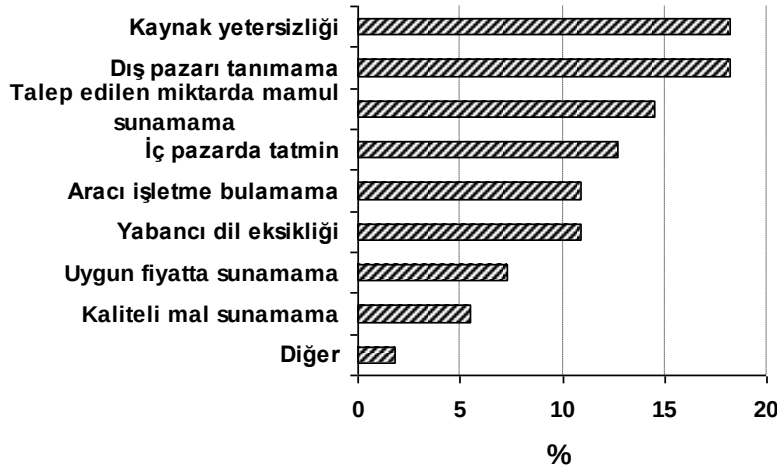
Şekil 8.29'da Avrupa Birliği ülkelerine ihracat yapan katılımcı firmaların ihracat yaptıkları AB ülkeleri görülmektedir. Firmaların %81'ini oluşturan 34 işletmenin ihracat yaptığı Yunanistan ilk sırada yer alırken, katılımcıların hiçbirisi Lüksemburg, Finlandiya, Çek Cumhuriyeti, Avusturya, Litvanya, Slovakya, Estonya, Kıbrıs Rum Kesimi ve Letonya'ya ihracat yapmamaktadırlar.

Şekil 8.29 İhracat yapılan AB ülkeleri.

8.1.4.15 İhracat yapamama nedenleri

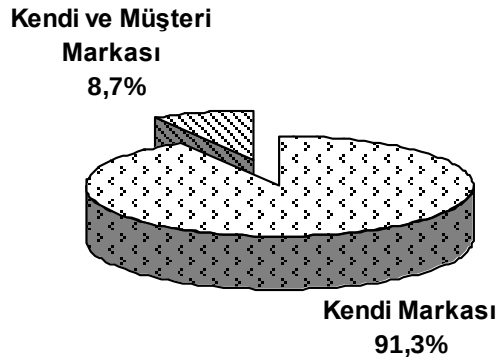
İşletmeler ihracat yapamamalarının nedeni olarak kaynak yetersizliğini ve dış pazarı tanımamayı ilk sırada göstermişlerdir. Kaynak yetersizliği; sermaye, teknoloji ve malzeme eksikliğini ifade etmektedir. Daha sonraki nedenler ise; talep edilen miktarda mamul sunamama, iç pazardan tatmin, aracı işletme bulamama, yabancı dil eksikliği, uygun fiyatta sunamama, kaliteli mal sunamama ve diğer (ürünün büyük hacimli olması ve nakliye maliyeti) olarak sıralanmaktadır (Şekil 8.30).

Şekil 8.30 İhracat yapamama nedenleri.

8.1.4.16 Ürünleri iç pazarda satış

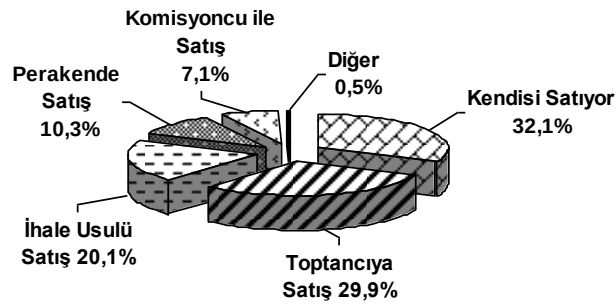
İşletmelerin %91,3'ü ürünlerini iç pazarda sadece kendi markaları ile sattıklarını, %8,7'si ise hem kendi, hem de müşterinin istediği etiket ile satış yaptıklarını belirtmişlerdir (Şekil 8.31).

Şekil 8.31 İç pazarda satış.

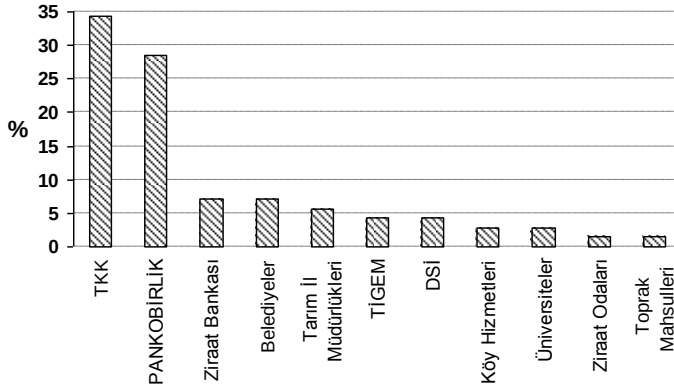
Ülkemizdeki tarım makinaları imalatçıların büyük bir bölümü orta ve küçük ölçekli firmalardır. Ürettikleri malın büyük bir kısmı, bulundukları bölgede pazarlanmaktadır (Anonim, 2007a). Herhangi bir imalatçı firmanın ülke geneline satış yapabilmesi için çeşitli aracı kurumları kullanması gerekir. Anket yapılan firmalar ürünlerini, hangi kanallarla sattığını Şekil 8.32’de görüldüğü gibi bildirmişlerdir.

Eğer son kullanıcıyı kendisi bulup müşteriye satıyorsa kendisi satıyor anlamına gelmektedir. Bu ürünleri pazarlayan şirkete satıyorsa toptancıya satıyor anlamına; belli bir prim ya da komisyon karşılığı müşteri bulan bir firma aracılığıyla satıyorsa komisyoncu ile satılıyor anlamına gelmektedir. Perakende satış ise doğrudan son kullanıcıya hitap eden mağaza ya da dükkanlar anlamındadır. Zaman zaman açılan ihalelere teklif verip o şekilde satıyorsa ihale usulü satıyor anlamına gelmektedir.

Şekil 8.32 Firmaların ürünlerini iç pazarda satış yolları.

Şekilden 8.32’den de görüleceği üzere firmaların büyük bir bölümü ürünlerinin satışını kendi imkanlarıyla ve toptancı kanalıyla gerçekleştirmektedirler. Şekil 8.33’de firmaların ürünlerini iç pazarda satış yollarından olan ihale usulü satışın kurum ve kuruluşlara göre dağılımı görülmektedir.

Şekil 8.33 İhale usulü satış.

İmalatçı firmalar son yıllarda Tarım Kredi Kooperatiflerinin etkinliğini kaybetmesi ve yapısal bazı sorunların gündeme gelmesinin düşündürücü olduğunu da belirtmişlerdir.

Zirai kredili satışta en büyük alıcı olan Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği Genel Müdürlüğü tek taraflı olarak ve daha önceki satıcılık sözleşmelerinde uygulanan prosedürün aksine, TARMAKBİR ile görüşme yapmadan mevcut satıcılık sözleşmesini Ağustos 1998 tarihli satıcılık sözleşmesi ile değiştirmiştir. Eski satıcılık sözleşmesi tüm bölgelerde geçerli fiyatlar için Genel Müdürlük'te yapılan fiyat sözleşmelerini esas alırken, yeni satıcılık sözleşmesi ile ürün satış fiyatları 16 Bölge müdürlüğü ile firmalar arasındaki birebir görüşmelerde yapılan pazarlık sonucunda belirlenmektedir. Bu uygulama bölgelerarası fiyat dengesizliği, düşük kalitede veya fonksiyonellikteki malın fiyatının emsal gösterilerek farklı kalitede ve fonksiyonellikteki mallar için pazarlığı gündeme getirmiştir. Kooperatif üyesi bir çiftçi arzu ettiği bir makinaya artık kooperatif kanalından sahip olamamaktadır. Bu yanlış uygulama sektörde uzun süredir devam eden krizle birlikte fiyatlarda kalite ile birlikte yapay bir düşüş getirmişse de Tarım Kredi

Kooperatifleri ile çalışan firma sayısı son derece düşmüştür (İleri, 2008) Ancak bu yanlış uygulamadan Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği ve Organizasyonu çerçevesinde TARMAKBİR ile işbirliği yapılarak vazgeçilmiştir. Birtakım ek kolaylıklar ile birlikte eski uygulamaya dönülmüş olması gerek çiftçiler gerekse makina imalatçıları tarafından olumlu bulunmuştur.

Tarımı destekleyen Ziraat Bankası gibi bir kuruluşun ancak %7 gibi bir paya sahip olduğu dikkati çekmektedir. Bu kanalın etkinleştirilmesi gerek çiftçiler gerekse imalatçılar bakımından da çok yararlı olabilir.

8.1.5 İşletmelerin sahip olduğu belge ve sertifikalar

8.1.5.1 Belge ve sertifikalar

İşletmelerin sahip olduğu sertifika ve belgelere bakıldığında, en fazla TSE belgesine daha sonra ise TS-EN-ISO 9000 sistem kalite belgesine sahip oldukları görülmektedir.

TSE markası; bir malın üzerine bu markayı koymak isteyen firma ile markayı kullanma iznini vermeye yetkili olan TSE arasında yapılan anlaşma sonucu konulabilmektedir. Bu anlaşma başlangıçta TSE'ye ürünlerinin denetlenmesi ve deneylere tabi tutma yetkisi tanıdığı gibi daha sonra sürekli olarak denetleme yetkisi de vermekte, hatta kusurlu malın onarılması ve değiştirilmesi için garanti hükmü de taşımaktadır (Özoğul, 2003). Anket kapsamında, imalatın standartlara uygunluğu açısından TSE'den bu tür belge alan işletmelerin oransal dağılımı %52,2'dir.

TSEK Kalite Uygunluk Belgesi; Türk standartları bulunmayan konularda İmalata Yeterlilik Belgesi almaya hak kazanmış firmaların söz konusu ürünlerinin ilgili uluslararası standartlar, benzeri Türk standartları, diğer ülkelerin milli standartları, teknik literatür esas alınarak Türk Standartları Enstitüsü tarafından kabul edilen Kalite Faktör ve Değerlerine uygunluğunu belirten ve akdedilen sözleşme ile TSEK Markası kullanma hakkı verilen firma adına düzenlenen ve üzerinde TSEK Markası kullanılacak ürünlerin ticari Markası, cinsi, sınıfı, tipi ve türünü belirten geçerlilik süresi bir yıl olan belgedir (Anonim, 2008q). Ankete katılan firmalardan TSEK belgesine sahip olanların oransal dağılımı ise %15,9'dur.

Gerek Avrupa Birliği, gerekse EFTA (Avrupa Serbest Ticaret Birliği) üyesi ülkelerde, geçerli olan Ürün Sorumluluğu Yönergesi, üreticilerin kusursuzluğunu belgelemesi zorunluluğunu getirmektedir. Böylece ürün kalitesinden kaynaklanabilecek sorunlar Kalite Güvencesi Sistemi sayesinde işin başında önlenmektedir. TS EN ISO 9000 Kalite Standartları Serisi, etkili bir yönetim sisteminin nasıl kurulabileceğini, dökümanite edilebileceğini ve sürdürebileceğini açık bir şekilde anlatmaktadır (Özoğul 2003).

İşletmelerin sahip oldukları kalite güvence belgeleri değerlendirildiğinde, %56,5'inin TS-EN-ISO 9000 belgesine sahip olmadığı, %31,9'unun ise TS-EN-ISO 9000 belgesine sahip olduğu belirlenmiştir. İşletmelerin %11,6'sı TS-EN-ISO 9000 faaliyetleri kapsamında çalışmalarına devam ettiklerini belirtmişlerdir (Şekil 8.34).

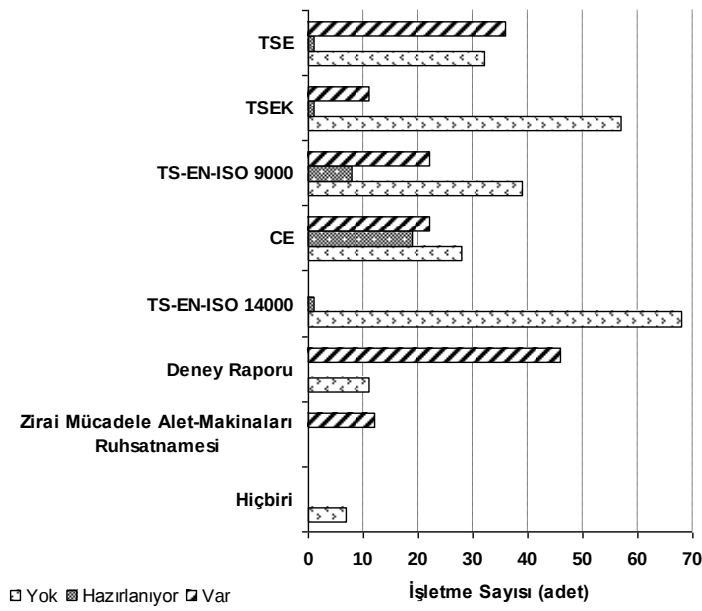
Ülkemizde yürürlükte bulunan “Makine Emniyet Direktifi”ne göre; malların sınır tanımaksızın serbest dolaşım haklarından yararlanabilmesi, her mala tanınmış bir hukuki hak değildir. Bu hak sadece; insana, hayvana, bitkiye zararlı olmadığı belgelendirilmiş ve CE işaretlemesi almış ürünler için geçerlidir. Bu işaret, ilgili ürünün direktiflerce belirtilen şartlara uygun olarak üretildiğini ve pazara sunulduğunu belirtir. CE işaretini taşımayan ürünler, AB’de pazarlanamamakta ve hatta AB dışında üretilen ve CE işareti taşımayan ürünlerin bu ülkelere girmesi mümkün olmamaktadır. Bu nedenle; CE İşareti, Türkiye gibi AB dışında yer alan ülkelere ihraç edilen ürünler için pasaport görevi üstlenmektedir. Zorunlu uygulamaya girmiş olmasına rağmen, AB direktiflerine uyum ve CE işareti taşımak için gerekli çalışmaları yapmış olan firmaların sayısı olması gereken düzeyde bulunmamaktadır. Bazı kuruluşlar CE ile ilgili çalışmalara başlamışlarsa da, önemli bir mühendislik çalışmasını gerektiren bu konu için firmalarda ayrı bir eleman tahsis edilmemesi, mevcut elemanlara ek görev olarak verilmesi ve bunların da ya bilgi eksikliği ya da yeterli zamanı ayıramamaları bu konudaki çalışmaları önemli ölçüde yavaşlatmaktadır.

Diğer bir sertifika TS-EN-ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemi sertifikasıdır. Bu standart, ISO tarafından belirlenmiş dünya çapında geçerliliğe sahip çevre yönetim için standartları belirleyen ve çevre yönetiminin sürekliliğini belgeleyen kalite standart sistemidir. TS-EN-ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemi için yalnızca bir firma çalışmalara devam ettiğini bildirmiştir. Diğer firmalarda ise böyle bir çalışma yoktur.

Firmaların, zirai kredili satışlara esas olan tarım makinaları için tarımda kullanmaya uygunluk belgesi (Deney Raporu) almaları zorunludur. Bu rapor Tarım ve Köyişleri Bakanlığı’na bağlı kuruluşlar

veya Bakanlık tarafından belirlenmiş üniversitelerden alınmaktadır ve 28 Ağustos 1981 Tarih 17442 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Tebliği ile devlet destekli kredili satışlar için zorunlu hale getirilmiştir. Bu deneylerde tarım makinalarının performansları, verimlilik değerleri, üretim kaliteleri ve standartlara uygunlukları, bilimsel ve teknik bulgularla ortaya konmakta ve objektif kıstaslarla denetlenmektedir. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından deney kuruluşlarından zirai kredili satışlara esas teşkil edecek deney raporu alan firmaların oranı %80,7'dir.

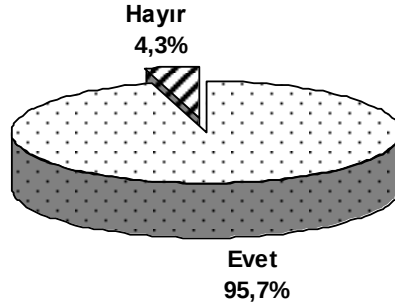
Zirai mücadele alet-makinaları "ruhsatnamesi" ilaçlama makinaları yapan tüm firmalarda bulunmaktadır. Yasa gereği bu ruhsatname zaten zorunludur.

Şekil 8.34 İşletmelerin sahip olduğu belge ve sertifikalar.

8.1.5.2 Tescilli marka, patent ve faydalı model

Ankete katılan işletmelerin %95,7'sini oluşturan 66 firmada tescilli marka, patent ve faydalı modelden en az 1'i bulunmaktadır. Geriye kalan 3 firmada ise bu konuda hiçbir belge bulunmamaktadır (Şekil 8.35).

Şekil 8.35 Tescilli marka, patent ve faydalı model belge varlığı.

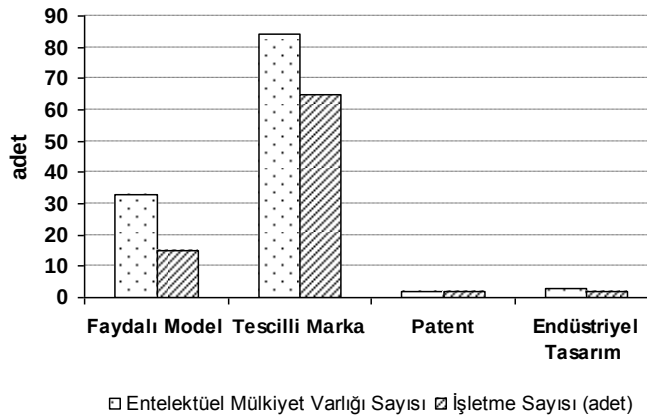
8.1.5.3 İşletmelerin tescilli marka, patent ve faydalı model sayıları

Benzer ürünleri ya da hizmetleri başkalarının ürün ya da hizmetlerinden ayırt etmek üzere kullanılan ya da belirli bir hizmetin sunulması sırasında kullanılan “ayırt edici işaret ve isim” marka olarak tanımlanmaktadır. Sözcükler, sayılar, harfler, şekiller, ürünün şekli veya ambalajı ile bunların birlikte sunulmaları marka olarak değerlendirilmektedir (Anonim, 2008r).

Patent, buluş sahiplerine buluşlarını ayrıntılı olarak açıklamaları karşılığında verilen bir belge olup, buluş sahibinin buluş konusu ürünü belirli süre üretme, kullanma, satma veya ithal etme hakkıdır. Bir buluşun patent konusu olabilmesi için yenilik, tekniğin bilinen durumunun aşılması, sanayiye uygulanabilirlik kriterlerinin gerçekleşmesi gereklidir (Anonim, 2008s).

Faydalı model, Türkiye'de ve dünyada yeni olan ve sanayiye uygulanabilen buluşların sahiplerine belirli bir süre (10 yıl), bu buluş konusu ürünü üretme ve pazarlama hakkının tanınmasıdır (Anonim, 2008t).

Şekil 8.36'da işletmelerin kaç tanesinin en az 1 tane entellektüel mülkiyet varlığına (tescilli marka, patent, faydalı model ve endüstriyel tasarım) sahip olduğu gösterilmektedir.

Şekil 8.36 İşletmelerin tescilli marka, patent, faydalı model ve endüstriyel tasarım sayıları.

Çizelge 8.9'dan da görüldüğü gibi 65 işletmenin 84 tane tescilli markası (firmada birden fazla tescilli marka olabilir) bulunmaktadır. 15 işletmenin faydalı model sayısı ise 33'tür.

Çizelge 8.9 İşletmelerin tescilli marka, patent, faydalı model ve endüstriyel tasarım sayıları.

	Sayı	Frekans	%
Faydalı Model	33	15	21,7
Tescilli Marka	84	65	94,2
Patent	2	2	2,9
Endüstriyel Tasarım	3	2	2,9

Entellektüel varlıkların korunması inovasyon yönetiminde kritik bir konudur. Firmaların yenilikçi kapasitelerini açığa çıkarmak için patent ve faydalı modellerin önemli göstergeler olduğu bilinmektedir. İşletmelerin sahip oldukları patent sayıları değerlendirildiğinde, firmaların %97,1'inin patent belgesine, %78,3'ünün faydalı model belgesine sahip olmadığı saptanmıştır.

Yenilikçilik açısından önemli göstergeler olan bu entelektüel varlıklara sahip olan firmalar diğer firmalardan daha yüksek yenilikçilik düzeyine sahip olmakla birlikte patent göstergelerinde başarısız oldukları saptanmıştır.

Çizelge 8.10 Faydalı model sayıları ile işletme ölçeklerinin karşılaştırılması.

	Faydalı Model Sayısı					
İşletme Ölçeği	1	2	3	4	5	Toplam
Mikro	2	1				3
Küçük	4		1	1	1	7
Orta	2	1		1	1	5
Toplam	8	2	1	2	2	15

Çizelge 8.10'da görüldüğü üzere 3 mikro ölçekli işletmenin faydalı model sayısı 4, 7 küçük ölçekli işletmenin faydalı model sayısı 16, 5 orta ölçekli işletmenin faydalı model sayısı ise 13'tür.

Çizelge 8.11 Tescilli marka sayıları ile işletme ölçeklerinin karşılaştırılması.

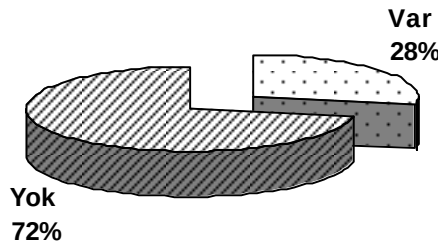
	Tescilli Marka Sayısı					
İşletme Ölçeği	1	2	3	4	5	Toplam
Mikro	23	1				24
Küçük	27	4				31
Orta	3	3	2	1	1	10
Toplam	53	8	2	1	1	65

24 mikro ölçekli işletmenin tescilli marka sayısı 25, 31 küçük ölçekli işletmenin tescilli marka sayısı 35, 10 orta ölçekli işletmenin tescilli marka sayısı ise 24'tür. Bu sonuç işletme ölçeği büyüdükçe tescilli marka sayısının arttığını göstermektedir (Çizelge 8.11).

8.1.5.4 KOBİ teşvik belgesi

KOBİ'lere yönelik teşvik uygulamaları, küçük ve orta ölçekli işletmelerin kalkınma planları ve yıllık programlarında öngörülen hedefler ile Avrupa Birliği normlarına ve uluslararası anlaşmalara uygun olarak desteklenmelerini, uluslararası düzeyde rekabet edebilmelerini teminen üretim, kalite ve standartlarını artırmalarını, istihdam yaratmalarını sağlamak amacıyla uygulamaya konmuştur (Anonim, 2008u).

KOBİ'lerin makine ve teçhizat harcamaları ile hammadde ve işletme malzemesi alımlarının desteklenmesi amacıyla Ticaret ve Sanayi Bakanlığı Müsteşarlığınca KOBİ teşvik belgesi düzenlenir.

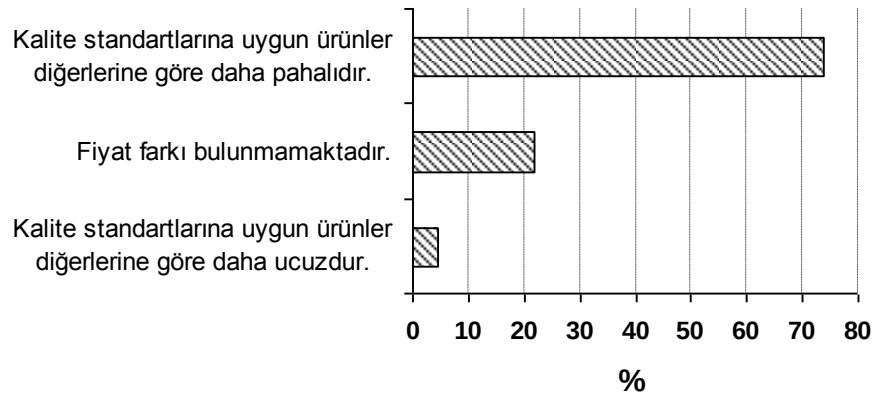
Şekil 8.37 KOBİ teşvik belgesine sahiplik oranı.

KOBİ teşvik belgesine sahip olan işletmelerin az sayıda olduğu tespit edilmiş olup, oranı yalnızca %28'dir (Şekil 8.37).

8.1.5.5 Araştırmaya katılan firmaların hammadde ve bitmiş ürün fiyatları konusunda kalite güvence belgesine ve CE işaretine sahip olan işletmelerle olmayanların ürünleri arasında fiyat farkı ile ilgili görüşleri

Firmalara “Sektörde hammadde fiyatları ve bitmiş ürün fiyatları konusunda kalite güvence belgesine ve CE işaretine sahip olan işletmelerle olmayanların ürünleri arasında fiyat farkı ile ilgili olarak hangisi doğrudur?” sorusu yöneltilmiştir. İşletmelerin %73,9’u kalite standartlarına uygun olan ürünlerin diğerlerine göre daha pahalı olduğunu düşünmektedir (Şekil 8.38).

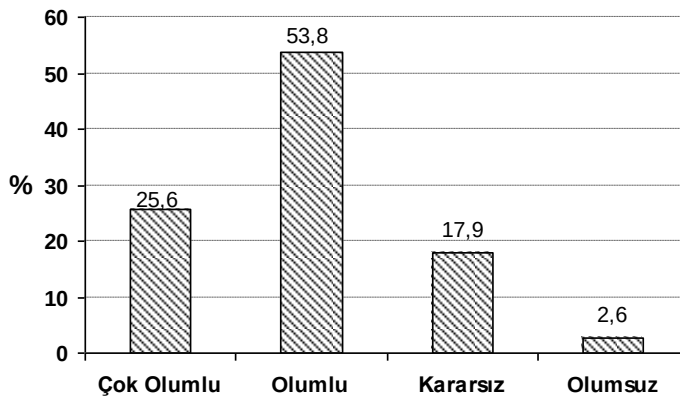
Kalite yönetim sistemleri, kalitesizlik maliyetlerini aşağı çekerek üretim maliyetini düşürmektedir. Bunun ürün fiyatına ne şekilde yansıtılacağını ise piyasadaki rekabet koşulları belirlemektedir.

Şekil 8.38 Firmaların sektörde hammadde fiyatları ve bitmiş ürün fiyatları konusunda kalite güvence belgesine ve CE işaretine sahip olan işletmelerle olmayanların ürünleri arasında fiyat farkı ile ilgili görüşleri.

8.1.5.6 Araştırmaya katılan firmaların kalite güvence sistemine geçme konusundaki tavrı

Şekil 8.39’da işletmelerin kalite güvence sistemine geçme konusundaki tavrı görülmektedir. İşletmelerin %53,8’ini oluşturan 21 firma kalite güvence sistemine geçme konusunda olumlu, %25,6’sını oluşturan 10 firma çok olumlu düşünürken, %17,9’unu oluşturan 7 firma kararsız, %2,6’sını oluşturan 1 firma ise olumsuz düşünmektedir.

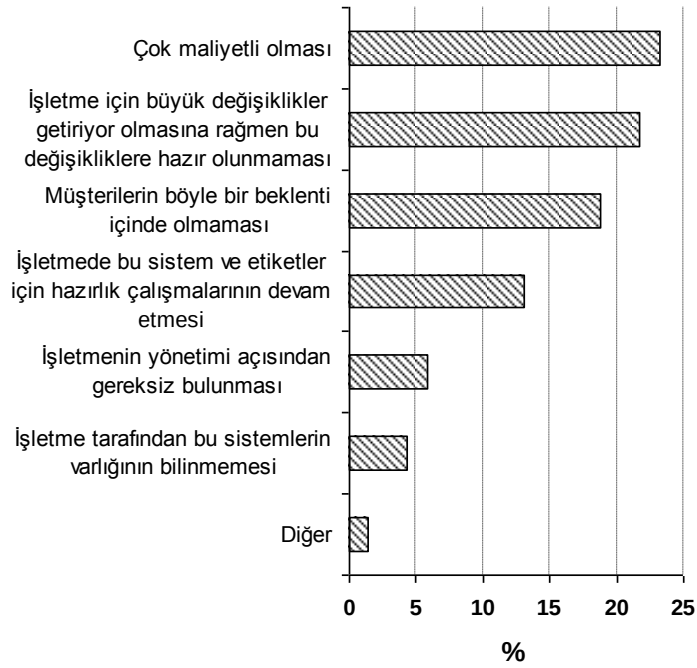

Şekil 8.39 İşletmelerin kalite güvence sistemine geçme konusundaki tavrı.

8.1.5.7 Araştırmaya katılan firmalarda kalite güvence sertifikasyonu bulunmamasının nedenleri

Herhangi bir kalite güvence belgesi bulunmayan firmalara bunun nedeni sorulmuştur. İşletmelerinde hiçbir kalite güvence sertifikasyonu bulunmamasının en büyük nedeni olarak firmaların %23,2’sinin belirttiği maliyet kısıtı gösterilmiştir. Diğer nedenler sırasıyla %21,7 işletme için büyük değişiklikler getiriyor olmasına rağmen bu değişikliklere hazır

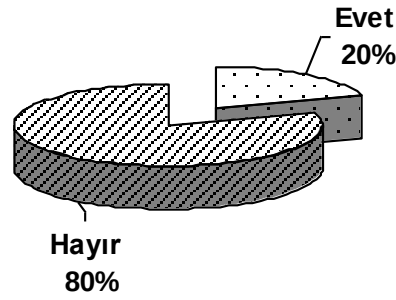
olunmaması, %18,8 müşterilerden böyle bir istek olmaması, %13'ü işletmede bu sistem ve etiketler için hazırlık çalışmalarının devam etmesi, %5,8'i yönetimin gereksiz bulması, %4,3'ü işletme tarafından bu sistemlerin varlığının bilinmemesidir (Şekil 8.40).

Şekil 8.40 Kalite güvence sertifikasyonuna sahip olmama nedenleri.

8.1.5.8 İşletmelerin kalite güvence belgesi alımında devlet desteğinden yararlanmaları

Kalite güvence belgesine sahip olan firmalara, bu belgenin alımında devlet desteği görüp görmedikleri sorulmuştur. İşletmelerin %80'i kalite güvence belgesinin alımında devlet desteği görmediğini, %20'si ise KOSGEB tarafından destek aldıklarını belirtmişlerdir (Şekil 8.41).

Şekil 8.41 İşletmelerin kalite güvence belgesi alımında devlet desteğinden yararlanmaları.

8.1.5.9 İşletmeyi kalite güvence belgesine sahip olmaya iten nedenler

Kalite güvence belgesine sahip olan firmalardan işletmelerini kalite güvence sertifikasyonuna sahip olmaya iten nedenlerin önem derecelerini işaretlemeleri istenmiştir. Çizelge 8.12’de görüleceği üzere kalite güvence belgesine sahip olan firmaların %66,7’sine göre yurt dışı müşteri istekleri/beklentileri çok önemliyken, bunu %53,3 ile kalite ile ilgili endişeler ve etik değerler ve topluma karşı kurumsal sosyal sorumluluğun yerine getirilerek kurumsal imaja pozitif katkı sağlanması önemli nedenler olarak izlemektedir. Katılımcılar tarafından ürün fiyatlarının yüksek tutulabilmesi ise en önemsiz neden olarak belirlenmiştir.

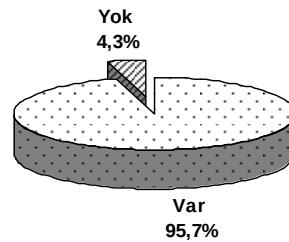
Çizelge 8.12 İşletmeyi kalite güvence belgesine sahip olmaya iten nedenlerin önem derecesi.

	1	2	3	4	5
	%	%	%	%	%
Yurtiçi müşteri istekleri/beklentileri	26,7	43,3	16,7	6,7	6,7
Yurtdışı müşteri istekleri/beklentileri	66,7	26,7	3,3	3,3	
Türkiye'deki yasal zorunluluklar	26,7	50	10	10	3,3
Yabancı ülkelerdeki yasal düzenlemeler	46,7	40	10	3,3	
Kalite ile ilgili endişeler ve etik değerler	30	53,3	10	6,7	
Maliyet avantajları	20	46,7	10	16,7	6,7
Ürün fiyatlarının yüksek tutulabilmesi	3,3	26,7	26,7	26,7	16,7
Rakiplere karşı rekabetçi avantajın sağlanması	40	40	16,7	3,3	
Topluma karşı kurumsal sosyal sorumluluğun yerine getirilerek kurumsal imaja pozitif katkı sağlanması	36,7	53,3	10		

1: Çok Önemli 2:Önemli 3:Ne Önemli Ne Önemsiz 4:Önemsiz 5:Çok Önemsiz

8.1.6 Bilgi teknolojilerinin kullanımı

Şekil 8.42'den de görüldüğü üzere işletmelerin %95,7'sini oluşturan 66 firmanın bilgisayarı vardır.

Şekil 8.42 İşletmelerde bilgisayar varlığı.

Bilişim alt yapısı

Ankete katılan firmaların bilgisayar sayıları Çizelge 8.13'te verilmiştir. Mikro ölçekli işletmelerin %73,1'ini oluşturan 19 firmada 1

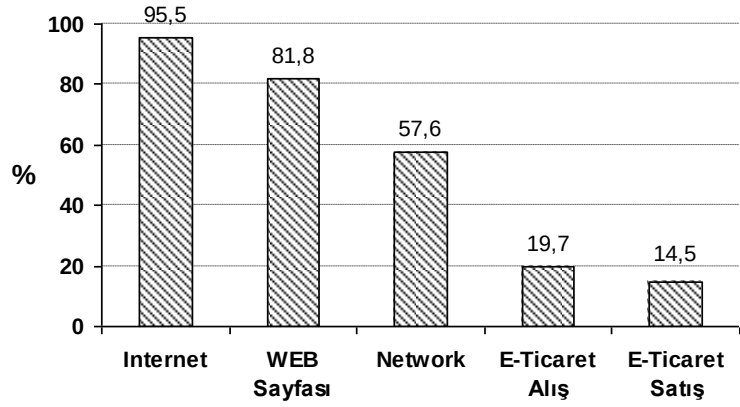
bilgisayar bulunmakta, küçük ölçekli işletmelerin %21,2'sini oluşturan 7 firmada 2-3 bilgisayar bulunmakta, orta ölçekli 8 firmada ise 10≤ bilgisayar bulunmaktadır.

Çizelge 8.13 İşletmelerde bilgisayar sayısı.

Bilgisayar Sayısı	İşletme Sayısı (ölçek içindeki oranı)						Toplam
	Mikro	%	Küçük	%	Orta	%	
1	19	73,1	4	12,1			23
2	2	7,7	7	21,2			9
3	1	3,8	7	21,2			8
4			4	12,1			4
5	1	3,8	1	3,0			2
6			4	12,1			4
7			3	9,1	1	10	4
8			2	6,1	1	10	3
9			1	3,0			1
10					2	20	2
12					1	10	1
18					1	10	1
20					2	20	2
25					1	10	1
27					1	10	1
Toplam	26	88,5	33	100	10	100	69

Bilgisayarı olan firmaların bilişim alt yapısı Şekil 8.43'te gösterilmiştir. 66 işletme içinde internet bağlantısı olan işletme oranının %95,5 olması, söz konusu işletmelerin uluslararası düzeydeki yenilik ve gelişmelerden faydalanabilme imkanlarını yükseltebilmesi açısından önemli bulunmuştur. Ancak, elektronik ticaret yapan işletmelerin %17 dolayında olması, özellikle işletmelerin internet olanağı bulunmasına karşın elektronik ticareti etkin kullanmadıklarını göstermektedir.

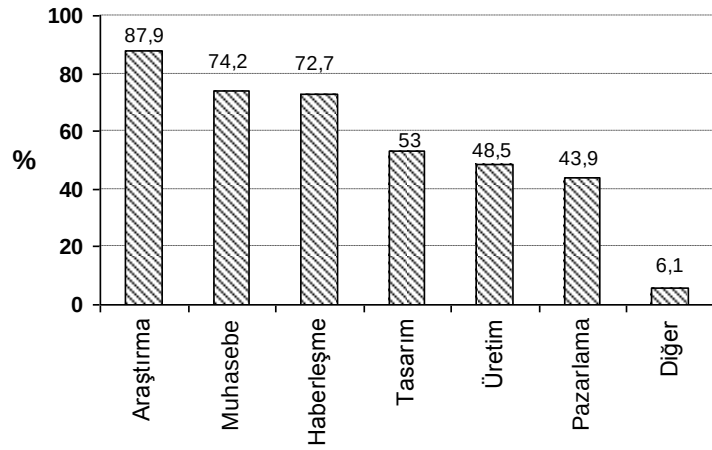
Ankete katılan işletmelerin e-ticaret alış ortalaması 28,54'tür ($\mu=28,538$), e-ticaret satış ortalaması ise 14,6'dır ($\mu=14,6$).

Şekil 8.43 Bilişim alt yapısı.

Bilgisayar kullanım amacı

İşletmelerin bilgisayardan sırasıyla araştırma, muhasebe, haberleşme, tasarım, üretim ve pazarlama aşamalarında faydalandığı görülmektedir (Şekil 8.44).

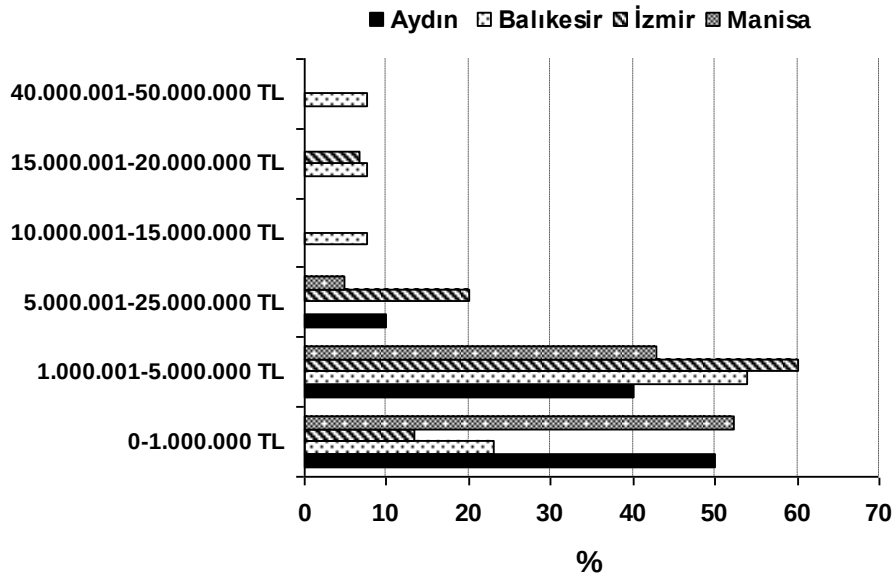

Şekil 8.44 Bilgisayar kullanım amacı.

8.1.7 İşletmelerin finansman durumu

8.1.7.1 İşletme sermayesi

İşletmelerin sermaye yapılarına bakıldığında %37,7'sini işletme sermayesi 1.000.000 TL'nin altında olan mikro işletmeler oluşturmaktadır. Katılımcıların %47,8'ini oluşturan 33 firmanın işletme sermayesi 1.000.000-5.000.000 TL arasındadır. Türkiye'de KOBİ tanımına göre 50-249 arası işçi çalıştıran orta ölçekli işletmelerin yıllık mali bilançosu 5 milyon TL-25 milyon TL arasında değişirken bu rakam Balıkesir ilinde orta ölçekli bir işletmede 40.000.001-50.000.000 TL arasında görülmüştür (Şekil 8.45). İllere göre diğer oranlar da Çizelge 8.14'te verilmiştir.

Şekil 8.45 İşletme sermayesi.

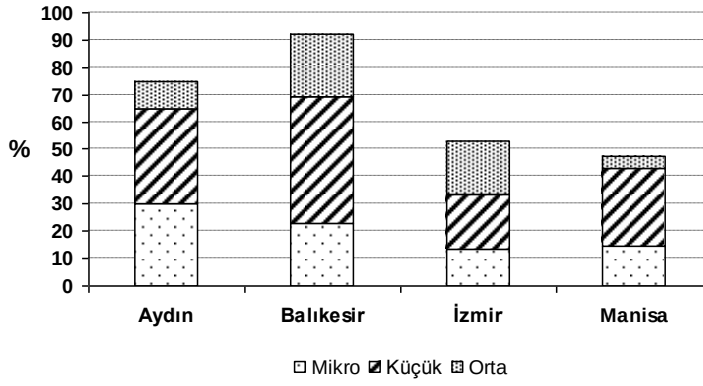
Çizelge 8.14 İşletme sermayesi.

	Aydın		Balıkesir		İzmir		Manisa		Toplam	
2006-2007 Ciro	fr	%	fr	%	fr	%	fr	%	fr	%
0-1.000.000 TL	10	50	3	23,1	2	13,3	11	52,4	26	37,7
1.000.001-5.000.000 TL	8	40	7	53,8	9	60	9	42,9	33	47,8
5.000.001-25.000.000 TL	2	10			3	20	1	4,8	6	8,7
10.000.001-15.000.000 TL			1	7,7					1	1,4
15.000.001-20.000.000 TL			1	7,7	1	6,7			2	2,9
40.000.001-50.000.000 TL			1	7,7					1	1,4
Toplam	20	100	13	100	15	100	21	100	69	100

8.1.7.2 Kredi kullanım durumu

Ankete katılan işletmelerin kredi kullanım oranının %65,2 olduğu görülmektedir. Ankette yer alan işletmelerin ihracat yapmama nedenleri olarak finansal sıkıntılar ve kaynak yetersizliğini belirtmelerine rağmen, kredi kullanımının yetersizliği uygun koşullu kredi imkanlarının yaratılması gerekliliğini göstermektedir.

Şekil 8.46 ve Çizelge 8.15'te illere göre kredi kullanım durumu görülmektedir. Balıkesir ve Aydın'da kredi kullanım oranının diğer illere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Krediyi Aydın, Balıkesir ve Manisa illerinde daha çok küçük ölçekli işletmeler, İzmir'de ise küçük ve orta ölçekli işletmeler kullanmaktadır.

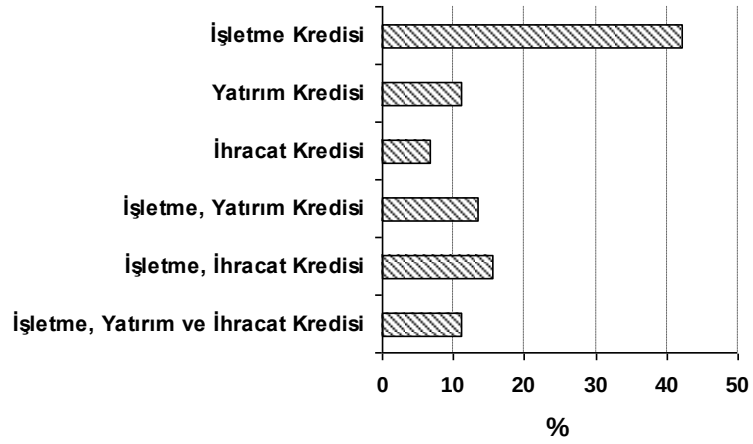
Şekil 8.46 İllere göre kredi kullanım durumu.

Çizelge 8.15 İllere göre kredi kullanım durumu.

	Aydın		Balıkesir		İzmir		Manisa	
	fr	%	fr	%	fr	%	fr	%
Mikro	6	30	3	23,1	2	13,3	3	14,3
Küçük	7	35	6	46,2	3	20	6	28,6
Orta	2	10	3	23,1	3	20	1	4,8

Kullanılan kredi türü

Ankete katılan işletmelerden kredi kullananların içerisinde; %42,2'sinin sadece işletme, %15,6'sının işletme ve ihracat, %13,3'ü işletme ve yatırım kredisi kullanmaktadır (Şekil 8.47).

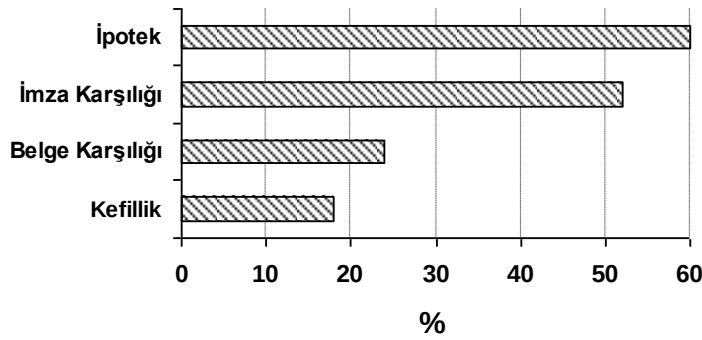
Şekil 8.47 Kullanılan kredi türü.

Verilen teminat türü

Kredi ve teminat mektubu alınırken işletmeler tarafından verilen teminat türlerinin içerisinde en fazla kullanılanın ipotek olduğu (%60) belirlenmiştir. Daha sonra imza karşılığı, belge karşılığı ve kefillik gibi uygulamalar gelmektedir (Şekil 8.48). Kredi Garanti Fonu (KGF) uygulamasından ise hiç faydalanılmamaktadır.

Özellikle yeni ve küçük işletmelerin banka kredisine ulaşması çok güçlü bir teminatı gerekli kılmaktadır. Öte yandan KOBİ'lerin uzun vadeli kredi kullanmalarında da bankaca talep edilen yüksek teminatlar önemli bir engel olarak ortaya çıkmaktadır. Bunun dışında KOBİ'lerin işlerini büyütürken mevcut kredi limitlerinin artırılmasında bankaca talep edilen ek teminatlar çoğu kez işletme ve banka arasında çözülmesi gereken bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. KGF, KOBİ'lere verdiği kefalet ve üstlendiği risk ile bu işletmelerin daha çok banka kredisi kullanabilmelerini sağlamakta, uzun vadeli ve uygun maliyetli

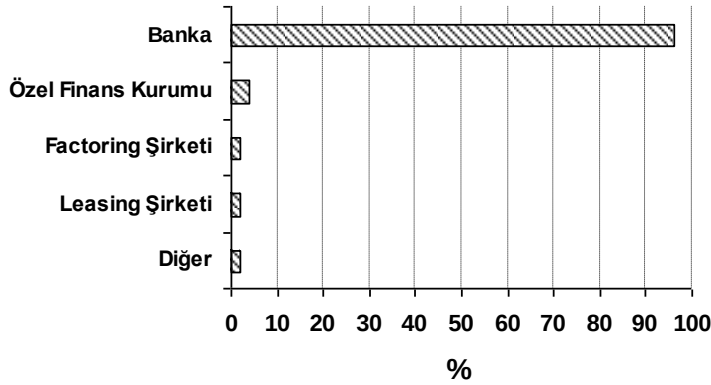
kredilerden küçük işletmelerinde yararlanmasını mümkün hale getirmektedir. Bu sayede girişimcilik teşvik edilmekte, KOBİ'ler lehine ek bir kredilendirme yaratılarak ekonomik büyüme ve kalkınmaya katkı sağlanmaktadır (Anonim, 2008v).

Şekil 8.48 Verilen teminat türü.

Kredi ve teminat için kullanılan kuruluşlar

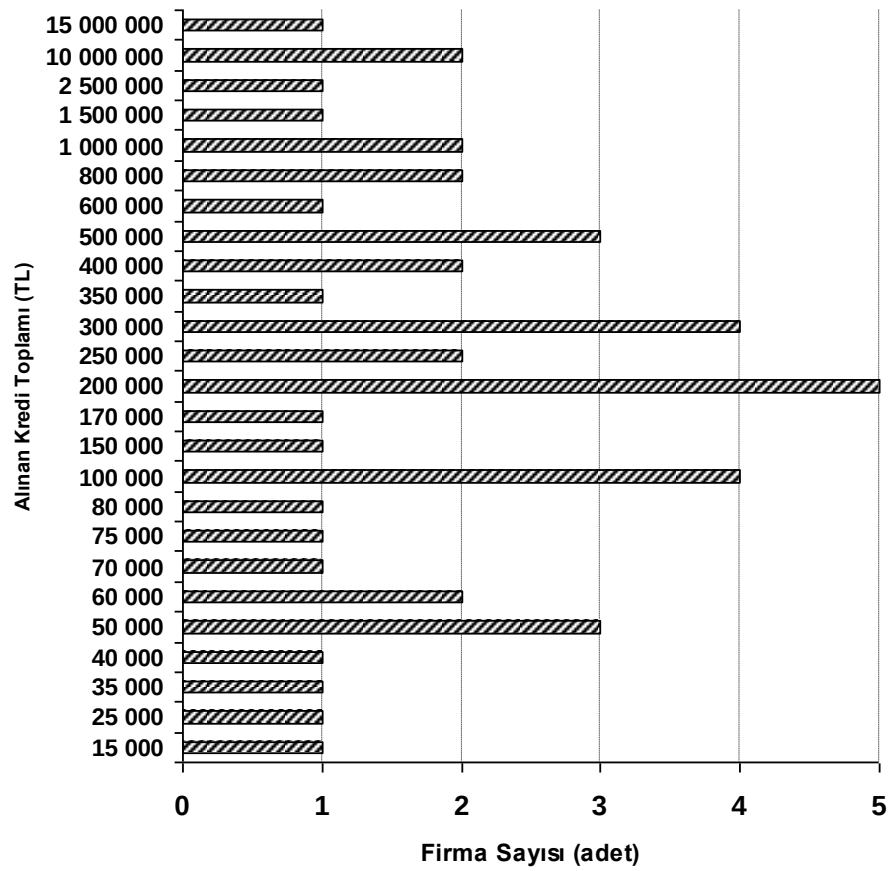
Kredi için en fazla kullanılan finans kuruluşunun banka olduğu (%96) belirlenmiştir. Bankalar ve bazı finans kuruluşlarınca uygulanan factoring, leasing ve fortfaiting finansman araçlarının ise çok az kullanıldığı Şekil 8.49'da görülmektedir.

Şekil 8.49 Kredi ve teminat için kullanılan kuruluşlar.

Kredi limitleri toplamı

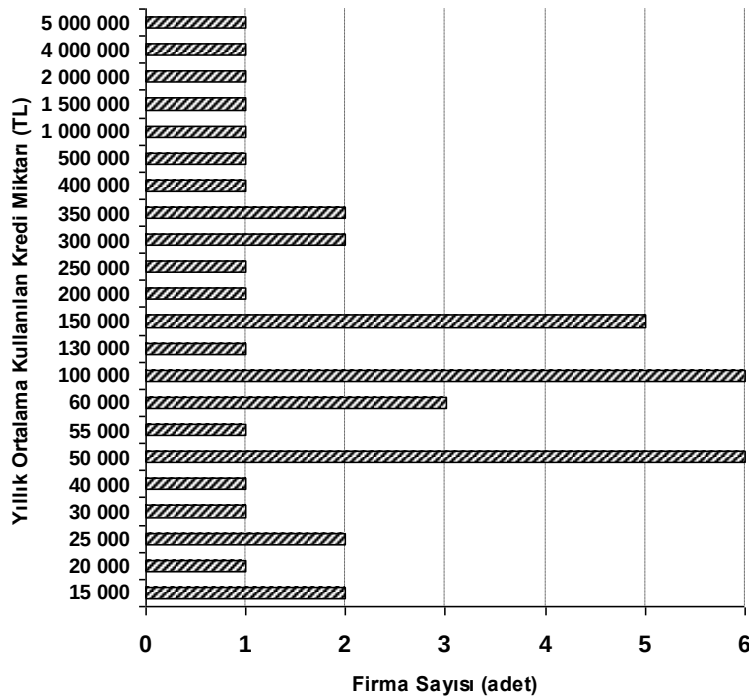
Anket yapılan imalatçılara ait kredi limitleri toplamının 15.000 TL ile 15.000.000 TL arasında değiştiği saptanmıştır. Şekil 8.50’de işletmelerin 2006-2007 yıllarına ait kredi limitleri toplamı görülmektedir. Ankete katılan işletmelerin kredi limitleri ortalaması 1.086.222 TL’dir ($\mu=1086222,2$). Ankete katılan firmaların büyük çoğunluğunun kredi limitleri toplamı ise 200.000 TL’dir.

Şekil 8.50 Kredi limitleri toplamı.

Yıllık ortalama kullanılan kredi miktarı

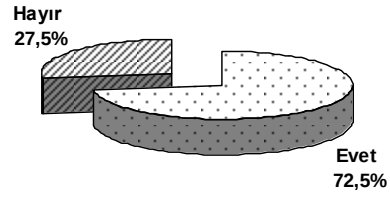
Anket yapılan imalatçılara ait yıllık ortalama kullanılan kredi miktarlarının 15.000 TL ile 5.000.000 TL arasında değiştiği saptanmıştır. Şekil 8.51’de işletmelerin yıllık ortalama kullanılan kredi miktarları görülmektedir. Ankete katılan işletmelerin 2006-2007 yıllarına ait ortalama kullanılan kredi miktarı ortalaması 436.547 TL’dir ($\mu=436547,6$).

Şekil 8.51 Yıllık ortalama kullanılan kredi miktarı.

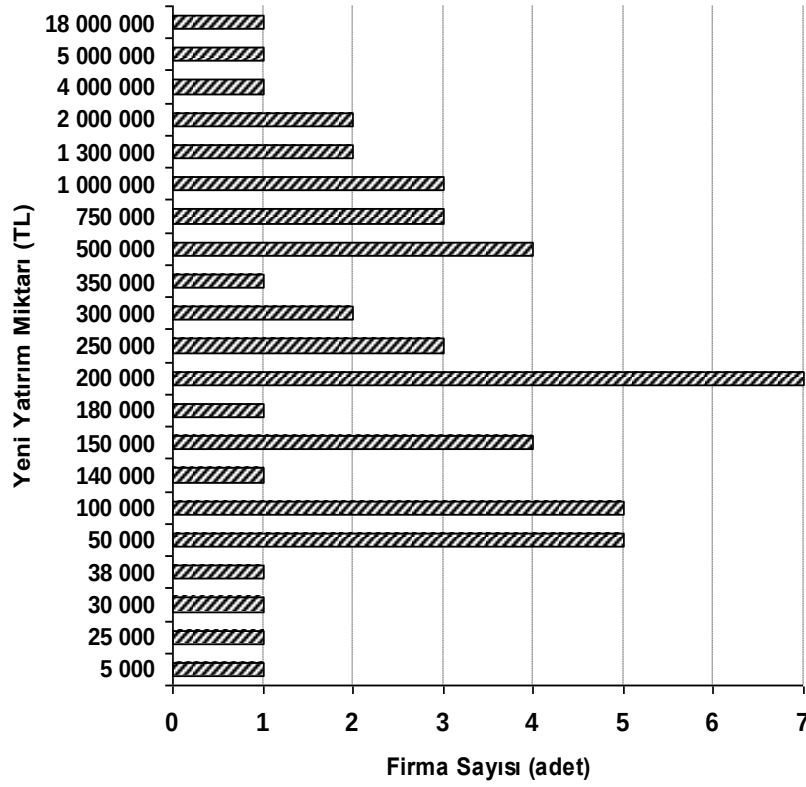
8.1.7.3 İncelenen işletmelerin önümüzdeki dönemlerde yeni yatırım yapma durumları

İşletmelerin büyük çoğunluğu (%72,5) yeni yatırım düşündüklerini ifade etmişlerdir (Şekil 8.52).

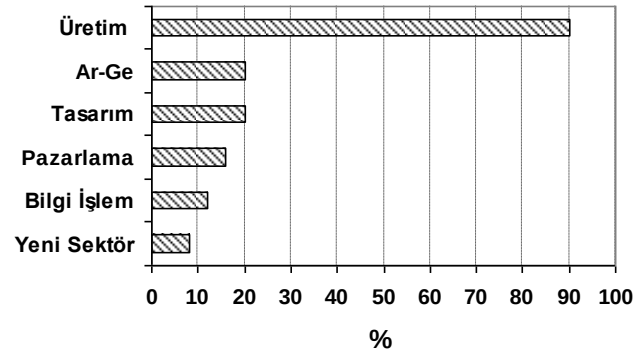
Şekil 8.52 Yeni yatırım.

Yeni yatırım düşünen imalatçılara ait düşündükleri yeni yatırımın miktarının 5.000 TL ile 18.000.000 TL arasında değiştiği saptanmıştır. Şekil 8.53'te işletmelerin düşündükleri yeni yatırım miktarları görülmektedir. Ankete katılan işletmelerin düşündükleri yeni yatırım miktarı ortalaması 914.360 TL'dir ($\mu=914360$). Ankete katılan firmaların büyük çoğunluğunun düşündükleri yeni yatırım miktarı ise 200.000 TL'dir.

Şekil 8.53 Yeni yatırımın miktarı.

Yeni yatırım düşünen işletmelerin yatırımı daha çok üretim aşamasında yapmak istedikleri görülmektedir. Pazarlama konusunda yatırım yapmak isteyen işletmelerin sayısının düşük çıkması bu konuda ülke genelinde stratejiler geliştirilmesinin gereğini ortaya koymaktadır (Şekil 8.54 ve Çizelge 8.16).

Şekil 8.54 Yeni yatırımın hangi amaçla yapılacağı.

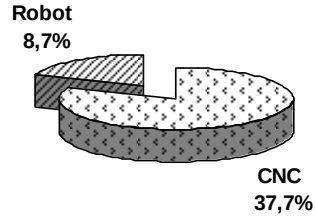
Çizelge 8.16 Yeni yatırımın hangi amaçla yapılacağı.

	Frekans	%
Üretim	45	90
Ar-Ge	10	20
Tasarım	10	20
Pazarlama	8	16
Bilgi İşlem	6	12
Yeni Sektör	4	8

8.1.8 İşletmelerin makine parkı ve laboratuvar kullanımı

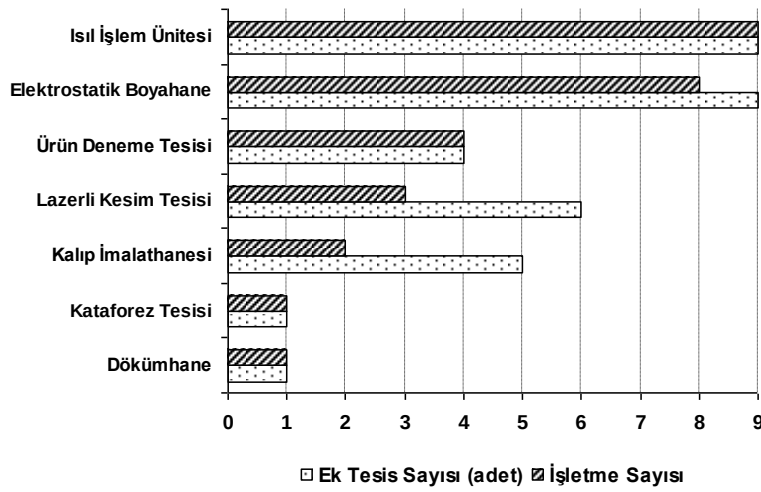
8.1.8.1 İleri teknoloji makina parkı ve cihazları

İşletmelerin ileri teknoloji makine parkı olarak en fazla CNC'ye sahip oldukları (%37,7) tespit edilmiştir. Robota sahip olanların oranı ise %8,7'dir (Şekil 8.55).

Şekil 8.55 İşletmelerin sahip olduğu ileri teknoloji makina parkı ve cihazları.

Ek tesisi olan firmaların tesis varlıkları Şekil 8.56’da gösterilmiştir.

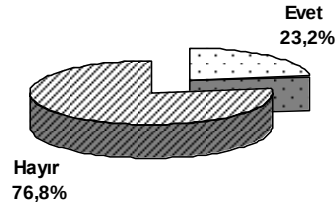

Şekil 8.56 Firmaların ek tesis varlıkları.

Ek tesisi olmayan firmalar, imalat için gerekli olan işlemleri, aynı konuda çalışan başka firmalara veya yan sektöre fason olarak yaptırmaktadırlar.

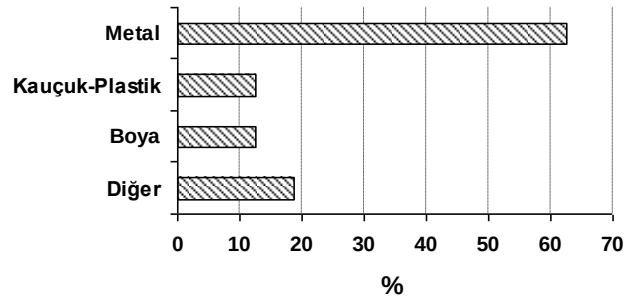
8.1.8.2 Laboratuvar kullanımı

Anket yapılan işletmelerin %23,2’sinin laboratuvarının olduğu tespit edilmiştir (Şekil 8.57).

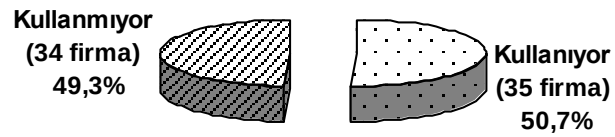
Şekil 8.57 Laboratuvar kullanımı.

Laboratuvarı olan işletmelerde metalik malzeme kontrol laboratuvarına sahip olan işletmelerin fazla sayıda olduğu, daha sonra sırasıyla; kauçuk-plastik, boya ve diğer (pompa) laboratuvarlarının geldiği tespit edilmiştir (Şekil 8.58).

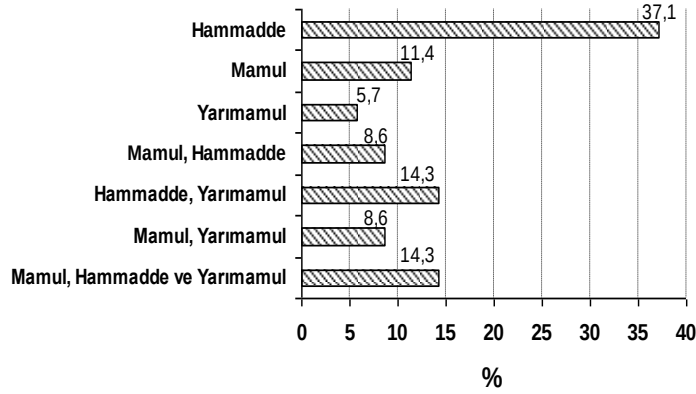
Şekil 8.58 Sahip olunan kontrol laboratuvarlarının oranı.

Dışarıdan laboratuvar hizmetlerinden faydalanan işletmelerin oranı %50,7'dir ve bu firmalar ürettiği/ihraç ettikleri ürünleri işletme dışından yerli bir laboratuvara test ettirdiklerini bildirmişlerdir (Şekil 8.59).

Şekil 8.59 Dış laboratuvar kullanımı.

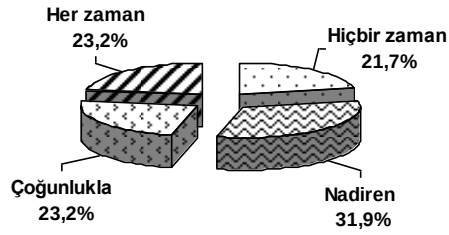
Dış laboratuvar kullanımını ağırlıklı olarak hammadde kontrolü aşamasında yaptıklarını ifade eden işletmelerin oranının %37,1 olduğu Şekil 8.60’da görülmektedir.

Şekil 8.60 Dış laboratuvar kullanım aşaması.

8.1.8.3 Ankete katılan firmaların ürettiği/ihraç ettiği ürünleri laboratuvar testlerine tabi tutma sıklığı

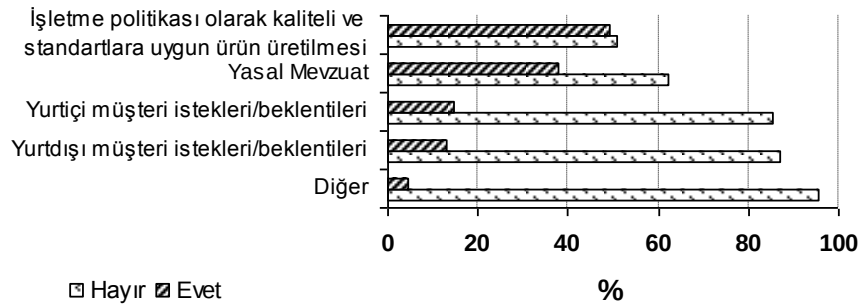
İşletmenizin ürettiği/ihraç ettiği ürünler ne kadar sıklıkla laboratuvar testlerine tabi tutulmaktadır? sorusuna verilen yanıtlara göre, katılımcıların %31,9’unu oluşturan 22 işletme ürünlerini nadiren, %23,2’sini oluşturan 16 firma çoğunlukla ve her zaman laboratuvar testine tabi tutarken, %21,7’sini oluşturan 15 firma ise hiçbir zaman laboratuvar testine tabi tutmamaktadır (Şekil 8.61).

Şekil 8.61 Üretilen/ihraç edilen ürünlerin laboratuvar testlerine tabi tutulma sıklığı.

8.1.8.4 Ankete katılan firmaların ürettiği/ihraç ettiği ürünleri laboratuvar testlerine tabi tutma nedeni

Firmaların ürettikleri/ihraç ettikleri ürünleri laboratuvar testlerine tabi tutma nedenleri arasında şirketlerin %49,3'ünün işletme politikası olarak çevreye duyarlı ve standartlara uygun ürün üretilmesi, %37,7'sinin yasal mevzuat, %14,5'inin yurtiçi müşteri istekleri/ beklentileri ve %13'ünün yurtdışı müşteri istekleri/beklentileridir (Şekil 8.62).

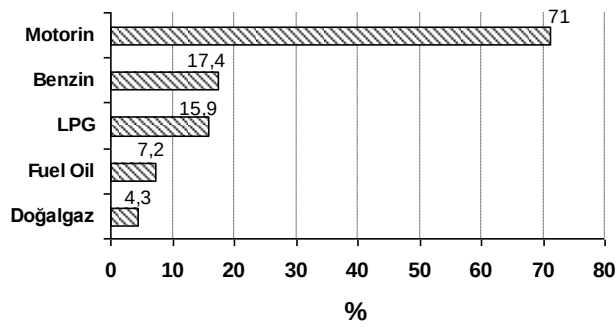

Şekil 8.62 Üretilen/ihraç edilen ürünlerin laboratuvar testlerine tabi tutulma nedeni.

8.1.9 İşletmelerin enerji kullanımı

İşletmelerin üretim, satış, büro vb. işlerde kullandığı yakıt türü

İşletmelerin üretim, satış, büro vb. işlerde kullandığı yakıt türüne bakıldığında ise ankete yanıt veren işletmelerin %71'inin motorin, %17,4'ünün benzin, %15,9'unun LPG, %7,2'sinin Fuel Oil ve %4,3'ünün doğalgaz kullandıkları görülmektedir (Şekil 8.63).

Şekil 8.63 İşletmelerde kullanılan yakıt türü.

Aylık kullanılan elektrik miktarı

Anket yapılan firmaların işletme ölçeği itibariyle aylık ortalama kullandıkları elektrik miktarı Çizelge 8.17'de görüldüğü gibidir.

Çizelge 8.17 İşletme ölçeği itibariyle aylık ortalama kullanılan elektrik miktarı.

İşletme Ölçeği	Aylık Ortalama Kullanılan Elektrik Miktarı (kW)
1-9 (Mikro)	12,2
10-24 (Küçük)	53
25-49(Küçük)	89,3
50-99 (Orta)	416,7
100-149 (Orta)	333,2

Kurulu gücü

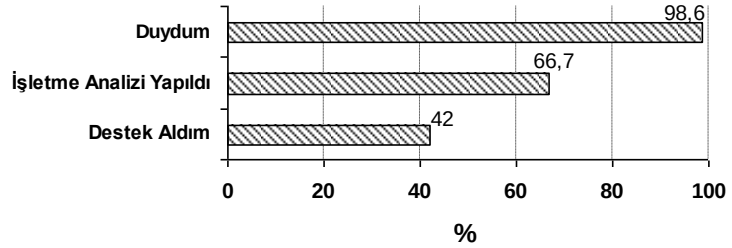
Kurulu güç; bir kullanım yerinin elektrik projesinde belirtilen toplam güçtür. Özel transformatörlü müşterilerde transformatörlerin toplam gücüdür. Anket yapılan firmaların işletme ölçeği itibariyle ortalama kurulu gücü Çizelge 8.18’de görüldüğü gibidir.

Çizelge 8.18 İşletme ölçeği itibariyle ortalama kurulu gücü.

İşletme Ölçeği	Ortalama Kurulu Gücü (kW)
1-9 (Mikro)	82
10-24 (Küçük)	191
25-49(Küçük)	226
50-99 (Orta)	758,3
100-149 (Orta)	1 807,3

8.1.10 İşletmelerin KOSGEB ile iletişimi

Anket yapılan işletmelerin %98,6’sının KOSGEB’i tanıdıkları %42’sini oluşturan 29 işletmenin KOSGEB destek ve hizmetlerden yararlanmış olduğu saptanmıştır (Şekil 8.64).

Şekil 8.64 İşletmenin KOSGEB ile iletişimi.

8.1.11 Sistemler ve süreçler

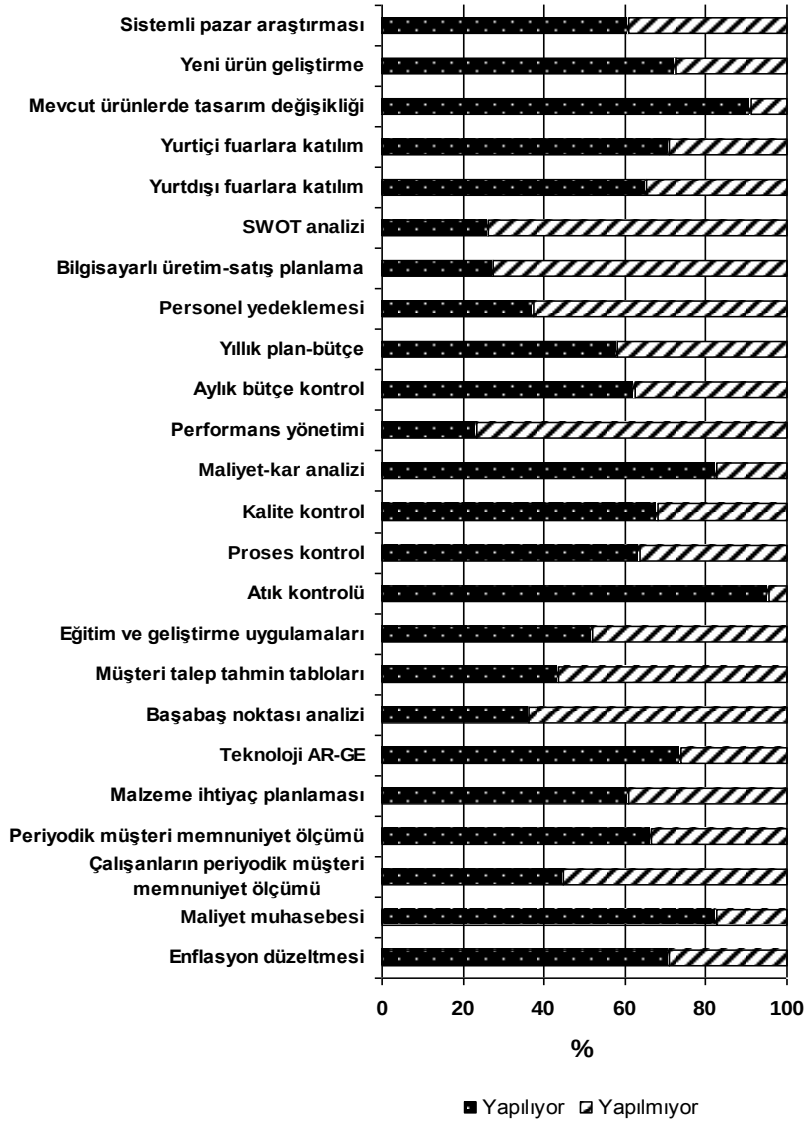
Gün gittikçe karmaşılaşan iş yapış biçimleri, çeşitlenen ve farklılaşan müşteri istekleri, çalışanların değışen yaşam tarzları ve alışkanlıkları, geleceğın artan belirsizliğı karşısında şirketin aksamadan işlemesi ve etkin sonuçlar elde edebilmesi için her ne yönetim tarzı uygulanırsa uygulansın temelın sistem mantığı olması elzemdir. Organize bir biçimde bir araya gelmiş etkileşimli, karşılıklı ve bağımlı işlerden oluşan bir bütün olan sistem düşüncesi, her birim yöneticisinin şirketteki diğer birimlerle nasıl bir ilişki içinde olduğunu, bu birimlerin birbirlerine ne şekilde bağımlı olduklarını ve birbirlerini nasıl etkiledikleri bilinciyle çalışmalarını yürütmesini ve çalışanlarını yönlendirmesini gerektirir. Bu düşünceden türeyen ve özellikle ISO 9001 Kalite Yönetim Sistemi çalışmalarının ön plana çıkmasıyla yaygınlaşan süreç yönetimi de şirketteki tüm birimlerin süreç (proses) olarak tanımlanması ve bu sürecin yönetilmesi anlamına gelmektedir. Sistem düşüncesinin sistematik yönetimi olarak ilişkilendirilebilecek süreç yönetimi doğru ve etkin işletildiğinde tüm çalışanların işlerini sahiplenmesi ve birimler arasındaki koordinasyonun aksamasız işlemesini sağlar (Anonim, 2008w).

İzmir, Manisa, Aydın ve Balıkesir illerinde anket yapılan firmalar uyguladıkları sistem ve süreçleri Şekil 8.65’de görüldüğü gibi bildirmişlerdir.

İmalatçıların uyguladıkları süreçlerin başında %91,3 ile mevcut ürünlerde tasarım değışikliği, %82,6 ile maliyet-kar analizi ve maliyet muhasebesi ön plana çıkmaktadır. İmalatçıların uyguladıkları diğer

süreçler arasında %73,9 ile teknoloji ar-ge, %72,5 ile yeni ürün geliştirme, %71 ile enflasyon düzeltmesi ve yurt içi fuarlara katılım, %68,1 ile kalite kontrol, %66,7 ile periyodik müşteri memnuniyet ölçümü, %65,2 ile yurt dışı fuarlara katılım, %63,8 ile proses kontrol, %62,3 ile aylık bütçe kontrol, %60,9 ile sistemli pazar araştırması ve malzeme ihtiyaç planlaması, %58 ile yıllık plan bütçe, %52,2 ile eğitim ve geliştirme uygulamaları gelmektedir.

İmalatçıların %76,8'i performans yönetimi, %73,9'u SWOT analizi, %72,5'i bilgisayarlı üretim satış planlama, %63,8'i başabaş noktası analizi, %62,3'ü personel yedeklemesi, %56,5'i müşteri talep tahmin tablosu, %55,1'i çalışanların periyodik müşteri memnuniyet ölçümünü yapmadıklarını bildirmişlerdir.

Şekil 8.65 İzmir, Manisa, Aydın ve Balıkesir illerinde anket yapılan firmaların uyguladıkları sistemler ve süreçler.

8.1.12 Firmanın dışarıdan hizmet alımı

Anket yapılan firmalar dışarıdan aldıkları danışmanlık hizmetlerini Şekil 8.66'da görüldüğü gibi bildirmişlerdir.

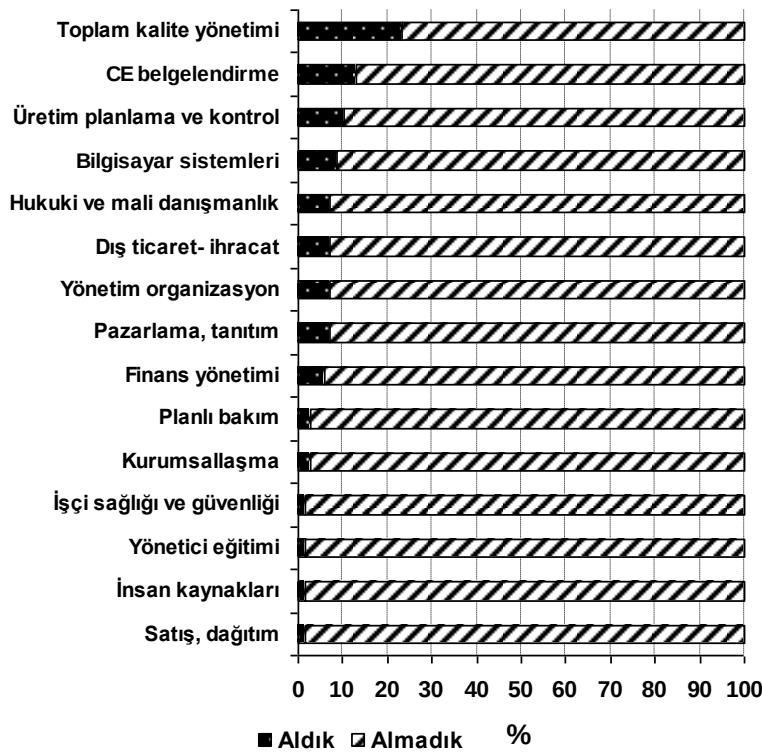
Firmaların dışarıdan aldıkları danışmanlık hizmetlerinin başında %23,2 ile toplam kalite yönetimi gelmektedir. Dışarıdan alınan diğer danışmanlık hizmetleri arasında %13 ile CE belgelendirme, %10,1 ile üretim planlama ve kontrol, %8,7 ile bilgisayar sistemleri, %7,2 ile hukuki ve mali danışmanlık, dış ticaret ihracat, yönetim organizasyon, pazarlama tanıtım ve %5,8 ile finans yönetimi, %2,9 ile planlı bakım, kurumsallaşma, %1,4 ile işçi sağlığı ve güvenliği, yönetici eğitimi, insan kaynakları ve satış dağıtım gelmektedir (Çizelge 8.19).

İzmir ilindeki imalatçıların %40'ı toplam kalite yönetimi, %26,7'si üretim planlama ve kontrol, %20'si CE belgelendirme, %13,3'ü hukuki ve mali danışmanlık, bilgisayar sistemleri ve yönetim organizasyon, %6,7'si işçi sağlığı ve güvenliği, kurumsallaşma, yönetici eğitimi, finans yönetimi, dış ticaret ihracat konularında danışmanlık hizmeti almışlardır.

Manisa ilindeki imalatçıların %14,3'ü toplam kalite yönetimi, %4,8'i pazarlama ve tanıtım, dış ticaret ihracat, üretim planlama ve kontrol ve bilgisayar sistemleri konularında danışmanlık hizmeti almışlardır.

Aydın ilindeki imalatçıların %15'i toplam kalite yönetimi, %10'u CE belgelendirme, pazarlama tanıtım, %5'i dış ticaret ihracat, bilgisayar sistemleri, finans yönetimi, hukuki ve mali danışmanlık, kurumsallaşma konularında danışmanlık hizmeti almışlardır.

Balıkesir ilindeki imalatçıların %30,8'i toplam kalite yönetimi ve CE belgelendirme, %23,1'i yönetim organizasyon, %15,4'ü dış ticaret ihracat, üretim planlama ve kontrol, bilgisayar sistemleri, planlı bakım, finans yönetimi, pazarlama tanıtım, hukuki ve mali danışmanlık, %7,7'si insan kaynakları, satış dağıtım konularında danışmanlık hizmeti almışlardır (Çizelge 8.19).

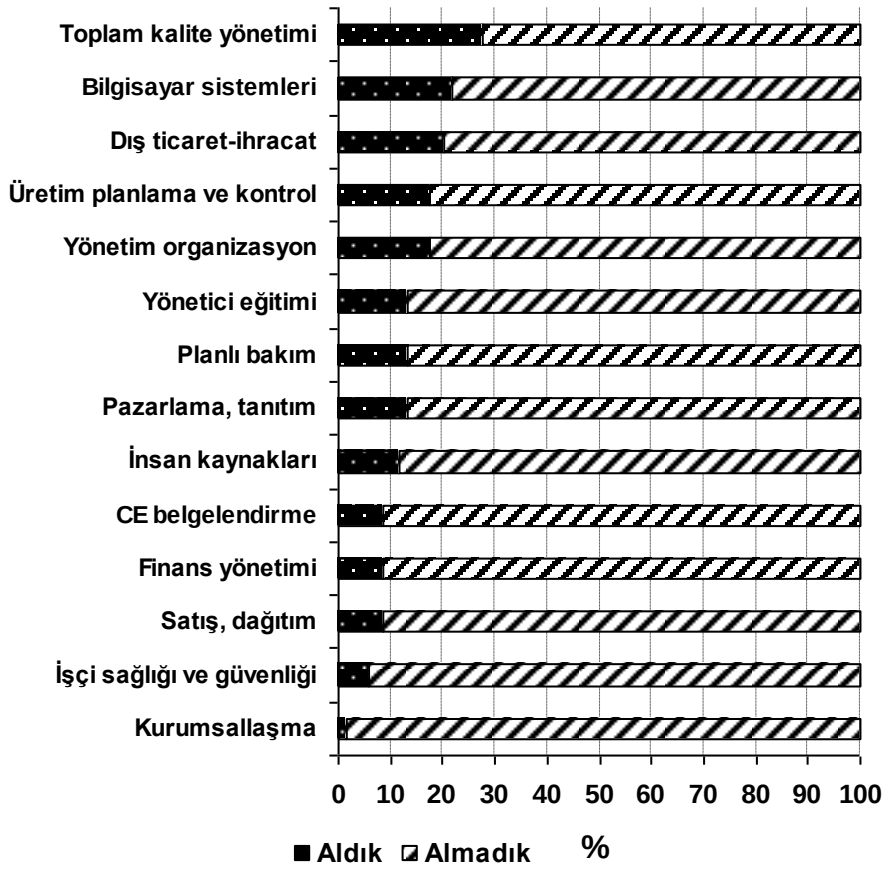
Şekil 8.66 İzmir, Manisa, Aydın ve Balıkesir illerinde anket yapılan imalatçıların dışarıdan aldıkları danışmanlık hizmetleri.

Çizelge 8.19 İzmir, Manisa, Aydın ve Balıkesir illerinde anket yapılan imalatçıların dışarıdan aldıkları danışmanlık hizmetleri.

	İzmir				Manisa				Aydın				Balıkesir				Toplam			
	Aldık		Almadık		Aldık		Almadık		Aldık		Almadık		Aldık		Almadık		Aldık		Almadık	
	fr	%	fr	%	fr	%	fr	%	fr	%	fr	%	fr	%	fr	%	fr	%	fr	%
Pazarlama, Tanıtım	0	0	15	100	1	4,8	20	95,2	2	10	18	90	2	15,4	11	84,6	5	7,2	64	92,8
Satış, Dağıtım	0	0	15	100	0	0	21	100	0	0	20	100	1	7,7	12	92,3	1	1,4	68	98,6
Yönetim Organizasyon	2	13,3	13	86,7	0	0	21	100	0	0	20	100	3	23,1	10	76,9	5	7,2	64	92,8
İnsan Kaynakları	0	0	15	100	0	0	21	100	0	0	20	100	1	7,7	12	92,3	1	1,4	68	98,6
Toplam Kalite Yönetimi	6	40	9	60	3	14,3	18	85,7	3	15	17	85	4	30,8	9	69,2	16	23,2	53	76,8
Üretim Planlama ve Kontrol	4	26,7	11	73,3	1	4,8	20	95,2	0	0	20	100	2	15,4	11	84,6	7	10,1	62	89,9
Dış Ticaret- İhracat	1	6,7	14	93,3	1	4,8	20	95,2	1	5	19	95	2	15,4	11	84,6	5	7,2	64	92,8
Bilgisayar Sistemleri	2	13,3	13	86,7	1	4,8	20	95,2	1	5	19	95	2	15,4	11	84,6	6	8,7	63	91,3
Planlı Bakım	0	0	15	100	0	0	21	100	0	0	20	100	2	15,4	11	84,6	2	2,9	67	97,1
Finans Yönetimi	1	6,7	14	93,3	0	0	21	100	1	5	19	95	2	15,4	11	84,6	4	5,8	65	94,2
Yönetici Eğitimi	1	6,7	14	93,3	0	0	21	100	0	0	20	100	0	0	13	100	1	1,4	68	98,6
Kurumsallaşma	1	6,7	14	93,3	0	0	21	100	1	5	19	95	0	0	13	100	2	2,9	67	97,1
CE Belgelendirme	3	20	12	80	0	0	21	100	2	10	18	90	4	30,8	9	69,2	9	13	60	87
İşçi Sağlığı ve Güvenliği	1	6,7	14	93,3	0	0	21	100	0	0	20	100	0	0	13	100	1	1,4	68	98,6
Hukuki ve Mali Danışmanlık	2	13,3	13	86,7	0	0	21	100	1	5	19	95	2	15,4	11	84,6	5	7,2	64	92,8

Anket yapılan firmalar dışarıdan aldıkları eğitim hizmetlerini Şekil 8.67’de görüldüğü gibi bildirmişlerdir.

Firmaların dışarıdan aldıkları eğitim hizmetlerinin başında %28 ile toplam kalite yönetimi gelmektedir. Dışarıdan alınan diğer eğitim hizmetleri arasında, %22 ile bilgisayar sistemleri, %20 ile dış ticaret ihracat, %17 ile üretim planlama ve kontrol, yönetim organizasyon, %13 ile yönetici eğitimi, planlı bakım, pazarlama tanıtım, %12 ile insan kaynakları, %9 ile CE belgelendirme, finans yönetimi, satış dağıtım, %6 ile işçi sağlığı ve güvenliği, %1 ile kurumsallaşma gelmektedir (Çizelge 8.20).

Şekil 8.67 İzmir, Manisa, Aydın ve Balıkesir illerinde anket yapılan imalatçıların dışarıdan aldıkları eğitim hizmetleri.

Çizelge 8.20 İzmir, Manisa, Aydın ve Balıkesir illerinde anket yapılan imalatçıların dışarıdan aldıkları eğitim hizmetleri.

	İzmir				Manisa				Aydın				Balıkesir				Toplam			
	Aldık		Almadık		Aldık		Almadık		Aldık		Almadık		Aldık		Almadık		Aldık		Almadık	
	fr	%	fr	%	fr	%	fr	%	fr	%	fr	%	fr	%	fr	%	fr	%	fr	%
Pazarlama, Tanıtım	0	0	15	100	2	10	19	90	4	20	16	80	3	23	10	77	9	13	60	87
Satış, Dağıtım	0	0	15	100	0	0	21	100	2	10	18	90	4	31	9	69	6	9	63	91
Yönetim Organizasyon	2	13	13	87	4	19	17	81	2	10	18	90	4	31	9	69	12	17	57	83
İnsan Kaynakları	0	0	15	100	2	10	19	90	1	5	19	95	5	38	8	62	8	12	61	88
Toplam Kalite Yönetimi	6	40	9	60	4	19	17	81	3	15	17	85	6	46	7	54	19	28	50	72
Üretim Planlama ve Kontrol	3	20	12	80	2	10	19	90	1	5	19	95	6	46	7	54	12	17	57	83
Dış Ticaret- İhracat	4	27	11	73	3	14	18	86	4	20	16	80	3	23	10	77	14	20	55	80
Bilgisayar Sistemleri	6	40	9	60	0	0	21	100	4	20	16	80	5	38	8	62	15	22	54	78
Planlı Bakım	0	0	15	100	1	5	20	95	2	10	18	90	6	46	7	54	9	13	60	87
Finans Yönetimi	1	7	14	93	0	0	21	100	2	10	18	90	3	23	10	77	6	9	63	91
Yönetici Eğitimi	1	7	14	93	2	10	19	90	3	15	17	85	3	23	10	77	9	13	60	87
Kurumsallaşma	0	0	15	100	0	0	21	100	1	5	19	95	0	0	13	100	1	1	68	99
CE Belgelendirme	3	20	12	80	0	0	21	100	1	5	19	95	2	15	11	85	6	9	63	91
İşçi Sağlığı ve Güvenliği	3	20	12	80	0	0	21	100	0	0	20	100	1	8	12	92	4	6	65	94

İzmir ilindeki imalatçıların %40'ı toplam kalite yönetimi ve bilgisayar sistemleri, %27'si dış ticaret ihracat, %20'si işçi sağlığı ve güvenliği, CE belgelendirme, üretim planlama ve kontrol, %13'ü yönetim organizasyon, %7'si yönetici eğitimi ve finans yönetimi konularında eğitim hizmeti almışlardır (Çizelge 8.20).

Manisa ilindeki imalatçıların %19'u toplam kalite yönetimi ve yönetim organizasyon, %14'ü dış ticaret ihracat, %10'u yönetici eğitimi, üretim planlama ve kontrol, insan kaynakları, pazarlama ve tanıtım, %5'i planlı bakım konularında eğitim hizmeti almışlardır.

Aydın ilindeki imalatçıların %20'si bilgisayar sistemleri, dış ticaret ihracat, pazarlama tanıtım, %15'i toplam kalite yönetimi, yönetici eğitimi, %10'u finans yönetimi, planlı bakım, yönetim organizasyon,

satış dağıtım, %5'i CE belgelendirme, kurumsallaşma, insan kaynakları, üretim planlama ve kontrol konularında eğitim hizmeti almışlardır.

Balıkesir ilindeki imalatçıların %46'sı toplam kalite yönetimi, planlı bakım, üretim planlama ve kontrol, %38'i bilgisayar sistemleri, insan kaynakları, %31'i yönetim organizasyon, satış dağıtım, %23'ü yönetici eğitimi, finans yönetimi, dış ticaret ihracat, pazarlama tanıtım, %15'i CE belgelendirme, %8'i işçi sağlığı ve güvenliği konularında eğitim hizmeti almışlardır.

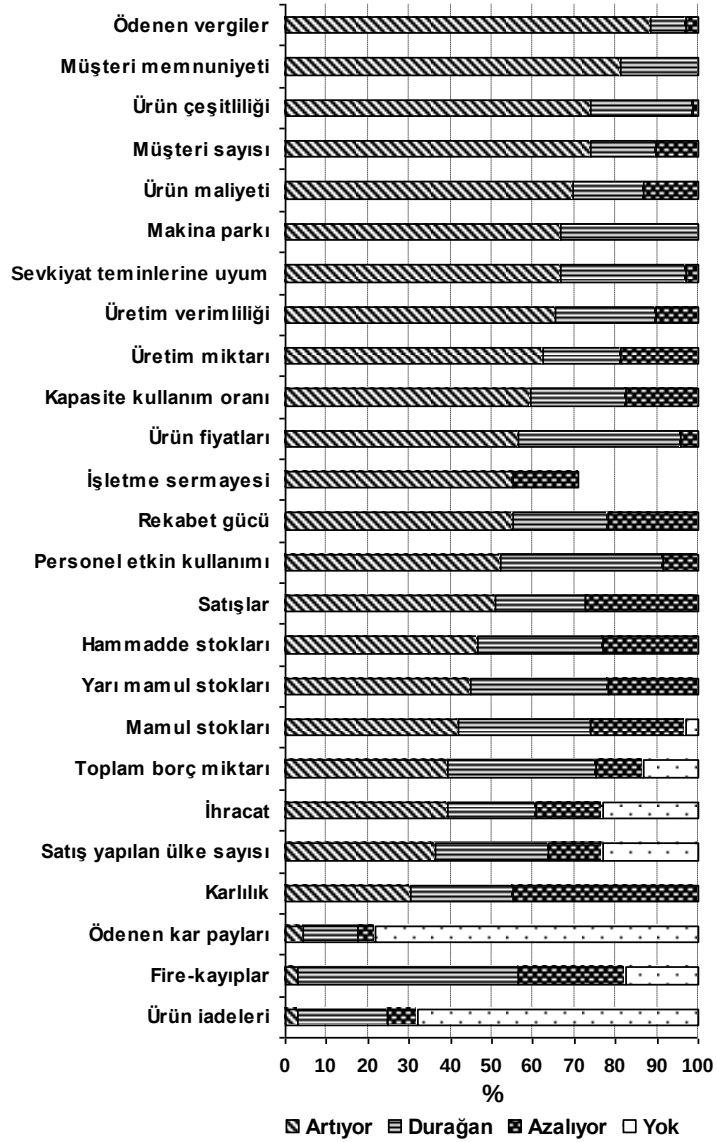
8.1.13 İşletme performansı

İzmir, Manisa, Aydın ve Balıkesir illerinde ankete katılan tarım makinaları imalatçıları “Son iki yılda elde ettiğiniz sonuçlara göre yapılan değerlendirmelerde işletme performansının değerlendirilmesi ya da gidişatı” ile ilgili soruya Şekil 8.68’de görüldüğü gibi yanıt vermişlerdir.

İmalatçılar son iki yılda elde ettikleri sonuçlara göre yaptıkları değerlendirmelerde ödenen vergilerin ve müşteri memnuniyetinin %80’den arttığını, müşteri sayısının, ürün çeşitliliğinin, ürün maliyetlerinin, makine parkının, sevkiyat teminlerine uyumun, üretim verimliliğinin ve üretim miktarının %60-80 arasında arttığını, kapasite kullanım oranının, ürün fiyatlarının, işletme sermayesinin, rekabet gücünün, personel etkin kullanımının ve satışların %50-60 arasında arttığını bildirmişlerdir. İmalatçıların %30,4’ü karlılığın arttığını, %44,9’u ise karlılığın azaldığını belirtmişlerdir (Çizelge 8.21).

Pazar performansı unsurları müşteri memnuniyeti, toplam satışlar ve toplam pazar payı faktörlerinden oluşmaktadır. Bu çalışmada firmaların pazar performansları bu 3 unsur ile ölçülmeye çalışılmış, pazar

performansının her unsuru için, firmaların kendilerini 2 yıl öncesine göre kıyaslamaları istenmiştir. Örneklemdaki firmaların son iki yılda pazar performansının her boyutunda önemli gelişme gösterdiği belirtilmiştir.

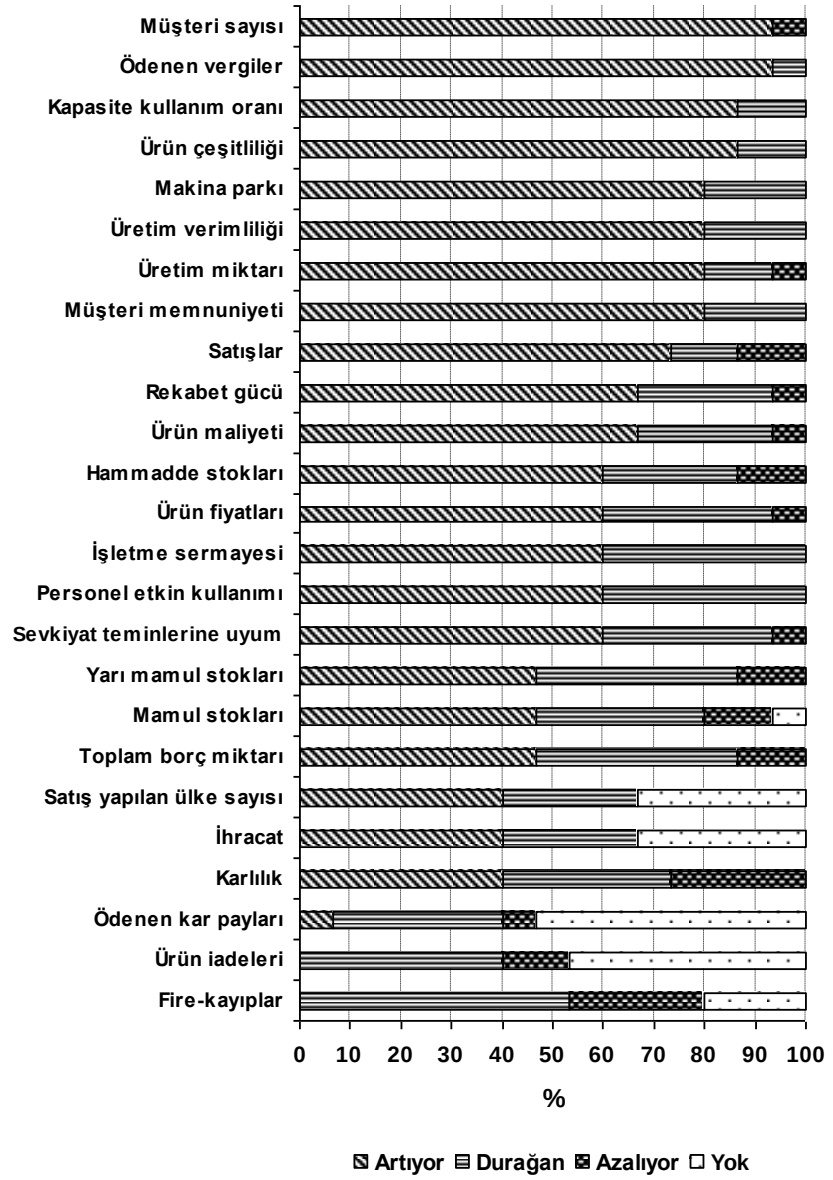

Şekil 8.68 İzmir, Manisa, Aydın ve Balıkesir illerinde anket yapılan imalatçıların işletme performansı.

Çizelge 8.21 İzmir, Manisa, Aydın ve Balıkesir illerinde anket yapılan imalatçıların işletme performansı.

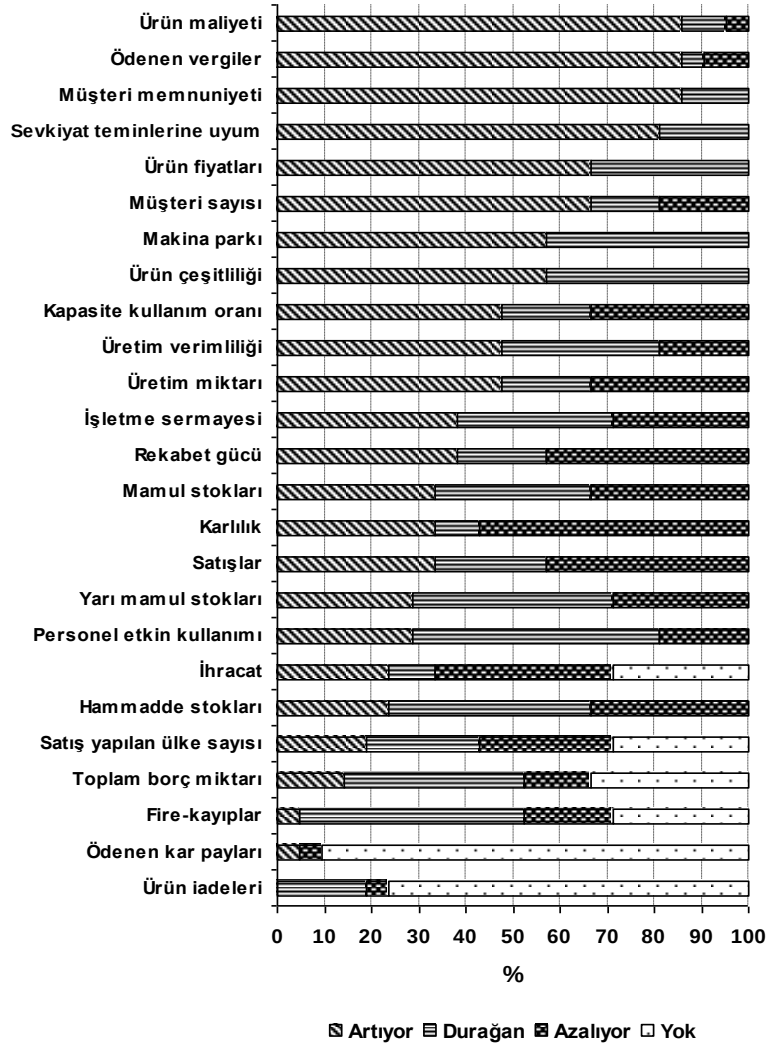
	Artıyor		Durağan		Azalıyor		Yok		Toplam
	fr	%	fr	%	fr	%	fr	%	İşletme Sayısı
Ödenen vergiler	61	88,4	6	8,7	2	2,9			69
Müşteri memnuniyeti	56	81,2	13	18,8					69
Ürün çeşitliliği	51	73,9	17	24,6	1	1,4			69
Müşteri sayısı	51	73,9	11	15,9	7	10,1			69
Ürün maliyeti	48	69,6	12	17,4	9	13			69
Makina parkı	46	66,7	23	33,3					69
Sevkiyat teminlerine uyum	46	66,7	21	30,4	2	2,9			69
Üretim verimliliği	45	65,2	17	24,6	7	10,1			69
Üretim miktarı	43	62,3	13	18,8	13	18,8			69
Kapasite kullanım oranı	41	59,4	16	23,2	12	17,4			69
Ürün fiyatları	39	56,5	27	39,1	3	4,3			69
İşletme sermayesi	38	55,1	20		11	15,9			69
Rekabet gücü	38	55,1	16	23,2	15	21,7			69
Personel etkin kullanımı	36	52,2	27	39,1	6	8,7			69
Satışlar	35	50,7	15	21,7	19	27,5			69
Hammadde stokları	32	46,4	21	30,4	16	23,2			69
Yarı mamul stokları	31	44,9	23	33,3	15	21,7			69
Mamul stokları	29	42	22	31,9	16	23,2	2	2,9	69
Toplam borç miktarı	27	39,1	25	36,2	8	11,6	9	13	69
İhracat	27	39,1	15	21,7	11	15,9	16	23,2	69
Satış yapılan ülke sayısı	25	36,2	19	27,5	9	13	16	23,2	69
Karlılık	21	30,4	17	24,6	31	44,9			69
Ödenen kar payları	3	4,3	9	13	3	4,3	54	78,3	69
Fire-kayıplar	2	2,9	37	53,6	18	26,1	12	17,4	69
Ürün iadeleri	2	2,9	15	21,7	5	7,2	47	68,1	69

İzmir ilinde anket yapılan imalatçıların işletme performansı Şekil 8.69'da gösterilmiştir.

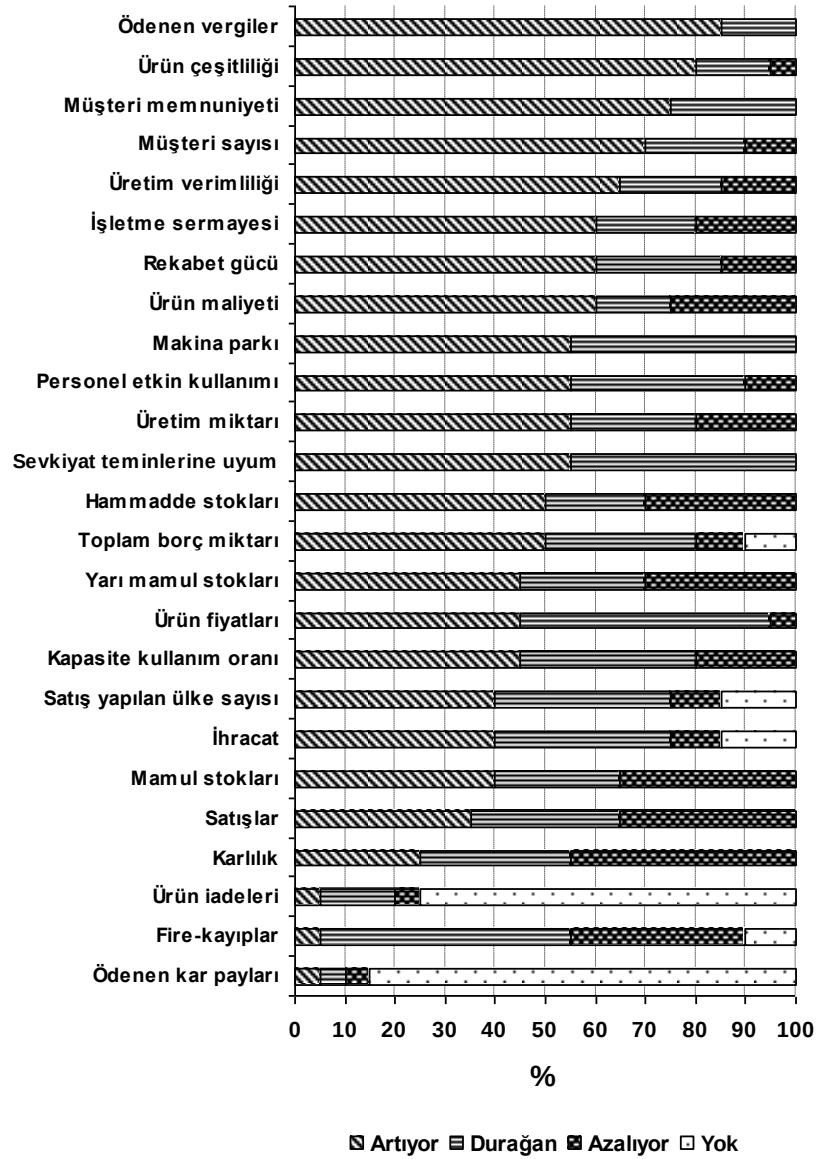
Şekil 8.69 İzmir ilinde anket yapılan imalatçıların işletme performansı.

Manisa ilinde anket yapılan imalatçıların işletme performansı Şekil 8.70’de gösterilmiştir.

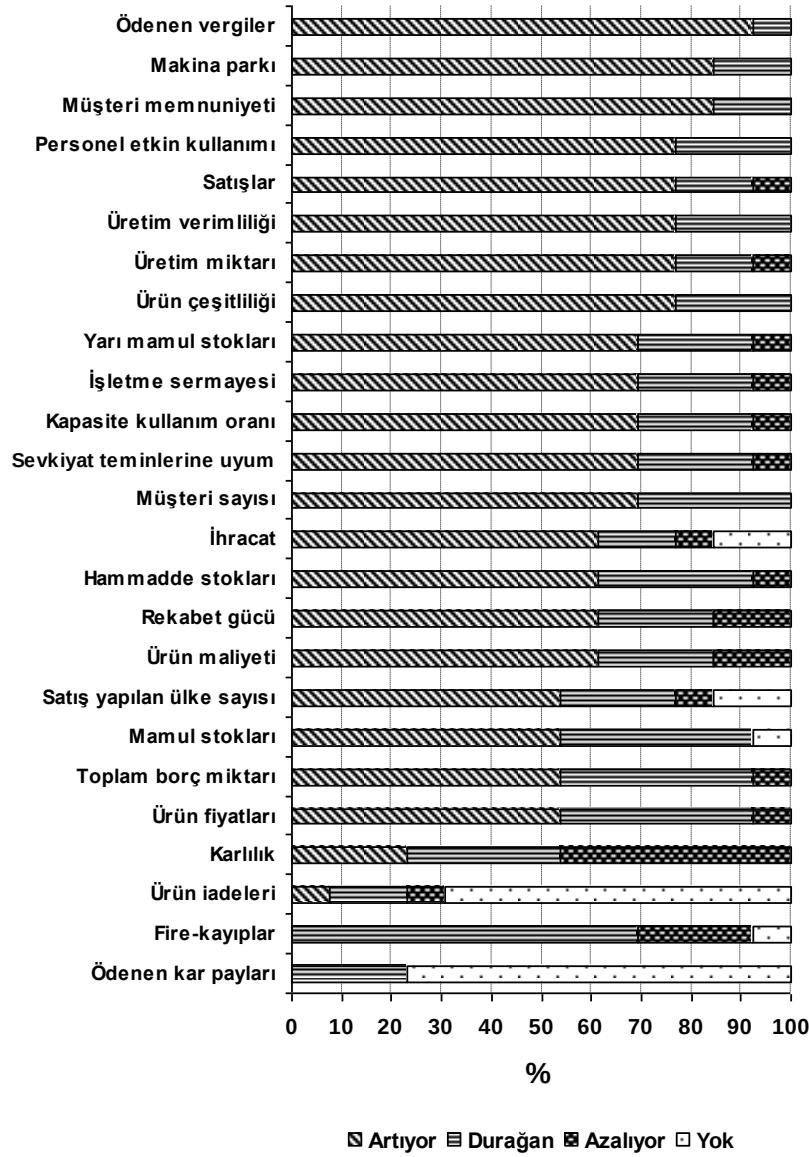
Şekil 8.70 Manisa ilinde anket yapılan imalatçıların işletme performansı.

Aydın ilinde anket yapılan imalatçıların işletme performansı Şekil 8.71’de gösterilmiştir.

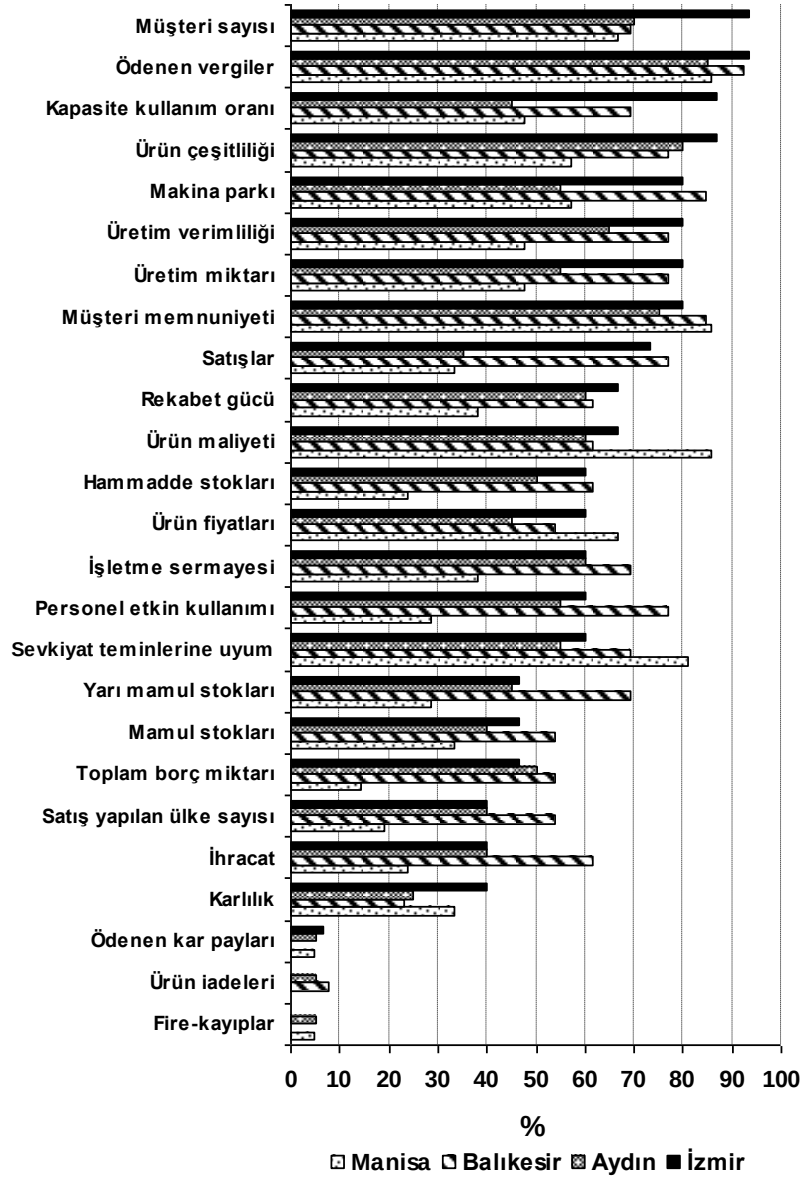

Şekil 8.71 Aydın ilinde anket yapılan imalatçıların işletme performansı.

Balıkesir ilinde anket yapılan imalatçıların işletme performansı
Şekil 8.72’de gösterilmiştir.

Şekil 8.72 Balıkesir ilinde anket yapılan imalatçıların işletme performansı.

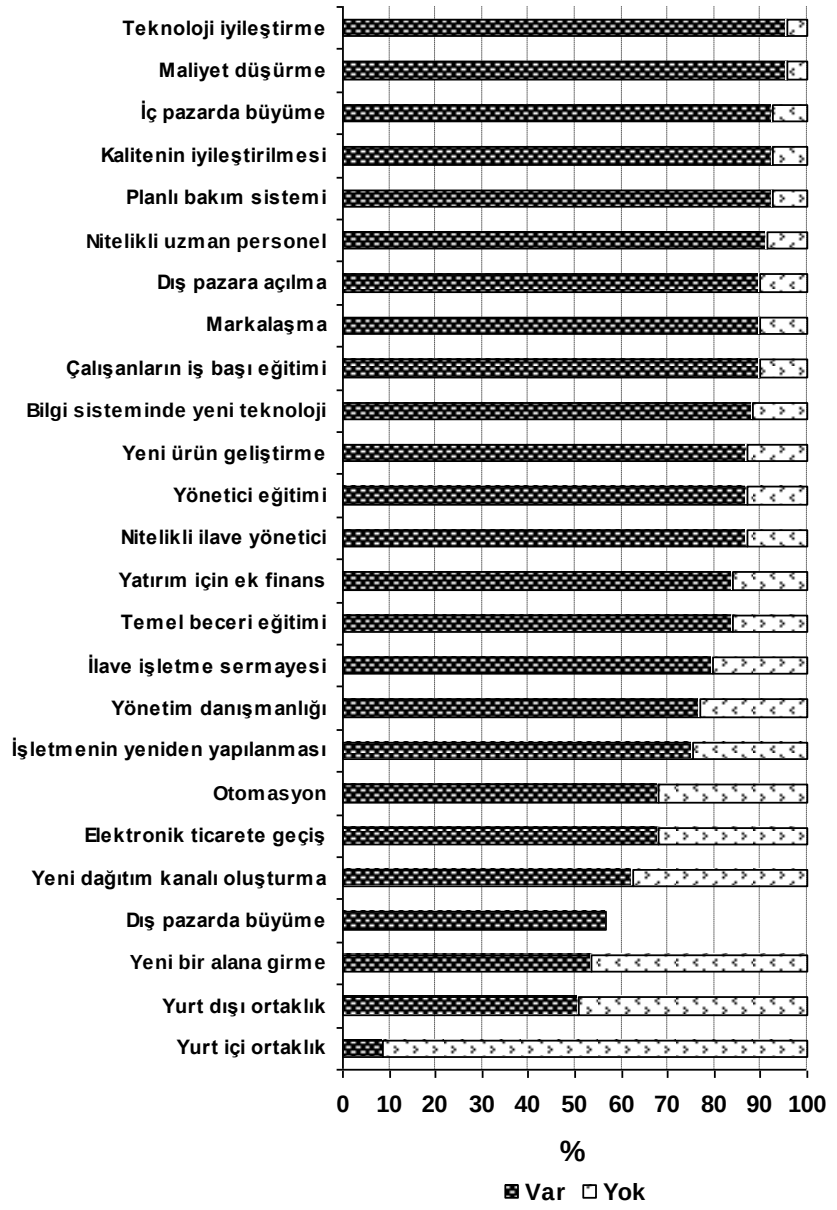

Şekil 8.73 İzmir, Aydın, Balıkesir ve Manisa illerinde anket yapılan imalatçıların işletme performansının artış durumunun karşılaştırılması.

İşletme performansını illere göre son iki yılda elde edilen sonuçlara göre karşılaştırdığımızda (Şekil 8.73); müşteri sayısı %93,3 ile İzmir’de, %70 ile Aydın’da, %69,2 ile Balıkesir’de ve %66,7 ile Manisa’da artış göstermiştir. Kapasite Kullanım Oranı %86,7 ile İzmir’de, %69,2 ile Balıkesir’de, %47,6 ile Manisa’da, %45 ile Aydın’da artış göstermiştir. Üretim verimliliği %80 ile İzmir’de, %76,9 ile Balıkesir’de, %65 ile Aydın’da, %47,6 ile Manisa’da artış göstermiştir. Müşteri memnuniyeti %85,7 ile Manisa’da, %84,6 ile Balıkesir’de, %80 ile İzmir’de ve %70 ile Aydın’da artış göstermiştir. Satışlar %76,9 ile Balıkesir’de, %73,3 ile İzmir’de, %35 ile Aydın’da ve %33,3 ile Manisa’da artış göstermiştir. Rekabet gücü %66,7 ile İzmir’de, %61,5 ile Balıkesir’de, %60 ile Aydın’da ve %38,1 ile Manisa’da artış göstermiştir. Satış yapılan yurtdışı ülke sayısı %53,8 ile Balıkesir’de, %40 ile İzmir ve Aydın’da ve %19 ile Manisa’da artış göstermiştir. Karlılık %57,1 ile Manisa’da, %46,2 ile Balıkesir’de ve %45 ile Aydın’da azalmasına rağmen %40 ile İzmir’de artış göstermiştir.

8.1.14 Tarım makinaları imalatçılarının geleceğe dönük ihtiyaçları

Ankete katılan imalatçılar işletmelerinin geleceğe dönük ihtiyaçlarını Şekil 8.74’de görüldüğü gibi bildirmişlerdir.

Şekil 8.74 İzmir, Manisa, Aydın ve Balıkesir illerindeki imalatçılara göre işletmelerinin geleceğe dönük ihtiyaçları.

Çizelge 8.22 İzmir, Manisa, Aydın ve Balıkesir illerindeki imalatçılara göre işletmelerinin geleceğe dönük ihtiyaçları.

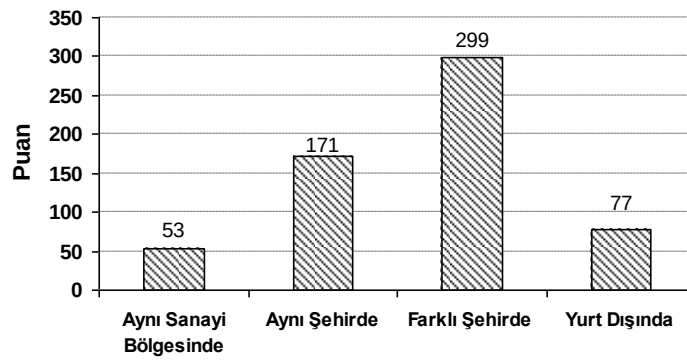
	İzmir				Manisa				Aydın				Balıkesir				Toplam			
	Var		Yok		Var		Yok		Var		Yok		Var		Yok		Var		Yok	
	fr	%	fr	%	fr	%	fr	%	fr	%	fr	%	fr	%	fr	%	fr	%	fr	%
Yatırım için ek finans	14	93,3	1	6,7	16	76,2	5	23,8	17	85	3	15	11	84,6	2	15,4	58	84,1	11	15,9
Teknoloji iyileştirme	15	100			19	90,5	2	9,5	19	95	1	5	13	100			66	95,7	3	4,3
İç pazarda büyüme	13	86,7	2	13,3	20	95,2	1	4,8	18	90	2	10	13	100			64	92,8	5	7,2
Nitelikli uzman personel	14	93,3	1	6,7	18	85,7	3	14,3	18	90	2	10	13	100			63	91,3	6	8,7
Maliyet düşürme	14	93,3	1	6,7	20	95,2	1	4,8	19	95	1	5	13	100			66	95,7	3	4,3
Dış pazara açılma	15	100			18	85,7	3	14,3	17	85	3	15	12	92,3	1	7,7	62	89,9	7	10,1
Dış pazarda büyüme	9	60			7	33,3			13	65			10	76,9			39	56,5		43,5
Markalaşma	14	93,3	1	6,7	16	76,2	5	23,8	19	95	1	5	13	100			62	89,9	7	10,1
İlave işletme sermayesi	12	80	3	20	15	71,4	6	28,6	16	80	4	20	12	92,3	1	7,7	55	79,7	14	20,3
Kalitenin iyileştirilmesi	15	100			18	85,7	3	14,3	18	90	2	10	13	100			64	92,8	5	7,2
Yeni ürün geliştirme	12	80	3	20	19	90,5	2	9,5	18	90	2	10	11	84,6	2	15,4	60	87	9	13
Çalışanların iş başı eğitimi	14	93,3	1	6,7	17	81	4	19	18	90	2	10	13	100			62	89,9	7	10,1
Bilgi sisteminde yeni teknoloji	13	86,7	2	13,3	17	81	4	19	19	95	1	5	12	92,3	1	7,7	61	88,4	8	11,6
Otomasyon	12	80	3	20	15	71,4	6	28,6	9	45	11	55	11	84,6	2	15,4	47	68,1	22	31,9
İşletmenin yeniden yapılanması	13	86,7	2	13,3	16	76,2	5	23,8	12	60	8	40	11	84,6	2	15,4	52	75,4	17	24,6
Yönetici eğitimi	12	80	3	20	17	81	4	19	19	95	1	5	12	92,3	1	7,7	60	87	9	13
Nitelikli ilave yönetici	12	80	3	20	18	85,7	3	14,3	19	95	1	5	11	84,6	2	15,4	60	87	9	13
Yeni dağıtım kanalı oluşturma	8	53,3	7	46,7	12	57,1	9	42,9	16	80	4	20	7	53,8	6	46,2	43	62,3	26	37,7
Elektronik ticarete geçiş	13	86,7	2	13,3	14	66,7	7	33,3	14	70	6	30	6	46,2	7	53,8	47	68,1	22	31,9
Temel beceri eğitimi	12	80	3	20	18	85,7	3	14,3	16	80	4	20	12	92,3	1	7,7	58	84,1	11	15,9
Planlı bakım sistemi	15	100			19	90,5	2	9,5	18	90	2	10	12	92,3	1	7,7	64	92,8	5	7,2
Yönetim danışmanlığı	10	66,7	5	33,3	13	61,9	8	38,1	19	95	1	5	11	84,6	2	15,4	53	76,8	16	23,2
Yeni bir alana girme	7	46,7	8	53,3	11	52,4	10	47,6	11	55	9	45	8	61,5	5	38,5	37	53,6	32	46,4
Yurt dışı ortaklık	8	53,3	7	46,7	9	42,9	12	57,1	11	55	9	45	7	53,8	6	46,2	35	50,7	34	49,3
Yurt içi ortaklık			15	100	1	4,8	20	95,2	4	20	16	80	1	7,7	12	92,3	6	8,7	63	91,3

Çizelge 8.22’den de görüldüğü gibi imalatçıların işletmelerinin geleceğe dönük ihtiyaçlarının başında maliyet düşürme, teknoloji iyileştirme, kalitenin iyileştirilmesi, planlı bakım sistemi, iç pazarda

büyüme, nitelikli uzman personel, çalışanların iş başı eğitimi, markalaşma, dış pazara açılma, bilgi sisteminde yeni teknoloji gelmektedir. Öncelik kazanan diğer ihtiyaçlar arasında ise yeni ürün geliştirme, yönetici eğitimi, nitelikli ilave yönetici, yatırım için ek finans, temel beceri eğitimi, ilave işletme sermayesi, yönetim danışmanlığı ve işletmenin yeniden yapılanması gelmektedir.

8.1.15 Kullandıkları makine ve ekipmanı satın aldıkları tedarikçiler/üreticiler

Anket yapılan imalatçılar, kullandıkları makine ve ekipmanı satın aldıkları tedarikçiler/üreticileri Şekil 8.75’de görüldüğü gibi bildirmişlerdir.

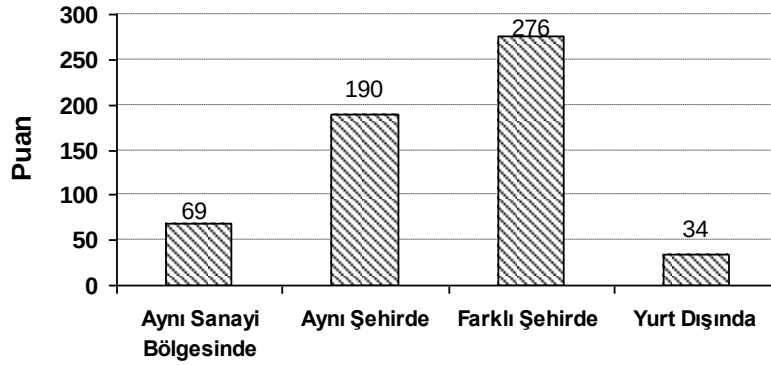

Şekil 8.75 Kullandıkları makine ve ekipmanı satın aldıkları tedarikçiler/üreticiler.

Şekilden de görüleceği üzere imalatçıların kullandıkları makine ve ekipmanı satın aldıkları tedarikçiler/üreticiler puan sıralamasına göre öncelikle farklı şehirde, aynı şehirde, yurt dışında ve aynı sanayi bölgesinde yer almaktadır.

8.1.16 Yedek parçalarını satın aldıkları tedarikçiler/üreticiler

Anket yapılan imalatçılar, yedek parçalarını satın aldıkları tedarikçiler/üreticileri Şekil 8.76’da görüldüğü gibi bildirmişlerdir.

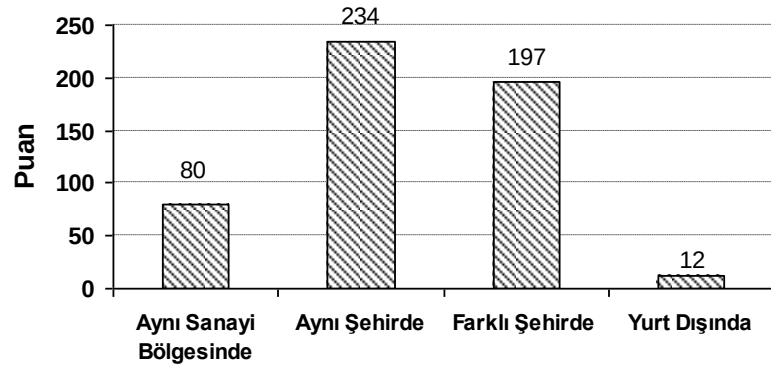
Şekil 8.76 Yedek parçalarını satın aldıkları tedarikçiler/üreticiler.

Şekilden de görüleceği üzere imalatçıların yedek parçalarını satın aldıkları tedarikçiler/üreticiler puan sıralamasına göre öncelikle farklı şehirde, aynı şehirde, aynı sanayi bölgesinde ve yurt dışında yer almaktadır.

8.1.17 Bakım hizmeti aldıkları işletmeler

Anket yapılan imalatçılar, bakım hizmeti aldıkları işletmeleri Şekil 8.77’de görüldüğü gibi bildirmişlerdir.

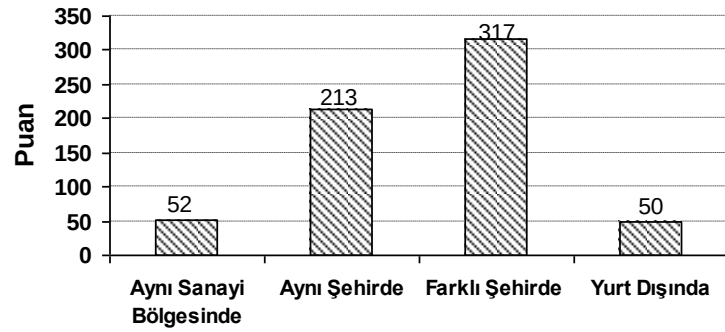
Şekilden de görüleceği üzere imalatçıların bakım hizmeti aldıkları işletmeler puan sıralamasına göre öncelikle aynı şehirde, farklı şehirde, aynı sanayi bölgesinde ve yurt dışında yer almaktadır.

Şekil 8.77 Bakım hizmeti aldıkları işletmeler.

8.1.18 Kullandıkları hammadde/yarımamulleri satın aldıkları tedarikçi/üreticiler

Anket yapılan imalatçılar, kullandıkları hammadde/yarımamulleri satın aldıkları tedarikçi/üreticileri Şekil 8.78’de görüldüğü gibi bildirmişlerdir.

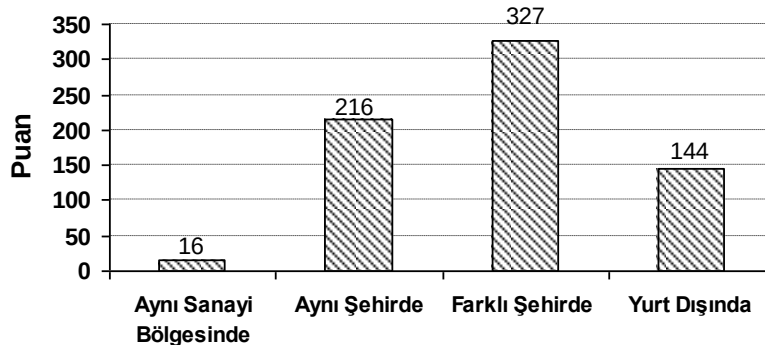

Şekil 8.78 Kullandıkları hammadde/yarımamulleri satın aldıkları tedarikçi/üreticiler.

Şekilden de görüleceği üzere imalatçıların kullandıkları hammadde/yarı mamulleri satın aldıkları tedarikçi/üreticiler puan sıralamasına göre öncelikle farklı şehirde, aynı şehirde, aynı sanayi bölgesinde ve yurt dışında yer almaktadır.

8.1.19 Ürünlerini sattıkları müşteriler

Anket yapılan imalatçılar, ürünlerini sattıkları müşterileri Şekil 8.79’da görüldüğü gibi bildirmişlerdir.

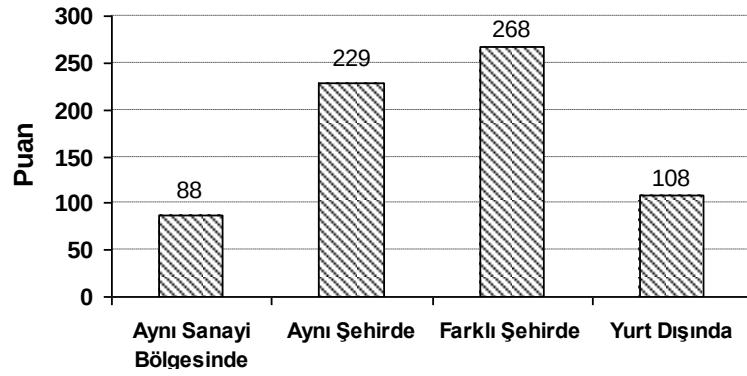

Şekil 8.79 Ürünlerini sattıkları müşteriler.

Şekilden de görüleceği üzere imalatçıların ürünlerini sattıkları müşteriler, puan sıralamasına göre öncelikle farklı şehirde, aynı şehirde, yurt dışında ve aynı sanayi bölgesinde yer almaktadır.

8.1.20 Rakipleri olan üreticiler

Anket yapılan imalatçılar, rakipleri olan üreticileri Şekil 8.80’de görüldüğü gibi bildirmişlerdir.

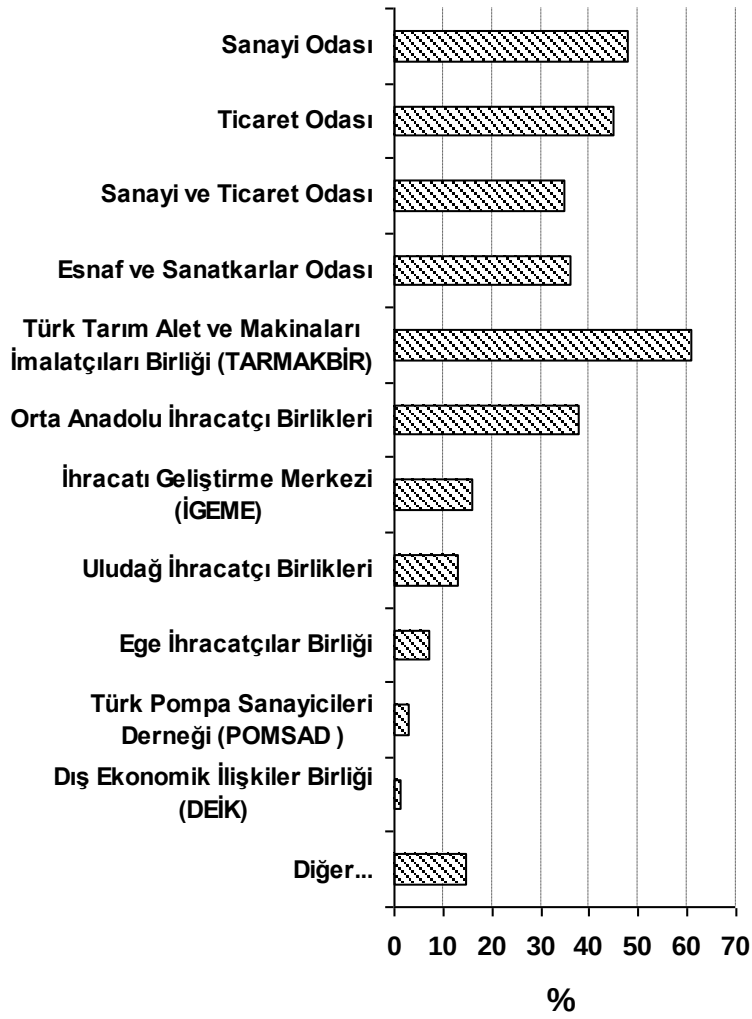
Şekil 8.80 Rakipleri olan üreticiler.

Şekilden de görüleceği üzere imalatçıların rakipleri olan üreticiler, puan sıralamasına göre öncelikle farklı şehirde, aynı şehirde, yurt dışında ve aynı sanayi bölgesinde yer almaktadır.

8.1.21 Üyesi oldukları meslek kuruluşları ve birlikler

Anket yapılan imalatçılar, üyesi oldukları meslek kuruluşları ve birlikleri Şekil 8.81 ve Çizelge 8.23’de görüldüğü gibi bildirmişlerdir.

İmalatçıların üyesi oldukları meslek kuruluşlarının başında Sanayi Odası, Ticaret Odası, Esnaf ve Sanatkarlar Odası gelmekte, birliklerin başında ise Türk Tarım Alet ve Makinaları İmalatçıları Birliği ve Orta Anadolu İhracatçı Birlikleri gelmektedir.

Şekil 8.81 İmalatçıların üyesi oldukları meslek kuruluşları ve birlikler.

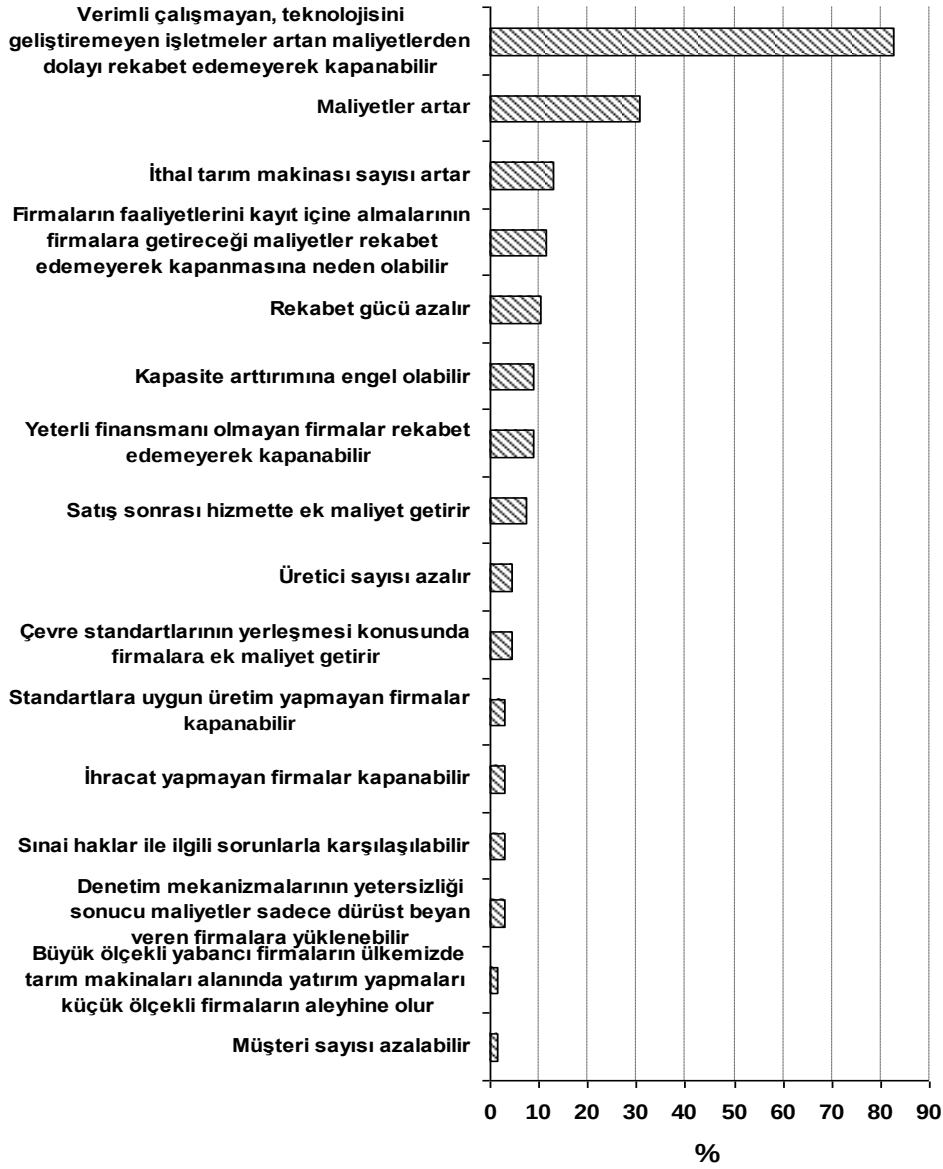
Çizelge 8.23 İmalatçıların üyesi oldukları meslek kuruluşları ve birlikler.

	Frekans	%
Sanayi Odası	33	47,8
Ticaret Odası	31	44,9
Sanayi ve Ticaret Odası	24	34,8
Esnaf ve Sanatkarlar Odası	25	36,2
Türk Tarım Alet ve Makinaları İmalatçıları Birliği (TARMAKBİR)	42	60,9
Orta Anadolu İhracatçı Birlikleri	26	37,7
İhracatı Geliştirme Merkezi (İGEME)	11	15,9
Uludağ İhracatçı Birlikleri	9	13
Ege İhracatçıları Birliği	5	7,2
Türk Pompa Sanayicileri Derneği (POMSAD)	2	2,9
Dış Ekonomik İlişkiler Birliği (DEİK)	1	1,4
Diğer...	10	14,5

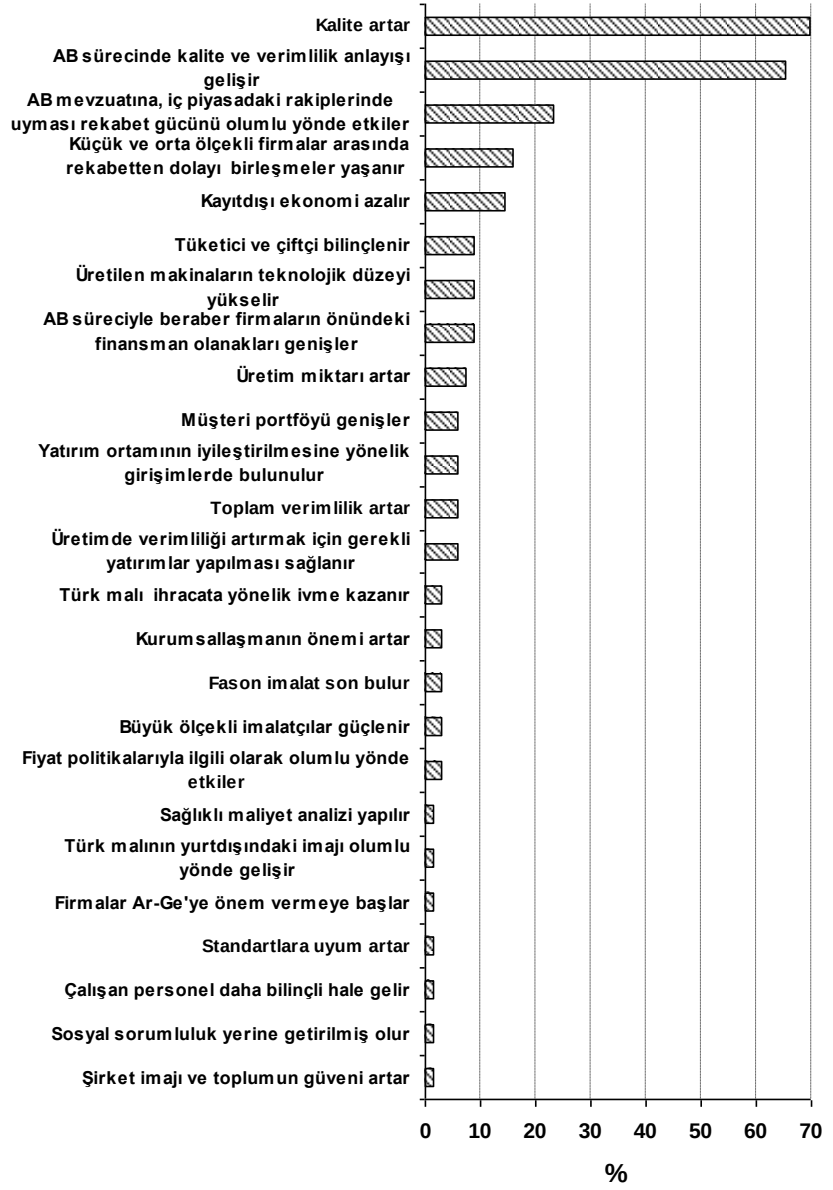
8.1.22 İmalatçılara göre Avrupa Birliği'ne olası tam üyelik sürecinin Tarım Makinaları İmalat Sanayi'ne olası etkileri

Anket yapılan imalatçılar, Avrupa Birliği'ne olası tam üyelik sürecinin Tarım Makinaları İmalat Sanayi'ne olası olumsuz etkilerini Şekil 8.82'de, olumlu etkilerini ise Şekil 8.83'te görüldüğü gibi bildirmişlerdir.

AB'ye katılım süreci, kayıtdışılığın azaltılması, üretimde kalite, çevre standartlarının yerleşmesi gibi tarım makinaları imalatçıları için bir dizi davranış değişikliğini beraberinde getirecektir. İmalatçılar, müzakere sürecinin verimlilik artışı ve rekabet gücü açısından bakıldığında, her ne kadar kısa vadede maliyetleri yükseltici bir unsur olarak gözükse de bunun tersine orta ve uzun vadede uygun yatırım ortamı açısından gerekli olduğunun gözden kaçmaması gerektiğini bildirmişlerdir.

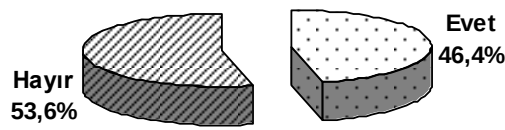
Şekil 8.82 İmalatçılara göre Avrupa Birliği'ne olası tam üyelik sürecinin tarım makinaları imalat sanayine olası olumsuz etkileri.

Şekil 8.83 İmalatçılara göre Avrupa Birliği'ne olası tam üyelik sürecinin tarım makinaları imalat sanayine olası olumlu etkileri.

8.1.23 Anket yapılan imalatçıların Avrupa Birliği tarım politikasına bağlı olarak üretim, planlama ve fiyatlandırma stratejilerindeki değişimler

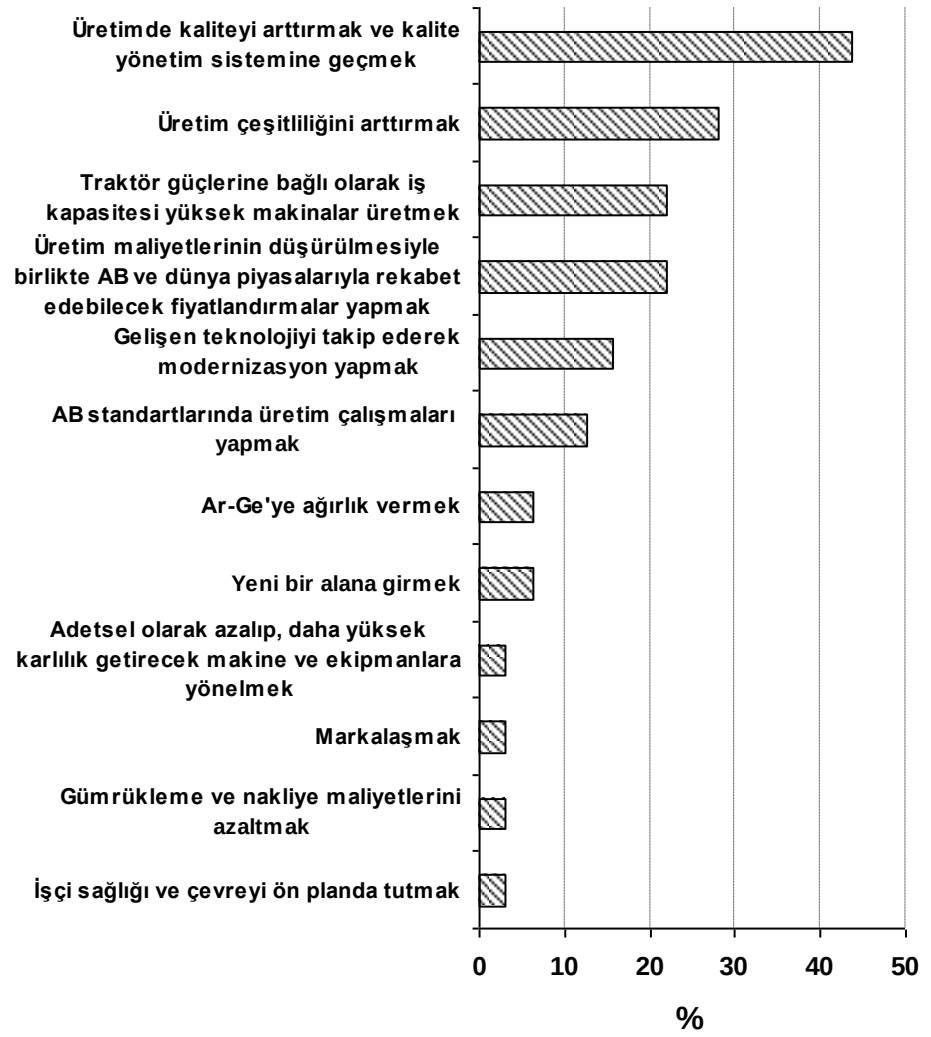
İşletmelerin %46,4'ü Avrupa Birliği tarım politikasına bağlı olarak üretim, planlama ve fiyatlandırma stratejilerinde değişim olduğunu ifade etmişlerdir.

Şekil 8.84 İmalatçıların AB tarım politikasına bağlı olarak üretim, planlama ve fiyatlandırma stratejilerinin değişimi.

Anket yapılan imalatçılar Avrupa Birliği tarım politikasına bağlı olarak üretim, planlama ve fiyatlandırma stratejilerindeki değişimleri Şekil 8.85’de görüldüğü gibi bildirmişlerdir.

Şekilden de görüldüğü gibi tarım makinaları imalatçıları AB müktesebatına uyum sürecinde ciddi bir dönüşümden geçmeye başlamıştır. Belirtilen değişimlerin başında üretimde kaliteyi artırma çalışmaları ve kalite yönetim sistemine geçmeye çalışmak gelmektedir. Diğer değişimler arasında üretim çeşitliliğini arttırmak, iş kapasitesi yüksek makinalar üretmek, üretim maliyetlerini düşürerek AB ve dünya piyasalarıyla rekabet edebilecek fiyatlandırmalar yapmak gelmektedir.

Şekil 8.85 İmalatçıların AB tarım politikasına bağlı olarak üretim, planlama ve fiyatlandırma stratejilerindeki değişim nedenleri.

8.1.24 İmalatçıların AB'nin Ortak Tarım Politikası'nın ileride nasıl biçim alacağına dair görüşleri

Anket yapılan imalatçılar AB'nin Ortak Tarım Politikası'nın ileride nasıl biçim alacağına dair görüşlerini Çizelge 8.24'de görüldüğü gibi bildirmişlerdir.

Çizelge 8.24 İmalatçıların AB'nin Ortak Tarım Politikası'nın ileride nasıl biçim alacağına dair görüşleri.

	%
AB'nin kendi içindeki hoşnutsuzluk (yeni ve eski üyelerin çıkar çatışması) devam edecektir.	36,2
OTP'nın reformlarının yeni üye katılımlarının öncesinde gerçekleşmesi ve destekleme yoğunluğunun her reform ile biraz daha azaltılması devam edecektir.	27,5
Ortaklık bozulacaktır.	18,8
Gerek AB'de gerek bütün ülkelerde verimlilik ve rekabet gücü bakımından önemli olan yapısal destekler ile çağın gelişmeleri çerçevesinde daha da önem kazanan çevresel ve kırsal amaçlı desteklerin önümüzdeki yıllarda artarak devam etmesi beklenmektedir.	11,6
Şu anki halinden çok farklı bir biçim almayacaktır. Üretim maliyetini azaltma ve kaliteli üretim gerçekleştirme süreci devam edecek ve dünya pazarındaki dalgalanmalara vergi ve teşvik uygulamaları ile devam edeceklerdir.	10,1
Rekabet koşulları sonucu küçük ve verimsiz tarım işletmeleri ortadan kalkacaktır.	7,2
Tarım politikalarını ortak uygulamak daha da güçleşecektir.	7,2
OTP günümüzde destekleme fiyatlarının düşük düzeyde tutulması ile serbest rekabete uyumlu piyasa yapısının oluşturulmasını hedeflerken, üretici gelirlerinde ani düşüslere yol açabilecek bir sonuçla karşılaşmamak istemektedir.	4,3
Son yıllarda yapısal politikalar önem kazandığından ve destekleme fiyat politikasından uzaklaşma yönünde eğilimler ortaya çıktığından, tarımsal yapının ve tarım işletmelerinin yapısının iyileşme sürecinin hızlanarak devam etmesi beklenmektedir.	2,9
Tarımsal yapıların iyileştirilmesi, verimlilik ve rekabet gücü öne çıkmaya devam edecektir.	1,4

8.1.25 İmalatçılara göre AB tarım politikasına geçişle mekanizasyon planlamasında yaşanabilecek değişimler

Ankete katılan imalatçılar AB tarım politikasına geçişle mekanizasyon planlamasında ne gibi değişimler yaşanacağını Çizelge 8.25'te görüldüğü gibi bildirmişlerdir.

Daha önceki dönemlerde AB'ye katılanlarda olduğu gibi son katılanlarda da işletme büyüklüklerinin önümüzdeki yıllarda artması beklenmektedir. Benzer bir sürecin Türkiye'nin AB'ye katılımında da (işletme boyutlarının büyümesi ve mekanizasyonun artması yönünde) ortaya çıkabileceği öngörülmektedir.

Rekabet koşulları sonucu başlangıçta çok sayıda küçük ve verimsiz tarım işletmesi ortadan kalkacaktır. Ancak, uzun dönemde, zengin tarımsal kaynaklara sahip olan Türkiye'de, tarımsal yapıda ve tarım işletmelerinin yapısında yapılacak iyileştirmelerle teknoloji kullanımı ve verimlilik artabilecektir.

Bugünkü destekleme düzeyinde Türk tarımının OTP'ye uyumu Türk tarımına bazı mali olanaklar sağlayabilecektir. Ancak, OTP'nin reformu çerçevesinde önümüzdeki yıllarda tarıma sağlanan desteklerin azaltılması beklenildiğinden, OTP Türk tarımı için yeterli ölçüde destekleyici/koruyucu olmayabilecektir. Diğer taraftan, Türkiye'de gerek tarım işletmelerinin, gerek kırsal ve tarımsal sivil örgütlerin (kooperatifler, birlikler, meslek kuruluşları vb.) önemli bir bölümü OTP yükümlülüklerini yerine getirmek ve OTP olanaklarından, özellikle proje ve fiyat mekanizması olanaklarından yararlanmak konusunda yetersizdirler. Bu durumun ortaya çıkmasında, özellikle küçük tarım işletmelerinin Türk tarımına egemen olması önemli rol oynamaktadır. Küçük tarım işletmeciliği OTP olanaklarından yararlanmakta yetersiz kalma tehdidi ile karşı karşıyadır ve küçük işletmelerin örgütlenme yeteneği de sınırlı olduğundan, örgütlü olarak da bu olanaklardan sınırlı ölçüde yararlanma durumundadır (Çizelge 8.25).

Çizelge 8.25 İmalatçılara göre AB tarım politikasına geçişle mekanizasyon planlamasında yaşanabilecek değişimler.

	%
Tarım sektöründeki eğilimler, işletme boyutlarının büyümesi ve mekanizasyonun artması yönünde ortaya çıkacaktır.	84,1
Küçük, insan gücüne dayalı köy tipi üretim tarzından, sermaye ve teknoloji yoğun çiftliklere doğru bir dönüşüm olacaktır. Buna bağlı olarak modern planlama ve yönetim anlayışı tarımsal üretimde etkisini gösterecektir.	36,2
Uzun dönemde tarımsal yapıda ve tarım işletmelerinin yapısında yapılacak iyileştirmelerle teknoloji kullanımı ve verimlilik artabilecektir.	15,9
Desteklemelerden dolayı teknolojiye talepte artış olur ama kısa vadede bir değişim yaşanmaz. Uzun vadede teknolojinin Türkiye'ye geleceği çiftçi ve çiftçi kuruluşlarının daha yakın çalışmasıyla teknoloji transferi olacaktır.	13
Temel olmadan gerçekleşecek olan uyarlamalar mekanizasyon planlamasında da negatif değişimlere neden olacaktır. Tarımsal üretimin istenilen kalite ve verimlilikte olmaması, olması gereken devlet desteklerinin yetersiz kalması, sonuç itibarıyla çiftçinin zararda olması muhtemel değişimlerdir.	10,1
Tarımsal işletmeler büyüyeceği için mekanizasyon planlaması kesinlikle yapılacaktır.	8,7
OTP'nin reformu çerçevesinde önümüzdeki yıllarda tarıma sağlanan desteklerin azaltılması beklenildiğinden, OTP Türk tarımı için yeterli ölçüde destekleyici/koruyucu olmayabilecektir.	8,7
Küçük tarım işletmeciliği OTP olanaklarından yararlanmakta yetersiz kalma tehdidi ile karşı karşıyadır ve küçük işletmelerin örgütlenme yeteneği de sınırlı olduğundan, örgütlü olarak da bu olanaklardan sınırlı ölçüde yararlanma durumundadır.	5,8
Rekabet koşulları sonucu başlangıçta çok sayıda küçük ve verimsiz tarım işletmesi ortadan kalkacaktır.	5,8
Çiftçinin ürettiği mamul değerinde satma imkanı sağlarsa, çiftçi de OTP'nin öngördüğü sistemde ekim yaparak ürünü normlarına göre yetiştirecektir. Hergeçen gün üretim kalitesi artacaktır.	4,3
Çiftçi ve tüketici daha çok bilinçlenecektir.	2,9
Yabancı sermayeli bankaların vermiş oldukları krediler, çiftçilerin borçlarını ödememeleri karşılığında bankalar aracılığıyla arazilerin yabancıların eline geçmesine neden olabilir.	2,9
Mekanizasyon planlaması AB tarım politikalarına geçiş sonrası başlayacaktır. Başlangıç aşamasında desteklemelerin yoğun olduğu süreçte hemen her kesim için olumlu bir süreç yaşanacaktır. (Çiftçilere yapılacak olan traktör ve makine ekipman hibe destekleri gibi) devamında yaşanabilecek olası gelişmeler (2. el makina ithalatının kolaylaştırılması gibi) sektörel anlamda olumsuzluklara yol açabilecek fakat uyum sürecinin sonlarına doğru gerek tarımsal üretim tekniğinin gelişmesi gerekse şartların zorlayacağı kalite artışı ve rekabet edebilirlik seviyelerinin yükselmesi sonucunda toplamda olumlu etki görülecektir).	1,4
Çiftçilik meslek olarak algılanacaktır. Profesyonellerin bu işi yapacağına, ek iş olarak yapanların (küçük çiftçi) tarıma dayalı sanayiye aileleriyle birlikte geçeceğine ve bunun son derece olumlu olacağına inanılmaktadır.	1,4
AB'de verilen desteği bizim üreticimiz göremezse maliyetler artar, tarımla uğraşan kesim tarımı bırakmak zorunda kalır. Devlet bu kişilere tarımda veya başka bir sektörde iş bulamazsa işsizlik artacaktır.	1,4
Çevre ve hayvan sağlığı ön planda tutulacaktır.	1,4

Satılan makine sayıları, çiftlik arazilerinin büyümesi ve toprak işlemede kullanılan makinaların büyüklük ve kapasitelerinin artmasıyla sayıca uyumlu olarak azalacaktır. Ancak bu durum daha pahalı makinalar satılacağından ciroyu olumsuz etkilemeyecektir.

8.1.26 İmalatçıların Avrupa Birliği'ne giriş süreci içerisinde ortak tarım politikası ve AB mevzuatına uyumu gerektirecek yasal düzenlemeler konusunda yapılması gerekenler için görüş ve önerileri

Ankete katılan imalatçılar, Avrupa Birliği'ne giriş süreci içerisinde ortak tarım politikası ve AB mevzuatına uyumu gerektirecek yasal düzenlemeler konusunda yapılması gerekenleri, Çizelge 8.26'da görüldüğü gibi bildirmişlerdir. Bu soru için anketin değerlendirilmesinde, herbir başlık için imalatçılar tarafından verilen cevabın tüm imalatçılara oransal dağılımı şeklinde belirlenmiştir. Bu nedenle toplamın 100'ü geçmesi doğaldır.

Çizelge'den de görüldüğü gibi AB'ye uyum için tarımda yapılması gerekenler şu ana başlıklar altında toplanabilir:

- Tarım tüm boyutlarıyla (toprak, ürün, çiftçi, hayvan varlığı vb.) kayıt altına alınmalı,
- Tarımsal üretim planlanmalı,
- Tarım tek elden yönlendirilmeli,
- Üretim bilinçli yapılmalı,
- Çevre ve hayvan sağlığı korunmalı,
- Ürünler kaliteli ve sağlıklı olmalı,
- Çiftçi mutlaka örgütlü olmalı,
- Kırsal kalkınmaya öncelik verilmeli,
- Orta ve uzun vadeli rekabetçi stratejiler uygulanmalı.

Çizelge 8.26 İmalatçıların Avrupa Birliği'ne giriş süreci içerisinde ortak tarım politikası ve AB mevzuatına uyumu gerektirecek yasal düzenlemeler konusunda yapılması gerekenler için görüş ve önerileri.

	%
Türk tarımının AB tarımına ve dünya tarımına uyumunun başarılı bir şekilde gerçekleştirebilmesi için verimlilik ve rekabet gücünün artırılması bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Verimlilik ve rekabet gücünü artırılabilmesi için ise olmazsa olmaz şeklindeki zorunluluk, kırsal/tarımsal yapının ve tarım işletmelerinin yapısının iyileştirilmesi gerekmektedir.	66,7
Tarım makineleri sektöründe yüksek KDV oranları kayıt dışı satışları teşvik etmektedir. Ayrıca tarım sektöründe mekanizasyonu engelleyici nitelikte fiyat artışına neden olmaktadır. KDV oranlarının düşürülmesi gerekmektedir.	56,5
Üretimi yapan kimse o kişiye destek verilmesi gerekmektedir.	29
AB adaylık süreci ile ilgili olarak standardizasyon, AB normları ve mevzuatın uyumlaştırılması konularında işletmelerin bilinçlendirilmesi gerekmektedir.	29
Modern mekanizasyon araçlarının yaygın kullanımını sağlamak için azami destek ve teşvik verilmelidir.	29
Akılcı, istikrarlı, çağdaş vizyonlu tarım politikaları uygulanmalıdır.	20,3
DGD'nin üretimle bağlantılandırılması gerekmektedir.	17,4
Tarım nüfusunun rasyonel rakamlara ulaşması ve eğitim düzeyinin artması gerekmektedir.	14,5
Üretim bilinçli yapılmalıdır. Üreticilerin bilinçlendirilmesi (sürekli yenilenme) gerekmektedir.	14,5
Tarım tüm boyutlarıyla (toprak, ürün, çiftçi, hayvan varlığı vb.) kayıt altına alınmalıdır.	10,1
Tarım ve hayvancılık destek hizmetlerinin geliştirilmesi gerekmektedir.	10,1
Kırsal kalkınmaya öncelik verilmelidir.	8,7
Vergi indirimleri sağlanması gerekmektedir.	8,7
Tarım tek elden yönlendirilmelidir.	8,7
Profesyonel işletmelerin artırılması gerekmektedir.	8,7
Ürünler kaliteli ve sağlıklı olmalıdır.	7,2
Yasal düzenlemeler konusunda fikri yok.	4,3
Çevre ve hayvan sağlığı korunmalıdır.	4,3
Yabancılar çok büyük sermayelerle gelip, tarım alanları alıp üretim yapacak, teşviklerden de kolayca yararlanacaklardır.	2,9
Kayıt dışı işlemlerin engellenmesi gerekmektedir.	2,9
Çiftçi mutlaka örgütlü olmalıdır.	2,9
Tarımsal çeşitliliğimizi güç olarak kullanmalıyız.	1,4
AB sürecinde mevzuat uyumu ve uygulama için idari yapılanmanın mutlaka sağlanması ve uyumu ve de uygulamayı yürütecek kapasitenin geliştirilmesi gerekmektedir.	1,4
Tamamı ile AB mevzuatına bağlı kalınması doğru değildir. Çünkü bölgesel şartlara uyum sağlanmasının gerekli olduğu bir coğrafyada yaşıyoruz. AB mevzuatından çok kendi yasal mevzuatımızı revize etmek daha doğru olacaktır.	1,4
Türk tarımı ile AB tarımı arasında büyük farklılıklar vardır. Bunun giderilmesi için müzakereler sırasında ulusal bütçeden ciddi desteklerin alınması gerekmektedir. Ayrıca, AB'den de önemli katkılar sağlanmalıdır.	1,4
Ülkemizi tarım ürünleri açısından dışa bağımlı hale getirecek yasal düzenlemelerin kabul edilmesini istemiyorlar	1,4
Sivil toplum kuruluşlarının resmi otoritenin çalışmalarına tam katılımı, uzun vadeli planlama çalışmalarının erken başlatılması, gerçekçi envanter çalışmalarının önceden yapılması gerekmektedir.	1,4
Çiftçiler, çiftçi örgütleri, tarım bakanlığı, ekonomiden sorumlu bakanlık kendisini yenilemek zorundadır.	1,4
Orta ve uzun vadeli rekabetçi stratejiler uygulanmalıdır.	1,4
Müzakere süreci başlamadan önce, kotaya tabi ürünlerdeki üretim miktarları artırılmalıdır.	1,4

Türkiye ve AB tarım sektörü kıyaslandığında, tarımsal nüfus, istihdamda tarımın payı, işletme ölçekleri, teknoloji kullanımı, örgütlenme, verimlilik, kalite standartları, bitki sağlığı şartları, istatistikler, kayıt sistemleri ve idari yapılanma konularında önemli farklılıklar vardır. AB sürecinde mevzuat uyumu ve uygulama için idari yapılanmanın mutlaka sağlanması ve uyumu ve de uygulamayı yürütecek kapasitenin geliştirilmesi gerekmektedir.

Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası uyum çalışmalarının en önemli ayağını iyi tarım, gıda güvenliği, bitki ve hayvan sağlığı gibi standartlarla ilişkilendirilen üretimden bağımsız ödemeler oluşturmaktadır. Doğrudan Gelir Desteği sistemine zaten geçilmiş olması dolayısıyla bu konuda ciddi bir uyum sorunuyla karşılaşılmayacağı söylenebilir. Asıl sorun tarım işletmelerinin küçük ölçekli olması, çok parçalı ve dağınık yapısı, düşük verimlilik, tarımsal nüfusun çokluğu, üretim ve pazarlama alt yapılarındaki yetersizlikler ve örgütsüzlük gibi tarımsal yapılar konusundaki temel farklılıkların giderilmesi ve çevresel değerlere saygı konularında yaşanacaktır. Tarımsal yapıya ilişkin sorunların giderilmesi zor olduğu gibi bir o kadar da zaman alıcıdır. Bu sorunlar gelişmişlikle yakından ilişkili olup, süreçte üzerinde durulması zorunlu olan konulardır.

8.1.27 Teşvik kullanma durumu

Nitelikleri ve miktarları değişim göstermekle beraber Türkiye’de çok sayıda teşvik aracı 1960’dan beri yatırımları özendirmek amacıyla kullanılmaktadır. Bu araçların başında yatırım indirimi, gümrük muafiyeti, KDV desteği, uygun koşullu krediler, arsa tahsisi ve enerji

desteği gelmektedir. Bölgesel kalkınma, sektörel hedefler, istihdam yaratma başta olmak üzere, bu teşvik araçları genelde birden fazla amaca odaklanmaktadır. Bu amaçların çok geniş kapsamlı olmasından dolayı teşvikler neredeyse sanayinin tamamına yayılmıştır.

Türkiye’de ihracata yönelik devlet yardımları Çizelge 8.27’de verilmiştir.

Çizelge 8.27 Türkiye’de ihracata yönelik devlet yardımları.

Destek Türü	Sağlanan Destekler	Destek Oranı	Toplam Azami Destek	Kimler Yararlanabilir	Uygulamacı Kuruluş
Yurt Dışında Milli veya Bireysel Düzeyde Gerçekleştirilen Fuar Katılımlarının Desteklenmesi (Tebliğ No:2004-6)					
Bireysel Düzeyde Yurt Dışı Fuar Katılımları	Stand Kirası	50%	15.000 \$	Üretici ve Pazarlamacı Firmalar	Tüm İhracatçı Birlikleri www.oaib.gov.tr İhracat Teşvikleri ve Kredileri Bölümü/İhracat Teşvikleri
	Nakliye	50%			
Milli Katılım Düzeyinde Yurt Dışı Fuar Katılımları	Stand kirası ve nakliye	50%	15.000 \$	Üretici ve Pazarlamacı Firmalar	
Organizator Desteği	Tanıtım giderleri	75%	80.000 \$-120.000 \$	Fuar Organizatörleri	
Yurt Dışında Ofis-Mağaza Açma, İşletme ve Marka Tanıtım Faaliyetlerinin Desteklenmesi (Tebliğ No:2005-4)					
Mağazaların Desteklenmesi	Demirbaş alımı (bir defalık)	50%	30.000-40.000-60.000 \$	Sınai/Ticari, yazılım şirketleri ve DTSS'ler	Dış Ticaret Müsteşarlığı www.dtm.gov.tr İhracatta Devlet Yardımları Tüm İhracatçı Birlikleri www.oaib.gov.tr İhracat Teşvikleri ve Kredileri Bölümü/İhracat Teşvikleri
	Kira Bedeli	50%	60.000-80.000-120.000 \$		
Ofis/Showroomların Desteklenmesi	Demirbaş alımı (bir defalık)	50%	20.000-25.000-30.000 \$	Sınai/Ticari, yazılım şirketleri ve DTSS'ler	
	Kira Bedeli	50%	40.000-50.000-60.000 \$		
Depoların Desteklenmesi	Demirbaş alımı (bir defalık)	50%	20.000-25.000-30.000 \$	Sınai/Ticari, yazılım şirketleri ve DTSS'ler	
	Kira Bedeli	50%	40.000-50.000-60.000 \$		
Tanıtım Faaliyetlerinin Desteklenmesi	Reklam, tanıtım ve pazarlama giderleri	50%	75.000-150.000-300.000 \$	Sınai/Ticari, yazılım şirketleri ve DTSS'ler	
KOSGEB DESTEKLERİ					
Yurtiçi sanayi fuarlarına katılım, ortak kullanım amaçlı makine-teçhizat desteği, marka oluşturma ve tanıtım desteği, CE işaretlemesine ilişkin test ve genel test/analiz destekleri, milli katılım dışındaki yurt dışı fuarlara katılım desteği, milli katılım düzeyindeki yurtdışı fuarlara katılım desteği, yurtiçi uluslararası sanayi ihtisas fuarlarına katılım desteği, ihracat amaçlı yurt dışı iş gezisi programı katılım desteği, yurt dışı pazar araştırma desteği, patent, faydalı model, endüstriyel nitelikli eleman desteği, bilgisayar yazılımı desteği, danışmanlık desteği, teknoloji araştırma ve geliştirme desteği, yeni girişimci desteği, yerel ekonomik araştırma desteği, ihracata yönlendirme desteği, eğitim desteği, iş geliştirme merkezi desteği, altyapı ve üst yapı proje desteği					KOSGEB www.kosgeb.gov.tr www.kobinet.org.tr (KOSGEB Destekleri)
Açıklayıcı Not					
SDŞ:Sektörel Dış Ticaret Şirketi					
ÜD: Üretici Dernekleri					
KOBİ: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler					

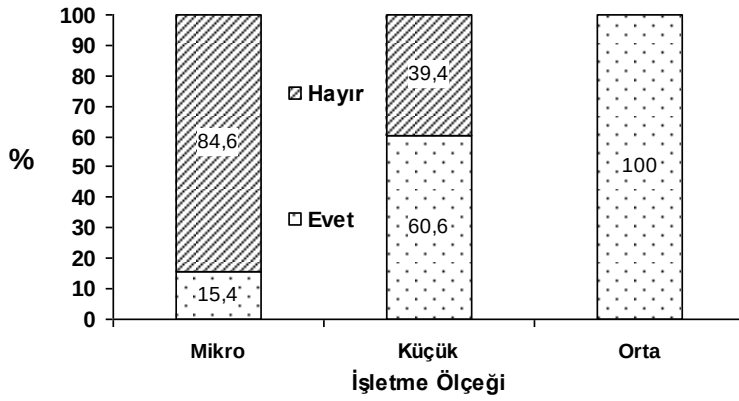
Kaynak: (Anonim, 2008y)

Çizelge 8.27'nin devamı

Araştırma Geliştirme (AR-GE) Yardımları (Tebliğ No:98/10.2001/3, 2003/5)					
A. Proje Bazında	Personel giderleri, araştırma faaliyeti	%50-%60	3 yıl	Sanayi kuruluşları, yazılım	TÜBİTAK
B. Projelere Sermaye Desteği	Sermaye desteği	50%	1.000.000 \$	Ticari değeri olan yeni ürün oluşturulması veya mevcut ürünlerin rekabet gücünün yükseltilmesine ya da bu amaçla üretim yöntemi, sistemi ve tekniklerinin araştırılması ve geliştirilmesine yönelik AR-GE projesi sahipleri	TÜBİTAK www.tubitak.gov.tr Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV)
C. Stratejik Odak Konuları Projelerine Sermaye Desteği	-----	-----	100.000 \$	Ülkemizde mevcut sanayi yapısı, teknoloji ve insan gücü birikimi ve uluslararası karşılaştırmalı üstünlüklerin dinamiği esas alınarak, alınması gereken tedbirleri tespit eden projeler	Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı
Uluslararası Nitelikteki Yurt İçi İhtisas Fuarlarının Desteklenmesi Tebliği No:95/7	Yurt dışı tanıtım faaliyetleri fuara davet edilen önemli yabancı alıcıların yol giderleri. Fuar süresince düzenlenecek seminer, konferans, panel ve ödüllü yarışmalar	50%	25.000 \$ 15.000 \$ 5.000 \$	Fuar organize eden firmalar	Tüm İhracatçı Birlikleri www.oaib.gov.tr İhracat Teşvikleri ve Kredileri Bölümü/İhracat Teşvikleri
Çevre Maliyetlerinin Desteklenmesi Tebliği No:97/5 ve 98/13	Ürünlerimizin teknik mevzuata uyulması amacıyla kalite güvence sistemi ve çevre yönetim sistemi belgeleri ile CE işaretinin alınması halinde KOBİ'lerin desteklenmesi	Belgelerin alınması için yapılacak harcamaların %50'si	-----	KOBİ'ler	Dış Ticaret Müsteşarlığı www.dtm.gov.tr İhracatta Devlet Yardımları Bölümü
İstihdam Yardımı Tebliği No:2000/1	SDŞ'lerin münhasıran dış ticarete ilişkin işlemlerini yürütmek üzere, konusunda tecrübeli ve yüksek öğrenimli yönetici ve eleman istihdamının desteklenmesi	Elemanlar için 9000 \$ Yöneticiler için 18.000 \$	75%	SDŞ statüsüne haiz şirketler	Dış Ticaret Müsteşarlığı www.dtm.gov.tr İhracatta Devlet Yardımları Bölümü
Eğitim Yardımı Tebliği No: 2000/2	Yurt dışı eğitim	KOBİ'ler %50 SDŞ'ler %75	7500 \$	KOBİ, SDŞ ve SDŞ'lerin ortağı bulunan şirketler	İGEME www.igeme.org.tr Devlet yardımları bölümü
	Yurt içi eğitim	KOBİ'ler %50 SDŞ'ler %75	5000 \$ 15.000 \$		
Pazar Araştırması Desteği Tebliği No:97/6 ve 98/12	Yeni ihrac pazarları yaratmak ve geleneksel pazarlarımızda Pazar payımızı artırmak amacıyla, KOBİ'lerin, SDŞ'lerin ve üretici derneklerinin sistematik yöntemlerle yaptıkları Pazar araştırmalarının desteklenmesi	Herbir proje için KOBİ'ler 7500 \$ SDŞ/ÜD'ler 10.000 \$ Bir yıl içinde KOBİ'ler 15.000 \$ SDŞ/ÜD'ler 50.000 \$	KOBİ:75.000 \$ Toplam	KOBİ, SDŞ ve ÜD'ler	İGEME www.igeme.org.tr Devlet yardımları bölümü
KOBİ'ler Arasında Uluslararası İşbirliği Faaliyetlerinin Desteklenmesi	İKV organizasyonuyla gerçekleştirilen Europartenaria, Medgartenariat vb. projelere katılım	Yol giderleri: 500 \$'a kadar konaklama giderleri: %70 günlük 100 \$	-----	KOBİ'ler	
Türk Ürünlerinin Yurtdışında Markalaşması ve Türk Malı İmajının Yerleştirilmesine Yönelik Faaliyetlerin Desteklenmesi Tebliği No:2003/3	Türkiye'de ticari ve/veya sanayi faaliyette bulunan şirketler, Türk moda tasarımcılarının yurt dışı pazarlarda ürünlerinin markalaşması amacıyla gerçekleştirecekleri faaliyetlere ilişkin giderleri ve Turquality mağazalarının kurulması ve işletilmesiyle ilgili harcamalar	İhracatçı Birlikleri için %80 Turquality From Turkey ibaresinin kullanılması durumunda %60 Made in Turkey ibaresinin kullanılması durumunda %55	-----	İhracatçı Birlikleri, Üretici Dernekleri/Birlikleri, Türkiye'de ticari ve/veya sanayi faaliyette bulunan şirketler, Türk moda tasarımcıları, Turquality mağaza işleticisi ve/veya işleticileri	Dış Ticaret Müsteşarlığı www.dtm.gov.tr İhracatta Devlet Yardımları Tüm İhracatçı Birlikleri www.oaib.gov.tr

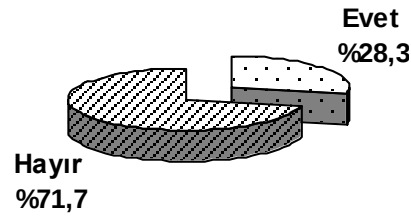
Kaynak: (Anonim, 2008y).

Anket yapılan firmaların işletme ölçeği itibarıyla teşvik kullanma durumu Şekil 8.86'da gösterildiği gibidir. Söz konusu firmaların %49,3'ü teşvik kullanmaktadır. Mikro ölçekli işletmelerin %15,4'ü, küçük ölçekli işletmelerin %60,6'sı, orta ölçekli işletmelerin ise tamamı teşvik kullanmaktadır.

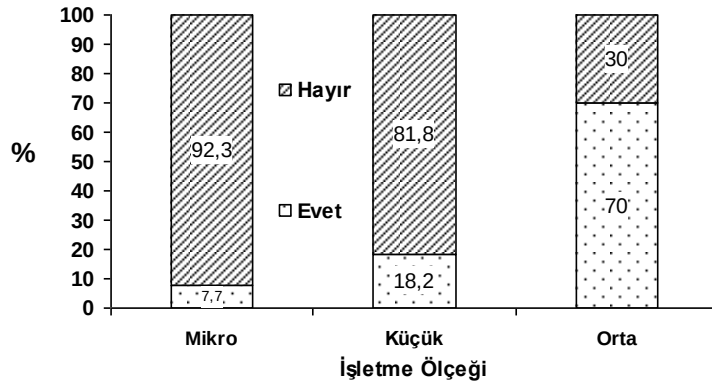
Şekil 8.86 İşletme ölçeği itibariyle teşvik kullanma durumu.

İhracat yapan firmaların ihracat teşviği kullanma durumu Şekil 8.87’de gösterildiği gibidir. Söz konusu firmaların %28,3’ü ihracat teşviği kullanmaktadır.

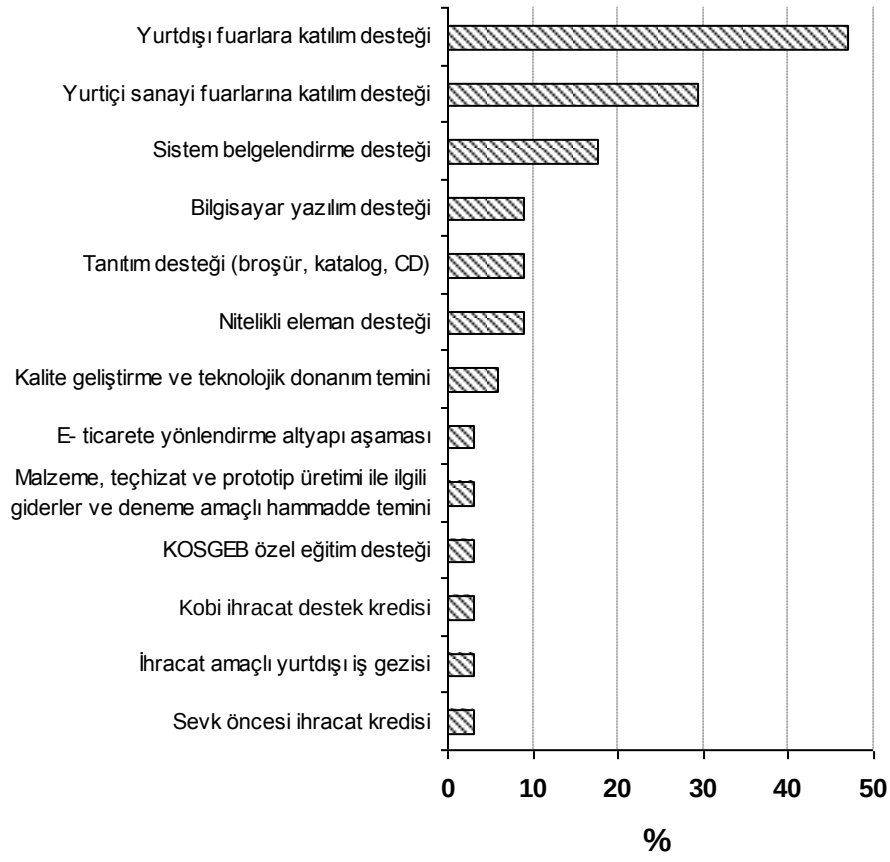
Şekil 8.87 İhracat yapan firmaların ihracat teşviği kullanma durumu.

İşletme ölçeği itibariyle ihracat yapan firmaların ihracat teşviği kullanma durumu Şekil 8.88’de gösterilmiştir. İhracat yapan mikro ölçekli işletmelerin %7,7’si, küçük ölçekli işletmelerin %18,2’si, orta ölçekli işletmelerin ise %70’i ihracat teşviği kullanmaktadır.

Şekil 8.88 İşletme ölçeği itibariyle ihracat yapan firmaların ihracat teşviği kullanma durumu.

Teşvik kullanan firmalar kullandıkları teşvikleri Şekil 8.89 ve Çizelge 8.28’de görüldüğü gibi bildirmişlerdir. İmalatçıların kullandıkları teşviklerin başında yurt dışı fuarlara katılım desteği, yurtiçi sanayi fuarlarına katılım desteği, sistem belgelendirme desteği gelmektedir. Kullandıkları diğer teşvikler arasında bilgisayar yazılım desteği, tanıtım desteği (broşür, katalog, CD), nitelikli eleman desteği ve kalite geliştirme ve teknolojik donanım temini ön plana çıkmaktadır.

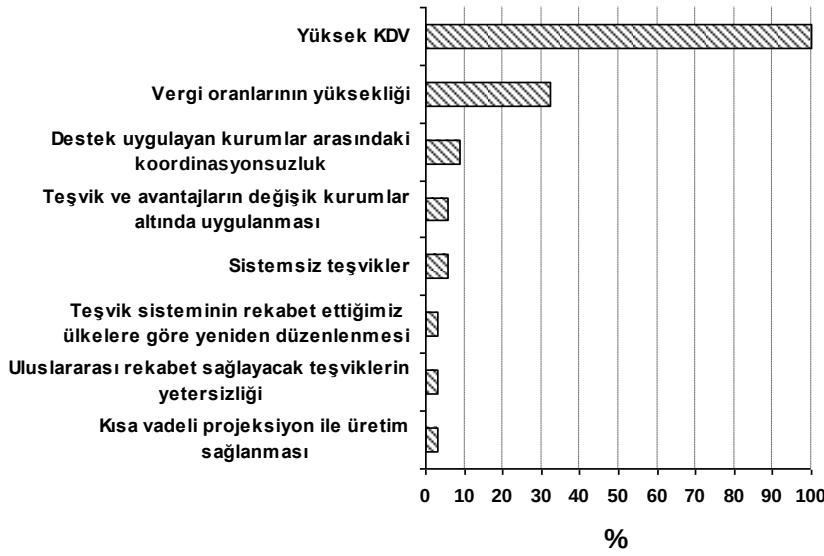

Şekil 8.89 Anket yapılan imalatçıların kullandıkları teşvikler.

Çizelge 8.28 Anket yapılan imalatçıların kullandıkları teşvikler.

Kullanılan Teşvikler	Frekans	%	Destek Veren Kurum	Destek Programları
Yurtdışı Fuarlara Katılım Desteği	16	47,1	KOSGEB, DTM, OAİB, İGEME	Pazar Araş. ve İhr. Geliş. Dest.
Yurtiçi Sanayi Fuarlarına Katılım Desteği	10	29,4	KOSGEB	Pazar Araş. ve İhr. Geliş. Dest.
Tanıtım Desteği (Broşür, Katalog, CD)	3	8,8	KOSGEB	Pazar Araş. ve İhr. Geliş. Dest.
Sistem Belgelendirme Desteği	6	17,6	KOSGEB	Kalite Geliştirme Destekleri
Bilgisayar Yazılım Desteği	3	8,8	KOSGEB	Bilişim Destekleri
E- ticarete Yönlendirme Altyapı Aşaması	1	2,9	KOSGEB	Bilişim Destekleri
Nitelikli Eleman Desteği	3	8,8	KOSGEB	Bölgesel Kalkınma Destekleri
Kalite Geliştirme ve Teknolojik Donanım Temini	2	5,9	KOSGEB	Teknoloji Araş. ve Geliştirme Dest.
Malzeme, Teçhizat ve Prototip Üretimi ile İlgili Giderler ve Deneme Amaçlı Hammadde Temini	1	2,9	KOSGEB	Teknoloji Araş. ve Geliştirme Dest.
KOSGEB Özel Eğitim Desteği	1	2,9	KOSGEB	Danışmanlık ve Eğitim Destekleri
Kobi İhracat Destek Kredisi	1	2,9	KOSGEB	Banka Kredi Faiz Destekleri
İhracat Amaçlı Yurtdışı İş Gezisi	1	2,9	KOSGEB	Uluslararası İşbirliği Geliştirme
Sevk Öncesi İhracat Kredisi	1	2,9	TÜRK EXIMBANK	Kısa Vadeli İhracat Kredi Dest.

Anket yapılan imalatçılar, teşvik sistemi ile ilgili yaşadıkları sorunları Şekil 8.90’da görüldüğü gibi bildirmişlerdir.

Şekil 8.90 Anket yapılan imalatçıların teşvik sistemi ile ilgili yaşadıkları sorunlar.

Teşvik sisteminde kurumsal ve yasal açıdan ciddi sorunlar bulunmaktadır (Şekil 8.90). Teşviklere dair mevzuat karmaşık düzenlemelerden oluşmakta ve sıklıkla değiştirilmektedir. Onun üzerinde kamu kurumu, çoğu zaman birbirinden bağımsız teşvik programları yürütmektedir. Dolayısıyla, mevzuatın şirketler tarafından izlenmesi ve ilgili bilginin edinilmesi şirketlere ek maliyet getirmekte; ayrıca teşvik sisteminin yatırım kararları üzerindeki etkisi azalmaktadır. Ayrıca, yeni oluşan teşvik ihtiyaçlarının sisteme eklenmesi ve ihtiyaç olmayan teşviklerin sistemden çıkarılması bu karmaşık yapı içinde çok vakit almakta, bu durum da sistemin etkinliğini düşürmektedir.

Şirketlere sağlanan teşvik araçlarının etkinliğinin izlenmemesi ayrı bir sorundur. Nihayetinde, teşvikler bir kaynak aktarımı mekanizmasıdır ve prensipte ekonomiye dışsallık yaratan faaliyetlerin özendirilmesi için

kullanılmalıdır. Teşvik verilen faaliyetlerin performansının izlenmemekte olması, aktarılan kaynakların etkin kullanılıp kullanılmadığı konusunda soru işaretleri yaratmaktadır. Teşvik sisteminde şeffaflığın olmaması sistemin etkinliğini olumsuz yönde etkilemektedir.

Anket yapılan imalatçılar, ileride teşviklerin ne yönde gelişeceğini Çizelge 8.29’da görüldüğü gibi bildirmişlerdir.

Çizelge 8.29 Anket yapılan imalatçılara göre ileride teşviklerin ne yönde gelişeceği.

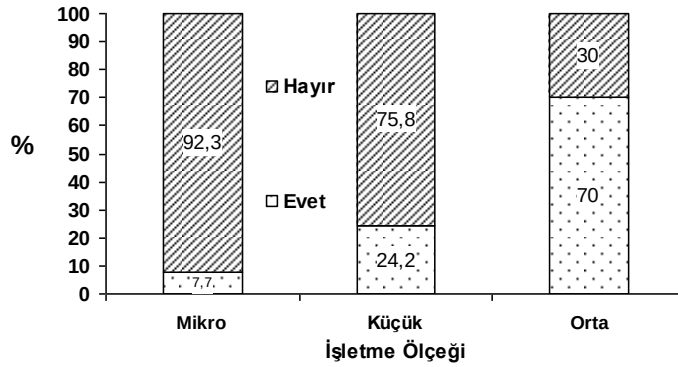
	%
Avrupa Birliği ve Dünya Ticaret Örgütü çerçevesinde gelişen yeni küresel çerçeve uygulanabilecek teşvik sistemine belirli kısıtlar getirmektedir.	47,1
Teşviklerin artacağı düşünülmektedir.	23,5
Teşvik mekanizması devam edecek ama ileride amacının dışına sapacağı (büyük işletmelere verileceği) düşünülmektedir.	8,8
İleride teşviklerin kalkacağı düşünülmektedir.	5,9
Teşvik karşısında kotalar konulup cezai yaptırımlar konulabilmektedir. Teşvikleri veren ülkeler daha sonra kamufle etmeye başlamışlardır (Aleni görünür teşvik vermiyorlar, gizli kalıyor)	5,9
KOSGEB kaynaklı teşvikler yoğun olarak kullanılacak, objektif değerlendirme koşulları oluşacağı düşünülmektedir.	2,9
Teknolojik gelişme (AR-GE), KOBİ’ler, bölgesel farklılıkların giderilmesi ve çevre standartlarına uyum alanlarındaki teşvikler öne çıkmaktadır.	2,9
Zaman içinde herhangi bir değişim beklenmemektedir.	2,9

Avrupa Birliği ve Dünya Ticaret Örgütü çerçevesinde gelişen yeni küresel çerçeve uygulanabilecek teşvik sistemine belirli kısıtlar getirmektedir. Bu çerçeve içinde desteklenmesi mümkün olan faaliyetler şöyle sıralanabilir: AR-GE yardımı, çevre yardımı, pazar araştırması yardımı, yurt dışı ofis-mağaza yardımı, istihdam yardımı, eğitim yardımı, yurt dışı fuar yardımı, marka yardımı ve yurt içi fuar yardımlarıdır. Bunun dışında bölgelerarası gelişmişlik farkını gidermek için bölgesel teşvikler verilmesi de gündem konusu olabilecektir.

Mevcut sistemdeki aksaklıklara ek olarak, teşvik sisteminin yeniden yapılandırılması esnasında, gerek AB mevzuatının gerekse başta DTÖ olmak üzere uluslararası yükümlülüklerin getirdiği kısıtların hesaba katılması zorunludur. Bu kısıtlar değerlendirildiğinde, teknolojik gelişme (AR-GE), KOBİ'ler, bölgesel farklılıkların giderilmesi ve çevre standartlarına uyum alanlarındaki teşvikler öne çıkmaktadır.

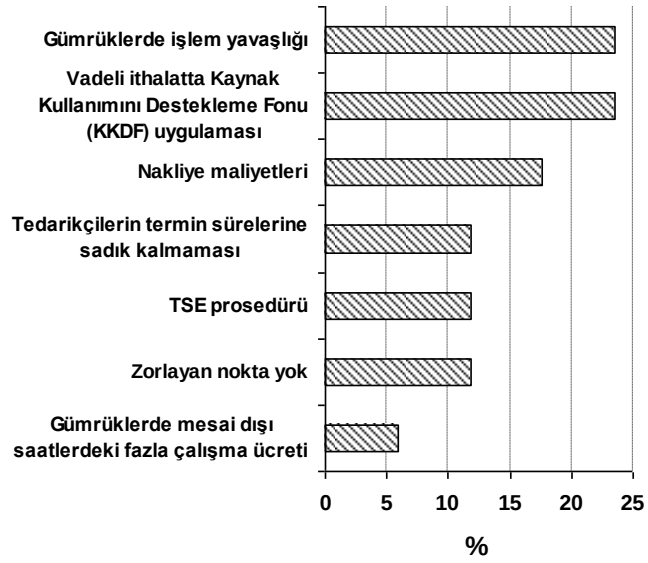
8.1.28 İthalat yapma durumu

Anket yapılan firmaların işletme ölçeği itibariyle ithalat yapma durumu Şekil 8.91'de görüldüğü gibidir. Söz konusu firmaların %24,6'sı ithalat yapmaktadır. Mikro ölçekli işletmelerin %7,7'si, küçük ölçekli işletmelerin %24,2'si, orta ölçekli işletmelerin ise %70'i ithalat yapmaktadır.

Şekil 8.91 İşletme ölçeği itibariyle ithalat yapma durumu.

Anket yapılan imalatçılar, ithalatta karşılaştıkları sorunları Şekil 8.92'de görüldüğü gibi bildirmişlerdir.

Şekil 8.92 Anket yapılan imalatçıların ithalatta karşılaştıkları sorunlar.

Gümrük işlemleri yavaş yürümekte ve gümrük sistemlerinde sık sık oluşan arızalardan dolayı mesai uygulanmakta ve firmalardan çok yüksek tutarlarda mesai ücreti alınmaktadır.

Vadeli Akreditifle ve Peşin İthalatta %3 KKDF (Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu) alınmaya devam etmektedir. KKDF'nin iki türlü olumsuz etkisi bulunmaktadır. 1-Firmalarımızı peşin alıma zorlayarak, yabancıların sunduğu finansman imkanından mahrum etmektedir. 2- İlave bir maliyet getirmektedir. KKDF uygulamasında vadeli alımlarda alınan % 3 lük bir pay üretim maliyetlerini arttırarak sektörel bazda nakit sıkıntısına neden olmaktadır.

İhracat amacıyla yapılan imalatatta kullanılan ithal girdilerden denetime tabi olanları için uygulanan TSE prosedürü finansman yükü ve zaman kaybına ve dolayısıyla maliyetlerin artmasına neden olmaktadır.

8.2 Hipotez Testleri

Araştırmada AB'ye katılım sürecinin tarım makinaları firmalarının işletme ölçeği itibariyle pazarlama politikalarına oluşturabileceği farklı etkileri ortaya koymak için çapraz tablolar, Ki-Kare ve Tek Faktörlü Varyans Analizi (ANOVA) testleri aracılığıyla hipotezler test edilmiştir.

8.2.1 AB'ye katılım sürecinin tarım makinaları firmalarının işletme politikalarına etkisinin ölçülmesi

AB'ye katılım sürecinin tarım makinaları firmalarının işletme politikalarındaki etkilerinin ölçülmesine yönelik olarak araştırmaya katılan firmaların:

- AB mevzuatına uyumu gerektirecek yasal düzenlemeleri takip etmesi
- AB ortak tarım politikasının işletmeye olası etkisine dair görüşleri
- Bir kalite güvence sertifikasyonuna sahip olması
- Gelecekte bir kalite güvence sertifikasyonuna geçme konusundaki tavrı ile firmaların işletme ölçeği ve/veya ihracat faaliyeti arasında hipotez testleri geliştirilerek test edilmiştir.

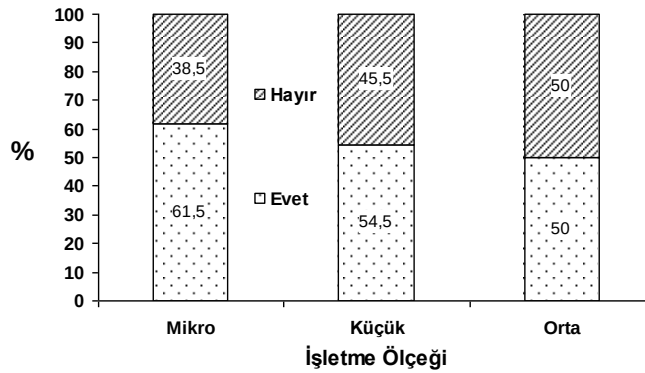
8.2.1.1 Araştırmaya katılan imalatçıların işletme ölçeği ile AB mevzuatına uyumu gerektirecek yasal düzenlemeleri takip etmesi arasındaki ilginin analizi

H₁: İzmir, Manisa, Aydın ve Balıkesir’de faaliyet gösteren tarım makinaları firmalarının ortak tarım politikası konusunda AB mevzuatına uyumu gerektirecek yasal düzenlemeleri takip etmesi firmaların işletme ölçeği ile ilişkili değildir.

Firmaların işletme ölçeği ile AB ortak tarım politikası mevzuatına uyumu gerektirecek yasal düzenlemeleri takip etmeleri arasında farklılık olup olmadığını görmek için iki değişken arasında bir çapraz tablo oluşturulmuştur. Çizelge 8.30’a ve Şekil 8.93’e göre mikro ölçekli firmalarla, küçük ölçekli firmaların %50’sinden fazlası AB mevzuatını yakından takip ettiklerini dile getirirken, orta ölçekli firmaların %50’si bu soruya “Hayır” yanıtını vermişlerdir.

Çizelge 8.30 İşletme ölçeği itibariyle ortak tarım politikası konusunda AB mevzuatına uyumu gerektirecek yasal düzenlemeleri takip eden/etmeyen firmalar.

Avrupa Birliği'ne ülkemizin aday olması ile ilgili olarak Ortak Tarım Politikası konusunda AB mevzuatına uyumu gerektirecek yasal düzenlemeleri takip ediyor musunuz?	İşletmenin Ölçeği							
	Mikro		Küçük		Orta		TOPLAM	
	fr	%	fr	%	fr	%	fr	%
Evet	16	61,5	18	54,5	5	50	39	56,5
Hayır	10	38,5	15	45,5	5	50	30	43,5
TOPLAM	26	100	33	100	10	100	69	100

Şekil 8.93 İşletme ölçeği itibariyle ortak tarım politikası konusunda AB mevzuatına uyumu gerektirecek yasal düzenlemeleri takip eden/etmeyen firmalar.

Çizelge 8.31 Araştırmaya katılan firmaların işletme ölçeği ile AB mevzuatına uyumu gerektirecek yasal düzenlemeleri takip etmesi arasındaki ilginin analizine yönelik ki-kare sonuçları.

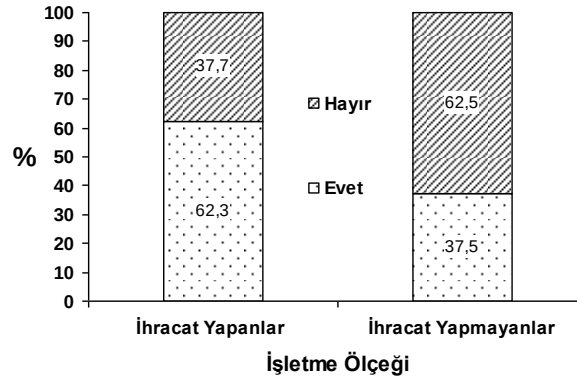
Hipotez	Pearson Ki Kare (χ^2)	Serbestlik Derecesi (SD)	Anlamlılık Düzeyi (p)	Sonuç
H:İşletme Ölçeği-AB Mevzuatına UyumTakibi	0,492	2	0,782	Kabul

$\alpha \geq 0,05$ önem düzeyinde anlamlı

Yapılan Ki-Kare analizi, İzmir, Manisa, Aydın ve Balıkesir’de faaliyet gösteren tarım makinaları firmalarının işletme ölçeği ile ortak tarım politikaları konusunda AB mevzuatına uyumu gerektirecek yasal düzenlemeleri takip etmesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığını göstermektedir Çizelge 8.31. İki değişken arasında oluşturulan çapraz tablo da bu sonucu desteklemektedir.

8.2.1.2 Firmaların ihracat faaliyeti ile ortak tarım politikası konusunda AB mevzuatına uyumu gerektirecek yasal düzenlemeleri takip etmesi arasındaki ilişkinin analizi

H₂: İzmir, Manisa, Aydın ve Balıkesir’de faaliyet gösteren tarım makinaları firmalarının ortak tarım politikası konusunda AB mevzuatına uyumu gerektirecek yasal düzenlemeleri takip etmesi firmaların ihracat faaliyetinden bağımsız değildir.

Şekil 8.94 İhracat faaliyeti itibariyle ortak tarım politikası konusunda AB mevzuatına uyumu gerektirecek yasal düzenlemeleri takip eden/etmeyen firmalar.

Çizelge 8.32 İhracat faaliyeti itibariyle ortak tarım politikası konusunda AB mevzuatına uyumu gerektirecek yasal düzenlemeleri takip eden/etmeyen firmalar.

Avrupa Birliği'ne ülkemizin aday olması ile ilgili olarak Ortak Tarım Politikası konusunda AB mevzuatına uyumu gerektirecek yasal düzenlemeleri takip ediyor musunuz?	İhracat Yapıyor musunuz?					
	İhracat Yapanlar		İhracat Yapmayanlar		TOPLAM	
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
Evet	33	62,3	6	37,5	39	56,5
Hayır	20	37,7	10	62,5	30	43,5
TOPLAM	53	100	16	100	69	100

Şekil 8.94 ve Çizelge 8.32’de görüldüğü gibi ihracat yapan firmaların 33’ü (%62,3) Avrupa Birliği’ne ülkemizin aday olması ile ilgili olarak ortak tarım politikaları konusunda AB mevzuatına uyumu gerektirecek yasal düzenlemeleri takip etmekteyken, ihracat yapmayanların 10 tanesi ise (%62,5) yasal mevzuatı takip etmediklerini dile getirmiştir.

Yapılan ki-kare analizinde $p \geq 0,05$ olduğu için hipotez kabul edilmiştir. Firmaların ihracat faaliyeti ile ortak tarım politikaları konusunda AB mevzuatına uyumu gerektirecek yasal düzenlemeleri takip etmesi arasında istatistiki yönden anlamlı bir ilişki vardır (Çizelge 8.33).

Çizelge 8.33 Firmaların ihracat faaliyeti ile AB mevzuatına uyumu gerektirecek yasal düzenlemeleri takip etmesi arasındaki ilginin analizine yönelik ki-kare sonuçları.

Hipotez	Pearson Ki Kare (χ^2)	Serbestlik Derecesi (sd)	Anlamlılık Düzeyi (p)	Sonuç
H: İşletmenin ihracat faaliyeti- AB mevzuatına uyumu gerektirecek yasal düzenlemeleri takip etmesi	3,067	1	0,08	Kabul

$\alpha \geq 0,05$ önem düzeyinde anlamlı

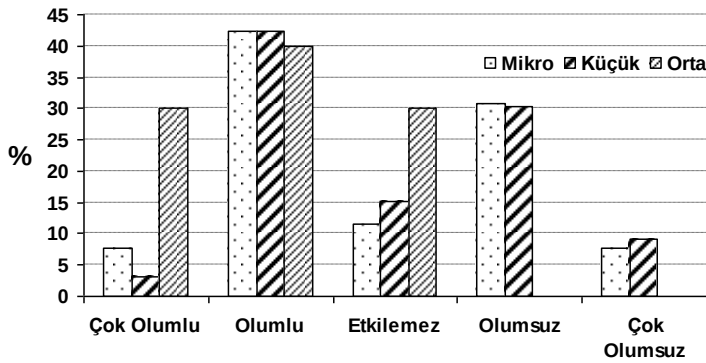
Ankete katılan ihracat yapan firmaların AB ülkelerine ihracat faaliyetinde bulunması, firmaların AB mevzuatını takip etmeleriyle sonuçlanmaktadır.

8.2.1.3 Araştırmaya katılan firmaların işletme ölçeğine göre Avrupa Birliği ortak tarım politikasının firmalarına olası etkilerine dair görüşlerindeki farklılığın analizi

Araştırmaya katılan firmaların işletme ölçeğine göre Avrupa Birliği ortak tarım politikasının firmalarına olası etkileri arasındaki farklılıkları test etmek için tek faktörlü (yönlü) varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır.

Tek faktörlü (yönlü) varyans analizi (ANOVA), ilişkisiz iki ya da daha çok örneklem ortalaması arasındaki farkın sıfırdan anlamlı bir şekilde farklı olup olmadığını test etmek üzere uygulanır (Büyüköztürk, 2004).

H₃: İzmir, Manisa, Aydın ve Balıkesir’de faaliyet gösteren tarım makinaları firmalarının Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası’nın firmalarına olası etkilerine dair görüşleri işletme ölçeğine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Şekil 8.95 Araştırmaya katılan firmaların işletme ölçeği itibariyle Avrupa Birliği ortak tarım politikasının işletmeye olası etkilerine dair görüşleri.

Ankete katılan orta ölçekli firmaların hiçbirisi AB ortak tarım politikasının işletmeye olumsuz bir etkide bulunacağını düşünmezken, mikro ölçekli firmaların %30,8'i olumsuz, %7,7'si çok olumsuz etkide bulunacağını düşünmektedir. Mikro ölçekli firmaların %50'si ile küçük ölçekli firmaların %45,4'ü, orta ölçekli firmaların %70'i ise bu politikaların işletmeye olumlu etkisi olacağı görüşündedir (Şekil 8.95, Çizelge 8.34).

Çizelge 8.34 Araştırmaya katılan firmaların işletme ölçeği itibariyle Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası'nın işletmeye olası etkilerine dair görüşleri.

Sizce Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikasının işletmenize etkilerinin derecesi ne olabilir?	İşletme Ölçeği							
	Mikro		Küçük		Orta		TOPLAM	
	fr	%	fr	%	fr	%	fr	%
Çok Olumlu	2	7,7	1	3	3	30	6	8,7
Olumlu	11	42,3	14	42,4	4	40	29	42
Etkilemez	3	11,5	5	15,2	3	30	11	15,9
Olumsuz	8	30,8	10	30,3			18	26,1
Çok Olumsuz	2	7,7	3	9,1			5	7,2
TOPLAM	26	100	33	100	10	100	69	100

Çizelge 8.35 Araştırmaya katılan firmaların Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası'nın işletmeye olası etkisine dair görüşlerinin işletme ölçeğine göre anova sonuçları.

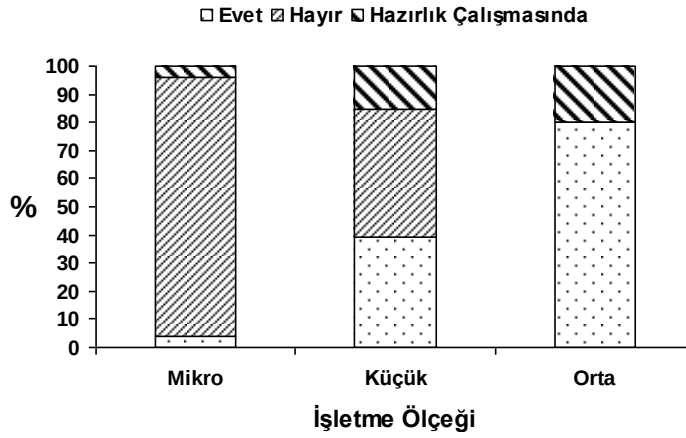
Hipotez	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
H:AB ortak tarım politikasının firmalarına olası etkilerine dair görüşleri-işletme ölçeği	Gruplar arası	55,6	2	27,8	1,720	,220
	Gruplar içi	194,0	12	16,167		
	Toplam	249,6	14			

$p \geq 0,05$ anlamlılık düzeyinde Avrupa Birliği ortak tarım politikasının firmaya etkileri ile ilgili görüşlerinde işletme ölçeğine göre anlamlı bir farklılık yoktur (Çizelge 8.35).

Ankete katılan firmaların Avrupa Birliği ortak tarım politikasının firmaya etkileri ile ($F_{(2-12)}=1,720$, $p \geq 0,05$) ilgili görüşlerinde firmaların işletme ölçeğine göre anlamlı bir farklılık yoktur. $P = \geq 0,05$ olduğu için hipotez kabul edilmiştir.

8.2.1.4 Araştırmaya katılan firmaların işletme ölçeği itibarıyla bir kalite güvence sertifikasyonuna sahip olması arasındaki ilginin analizi

H₄:İzmir, Manisa, Aydın ve Balıkesir'de faaliyet gösteren tarım makinaları firmalarının bir kalite güvence sertifikasyonuna sahip olması firmaların işletme ölçeği ile ilişkili değildir.

Şekil 8.96 Araştırmaya katılan firmaların işletme ölçeği itibariyle bir kalite güvence sertifikasyonuna sahip olma durumu.

Çizelge 8.36 Araştırmaya katılan firmaların işletme ölçeği itibariyle bir kalite güvence sertifikasyonuna sahip olma durumu.

İşletmenizde TS-EN-ISO 9000 kalite güvence sertifikasyonu bulunmakta mıdır?	İşletmenin Ölçeği							
	Mikro		Küçük		Orta		TOPLAM	
	fr	%	fr	%	fr	%	fr	%
Evet	1	3,8	13	39,4	8	80	22	31,9
Hayır	24	92,3	15	45,5			39	56,5
Hazırlık Çalışmasında	1	3,8	5	15,2	2	20	8	11,6
TOPLAM	26	100	33	100	10	100	69	100

Ankete katılan orta ölçekli firmaların %80'i TS-EN- ISO 9001 kalite güvence belgesine sahip olduğunu belirtirken, küçük ölçekli firmaların %45,5'i, mikro ölçekli firmaların ise %92,3'ü kalite güvence belgesine sahip değildir (Şekil 8.96 ve Çizelge 8.36).

Çizelge 8.37 Araştırmaya katılan firmaların işletme ölçeği ile bir kalite güvence sertifikasyonuna sahip olması arasındaki ilginin analizine yönelik ki-kare sonuçları.

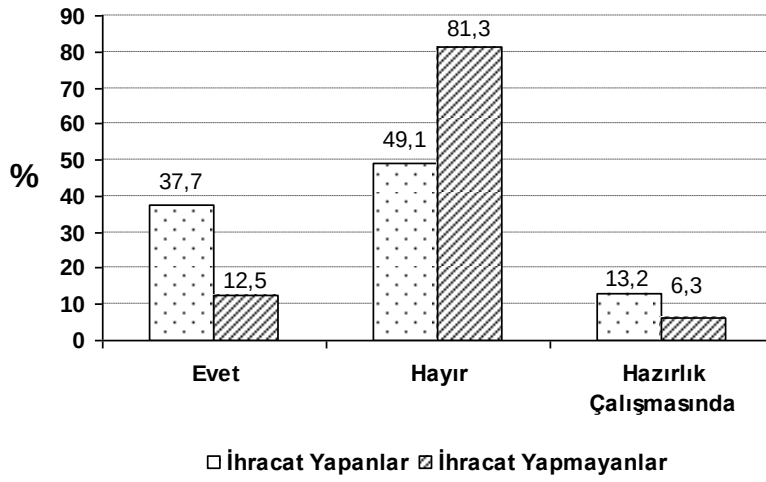
Hipotez	Pearson Ki Kare (χ^2)	Serbestlik Derecesi (sd)	Anlamlılık Düzeyi (p)	Sonuç
H:İşletme Ölçeği- Kalite Güvence Sertifikasyonuna Sahip Olma	28,829	4	,000	Red

$\alpha \leq 0,05$ önem düzeyinde firmaların işletme ölçeği ile bir kalite güvence sertifikasyonuna sahip olması arasında istatistiki yönden anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Çizelge 8.37).

8.2.1.5 Araştırmaya katılan firmaların ihracat faaliyeti ile bir kalite güvence sertifikasyonuna sahip olması arasındaki ilginin analizi

H₅: İzmir, Manisa, Aydın ve Balıkesir’de faaliyet gösteren tarım makinaları firmalarının bir kalite güvence sertifikasyonuna sahip olması firmaların ihracat faaliyeti ile ilişkili değildir.

İhracat yapan firmaların %49,1’inin, ihracat yapmayanların %81,3’ünün işletmede kalite güvence sertifikasyonu bulunmamaktadır (Şekil 8.97 ve Çizelge 8.38).

Şekil 8.97 Araştırmaya katılan firmaların ihracat faaliyeti itibariyle bir kalite güvence sertifikasyonuna sahip olma durumu.

Çizelge 8.38 Araştırmaya katılan firmaların ihracat faaliyeti itibariyle bir kalite güvence sertifikasyonuna sahip olma durumu.

İşletmenizde TS-EN-ISO 9000 kalite güvence sertifikasyonu bulunmakta mıdır?	İhracat Yapıyor musunuz?					
	İhracat Yapanlar		İhracat Yapmayanlar		TOPLAM	
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
Evet	20	37,7	2	12,5	22	31,9
Hayır	26	49,1	13	81,3	39	56,5
Hazırlık Çalışmasında	7	13,2	1	6,3	8	11,6
TOPLAM	53	100	16	100	69	100

Yapılan ki-kare analizinde $p \geq 0,05$ hipotez kabul edilmiştir. Ankete katılan firmaların bir kalite güvence sertifikasyonuna sahip olması firmaların ihracat faaliyetiyle ilişkili değildir (Çizelge 8.39).

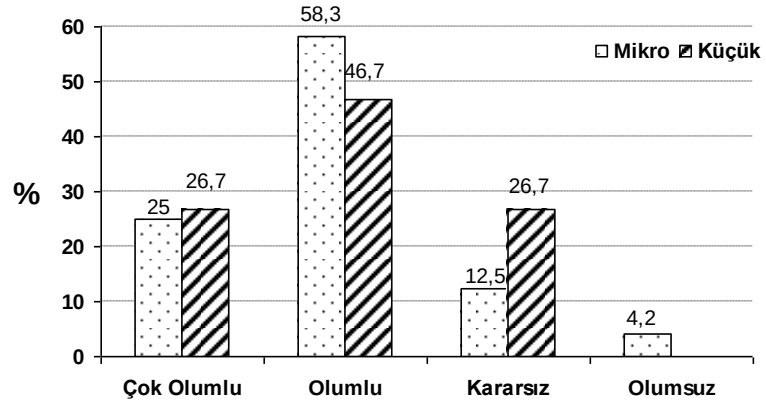
Çizelge 8.39 Araştırmaya katılan firmaların ihracat faaliyeti ile bir kalite güvence sertifikasyonuna sahip olması arasındaki ilginin analizine yönelik ki-kare sonuçları.

Hipotez	Pearson Ki Kare (χ^2)	Serbestlik Derecesi (sd)	Anlamlılık Düzeyi (p)	Sonuç
H:İşletmelerin İhracat Faaliyeti - Kalite Güvence Sertifikasyonuna Sahip Olma	5,221	2	,073	Kabul

$p \geq 0,05$ önem düzeyinde, ihracat faaliyeti ile kalite güvence sertifikasyonuna sahip olma arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

8.2.1.6 Araştırmaya katılan firmaların işletme ölçeği ile bir kalite güvence sertifikasyonuna geçme konusundaki tavrı arasındaki ilginin analizi

H₆: İzmir, Manisa, Aydın ve Balıkesir’de faaliyet gösteren tarım makinaları firmalarının bir kalite güvence sertifikasyonuna geçme konusundaki tavrı firmaların işletme ölçeği ile ilişkili değildir.

Şekil 8.98 Araştırmaya katılan firmaların işletme ölçeği itibariyle bir kalite güvence sertifikasyonuna geçme konusundaki tavrı.

Çizelge 8.40 ve Şekil 8.98'e göre, kalite güvence standardı olmayan mikro ölçekli işletmelerin %4,2'si (1) gelecekte kalite güvence standardına geçme konusunda olumsuz bir tavır sergilemektedir. Yalnızca %25'i çok olumlu, %58,3'ü olumlu ve %12,5'i kararsız olduğunu belirtmiştir.

Küçük ölçekli işletmelerin %26,7'si (4) gelecekte kalite güvence standardına geçme konusunda çok olumlu, %46,7'si (7) olumlu ve %26,7'si (4) kararsızdır. Küçük ölçekli firmalar içinde bu konuya olumsuz bakan yoktur.

Çizelge 8.40 Araştırmaya katılan firmaların işletme ölçeği itibarıyla bir kalite güvence sertifikasyonuna geçme konusundaki tavrı.

İşletmenizin kalite güvence standardına geçme konusundaki tavrı nedir?	İşletmenin Ölçeği					
	Mikro		Küçük		TOPLAM	
	fr	%	fr	%	fr	%
Çok Olumlu	6	25	4	26,7	10	25,6
Olumlu	14	58,3	7	46,7	21	53,8
Kararsız	3	12,5	4	26,7	7	17,9
Olumsuz	1	4,2			1	2,6
TOPLAM	24	100	15	100	39	100

Çizelge 8.41 Araştırmaya katılan firmaların işletme ölçeği ile kalite güvence standardına geçme konusundaki tavrı arasındaki ilginin analizine yönelik ki-kare sonuçları.

Hipotez	Pearson Ki Kare (χ^2)	Serbestlik Derecesi (sd)	Anlamlılık Düzeyi (p)	Sonuç
H:İşletme Ölçeği- Kalite Güvence Standardına Geçme	1,900	3	,593	Kabul

$p \geq 0,05$ önem düzeyinde işletme ölçeği ile kalite güvence standardına sahip olma arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Çizelge 8.41'den görüldüğü üzere, $p \geq 0,05$ olduğundan hipotez kabul edilmiştir. Firmaların işletme ölçeği ile kalite güvence standardına geçme konusundaki tavrı arasında istatistiki yönden anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

8.2.2 AB'ye katılım sürecinin araştırmaya katılan tarım makinaları firmalarının pazarlama politikalarına etkilerinin ölçülmesi

AB'ye katılım sürecinin araştırmaya katılan firmaların pazarlama politikalarına etkilerinin ölçülmesi amacıyla iki ayrı bölüm olarak firmaların ürün ve fiyat politikalarına yönelik hipotezler geliştirilmiştir.

8.2.2.1 AB'ye katılım sürecinin araştırmaya katılan firmaların ürün politikalarına etkilerinin ölçülmesi

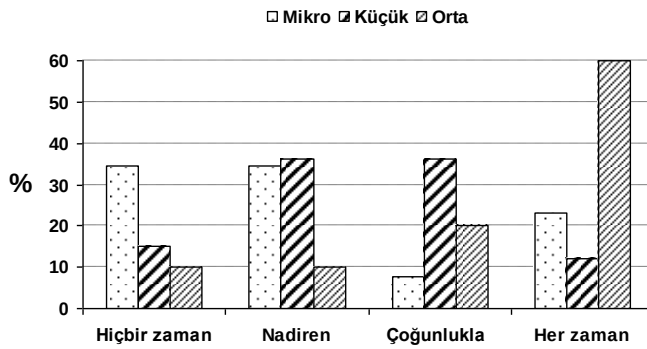
AB'ye katılım sürecinin araştırmaya katılan firmaların ürün politikalarına etkilerinin ölçülmesine yönelik olarak firmaların,

- Ürettiği ürünleri laboratuvar testlerine tabi tutma sıklığı
- AB tarım politikasına bağlı olarak üretim, planlama ve fiyatlandırma stratejilerinde değişimin varlığını ortaya koymak için bu değişkenler arasında hipotezler oluşturularak test edilmiştir.

Araştırmaya katılan firmaların işletme ölçeği ile ürettiği ürünleri laboratuvar testlerine tabi tutma sıklığı arasındaki ilginin analizi

H₇: İzmir, Manisa, Aydın ve Balıkesir'de faaliyet gösteren tarım makinaları firmalarının ürettiği ürünleri laboratuvar testlerine tabi tutma sıklığı firmaların işletme ölçeği ile ilişkili değildir.

Araştırmaya katılan orta ölçekli firmaların %60'ı (6) her zaman, %20'si (2) çoğunlukla ve %10'u (1) nadiren ürünlerini laboratuvar testine tabi tutmaktayken, %10'u (1) ürünlerini hiçbir zaman test ettirmediklerini dile getirmişlerdir. Küçük ölçekli firmaların ise %36,4'ü (12) çoğunlukla ve % 12,1'i (4) her zaman ürünlerini laboratuvar test ettirmektedir. Mikro ölçekli firmaların da % 23,1'i ürünlerini her zaman laboratuvar testlerine tabi tuttuklarını dile getirmişlerdir (Şekil 8.99 ve Çizelge 8.42).

Şekil 8.99 Araştırmaya katılan firmaların işletme ölçeği itibariyle ürünlerini laboratuvar testlerine tabi tutma sıklığı.

Çizelge 8.42 Araştırmaya katılan firmaların işletme ölçeği itibariyle ürünlerini laboratuvar testlerine tabi tutma sıklığı.

İşletmenizin ürettiği/ihraç ettiği ürünler ne kadar sıklıkla laboratuvar testlerine tabi tutulmaktadır?	İşletmenin Ölçeği							
	Mikro		Küçük		Orta		TOPLAM	
	fr	%	fr	%	fr	%	fr	%
Hiçbir zaman	9	34,6	5	15,2	1	10	15	21,7
Nadiren	9	34,6	12	36,4	1	10	22	31,9
Çoğunlukla	2	7,7	12	36,4	2	20	16	23,2
Her zaman	6	23,1	4	12,1	6	60	16	23,2
TOPLAM	26	100	33	100	10	100	69	100

Çizelge 8.43 Araştırmaya katılan firmaların işletme ölçeği ile ürettiği ürünlerini laboratuvar testlerine tabi tutma sıklığı arasındaki ilginin analizine yönelik ki-kare sonuçları.

Hipotez	Pearson Ki Kare (χ^2)	Serbestlik Derecesi (sd)	Anlamlılık Düzeyi (p)	Sonuç
H:İşletme Ölçeği - Ürettiği ürünleri laboratuvar testlerine tabi tutma sıklığı	17,840	6	,007	Red

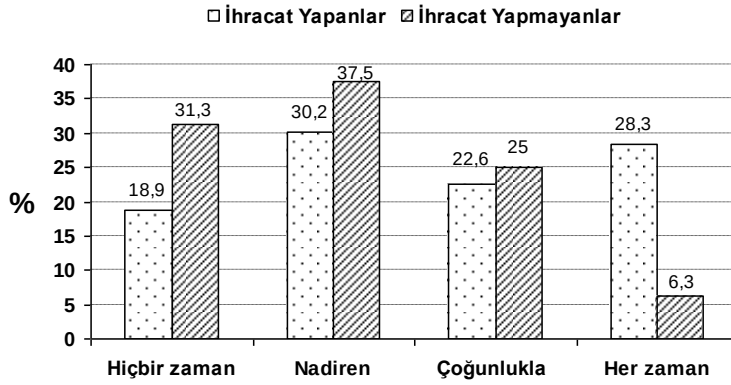
$\alpha \leq 0,05$ önem düzeyinde anlamlı

Yapılan ki-kare analizinde $p \leq 0.05$ olduğu için hipotez reddedilmiştir. Bu nedenle, firmaların işletme ölçeği ile ürettiği ürünleri laboratuvar testlerine tabi tutma sıklığı arasında istatistiki yönden anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Orta ölçekli firmalar mikro ve küçük ölçekli firmalara oranla daha sık ürünlerini test ettirmektedirler (Çizelge 8.43).

Araştırmaya katılan firmaların ihracat faaliyeti ile ürettiği ürünleri laboratuvar testlerine tabi tutma sıklığı arasındaki ilginin analizi

H₈: İzmir, Manisa, Aydın ve Balıkesir’de faaliyet gösteren tarım makinaları firmalarının ürettiği ürünleri laboratuvar testlerine tabi tutma sıklığı firmaların ihracat faaliyeti ile ilişkili değildir.

Çizelge 8.44 ve Şekil 8.100’de görüldüğü üzere ihracat yapmayan firmaların ürünlerini hiçbir zaman (%31,3) ve nadiren (%37,5) laboratuvar testlerine tabi tutmaktayken, ihracat yapan firmaların %28,3’ü (15) her zaman ve % 22,6’sı (12) çoğunlukla ürünlerini test ettirmektedirler.

Şekil 8.100 Araştırmaya katılan firmaların ihracat faaliyeti itibariyle ürünlerini laboratuvar testlerine tabi tutma sıklığı.

Çizelge 8.44 Araştırmaya katılan firmaların ihracat faaliyeti itibariyle ürünlerini laboratuvar testlerine tabi tutma sıklığı.

İşletmenizin ürettiği/ihrac ettiği ürünler ne kadar sıklıkla laboratuvar testlerine tabi tutulmaktadır?	İhracat Yapıyor musunuz?					
	İhracat Yapanlar		İhracat Yapmayanlar		TOPLAM	
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
Hiçbir zaman	10	18,9	5	31,3	15	21,7
Nadiren	16	30,2	6	37,5	22	31,9
Çoğunlukla	12	22,6	4	25	16	23,2
Her zaman	15	28,3	1	6,3	16	23,2
TOPLAM	53	100	16	100	69	100

Çizelge 8.45’te görüldüğü üzere firmaların ihracat faaliyeti ile ürettiği ürünleri laboratuvar testlerine tabi tutma sıklığı arasında istatistiki yönden anlamlı bir ilişki yoktur. Ancak bu istatistiki değerlendirme sonucuna rağmen ihracat yapan firmaların %51’inin çoğunlukla ve her zaman test yaptırdığı, ihracat yapmayanlarda ise bu oranın sadece %33 olduğu gözönünde tutulursa “ihracat” olgusunun makinacıları test yapmaya zorladığı söylenebilir. Yapılan ki-kare

analizinde $p \geq 0.05$ olduğu için hipotez kabul edilmiştir. İhracat yapan firmaların çoğu nadiren veya her zaman ürünlerini test ettirirken, ihracat yapmayanlar bir kısmı nadiren test yaptırmakta, bir kısmı hiçbir zaman ürünlerini test ettirmemektedirler. Diğer kısım ise çoğunlukla test ettirmektedir.

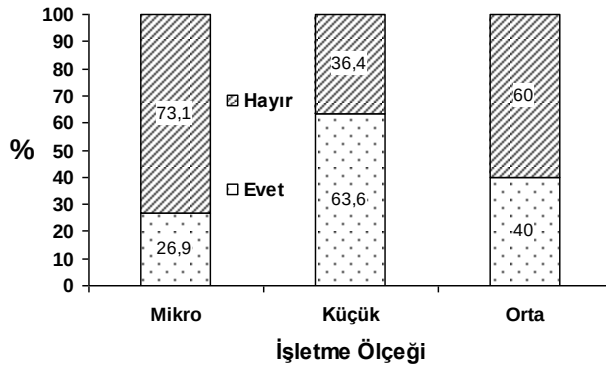
Çizelge 8.45 Araştırmaya katılan firmaların ihracat faaliyeti ile ürettiği ürünlerini laboratuvar testlerine tabi tutma sıklığı arasındaki ilginin analizine yönelik ki-kare sonuçları.

Hipotez	Pearson Ki Kare (χ^2)	Serbestlik Derecesi (sd)	Anlamlılık Düzeyi (p)	Sonuç
H:İşletmenin İhracat Faaliyeti-Üretilen ürünlerin laboratuvar testlerine tabi tutma sıklığı	3,680	3	,298	Kabul

$\alpha \geq 0,05$ önem düzeyinde anlamlı

Araştırmaya katılan firmaların işletme ölçeği ile AB tarım politikasına bağlı olarak üretim, planlama ve fiyatlandırma stratejilerinin değişimi arasındaki ilginin analizi

H₉: İzmir, Manisa, Aydın ve Balıkesir’de faaliyet gösteren tarım makinaları firmalarının AB tarım politikasına bağlı olarak üretim, planlama ve fiyatlandırma stratejilerinin değişimi firmaların işletme ölçeği ile ilişkili değildir.

Şekil 8.101 İşletme ölçeği itibariyle AB tarım politikasına bağlı olarak üretim, planlama ve fiyatlandırma stratejilerinin değişimi.

Çizelge 8.46 İşletme ölçeği itibariyle AB tarım politikasına bağlı olarak üretim, planlama ve fiyatlandırma stratejilerinin değişimi.

AB tarım politikasına bağlı olarak üretim, planlama ve fiyatlandırma stratejilerinizde herhangi bir değişim var mı?	İşletmenin Ölçeği							
	Mikro		Küçük		Orta		TOPLAM	
	fr	%	fr	%	fr	%	fr	%
Evet	7	26,9	21	63,6	4	40	32	46,4
Hayır	19	73,1	12	36,4	6	60	37	53,6
TOPLAM	26	100	33	100	10	100	69	100

Ankete katılan küçük ölçekli firmaların %63,6'sı (21), orta ölçekli firmaların %40'ı (4), mikro ölçekli firmaların %26,9'u AB tarım politikasına bağlı olarak üretim, planlama ve fiyatlandırma stratejilerinde değişim olduğunu belirtmişlerdir (Şekil 8.101-Çizelge 8.46).

Yapılan ki-kare analizinde $p \leq 0.05$ olduğu için hipotez reddedilmiştir. Bu nedenle, firmaların işletme ölçeği ile AB tarım politikasına bağlı olarak üretim, planlama ve fiyatlandırma stratejilerinin değişimi arasında istatistiki yönden anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (Çizelge 8.47).

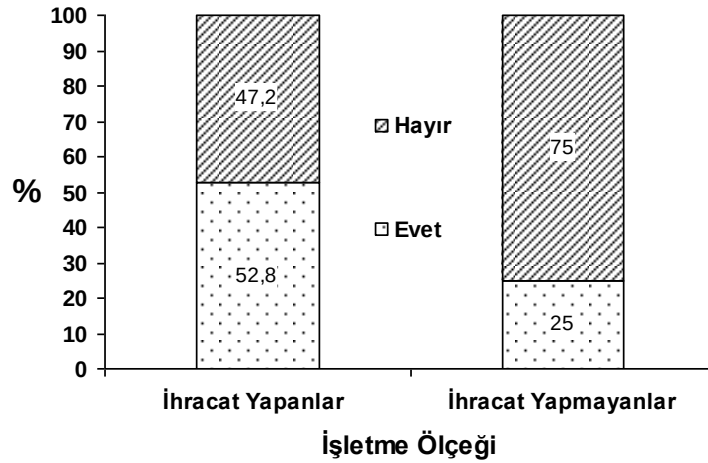
Çizelge 8.47 Araştırmaya katılan firmaların işletme ölçeği ile AB tarım politikasına bağlı olarak üretim, planlama ve fiyatlandırma stratejilerinin değişimi arasındaki ilginin analizine yönelik ki-kare sonuçları.

Hipotez	Pearson Ki Kare (χ^2)	Serbestlik Derecesi (sd)	Anlamlılık Düzeyi (p)	Sonuç
H:İşletme ölçeği-AB tarım politikasına bağlı olarak üretim, planlama ve fiyatlandırma stratejilerinin değişimi	8,073	2	,018	Red

$\alpha \leq 0,05$ önem düzeyinde anlamlı

Firmaların ihracat faaliyeti ile AB tarım politikasına bağlı olarak üretim, planlama ve fiyatlandırma stratejilerinin değişimi arasındaki ilginin analizi

H₁₀: İzmir, Manisa, Aydın ve Balıkesir’de faaliyet gösteren tarım makinaları firmalarının AB tarım politikasına bağlı olarak üretim, planlama ve fiyatlandırma stratejilerinin değişimi firmaların ihracat faaliyeti ile ilişkili değildir.

Şekil 8.102 İhracat faaliyeti ile AB tarım politikasına bağlı olarak üretim, planlama ve fiyatlandırma stratejilerinin değişimi.

Çizelge 8.48 İhracat faaliyeti ile AB tarım politikasına bağlı olarak üretim, planlama ve fiyatlandırma stratejilerinin değişimi.

Avrupa Birliği tarım politikasına bağlı olarak üretim, planlama ve fiyatlandırma stratejilerinizde herhangi bir değişim var mı?	İhracat Yapıyor musunuz?					
	İhracat Yapanlar		İhracat Yapmayanlar		TOPLAM	
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
Evet	28	52,8	4	25	32	46,4
Hayır	25	47,2	12	75	37	53,6
TOPLAM	53	100	16	100	69	100

Şekil 8.102 ve Çizelge 8.48’de görüldüğü gibi ihracat yapan firmaların %47,2’si (25), ihracat yapmayanların %75 (12) AB tarım politikasına bağlı olarak üretim, planlama ve fiyatlandırma stratejilerinde değişim bulunmamaktadır.

Çizelge 8.49’dan görüldüğü üzere hipotez kabul edilmiştir. Firmaların ihracat faaliyeti ile AB tarım politikasına bağlı olarak üretim, planlama ve fiyatlandırma stratejilerinin değişimi arasında istatistiki yönden anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Çizelge 8.49 Araştırmaya katılan firmaların ihracat faaliyeti ile AB tarım politikasına bağlı olarak üretim, planlama ve fiyatlandırma stratejilerinin değişimi arasındaki ilginin analizine yönelik ki-kare sonuçları.

Hipotez	Pearson Ki Kare (χ^2)	Serbestlik Derecesi (SD)	Anlamlılık Düzeyi (p)	Sonuç
H:İşletmenin İhracat Faaliyeti- AB tarım politikasına bağlı olarak üretim, planlama ve fiyatlandırma stratejilerinde değişim varlığı	3,828	1	,050	Kabul

$p \geq 0,05$ önem düzeyinde ihracat faaliyeti ile AB tarım politikasına bağlı olarak üretim, planlama ve fiyatlandırma stratejilerinin değişimi arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

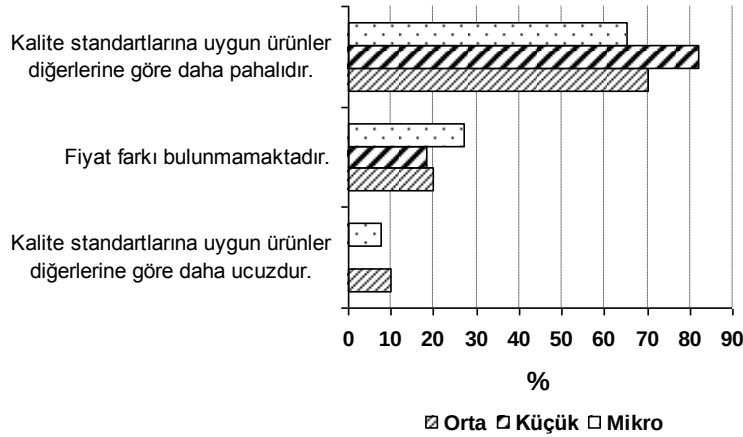
8.2.2.2 AB’ye katılım sürecinin araştırmaya katılan firmaların fiyat politikalarına etkilerinin ölçülmesi

AB’ye katılım sürecinin araştırmaya katılan firmaların fiyat politikalarına etkilerinin ölçülmesine yönelik olarak firmaların,

- Sektörde hammadde fiyatları ve bitmiş ürün fiyatları konusunda kalite güvence belgesine ve CE işaretine sahip olan işletmelerle olmayanların ürünleri arasındaki fiyat farkı ile ilgili görüşleri
- Kalite güvence belgesinin alımında devlet desteği görmüş olması işletme ölçeği ile ilişkilendirilerek firmalar arası farklar ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Araştırmaya katılan firmaların işletme ölçeği ile sektörde hammadde fiyatları ve bitmiş ürün fiyatları konusunda kalite güvence belgesine ve CE işaretine sahip olan işletmelerle olmayanların ürünleri arasındaki fiyat farkı ile ilgili görüşleri arasındaki ilginin analizi

H₁₁: İzmir, Manisa, Aydın ve Balıkesir’de faaliyet gösteren tarım makinaları firmalarının sektörde hammadde fiyatları ve bitmiş ürün fiyatları konusunda kalite güvence belgesine ve CE işaretine sahip olan işletmelerle olmayanların ürünleri arasındaki fiyat farkı ile ilgili görüşleri firmaların işletme ölçeği ile ilişkili değildir.

Şekil 8.103 Araştırmaya katılan firmaların işletme ölçeği ile sektörde hammadde fiyatları ve bitmiş ürün fiyatları konusunda kalite güvence belgesine ve CE işaretine sahip olan işletmelerle olmayanların ürünleri arasındaki fiyat farkı ile ilgili görüşleri.

Çizelge 8.50 Araştırmaya katılan firmaların işletme ölçeği ile sektörde hammadde fiyatları ve bitmiş ürün fiyatları konusunda kalite güvence belgesine ve CE işaretine sahip olan işletmelerle olmayanların ürünleri arasındaki fiyat farkı ile ilgili görüşleri.

Araştırmaya katılan firmaların fiyat farkı ile ilgili görüşleri	İşletmenin Ölçeği							
	Mikro		Küçük		Orta		TOPLAM	
	fr	%	fr	%	fr	%	fr	%
Kalite standartlarına uygun ürünler diğerlerine göre daha pahalıdır.	17	65,4	27	81,8	7	70	51	73,9
Fiyat farkı bulunmamaktadır.	7	26,9	6	18,2	2	20	15	21,7
Kalite standartlarına uygun ürünler diğerlerine göre daha ucuzdur.	2	7,7			1	10	3	4,3
TOPLAM	26	100	33	100	10	100	69	100

Araştırmaya katılan orta ölçekli firmaların %70'i (7), küçük ölçekli firmaların %81,8'i (27), mikro ölçekli firmaların ise %65,4'ü (17) kalite standartlarına uygun ürünlerin diğerlerine göre daha pahalı olduğunu belirtmiştir. Mikro ölçekli işletmelerin %26,9'u (7), küçük ölçekli

işletmelerin %18,2'si (6), orta ölçekli işletmelerin %20'si (2) fiyat farkının olmadığını ifade etmiştir. Kalan çok az bir kısım kalite standartlarına uygun ürünlerin diğerlerine göre daha ucuz olduğunu belirtmiştir (Şekil 8.103 ve Çizelge 8.50).

Hipotez kabul edilmiştir (Çizelge 8.51). İşletme ölçeği fark etmeksizin ankete katılan firmaların büyük bir kısmı kalite standartlarına sahip ürünlerin diğerlerine göre daha pahalı olduğunu ifade etmiştir. Bunun en önemli nedeni bu belgeleri almanın maliyetlerinin ürün maliyetine eklenmesidir.

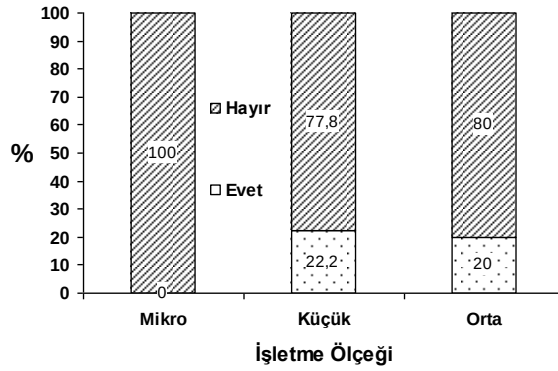
Çizelge 8.51 Araştırmaya katılan firmaların işletme ölçeği ile sektörde hammadde fiyatları ve bitmiş ürün fiyatları konusunda kalite güvence belgesine ve CE işaretine sahip olan işletmelerle olmayanların ürünleri arasındaki fiyat farkı ile ilgili görüşlerinin analizine yönelik ki-kare sonuçları

Hipotez	Pearson Ki Kare (χ^2)	Serbestlik Derecesi (sd)	Anlamlılık Düzeyi (p)	Sonuç
H:İşletme ölçeği- fiyat farkı ile ilgili görüş	3,921	4	,417	Kabul

$p \geq 0,05$ önem düzeyinde işletme ölçeği ile fiyat farkı ile ilgili görüş arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Araştırmaya katılan firmaların işletme ölçeği ile kalite güvence belgesinin edinilmesi ile ilgili olarak devlet teşviki almış olması arasındaki ilginin analizi

H₁₂: İzmir, Manisa, Aydın ve Balıkesir'de faaliyet gösteren tarım makinaları firmalarının işletme ölçeği ile kalite güvence belgesinin alımında devlet desteği görmesi ilişkili değildir.

Şekil 8.104 İşletme ölçeği itibariyle kalite güvence belgesinin alımında devlet desteği gören firmalar.

Çizelge 8.52 İşletme ölçeği itibariyle kalite güvence belgesinin alımında devlet desteği gören firmalar.

Kalite güvence belgesinin alımında devlet desteği gördünüz mü?	İşletmenin Ölçeği							
	Mikro		Küçük		Orta		TOPLAM	
	fr	%	fr	%	fr	%	fr	%
Evet	0	0	4	22,2	2	20	6	20
Hayır	2	100	14	77,8	8	80	24	80
TOPLAM	2	100	18	100	10	100	30	100

Ankete katılan küçük ölçekli firmaların %22,2'si (4), orta ölçekli firmaların %20'si (2) devlet teşviki gördüğünü belirtirken, mikro ölçekli firmalar görmediklerini dile getirmişlerdir. Çapraz tablodan da anlaşılacağı üzere ki-kare testi kabul edilmiştir. Farklı ölçekli firmaların kalite güvence belgesinin alımında devlet teşviklerini kullanma eğilimleri benzerdir (Şekil 8.104 ve Çizelge 8.52).

Devlet teşviklerinin arttırılması gerektiğini belirten firmaların, halihazırda verilmekte olan teşvikleri kullanmıyor olması düşündürücü bir unsurdur.

Çizelge 8.53 Araştırmaya katılan firmaların işletme ölçeği ile kalite güvence belgesinin edinilmesi ile ilgili olarak devlet teşviki almış olması arasındaki ilginin analizine yönelik ki-kare sonuçları.

Hipotez	Pearson Ki Kare (χ^2)	Serbestlik Derecesi (sd)	Anlamlılık Düzeyi (p)	Sonuç
H:İşletme ölçeği - devlet desteği görme	,556	2	,757	Kabul

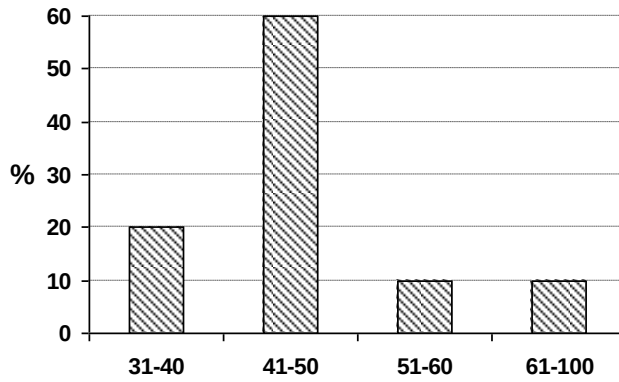
$\alpha \geq 0,05$ önem düzeyinde, işletme ölçeği ile devlet desteği görme arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (Çizelge 8.53).

8.3 Üretici Anketi Sonuçları

8.3.1 Üreticilerin sosyo-ekonomik özellikleri

8.3.1.1 Üreticinin yaşı

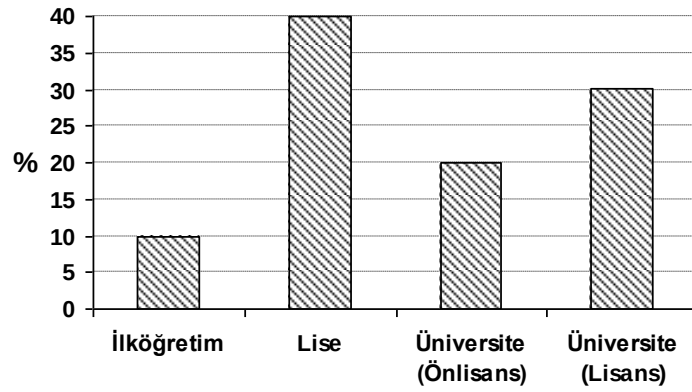
Anket yapılan işletmelerde üreticilerin yaşı ile ilgili veriler incelendiğinde, yoğunlaşmanın 41-50 yaş grubunda olduğu görülmektedir (Şekil 8.105). Çiftçilik deneyimleri ise ortalama 20 yıldır.

Şekil 8.105 Üreticinin yaş sınıflaması.

8.3.1.2 Üreticinin öğrenim durumu

Anket kapsamındaki üreticilerin öğrenim durumu Şekil 8.106’da görüldüğü gibidir.

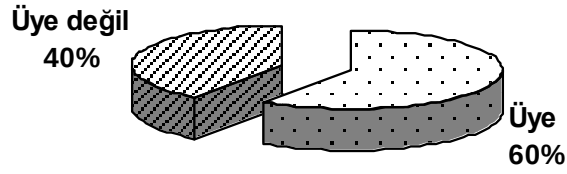
Şekil 8.106 Anket kapsamındaki üreticilerin öğrenim durumu.

Şekilden de görüldüğü üzere anketi cevaplayan üreticilerin %40'ının lise mezunu, %30'unun üniversite (lisans) mezunu, %20'sinin üniversite (önlisans) mezunu, %10'unun ilköğretim mezunu olduğu anlaşılmaktadır.

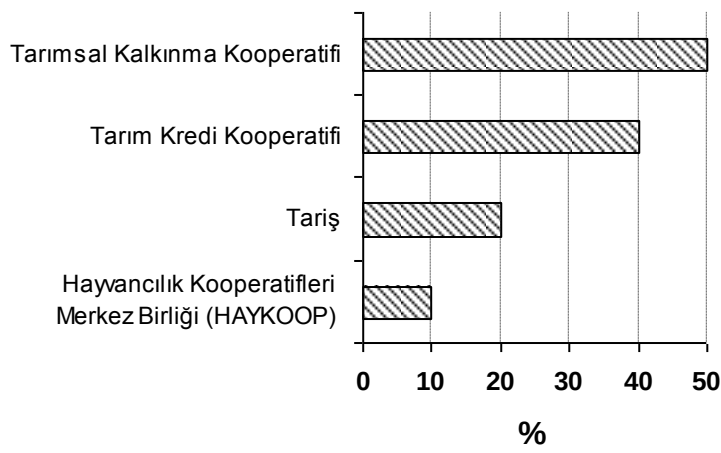
Üreticilerin ailedeki fert sayısı ortalama 4 kişidir. Aileden bir kişi tarımsal faaliyetlere katılmaktadır.

8.3.1.3 Tarımsal kooperatife üyelik durumu

Üreticilerin tarımsal kooperatiflere üyelik durumu incelendiğinde %60'ı tarımsal kooperatife üyedir (Şekil 8.107). Üreticilerin üyesi oldukları kooperatifler Şekil 8.108'de gösterilmiştir.

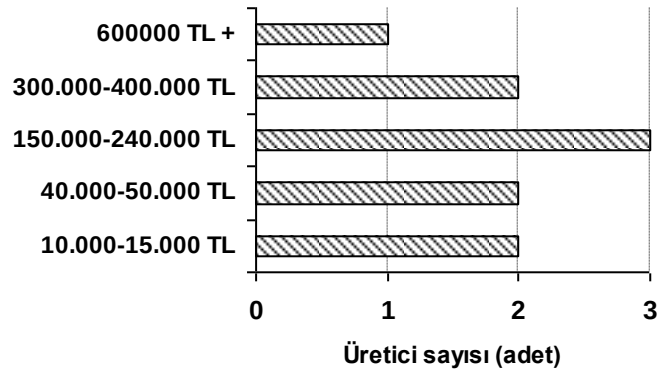
Şekil 8.107 Üreticilerin tarımsal kooperatife üyelik durumu.

Şekil 8.108 Üreticilerin üyesi oldukları kooperatifler.

8.3.1.4 Üreticilerin tarımdan yılda elde ettiği gelir

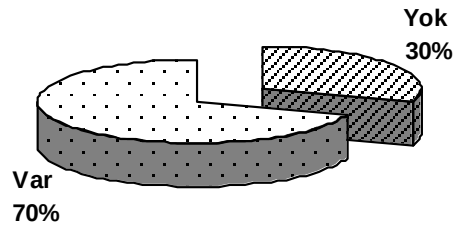
Anket yapılan üreticiler tarımdan yılda elde ettiği brüt gelirlerinin çok değişken olduğunu ifade ederek Şekil 8.109’da görüldüğü gibi bildirmişlerdir.

Şekil 8.109 Üreticilerin tarımdan yılda elde ettiği gelir durumu.

8.3.1.5 Üreticilerin tarım dışı gelir durumları

Üreticilerin tarım dışı gelir durumları Şekil 8.110’da verilmiştir.

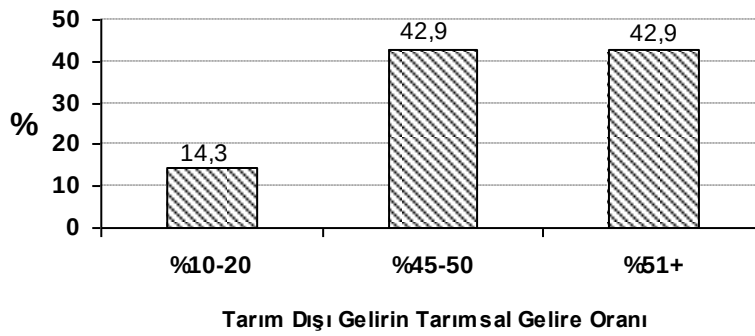

Şekil 8.110 Üreticilerin tarım dışı gelir durumları.

Şekilden de görüldüğü gibi üreticilerin %70’i tarım dışı gelire sahiptir.

8.3.1.6 Tarım dışı gelirin tarımsal gelire oranına göre üreticilerin dağılımı

Tarım dışı gelire sahip olan üreticilerin çoğunluğunun tarım dışı gelirleri tarımsal gelirlerinin %45-50'si ile %51 üstü oranındadır (Şekil 8.111).

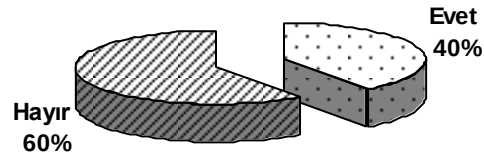

Şekil 8.111 Tarım dışı gelirin tarımsal gelire oranına göre üreticilerin dağılımı.

8.3.1.7 Üreticilerin doğrudan gelir desteğinden yararlanma durumu

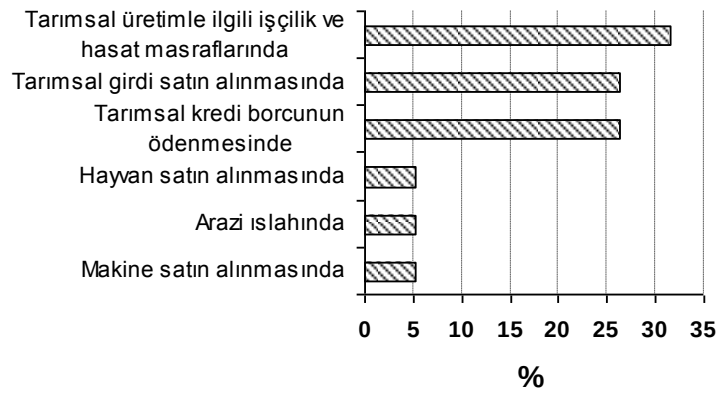
Anket kapsamında görüşülen üreticilerin tamamı 2001 yılından beri doğrudan gelir desteğinden yararlanmaktadır. İşletmelerin tamamı aldıkları bu desteğin hepsini tarıma tahsis etmişlerdir.

Üreticilerin %40'ının DGD'den önce ailelerinin işletme dışında tarım işçiliği olduğu Şekil 8.112'de görülmektedir.

Şekil 8.112 DGD’den önce ailenin işletme dışında tarım işçiliği durumu.

DGD ödemelerini tarıma tahsis eden üreticilerin bu desteği tarımda ne amaçla kullandıkları Şekil 8.113’te verilmiştir.

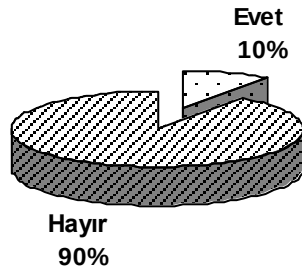

Şekil 8.113 Doğrudan gelir desteği ödemelerinin tarımsal amaçlı kullanım yönü.

Şekilden de görüldüğü gibi, verilen destek nakit olarak ödendiği için tarımda büyük çoğunlukla tarımsal üretimle ilgili işçilik ve hasat masraflarında, tarımsal girdi satın alınmasında ve tarımsal kredi borcunun ödenmesinde kullanılmaktadır.

8.3.1.8 Üreticilerin sözleşmeli üretim yapma durumu

İşletmelerin %10'u (1) işletme sözleşmeli üretim yapmaktadır (Şekil 8.114).

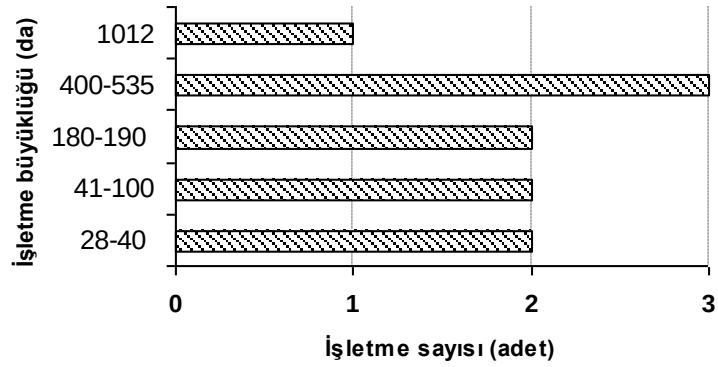
Şekil 8.114 İşletmelerin sözleşmeli üretim yapma durumu.

Sözleşmeli üretim yapan kişi 1 yıldır ABALIOĞLU A.Ş. ile daha önceki yıllarda ise farklı firmalarla olmak üzere toplam 10 yıldır sözleşmeli üretim yaptığını belirtmiştir. Sözleşmeli üretimden dolayı kg bazında prim vb. ek kazancı bulunmaktadır. Sözleşmeli üretim sisteminde sertifika uygulaması mevcuttur. Sertifikayı ABALIOĞLU A.Ş. vermekte olup bunun için herhangi bir ücret ödenmemektedir.

8.3.2 Anket yapılan işletmelere ait temel bilgiler (2007-2008 üretim dönemi)

İşletmelerin özellikleri

Anket yapılan üreticilere ait işletme büyüklüklerinin 28-1012 da arasında değiştiği ve toplam işlenen alanın 3374 da olduğu saptanmıştır (Şekil 8.115). Bu rakam Türkiye tarım arazisinin %0,0125'i kadardır.

Şekil 8.115 Ankete katılan üreticilerin işletme büyüklükleri.

Türkiye genelinde de olduğu gibi araziler çok parçalı bir görünüm sergilemektedir. Ortalama parsel sayısı 11'dir.

Bu işletmelerde, %80'i sulu, %20'si hem kuru hem de sulu tarım yapılmaktadır. Çizelge 8.54'te arazilerin sulu ve kıraç olarak incelenen işletmeler açısından ortalamalar itibariyle dökümü verilmektedir.

Çizelge 8.54 Ankete katılan işletmelerde ortalama arazi niteliği (dekar).

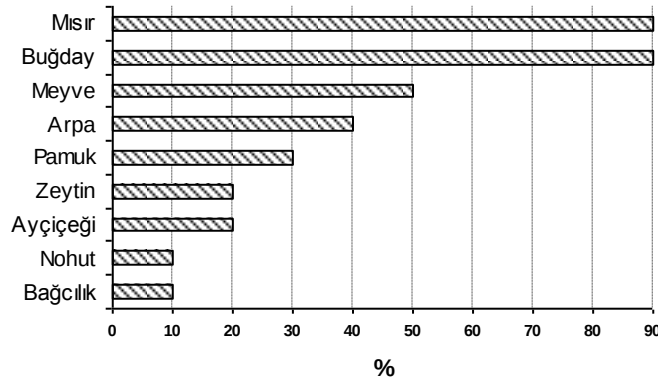
İşletme arazisi alan grubu	frekans	Sahip olunan arazi niteliği	Ortalama büyüklük (da)
11-49 dekar	1	Sulanan	28
50-99 dekar	2	Sulanan	45,5
		Kuru	19
100-149 dekar	1	Sulanan	100
150-199 dekar	2	Sulanan	185
500-549 dekar	2	Sulanan	517,5
700-749 dekar	1	Sulanan	100
		Kuru	600
1000+ dekar	1	Sulanan	1 012
Ortalama		Sulanan	284
		Kuru	309,5

Ankete katılan üreticilerin tamamının işletme arazisinin mülk arazi olduğu belirlenmiştir. Çizelge 8.55'te üreticilerin ortalamalar itibariyle arazi tasarruf durumu verilmektedir.

Çizelge 8.55 Ankete katılan üreticilerin ortalamalar itibariyle arazi tasarruf durumu (dekar)

Arazi Tasarruf Şekli	Ortalama büyüklük (da)
Mülk	201,1
Kira ile İşlenen	61,4
Ortakçılıkla İşlenen	71,1

İşletmelerde yetiştirilen ürünler Şekil 8.116'da görüldüğü gibidir.

Şekil 8.116 İşletmelerde yetiştirilen ürünler.

İncelenen işletmelerin tamamı hayvan varlığına sahiptir. Çizelge 8.56'da ankete katılan üreticilerin ortalamalar itibariyle hayvan varlığı gösterilmiştir.

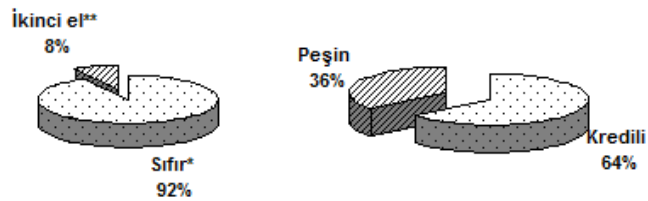
Çizelge 8.56 Ankete katılan üreticilerin ortalamalar itibariyle hayvan varlığı.

	Ortalama	%
İnek	56,6	70
Düve	36,1	80
Buzağı	24,3	70
Koyun	24,7	30
Kümes hayvanı (Et tavuğu)	9850	20

8.3.3 Üreticilerin mekanizasyon durumu

Ülke ve işletmelerde mekanizasyon düzeyi genellikle işlenen alan başına traktör gücü (kW/ha) veya 1000 ha'lık işlenen alan başına traktör sayısı (traktör/1000 ha) ile gösterilir. Bu rakam Türkiye geneli için 2002'de 37,40 traktör/1000 ha (Evcim vd., 2005), olarak belirlenirken anket bölgesinde 74,1 traktör/1000 ha olarak saptanmıştır. Bu rakam Türkiye ortalamasının üstündedir. Birim alana düşen güç bakımından da anket yapılan işletmeler 4,06 kW/ha değeriyle 1,53 kW/ha olan ülke ortalamasının çok üstündedir (Evcim vd., 2005). İşletmelerde saptanan ortalama traktör gücü 74,4 BG'dür.

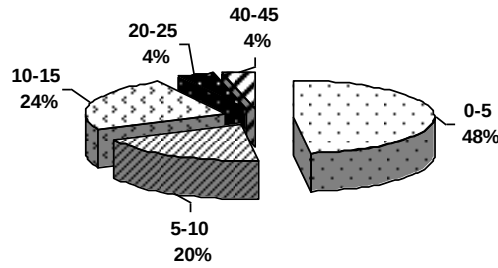
İşletmelerde saptanan 25 traktörün satın alınmasında izlenen yollar Şekil 8.117'de gösterilmiştir.

Şekil 8.117 Çiftçinin traktör alımında izlediği yollar.

* Piyasada “yeni makine” için yaygın kullanılan terim. ** Makinanın ilk kullanıcısından satın alımı.

Traktör alımı genellikle kredili yapılmakta ve çiftçilerin bir kısmı gerekli finansmanı kredi veren kurumlardan sağlamaktadır. İşletmelerde saptanan traktörlerin yaşlarına göre dağılımı ise Şekil 8.118’de verilmiştir.

Şekil 8.118 İşletmelerde saptanan traktörlerin yaşlarına göre dağılımı.

Tarımda ileri ülkelerde traktörler yılda ortalama 1000 saat çalıştırılmakta ve buna bağlı olarak mekanik ömürleri için 10-12 yıl öngörülmektedir. Türkiye’de ise elverişsiz işletme yapısının bir sonucu olarak yıllık kullanım 500-600 saat ile sınırlı kaldığından, traktör ömrünün 20-24 yıl’a çıktığı öngörülebilmektedir (Evcim, 2008).

Şekilden de görüldüğü gibi traktörlerin %68’i yeni sayılabilecek 0-10 yaş arasında bulunmaktaysa da diğer dilimin %8’lik kısmı ekonomik ömrünü doldurmuştur. Böyle bir parkın gerek fiziksel yaşlılık, gerekse teknolojik eskilik nedeniyle tarımsal üretime maliyeti düşürücü, rekabet gücünü arttırıcı bir katkısı olmayacağı gibi emisyon ve teknik yetersizlik nedeniyle insan sağlığı ve çevre üzerinde olumsuz etkileri de vardır.

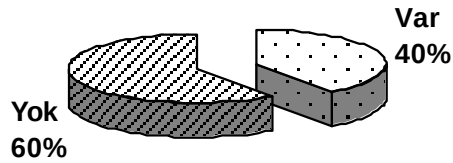
Çiftçi, traktörünü bütün tarım makinalarından farklı yatırım aracı olarak görse de tarımımızdaki gelir yetersizliği, tarımsal gelirden büyük oranda izlenen devlet politikalarından kaynaklanan istikrarsızlık, enflasyon, küresel kriz etkilerinin tarımımıza katlanarak yansması v.b.

gibi nedenlerden kaynaklanan olumsuzluklar sonucunda elindeki traktörü gerektiğinde yenileyemediği gibi bu durum tarım makinaları imalat sektörünü de olumsuz olarak etkilemektedir.

Anket yapılan işletmeler, tarım alet ve makinası açısından incelendiğinde geniş bir çeşitliliğe sahip olduğu görülmüştür. Makine parkının tek tek makine cinsi ve yaşına göre envanterinin çıkarılması anlamlı olmadığı gibi mümkün de görülmemiştir. İşletmelerin çoğunda bulundurulanan makinalar: römork, pulluk, diskaro, çizel, tırmık, rotavatör, çayır biçme makinası, tesviye, mibzer, pülverizatör, gübre dağıtma makinası, frezeli ara çapa makinası, santrifüjlü pompa ve toprak işleme alet kombinasyonudur. Türkiye’de kullanımı az olan rotavatör, toprak işleme alet kombinasyonu, frezeli ara çapa gibi makinaların bölgede daha yoğun kullanımı ilginçtir. Bunu mekanizasyon düzeyinin daha yüksek olması şeklinde yorumlamak mümkündür.

8.3.4 Üreticilerin tarımsal ürün sigortası yaptırma durumu

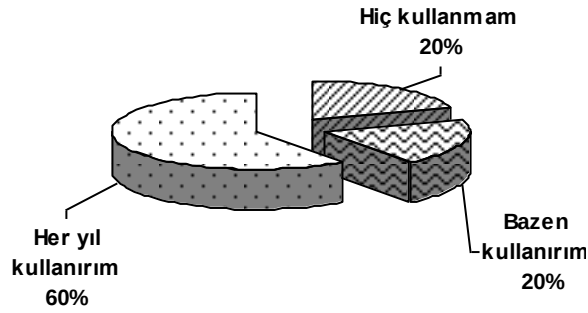
Üreticilerin %40’ının tarımsal ürün sigortası mevcuttur (Şekil 8.119). Genel olarak tarımsal ürün sigortası yaptırma oranının düşüklüğü üreticilerin tarımsal risklere açık olduğunu ve uygun tarım politikalarıyla desteklenmeleri gerektiğini ortaya koymaktadır.

Şekil 8.119 Üreticilerin tarımsal ürün sigortası yaptırma durumu.

8.3.5 Üreticilerin kredi kullanım durumu

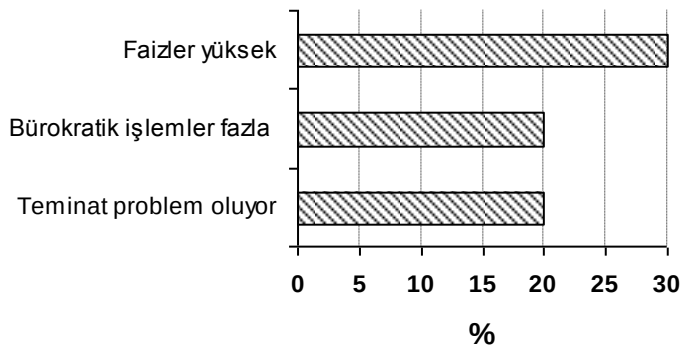
Ankete katılan üreticilerin %60'ı her yıl kredi kullandıklarını, %20'si bazen kredi kullandıklarını, %20'si ise hiç kredi kullanmadıklarını bildirmişlerdir (Şekil 8.120).

Şekil 8.120 Üreticilerin kredi kullanım durumu.

Üreticilerin kredi kullanımında karşılaştıkları sorunlar

Ankete katılan üreticilerin kredi kullanımında karşılaştıkları sorunlar Şekil 8.121'de gösterildiği gibidir.

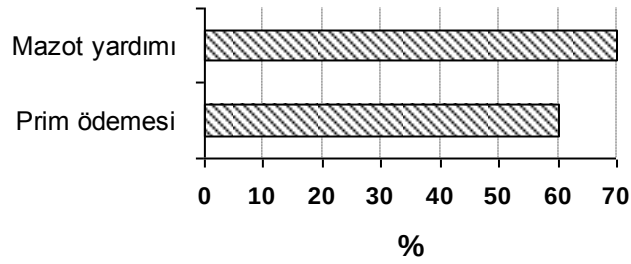

Şekil 8.121 Üreticilerin kredi kullanımında karşılaştıkları sorunlar.

Çiftçilerin banka kredisine ulaşması çok güçlü bir teminatı gerekli kılmaktadır. Öte yandan uzun vadeli kredi kullanmalarında da bankaca talep edilen yüksek teminatlar önemli bir engel olarak ortaya çıkmaktadır. Bunun dışında işlerini büyütürken mevcut kredi limitlerinin artırılmasında bankaca talep edilen ek teminatlar çoğu kez işletme ve banka arasında çözülmesi gereken bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

8.3.6 Üreticilerin doğrudan gelir desteği dışında başka bir desteklemeden yararlanma durumu

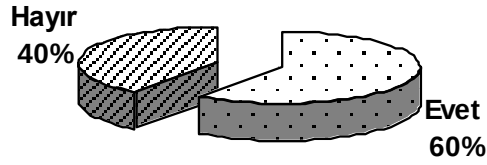
Ankete katılan üreticilerin %70'i doğrudan gelir desteği dışında mazot yardımından, %60'ı ise prim ödemesinden yararlanmaktadır (Şekil 8.122).

Şekil 8.122 Üreticilerin doğrudan gelir desteği dışında başka herhangi bir desteklemeden yararlanma durumu.

8.3.7 Üreticilerin tarım dışında başka bir sektöre geçme eğilimi

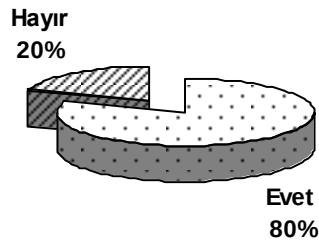
Ankete katılan üreticilerin %60'ı “devletin tarımda üreticilere desteğindeki değişimler nedeniyle tarımdan başka bir sektöre geçmeyi düşünüyor musunuz?” sorusuna başka bir iş yapma imkanı olsaydı kesinlikle evet yanıtını vermişlerdir (Şekil 8.123).

Şekil 8.123 Üreticilerin tarım dışında başka bir sektöre geçme eğilimi.

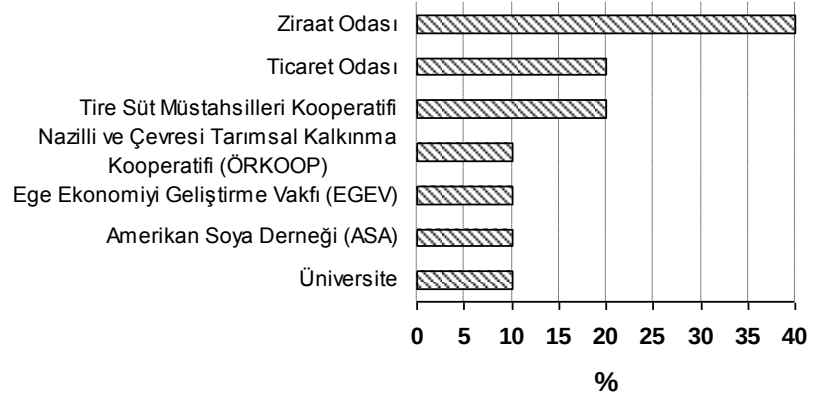
8.3.8 Üreticilerin Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası ile ilgili herhangi bir toplantı, tanıtım vb. çalışmaya katılım durumu

Üreticilerin %80'i “Yaşadığımız yerde Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası ile ilgili herhangi bir toplantı, tanıtım vb. çalışmaları oldu mu?” sorusuna evet yanıtını vermişlerdir ve evet yanıtını verenlerin tamamı bu toplantılara katılmışlardır. Anket yapılan üreticilerin %30'u AB üyelik sürecinde sektörel etki analizleriyle ilgili olarak sempozyum, seminer, toplantı vb. çalışmalarda konuşmacı olarak yer almaktadırlar (Şekil 8.124).

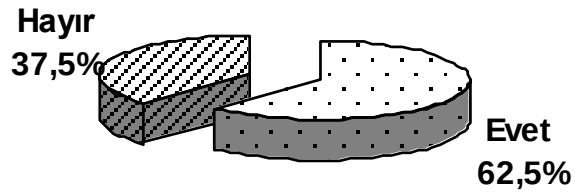
Şekil 8.124 Üreticilerin yaşadıkları yerde Avrupa Birliği ortak tarım politikası ile ilgili toplantı, tanıtım vb. çalışmaları yapılma durumu.

Üreticilerin yaşadıkları yerde Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası ile ilgili toplantıları yapan kurum ve kuruluşlar Şekil 8.125’de verilmiştir.

Şekil 8.125 Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası ile ilgili toplantıları yapan kurum ve kuruluşlar.

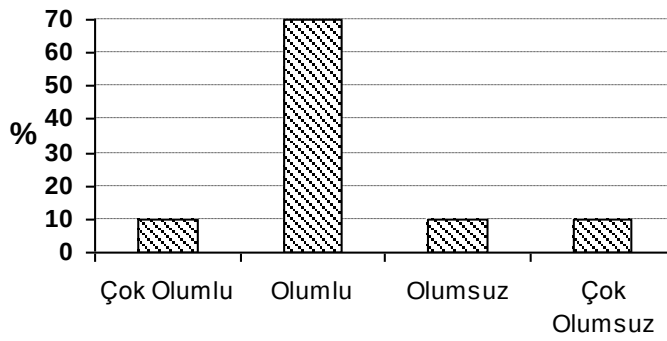
Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası ile ilgili toplantılara katılan üreticilerin %62,5'i toplantıların faydalı olduğunu, %37,5'i ise toplantıların bölge halkına fayda sağlamadığını bunun nedeni olarak da altyapı yatırımları eşit düzeyde olmadığı için eğitimden istenen sonucun çıkmadığını belirtmişlerdir (Şekil 8.126).

Şekil 8.126 Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası ile ilgili yapılan toplantıların faydalı olma durumu.

8.3.9 Araştırmaya katılan üreticilerin Avrupa Birliği ortak tarım politikasının işletmelerine olası etkilerine dair görüşleri

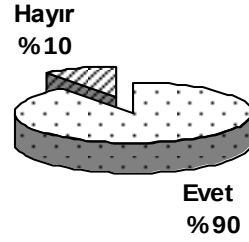
Ankete katılan üreticilerin %20'si AB ortak tarım politikasının işletmelerine olumsuz bir etkide bulunacağını düşünürken, %80'i ise Türkiye'de doğru bir yapılanma gerçekleştirilir ve üreticiler desteklenirse bu politikaların işletmelerine olumlu etkileri olacağını bildirmişlerdir (Şekil 8.127).

Şekil 8.127 Araştırmaya katılan üreticilerin Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası'nın işletmelerine olası etkilerine dair görüşleri.

8.3.10 Üreticilerin ortak tarım politikası konusunda AB mevzuatına uyumu gerektirecek yasal düzenlemeleri takip etme durumu

Ankete katılan üreticilerin %90'ı ortak tarım politikası konusunda AB mevzuatına uyumu gerektirecek yasal düzenlemeleri takip ettiklerini bildirmişlerdir (Şekil 8.128).

Şekil 8.128 Üreticilerin Ortak Tarım Politikası konusunda AB Mevzuatına uyumu gerektirecek yasal düzenlemeleri takip etme durumu.

8.3.11 Üreticilere göre Avrupa Birliği'ne olası tam üyelik sürecinde tarım sektörümüzün Ortak Tarım Politikasına uyumunun Türk tarımı üzerine olası etkileri

Anket yapılan üreticiler, Avrupa Birliği'ne olası tam üyelik sürecinde tarım sektörümüzün Ortak Tarım Politikasına uyumunun Türk tarımına olası olumsuz ve olumlu etkilerini Çizelge 8.57 ve Çizelge 8.58'de görüldüğü gibi bildirmişlerdir.

Çizelge 8.57 Üreticilere göre Avrupa Birliği'ne olası tam üyelik sürecinde tarım sektörümüzün ortak tarım politikasına uyumunun Türk tarımına olası olumsuz etkileri.

	Belirlenen Görüşlere Katılım Oranı(%)
Geleneksel yapıda üretim faaliyetlerinde bulunan aile işletmeleri bu süreçte giderek azalacaktır.	100
Verimli çalışmayan, teknolojisini geliştiremeyen işletmeler artan maliyetlerden dolayı rekabet edemeyerek kapanabilir.	90
Birlik ülkelerine AB fonlarından yapılan desteklerden sektör olarak yararlanılması müzakere sürecinde mümkün olmayacaktır. Bu kaynaklardan ancak kesin üyelik kazanıldığında yararlanılabilecektir. Bu dikkate alındığında, maliyetlerin düşürülmesi ve iç ve dış ticaretin geliştirilmesi konusunda daha uzun bir süre kendi imkanlarımızla yetinmek zorunda kalınacağı ve mevcut sorunların büyük oranda devam edeceği anlaşılmaktadır.	50
Süt sektöründe var olan ciddi orandaki kayıt dışılık ve güvenilir olmayan istatistikler nedeniyle gerçek üretiminin tam yansıtılamaması Türkiye'yi gerçek üretiminin çok altında bir süt kotası alma riski ile karşı karşıya bırakabilir.	30
Bir kısım geleneksel ürünlerden maliyetlerimizin yüksekliği nedeniyle vazgeçmek ve AB'nin tercih ettiği dallarda üretim yapmak zorunda kalmamız kaçınılmaz görülmektedir.	10

Çizelge 8.58 Üreticilere göre Avrupa Birliği'ne olası tam üyelik sürecinde tarım sektörümüzün ortak tarım politikasına uyumunun Türk tarımına olası olumlu etkileri.

	Belirlenen görüşlere katılım oranı(%)
Güvenli gıda üretimi yapamayan işletmeler üretimden men edilecektir.	50
AB katılım süreci sayesinde Türkiye'de, hayvanların kayıt altına alınması, hayvan kaçakçılığı, veteriner hizmetleri altyapısının iyileştirilmesi, salgın hastalıkların kontrolü, hayvansal ürünlerde kalite (karkas sınıflandırılması, sütte yağ, protein kuru madde oranları) ve hijyen (kimyasal kalıntı, bakteri yükü, somatik hücre vb), pazar fiyatının istikrarı ve işletme ölçeklerinin iyileştirilmesine yönelik önemli gelişmelerin yaşanacağı tahmin edilmektedir.	40
AB Ortak Piyasa Düzenine uyum konusunda, hem üretim standartlarına, hem de piyasa düzenine entegrasyonu sağlayacak mevzuatın hazırlanması ve tatbikata konulmasında gelişmeler yaşanacaktır.	30
Sektörün daha ciddi ve güvenilir bir şekilde kayıt altına alınması ve ürün kalitesinin denetlenmesi, haksız rekabeti büyük ölçüde önleyecektir.	30
Çiftlikten sofraya tüm aşamaların kayıt altına alınması sonucu olarak tüm aşamalarda güvenlik kurallarına uygun üretim ve pazara sunum, çevreye olan olumsuz etkilerin azaltılması beklenen gelişmeler arasındadır.	30
Ödeme kurumu, entegre idare kontrol sistemi ve çiftlik muhasebe veri ağının oluşturulması, ortak pazar ürünlerine entegrasyon, kırsal kalkınma faaliyetlerinin uygulanması, hayvancılıkla ilgili olarak hayvan sağlığı, gıda kalitesi ve gıda güvenliğinin korunması gibi hususlara uyum konularında gelişmeler yaşanacaktır.	30
AB entegrasyon sürecinde "çiftçi" ve "köylü" tanımlarının ayrılması, mevcut desteklerden hayvansal üretimi pazar için yapan üreticilerin yararlanması sağlanacaktır. AB yapısal fonlarının ve Türkiye hükümetinin sektörün rekabet gücünü artırıcı yönde yapacağı desteklerin işletme ölçeklerinin büyümesine önemli katkı yapacağı düşünülmektedir.	10
Yeni teknolojilerin kullanımı yaygınlaşacaktır.	10

8.3.12 Üreticilerin tarım alanındaki AB içeriğine uyumun çiftçimizi nasıl etkileyeceği konusundaki görüşleri

Ankete katılan üreticilerin tarım alanındaki AB içeriğine uyumun çiftçimizi nasıl etkileyeceği konusundaki görüşleri Çizelge 8.59'da gösterilmiştir.

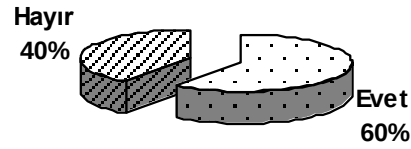
Çizelge 8.59 Ankete katılan üreticilerin tarım alanındaki AB içeriğine uyumun çiftçimizi nasıl etkiliyeceği ile ilgili görüşleri.

	Belirlenen görüşlere katılım oranı (%)
AB'ye yapısal uyum sürecinde çok sayıda üreticinin sektörü terk etmek zorunda kalacağı beklenebilir. Aile işletmelerinin yaratacağı işsizlik, köyden kente göç probleminin daha büyük bir sosyal yara olmasına yol açabilecektir.	60
Tüketicinin, üretici ve işleyicilerin gıda güvenliğine yönelik bilinç düzeyi artar	40
Aile ölçeğinden işletme ölçeğine geçiş sürecinde; ya birleşecek, ya büyüyecek, ya da yok olacaktır.	30
İşletmeler büyür.	10
Ortak makine kullanımı ve müteahhitlik işleri yaygınlaşır.	10
Kooperatifçilik daha bilinçli hale gelir.	10
Girdi satın alma ve ürün pazarlama hususlarında, ticari ortaklıkların kurulması ve yaygınlaşması sağlanır.	10
Yaş meyve sebze üretimi alanında çeşitli kazanımlar olabilecektir.	10
Çevre sağlığının sağlanması, üreticinin kontrol altında üretim yapması ile maliyet ve ürün kayıplarının azaltılması sonucu kayıplar önlenir.	10
Gıda güvenliği ve ürün kalite düzeylerinde iyileşmeler yaşanır.	10

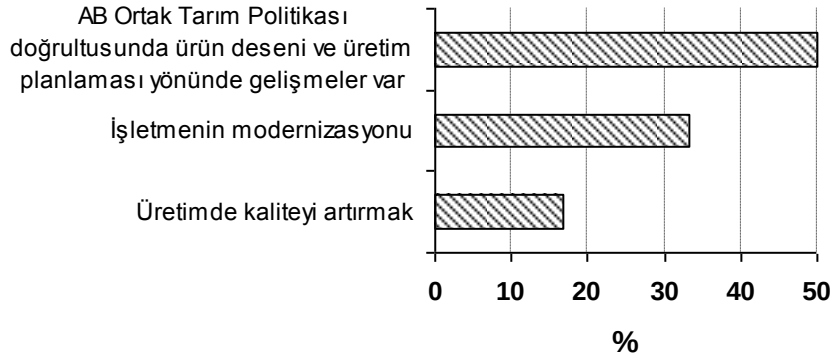
Çizelgeden de görüleceği üzere OTP'nin tam olarak uygulanması, tüketici refah düzeyi üzerinde olumlu sonuçlar ortaya koyacaktır. Ancak bu durum, iç piyasada tarım ürünlerinin fiyatlarının düşmesi ve ucuz ithal tarım ürünleri ile mümkün olabilecektir. Bu bağlamda, üretici refah düzeyinde kayıplar yaşanabilecektir. Tarım üreticisi açısından ise, alt sektörler itibariyle farklı gelişmeler gözlenebilir. Bu kapsamda, büyükbaş hayvan yetiştiriciliği ile uğraşanların en çok kaybedenler olacağı, buna karşın yaş meyve sebze üretimi alanında çeşitli kazanımların olabileceği beklenen gelişmeler arasındadır.

8.3.13 Anket yapılan üreticilerin Avrupa Birliği tarım politikasına bağlı olarak üretim ve planlama stratejilerindeki değişimler

Üreticilerin %60'ı Avrupa Birliği tarım politikasına bağlı olarak üretim ve planlama stratejilerinde değişim olduğunu ifade etmişlerdir. Anket yapılan üreticiler Avrupa Birliği tarım politikasına bağlı olarak üretim ve planlama stratejilerindeki değişimleri Şekil 8.129'da görüldüğü gibi bildirmişlerdir .

Şekil 8.129 Üreticilerin AB tarım politikasına bağlı olarak üretim ve planlama stratejilerinin değişimi.

Şekil 8.130 Üreticilerin AB tarım politikasına bağlı olarak üretim ve planlama stratejilerindeki değişimler.

Şekilden 8.130’da görüldüğü gibi üreticiler AB müktesebatına uyum sürecinde ciddi bir dönüşümden geçmeye başlamıştır. Belirtilen değişimlerin başında ürün deseni ve üretim planlaması gelmektedir. Diğer değişimler arasında işletmelerinin modernizasyonu, üretimde kaliteyi arttırmak gelmektedir.

8.3.14 Üreticilerin AB'nin Ortak Tarım Politikası’nın ileride nasıl biçim alacağına dair görüşleri

Anket yapılan üreticiler AB'nin Ortak Tarım Politikası’nın ileride nasıl biçim alacağına dair görüşlerini Çizelge 8.60’da görüldüğü gibi bildirmişlerdir.

Çizelge 8.60 Üreticilerin AB'nin Ortak Tarım Politikası’nın ileride nasıl biçim alacağına dair görüşleri.

	%
Ülke özelliklerine göre, o ülkelere sınırlı da olsa ayrıcalıklar tanıyan, daha çok çevre korumaya yönelik bir kimlik kazanacaktır.	30
Dünya Ticaret Örgütü’nün alacağı kararların Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikalarında kesin çizgilerle yer alacağı beklenmektedir.	20
Üretim maliyetini azaltma ve kaliteli üretim gerçekleştirme süreci devam edecek ve dünya pazarındaki dalgalanmalara vergi ve teşvik uygulamaları ile devam edeceklerdir.	10
AB, başlangıcından beri OTP’ye büyük önem vermiş çalışmaların sonucunda olumlu gelişmeleri sağlamış, çıkan sorunları da çözmeyi bilmiştir. Uygulamış olduğu politikaların dünyadaki gelişmelere ve kararlara (DTÖ, Kota anlaşmaları gibi) üreticilerin lehine olacak şekilde uyarlamasını bilmiştir. Aynı şekilde devam edecektir.	10
AB’nin kendi içindeki hoşnutsuzluk (yeni ve eski üyelerin çıkar çatışması) devam edecektir.	10
Gerek AB’de gerek bütün ülkelerde verimlilik ve rekabet gücü bakımından önemli olan yapısal destekler ile çağın gelişmeleri çerçevesinde daha da önem kazanan çevresel ve kırsal amaçlı desteklerin önümüzdeki yıllarda artarak devam etmesi beklenmektedir.	10
Tarımsal yapıların iyileştirilmesi, verimlilik ve rekabet gücü öne çıkmaya devam edecektir.	10

8.3.15 Üreticilere göre AB tarım politikasına geçişle mekanizasyon planlamasında yaşanabilecek değişimler

Ankete katılan üreticiler AB tarım politikasına geçişle mekanizasyon planlamasında ne gibi değişimler yaşanacağını Çizelge 8.61’de görüldüğü gibi bildirmişlerdir.

Çizelge 8.61 Üreticilere göre AB tarım politikasına geçişle mekanizasyon planlamasında yaşanabilecek değişimler.

	Belirlenen görüşlere katılım oranı (%)
İleri teknoloji ürünü makinelerin kullanımı yaygınlaştırılacak, leasing, kiralama, makine müteahhitliği gibi sistemler daha da geliştirilecektir.	50
Rekabet koşulları sonucu başlangıçta çok sayıda küçük ve verimsiz tarım işletmesi ortadan kalkacaktır.	30
Küçük tarım işletmeciliği OTP olanaklarından yararlanmakta yetersiz kalma tehdidi ile karşı karşıyadır ve küçük işletmelerin örgütlenme yeteneği de sınırlı olduğundan, örgütlü olarak da bu olanaklardan sınırlı ölçüde yararlanma durumundadır.	20
Tarım sektöründeki eğilimler, işletme boyutlarının büyümesi ve mekanizasyonun artması yönünde ortaya çıkacaktır.	10
Desteklemelerden dolayı teknolojiye talepte artış olur.	10
Uzun dönemde tarımsal yapıda ve tarım işletmelerinin yapısında yapılacak iyileştirmelerle teknoloji kullanımı ve verimlilik artabilecektir.	10
AB’de verilen desteği bizim üreticimiz göremezse maliyetleri artar, tarımla uğraşan kesim tarımı bırakmak zorunda kalır. Devlet bu kişilere tarımda veya başka bir sektörde iş bulamazsa işsizlik artar.	10

8.3.16 Üreticilerin Türk tarımının AB ürünleri ile rekabet edebilmesi için görüşleri

Ankete katılan üreticiler, Avrupa Birliği’ne giriş süreci içerisinde Türk tarımının AB ürünleri ile rekabet edebilmesi için yapılması gerekenleri Çizelge 8.62’de görüldüğü gibi bildirmişlerdir.

Çizelge 8.62 Üreticilerin Avrupa Birliği'ne giriş süreci içerisinde Türk Tarımının AB ürünleri ile rekabet edebilmesi için yapılması gerekenler konusundaki görüşleri.

	Belirlenen görüşlere katılım oranı (%)
Türkiye'nin sebze, meyve, baklagil, organik ürünler gibi bazı rekabet edebileceği alanlar ve avantajları vardır. AB'ye üye olmamız durumunda politikalarından yararlanabileceğimiz alanlar mevcuttur. Ortak tarım politikalarının alt açılımları vardır. Çok sayıda bölge, çok farklı bölge ve spesifik ürün destekleri, özel ürün destekleri ile kaliteye dayalı ve bölgesel ürün destekleri vardır. AB ülkeleri bazı ürünleri logolarla korumaktadır. Biz de benzer ürünler geliştirirsek, orijinal tanımlamalar, coğrafi işaretler, geleneksel özellik garantilerini tanımlayabilirsek, bunlardan faydalanabiliriz. Yararlanabileceğimiz alanları bulur, onlara dönük mekanizma geliştirebilirsek, elde edeceğimiz faydayı maksimize etmiş oluruz. Bu avantajlarımız içinde özellikle organik tarım iyi değerlendirilmelidir. Gelir düzeyi ve organik ürün hassasiyetleri yüksek olan Avrupa Birliği ülkelerinin bu ihtiyacını en iyi karşılayacak ülke Türkiye'dir. Bunun için Avrupa Birliği müzakere sürecinde organik tarımın önünü açacak tedbirler alınmalı ve bu alana şimdiden yatırım yapılmalıdır.	40
Üyelik ile birlikte rekabet gücü yüksek alt sektörlerin ve gelişme sağlanması gereken noktaların belirlenmesi gerekmektedir. AB fiyatlarında sebze ve meyvede rekabet imkanı sürmektedir. Bu ürünlerde kalite ve standartların önemli rol oynadığı bilinmektedir ve sağlanmadığı durumda rekabet avantajından yararlanmak mümkün değildir.	30
Türkiye, iklimsel ve coğrafi özellikleriyle tarımsal ürün ve üretim zenginliğine sahip bir ülkedir. Tarım ve hayvancılığa gerekli önem verildiği takdirde, AB ve dünya ekonomisi için Türkiye, büyük bir potansiyel oluşturacaktır. Bu potansiyel Türkiye'yi pazar olarak görmek isteyen dünya ülkelerinin, bizim pazarımız olmasını sağlayacak güçtedir.	30
Tarım politikalarından beklenen etkilerin elde edilebilmesi için gerekli kurumsal altyapının tam anlamıyla işler veya işleyebilecek nitelikte olması gerekmektedir.	20
AB'ne girişte rekabet gücü yüksek olan ürün kategorisinde yer alan koyun ve keçi eti üretimini özel desteklerle teşvik etmesi ve dış ticaretini geliştirmesi sağlanmalıdır.	20
AB'ye yapısal uyum sürecinde çok sayıda üreticinin sektörü terk etmek zorunda kalacağı beklenebilir. Aile işletmelerinin yaratacağı işsizlik, köyden kente göç probleminin daha büyük bir sosyal yara olmasına yol açabilecektir. Bu durumun önüne geçebilmek için işsiz kalacak nüfusun ve dolayısıyla vasıfsız işgücünün şehirlere kademeli olarak taşınması yerine tam üyeliğe geçiş sürecinde kırsal sanayiye geliştirme ve kırsal kalkınma amaçlı çalışmalara ağırlık verilerek kırsal alanda istihdam yaratılmalıdır.	20
Katma değer sağlayan "butik üretim ve pazarlama" stratejileri geliştirilmelidir.	10
Türkiye'nin, AB'ye uygunluğunun sağlanması ve dünya ile rekabet edebilmesi için işletmelerin büyümesi gerekmektedir. Ülkemizin bir gerçeği olan parçalı yapı (10 baş altı süt sığırcılığı) süt kalitesi ve maliyet açısından zorlandığımız en önemli unsurdur. Köy meralarının kooperatiflere tahsis edilerek küçük üreticileri birleştirerek büyümeye yönelik ortak çiftlikler (Bizim Çiftlik) oluşturulmalıdır. Böylelikle üretimin ve üreticinin devamlılığı sağlanarak, aynı zamanda köyden-kente göç önleneciktir. Ayrıca; 200 baş ve üzeri işletmelere uygulanan teşvikler kaldırılarak sosyal yapının ve dengenin bozulması önlenmelidir. Kooperatifçilik sistemi geliştirilerek küçük kooperatiflerin birleştirilmesi sağlanmalı, süt toplama ve pazarlama yetkisi İl veya İlçe merkezlerinde kurulacak olan Merkezi Kooperatiflere verilmelidir. Ülke genelinde İl Hıfzısıhha Kurulu kararı ile sıcak süt toplanması ve açıkta sokak sütü satıcılığı yasaklanmalıdır. Merkezi Kooperatifler bulunmuş oldukları bölgede soğuk zinciri oluşturarak sütün Gıda Güvenliğine uygun, kontrollü bir şekilde toplanmasını ve pazarlanmasını sağlamalıdır. Örnek : S.S. Tire Süt Müstahsilleri Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	10

8.3.17 Üreticilerin tarıma verilen destekler ve tarım kanunu hakkındaki görüşleri

Ankete katılan üreticiler, tarıma verilen destekleri ve tarım kanunu hakkındaki görüşlerini Çizelge 8.63'te görüldüğü gibi bildirmişlerdir.

Çizelge 8.63 Üreticilerin tarıma verilen destekler ve tarım kanunu hakkındaki görüşleri.

	Belirlenen Görüşlere katılım oranı (%)
Fiyat farkı uygulaması yok. Tarıma ayrılan destek, GSMH'nin yüzde 1'inin altında. 2006'da çıkarılan Tarım Kanunu'nun 21. maddesinde "Tarımsal destekleme programlarının finansmanı için bütçeden ayrılacak kaynak, GSMH'nin yüzde birinden az olamaz" hükmü yer almaktadır. 2007'de kuraklık zararı ödemesi dahil 5 milyar 576 milyon TL'lik tarımsal destek bütçesi GSMH'nin %0,86'sına denk gelirken, 2008 için öngörülen 5 milyar 400 milyon TL'lik destek tutarı GSMH'nin %0,75'ine düşüyor. Böylece, Tarım Kanunu'nun söz konusu hükmüne, ilk iki uygulamada da uyulmamış olacak.	70
Türkiye'de desteklemeler sosyal yardım anlayışı ile yapılmaktadır. Bu durum üreticilerin kalite ve verimliliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Desteklemelerin hayvan başına olması üreticileri daha çok kayıt dışına itmektedir. Göçün engellenmesi ve sosyal yapının korunması için fiyat istikrarının gelmesi ve destekleme politikalarının tekrar gözden geçirilmesi gerekmektedir.	40
Destekler çok çeşitli, kolay algılanamaz ve hemen ulaşamaz niteliktedir, sadeleşmeli ve "ürün primi" gibi üretim planlaması ve yönlendirmesi yapabilmelidir. Tarım kanunu sadece bir çerçevedir. İçerik gerçekçi biçimde doldurulmalıdır.	30

8.3.18 Üreticilere göre tarım ve kırsal gelişim alanında Ege Bölgesi'nin yaşadığı sorunlar

Tarım makinaları sanayini besleyen ve hatta hayatta kalmasını sağlayan yegane unsur olan çiftçiler, temel sorunlarının neler olduğunu Şekil 8.131'de görüldüğü gibi bildirmişlerdir.

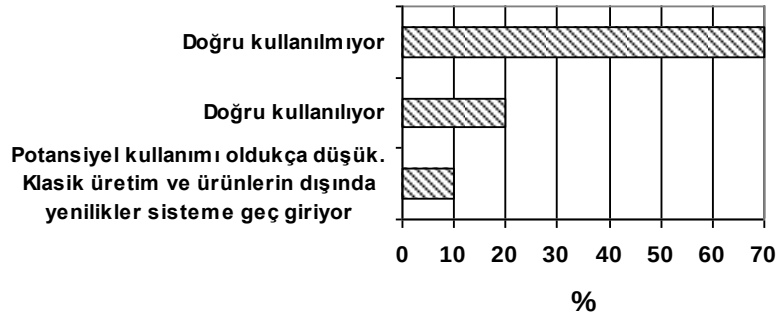

Şekil 8.131 Üreticilere göre tarım ve kırsal gelişim alanında Ege Bölgesi'nin yaşadığı sorunlar.

Şekilde görüldüğü gibi "Rekabet" olgusu, Türkiye tarımının sosyoekonomik bütünüyle karşı karşıya olduğu en önemli sorundur. Tarım sektöründeki altyapı ve yatırım eksiklikleri, düşük maliyet-yüksek verimle üretim yapan tarımsal yapının kurulmasına engel olmaktadır. Türkiye, teknik ve ekonomik ölçütlere göre sulayabileceği 8,5 milyon hektar alanın ancak yarısına su götürebilmiştir. Örgütlenme ve pazarlama alanında yaşanan sorunlar, üreticinin girdi kullanımını pahalılaştırmakta, çıktı fiyatlarının aracı lehine oluşmasına neden olmaktadır. Türkiye'de "ortak piyasa düzenlerinin" kurulamamış olması, sözü edilen alanlarda yaşanan sorunların derinleşmesine neden olmaktadır. Kırsal sosyolojinin bir gerçeği olan "köylülük" olgusu, kırsal kalkınma çabalarında mutlaka gözetilmesi gereken bir somut durumdur. Kırsalın tek gelir kaynağı tarım sektörü olan ülkemizde, tarım istihdamının eğitimsizliği, kadın emeğinin baskınlığı ve kırsalda konumlanıyor oluşu, tarımsal emeğin diğer sektörlere transferi önünde ciddi engeller oluşturmaktadır.

8.3.19 Üreticilerin Ege Bölgesi'nin tarımsal potansiyeli konusundaki görüşleri

Üreticiler Ege Bölgesi'nin tarımsal potansiyelinin kullanımı konusundaki görüşlerini Şekil 8.132'de görüldüğü gibi bildirmişlerdir.

Şekil 8.132 Üreticilerin Ege Bölgesi'nin tarımsal potansiyeli konusundaki görüşleri.

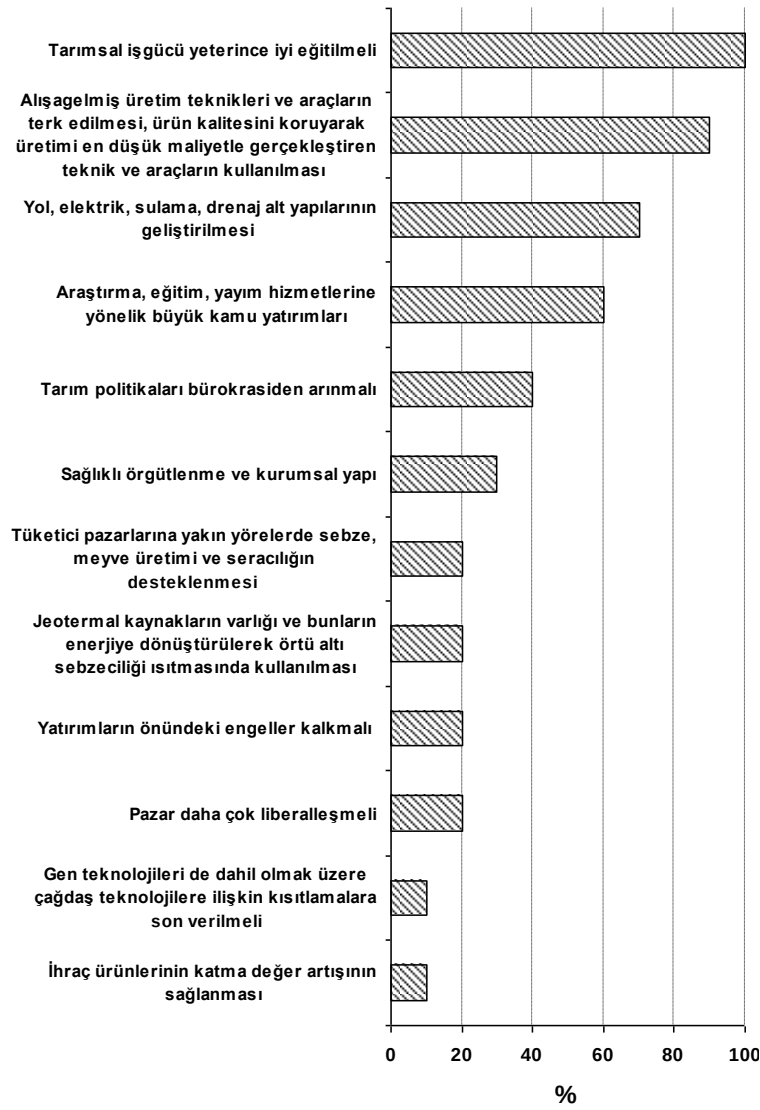
Üreticilere göre sebze ve meyve, AB üyeliğiyle oluşacak fiyat düzeyinde rekabet edebilecek ürün ve ürün grupları olarak belirlemektedir. Üreticiler önümüzdeki dönemde Ege Bölgesinde öne çıkacak tarımsal ürünleri :

İç ve dış pazar→incir, üzüm, zeytin ve türevleri,
 Sanayi→pamuk,
 Hayvancılık→süt sığırcılığı→mısır(tane +silaj), fiğ
 olarak belirtmişlerdir.

8.3.20 Üreticilere göre Ege Bölgesi'nde tarımda verimliliği artırmak için yapılması gerekenler

Ankete katılan üreticiler Ege Bölgesinde tarımda verimliliği artırmak için yapılması gerekenleri Şekil 8.133'te görüldüğü gibi bildirmişlerdir.

Tarımsal verimliliği artırabilmek için, yatırım eksikliğinin giderilmesi, bilgi ve teknolojinin tarımda kullanılması gerekmektedir. Kaynak koruyucu etkileri de bulunan damlama sulama teknikleri, tarımsal mekanizasyon, işleme-paketleme-nakliye süreçlerinde Ar-Ge kapasitesinin yükseltilmesi, tarımsal işgücünün eğitilmesi, ziraat mühendisi ve veteriner hekimlerin çalışma olanaklarının artırılması bu kapsamda çok önemlidir.

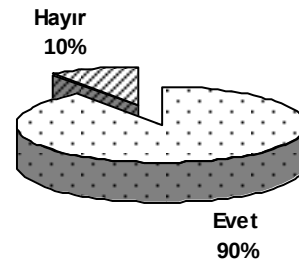

Şekil 8.133 Üreticilere göre Ege Bölgesi'nde tarımda verimliliği artırmak için yapılması gerekenler.

8.3.21 Üreticilerin AB sürecinin tarımda verimliliğe katkıda bulunması konusundaki düşünceleri

AB süreci, Türkiye'nin tarım sektöründe rekabet düzeyini artırma zorunluluğunu getirmekte ve verimlilikle sonuçlanacak politikaların uygulanmasını gerektirmektedir.

Üreticiler, “AB sürecinin tarımda verimliliğe katkıda bulunacağını düşünüyor musunuz?” sorusuna Şekil 8.134’de görüldüğü gibi yanıt vermişlerdir.

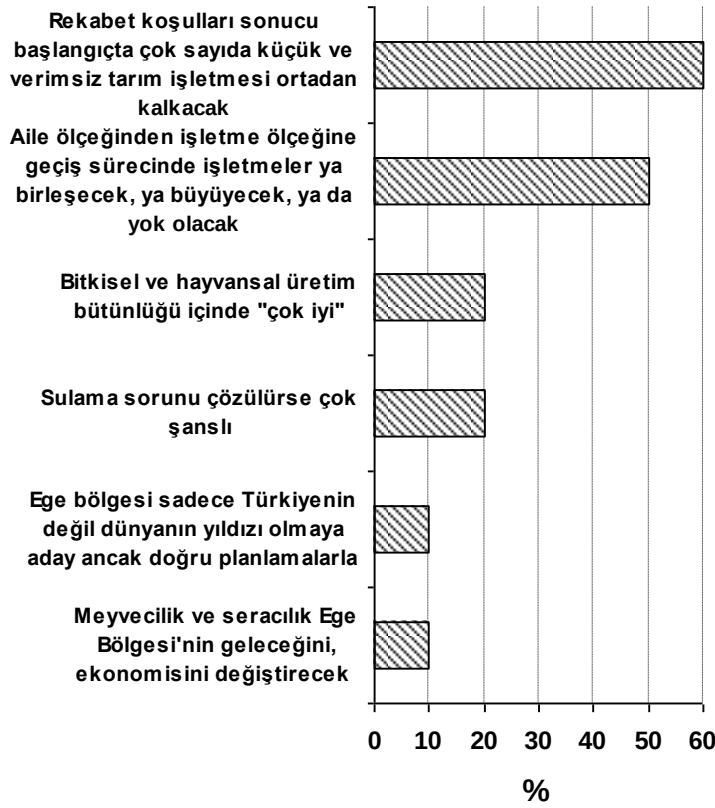

Şekil 8.134 Üreticilere göre AB sürecinin tarımda verimliliğe katkıda bulunma durumu.

Üreticilerin %90’ı AB sürecinin, doğru analiz edilip, doğru tarım politikaları uygulanır, gerçekçi önlemler alınır ve kaynak aktarılırsa AB sürecinin tarımda verimliliğe katkıda bulunacağını bildirmişlerdir.

8.3.22 Üreticilerin Ege Bölgesi’nde tarımın geleceği konusundaki görüşleri

Üreticiler “Ege Bölgesinde tarımın geleceğini nasıl görüyorsunuz?” sorusuna Şekil 8.135’de görüldüğü gibi yanıt vermişlerdir.

Şekil 8.135 Üreticilerin Ege Bölgesinde tarımın geleceği konusundaki görüşleri.

8.3.23 Üreticilerin Türkiye'nin AB'ye katılım müzakereleri sürecinde tarımsal üretimle ilgili Türkiye'de gördükleri boşluk ve zayıf noktalar

Üreticiler, rekabetçi bir tarım yapısı için, tarımsal-kırsal altyapı sorunlarının çözülüp, girdi ve çıktı piyasalarının, örgütlenme ve pazarlama sorunlarının çözülebilmesi için sektörün her yıl yeterli büyüklükte kaynaklarla desteklenmesi gerektiğini bildirmişlerdir. Bunun yanında, tarımsal kamu yönetiminde yaşanan sorunlar, eksiklikler ve tarım politikalarında gözlenen amaç-uygulama yanlışları, Türkiye'nin tarım potansiyelini kullanması önünde engel oluşturduğunu dile getirmişlerdir.

8.3.24 Üreticilerin Avrupa Birliği'ne giriş süreci içerisinde ortak tarım politikası ve AB mevzuatına uyumu gerektirecek yasal düzenlemeler konusunda yapılması gerekenler için görüş ve önerileri

Ankete katılan üreticiler, Avrupa Birliği'ne giriş süreci içerisinde ortak tarım politikası ve AB mevzuatına uyumu gerektirecek yasal düzenlemeler konusunda yapılması gerekenleri, Çizelge 8.64'te görüldüğü gibi bildirmişlerdir. Bu soru için anketin değerlendirilmesinde, herbir başlık için üreticiler tarafından verilen cevabın tüm üreticilere oransal dağılımı şeklinde belirlenmiştir. Bu nedenle toplamın 100'ü geçmesi doğaldır.

Çizelge 8.64 Üreticilerin Avrupa Birliği'ne giriş süreci içerisinde Ortak Tarım Politikası ve AB mevzuatına uyumu gerektirecek yasal düzenlemeler konusunda yapılması gerekenler için görüş ve önerileri.

	Belirlenen görüşlere katılım oranı (%)
Akılcı, istikrarlı, çağdaş vizyonlu tarım politikaları uygulanmalıdır.	100
Modern mekanizasyon araçlarının yaygın kullanımını sağlamak için azami destek ve teşvik verilmelidir.	100
Kırsal/tarımsal yapı ve tarım işletmelerinin yapısı iyileştirilmedir.	90
Tarımsal üretimde kullanılan mazotta ÖTV kaldırılmalıdır.	50
Müzakere süreci başlamadan önce, kotaya tabi ürünlerdeki üretim miktarları artırılmalıdır.	50
Tarımsal ürünlerin besin değerlerini kaybetmeden işlenmesini sağlayacak tarımsal sanayiler yeterli seviyeye çıkarılmalı ve ürün fazlalıklarından üreticilerin ve sanayicilerin zarar etmeleri, müdahale kurumlarınca destekleme yöntemiyle önlenmelidir.	40
Hayvancılıkta desteklemeler üreticilerimizin AB ülkeleri ile rekabet edebilmesini sağlayacak şekilde, kalite esasına göre yapılmalı ve kayıt dışılığı önlenmelidir. Kayıt işlemleri tamamen ilgili örgütlere devredilerek, kayıtların tek elden ve sistemli olarak tutulması sağlanmalı, desteklemeler örgütler aracılığı ile üreticilere ulaştırılmalıdır. Üreticilere, kaydını yaptırdığı her hayvan için niteliğine göre destekleme primi ve ıslahın geliştirilmesi için suni tohumlama primi ödenmelidir. Sütünü soğuk zincir altında, kooperatifler kanalı ile satan ve Süt Üreticileri Birliğine kayıtlı üreticilere, her litre süt için daha yüksek destekleme primi uygulanarak, kalite teşvik edilmelidir.	40

Kooperatifçilik sistemi geliştirilerek küçük kooperatiflerin birleştirilmesi sağlanmalı, süt toplama ve pazarlama yetkisi İl veya İlçe merkezlerinde kurulacak olan Merkezi Kooperatiflere verilmelidir.	30
Süt temel gıda maddesi kapsamına alınarak uygulanan KDV oranı %8'den %1'e düşürülerek sanayicinin vergi yükü hafifletilmelidir.	30
Yemin süttten pahalı olduğu ülkemizde, girdi maliyetlerini düşürmek ve kayıt dışı ekonominin önlenmesi açısından, yemde üreticiye uygulanan %8'lik KDV'nin faturasını ibraz eden üreticiye bu pay geri ödenerek üretici desteklenmelidir.	30
Süt piyasalarındaki planlamayı sağlayarak, piyasalara olumlu yönde müdahale etmek amacı ile kurulan Ulusal Süt Konseyi'nin, görev tanımı yeniden belirlenerek işlerlik kazandırılmalıdır.	30
AB'ye yapısal uyum sürecinde çok sayıda üreticinin sektörü terk etmek zorunda kalacağı beklenebilir. Aile işletmelerinin yaratacağı işsizlik, köyden kente göç probleminin daha büyük bir sosyal yara olmasına yol açabilecektir. Tam üyeliğe geçiş sürecinde kırsal sanayiye geliştirme ve kırsal kalkınma amaçlı çalışmalara ağırlık verilerek kırsal alanda istihdam yaratılmalıdır.	30
Desteklemeler, dünya ile rekabet edilebilecek boyutta ve ürün bazında yapılmalıdır.	30
Üretimin ve üreticinin devamlılığını sağlamak için, sulama sorunu öncelikli olarak ele alınmalıdır.	30
AB ülkelerinin tek tek analizlerini çok iyi şekilde yaparak, "AB Ortak Tarım Politikası" kavramını çok iyi anlamak. Ülke özelliklerine göre uygulama ve gelişme farklılıklarını yakalayıp, bundan yararlanmak	20
Türkiye'nin, AB'ye uygunluğunun sağlanması ve dünya ile rekabet edebilmesi için işletmelerin büyümesi gerekmektedir. Köy meralarının kooperatiflere tahsis edilerek küçük üreticileri birleştirerek büyümeye yönelik ortak çiftlikler (Bizim Çiftlik) oluşturulmalıdır. Böylelikle üretimin ve üreticinin devamlılığı sağlanarak, aynı zamanda köyden-kente göç önlenecektir.	20
Türkiye'de üretici örgütlerine aynı yetki ve görevlerin verilmiş olması, örgütlerin kendi aralarında görev karmaşasına ve çatışmasına neden olmaktadır. Konuyla ilgili örgütlerin (Kooperatifler, D.S.Y.B. ve Süt Üreticileri Birliği) görev tanımları, hiçbir örgütün diğerinin faaliyetlerini yapmayacak şekilde belirlenmeli ve uygulanmalıdır.	20
Tarım politikalarından beklenen etkilerin elde edilebilmesi için gerekli kurumsal altyapının tam anlamıyla işler veya işleyebilecek nitelikte olması gerekmektedir.	20
Dış ticarete yeni pazarlar elde etmek için öncelikle Türkiye'ye özgü et ve süt ürünlerinin (pastırma, sucuk, Urfa peyniri, örgü peyniri, Mihaliç peyniri vb) kalite ve hijyenik kriterleri açısından geliştirilmesi, AB'nde tarım ürünlerine yönelik coğrafi işaretler kapsamında tescil edilmesi ve Türkiye'nin bu ürünlerdeki isim haklarının AB içerisinde korunması sağlanmalıdır.	20
Türkiye'de de AB'ye uyum çerçevesinde Süt Hijyen Yönetmeliği yeniden düzenlenerek benzer kriterler getirilmiştir. Ancak, yeterli laboratuvar altyapısı olmadığından henüz bu kriterler uygulanamamaktadır. Türkiye'de üreticilerin bu konuda bilinçlendirilmesine yönelik bir eğitim programının olmaması, ceza ve prim sistemine henüz geçilmemiş olması nedeniyle önemli bir kısım üretici bu konuda sıkıntı yaşayacak, hatta işini kaybedenler bile olacaktır. Söz konusu riski bertaraf edebilmek için ihtiyaç duyulan laboratuvar altyapısının ivedilikle kurulması, hijyenik süte prim verilmesinin devlet tarafından organize edilip desteklenmesi ve üreticilere yönelik eğitim faaliyetlerine vakit geçirilmeden başlanması uygun olacaktır.	20
Hipermarketler yasasının çıkarılması: Birçok gelişmiş ülkede uygulanan Marketler Kanunu ile ürün fiyatları ve ödeme tabloları belirli standartlara getirilerek disiplin altına alınmıştır. Ülkemizde ise marketlerin sanayiciye, 3-4 ay gibi uzun vadeli ödeme yapmaları karşısında sanayici de bu mağduriyetini üreticiye yansıtmaktadır.	10
Türkiye görece olarak daha avantajlı olduğu ürünlerde (örneğin yaş sebze ve meyve, organik ürünler) üretimini artırırken, tahıl, yağlı tohumlu bitkiler gibi daha az avantajlı ürünlerde, üretim azalabilecektir. Bu alanların nasıl kullanılabileceği ile ilgili şimdiden çalışmalar yapılmalıdır.	10

Çizelge 8.64'ten de görüldüğü gibi AB'ye uyum için tarımda yapılması gerekenler şu ana başlıklar altında toplanabilir:

1. Üretimde Yeniden Yapılanma İçin

- Tarımın kayda alınması (çiftçi, arazi, hayvan varlığı)
- Üreticilerin bilinçlendirilmesi (sürekli yenilenme)
- Profesyonel işletmelerin arttırılması
- Tarım ve hayvancılık destek hizmetlerinin geliştirilmesi
- Kayıt dışı işlemlerin engellenmesi
- Organik ürün kulvarının geliştirilmesi

2. Pazarlamada Yeniden Yapılanma İçin

- Entegre Örgütlenme (girdi tedariki, üretim, pazarlama)
- (Adil) Sözleşmeli üretim sözleşmeleri: Sözleşmeli üretime konu olan ürünün cinsi, miktarı, fiyatı, üretim şekli, teslim tarihi gibi hususları içeren ve bu Yönetmelik esaslarına göre düzenlenen taraflar arasındaki sözleşmeyi ifade eder.
- Arz zinciri yaklaşımının yerleştirilmesi (+HACCP)
- Rasyonelleşme işbirlikleri: İşletmelerin daha iyi, daha verimli, daha etkin, daha prodüktif ve daha ekonomik çalışmasını sağlayacak tedbirlerin alınması için oluşturdukları işbirlikleridir.
- Akredite laboratuvarlar
- İleri aşama katma değer in içselleştirilmesi (üreticiden doğrudan tüketiciye)

- Çağdaş ambalajlama şekillerinin kullanılması
- Pazar yerlerinin düzenlenmesi
- Hipermarketler yasasının çıkarılması
- Müdahale kurumu: Hububat, çeltik, şeker, tütün, et-süt gibi ürünlerde müdahale alımlarını yapan ve ortak piyasa düzenlemelerine tabi diğer ürünleri kendi bünyesinde koordine eden kurumdur.

3.Politikalarda Yeniden Yapılanma İçin

- Tarımın tek elde toplanması
- Tarım bakanlığı ve teşkilatının yeniden yapılanması
- Ulusal Hayvancılık Konseyi (UHAK)
- FEOGA benzeri bir fon oluşturulması
- DGD'nin üretimle bağlantılandırılması
- Bölgesel/bitkisel-hayvansal ürün grubu bazında strateji
- Ürün/girdi paritelerinin iyileştirilmesi
- Akılcı, istikrarlı, çağdaş vizyonlu hayvancılık politikaları

9. SONUÇ ve TARTIŞMA

Bu çalışma, Avrupa Birliği'ne olası tam üyelik öncesi tarım sektörünün Ortak Tarım Politikası'na uyumunun Tarım Makinaları İmalat Sanayi sektörü üzerindeki olası etkilerini, Ege Bölgesi'nde yapılan anketler ve incelenen literatür çalışmalarıyla tarım makinaları firmalarının işletme politikalarını saptayarak rekabet gücünü sürdürme olanaklarının belirlenmesini ortaya koymuştur.

Toplanan veriler ve değerlendirmeler sonucunda genel olarak aşağıda belirtilen noktaların vurgulanmasında yarar görülmektedir;

- Tarım sektöründe üreten ve tarımsal üretimin ana girdilerinden biri olan makinaları kullanan kesim her zaman çiftçi olmuştur. Çiftçi ürettiğini satıp iyi kazanırsa imalatçı da iyi kazanmaktadır. Tarımımızdaki gelir yetersizliği, tarımsal gelirden büyük oranda izlenen devlet politikalarından kaynaklanan istikrarsızlık, enflasyon, küresel kriz etkilerinin tarımımıza katlanarak yansımaları gibi nedenlerden kaynaklanan olumsuzluklar Tarım Makinaları Sektörünü olumsuz yönde etkilediği gibi gelişmesini de engellemektedir.
- Tarım makinaları imalatı sektöründe katma değer performansında gözlenen gelişmenin son dönemlerde ivmesini kaybettiği ve durağan bir davranış sergilediği gözlenmiştir. Bu duraksamada makroekonomik politikalardaki isabetsizlikleri ve arka arkaya gelen ekonomik krizlerin etkisi de yadsınmamalıdır. Tarım makinaları imalatı sektöründe sürdürebilir rekabet gücünden beslenen büyüme için sektörde sürekli bir üretkenlik artışının sağlanması gerekmektedir.

- Firma sayısının çokluğu kapasite fazlalığı yaratmaktadır. Pazarda konumunu koruyamayan bazı firmalar kapanma durumuna düşmüşler veya küçülmek zorunda kalmışlardır. Küçük firmaların çoğunun pazarı, bulundukları yerleşim bölgeleri ile bunların yakın çevresidir.
- AB'nin yakın gelecekteki ortak tarım politikası artık “tek ödeme” (single payment) ve “kırsal gelişme” olarak özetlenebilir. AB'nin birinci amacı yeniden yapılandırma ile rekabet gücünü artırmaktır. Buradaki “rekabet gücü” kısmen Dünya Ticaret Örgütü anlaşmaları nedeniyle düşen fiyatlara rağmen işletmeleri “karlı” düzeyde tutabilmektir. Bunun için yapılmak istenen; üretim maliyetlerini düşürmek ve bunun için gerekiyorsa işletmenin ölçeğini büyütmek, teknolojiyi etkin kullanmak, özellikle içsel olarak geliştirilen yeniliği (innovation) katmak ve piyasaya en hızlı şekilde sunmaktır. Bu bakışla işletmenin eksik sermayesini tamamlayan yatırımlara, ürün işlenmesine ve pazarlamasına, alt yapıya destek vermektir. Öte yandan işletmenin beşeri sermayesinin eğitimini artırmak ve gençleştirmek, aynı zamanda kırsal ekonomiyi yeni iletişim ve bilişim teknolojileriyle desteklemektir. Rekabet gücü açısından ürün kalitesinin artırılması ya da kaliteli ürüne geçişin yanında bunları çevre ile uyumlu bir anlayışla gerçekleştirmekte, AB'nin öne çıkardığı konulardır.
- Bugünkü destekleme düzeyinde Türk tarımının OTP'ye uyumu, Türk tarımına bazı mali olanaklar sağlayabileceği düşünülmekteyse de bunun zor olacağı görülmektedir. Ancak OTP'nin reformu çerçevesinde önümüzdeki yıllarda tarıma sağlanan desteklerin devam etmekle beraber azaltılması beklenildiğinden, OTP Türk tarımı için yeterli ölçüde destekleyici/koruyucu olamayabilecektir.

Diğer taraftan, Türkiye’de gerek tarım işlemlerinin gerek kırsal ve tarımsal sivil toplum örgütlerinin (kooperatifler, birlikler, meslek kuruluşları vb.) önemli bir bölümü OTP yükümlülüklerini yerine getirmek ve OTP olanaklarından, özellikle proje ve fiyat mekanizması olanaklarından yararlanmak konusunda yetersizdirler. Bu durumun ortaya çıkmasında, özellikle küçük tarım işletmelerinin Türk tarımına egemen olması önemli rol oynamaktadır.

- Tarım makineleri sektörü, iç pazardaki faaliyetlerle edindiği birikimi dış pazarlara da aktarmak ve ihracat potansiyelini harekete geçirmek durumundadır. Sadece iç pazarın ihtiyaçları ve talep düzeyine bağlı kalarak büyümek, gelişmek, hatta mevcut durumunu korumak, küreselleşmenin tüm dünyaya yayıldığı günümüz koşullarında mümkün değildir. Gümrük duvarlarının en alt düzeylere indirildiği, serbest ticaret anlaşmaları yoluyla yaratılan serbest ticaret alanlarının hızla arttığı ve geliştiği bir ortamda, ihracata dönük rekabet gücü olmayan firmaların, eninde sonunda kendi iç pazarlarını da yitirecekleri ve ticari faaliyetlerini sürdürme şanslarının kalmayacağı bütün açıklığıyla ortadadır.
- Tarım sektöründeki eğilimler, özellikle ABD, Avrupa ve Avustralya gibi gelişmiş pazarlar dikkate alındığında, işletme boyutlarının büyümesi ve mekanizasyonun artması yönünde ortaya çıkmaktadır. Bu pazarların özelliği büyüyen pazarlar olmayıp daha ziyade yenileme alımlarının gerçekleştiği pazarlardır ve satılan yeni makinelerin çoğu, daha düşük verimli ve daha güçsüz eski model makinelerin yerine alınmaktadır. Satılan makine sayıları, çiftlik arazilerinin büyümesi ve toprak işlemede kullanılan makinelerin büyüklük ve kapasitelerinin artmasıyla uyumlu olarak azalmaktadır.

- Gerek AB’de gerek ABD’de tarım işletmelerinin büyüklükleri sürekli artış eğilimindedir. AB sürecinde büyüklüğü 10 ha. dan düşük olan tarım işletmeleri, son yıllarda AB-15’de 20 ha. dolayına ulaşmış, ancak AB-25’de bu değer, yeni katılımcılar nedeniyle bir düşüş göstermiştir. AB’de tarım işletmelerinin yapısının iyileştirilmesinde, yapısal politika uygulamaları etkili olmuştur. Ancak, destekleme fiyat politikasının uygulanmasının bu süreci yavaşlattığı bilinmektedir. Son yıllarda yapısal politikalar önem kazandığından ve destekleme fiyat politikasından uzaklaşma yönünde eğilimler ortaya çıktığından, tarımsal yapının ve tarım işletmelerinin yapısının iyileşme sürecinin hızlanarak devam etmesi beklenmektedir.
- Daha önceki dönemlerde AB’ye katılanlarda olduğu gibi son katılanlarda da işletme büyüklüklerinin önümüzdeki yıllarda artması beklenmektedir. Benzer bir sürecin Türkiye’nin AB’ye katılımında da (işletme boyutlarının büyümesi ve mekanizasyonun artması yönünde) ortaya çıkabileceği öngörülmektedir.
- Tarımda bilişim teknolojileri ve hassas tarım konusunda araştırma, geliştirme ve uygulama faaliyetleri “Küreselleşen Dünya’da”, gittikçe daha fazla önem kazanmaktadır. İleri teknoloji uygulamalarının getirdiği "Rekabet Üstünlüğü" önümüzdeki 10 yılda daha da belirgin bir duruma gelecektir. Bitkisel ve hayvansal boyutlarıyla tarımsal üretimde ve üreticiden tüketiciye uzanan zincirde, bugün için sofistike ve pahalı görünen bazı çözümlerin, çok kısa bir sürede, çok karmaşık olmadıkları ve ucuzladığı görülecektir (Ulusoy, 2008b).
- Avrupa Konseyi, araştırma ve inovasyonun AB ülkelerinin politik, finansal ve ticari uygulamalarının kalbinde yer almasının

gerekliliğini 23-24 Mart 2000’de Lizbon’daki toplantısında belirtmiş; böylece Ar-Ge ve inovasyonun ülkelerin gelişmesinde oynadığı önemli role işaret etmiştir. Bu toplantıda AB için belirlenen stratejik hedefler arasında “Ar-Ge ve bilgi toplumu için yeni politikalar oluşturmak”, “inovasyon ve rekabetçilik için yapısal reformlara ivme kazandırmak”, “dünyadaki en rekabetçi ve en dinamik, bilgi esaslı ekonomi olmak için bir iç pazar tanımlamak” yer almıştır. Böylece Lizbon Bildirisi’nin anahtar unsurlarından biri olarak, bugünün ve görülür geleceğin ekonomisinin temelinde yenilikçilik ön plana çıkmıştır.

- İşletme ve sanayi politikası altında AB, sanayisine daha rekabetçi bir hüviyet kazandırmayı amaçlayan politikalar yürütmektedir. Burada artık doğrudan sektörlerin desteklenmesi söz konusu olmamakta, buna karşılık bütün sektörlerle faydalı olacak şekilde yatay destek mekanizmaları (Ar-Ge, eğitim, istihdam vs.) yürürlüğe konulmaktadır. Bu politikalar arasında küçük ve orta ölçekli işletmelere yönelik KOBİ politikaları özel önem taşımaktadır. AB, KOBİ’lerin gerek istihdam yaratma gerek ekonomiye dinamizm kazandırma özelliklerinin bilincinde olarak, KOBİ’lerin rekabet gücü kazanmalarının önündeki engelleri ortadan kaldırmaya çalışmaktadır. Bu amaçla KOBİ’lerin finansman olanaklarına erişimini kolaylaştıracak programlara ağırlık verilmektedir.

Tarım makineleri imalatçılarına yapılan anket çalışması sonucunda şu sonuçlar elde edilmiştir:

- Anket kapsamındaki mikro ölçekli işletmelerin fuar bağlantılı satışlar toplamının toplam ihracatları içindeki oranı %13,3’tür. Bu oran küçük ölçekli işletmelerde %19,6, orta ölçekli işletmelerde de %40,3’tür. Ortalama oran ise %24,4’tür. Bu sonuç yurtdışı fuarların ihracat üzerine olan doğrudan etkisini göstermektedir.

- Avrupa Birliği ülkelerine ihracat yapan katılımcı firmaların ihracat yaptıkları AB ülkelerinin dağılımına bakıldığında; firmaların %81'ini oluşturan 34 işletmenin ihracat yaptığı Yunanistan ilk sırada yer alırken, katılımcıların hiçbirisi Lüksemburg, Finlandiya, Çek Cumhuriyeti, Avusturya, Litvanya, Slovakya, Estonya, Kıbrıs Rum Kesimi ve Letonya'ya ihracat yapmamaktadırlar.
- Bilgisayarı olan 66 işletme içinde internet bağlantısı olan işletme oranının %95,5 olması, söz konusu işletmelerin uluslararası düzeydeki yenilik ve gelişmelerden faydalanabilme imkânlarını yükseltebilmesi açısından önemli bulunmuştur. Ancak, elektronik ticaret yapan işletmelerin %17 dolayında olması, özellikle işletmelerin internet olanağı bulunmasına karşın elektronik ticareti etkin kullanmadıklarını göstermektedir. Ankete katılan işletmelerin e-ticaret alış ortalaması 28,54'tür ($\mu=28,538$), e-ticaret satış ortalaması ise 14,6'dır ($\mu=14,6$).
- Yapılan Ki-Kare analizi, İzmir, Manisa, Aydın ve Balıkesir'de faaliyet gösteren tarım makinaları firmalarının işletme ölçeği ile ortak tarım politikaları konusunda AB mevzuatına uyumu gerektirecek yasal düzenlemeleri takip etmesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığını göstermiştir.
- İhracat yapan firmaların 33'ü (%62,3) Avrupa Birliği'ne ülkemizin aday olması ile ilgili olarak ortak tarım politikaları konusunda AB mevzuatına uyumu gerektirecek yasal düzenlemeleri takip etmekteyken, ihracat yapmayanların 10 tanesi ise (%62,5) yasal mevzuatı takip etmediklerini dile getirmiştir. Ankete katılan ihracat yapan firmaların AB ülkelerine ihracat faaliyetinde bulunması, firmaların AB mevzuatını takip etmeleriyle sonuçlanmaktadır.

- Ankete katılan orta ölçekli firmaların hiçbirisi AB ortak tarım politikalarının işletmelerine olumsuz bir etkide bulunacağını düşünmezken, mikro ölçekli firmaların %30,8'i olumsuz, %7,7'si çok olumsuz etkide bulunacağını düşünmektedir. Mikro ölçekli firmaların %50'si ile küçük ölçekli firmaların %45,4'ü, orta ölçekli firmaların %70'i ise bu politikaların işletmelerine olumlu etkisi olacağı görüşündedir. Farklılığın bulunmasına ilişkin yapılan ANOVA testinde ankete katılan firmaların işletme ölçeğine göre anlamlı bir farklılık olmadığı saptanmıştır.
- Ankete katılan orta ölçekli firmaların %80'i TS-EN- ISO 9001 kalite güvence belgesine sahip olduğunu belirtirken, küçük ölçekli firmaların %45,5'i, mikro ölçekli firmaların ise %92,3'ü kalite güvence belgesine sahip değildir. $\alpha \leq 0,05$ önem düzeyinde firmaların işletme ölçeği ile bir kalite güvence sertifikasyonuna sahip olması arasında istatistiki yönden anlamlı bir ilişki bulunmuştur.
- İhracat yapan firmaların %49,1'inin, ihracat yapmayanların %81,3'ünün işletmede kalite güvence sertifikasyonu bulunmamaktadır. $p \geq 0,05$ önem düzeyinde, ihracat faaliyeti ile kalite güvence sertifikasyonuna sahip olma arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Ankete katılan firmaların bir kalite güvence sertifikasyonuna sahip olması firmaların ihracat faaliyetiyle ilişkili değildir.
- Kalite güvence standardı olmayan mikro ölçekli işletmelerin %4,2'si (1) gelecekte kalite güvence standardına geçme konusunda olumsuz bir tavır sergilemektedir. İşletmelerin %25'i çok olumlu, %58,3'ü olumlu görüş belirtirken sadece %12,5'i kararsız olduğunu belirtmiştir. Küçük ölçekli işletmelerin %26,7'si (4) gelecekte kalite güvence standardına geçme konusunda çok olumlu, %46,7'si (7) olumlu ve %26,7'si (4) kararsızdır. Küçük ölçekli firmalar içinde bu konuya olumsuz bakan yoktur. $p \geq 0,05$

önem düzeyinde firmaların işletme ölçeği ile kalite güvence standardına geçme konusundaki tavrı arasında istatistiki yönden anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

- Araştırmaya katılan orta ölçekli firmaların %60'ı (6) her zaman, %20'si (2) çoğunlukla ve %10'u (1) nadiren ürünlerini laboratuvar testine tabi tutmaktayken ve %10'u (1) ürünlerini hiçbir zaman test ettirmediklerini dile getirmişlerdir. Küçük ölçekli firmaların ise %36,4'ü (12) çoğunlukla ve % 12,1'i (4) her zaman ürünlerini laboratuvar test ettirmektedir. Mikro ölçekli firmaların da % 23,1'i ürünlerini her zaman laboratuvar testlerine tabi tuttuklarını dile getirmişlerdir. Yapılan ki-kare analizinde firmaların işletme ölçeği ile ürettiği ürünleri laboratuvar testlerine tabi tutma sıklığı arasında istatistiki yönden anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Orta ölçekli firmalar mikro ve küçük ölçekli firmalara oranla daha sık ürünlerini test ettirmektedirler.
- Firmaların ihracat faaliyeti ile ürettiği ürünleri laboratuvar testlerine tabi tutma sıklığı arasında istatistiki yönden anlamlı bir ilişki yoktur. Ancak bu istatistiki değerlendirme sonucuna rağmen ihracat yapan firmaların %51'inin çoğunlukla ve her zaman test yaptırdığı, ihracat yapmayanlarda ise bu oranın sadece %33 olduğu gözönünde tutulursa "ihracat" olgusunun makinacıları test yapmaya zorladığı söylenebilir. İhracat yapan firmaların çoğu nadiren veya her zaman ürünlerini test ettirirken, ihracat yapmayanlar bir kısmı nadiren test yaptırmakta, bir kısmı hiçbir zaman ürünlerini test ettirmemektedirler. Diğer kısım ise çoğunlukla test ettirmektedir.
- Ankete katılan küçük ölçekli firmaların %63,6'sı (21), orta ölçekli firmaların %40'ı (4), mikro ölçekli firmaların %26,9'u AB tarım politikalarına bağlı olarak üretim, planlama ve fiyatlandırma stratejilerinde değişim olduğunu belirtmişlerdir. Yapılan ki-kare analizinde firmaların

işletme ölçeği ile AB tarım politikalarına bağlı olarak üretim, planlama ve fiyatlandırma stratejilerinin değişimi arasında istatistiki yönden anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Tarım makinaları imalatçıları AB müktesebatına uyum sürecinde ciddi bir dönüşümden geçmeye başlamıştır. Belirtilen değişimlerin başında üretimde kaliteyi artırma çalışmaları ve kalite yönetim sistemine geçmeye çalışmak gelmektedir. Diğer değişimler arasında üretim çeşitliliğini arttırmak, iş kapasitesi yüksek makinalar üretmek, üretim maliyetlerini düşürerek AB ve dünya piyasalarıyla rekabet edebilecek fiyatlandırmalar yapmak gelmektedir.

- İhracat yapan firmaların %47,2'si (25), ihracat yapmayanların %75 (12) AB tarım politikalarına bağlı olarak üretim, planlama ve fiyatlandırma stratejilerinde değişim bulunmamaktadır. $p \geq 0,05$ önem düzeyinde ihracat faaliyeti ile AB tarım politikalarına bağlı olarak üretim, planlama ve fiyatlandırma stratejilerinin değişimi arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.
- $p \geq 0,05$ önem düzeyinde işletme ölçeği ile fiyat farkı ile ilgili görüş arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. İşletme ölçeği fark etmeksizin ankete katılan firmaların büyük bir kısmı kalite standartlarına sahip ürünlerin diğerlerine göre daha pahalı olduğunu ifade etmiştir. Bunun bir nedeni bu belgeleri almanın maliyeti olmakla beraber “belge” alan makinaların doğal olarak daha kaliteli olması da beklendiğinden, bu ürünlerin fiyatının da daha pahalı olabileceği açıktır.
- Ar-Ge için kamu teşvikleri firmaların yenilikçilik kapasitelerini önemli ölçüde artırmaktadır. Ancak, ankete katılan firmaların KOSGEB destekleri dışında, TTGV, TÜBİTAK-TEYDEP, Halkbank ve AB Çerçeve Programları tarafından inovasyona verilen hibe ve kredi desteklerinden yararlanmadıkları ortaya çıkmıştır. $\alpha \geq 0,05$ önem düzeyinde, işletme ölçeği ile devlet desteği görme arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Devlet

teşviklerinin arttırılması gerektiğini belirten firmaların, halihazırda verilmekte olan teşvikleri kullanmıyor olması düşündürücü bir unsurdur.

- Tarım makinaları imalatçılarının kendilerini yurtdışı rakipleri ile karşılaştırmaları sonucunda en dezavantajlı alan olarak görülen “pazarlama yeteneği”dir. Yurtdışı rakipler karşısında ikinci büyük dezavantajlı alan ise “şirketlerin büyüklüğü/kapasitesi”dir. Malzeme ve üretim yönetimi” alanında da şirketler kendilerini benzer derecede dezavantajlı görmektedir. Yurtiçi rakipler karşısında ise şirketler kendilerini çok daha rekabetçi görmektedirler.
- Tarım makinaları firmalarının başarıları önünde engel olarak gördüğü hususlar:
 - *Makine ve teçhizat yatırımı için yüksek finansman maliyeti,*
 - *İşletme sermayesi için yüksek finansman maliyeti,*
 - *Döviz kurlarındaki belirsizlik,*
 - *Alınabilen sipariş hacimlerinin küçüklüğü birim maliyetleri olumsuz etkilemesi nedeni ile hem başarının hem de büyümenin önünde bir engeldir.*
 - *Ortak bir vizyon eksikliği ise hem şirket çapında hem de sektör çapında etkin orta ve uzun vadeli stratejilerin oluşturulmasını önlemektedir.*
- Ortalamada firmaların en başarısız olduğu performans ölçütleri patentli veya patenti alınabilir ürün ve süreçler ile mevcut ürün yelpazesinde yeni ürünlerin oranı olarak dikkat çekmiştir.
- İnovasyonların genelde gerçek anlamda yaratıcılık olmayıp taklit düzeyinde bulunduğu saptanmıştır. Çalışmaya katılan firmalarda orijinal inovasyonlar son derece kısıtlı sayıdadır. Pazarlama inovasyonları oldukça düşük seviyededir.

- Yeni ürünleri rakiplerinden önce pazara sürmede daha başarılı olan tarım makinaları firmaları

- *Yenilikçilik,*
- *Ürün, süreç, pazarlama ve organizasyonel yenilikler,*
- *Yenilik, üretim ve pazar performansı*

konularında daha iyi durumdadırlar. Yenilikçi firmaların aynı zamanda firma performansı açısından da daha başarılı olduğu görülmüştür. Firma performansları daha yüksek olan firmalar daha yüksek finansal göstergelere (yıllık toplam satışlar, aktif kârlılık, pazar payı ve ihracat) sahiptir.

- Ar-Ge harcamalarının inovasyon başarısını arttırdığı, makine alımları, danışmanlıklar ve know-how harcamalarıyla beraber ortaya çıkan yenilik harcamalarında daha önde olan tarım makinaları firmalarının hem daha yenilikçi hem de firma performansı anlamında daha iyi durumda olduğu saptanmıştır.
- Yenilik türleri de göz önüne alındığında, firma performansına en doğrudan etkiler ürün yeniliklerinde ve kurumsal yeniliklerde, örneğin organizasyon biçimi, ERP gibi yeni iş yapış sistemlerine geçiş, yeni yönetim ve kalite anlayışları, iyileştirilen prosedürler gibi görülürken, kurumsal yeniliklerin aynı zamanda süreç ve pazarlama yeniliklerini ortaya çıkaran bir temel unsur olarak davrandığı, süreç ve pazarlama yeniliklerinin de ürün yeniliğini beslediği bulunmuştur.
- Anket çalışmaları sonucunda önümüzdeki dönem içerisinde firmaların büyük bir bölümünün eleneceği sinyalleri alınmaktadır. Etkili ve verimli yönetilmeyen, tek kişinin ya da aile bireylerinin hakim olduğu yönetim şeklinde tarım makinaları işletmelerinin rekabetçi ortamda

başarılı olamayacakları, bir kısmının ise şimdiden tamamen farklı bir alana kaydığı saptanmıştır. Anket yapılan işletmelerin büyük bir kısmının, iş tanımlarını yanlış yaptıkları ve stratejilerinin olmadığı saptanmıştır. Bu durumda firmalar pazarın ihtiyaçlarını ve taleplerini rakiplerinden daha iyi karşılayabilen “ideal teklif” sunamadıkları için “fiyatla” rekabet etmekten kurtulamamaktadırlar. Dolayısıyla, mevcut ve muhtemel rakiplerin işletme üzerindeki rekabet baskısı artmaktadır.

- Bu yeni iktisadi düzende, bilgiyi en iyi yöneten, insan kaynağını sürekli olarak güçlendiren ve inovasyonu (artan satışlarla ve pazar payıyla, geliştirilmiş ve iyileştirilmiş dağıtım performansı, portföyündeki yeni ürünlerin artan sayısı ile kazancın artması; yeni ürünlerin pazara çıkma sürelerindeki kısalma, artan üretkenlik/üretim, dağıtımdaki süre azalması, kaynakların ve zamanın daha iyi kullanılmasıyla maliyetlerin azalması) tüm faaliyetlerinin ayrılmaz bir parçası haline getiren tarım makinaları işletmeleri rekabet edebilecektir.

9.1 Tarım Makinaları Sektörünün Sorunları

Anket çalışmaları sonucunda Tarım Makinaları Sektörünün sorunları aşağıdaki alt başlıklar altında toplanmıştır:

1. Aile şirketlerinde kurumsallaşma ve KOBİ’lerin yönetim sorunları
2. Ölçek sorunu
3. Finansman sorunu
4. Planlama kültürü eksikliği
5. Know-how yetersizliği ve düşük teknolojik seviye
6. Yetersiz marka yatırımı ve yönetimi

7. Vergi ve teşviklere ilişkin sorunlar
8. Maliyetlere ilişkin sorunlar
9. Haksız rekabet
10. Uygulamada karşılaşılan sorunlar
11. Tanıtım ve fuarlara ilişkin sorunlar
12. Hedef pazarlara girişte yaşanan sorunlar
13. Dış ticaret uygulamalarında karşılaşılan sorunlar
14. Lojistik ve nakliye sorunları
15. İletişim/etkileşim yetersizlikleri
16. İnsan ve eğitimden kaynaklanan güçlükler
17. Dış faktörlerden kaynaklanan sorunlar

Tarım makinaları imalatçılarıyla yapılan görüşmeler sırasında öncelikli karşılaşılan sorun, söz konusu işletmenin belirli bir büyüklüğe geldiği ve gerekli şartların oluştuğu halde kurumsallaşamaması ve bu işletmelerin yönetimi ile ilgili sorunlarıdır.

Sektörün sorunlarında ikinci derece önemli saptama ise işletmelerin ölçeksel dağılımı ve finansman durumlarının düşüklüğü gelmektedir. Bunların yanında işletmelerde planlama kültürü eksikliği, know-how yetersizliği ve düşük teknolojik seviye, yetersiz marka yatırımı ve yönetimi de önemli sorunlardır. Yukarıda da görüleceği üzere, sektörün sorunları çok çeşitlenmiştir.

9.1.1 Aile Şirketlerinde Kurumsallaşma ve KOBİ'lerin Yönetim Sorunları

Tarım makinaları imalat sanayinde en temel sorun, küçük ve orta

ölçekli tarım makinaları işletmelerinin aile şirketi halinde büyümeye çalışmasıdır.

Aile şirketi sadece sermaye dağılımıyla ve şirketin türüyle ilgili değildir. Yani bir şirkette hisse yapısı ne olursa olsun, yönetim faaliyetlerinin yerine getirilmesinde eğer bir aile yahut da bir grubun ağırlığı söz konusu ise, böyle bir şirkete aile şirketi denir, dolayısıyla aile şirketinin temel ayırım noktası bizzat yönetim fonksiyonlarının aile bireyleri tarafından yerine getirilmesi olarak ifade edilebilir (İlter, 2001).

Tarım Makinaları Sektöründe Aile Şirketlerinin Zayıf Noktaları

- ✓ Aile ve şirket kavramlarının birbirine karıştırılması,
- ✓ Yetenek ve deneyimlerine bakılmaksızın, aile bireylerinin işe alınması ve organizasyonel hiyerarşi içinde yükseltilmesi,
- ✓ Şirket işgörenleri arasında, performans ölçütlerinin, kariyer gelişimi açısından esas alınması yerine, kan bağıının ön plana çıkarılması,
- ✓ Piyasa şartlarına uyum gösterememe, sermaye yetersizliği ve yeni sermaye koyamama,
- ✓ Düzenli bir kayıt sistemi kuramama ve bu nedenle maliyetleri kontrol edememe,
- ✓ İş körlüğüne girme, yani yeni strateji belirleyememe ve yeni ürün çalışmaları yapamama,
- ✓ Aile içinde maddi rekabetin başlaması,
- ✓ Aile fertlerinin çoğalması, işin getirisinin aile fertlerine yetmemesi,

- ✓ Profesyonel kişiler ile aile fertleri arasındaki sürtüşme,
- ✓ Aile fertlerinin işi ben bilirim tarzındaki yaklaşımları,

Belirli bir büyüklüğe gelmiş işletme sahibinin girişimcilikten yöneticiliğe terfi ettiği tarım makinaları firmalarında önemli sorunlar yaşanmaktadır. Bu sorunların temel nedeni patronun genelde her şeyi yani (tüm yönetim fonksiyonlarını) denetim altında tutmak istemesinden kaynaklanmaktadır. Kırtasiye alımından, yatırım kararlarına kadar tüm konulara kendisi karar vermektedir ve en çok karşılaşılan şikâyet, işlere yetişememektir. Ancak işletme sisteminin birtakım girdileri vardır; sermaye, bilgi, işgücü vb. gibi, işte o zaman kurucu patronlarda, bir korumacılık eğilimi başlamaktadır. Kendi yağıyla kavrulma fikri, kendi kaynaklarıyla büyüme fikriyle gelişmeye başlamaktadır. Doğru bir sermaye transferinden kaçınılmakta, finansal faaliyetler ve çalışma şekilleri patronun babasından gördükleri ile sınırlı kalmaktadır. Burada birtakım korkular da yer almaktadır. Bunun dışında konu hakkında yani yönetimin gerektirdiği usul ve yöntemler hakkında yeterli bilgiye sahip olmamak da firma sahiplerini bu şekilde davranmaya iten faktörlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu firmalarda profesyonellerin istihdamında da sorunlar yaşanmaktadır. Çünkü patron tek adamlığını tehlikeye atacak girişimlere kapalı, ayrıca gerçek bir profesyonelin talep ettiği ücretleri çok yüksek bulmaktadır.

Çok ilginçtir ki tarım makinaları sektöründe aile şirketleri, yaşanan ekonomik krizlerden çok fazla etkilenmeden faaliyetlerini devam ettirebilirken, aile içi sorunlar nedeniyle varlıklarını uzun süre devam ettirememektedirler. Sürekliliğin gerçekleştirilememesinin sebeplerinin başında, şirketin belli bir büyüklüğe ulaştığı ve gerekli şartların oluştuğu halde "**kurumsallaşma**" çalışmalarının başlatılmaması gelmektedir.

Büyüme değişik parametrelerle karakterize edilebilir: Kar, ciro, özsermaye, müşteri sayısı gibi bir sürü şey söylenebilir. Ancak, büyüme ve gelişmenin gerçek ölçüsü, organizasyonel gelişmedir. Eğer tarım makineleri imalatçısı cirosunu büyütürken organizasyonunu mutlaka personelin sayısını artırma anlamında değil o büyüyen işe uyum sağlayacak ölçüde uygun, onu kafasında benimsemiş ve bunu bir davranış haline getirmiş bir yöneticiler kadrosu yoksa, o firma büyümüyor demektir.

Kurumsallaşma "Sürdürülebilir başarı için gereken yönlendirme, yönetim ve kontrol sistemlerinin uygulanmasıdır." Yani başarının sürdürülebilirliği için gerekli yöntemlerin uygulanmasıdır.

Günümüzde KOBİ'ler kurumsallaşmaya ilk adımı ISO 9001 Kalite Yönetim Sistemi ile atabiliyorlar. Kurumsal bir yapıya kavuşmanın ilk adımı çalışan tatmini ve bununla birlikte dolaylı olarak müşteri tatminini sürekli bir hale getirmekten geçmektedir. Ancak, başarılı bir şekilde yapılandırılmamış ve uygulamaya geçirilememiş kalite yönetim sistemi tarım makineleri sektöründe gelecek yıllara yönelik çok etkili bir kurumsallaşma sağlanamamaktadır.

9.1.2 Ölçek sorunu

Tarım makineleri sektöründe aile şirketlerinde aile fertleri veya ortaklık olarak kurulan firmalardan daha sonra ayrılan ortaklar, aynı konuda imalat yapan yeni firmalar kurmuşlardır. Böylece firma sayısı bölünerek artmış, pazardaki büyüme yavaş olduğundan, imalat bu firmalar arasında bölüşülürken, birçok kuruluş pazar payını kaybetmiştir.

Sektörün çok sayıda küçük ölçekli firmadan oluşması, ihracat pazarlamasında da ciddi eksikliklere yol açmaktadır. Ölçek ekonomisi

kuralları küçük firmaların, fiyat rekabetinde saf dışı kalmasına yol açmaktadır. Sektörün dağınıklığı, pek çoğu kamu ihaleleriyle makine alımı yapmakta olan gelişme yolundaki ülkelere makine pazarlanmasını zorlaştırmaktadır. Çünkü kimi ülkeler her bir makine türü için ayrı fiyat teklifi yerine, tüm ihale paketi için tek bir fiyat isteyebilmektedir. Bu durumda her biri belli makinalar üreten küçük üreticilerin sipariş alma şansı son derece azalmaktadır.

9.1.3 Finansman sorunu

a. Finansal ortamın yetersizliği

- ✓ Çiftçilerin alımgücündeki azalmalar nedeniyle mekanizasyona gerekli kaynağı aktaramaması
- ✓ Sektörde kullanılan malzeme fiyatlarının dövize endeksli olarak artması ve daha sonra döviz düşse dahi malzeme fiyatlarının aynı kalması
- ✓ Özsermaye yapısının zayıflığı

b. İhracatın finansmanına ilişkin sorunlar

- ✓ Türk Lirasının değerlerindeki hareketliliklerin fiyatlara tamamen yansıtılamaması ve sektördeki kar marjları üzerinde baskı yaratması
- ✓ İhracattan doğan alacakları tahsil edememe
- ✓ Sanayi üretiminde teknolojilerin geliştirilmesi ve ürün geliştirme için Ar-Ge harcamalarına fon ayrılması gerçeği
- ✓ İhracat iadesi alacakları
- ✓ Bankacılık sisteminin geliştirilmiş kredi enstrümanları sağlayamaması.

Tarım makinaları sektöründe kullanılan malzeme fiyatlarının dövize endeksli olarak artması ve daha sonra döviz düşse dahi malzeme fiyatlarının aynı kalması, imalatçıların makine maliyetlerini artırmakta ve ürünlerini sattığı kesimin alım gücünün düşük olmasından dolayı, bu farkı fiyatlara yansıtamadığı için sermaye yapıları bozulmakta ve büyüyememektedirler. Bu durum teknolojik gelişmeyi de olumsuz yönde etkilemektedir.

Ülkemizde özellikle küçük ve orta ölçekli tarım makinaları imalatçıları yabancılarla sözleşme yapma konusunda henüz istenilen düzeye ulaşamamıştır. Bu yüzden sıklıkla ihracattan doğan alacaklarını tahsil edememe sorunu ile karşılaşmaktadırlar. Bunun yanı sıra büyük firmalar da zaman zaman alacak tahsil sorunu ile karşılaşmaktadır.

İhracatta; Türk Lirası'nın yabancı paralar karşısındaki değerinde gerçekleşen bir birimlik artışın yalnızca belirli bir kısmı ihracat fiyatlarına aktarılabilmektedir. Uluslararası piyasalarda ürün farklılaşması yoluyla tekelleri güç edinmeyen firmalarımız fiyat alıcısı konumundan kurtulamamakta, döviz kuru gelişmelerini kar marjlarında daralmaya yönelerek telafi etmek zorunda kalmaktadır.

Sektördeki çoğu firma fason üretim yapmakta veya yaptığı ürünleri taşıyan firma sıfatıyla dağıtıma sokmaktadır. Bu firmalar düşük kar marjı ile çalıştıklarından uzun vadeli plan yapamamakta ve Ar-Ge çalışmalarına esas olan alt yapı kurulamamaktadır.

İhracatta araya giren kuruluşların kar olarak ekledikleri marjlar dolayısıyla, ihraç fiyatları oldukça düşük kalmış ve tarım makinaları imalatçıları çok düşük karlarla çalışır olmuştur.

Ülkemizde bankacılık sektörü, bugüne kadar ihracatçılarımıza yeterli şekilde destek olmamış, sadece yurtiçi bireysel tüketimi teşvik edici enstrümanlarla faaliyetini sürdürür duruma gelmiştir. Ayrıca, ihracatçıdan sağladığı fon ve katkıları yine aynı sektöre aktarması gerekirken, ihracatçıdan aldığı katma değeri tüketim sektörlerine aktarmaktadır.

9.1.4 Planlama kültürü eksikliği

- ✓ Satışların sezonluk olması: Satışların sezonluk olması imalatçıların gelecek dönem için fazla stok veya çok az satış riski ile karşı karşıya kalmasına neden olmakta dolayısıyla sermaye yapıları bozulmakta ve büyüyememektedirler.
- ✓ Talep projeksiyonu

9.1.5 Know-how yetersizliği ve düşük teknolojik seviye

- ✓ Firmaların, özellikle kalite ve tasarım geliştirme konusunda yetişmiş teknik eleman istihdamına yeteri kadar önem vermemesi
- ✓ İmalatta güncel ve gelişmiş teknolojilerin uygulanmasının, tasarım geliştirme bilincinin yaygınlaşmamış olması
- ✓ Bir kısım küçük işletmelerin elinde bulunan eski ve verimi düşük imalat makinalarının yenilenemeyişi
- ✓ İleri teknoloji alanında uzmanlaşmanın yetersiz oluşu
- ✓ Küçük işletmelerde tek kişilik yönetimin yaygın olmasının yarattığı zaman kısıtlaması sonucu, pazarda ve teknolojiadaki gelişmelerin izlenemeyişi
- ✓ Ölçme, kontrol, kalibrasyon vb. konulardaki yetersizlik

Firma sayısının fazlalığı dolayısıyla düşük karlarla çalışılması, Ar-Ge ve halen imal edilen makinaların geliştirilmesi için tecrübeli eleman istihdamına kaynak ayrılmasını güçleştirmiştir.

Aile şirketi olma özelliğinden kaynaklanan en önemli sorunlardan biri de profesyonelleşmenin yetersiz olmasından kaynaklanan, kuşaklararası geçişlerin yaşanamamasıdır. Ancak, bazı aile şirketlerinin ise uzun yıllar, kuşaklar boyu varlıklarını sürdürdükleri görülmektedir. Varlıklarını sürdürmeyi başaran aile şirketlerinin bilgiye yatırım yaptıkları, insan kaynaklarına ve insan kaynaklarının eğitime önem verdikleri gözlenmiştir.

Anket yapılan imalatçılar, kalifiye eleman eksikliği ve teknik eleman istihdamında sorunlar yaşamaktadırlar. İmalatçılar arasında, bünyesinde hiç mühendis istihdam etmeyen veya ediyorsa da bunları daha çok atölye şefi veya müdürü niteliğinde kullanan işletme çoğunluktadır. İmal edilen makinanın geliştirilmesi, mühendislik hesap ve imalat resimlerinin hazırlanması konusunda çalışan mühendisi bulunmayan firma sayısı oldukça fazladır.

Sektörde faaliyet gösteren firmaların çoğunda Ar-Ge birimi yoktur. Bu durum üretimin teknolojik düzeyini, kaliteyi ve sektörün rekabet gücünü olumsuz yönde etkilemektedir.

Türkiye’de, seri imalata geçilemediği için işçinin produktivitesi düşüktür. Seri imalatın uygulanamayışı üretim tekniğinde ve kalitesinde yetersizliğe yol açmakta, maliyetlerin ise yükselmesine neden olmaktadır. İmalatçıyı bu yöne sevkedecek kredi vb. gibi destekleyici unsurlar ise henüz yeterli düzeye ulaşamamıştır.

9.1.6 Yetersiz marka yatırımı ve yönetimi

Firmaların rekabet güçlerinin artırılması ve devamlılığının sağlanmasının bir yolu markalaşmadır. Ancak, dünya çapında bir marka olmanın hem maliyeti yüksek hem de uzun zaman almaktadır. Ayakta kalma çabası içinde olan tarım makinaları firmaları markalaşmaya yeterli kaynağı ayıramamaktadır. Birçok firma, imal ettikleri makinaları yurtdışından siparişi veren firmanın etiketi ile bu kuruluşlara göndermekte ve alıcılar bu makinaları kendi markaları ile dünyanın çeşitli ülkelerine satmaktadır. Bu durum rekabetçi kalite ve teknolojiye sahip olunmasına rağmen imalatı yapanın markasının tanınmasını engellemiştir. Ayrıca, bazı firmaların tanıtım konusuna yeterli önem vermediği, yurt içi ve yurt dışı fuarlara katılmanın önemini göremedikleri, sektör dergilerinde dahi kendilerini tanıtmadıkları saptanmıştır.

9.1.7 Vergi ve teşviklere ilişkin sorunlar

- ✓ İşgücü maliyetini artıran yüksek vergi oranları
- ✓ KDV oranlarının yüksekliği ve tarımsal mekanizasyonda farklı KDV oranları
- ✓ AB ve Devlet yardımlarının tek çatı altında toplanmaması
- ✓ KDV iadeleri
- ✓ Yatırım indiriminin kaldırılması.

Türkiye'nin işgücü maliyetinde en yüksek vergi ve prim yükünü taşıyan ülkelerden biri olması nedeniyle, anket yapılan imalatçıların bir kısmında işgücünün büyük bölümü kısmı kayıtdışı istihdam edilmektedir.

2008 yılına kadar makine alımı sırasında uygulanan yüksek KDV oranlarının (%18 KDV) tamamının çiftçiye yüklenmesi, çiftçinin kısmi iade dahi alamaması, imalatçıları kayıt dışı ekonomiye yöneltmiştir. Yapılan anket çalışmalarında imalatçıların büyük bir kısmında, satış şansını artırabilmek için KDV ödenmemesi maksadı ile satışların önemli bir bölümünü faturasız yaptıkları ortaya çıkmıştır. (Anket yapılan firmaların, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğüne 2004, 2005 yılında cinsleri itibariyle bildirdikleri üretim durumlarıyla anket sırasında vermiş oldukları rakamların karşılaştırması sonucu bu durum açıkça görülmektedir.)

2008 yılı itibariyle Maliye Bakanlığı'na tarım makinalarının KDV oranları düşürülerek % 8 olarak belirlenmiştir. Ancak, uygulama Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonuna (GTİP) esas numaralandırma sistemi üzerinden yapıldığından tarım makinalarının tamamı bu KDV indirimi kapsamına giremediği gibi, aynı kategoride yer alan bazı tarım makinaları arasında farklı KDV oranları ortaya çıkmıştır. Ayrıca girdilerde KDV'nin %18, ürün satışında ise %8 olması, firmalar için %10 alacak yaratmaktadır. Ancak bu farkın bilançolarda mahsup edilerek geri ödenmesi çok uzun zaman aldığından ve mali müşavir gerektirdiğinden ayrı bir maliyet yükü doğmaktadır.

KOBİ destekleriyle ilgili aynı konuda farklı kurumların (KOSGEB, İGEME, DTM, TÜBİTAK, İŞKUR) devlet desteği vermesi, şartlarının farklı oluşu, hangi kuruma başvurunun daha yararlı olacağı konusunda imalatçılar arasında tereddüt yaratmaktadır. Başvuru aşamasında istenen belgelerin ve bürokratik işlemlerin çokluğu da imalatçıların KOBİ desteklerine ilgi göstermemesine neden olmaktadır.

Yatırım indiriminin önce azaltılması, şimdi de tümü ile iptal edilmesinin, yeni ve tevsi¹ yatırımlarında yavaşlamaya neden olması işletmelerin gelişimi engelleyecektir.

9.1.8 Maliyetlere ilişkin sorunlar

- ✓ Enerji maliyetleri
- ✓ Genel istihdam maliyeti
- ✓ Vasıfsız işçi maliyeti
- ✓ Aşırı değerli TL
- ✓ Vadeli İthalatta kaynak kullanım destekleme fonu (KKDF) uygulaması

Sektörde girdi bazında, enerji, hammadde (demir çelik başta olmak üzere) fiyat ve kalitesi üretim maliyetini büyük oranda etkilemektedir.

Tüm OECD ülkeleri arasında en yüksek enerji maliyetleri Türkiye’de bulunmaktadır. Türkiye’de sadece organize sanayi bölgelerinde yer alan işletmeler ile sanayi sicil belgesi bulunan işletmeler

¹ Yeni bir yatırım hüviyeti taşımayan, genişleme yapıldıktan sonra mevcut tesis ile altyapı müşterekliği oluşturarak bir bütün teşkil eden, aynı işletmede aynı mal ve hizmetin kapasitesini artırmaya yönelik, gelişmiş yörelerde ilave kapasitenin mevcut üretim kapasitesinin yüzde 100’ünü aşmayan yatırımlar "Tevsi Yatırımı" olarak kabul edilir.

ucuz tarifieden yararlanabilmektedir. Dünyada elektrik enerjisi, sanayiye ortalama 5 cent/kWh fiyatla verilirken, Türkiye’de bu fiyat 8,6 cent/kWh dolayında bulunuyor. OECD ülkeleri ortalamasının ise yaklaşık yüzde 40 üzerinde bir fiyat söz konusudur. Bu durum üretimin ana girdisi olan enerjinin yüksek maliyetinin, üretilen ürünlere yansımaya neden olmakta ve küresel rekabette ülkemizi zor duruma düşürmektedir. Son üç yılda TL’nin aşırı değerlenmesi ve döviz kurlarında yaşanan istikrarsızlık imalata yönelik ara malı kullanan sektörleri ithal malı kullanmaya bağımlı hale getirdiği gibi, ithalatın hızlı bir şekilde yükselmesine neden olmaktadır.

Vadeli Akreditifle ve Peşin İthalatta %3 Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu (KKDF) alınmaktadır. KKDF’nin tarım makinaları imalatçılarına iki türlü olumsuz etkisi bulunmaktadır. Firmalarımızı peşin alıma zorlayarak, yabancıların sunduğu finansman imkanından mahrum etmektedir. İlave bir maliyet getirmektedir. KKDF uygulamasında vadeli alımlarda alınan % 3 lük pay üretim maliyetlerini arttırarak sektörel bazda nakit sıkıntısına neden olmaktadır.

9.1.9 Haksız rekabet

- ✓ Kayıtdışı ekonomi
- ✓ Kayıtdışı işgücü
- ✓ Kullanılmış makina ithalatı
- ✓ Uzakdoğu ülkeleri ile gelişen bazı ülkelerde uygulanan açık ve gizli devlet destekleri
- ✓ Gelişen ülkelerin ithalatta uyguladığı yüksek ve ülkelere göre farklılık gösteren vergiler

- ✓ AB'nin serbest ticaret anlaşması imzaladığı ülkelerden yapılan ithalatta AB Ortak Gümrük Tarifelerinin uygulanması ancak bu ülkelerle ülkemiz arasında benzer anlaşmaların imzalanmamış olması nedeni ile bu ülkelerin Türk mallarına yüksek ithalat vergileri uygulamaları
- ✓ Çeşitli koruma önlemleri ve devlet desteklerinin uygulandığı ve çok düşük işçi ücretlerinin hakim olduğu bazı uzak doğu ülkelerinden yapılan ve uluslararası standartlara uygun olmayan ithalat
- ✓ Ürünlerine "CE İşareti" ilıştirmiş firma sayısı azlığı
- ✓ Patent ve faydalı model mevzuatında yaşanan sorunlar
- ✓ Tarım kredi kooperatifleri'nin tek yanlı olarak, satıcılık sözleşmelerini ve sistemini değıştirme tehlikesi
- ✓ Tarımsal mekanizasyonda farklı KDV oranları

Küçük ve orta ölçekli tarım makinaları firmalarının yapısal özelliklerinden kaynaklanan verimlilik düşüklüğü, ülkemizde kayıtdışını artıran ve de besleyen bir kriter olarak karşımıza çıkmaktadır. Verimsiz bir imalatçı artan rekabet karşısında ayakta kalabilmek için kayıtdışına çıkmakta, kayıtdışında olması ise büyümesi için gerekli dış finansman ve kamu teşvikleri gibi kaynaklara erişimini kısıtlamakta ve verimlilik artışına izin vermemektedir. Öte yandan kayıtdışındaki faaliyetler, kayıtiçinde kalan firmalar bakımından haksız rekabet oluşturmaktadır. Kayıt içindeki firmalar bu nedenle daha düşük pazar payları ve karlılık ile çalışma zorunda kalmaktadırlar. Bu da onların sermaye birikiminde bulunmalarını, büyümesini ve daha da verimlilik kazanmalarını engellemektedir.

Tüketici ve Sanayi mevzuatı çerçevesinde, alınması zorunlu belgelere de sahip olmadan kaçak olarak imalat yapıp haksız rekabete sebep olan imalatçıların başta Sanayi ve Ticaret Bakanlığı olmak üzere Devletin ilgili kurumları tarafından yeterli denetimin yapılmaması dürüst imalatçının moralini bozmakta, onları da bu yöne itebilmektedir. Belgesiz üretim; tüketicinin kalitesiz ve garantisi olmayan mala sahip olmasına sebep olabilmektedir. Bu gibi malların fiyatının eşdeğerine göre ucuz olması bilinçsiz tüketiciyi aldattığı gibi Türk ekonomisine zarar vermekte ve “Türk Malı” imajının bozulmasına yol açmaktadır.

Kullanılmış makina ithalatında 10 yaş sınırı gibi bazı tedbir ve kanunlar olmasına rağmen, uygulamada yaş sınırının işlemediği ve çoğu kez de çeşitli yollar ile CE’siz ikinci el tarım makinalarının ülkemize sokulduğu bilinen bir gerçektir. Kullanılmış makine ithalatında yaşanacak büyük oranlı artış, kısa vadede düşük maliyetli yatırım imkanı ve üretim artışı olarak görülse de orta ve uzun vadede yüksek karlılık oranı ve gelişmiş ülkelerin bu segmentten çekilmesi sebebiyle oluşan boşluğu doldurma fırsatına sahip makine imalat sektörümüze geriye dönülmez şekilde hasar verebilir.

Patent ve faydalı modellerle ilgili mevcut mevzuata göre; şekli şartlara uygun her faydalı model başvurusu kabul edilerek olumlu sonuçlandırılmaktadır. Başvuru sahibinin yenilik şartlarına uygunluğunu ispat etmesi şartı aranmamakta, itirazları değerlendiren ve sonuçlandıran, tekniğin bilinen durumu ile ilgili araştırma yapan bir kurul da bulunmamaktadır. Böylece 3. kişilerin bu görevi üstlenmeleri yani yenilik şartlarına uygun olmadığını mahkemelerde ispat etmeleri istenmektedir. Yenilik şartına haiz olmayan Faydalı Model başvurularının itiraz olsun veya olmasın tescil edilmesi, mağdur kişileri

mahkemelere yönlendirmektedir. Türkiye'deki mahkemelerin durumu dikkate alındığında sonuç alma süresi yıllar sürebilmekte, geçen zaman içinde anonim olarak nitelendirilebilecek bu üretimi yapan firmalar üretimden men edilmekte, ürünleri piyasadan toplatılabilmektedir (İleri, 2008).

İç pazarda 1998 sonlarına kadar en büyük alıcı Tarım Kredi Kooperatifleri olmasına rağmen, çeşitli nedenlerle bugün bu pazar, yerini bayii satışı, direkt pazarlama alternatiflerine bırakmıştır. Ziraî Kredili satışta en büyük alıcı olan Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği Genel Müdürlüğü tek taraflı olarak ve daha önceki satıcılık sözleşmelerinde uygulanan prosedürün aksine, mevcut satıcılık sözleşmesini Ağustos 1998 tarihli satıcılık sözleşmesi ile değiştirilmiştir. Eski satıcılık sözleşmesi tüm bölgelerde geçerli fiyatlar için Genel Müdürlük'te yapılan fiyat sözleşmelerini esas alırken, yeni satıcılık sözleşmesi ile ürün satış fiyatları 16 Bölge Müdürlüğü ile firmalar arasındaki birebir görüşmelerde yapılan pazarlık sonucunda belirlenmektedir. Bu uygulama bölgeler arası fiyat dengesizliği, düşük kalitede veya fonksiyonellikte malın fiyatının emsal gösterilerek farklı kalitede ve fonksiyonellikteki mallar için pazarlığı gündeme getirmiştir (İleri, 2008). Ancak bu sistemin beklenen yararı sağlamadığı görülerek 2008 yılında Tarım Kredi Kooperatiflerinin reorganizasyonu çerçevesinde iyileştirilerek eski sisteme dönülmüş ve taraflarca memnuniyetle karşılanmıştır.

CE işareti kullanımında tarım makinalarının büyük kısmı kendi deklarasyonuna imkan vermektedir. Bu imkan, bazı firmalarca hatalı şekilde kullanılmakta, direktiflere ve o makina türü ile ilgili uyumlaştırılmış standartlara uyum sağlanmadan ve bu standartların

gerektirdiği testler yapılmadan makinalar üzerine CE işareti konulduğu görülmüştür.

Düşük fiyat vermek adına standart dışı, kalitesi düşük malların yurtdışına pazarlanması Türk malı imajını zedelemektedir. Günöbirlik kar güdüsüyle yapılan bu satışlar, uzun yıllar ticaret yapılabilecek pazarların kısa sürede kaybedilmesine yol açabilmektedir.

Çin'den gelen tarım makinalarının bir kısmının gümrüksüz ya da düşük fatura ile ölkemize girdiği bilinmektedir. Ayrıca, gümrük duvarlarını aşmak amacı ile, Romanya ve Bulgaristan üzerinden de Çin tarım makinaları ölkemize girmektedir. Genel olarak ifade etmek gerekir ise, Türkiye'nin de dahil olduğu birçok ölkede, Çin ile fiyat bazında rekabet etme şansına sahip değildir.

Tarımsal ekipmanlar sektöründe Çin'in düşük katma değeri makine ve aksamlarında, büyük ölçekli üretimlerin ana tedarikçisi durumuna gelmesi, özellikle ilaçlama makinalarında fiyatların piyasadaki hiçbir üreticinin kar edemeyecek bir noktaya kadar düşmesine ve sırt pülverizatörü yapan firmaların üretimi bırakıp Çin'den bu makinaları ithal ederek satma yoluna gitmesine neden olmuştur.

9.1.10 Uygulamada karşılaşılan sorunlar

- ✓ TSE prosedürü
- ✓ Türk Akreditasyon Kurumuna işlerlik kazandırılması
- ✓ Sanayicinin ihtiyacı olan teknik ara eleman yetersizliği
- ✓ CE uygunluk belgesinde makinalar için yerli yeterli sayıda onaylanmış kuruluş yokluğu

İhracat amacıyla yapılan imalatatta kullanılan, ithal girdilerden, denetime tabi olanları için uygulanan TSE prosedürü; finansman yükü ve zaman kaybına sebebiyet vererek maliyetlerin artmasına neden olmaktadır.

Tarım makinaları ile ilgili servis standartlarının revizyona tabi tutulduğunda alınan TSE hizmet bedeli ve yıllık vize ve belge kullanım ücretlerinin yüksekliği nedeniyle anket yapılan bazı firmalar, bu ücretleri ödemekte zorlandığı için belgelerinin iptal edildiğini ve dolayısıyla zincirleme olarak garanti belgelerini yenilemediklerini, yeni ürünleri için de başvuruda bulunamadıklarını belirtmişlerdir. TSE tarafından verilen “Hizmet Yeri Yeterlilik Belgesi” için yüksek vize harcı alınmasının birçok imalatçıyı zor durumda bıraktığından şikayet edilmektedir.

9.1.11 Tanıtım ve fuarlara ilişkin sorunlar

- ✓ KOSGEB Fuar Teşvikleri destek oranları
- ✓ Markalaşma
- ✓ Aynı şehirde aynı veya yakın tarihlerde düzenlenen sektörel fuarların yarattığı olumsuzluk

Yurt dışı fuarlara katılan firmalara verilen devlet destekleriyle ilgili olarak; tarım makinaları sektöründe faaliyet gösteren firmaların makine tonajlarının ağırlığı ve hacimlerinin büyüklüğü dikkate alındığında, sergilenmesi için büyük alanlara ve yüksek nakliye ücretlerine gerek duyulmakta ve bu durum katılımcıların maliyetlerini büyük oranlarda yükseltmektedir. Tarım makinaları firmalarınca, fuar stand ve nakliye maliyetlerinin düşürülmesi amacıyla teşvik miktarının arttırılması istenmektedir.

Aynı şehirde, aynı veya birbirine yakın tarihlerde düzenlenen sektörel fuarlar hem katılımcıların, hem de ziyaretçilerin mağdur olmasına neden olmaktadır. Firmalar birkaç gün arayla sektörlerini ilgilendiren iki fuar arasında tercih yapmak zorunda kalmaktadır.

9.1.12 Hedef pazarlara girişte yaşanan sorunlar

Birçok ülke tarafından uygulanan vize zorunluluğu ve işadamlarımızın vize alma konusunda karşılaştıkları sıkıntılar (vize işlemlerindeki bürokrasi ve sürecin uzun zaman alması ile verilen vize sürelerinin kısa olması) ihracatta pazarlama çalışmalarını engellemekte (satılan makinalara kısa sürede servis verme imkanını engellemesinin müşteride yarattığı olumsuzluklar) firmalarımızın pazar kaybetmelerine neden olmaktadır.

9.1.13 Dış ticaret uygulamalarında karşılaşılan sorunlar

- ✓ Gümrüklerde işlem yavaşlığı

Tarım makinaları imalatçıların bir kısmı gümrük işlemlerinin yavaş yürüdüğünü ve gümrük sistemlerinde sık sık oluşan arızalardan dolayı mesai uygulandığını ve firmalardan çok yüksek tutarlarda mesai ücreti alındığını bildirmişlerdir.

9.1.14 Lojistik ve nakliye sorunları

- ✓ Kota Uygulaması
- ✓ Schengen vize süresi
- ✓ Nakliye maliyetleri

Avrupa Birliği 2001 yılından itibaren, kendi taşımacılık sistemini

korumak amacıyla üçüncü ülke tırlarına kota uygulayarak, yıllık belirli miktarlarda geçiş hakkı sağlamaktadır. AB ile Gümrük Birliği Anlaşması olmasına rağmen Türkiye'ye kota uygulanması, ihracatı ve nakliye potansiyelini olumsuz yönde etkilemektedir.

Tedarik zinciri, en iyi şekilde uygulandığında yeni bir rekabet avantajı sağlayabilecek bir yönetim stratejisidir. İyi tasarlanmış bir tedarik zinciri, hammadde satın alınmasıyla başlayarak mamul üretiminin gerçekleştirilmesinin ardından müşteri kapısına kadar ulaşan kesintisiz ve yüksek maliyetli bir süreçtir. Yapılan anket çalışmasında tarım makinaları firmalarının çoğunluğunun kazançlarının büyük bir kısmını tedarik zinciri çalışmalarında masada bıraktıkları görülmüştür. İşletme yöneticilerinin, tedarik zinciri yönetimi sürecinin baştan sona değerinin iyileştirilmesi yerine sadece bir bölümünü iyileştirmeye gitmelerinden kaynaklanan bir kayıp söz konusudur. Örneğin; nakliyede, işletmelerin bir kısmı halen taşıma maliyetlerini ölçmelerine rağmen, taşıma hızını ölçmemektedirler. En ucuz yolun kullanılmasının sonucu olarak yük kayıpları maliyetlerini, pazara ulaşma hızını ve envanter dönüş hızını etkilemesi sadece kader olmamalıdır.

9.1.15 İletişim/etkileşim yetersizlikleri

- ✓ Firmalararası işbirliğinin önemslenmemesi
- ✓ Sanayi üniversite işbirliğinin yaygınlaşmaması
- ✓ Koordinasyon eksikliği

Çalışmanın önemli bir bulgusu da firmaların geniş ölçüde işbirliği yapmayı tercih etmedikleridir. Bu bilgiler ışığında, firmaların özellikle

Ar-Ge işbirliği yapma konusunda büyük eksikliklerinin olduğu söylenebilir. Düşey işbirlikleri (müşteriler ve tedarikçilerle işbirliği) ve operasyonel işbirlikleri (satın alma, hizmet, satış, dağıtım, üretim işbirlikleri vs.) nispeten yaygındır, fakat yenilikçiliğin gerçek olumlu etkisi firmaların çoğunlukla kayıtsız kaldıkları Ar-Ge işbirlikleri sonucunda görülmektedir.

9.1.16 İnsan ve eğitimden kaynaklanan güçlükler

- ✓ Kalite alanında eğitime katılım eksikliği
- ✓ Kalite anlayışının tam olarak kavranamaması
- ✓ Motivasyonun nerdeyse yok denecek kadar az oluşu

Bulgular, firma içinden gelen engellerin firmaların yenilikçilik kapasitelerini anlamlı ölçüde aşağıya çektiğine işaret etmektedir. Buna göre firmalar yenilikçi olmak için öncelikle sorunları kendi içlerinde aramalı, yenilikçi olabilmek için iç problemlerini çözmeli ve eksikliklerini gidermelidir.

9.1.17 Dış faktörlerden kaynaklanan sorunlar

- ✓ Hükümet politikalarının sürekli değişimi
- ✓ Piyasadaki rekabet
- ✓ Tüketicilerin bilinçsizliği
- ✓ Hammadde konusundaki yetersizlik, kalitesizlik

Hammaddede en büyük girdi olan demir-çelik imalatçıları, sanayicinin ihtiyaçlarını istediği miktarda ve istediği zaman karşılama isteğine karşılık vermemektedir. Ayrıca kapasitenin dolmaması nedeniyle bazı cins malzemelerin üretiminin yapılmaması imalatçıyı güç durumda bırakmakta ve ithalata yöneltmektedir.

9.2 AB'ye Katılım Sürecinin Tarım Makinaları Sektörüne Olası Etkileri

- AB Mevzuatına uyum kapsamında sınai mülkiyet haklarına aykırı hareketlerin daha sıkı denetimi ve yaptırım uygulanması, başka firmaların imal ettikleri makinaların kopyalanarak piyasaya sürülmesini büyük ölçüde önleyebilecektir.
- Her ne kadar zorunlu uygulamada ise de, bir ölçüde geçiş döneminde olduğu düşüncesi ile katı bir denetim uygulanmayan AB teknik düzenlemelerine uyum sağlanması ve CE işareti kullanımı yakın gelecekte kaçınılmaz bir zorunluluk haline gelecektir. Daha etkin piyasa denetimi, CE işareti kullanım gereklerine uygun olmayan makinaların imalatını, ithalatını ve piyasaya sunulmasını asgari düzeye indirecek, bu konuda yaşanan haksız rekabet giderilebilecektir.
- İş sağlığı ve güvenliği, çevre kurallarına uyum konularında firmaların gerçekleştireceği uyum çalışmalarının maliyetler üzerinde bir miktar olumsuz etki yaratması beklenmektedir.

- Sanayicilerin beklentileri doğrultusunda, gerek firmaların tabi olduğu vergilerin, gerekse çalışanlardan kesilen vergi ve primlerin AB ortalamaları düzeyine çekilmesi, kayıt dışılığı azaltacak, dış rekabet şansını artıracak ve iç pazarda da haksız rekabeti önleyecektir.
- Sektörde faaliyet gösteren ve başarılı bir çizgi izleyen firmaların daha rahat çalışabilecekleri ve gelişmeye uygun yeni işyerlerine taşınma konusunda artan bir ilgileri bulunmaktadır. Bu nedenle mevcut kapasitelerde bir miktar artış olabilecektir.
- Türk Lirası'nın değerindeki hareketliliklerin tamamen yansıtılamadığı ve tarım makinaları sektörü üzerinde kar marjları üzerinde baskı yarattığı görülmüştür. Türk Lirası'nın değerindeki artış ihracat sektörü kar marjlarının aşağıya çekilmesi sonucunu doğurmaktadır. Bu durum özellikle kar marjlarının düşük olduğu geleneksel ürün grupları açısından önem taşımaktadır. Uzun dönemde düşük kar marjları nedeniyle firmaların bazı uluslararası piyasalardan çekilmesi Türkiye tarım makinaları ihracat sektörünün uluslararası piyasalarda elde ettiği pazar paylarının daralması sonucunu doğurabilecektir.
- Sektörün daha büyük projelere yönelebilmesinde sektör şirketlerinin yerli ve yabancı şirketlerle işbirlikleri önemli bir rol oynayacaktır. Özellikle yabancı şirketlerle yapılacak ortaklıkların, ürün, üretim ve yönetim teknolojilerinde gelişmeler ve pazarlara erişim konularında büyük katkıları olabilecektir. Yabancı şirketler açısından ise, kendi kaynakları ile belirli bir rekabet gücüne ulaşabileceğini kanıtlamış, dinamik ve girişimci bir sektörün altyapısına ortak olmak ve sanayileşen Türkiye'nin iç pazarı, coğrafi konumu ve lojistik olanaklarından yararlanmak gibi avantajları olabilecektir.

- Önümüzdeki yıllar içinde teknik ve teknolojik gereklere uyum sağlayamayan firmaların, artan iç ve dış rekabetin de etkisi ile bu pazardan elenmeleri kaçınılmaz bir gelişme olacaktır. Buna karşın, pazarda büyüme ve buna bağlı olarak toplam imalatın artması beklentileri dikkate alındığında, firma sayısının azalmasının, firma başına düşen imalatı artırması, bunun sonucunda da pazarda varlığını sürdürebilecek firmaların daha sağlıklı bir yapıya kavuşmaları, rekabet güçlerinin de olumlu etkilenmesi beklenmektedir.
- Dünya Ticaret Örgütü'nün öngörülerini doğrultusunda, halen ithalatta yüksek oranda vergi uygulayan ve ülkeler arasında farklı vergi tarifelerine yer veren ülkelerin, varılan anlaşmalar doğrultusunda bu tür uygulamaları kaldırmaları ve gümrük vergilerini kademeli olarak indirmeleri, tarım makineleri ihracatı üzerinde de olumlu etkiler yapacaktır. Ayrıca, serbest ticaret anlaşması imzalanan ülke sayısında sağlanacak artış da, orta dönemde bu pazarlardaki payımızın gelişmesine olanak sağlayacaktır.

10. ÖNERİLER

10.1 Tarım Makinaları İmalatçılarının Rekabet Gücünü Korumaya ve Arttırmaya Yönelik Çözüm Önerileri

- Önümüzdeki yıllar içinde kalite ve teknolojiye gereken önemi vermeyen, ihracata yönelmeyen, AR-GE olmasa da en azından imal ettikleri makinalarda geliştirme çalışmaları yapmayan, rakiplerinin uyguladığı teknolojileri izlemeyen, müşteri beklentilerini dikkate almayan tarım makinaları firmalarının artan iç ve dış rekabetin etkisi ile bu pazardan elenmeleri kaçınılmaz bir gelişme olacaktır. Bu kuruluşların imalat konusunu değiştirmeleri, ya da diğer imalatçılara yan sanayi olarak çalışmaya yönelmeleri, hem bu firmalara yaşam imkanı sağlayacak, hem de aynı konuda imalat yapan firma sayısının azalması ile firma başına düşen imalat rakamlarının büyümesine, bunun sonucunda da pazarda varlığını sürdürebilecek firmaların daha sağlıklı bir yapıya kavuşmasına ve rekabet güçlerinin de artmasına yol açacaktır.
- Ekonomik sipariş büyüklüklerine ulaşabilme ve teknoloji ve yeni ürün geliştirme maliyetlerini daha geniş bir baza yayabilme amacı ile belirli mamullerde proje bazında işbirliğine gidilebilir. Bütün bu işbirliklerinde aşılması gereken en büyük engel karşılıklı güven ortamının eksikliğidir.
- Tarım makinaları imalatı sektörünün rekabet yeteneğini geliştirebilmesi için üretkenliğini artırma yönünde bir atılım yapma zorunluluğu vardır. Üretkenliğin en iyi göstergesi, çalışılan saat başına üretilen katma değerdir. Bu gösterge iki boyuttaki gelişmelerle iyileştirilebilir.

1. Verimlilik artışı

2. Kar oranı daha yüksek mamullerin üretilmesine yönelinmesi.

Verimlilik artışı, direkt işçi verimliliğinin artışı olarak değil şirketin tüm faaliyetlerinde verimliliğin artırılması olarak ele alınmalıdır. Bu şekilde bakıldığında, verimliliği EFQM Mükemmellik Modeli (Toplam Kalite Yönetimi temel kavramlarının yapılandırılmış bir yönetim sistemi biçiminde yaşama geçirilmesinin bir ifadesidir) çerçevesinde iş mükemmelliği bağlamında ele almanın en iyi yol olduğu görülür.

Kar oranı daha yüksek mamullerin üretilmesine yönelinmesine ise iş mükemmelliği yanında diğer belirleyici unsurlar pazarlara erişim, işbirlikleri, ortaklıklar, teknoloji ve yeni ürün geliştirmedir.

- Türkiye'deki tarım makineleri imalatçıları, daha çok orta ve küçük ölçekli tarım işletmelerine yönelik makinelerin üretimini yapmaktadır. Türkiye'de üretilen tarım makinelerine yönelik en uygun pazarlar Ortadoğu, Kuzey Afrika, Balkanlar, Türk Cumhuriyetleri ve diğer eski Sovyet Cumhuriyetleri vd. olarak sıralanabilir. Ancak sektörün orta ve uzun vadeli planları, gelişmiş ülke pazarlarına girişi de kapsamalıdır. Örneğin Batı Avrupa pazarı da orta ve küçük ölçekli tarıma uygun makineler talep etmektedir. Ancak gelişmekte olan ülkelerin aksine, AB ülkelerinde öncelikli kriter fiyat değil, teknoloji ve kalitedir. Bu açıdan bakıldığında AB pazarına girmek isteyen firmalar ürünlerine elektronik bileşenleri eklemeli ve bilişim teknolojilerini (otomatik kontrol yazılımları, tasarım, kontrollü üretim vb. için sensörlü ölçüm cihazı gibi) ürünlerine adapte etmelidirler. ABD, Kanada, Avustralya gibi büyük

ölçekli tarım işletmeciliğinin yaygın olduğu ülkelere tarım makinası pazarlamak isteyen firmalarımız elektronik bileşenleri eklemekle yetinmemeli, aynı zamanda yüksek miktarda üretime ve büyük ölçekli tarım faaliyetlerine yönelik büyük, güçlü, sağlam makinaları ürün gamlarına katmalıdırlar. Gelişmiş pazarlarda kalite ve teknolojik düzey sıklıkla fiyat ölçütünün önüne geçmektedir. Bu bağlamda hedef pazarların, üretim potansiyelleri, altyapıları, beklentileri ve ticaret politikaları göz önünde tutularak gerçekçi bir şekilde analiz edilmesi önem kazanmaktadır. Tek tek firmalar için bu bilgileri içeren veri tabanlarına ulaşmak çok güç ve pahalı olduğundan yurt dışındaki Ticaret ve Tarım Ateşelerinin bu yöndeki çalışmalarından, İGEME gibi kuruluşların potansiyelinden yararlanma mutlaka planlanmalıdır.

- Tarım makinaları sektörünün bugünkü seviyesi dikkate alındığında, gelişmiş ülkelere ihracat orta ve uzun vadeli bir hedef olarak gözükmemektedir. Bu noktada; gelişmekte olan, küçük ve orta ölçekli ve geleneksel tarım işletmeciliğinin yaygın olduğu, ancak aynı zamanda geleneksel tarımdan modern tarıma geçiş sürecinin de yaşandığı ülkelere ihracatı arttırmak, bu ülkeler arasında henüz girilmemiş alanlara girmek kısa vadeli ya da öncelikli hedef olarak görülebilir. Bu pazarlara girişin en başta gelen koşulu, çoğunluğu yeterli işletme sermayesi ve finansal kaynaklara sahip olmayan son kullanıcılara tarımsal makina-ekipman alımları için finansman sağlamak veya ödeme kolaylıkları temin etmektir. Bu durumda, kısıtlı mali olanaklara sahip son kullanıcı açısından edineceği makinanın kalitesinden önce fayda-maliyet durumu öncelik kazanmaktadır. Ancak bundan kalitenin ihmal edilebileceği anlaşılmamalıdır. Basit ancak güvenilir, yani sorunsuz çalışacak makinalar bu pazarlarda

rahatlıkla yer bulacaktır. Doğaldır ki; gelişmekte olan ülke pazarlarında en şiddetli rekabet fiyatta yaşanmaktadır. Ancak girilen pazarların kalıcı olması isteniliyorsa, kalitenin de optimum düzeyde tutulması gerekmektedir. Diğer yandan, bakım-onarım hizmetleri ve servislerin ulaşılabilirliği kıt finansal kaynaklarından dolayı zorlukla makina edinebilen gelişmekte olan ülke çiftçileri için büyük öneme sahiptir. Bakım-onarım hizmetlerinin bir ayağı da yedek parçanın teminidir. Gelişmekte olan ülke pazarlarında yedek parçanın bol ve ucuza temini de öncelikler listesinin üst sıralarında yer almalıdır (Anonim, 2003).

- Uluslararası ticaretin serbestleşmesi ve gümrük duvarlarının indirilmesi yurt içindeki rekabete de uluslararası bir boyut kazandırmaktadır. Bu itibarla, iç pazarda da uluslararası rakiplerle kalite, fiyat, teslim süresi ve teslimat güvenilirliği, satış sonrası hizmet gibi hususlarda rekabet etme gereği vardır. Unutulmamalıdır ki, Türkiye’de üretim yapan şirketler için ihracatta bir engel olabilen nakliye, iletişim ve satış sonrası hizmetlerin sağlanması hususları iç pazarda bir rekabet avantajı oluşturabilmektedir.
- Son yıllarda dünyada çevre ile ilgili önlemlere verilen önceliğin artması, makinalarda da asgari enerji tüketen tiplerin tercih edilmesini gündeme getirmiştir. Bu hususun, sadece alıcıların dikkat edeceği bir faktör olmadığı, muhtemelen yakın gelecekte AB ve diğer bazı ülkelerde enerji tasarrufunu sağlayacak teknik düzenlemelerin gündeme gelebileceği dikkate alınarak, özellikle ihracatta rekabet gücünü etkileyebilecek bu konuda şimdiden çalışma yapılmasında yarar bulunmaktadır.

- Sürekli teknolojik gelişmelerin yaşandığı küresel tarım makinaları sektöründe, teknolojik düzeyi yerinde sayan firmaların yaşama şansı çok azdır. Uluslararası pazarlarda sadık müşteriler yoktur ve satış ve sürdürülebilir pazar için müşterilerin kazanılması ve elde tutulması gerekir. İşletmelere ayrıcalıklı muamele gösteren hükümetler de yoktur. Yani, uluslararası pazarlarda küçük ve orta ölçekli tarım makinaları işletmeleri için pazarın henüz oturmamış olmasından kaynaklanan avantajlar çok sınırlıdır. Henüz girilmiş olan ve gelişmekte olan pazarlarının korunması ve geliştirilmesi, bu ülke grubunda yer alan yeni pazarlara girişin sağlanması konularında etkinliğin artırılması fiyat-kalite dengesi, satış sonrası hizmetler, son kullanıcı öncelikleri gibi konularda firmalarımız tarafından dikkate alınması gereken öncelikli konulardır.
- Yapılan analizler rakiplerine oranla daha kaliteli ürün üreten, daha fazla pazara daha çok sayıda ürünle girmekte olan firmaların daha yenilikçi olduklarını göstermiştir. Bu firmalar ayrıca ürünlerini daha yüksek fiyattan satmaktadır. Firma karar vericileri firmalarını pazarda konumlandırırken bu sonuçları göz önünde bulundurmalıdır. Firmalar, yenilikçilikten beslenmeyen sadece ürün fiyatına odaklı bir rekabet anlayışının firmanın sürdürülebilir rekabetçiliğini genellikle olumsuz etkileyeceğini bilmelidirler.
- Ürünlerin dış pazarlarda tercih edilmesini etkileyen faktörlerden biri de ürünün üretildiği ülkenin dış pazarlardaki imajıdır. Yapılan anket çalışmasında, ankete katılan firmaların %7,25'inin dış pazarlarda Türk ürünleri ile ilgili olumsuz önyargılarla karşılaştığı görülmüştür. Dış Ticaret müsteşarlığı tarafından uygulamaya konan ve Türk ürünlerinin dünya pazarlarında sahip olduğu imajı iyileştirmek ve

uluslararası pazarlarda tutunabilmesini sağlamak amacıyla belli kriterlere uyan Türk markalarına verilen “Turquality-From Turkey” logosunun ihracatçı firmalarımız tarafından daha yaygın olarak kullanılması bu tür önyargıların silinmesine katkıda bulunacaktır.

- İşletmelerin ihracat yaptıkları pazarlarda sadece ürünlerinin değil aynı zamanda Türk iş kültürünün de tanıtımını yaptıklarının bilincinde olmaları gerekmektedir. Geçmişte gerçekleştirilen bireysel hataların ülkemiz kültürü ve ürünlerimiz üzerinde oluşturduğu olumsuz önyargıların silinmesinin çok uzun zaman aldığı unutulmamalıdır. Bu bağlamda, uluslararası fuar katılımlarının sadece iş bağlantısı gerçekleştirecek alanlar olarak değil aynı zamanda ülkemiz iş kültürüne yönelik olumsuz ön yargıların kırılabileceği fırsatlar olarak değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Bu nedenle, katılımcı firmaların uluslararası fuar katılımlarına son derece profesyonel bir bakış açısıyla yaklaşmaları gerekmektedir. Ülkeler arasında farklı iletişim tarzları, protokol kuralları, ikna ve pazarlık yöntemleri bulunmakta olup iş görüşmeleri ve müzakereler sürecinde, karşı tarafın kültürünün öğrenilmesi yanlış anlama ve hata yapma olasılığını azaltacaktır (Anonim, 2005c).
- Uluslararası fuarlara katılımın; pazar araştırması, ürün tanıtımı, marka imajı gibi satış dışı amaçları gerçekleştirme fonksiyonları da göz önüne alındığında, özellikle ülkemizdeki KOBİ’lerin dış pazarlara açılma çabalarına, ürünlerinin tanıtımına, dolaylı ya da doğrudan ihracatlarını artırmalarına ne kadar önemli katkılar sağladığı açıktır. Aynı zamanda gerek devletin işletmelere teşvik yoluyla ödediği, gerekse firmaların yaptıkları harcamalar dikkate alındığında, uluslararası fuar katılımlarına her yıl milyonlarca dolar

harcanmaktadır (Anonim, 2005d). Bu nedenlerle yurtdışı fuarlara katılan tarım makinaları işletmelerinin uluslararası fuar katılım sürecini bir bütün olarak profesyonelce ele almaları, gereken önemi vermeleri ve fuar katılımından azami düzeyde yararlanmaya çalışmaları hem tarım makinaları işletmeleri hem de ülkemiz ekonomisi ve ihracatı açısından oldukça önem taşımaktadır.

- Günümüzde üretim maliyetleri yaklaşık değerler arz etmektedir. Üretim maliyetlerinin yaklaşık olduğu bir ortamda rekabet edebilir olabilmek için lojistik kullanılabilecek en önemli araçtır. Rekabet ortamında pazar payının ve karın artırılabilmesinin ve muhafazasının en önemli ayağı, düşük maliyetle girdi teminini ve malların rekabet edilebilir fiyatlarla ve zamanında piyasaya sunulmasını sağlayan lojistik faaliyetleridir. Lojistik maliyetlerin azaltılmasının yolu tedarik - üretim - nihai müşteri teslimlerine kadar tüm süreçteki beklemlerin en aza indirilmesi, sistemin akışkan hale getirilmesi prensibinin kazandırılması olmalıdır.

Maliyetlerin azaltılmasında temel prensiplerin diğeri de taşımacılık sistemiyle ilgilidir. Taşıma sistemi yük taşımacılığında kombine taşımacılık ön plana alınmalı, aktarmalar, en aza indirilmeli, denizyolu –demiryolu gibi mod değişimlerinin operasyon süresi ve işlem maliyetleri bu şekilde azaltılmalıdır (Anonim, 2008z).

Taşıma maliyetinde en dikkati çeken unsur sabit ve değişken maliyetlerin aynı kaldığı durumda sefer sayısının azaltılması ile maliyette tasarrufa gidilebilmesidir. Dolayısıyla taşıma araçlarının kapasitelerinin ve doluluk oranlarının yüksek olması maliyetlerin en az düzeyde tutulmasına imkan vermektedir. Ayrıca taşıma maliyetleri taşıma mesafesi ve taşıma süresi arttıkça yükselmektedir (Anonim, 2008z).

Maliyet modeli ve yapılan analizler sonucunda lojistik faaliyetlerin rekabetçi olması için aşağıdaki faktörler ön plana alınmalıdır:

1. *Mesafe*: üretim merkezleri ile talep noktaları arasındaki mesafe,
 2. *Süre*: ürünün depodan çıkıştan son müşteriye teslimine kadar olan süre,
 3. *Kapasite Kullanımı*: taşıma araçlarının tam kapasitelerinde çalıştırılması,
 4. *Ölçek*: ölçek ekonomisinin avantajlarını sağlayan yüksek kapasiteli ürün elleçleme tesislerinin ve taşıma araçlarının kullanılması (Anonim, 2008z).
- Günümüzde yeni ve küçük işletmelerin banka kredisine ulaşması çok güçlü bir teminatı gerekli kılmaktadır. Diğer yandan KOBİ'lerin uzun vadeli kredi kullanmalarında da bankaca talep edilen yüksek teminatlar önemli bir engel olarak ortaya çıkmaktadır. Bunun dışında KOBİ'lerin işlerini büyütürken mevcut kredi limitlerinin artırılmasında bankaca talep edilen ek teminatlar çoğu kez işletme ve banka arasında çözülmesi gereken bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Kredi Garanti Fonu, KOBİ'lere verdiği kefalet ve üstlendiği risk ile bu işletmelerin daha çok banka kredisini kullanabilmelerini sağlamakta, uzun vadeli ve uygun maliyetli kredilerden küçük işletmelerinde yararlanmasını mümkün hale getirmektedir. Bu sayede girişimcilik teşvik edilmekte, KOBİ'ler lehine ek bir kredilendirme yaratılarak ekonomik büyüme ve kalkınmaya katkı sağlanmaktadır (Anonim, 2008v).

- CE işareti kurallarına ve diğer teknik düzenlemelere henüz uyum sağlamamış imalatçılar, bu konunun kısa sürede olumsuzluklarını yaşayacaklarını, hatta bu çalışmaların hayati önemi olduğunu dikkate almalı ve eksikliklerini kısa sürede gidermelidir.
- Tarım makinalarının gerek üretiminde gerekse kullanımında ergonomik özelliklerin geliştirilmesi ve insan sağlığına zarar vermeyecek bir çalışma ortamı yaratılması önümüzdeki yıllarda daha da önem kazanacaktır. Bu bağlamda gürültü, titreşim, toz ve emisyon gibi hususlarda özel önlemler alınması zorunlu olacaktır. CE işaretinin kullanılması ve güvenilirliği yaygınlık kazanacağından bu kavramların tarım makinaları imalatçıları tarafından özümsemesi ve önemsenmesi şarttır.
- Firma içinde inovasyonu canlandıran, iletişime ve bilgi akışına izin veren, araştırma ve geliştirmeyi kolaylaştıran ve yenilikçi faaliyetleri teşvik eden bir ortam yaratılmalıdır. İnovasyon sürecinin firmanın iliklerine işleminin uzun soluklu bir iş olduğunu unutmamak gerekir. Merkeziyetçi olmayan, çalışanların risk almasına olanak tanıyan bir ortam hedeflenmelidir. Bu ortamın yaratılmasında ve sürdürülmesinde üst yönetimin aktif desteği şarttır (Ulusoy, 2007).
- Firmalar, beşeri sermayenin yenilikçiliğin temel unsuru olduğunun bilincinde olarak, firma içi eğitimi, çalışanlar arası birbirinden öğrenme fırsatlarını artırarak insan kaynaklarına yatırım yapmalı ve çalışanlarının inovasyon becerilerini geliştirmelidir.
- İşe alma süreçlerinde daha özenli davranılması, yaratıcı ve deneyimli bireylerin firmaya kazandırılmasına dikkat edilmesi ve firma içi eğitim olanaklarının artırılarak çalışanlara yatırım yapılması firmanın

yenilikçiliklerini artıracaktır. Yetiştirilen personelin firmada devamlılığının sağlanması ve bağlılığın perçinlenmesi için uygun insan kaynakları uygulamalarına da ihtiyaç vardır.

- İnovasyon harcamalarının makina ve teçhizat alımını da içerdiği düşünülürse yeterli düzeyde olmadığı çok açıktır. Firmaların kendi bünyelerinde ve/veya işbirlikleri ile Ar-Ge'ye yatırım yapmaları ve inovasyon için daha fazla kaynak tahsis etmeleri yenilikçi kapasiteyi ve dolayısıyla firma performansını artırmanın bir yoludur.
- Çeşitli düzeylerde işbirlikleri inovasyon için önemli bir mekanizmadır. Paydaşlarla, rakiplerle işbirliklerinin ötesinde kümeler yolu ile işbirlikleri göz ardı edilmemesi gereken mekanizmalardır (Ulusoy, 2007).
- İnovasyon faaliyetlerinin iyi yönetilebilmesi için iyi izlenmesi ve önceden saptanmış performans kriterleri ile ölçülmesi şarttır.
- Firmalar, amacı “*maliyet düşürme*” olarak açıklanan programlardan uzak durmalıdır. Firmaların, kalite, güvenilirlik, esneklik katmanlarında gelişme sağlamaya yönelik yenilikçi programları uygun sıralama ve hedeflerle devreye almaları daha gerçekçi ve etkin bir yaklaşımdır ve maliyetlerde kalıcı bir şekilde tasarruf sağlamanın tek yoludur (Ulusoy, 2007).
- Firmalar, yenilikçi olabilmek için sorunları öncelikle içlerinde aramalı, iç problemlerini çözebilmeli ve eksiklerini giderebilmelidir.
- En durağan gözüken bir inovasyon ortamı bile “*yaratıcı yıkım*”a uğrayabilir. Bu itibarla firmalar çevreyi izleme işlevini ihmal etmemelidir (Ulusoy, 2007).

- Firma entellektüel sermayesi, kurum kültürü, firma stratejileri, işbirlikleri, pazar koşulları ve kamu teşvikleri, firma büyüklüğü, inovasyon harcamaları gibi faktörler inovasyonların ortaya çıkmasında büyük önem taşıyan faktörleri oluşturmaktadır. Firmalar bu faktörlere odaklanarak 3-5 yıl arası bir zaman ufku için kendi iş stratejileriyle uyumlu inovasyon stratejileri geliştirmelidir. Bu sayede yenilikçilik, rekabet gücü ve firma performansı açısından atılım yapma imkanı bulabileceklerdir.
- İşçilerin en verimli ve en tatminkar çalışma koşulları saptanıp bunlar firma başarısına kanalize edilmelidir. Firma yönetiminin insan faktörüne verdiği değer arttıkça işgücü verimi, işin kalitesi ve firma için yapılacak özveriler de artacaktır. İşletmelerde görülen en büyük eksikliklerden biri işi bizzat yapanla iletişim kurulmamasıdır. İletişim düzeyindeki artış, çalışanları motive edecek ve yaratıcı düşünceye yönlendirecektir.
- Çiftçilerle açık ve yakın bir ilişkinin tanımlanması ve kurulması çiftçi ihtiyaç ve beklentilerini sınıflandırılmasını kolaylaştıracağı gibi ürün tasarım süreci için önemli bir feed-back girdisi sağlayacaktır.
- Tasarım ve geliştirme aşamasında ortaya çıkması önlenebilecek bir aksaklığın üretim ve daha sonraki aşamalarda giderilmesi maliyeti büyük oranda artıracığı gibi müşteri tatminsizliğine ve imajın zedelenmesine yol açacaktır. Çiftçi gereksinimlerini karşılayan güvenilir ve üretilebilir ürün tasarımlarını gerçekleştirebilmek için iyi hazırlanmış ürün tasarım süreci ile birlikte bu alanda faaliyet gösterebilecek tasarım grupları oluşturulmalıdır.

- Küçük ve orta ölçekli tarım makinaları işletmelerinde maliyet uzmanları çalıştırılmadığından gerçek maliyetlerin hesaplanması güçleşmektedir. Karı artırmanın tek yolu maliyetlerin düşürülmesidir. Bu da ancak etkin çalışan ve doğru veriler sağlayan bir maliyet sistemi ile mümkün olacaktır. Uygulamada maliyetlerin doğru sınıflandırılabilmesi için teknik bilgilerle donatılmış uzman muhasebecilere gereksinme duyulmaktadır.
- Sürekli ve aksaksız bir üretim için gerekli tür ve nitelikte malzemeden elde yeterli miktarda bulundurulmalıdır. Bunun stok maliyetleri bakımından ek bir yük getirmemesi için de gerekli önlemler alınmalıdır.
- İşgücü, maliyetleri doğrudan doğruya etkileyen (etken) bir maliyet ögesidir. Malzeme genellikle edilgen bir maliyet ögesidir. Onu kullanan işgücü ve tesisat ne derece verimli çalışırsa malzemenin verimi de o kadar yüksek olur. Oysa üretimin produktivitesini artırmak ve bu sayede maliyetleri düşürmek belli sınırlar içinde, doğrudan doğruya işgücünün yetenek ve isteğine bağlıdır. İşçi verimliliğini artıracak önlemler alınmalıdır.
- Hızlı değişen tüketici taleplerini karşılayabilmek için uygun bir üretim tekniği olan Esnek Üretim Sistemleri, stok maliyetlerini en düşük seviyeye çekmeyi amaçlayan Tam Zamanında Üretim, Bilgisayar Destekli Tasarım ve Üretim Sistemleri, bunlarla birlikte Otomasyona geçiş sağlanmalıdır.
- İşletmeler maliyetlere sadece parasal kayıplar olarak bakmamalıdır. Zaman, işçilik ve imaj zedelenmesinde sosyal kayıpların da göz önünde bulundurulması gereklidir. İşletmeler kalite ile ilgili maliyet verilerini oluşturmalıdır.

- Personel sadece makine kullanımında değil imalat işleminin kalitesi üzerine de eğitilmeli ve bu eğitime kurumsal bir süreklilik kazandırılmalıdır. Bu eğitim sadece personel açısından değil, işletmeci, patron, müdür bazında da yapılmalı ve işletme içinde tam ve doğru bir diyalog sağlanmalıdır. Toplam Kalite Yönetiminin yerleştirilmesine çalışılmalıdır. Toplam Kalite Yönetimi, tüm işletmeler tarafından uygulanabilecek standart bir yöntem değildir. Her çalışanın, üretimin her aşamasında kaliteye sahip çıkmasını sağlayabilmek için işletmeler bu çalışmayı kendi yapısına ve kültürüne uygun şekilde planlamalı ve yürütmelidir.
- Satış sonrası servis, müşteri tatminine yönelik olarak düzenlenmelidir.
- Yurt içi bayi ağını oluşturma ve yeni satış sistemleri geliştirme hususunda çalışılmalıdır.
- Ankete katılan imalatçılar arasında yabancı şirketlerle ortaklığın bulunmadığı gözlenmiştir. Yabancı şirketlerle ortaklıklardan önemli beklentiler sermaye ve yönetim yapılarının güçlenmesi ve yeni pazarlama kanallarının açılmasıdır. Tıpkı ihracat yapmanın olduğu gibi yabancı ortaklıklar kurmanın da şirketlerin iş mükemmelliğine olumlu etkisi olduğu Türkiye’de imalat sanayinin diğer sektörlerinde gözlenmiştir. Yabancı ortak seçilirken, ürün ve üretim teknolojileri değerlendirildiği gibi yönetim teknolojilerinin düzeyinin de göz önüne alınması gerekir.

10.2 Bayiler için Öneriler

- Bayiler, çiftçilerle olan ilişkilerini çok yönlü olarak geliştirmeli, sadece makine satışıyla değil tarımın çeşitli sorunlarıyla ilgilenilmelidir.
- Bayilerde çalışan elemanlar makinayla ilgili doğru ve yeterli bilgilerle donatılmalı müşteri ilişkileri ve satış teknikleri konusunda eğitilmelidir.
- Bayiler müşteri tatminini sağlayacak yedek parça stoğu bulundurmalı, servis hızı ve garantisi vererek imalatçıya karşı “müşteri temsilcisi” rolü üstlenmelidir.
- Bayiler, imalatçılar ve kredi kuruluşlarıyla işbirliği yapılarak, yeni kredi kaynakları ve ödeme sistemleri geliştirilmeli leasing ve barter gibi enstrümanlardan yararlanma olanakları araştırılmalıdır (Özoğul, 2003).

10.3 Çiftçiler için Öneriler

- Çiftçiler kalite kriterlerini imalatçılardan, bayilerden ve tercihen üniversite gibi tarafsız kuruluşlardan öğrenmeli ve satın almada makinaları bu kriterlere göre karşılaştırarak karar vermelidir.
- Çiftçiler alternatif mekanizasyon olanakları üzerinde bilgi toplamaya çalışmalı ve üretim maliyetlerini düşürebilecek makinalar tercih etmelidirler.

- Çiftçiler enerji ve zaman tüketimini azaltan, maliyeti düşüren, ileri teknoloji makinalarını tercih etmeli, bunların fiyatları çok yüksek veya işletmeler çok küçük olduğu için edinilemiyorsa Ortak Makine kullanımı gibi rasyonel modellere yönelmelidir.
- Çiftçiler kullandıkları makinaları daha yakından tanımalı, ayar ve basit onarımların nasıl yapılacağını bilmeli ve bunları kendileri becerebilmelidir.
- Çiftçiler kalitesi düşük tarım makinalarının bulunmaması konusunda ortak tavır almalıdır. Bu amaca yönelik olarak makine kontrol sistemleri geliştirilmeli ve yaygınlaştırılmalıdır (Özoğul, 2003).
- Çiftçiler üretimi planlanan çerçevede yapıp satılabilen çoğulcu bir katılımla örgütlenerek birlikler oluşturmmalıdır.

10.4 Sektörel Dernekler için Öneriler

- Tarım ve tarım makinaları sektörü bazında saptanmış önemli bir eksiklik işbirlikleridir. İşbirliklerinin oluşmasında güven temel unsurdur. Güven ortamının oluşmasında yasal düzen ve yargının etkinliği önemli bir rol oynar. Sektörel dernekler, katma değere genellikle önemli bir katkısı olan Ar-Ge işbirliklerinin geliştirilmesinde üniversiteler ve araştırma kuruluşları ile ilişkilerin geliştirilmesinde ve firmalarla bu kuruluşların biraraya getirilerek birbirlerinin yetenek ve kapasitelerini daha iyi değerlendirebilecekleri ortamların oluşturulması ve müşterek gündemlere ulaşılmasında aktif rol oynayabilirler.

Örn: Tarım makineleri imalatçılarının standartlara uygun tarım iş makinesi imal etmesi için gerekli eğitim, bilgilendirme ve denetim mekanizmalarının oluşturulması gereklidir. Bunun için Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Üniversiteler, Tarım Satış Kooperatifleri ve TARMAKBİR gibi paydaşların işbirliği gereklidir (Anonim, 2008aa).

- Sektörle ilişkisi bulunan tüm paydaşlarla daha etkin bir ilişki oluşturmaya çalışarak bu aktörlerin uyarılması ve bilinçlenmesini sağlamalı, onların potansiyelinden yararlanma ve sinerji oluşturma yolları aranmalıdır.
- Sektör bazında yüksek kalitede insan kaynağına sahip olmanın bir yolu yüksek kaliteli işgücünün sektöre cezbedilmesi, diğer bir yolu ise sektörde mevcut işgücünün kalitesinin yükseltilmesidir. Sektörel dernekler gerek kendi bünyelerinde geliştirecekleri birimlerle gerekse bu konularda uzman kuruluşlarla birlikte çalışarak sektörde çalışan işgücünün yeteneklerinin ve bilgi düzeyinin geliştirilmesine yönelik eğitim programları uygulayabilir. İşbirlikleri oluşturulmasına yönelik eğitimler de bu çerçevede ele alınabilir. Bu işbaşı eğitimleri için teşvik desteğinden yararlanılmasını sağlayabilirler. Daha yüksek nitelikli işgücünün sektöre cezbedilmesi için eğitim kurumları ile ortak çalışmalar yürütebilirler (Ulusoy vd., 2008).

10.5 Kamu Yöneticileri için Öneriler

- Kamu yönetiminin ülkedeki insan kalitesini artırmak yoluyla ülke refahına yapacağı katkılar daha ziyade eğitim ve öğretim politikaları ile ortaya çıkmaktadır. Bu çerçevede eğitim ve araştırma bütçesi ve bütçenin doğrudan uzman işgücü havuzunun genişletilmesi ve

derinleştirilmesine hizmet eden kalemlerinin payının artması gerektiği zaten bilinen bir gerçek olup yapılan bu çalışma da bu noktaya yönelik yol gösterici bulgular üretmiştir.

- Kamu yöneticileri koordinasyon ve kontrol görevini üstlenerek, sektörde veya katma değer zinciri üzerinde öğrenen örgütler arası ağlar kurmayı ve bu ağı organize edecek şekilde bilgi üreten ve yayan öğrenen örgütleri de desteklemelidir (Ulusoy vd., 2008).
- Artan küresel rekabetin etkisiyle, kamunun firma performansını arttırmaya yönelik politikaları ve kamunun ülke ekonomisini bölgesel ve sektörel teşvik ve işbirlikleri yoluyla iyileştirmeye yönelik politikaları da en az eğitim politikaları kadar önemlidir. Özellikle ihraç pazarlarında birçok alternatif rakip ürüne kolayca erişebilen bilinçli alıcılar hem kalite standartlarına hem de uygun fiyata aynı ölçüde duyarlı olup yenilik içermeyen ürünlere çok ucuz olmadıkça rağbet göstermemektedirler. Yenilikçiliğe yapılan bilinçli yatırımlar özellikle üretim kalitesini arttırırken maliyetleri azaltmakta, bir başka deyişle aynı anda hem verimlilik hem de farklılık yaratmaktadır (Ulusoy vd., 2008).
- Kamunun koyduğu kurallar ve yaptığı uygulamalar yoluyla örgütsel öğrenmeyi, yenilikçiliği ve bu konuda risk alan firmaları ciddi bir şekilde desteklediğini imalatçı firmaların sahip ve yöneticilerine açıkça göstermesi tarım makinaları imalat sektöründeki inovasyon yapma ve patent alma çabalarına çok büyük bir ivme kazandıracaktır. Kamu yöneticilerinin planlama ve uygulama yaklaşımlarında zihniyet ve yapılanma açısından organizasyonel inovasyonlar yapmaları şarttır.

10.6 Kamu Kurum ve Kuruluşları için Öneriler

- Tarım ve Köyişleri Bakanlığınca, “Türkiye’nin havzalar itibariyle tarımsal mekanizasyon alt yapısının belirlenmesi ve tarımsal üretimi rasyonelleştirme amacına yönelik olarak geliştirilmesi” gerekmektedir (Anonim, 2008aa).
- Desteklemelere ilişkin mevzuat hazırlıkları sırasında paydaş görüşlerinin alınması, modern teknoloji uygulamalarını yerine getirebilen araçların, çiftçi örgütleri üzerinden satın alınması koşuluyla, destekleme oranının düşük tutulup daha geniş tabana yayılan ve fatura bedeli üzerinden geri ödeme yapılan, önemi ölçüsünde değişken oranlı bir destekleme modelinin uygun olacağı benimsenmekle birlikte, Türkiye’de uygulanan desteklerin doğrudan makina veya tesise yapıldığı, oysa tarımsal mekanizasyon araçları ile yapılan faaliyetlerde enerji, ilaç, gübre gibi girdilerin yanı sıra zaman tasarrufu sağlayan ve verim artışında büyük etkisi olan elektronik sistemlerin de (veri izleme, monitörleme, kayıt ediciler, sensörler vb) destekleme kapsamına alınması gerekmektedir (Anonim, 2008aa).
- Yeni makine satın alımlarında devlet önemli ölçüde destekler sağlamaktadır. Bu anlamda, desteğin sürdürülebilir tarım amacına ne ölçüde uygun kullanıldığının belirlenmesinde doğal olarak söz sahibidir. Bir üretici yeni bir makine satın almak istediğinde mevcut makine parkını standartlara uygun büyüklükte makine ile yenilemesi koşulu ile destek verilerek tarla trafiğinin azaltılmasına yönelik farkındalık ve özendiricilik yaratılabilir (Anonim, 2008aa).

- Mekanizasyon araçlarının alımının desteklenmesinin yanısıra bu araçların kredili satışında büyük rol oynayan Ziraat Bankası ve Tarım Kredi Kooperatifleri satışlarının canlandırılması için kredi kullanım şartlarının iyileştirilmesi konusunda gerekli tedbirler alınmalıdır.
- “Tarımsal Mekanizasyon Desteği” adı altında bir sistem oluşturulmalı ve aldıkları mekanizasyon araçlarının faturalarını ibraz eden çiftçilere, teşvik ve ilgi görece oranlarda hibe desteği ödenmelidir. Bu uygulama, ortalama olarak ekonomik ömürleri 10 yıl olan tarım makinalarının yenilenerek, çalışma maliyetlerinin düşürülmesi yönüyle ülkemiz mekanizasyon seviyesinin gelişimine katkıda bulunurken, kayıt dışı satışları kayıt altına alarak, destekleme harcamalarının çok daha ötesinde Hazineye katkıda bulunacaktır (Anonim, 2009f).
- Küçük tarım işletmelerinin, yüksek mekanizasyon teknolojisine sahip, bireysel mülkiyeti zor olan görece pahalı traktör ve ekipmanlardan faydalanması için müteahhitlik sistemi teşvik edilmelidir.
- Mevcut traktör parkımızın en az % 40'ı, tarım makinaları parkının ise % 50'si 20 yaşın üstündedir. Böyle bir parkın gerek fiziksel yaşlılık, gerekse teknolojik eskilik nedeniyle tarımsal üretimde maliyeti düşürücü, rekabet gücünü arttırıcı bir katkısı olmayacağı gibi emisyon ve teknik yetersizlik nedeniyle insan sağlığı ve çevre üzerinde olumsuz etkileri de vardır. Türkiye tarımında halen ömrünü doldurmuş traktörlerin ve günümüz teknolojileriyle hiçbir şekilde uyum sağlayamayacak tarım makinalarının kullanılıyor olması ülke genelinde;

- ✓ Çok yönlü büyük ekonomik kayıplara,
- ✓ Çevre kirliliği ve doğal dengelerin olumsuz etkilenmesine,
- ✓ Can ve mal güvenliğinin azalmasına yol açmaktadır (Ulusoy, 2008b).

Bu yaşlı traktörlerin bir plan dahilinde uygulamaya konacak bir teşvik programıyla hurdaya ayrılarak parkın yenilenmesi, ülke tarımı, sanayi ve ekonomisinde, programın getireceği mali yükün çok ötesinde kazançlar yaratacak, ayrıca çevre kirliliği ve iş güvenliği açısından da ciddi kazanımlar sağlayacaktır. (Evcim, 2008).

- İkinci el traktör alım satımında KDV oranı %1'e çekilmelidir. Binek otomobilde bile bu oran uygulanırken traktörden hala % 18 KDV alınması normal takas işlemlerini kayıt dışına itmekte ve hem bayilerde ciddi risk ve finansman sıkıntısı yaratmakta hem de devletin vergi kaybına yol açmaktadır (Anonim, 2008aa).
- Mekanik ömürlerini çoktan doldurmuş, demode olmuş biçerdöverlerin bir teşvik programıyla hurdaya ayrılmalarının sağlanması, ülke ekonomisinde programın gerektirdiği mali yükün çok üstünde kazançlar yaratacak, ayrıca çevre kirliliği ve iş güvenliği açısından ciddi kazanımlar sağlayacaktır (Evcim, 2008).
- Kullanılmış eşya ithalatının kısa sürede serbestleştirilmesi konusunda AB Komisyonunun talepleri bulunmaktadır. Kullanılmış eşya ithalatının yaratacağı çevre sorunları dikkatle irdelenmelidir. AB'nin ekonomik ömrünü tamamlamış makinanın hurdaya ayrılması için koyduğu kurallar, imalatçı firmaları bazı yeni mali yükümlülükler altına sokmaktadır. Bu konuda ülkemizin sağlayacağı kontrolsüz bir serbestleştirmenin, AB'de faaliyet gösteren firmaların bu

mükellefiyetten kurtulmak için bir fırsat olarak değerlendirmesine imkan verilmemelidir. Daha açık ifade ile bu tür malların çok düşük fiyatlarla ülkemize girmesi, ihracatçı ülkelerin makine parklarını yenilemesine finansal destek olacaktır. Bu durumun sanayiye yapacağı olumsuz etkinin ötesinde, çevre sorunlarına neden olacağı dikkate alınarak konu değerlendirilmeli ve önlemler buna göre düzenlenmelidir.

- Tarımsal mekanizasyon araçlarında farklı KDV oranları uygulaması karışıklığa ve haksızlığa sebep olmuştur. Leasing'de artan KDV oranı sonrası başlayan süreç, KDV'nin sadece leasing de değil, leasing'i de kapsayan bütün satışlarda inmesiyle sonuçlanmıştır. Maliye Bakanlığınca tarım makinalarının KDV oranları da düşürülerek % 8 olarak belirlenmiştir. Ancak, uygulama Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonuna (GTİP) esas numaralandırma sistemi üzerinden yapıldığından tarım makinalarının tamamı bu KDV indirimi kapsamına giremediği gibi, aynı kategoride yer alan bazı tarım makinaları arasında farklı KDV oranları ortaya çıkmıştır. Temel sorun bu pozisyonlardaki tarım makinalarının, tarım makinası olmayan makinalarla birlikte sınıflandırılmasıdır. Örneğin; tarımsal amaçlı su tankeri ile her türlü eşya taşıyan römorklar aynı GTİP altındadır. Helezonlu dane götürücüleri ile tarım harici işlerde kullanılan mekanik elevatörler aynı GTİP altındadır. %8 KDV kapsamına girecek tarım makinalarının Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından belirlenmesi, KDV iadeleri uygulamasına dair mevzuatın maliye bakanlığı tarafından yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir (Anonim, 2008aa).
- Hammadde alımlarında KDV'nin %18 olarak devam etmesi tarım makinaları üreticileri üzerinde %10'luk bir KDV yükü kalmasına sebep olmaktadır. KDV iadesi uygulamasının finans yükü (mali

müşavir raporu veya banka teminat mektubu) bazı imalatçılar için zorlayıcı olabilmektedir (İleri, 2008).

- Özellikle Uzakdoğu menşeli traktörlerde kalite ve yaygın servis ve yedek parça konusunda tereddütler mevcuttur. Tarım traktörlerinin satış sonrası hizmetleri halen 20 servis istasyonu ve TS 12047 (Yetkili Servisler-Motorlu Araçlar İçin Kurallar) kapsamında yürütülmektedir. Mevcut servis sayısı ve uygulanan standard, ihtiyaçları karşılamamaktadır (Anonim, 2008aa).
- İlgili kuruluşların zamanında ve güvenilir veri toplaması için gerekli tedbirler alınmalıdır.
- Tarım arazilerinin konut ve sanayi sektöründe kullanılmaması için gerekli tedbirler alınmalıdır. Miras hukuku düzenlemeleri bir an önce yapılmalıdır.
- TSE, standartları oluşturan bir kurum olmasının yanısıra, standartları denetleyen dolayısıyla laboratuvar hizmeti veren bir kurumdur. Standartların denetlenmesi sırasında gecikme ve problemler yaşandığından dolayı imalatçılarımızın büyük bir kısmı denetleme mekanizmasını etkin, güvenilir, sektörel ihtisas sahibi yapılara devredilmesini istemektedirler.
- KOSGEB, İGEME, DTM, TÜBİTAK, İŞKUR gibi kurumlar tarafından verilen desteklerin tek çatı altında toplanarak, tek kurum tarafından organize edilmesi önemlidir. Aynı konuda farklı kurumların devlet desteği vermesi, şartlarının farklı oluşu, hangi kuruma başvurunun daha yararlı olacağı konusunda da tereddüt yaratmaktadır. Ayrıca, destekle ilgili işlemlerin kısa sürede sonuçlandırılması, istenen dokümanların asgariye indirilmesi de yararlanmayı kolaylaştıracak ve başvuruları artıracaktır.

- Avrupa Birliği'ne, Gümrük Birliği Anlaşması imzaladığı Türkiye'ye tırlara uyguladığı kotaları kaldırması yönünde gerekli baskının Ulaştırma Bakanlığı ve Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından yapılması gerekmektedir.
- AB ülkelerinde girişi yapılarak ülkemize transit ticaret yolu ile giriş yapan bazı makinaların CE işareti kullanımı gereklerine uygun olmadığı, AB ülkelerinin transit ticarete konu olan bu tür malların denetimine gereken önemi vermediği gözlenmektedir. ATR-1 belgesi düzenlenmesi sırasında kuralların yerine getirilmesi konusunda gerekli girişimler yapılmalıdır.
- Etkin ve güncel tarım makinaları envanteri oluşturulmalıdır.
- Üretilen tarım makinaları için etkin denetleme mekanizmaları oluşturulmalıdır.
- Tarım makinaları alanında Ar-Ge çalışmaları önemsenmeli ve sürdürülebilir olmalıdır. Faydalı model, patent gibi tescil belgelerinin alınmasının özendirilmesi, teknik eleman sayısının yeterli düzeye ulaştırılması, bu konuda yaşanacak problemlerin çözümünde yargı sürecinin kısaltılması ve özellikle inovasyon ürünlerinin korunma yeteneğinin artırılması vb sağlanmalıdır.
- AB'nin, kırsal kalkınma destekleme araçlarına işlerlik kazandırmak ve ilgili tüm destekleri tanıtmak amacıyla imalatçı ve çiftçi düzeyinde eğitim hizmetleri sağlanmalı ve desteklemelere başvurabilmek için, imalatçı ve çiftçilere proje üretebilmelerinde ve hazırlamalarında yardım edecek bir yapı oluşturulmalıdır. Tüm üretim aşamalarının yatırıma yönelik olarak, proje mantığına dönüştürülmesini, ve süreç boyunca projelerin izlenmesini sağlayacak yatırım merkezleri kurulmalıdır (Anonim, 2008aa).

11. KAYNAKLAR DİZİNİ

- Anonim,** 1998, Komisyon Raporu, 1998. Integration der Landwirtschaft der Europäischen Union in der Weltagrarswirtschaft. Angw. Wiss. Heft 476, Bonn.
- Anonim,** 1999, Avrupa Birliği ve Türkiye, Dış Ticaret Müsteşarlığı, Ankara.
- Anonim,** 2000, AB Ortak Tarım Politikasına Uyum, İzmir Ticaret Odası, Yayın No: 83, İzmir.
- Anonim,** 2001a, Chain Management and Agricultural Development, International Agricultural Center, Holland.
- Anonim,** 2001b, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Tarım Alet ve Makinaları Sanayii Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara.
- Anonim,** 2003, Türkiye Tarım Makinaları Sanayi Dış Pazar Araştırması, İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, Ankara.
- Anonim,** 2004, Gümrük Birliği'nin Türkiye Ekonomisine Etkileri, İKV, Yayın No:179, İstanbul.
- Anonim,** 2005a, Avrupa Birliği ile Katılım Müzakereleri Rehberi, İKV Yayınları, Yayın No:184, İstanbul.
- Anonim,** 2005b, <http://www.dpt.gov.tr>
- Anonim,** 2005c, Uluslararası Pazarlara Açılmada Farklı Kültürlerin Etkileri, İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, Ankara.
- Anonim,** 2005d, Fuarlara Katılımın Kobiler Açısından Rolü ve Önemi, İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, Ankara.

Anonim, 2006a, <http://www.foreigntrade.gov.tr/ab/ankand.htm>

Anonim, 2006b, <http://www.dtm.gov.tr/ab/OKK95/bilesik2.htm>

Anonim, 2006c, <http://www.deltur.cec.eu.int>

Anonim, 2006d, <http://www.abgs.gov.tr/dokuman/ulusalprogrammain.htm>

Anonim, 2006e, <http://www.tarim.gov.tr>

Anonim, 2007a, Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013) Makine ve Metal Eşya Sanayii Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.

Anonim, 2007b, Rekabet Danışmanlık, Yeni AB Otomotiv Grup Muafiyeti, AB'deki Mevzuat Değişikliğinin Arkasındaki Ana Gerekçeler ve AB'deki Gerekçelerin ve İlgili Tedbirlerin Türkiye için Geçerliliği, OSD Verileri, İstanbul.

Anonim, 2007c, Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013), Otomotiv Sanayi Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.

Anonim, 2007d, Avrupa Birliği Müktesebatı ve Otomotiv Sektörü Raporu, İKV, Yayın No:204, İstanbul.

Anonim, 2007e, Küresel Boyutta Sınai Mülkiyet Hakları ve Türkiye'nin AB'ye Uyumu, İKV, Yayın No:202, İstanbul.

Anonim, 2007f, Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013), Fikri Mülkiyet Hakları, Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.

Anonim, 2007g, <http://www.tugem.gov.tr>

Anonim, 2007h, Tarım ve Ormancılıkta Kullanılan Makinalar Sektör Raporu, Orta Anadolu İhracatçı Birlikleri, Ankara.

Anonim, 2008a, <http://www.ikv.org.tr/abtarihce.php>

Anonim, 2008aa, http://www.tarim.gov.tr/duyurular/TarimsalMekanizasyon/TarimsalMekanizasyonKurulu_261008/Dokuman2008.pdf

Anonim, 2008b, [http:// www.deltur.cec.eu.int/abtarim.rtf](http://www.deltur.cec.eu.int/abtarim.rtf)

Anonim, 2008c, <http://www.ikv.org.tr/pdfs/0b08abbf.pdf>

Anonim, 2008d, ikv e-bulten 21-27 Ocak 2008.

Anonim, 2008e, ikv e-bulten 17-23 Kasım 2008.

Anonim, 2008f, http://www.belgenet.com/arsiv/ab/helsinki_sonuc.html

Anonim, 2008g, <http://www.ikv.org.tr/pdfs/KOB2001.pdf>

Anonim, 2008h, <http://www.ikv.org.tr/pdfs/KOB2003-tr2.pdf>

Anonim, 2008i, <http://www.ikv.org.tr/pdfs/KOB-2005-duzeltmee.pdf>

Anonim, 2008j, http://www.abgs.gov.tr/files/ABiliskileri/AdaylikSureci/Kob/Turkiye_Kat_Ort_Belg_2007.pdf

Anonim, 2008k, <http://www.ikv.org.tr/haberler2.php?ID=1576>

Anonim, 2008l, <http://www.ikv.org.tr/pdfs/ce907ce5.pdf>

Anonim, 2008m, <http://www.ikv.org.tr/maliisbirligi.php>

Anonim, 2008o, VDMA 2008. Economic Report of Agricultural Machinery, <http://www.vdma.org>

Anonim, 2008p, Kobi Stratejisi ve Eylem Planı (2007-2009) www.dpt.gov.tr/DocObjects/Download/3077/2007.pdf

Anonim, 2008q, http://www.avrupapatent.com/tsek_tse_uygunluk_belgesi.htm

Anonim, 2008r, <http://www.turkticaret.net/marka/nedir.php>

Anonim, 2008s, http://www.avrupapatent.com/patent_tescili_nedir.htm

Anonim, 2008t, http://www.avrupapatent.com/patent_tescili_model_nedir.htm

Anonim, 2008u, <http://www.antakyatso.org.tr/kobitesvik.doc>

Anonim, 2008v, <http://www.kgf.com.tr>

Anonim, 2008w, <http://www.turev.com.tr/Data/Egitim/UKY-05.pdf>

Anonim, 2008y, www.igeme.org.tr/tur/mevzuat/devlet_yard.pdf

Anonim, 2008z, Marmara Bölgesi Otomotiv Lojistik Planlaması <http://www.osd.org.tr/lojistik.pdf>

Anonim, 2009a, European Commission, (Eurostat and Directorate-General for Agriculture), 2007.

Anonim, 2009b, Agriculture in European Union, Statistical and Economic Information 2007. http://ec.europa.eu/agriculture/agrista/index_en.htm

Anonim, 2009c, http://www.abgs.gov.tr/files/UlusalProgram/UP2008/up2008_taslak.pdf

Anonim, 2009d, <http://www.ikv.org.tr/images/upload/file/2008-ilerleme%20raporu/2008-IRMuktesebattablo.pdf>

Anonim, 2009e, <http://www.ikv.org.tr/pdfs/IPA2009-2011.pdf>

Anonim, 2009f, <http://ekutup.dpt.gov.tr/tarim/gosterge/2008.pdf>

Anonim, 2009g, <http://www.tuik.gov.tr>

Anonim, 2009h, <http://www.fao.org>

Anonim, 2009i, Agriculture in European Union, Statistical and Economic Information 2004.
http://ec.europa.eu/agriculture/agrista/archive_en.htm

Anonim, 2009j, Agriculture in European Union, Statistical and Economic Information 2005.
http://ec.europa.eu/agriculture/agrista/archive_en.htm

Anonim, 2009k, Agriculture in European Union, Statistical and Economic Information 2006.
http://ec.europa.eu/agriculture/agrista/archive_en.htm

Anonim, 2009l, <http://www.tugem.gov.tr/tugemweb/destekler.html>

Anonim, 2009m, Agriculture in European Union, Statistical and Economic Information 2000.
http://ec.europa.eu/agriculture/agrista/archive_en.htm

- Anonim,** 2009n, Agriculture in European Union, Statistical and Economic Information 2003.
http://ec.europa.eu/agriculture/agrista/archive_en.htm
- Anonim,** 2009o, <http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/index.cfm?action=detay&yayinID=211&icerikID=313&dil=TR>
- Anonim,** 2009p, Market Access Database Homepage
<http://mkaccdb.eu.int/>
- Anonim,** 2009r, Agriculture in European Union, Statistical and Economic Information 2002.
http://ec.europa.eu/agriculture/agrista/archive_en.htm
- Anonim,** 2009s. http://www.tarim.gov.tr/arayuz/10/icerik.asp?efl=istatistikler/organikistatistik.htm&curdir=\uretim\organiktarim\istatistikler&fl=genel_org_tarimsal_uretim_verileri.htm
- Anonim,** 2009t. www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/AB/EuromedEntegrasyonDb/sektorel_ab.xls
- Atmaca, R.,** 1998, Türkiye'nin AB ile İlişkileri ve Serbest Ticaret Anlaşmaları Çerçevesinde Tarım ve İşlenmiş Tarım Ürünleri, İKV Dergisi, Sayı:141, İstanbul 1998.
- Baş, E.,** 2004, Avrupa Birliği'nde Ortak Tarım Politikası Alanında 2003 ve 2004 yıllarında Gerçekleştirilen Reformların Genişleme Süreci ve Türkiye'nin Adaylığı Göz Önüne Alınarak İncelenmesi, Avrupa Birliği Genel Sekreterliği Tarım ve Balıkçılık Dairesi, Ankara, 59s.
- Büyüköztürk, S.,** 2004, Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı, İstatistik, Araştırma Deseni, SPSS Uygulamaları ve Yorum, 4. Baskı, Pegem A Yayıncılık, Ankara.
- Can, F.,** 2005, Avrupa Topluluğunda Tarımsal Ürünlere Yönelik Destekler ve Çiftçilere Yapılan Yardımlar, Ankara, 80s.

- Candan, A.**, 2003, 15 Soruda 15 AB Politikası Serisi, İKV Yayınları, No:6, İstanbul.
- Çakmak, E., ve Kasnakoğlu, H.**, 2001, Etkin Tarım Politikaları, TİM Yayınları, İstanbul.
- DİE**, 2005. Hanehalkı İşgücü Anketi 2004 Yılı Sonuçları, DİE Haber Bülteni No: 49, Mart, Ankara.
- Ekeman, E.**, 2000, 21. Yüzyılın Eşiğinde Avrupa Birliği'nde Ortak Tarım Politikası, İKV Yayınları, İstanbul.
- Eraktan, G., Abay, C., Miran, B., Olhan, E.**, 2004, Türkiye'de Tarımın Teşvikinde Doğrudan Gelir Desteği Sistemi ve Sonuçları, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No:2004-53, İstanbul.
- Ertuğrul, C.**, 2002, AB'nin Dönüşümü ve Gümrük Birliği, Ziraat Mühendisleri Odası, Küreselleşme ve Türkiye Tarımı Sempozyumu, Ankara.
- Ertuğrul, C., ve Dişbudak, C.**, 2006, AB Sürecinde Tarımsal Yapı ve Verimlilik, Türkiye Ziraat Odaları Birliği "AB-Türkiye Entegrasyonunda Tarım" konulu Uluslararası Konferans, İstanbul.
- Evcim, H.Ü.**, 2003, Türkiye'de Tarımsal Nüfus, İşgücü ve İstihdam, Tarımsal Mekanizasyon 21. Ulusal Kongresi, Konya.
- Evcim, H.Ü., Ulusoy, E., Gülsoylu, E., Sındır, K.O., İçöz, E.**, 2005, Türkiye Ziraat Mühendisliği VI. Teknik Kongresi, Ankara.
- Evcim, Ü., ve Ulusoy, E.**, 2006, Dokuzuncu Kalkınma Planı ve Tarım Kanunu Çerçevesinde Tarımsal Mekanizasyona Bakış, Tarım Makinaları Bilimi Dergisi, Sayı:1, Cilt:2, ISSN 1306-0007. Sayfa:1-12, İzmir.

- Evcim, H.Ü.**, 2008, Türkiye Yaşlı Traktör Parkının Yenilenme İhtiyacı ve Çözüm Önerisi, TÜGEM Tarımsal Mekanizasyon Kurul Toplantısı, Antalya.
- Evcim, H.Ü.**, 2008, Türkiye Yaşlı Biçerdöver Parkının Yenilenme İhtiyacı ve Çözüm Önerisi, TÜGEM Tarımsal Mekanizasyon Kurul Toplantısı, Antalya.
- Güran, N.**, 1999, Uluslararası Ekonomik Bütünleşme ve Avrupa Birliği, Anadolu Matbaacılık, İzmir.
- Işın, F.**, 1988, Türkiye’de ve AET’da Tahıl Grubu Ürünler ile İlgili Destekleme Politikalarının Karşılaştırılması, E.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Bornova.
- Işın, F.**, 1999, Türkiye Tarım Ekonomisi Nereye Götürülüyor? İktisat Dergisi, Sayı:412, İstanbul.
- Işın, F.**, 2005, AB-Türkiye Tarımsal İlişkilerinin Gelişim Süreci, 3-15, Türk Tarım Politikasının AB Ortak Tarım Politikasına Uyumu, Yayın No:134, ISBN:975-407-180-2, Ankara.
- İleri, S.**, 2008, Sektör Raporu, TARMAKBİR Türk Tarım Alet ve Makinaları İmalatçıları Birliği, Ankara.
- İlter, H. M.**, 2001, Aile Şirketlerinde Kurumsallaşma ve KOBİ’lerin Yönetim Sorunları, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No:2001-19, İstanbul.
- Josling, T.**, 1998, Agricultural Policy Reform in the USA and the EU, K.A.Ingersant, A.J.Rayner, and R.C. Hine, The Reform of the Common Agricultural Policy, Macmillan Pres, New York.

Kazgan, G., 2002, Tanzimat'tan 21. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Karluk, R., 1998, Avrupa Birliği ve Türkiye, Beta Yayınevi, İstanbul.

Miran, B., 2003, Temel İstatistik, Ege Üniversitesi Basımevi Bornova-İzmir.

Olgun, F. A., 2005, AB'de Ortak Tarım Politikasının Geçmişi, Reformlar, Mevcut Durum, Geleceği ve Türkiye'nin Uyumu Açısından Değerlendirilmesi, 17-24, Türk Tarım Politikasının AB Ortak Tarım Politikasına Uyumu, Yayın No:134, ISBN:975-407-180-2, Ankara.

Olgun, A., ve Işın, F., 1999. Tarım Politikaları ve Tarım Sektörü Açısından Avrupa Birliği ve Türkiye, E.Ü.Ziraat Fakültesi Ofset Atelyesi, Bornova, İzmir.

Ormanoğlu, B., Çalış, H., 2008. Avrupa Birliği Bütçesinin Finansmanı: Özkaynaklar Sistemi, Bütçe Dünyası Dergisi Cilt 3, Sayı 30 Yaz 2008, s:28-33.

Özoğul, G., 2003, Tarım Makinalarında Kaliteyi Yükseltirken Maliyeti Düşürecek Stratejilerin Saptanması ve Uygulama Olanaklarının Belirlenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Bornova, İzmir.

Sabancı, A., Sümer, S.K., Say, S.M., 2001, Türkiye'de ve Dünyada Tarımsal Mekanizasyon Düzeyi ve Gelişimi, Tarım Makinaları Sempozyumu ve Sergisi, Makine Mühendisleri Odası, Mersin.

Seyidoğlu, H., 1999, Uluslararası İktisat, İstanbul.

Şahinöz, A., 2002, Dünya Ticaret Örgütü'nün Dönüşümü. Küreselleşme ve Türkiye Tarımı, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Yayını, Ankara.

Şahinöz, A., 2003, AB ve Türkiye Tarım Politikalarında Değişim Eğilimleri, Tarım Haftası 2003, “AB Genişleme Sürecinde Türkiye, Tarımsal ve Kırsal Politikalar” Sempozyumu ZMO, Ankara.

Talim, M., 1991, Avrupa Topluluğu ve Türk Tarımının Yapısı, Avrupa Topluluğu ile Bütünleşme Hareketlerinde Türk Tarımı, İzmir.

Tezer, E., 2005, Türkiye’nin AB Otomotiv Grup Muafiyetine (1400/2002) Uyumu için Öneriler, “Tüketicilerin Korunması ve Otomotiv Sanayi”, 15 Mart 2005, Dünya Tüketiciler Günü.

Ulusoy, E., 2001, 2000’li Yıllarda Tarımsal Üretimde Değişen Koşul ve Kavramlar Karşısında Tarım Tekniğinin Görevleri. Tarımsal Mekanizasyon 20. Ulusal Kongresi, Şanlıurfa.

Ulusoy, E., ve Evcim, Ü., 1987, Türkiye’de Tarımsal Mekanizasyonun Durumu ve Geleceği. 3. Uluslararası Tarımsal Mekanizasyon ve Enerji Sempozyumu, İzmir.

Ulusoy, E., ve Gülsoylu, E., 2001, Traktör ve Tarım Makinaları Sektörünün Geleceği Üzerinde Çiftçinin Finans Gücü ve Kaynaklarının Etkisi, Tarım Makinaları Sempozyumu, Makina Mühendisleri Odası, Mersin.

Ulusoy, E., 2008a, Tarımsal Üretimde Traktör ve Tarım Makinalarının Yeri. TBMM Tarım, Orman ve Köyişleri Komisyonu TARMAKBİR Brifingi, Ankara.

Ulusoy, E., 2008b, Tarımsal Mekanizasyon Kurul Toplantısı, Antalya.

Ulusoy, G., 2007, Firma Düzeyinde İnovasyon Modelleri ve Uygulamaları, Rekabet Kongresi, İstanbul.

- Ulusoy, G., Günday, G., Kılıç, K., Alpkın, L.,** 2008, İmalat Sanayiinde İnovasyon Modelleri ve Uygulamaları Araştırma Projesi Yönetici Özeti, TÜSİAD-Sabancı Üniversitesi Rekabet Forumu, İstanbul.
- Uysal, Y.,** 2006, Küreselleşme ve AB'ye Tam Üyelik Perspektifinde Ege ve Türkiye Tarımında Yeniden Yapılanma, EGİFED Bilimsel Araştırmalar Dizisi Yayın No:1, İzmir, 341s.
- Ülkü, E.S.,** 2006, Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası Reformları, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, Yayın No:193, İstanbul.
- Wallece, H., and Wallece, W.,** 2000, Policy-Making in the European Union, Oxford Pres, Oxford.
- Varol, S.,** 2000, AB Ortak Tarım Politikası ve Tarım Alanında Türkiye-AB İlişkileri Yeni Türkiye Dergisi, Sayı:36, Ankara.

EKLER

Ek 1-İmalatçı Anketi

İmalatçı ile ilgili bilgiler

Anketin Yapıldığı Tarih:

İmalatçının Adı:

Adresi:

İlçe: İl:

Tel: ()

Faks :

E- Posta :

web adresi : www.

Görüşülen Kişi:

Konumu: ☐ Sahip ☐ Ortak ☐ Profesyonel Yönetici ☐ Diğer (Belirtiniz)

Öğrenim Durumu: ☐ İlk-Orta ☐ Lise ☐ Üniversite(Lisans)

☐ Yüksek Lisans ☐ Doktora

Yaşı : _____

Yabancı Dil: ☐ Bilmiyor ☐ İngilizce ☐ Almanca ☐ Fransızca
☐ Arapça ☐ Rusça ☐ Diğer _____

1. Üretmekte olduğunuz makinalar

Ürün/Hizmet Adı Ürün Kodu(GTİP no) Normal-Gerçek Kapasite Birim
K.K.O

1.	_____	_____	_____	_____
2.	_____	_____	_____	_____
3.	_____	_____	_____	_____
4.	_____	_____	_____	_____
5.	_____	_____	_____	_____

Ürün/Hizmet Adı	Ürün Kodu(GTİP No)	Normal-Gerçek Kapasite	Birim K.K.O
6. _____	_____	_____	_____
7. _____	_____	_____	_____
8. _____	_____	_____	_____
9. _____	_____	_____	_____
10. _____	_____	_____	_____

6. _____

7. _____

8. _____

9. _____

10. _____

* GTİP No: Ticarete konu olan malın Gümrük Tarife İstatistik Pozisyon (GTİP) kitapçığında yer alan 12 haneli sayısal karşılığıdır.

2. İşletmelerin Yerleşim Yerleri, Kuruluş Yılı, Hukuki Statüsü, Kuruluş Şekli, Mülkiyeti

2.1. İşletmelerin Yeri

- ☐ Küçük Sanayi Siteleri (KSS)
- ☐ Organize Sanayi Bölgeleri (OSB)
- ☐ Serbest Bölge
- ☐ Teknopark
- ☐ Diğer _____

2.2. İşletmelerin Kuruluş Yılı

- ☐ 1980 Öncesi
- ☐ 1980-89
- ☐ 1990-99
- ☐ 2000 ve Üzeri

2.3. İşletmelerin Hukuki Statüsü

- ☐ A.Ş. ☐ Kolektif ☐ Komandit
- ☐ Ltd. Şti. ☐ Şahıs İşletmesi ☐ Kooperatif
- ☐ Diğer _____

2.4 İşletmelerin Kuruluş Şekli

- ☐ Yeni Kuruluş ☐ Aileden Devralma
- ☐ Üçüncü Şahıstan Devralma ☐ Çalışanlar Olarak Devralma
- ☐ Diğer _____

2.5. Üretim Yeri Alanı: Toplam Alan: m² Kapalı Alan: m²
(Burada “kapalı alan” tanımına sadece imalatın yapıldığı yer değil, bürolar, depolar ve diğer kapalı tüm hacimler dahil edilecektir.)

2.5.1. İşletmelerin Üretim Yeri Mülkiyeti

☐ Kira ☐ Kendi Mülkü ☐ Diğer

2.5.2. Kira ise; _____ TL/Aylık

3. İşletmelerdeki İnsan Kaynakları

3.1. İşletmelerin Yönetimi

☐ Sahip ☐ Profesyonel Yönetici ☐ Diğer

3.2. İşletme Sahibinin Eğitim Durumu

☐ Üniversite ☐ Lise ☐ İlköğretim ☐ Yüksek Lisans

☐ Doktora

3.3. İşletme Yöneticisinin Eğitim Durumu

☐ Üniversite ☐ Lise ☐ İlköğretim ☐ Yüksek Lisans

☐ Doktora

3.4. İşletme Sahibinin Yaş Sınıflaması

☐ 18-30 ☐ 31-40 ☐ 41-50 ☐ 51-60 ☐ 61-100

3.5. İşletme Yöneticisinin Yaş Sınıflaması

☐ 18-30 ☐ 31-40 ☐ 41-50 ☐ 51-60 ☐ 61-100

3.6. İşletmelerin Ölçeksel Dağılımı (işçi sayısı)

☐ 1-9 ☐ 10-24 ☐ 25-50 ☐ 51-150

3.7. Çalışanların Sayısı :

2004	2005	2006

(Burada amaç direkt üretimde çalışanlarla üretim dışında çalışanları ayırmak. O nedenle sadece imalatla çalışanların sayısı dikkate alınacak, diğerlerinin tümü büro çalışanı olarak gösterilecek.)

	Üniversite	MYO	Teknik E.M.L	Lise	Çıraklık Okulu	İlköğretim	Okur Yazar Değil
Beyaz Yaka							
Mavi Yaka							

3.8. Çalışanların öğrenim durumu: Kişi sayısı

- a) Üniversite _____
- b) Yüksekokul(İki Yıllık) _____
- c) Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi _____
- d) Lise _____
- e) Çıraklık Okulu _____
- f) İlköğretim _____
- g) Okur Yazar Değil _____

3.9. Normalde kaç vardiya çalışıldığı: ☐1 ☐2 ☐3 (sadece biri işaretlenecek)

3.10. Vardiya İtibariyle Yıllık Üretim Kapasitesi : __ (Miktar)

.....Vardiya İtibariyle Yıllık Üretim Kapasitesi: __ (Miktar)

.....Vardiya İtibariyle Yıllık Üretim Kapasitesi: __ (Miktar)

3.11. Ortalama Kapasite Kullanım Oranı (Son Bir Yıl %'si)

(Kaç vardiya itibari ile kapasite belirlenmişse bu vardiya sayısına göre kapasite kullanım oranı belirlenecektir. Örneğin, tek vardiyaya göre yıllık üretim kapasitesi 1000 ton ise kapasite kullanımı da tek vardiyaya göre hesaplanacaktır. Mesela 750 ton üretim yapılmışsa ortalama kapasite kullanım oranı % 75 olacaktır.)

4. İşletmelerin Pazar Durumu ve İhracatı

4.1. Firma ihracat yapıyor mu ?

- ☐ Evet (Evet ise 4.2'den devam edin)
- ☐ Hayır(4.14'den devam edin)

4.2. Kaç yıldır ihracat yapıyorsunuz?

- () 1-3 yıl
 () 4-7 yıl
 () 8-10 yıl
 () 11-15 yıl
 () 15'den fazla

4.3. Firmanız ihraç ürünlerinin yurtdışı pazarlarda tanıtımı için kullandığınız araçlar aşağıdakilerden hangisidir? (Cevabınız birden fazla ise lütfen önem sırasına göre belirtiniz 1, 2, 3,...)

- () Yurtdışı fuar
 () Tv-Radyo
 () Basılı Medya
 () Elektronik yöntemler
 () Basılı materyaller (ürün ve/veya firma katalogları vb.)
 () Yurtdışı ofisler
 () Yurtdışı bireysel tanıtım faaliyetleri
 () Diğer.....

4.4. İhracat Yapma şekli (en yoğun hangi kanalı kullanıyorsunuz?)

(Müşteriye doğrudan satış ile kastedilen ürünü kullanan firmaya satıştır. Komisyoncu firma, belli bir yüzde karşılığı ürüne müşteri bulan firmadır. Toptancı ise işin ticaretini yapan yani ürünleri alıp bunlara yurtdışında müşteri bulan firmalardır.)

a) Komisyoncu / Mümessil firma ile	☐
b) Dolaylı İhracat (Aracı Firma İle)	☐
c) Müşteriye Doğrudan Satış	☐
d) Dolaylı İhracat ve Müşteriye Doğrudan	☐
e) Komisyoncu ve Müşteriye Doğrudan	☐
f) Komisyoncu ve Dolaylı İhracat	☐
g) Komisyoncu, Dolaylı ve Müşteriye Doğrudan	☐

4.5. İhracatı (Sadece en yoğun olan seçenek işaretlenecek)

a) Kendi Markası ile ☐

b) Müşterinin İsteddiği Marka ile ☐

4.6. İhracatın Satışlara Oranı (Yıllık) _____ %

4.7. Yurtdışı fuarlara kaç yıldır katılıyorsunuz?

() 1-3 yıl

() 4-7 yıl

() 8-10 yıl

() 11-15 yıl

() Diğer.....

4.8. Bir yılda katılım gerçekleştirdiğiniz ortalama yurtdışı fuar sayısı kaçtır?

() 1-3

() 4-6

() 7-10

() Diğer.....

4.9. Yurtdışı fuarlara katılım konusundaki en önemli amacınız nedir? (cevabınız birden fazla ise önem sırasına göre belirtiniz 1,2,3,...)

() Firmanızın ürün ve hizmetlerinin tanıtılması

() Firma imajını tanıtmak ya da güçlendirmek

() Pazar ve rekabet koşulları hakkında bilgi edinmek

() Yeni müşteriler bulmak

() Mevcut müşteriler ile ilişkileri güçlendirmek

() Yeni distribütörler ya da acenteler bulmak

() Ürünlerin satışını yapmak

() Diğer.....

4.10.Fuarda bağlantı kurduğunuz muhtemel alıcılarla fuar sonrası iletişim kurmak için aşağıdaki yöntemlerden hangilerini kullanırsınız?

- () Muhtemel alıcıları işletmenize davet edip özel olarak ürün grubunuzu tanıtmak
 () Muhtemel alıcılara yönelik seminer düzenlemek
 () Fuar bitiminden sonra muhtemel alıcıları ziyaret etmek
 () Diğer.....

4.11.Fuar bağlantılı satışlar toplam ihracatınızın yüzde kaçını oluşturmaktadır? _____ %

4.12. İhracat yaptığınız ülkeler hangi gruba girmektedir?

Avrupa Birliği Ülkeleri	
A.B.D.	
AB Dışındaki Avrupa Ülkeleri	
Afrika	
Ortadoğu	
Türk Cumhuriyetleri	
Çin	
Rusya	
Güney ve Kuzey Amerika Ülkeleri (A.B.D. Hariç)	
Uzak Doğu Ülkeleri	
Diğer (Belirtiniz).....	

4.13.Yanıtınız AB ülkeleri ise bu ülkeler hangileridir? Uygun seçeneği/seçenekleri işaretleyiniz.

() Almanya	() İngiltere	() İsveç	() Estonya
() Lüksemburg	() İrlanda	() Malta	() Polonya
() Yunanistan	() Finlandiya	() Macaristan	() Letonya
() Belçika	() Danimarka	() Avusturya	() Bulgaristan
() Hollanda	() Çek Cum.	() Litvanya	() Romanya
() Fransa	() İspanya	() Slovakya	() GKıbrıs RY
() İtalya	() Portekiz	() Slovenya	

4.14. İhracat yapamama nedenleriniz nelerdir?

(İşaretlenecek şıklar kendi aralarında önem sırasına göre yandaki paranteze 1, 2 ya da 3 diye işaret edilecektir.)

	<u>Önem sırası</u>
a)İç pazarlarda tatmin olma	()
b)Kaynak yetersizliği (sermaye, teknoloji, malzeme vb.)	()
c)Aracı işletme bulmadaki zorluk	()
d)Dış pazarları tanımama ve bilgi eksikliği	()
e)Talep edilen kalite ve miktarda mamul sunamama	()
f)Uygun fiyatta mamul sunamama	()
g)Yabancı dil yetersizliği	()
h)Diğer	

4.15. Ürünleri İç Pazarda

4.15.1.Kendi Markası ile satıyor ☐Müşteri Markası (Müşterinin İsteddiği Etiketle Satıyor) ☐

(Eğer tüketiciyi kendisi bulup müşteriye satıyorsa **kendisi satıyor** anlamına gelmektedir. Bu ürünleri alıp pazarlayan şirkete satıyorsa **toptancıya satıyor** kutusu işaretlenecek. Belli bir prim ya da komisyon karşılığı müşteri bulan bir firma aracılığıyla satıyorsa **komisyoncu** ile satılıyor anlamına geliyor. **Perakende** kanal ise doğrudan tüketiciye hitap eden mağaza ya da dükkanlar anlamına geliyor. Zaman zaman açılan ihalelere teklif verip o şekilde satıyorsa **ihale usulü** satıyor anlamına gelir.)

- 4.15.2. a) Kendisi Satıyor ☐
- b) Toptancıya Satıyor ☐
- c) Komisyoncu ile Satılıyor ☐
- d) Perakende Kanala Satıyor ☐
- e) İhale Usulü Satıyor ☐
- f) Diğer () ☐

5. İşletmelerin Sahip Olduğu Belge ve Sertifikalar

5.1. İşletmelerin Sahip Olduğu Belge ve Sertifikalar

	Alındığı Tarih (yıl)	Hazırlık çalışmasında ise işaretleyiniz.
TSE ☐		☐
ISO 9000 ☐		☐
CE ☐		☐
ISO 14000 ☐		☐
Diğer (belirtiniz).. ☐		☐
Hiçbiri ☐		

5.2. Tescilli marka ve patentiniz veya faydalı modeliniz var mı?

(Birden fazla marka tescil edilmiş olabilir. Her biri not edilecek.

Marka adıyla firma adı karıştırılmamalı.)

☐ Evet ☐ Hayır ☐ Çalışmalar Sürüyor

5.2.1 Evet ise; a)Faydalı Model Sayısı _____

b) Tescilli Marka Sayısı _____

c) Patent Sayısı _____

d) Faydalı Model Sayısı _____

5.3. KOBİ Teşvik Belgeniz var mı?

☐ Yok ☐ Var

5.4.Sektörde hammadde fiyatları ve bitmiş ürün fiyatları konusunda kalite güvence belgesine ve CE işaretine sahip olan işletmelerle olmayanların ürünleri arasında fiyat farkı ile ilgili olarak hangisi doğrudur?

☐ Kalite standartlarına uygun ürünler diğerlerine göre daha pahalıdır.

☐ Fiyat farkı bulunmamaktadır.

☐ Kalite standartlarına uygun ürünler diğerlerine göre daha ucuzdur.

☐ Diğer (belirtiniz).....

İşletmesinde kalite ve güvenlik sertifikasyonuna sahip olmayanlar 5.5'den, diğerleri ise 5.7.'den devam edeceklerdir.

5.5. İşletmenizin kalite güvence standardına geçme konusundaki tavrı nedir?

- ☐ Çok olumlu ☐ Olumlu ☐ Kararsız ☐ Olumsuz
☐ Çok olumsuz

5.6. İşletmenizde hiçbir kalite ve güvenlik sertifikasyonu bulunmamasının nedeni/ nedenleri nelerdir? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz.)

- ☐ İşletmeniz için çok maliyetli olmaları
☐ İşletmenizin yönetimi açısından gereksiz bulunmaları
☐ Müşterilerinizden böyle bir beklentinin olmaması
☐ İşletmeniz tarafından bu sistemlerin varlığının bilinmemesi
☐ İşletmeniz için büyük değişiklikler getiriyor olmasına rağmen bu değişikliklere hazır olunmaması
☐ İşletmenizde bu sistem ve etiketler için hazırlık çalışmalarının devam etmesi
☐ Diğer (Lütfen belirtiniz).....

5.7. Kalite güvence belgesinin alımında devlet desteği gördünüz mü?

- ☐ Evet ☐ Hayır

5.7.1. Yanıtınız Evet ise destek aldığınız uygulamacı kurumun adını belirtir misiniz?.....

5.8. Lütfen işletmenizi kalite güvence belgesine sahip olmaya iten nedenlerin önem derecesini işaretleyiniz.

	1	2	3	4	5
Yurtiçi müşteri istekleri/beklentileri					
Yurtdışı müşteri istekleri/beklentileri					
Türkiye'deki yasal zorunluluklar					
Yabancı ülkelerdeki yasal düzenlemeler					
Kalite ile ilgili endişeler ve etik değerler					
Maliyet Avantajları					
Ürün fiyatlarının yüksek tutulabilmesi					
Rakiplere karşı rekabetçi avantajın sağlanması					
Topluma karşı kurumsal sosyal sorumluluğun yerine getirilecek kurumsal imaja pozitif katkı sağlanması					

(1= Çok Önemli 2=Önemli 3=Ne Önemli Ne Önemsiz 4=Önemsiz
5= Çok Önemsiz)

6. Bilgi Teknolojilerinin Kullanımı

6.1. Bilişim Alt Yapısı

a) Bilgisayar adedi _____

(Halen aktif olarak kullanılan bilgisayar adedi not edilecek. 'Network' ile kastedilen bilgisayarların birbirleri ile bağlantılı olup olmadığıdır. Satış anlamında e-ticaret yapılıyorsa internet üzerinde mallarını satıyor anlamına gelmektedir. Tedarik anlamında e-ticaret ise temin ettiği ürünler internet üzerinden alıp almadığı ile ilgilidir. Web tanıtım sayfası varsa not edilecek.)

Var

b) İnternet Bağlantısı ☐

c) Network (Yerel Ağ) ☐

d) E-ticaret (Satış) ☐ _____ (% kaç bu şekilde)

e) E-ticaret (Tedarik) ☐ _____ (% kaç bu şekilde)

f) Web Tanıtım Sayfası

6.2. Bilgisayar Kullanım Amacı

Bilgisayarı hangi amaçla kullanıyorsunuz? (Birden fazla seçenek işaretlenebilir)

(Üretim sürecinde kullanım varsa bunun mahiyeti sorulacak ve gerçekten üretimde kullanıp kullanmadığı anlaşılabilecek. İnternette bilgi araştırması yaptığını söylüyorsa son zamanlarda ne tür bir araştırma yaptığı sorularak doğru yanıt elde edilecek.)

☐ Üretim sürecinde ☐ Muhasebede ☐ Tasarımda ☐ Pazarlama

☐ İnternette bilgi araştırması ☐ Haberleşme (e-posta)

☐ Diğer

7. İşletmelerin Finansman Durumu

7.1. İşletme Sermayesi

(Firmanın işletme sermayesi halen kullandığı miktar olarak anlaşılmalıdır.)

a) 1 Milyon TL < ☐

d) 15-20 Milyon TL ☐

b) 1-5 Milyon TL ☐

e) 20-25 Milyon TL ☐

c) 5-10 Milyon TL ☐

d) 10-15 Milyon TL ☐

7.2. Kredi Kullanım Durumu

☐ Kullanıyor ☐ Kullanmıyor

7.3. Kullanılan Kredi Türü

- ☐ İşletme Kredisı
☐ Yatırım Kredisı
☐ İhracat Kredisı
☐ İşletme, Yatırım Kredisı
☐ İşletme, İhracat Kredisı
☐ Yatırım, İhracat Kredisı
☐ İşletme, Yatırım ve İhracat Kredisı

7.4. Kredi ve Teminat Mektubu Alırken Verilen Teminat Türü

☐ İpotek ☐ Belge Karşılığı ☐ İmza Karşılığı ☐ Kefillik
☐ Kredi Garanti Fonu (KGF)

7.4.1. Kredi ve teminat için aşağıdakilerden hangisini kullanıyorsunuz?

☐ Banka ☐ Özel Finans Kurumu ☐ Faktoring ☐ Diğer _____

7.4.2. Kredi Limitlerinizin Toplamı: _____ TL

7.4.3. Yıllık ortalama kullanılan kredi miktarı: _____ TL

7.5. Yeni Yatırım Düşünüyor musunuz?

☐ Evet ☐ Hayır

7.5.1. Evet ise, Ne Miktarda: _____ TL

(Yeni yatırım düşünüyorsa bunun hangi amaçla, örneğin **kapasite artırımı**, **kalite** ya da **teknoloji geliştirme** veya **ürün geliştirme** alanlarından hangisi ile ilgili olduğu not edilecek.)

7.5.2. Yeni Yatırımın Hangi Amaçla Yapılacağı

- ☐ Üretim ☐ Pazarlama ☐ Ar-Ge ☐ Tasarım ☐ Bilgi İşlem
☐ Yeni Sektör

8. İşletmelerin Makina Parkı ve Laboratuvar Kullanımı

8.1. Makine parkı ve cihazları sıralayınız.

	<u>Var</u>	<u>Adet</u>
CNC	☐	_____
Robot	☐	_____

8.2. Laboratuvarınız var mı? ☐ Evet ☐ Hayır

8.2.1.Evet ise; bu laboratuvarlarda hangi ürünleri test edebiliyorsunuz?

☐ Metal ☐ Kauçuk-Plastik ☐ Boya ☐ Diğer

8.2.2. Hayır ise; dış laboratuvarlarda test yaptırıyor musunuz?

☐ Evet → ☐ İşletme dışından yerli bir laboratuvar
☐ İşletme dışından yabancı bir laboratuvar

☐ Hayır

8.2.2.1.Evet ise; dış laboratuvarlarda hangi aşamada test yaptıryorsunuz?

☐ Hammadde
☐ Yarı mamul
☐ Mamul
☐ Mamul, Hammadde
☐ Hammadde, Yarımamul
☐ Mamul, Yarımamul
☐ Mamul, Hammadde ve Yarımamul

8.2.3.İşletmenizin ürettiği/ihraç ettiği ürünler ne kadar sıklıkla laboratuvar testlerine tabi tutulmaktadır?

☐ Hiçbir zaman ☐ Nadiren ☐ Çoğunlukla ☐ Herzaman

8.2.4.İşletmenizin ürettiği/ihraç ettiği ürünleri laboratuvar testlerine tabi tutulmasındaki neden nedir?

☐ Yurtiçi müşteri istekleri/beklentileri
☐ Yurtdışı müşteri istekleri/beklentileri
☐ Yasal mevzuat
☐ İşletme politikası olarak kaliteli ve standartlara uygun ürün üretilmesi
☐ Diğer (belirtiniz).....

9. İşletmelerin Enerji Kullanımı

9.1. Üretim, Satış, Büro vb. İşlerde Aylık Kullandığı Ortalama Yakıt Miktarı :

(Yanıtlarken dikkat edilecek husus, sarf edilen miktarın aylık bazda olmasıdır. Buraya herhangi bir ortalama ayın değeri girilebileceği gibi, bir yıllık tüketimin 12'ye bölünmüş miktarı da kullanılabilir.)

☐ Motorin (ton):-----☐ Fuel Oil (ton):-----☐ LPG (m³):-----

☐ Doğalgaz (m³):----- ☐ Benzin (ton):-----

9.2. Aylık Kullandığı Elektrik Miktarı (kW-saat) : _____

(Burada da maksat ortalama bir aylık elektrik tüketiminin miktarını belirlemektir.)

9.3. Kurulu Gücü (kW) : _____

10. İşletmelerin Kosgeb ile İletişimi

	<u>Evet</u>	<u>Hayır</u>
Daha Önceden Duydum		
KOSGEB Tarafından İşletme Analizi Yapıldı		
KOSGEB'den Daha Önce Destek Aldım		

11. Sistemler ve Süreçler

(Bu bölümde işletmede uygulanan sistemler ve süreçler sorgulanmaktadır. Verilerin sağlıklı olmasını temin amacı ile yanıtlarda tereddüt gösterilen konularda firmadan bununla ilgili belge, doküman ya da örnek göstermesi istenilebilir. Örneğin 'Sistemli Pazar Araştırılması' sorusuna "Yapılıyor" yanıtı veriliyorsa, bu husus kısaca sorgulanabilir. Örneğin yılda kaç kere yapıldığı gibi. Ya da "bir örnek görebilir miyim?" diyerek sorunun doğru anlaşılıp anlaşılmadığı ya da firmanın gerçeği belirtip belirtmediği anlaşılmış olur. Yeni ürün geliştirme çabası içindeyse bunun hangi amaçla yürütülmekte olduğu, ya da ne gibi ürünler geliştirildiği sorgulanabilir.)

Aşağıdaki süreçlerden hangilerini uyguluyorsunuz?

Yapılıyor

Yapılmıyor

11.1 Sistemli Pazar Araştırması

11.2 Yeni Ürün Geliştirme

11.3 Mevcut Ürünlerde Tasarım Değişikliği

11.4 Yurtiçi Fuarlara Katılım

11.5 Yurtdışı Fuarlara Katılım

11.6 Güçlü ve Zayıf Yönleri Analizi (SWOT)

(Swot analizi oldukça sofistike bir tekniktir. Eğer firma “Yapılıyor” demişse, bir örneği istenebilir.)

11.7 Bilgisayarlı Üretim-Satış Planlaması

(Bilgisayarlı üretim ve satış planlaması yapılıyorsa hangi yazılımı kullandığı ya da kendisinin geliştirip geliştirmediği sorulabilir.)

11.8 Kritik Personelin Yedeklenmesi

11.9 Yıllık Plan-Bütçe

(Yıllık plan ve bütçeleme yapıyorsa bunun özelliği kısaca sorulabilir.)

11.10 Aylık Bütçe Kontrol

11.11 Çalışanların Kayıtlı Performans Yönetimi

(Performans yönetimi yapan firma genellikle çok azdır. Eğer yapıldığı söyleniyorsa bununla ilgili bir örnek vermesi istenebilir.)

11.12 Ürün Bazında Maliyet-Kar Analizi

11.13 İstatiksel Kalite Kontrol

(İstatiksel kalite kontrolü uyguluyorsa, hangi yöntemi kullandığı sorulabilir.)

11.14 İstatiksel Proses Kontrol

(Hangi prosese uygulandığı sorulabilir.)

11.15 Atık Kontrolü

(Hangi atıkları kontrol ettiği sorulabilir.)

11.16 Eğitim ve Geliştirme Uygulamaları

(Eğitim yapıyorsa bunun kaynağı ve konuları sorulabilir.)

11.17 Müşteri Talep Tahmin Tabloları

(Talep tahmini yapıyorsa bunun ne kadarlık bir süreyi kapsadığı sorulabilir ya da tabloya bir göz atılabilir.)

11.18 Başabaş Noktası Analizi

(Başabaş noktasını hesaplamışsa bunun miktarı sorulabilir.)

11.19 Teknoloji AR-GE

(Ar-Ge yapıyorsa hangi teknolojiyi geliştirdiği ya da araştırdığı sorulabilir.)

11.20 Malzeme İhtiyaç Planlaması (MRP)

(MRP uygulaması yapıyorsa hangi paket programı kullandığı sorulabilir.)

11.21 Periyodik Müşteri Memnuniyet Ölçümü

(Müşteri memnuniyeti ölçülüyorsa hangi sıklıkta ve ne kapsamda olduğu sorulabilir.)

11.22 Çalışanların Periyodik Müşteri Memnuniyet

(Çalışan memnuniyeti ölçülüyorsa ne sıklıkta ve kimleri kapsadığı sorulabilir.)

11.23 Maliyet Muhasebesi

(Eğer uygulanıyorsa, ürün bazında maliyet kar analizinde aynı yanıtı vermesi gerektiği kontrol edilebilir.)

11.24 Enflasyon Düzeltmesi

(Enflasyon düzeltmesi uygulanıyorsa bunu bilanço bazında mı, gelir tablosu bazında mı, ya da her ikisinde mi uyguladığı sorulabilir.)

12. Dışardan Alınan Hizmetler

Dışardan alınan hizmetleri iki ana kategoride değerlendirmek söz konusudur. Eğer danışmanlık sağlamışsa bu danışmanlık çalışmasını hangi kuruluştan aldığı ve mahiyeti sorulur. Ayrıca, bu danışmanlık hizmeti ile bir sistem geliştirip geliştirmediği sorgulanabilir. Aynı şey eğitim için de söz konusudur. Burada dikkat edilmesi gereken bir husus bu hizmetleri son oniki aylık dönem içinde alıp almadığıdır. Çok gerilerde kalmış olan hizmetler dikkate alınmayacaktır.

Cevapların sağlıklı olması için ifadelerde kesinlik önem aranmalıdır. Muğlak ya da net olmayan ifadelerle belirtilen danışmanlık ya da eğitim çalışmaları alınmamış şeklinde not edilecektir.

Geçen Yıl İçinde Dışardan Temin Ettiğiniz Danışmanlık ve Eğitim Hizmetleri:

- 1) _____
- 2) _____
- 3) _____
- 4) _____
- 5) _____
- 6) _____
- 7) _____
- 8) _____
- 9) _____
- 10) _____

(Önce Hangi Hizmetlerin Aldığı Öğrenilecek, Kutuları Sonradan İşaretlenecek)

	Danışmanlık Hizmeti		Eğitim Hizmeti	
	Aldık	Almadık	Aldık	Almadık
12.1 Pazarlama, Tanıtım				
12.2 Satış, Dağıtım				
12.3 Yönetim Organizasyon				
12.4 İnsan Kaynakları				
12.5 Toplam Kalite Yönetimi				
12.6 Üretim Planlama ve Kontrol				
12.7 Dış Ticaret-İhracat				
12.8 Bilgisayar Sistemleri				
12.9 Planlı Bakım				
12.10 Finans Yönetimi				
12.11 Yönetici Geliştirme Eğitimi ve Temel Beceri Eğitimi				

13. İşletme Performansı

Anketin en önemli bölümlerinden bir tanesi şirket performansının değerlendirilmesi ya da gidişatı ile ilgilidir. Bu sorulara pek çok kişi “ne artıyor, ne de azalıyor” şeklinde yanıt verme eğilimine girebilir. Ama amacımız olabildiğince performanstaki değişimi irdelemek olduğundan, soru yöneltilen kişinin bu konuda bir miktar düşünerek gerçeği en fazla yansıtan şekilde yanıtlaması sağlanmalıdır. Eğer firma ilgilisi ısrarla ne artıyor ne de azalıyor şeklinde yanıtlıyorsa, iki kutudan hiçbirini işaretlenmeyecektir. Anlaşılmayan ya da tereddüt gösterilen konuda ilave açıklamalar verilerek konunun tam manası ile anlaşılması sağlanacaktır.

Son iki yılda elde ettiğiniz sonuçlara göre yapılan değerlendirmelerde:

Artıyor Durağan Azalıyor

- 13.1 Satışlar
- 13.2 Ürün iadeleri
- 13.3 Fire-Kayıplar
- 13.4 Makine Parkı
- 13.5 Müşteri Memnuniyeti
- 13.6 Sevkiyat Teminlerine Uyum
- 13.7 Ürün Çeşitliliği
- 13.8 Müşteri Sayısı
- 13.9 Üretim Miktarı
- 13.10 İhracat
- 13.11 Ürün Fiyatları
- 13.12 İşletme Sermayesi
- 13.13 Hammadde Stokları
- 13.14 Yarı Mamul Stokları
- 13.15 Mamul Stokları
- 13.16 Toplam Borç Miktarı
- 13.17 Üretim Verimliliği
- 13.18 Personel Etkin Kullanımı
- 13.19 Satış Yapılan Ülke Sayısı
- 13.20 Kapasite Kullanım Oranı
- 13.21 Ürün Maliyeti
- 13.22 Rekabet Gücü
- 13.23 Ödenen Vergiler
- 13.24 Karlılık
- 13.25 Ödenen Kar Payları

14. İşletmenin Geleceğe Dönük İhtiyaçları

Hiç şüphe yok ki her işletmenin hemen hemen her alanda çeşitli ihtiyaçları vardır. Bu soruları sormadan önce işletme yöneticisinin bir süre düşünmesi ve anketten bağımsız olarak listelemesi istenecektir.

- 1) _____
- 2) _____
- 3) _____
- 4) _____
- 5) _____
- 6) _____
- 7) _____
- 8) _____

Var

Yok

- 14.1 Yatırım İçin Ek Finans
- 14.2 İlave İşletme Sermayesi
- 14.3 Kalitenin İyileştirilmesi
- 14.4 Dış Pazara Açılma
- 14.5 İç Pazarda Büyüme
- 14.6 Markalaşma
- 14.7 Yeni Bir Alana Girme
- 14.8 İşletmenin Yeniden Yapılanması
- 14.9 Nitelikli İlave Yönetici
- 14.10 Nitelikli Uzman Personel
- 14.11 Yeni Ürün Geliştirme
- 14.12 Maliyet Düşürme
- 14.13 Teknoloji İyileştirme
- 14.14 Yurt İçi Ortaklık
- 14.15 Yurtdışı Ortaklık
- 14.16 Yeni Dağıtım Kanalı Oluşturma
- 14.17 Elektronik Ticarete Geçiş
- 14.18 Bilgi Sisteminde Yeni Teknoloji
- 14.19 Yönetim Danışmanlığı
- 14.20 Çalışanların İş Başı Eğitimi
- 14.21 Yönetici Eğitimi
- 14.22 Otomasyon
- 14.23 Planlı Bakım Sistemi
- 14.24 Temel Beceri Eğitimi

15. Kümelenme Soruları

Soruların Cevaplanmasında Dikkat Edilecek Hususlar:

a. Lütfen bir soruyu cevaplarken en fazla ilişkiniz olan kurum/işletme (en fazla ilişkiniz olan 1. olmak üzere) en azına doğru sıralayarak belirtiniz. (“En fazla ilişki” konusunda en fazla ciro yaptığınız firma gibi düşünebilirsiniz)   b. Sorulara cevap verirken son iki senelik dönemi gözönünde bulundurunuz.

15.1. Kullandığımız Makina ve Ekipmanı Satın Aldığımız Tedarikçiler/Üreticiler?

Aynı Sanayi Bölgesinde	Aynı Şehirde	Farklı Şehirde	Yurt Dışında

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

15.2. Yedek Parçalarınızı Satın Aldığımız Tedarikçiler/Üreticiler?

Aynı Sanayi Bölgesinde	Aynı Şehirde	Farklı Şehirde	Yurt Dışında

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

15.3. Bakım Hizmeti Aldığımız İşletmeler?

Aynı Sanayi Bölgesinde	Aynı Şehirde	Farklı Şehirde	Yurt Dışında

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

15.4. Kullandığımız Hammadde/Yarımamullerinizi Satın Aldığımız Tedarikçi/Üreticiler?

Aynı Sanayi Bölgesinde	Aynı Şehirde	Farklı Şehirde	Yurt Dışında

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

15.5. Ürünlerinizi Sattığınız Müşteriler?

Aynı Sanayi Bölgesinde Aynı Şehirde Farklı Şehirde Yurt Dışında

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

15.6. Rakipleriniz Olan Üreticiler?

Aynı Sanayi Bölgesinde Aynı Şehirde Farklı Şehirde Yurt Dışında

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

15.7. Üyesi Olduğunuz Meslek Kuruluşları

1. Sanayi Odası
2. Ticaret Odası
3. Sanayi ve Ticaret Odası
4. Esnaf ve Sanatkarlar Odası
5. Diğer

16. Sizce Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası'nın işletmenize etkilerinin derecesi ne olabilir?

☐ Çok Olumlu ☐ Olumlu ☐ Etkilemez ☐ Olumsuz ☐ Çok Olumsuz

17. Avrupa Birliği'ne ülkemizin aday olması ile ilgili olarak Ortak Tarım Politikası konusunda AB mevzuatına uyumu gerektirecek yasal düzenlemeleri takip ediyor musunuz? ☐ Evet ☐ Hayır**18. Sizce Avrupa Birliği'ne olası tam üyelik sürecinin Tarım Makinaları İmalat Sanayi sektörüne olası etkileri neler olabilir?****19. AB tarım politikasına bağlı olarak üretim, planlama ve fiyatlandırma stratejilerinizde herhangi bir değişim var mı? Eğer varsa bunlar nelerdir?**

20. Sizce AB'nin Ortak Tarım Politikası ileride nasıl bir biçim alacaktır?
21. Sizce AB tarım politikasına geçişle mekanizasyon planlamasında ne gibi değişimler yaşanacaktır?
22. Avrupa Birliği'ne giriş süreci içerisinde ortak tarım politikası konusunda AB mevzuatına uyumu gerektirecek yasal düzenlemeler konusunda sizce yapılması gerekenler neler olabilir? Beklentileriniz ve önerileriniz nelerdir?
23. Kullandığınız teşvikler nelerdir? İhracat teşviki alıyor musunuz? Sizce ileride teşvikler nasıl olacak?
24. Yaptığınız ithalatta sizi zorlayan noktalar nelerdir?

Ek 2-Üretici Anketi

Anketin Yapıldığı Tarih:

Üreticinin Adı Soyadı:

Adresi:

İlçe:

İl:

Tel: ()

Cep Tel:

Faks:

E-Posta:

I) Üretici ile İlgili Genel Bilgiler	
Üreticinin yaşı	
Üreticinin öğrenim durumu	
Ailedeki fert sayısı	
Aileden tarımla çalışan fert sayısı	
Kaç yıldır kendi adına tarımla uğraşıyor?	
Tarımsal Kooperatife üye mi? 0) Hayır 1) Evet Evet ise hangi kooperatife	Evet (.....)
Tarımdan yıllık elde ettiği gelir (TL)	
Tarım dışı geliri var mı? 0) Hayır 1) Evet	
Tarım dışı geliriniz varsa yıllık toplam gelirinizin yüzde kaçına denk gelir? %	
Doğrudan Gelir Desteğinden Yararlanıyor mu? 0) Hayır 1) Evet	
Evet ise kaç yıldır Doğrudan Gelir Desteğinden Yararlanıyor 1) Bir yıldır 2) İki yıldır 3) Üç yıldır 4) Dört yıldır 5) Beş yıldır 6) Altı yıldır 7) Yedi yıldır	
Doğrudan Gelir Desteği (DGD) ödemelerine esas olan arazi genişliği (dekar)	
DGD'den önce ailenin işletme dışında tarım işçiliği var mıydı? 0) Hayır 1) Evet	
Sözleşmeli üretim yapıyor musunuz? 0) Hayır 1) Evet	
Evet ise; hangi firma ile ve kaç yıldan beri bu üretim sistemini yapıyorsunuz?	
Sözleşmeli üretimden dolayı prim vb ek kazancınız oluyor mu? 0) Hayır 1) Evet	
Cevap Evet ise; miktarı/birimi nedir? Koşulları nasıldır?	
Sözleşmeli üretim sisteminde herhangi bir sertifika uygulaması mevcut mudur? 0) Hayır 1) Evet	
Cevap Evet ise; sertifikayı hangi kuruluş vermekte ve bunun için ödenen ücret miktarı nedir?	

2) İşletme ile ilgili bilgiler (2007-2008 Üretim dönemi itibariyle)

a) Genel bilgiler (2007-2008 Üretim dönemi itibariyle)

Toplam işlenen alan (dekar)	
Toplam parsel sayısı	
Toplam Sulanan Alan (dekar)	
Toplam Kuru tarım yapılan Alan (dekar)	

b) Toplam işlenen alanın tasarruf şekli

	2006-2007 Üretim Dönemi	2007-2008 Üretim Dönemi
Kendine ait alan toplamı (dekar)		
Kira ile işlenen alan toplamı (dekar)		
Ortakçılıkla işlenen alan toplamı (dekar)		
Kiraya verilen alan (dekar)		

c) Ekilen ürünler

Arpa.....	Mercimek.....	Pancar....	Zeytin....
Ayçiçeği.....	Mısır.....	Sebze.....	Diğer üretimlerinizi de ekleyiniz.
Bağcılık....	Meyve.....	Sera.....	
Buğday.....	Patates.....	Soğan....	
Çeltik.....	Pamuk.....	Tütün....	

d) Hayvan varlığı

CINSİ	Sayı / Baş
İnek	
Düve	
Buzağı	
Koyun	
Keçi	
Kümes hayvanı	
Diğer	

e) Alet-Makine Varlığı**Traktör Varlığı**

Sayısı	Markası	Modeli	Gücü	Kaç yılında aldınız	Sıfır	İkinci el	Kredili	Peşin

Çiftliğinizde sahip olduğunuz alet ve makinalar

Alet- makine çeşidi	Sıfır	İkinci el	Kredili	Peşin	Tahmini yaşı
Balya makinası					
Bıçerdöver					
Çayır biçme makinası					
Çapa makinası					
Çizel					
Dane kurutucu					
Diskaro					
Gübre dağıtma makinası					
İlaçlama makinası					
Kepçe					
Mibzer					
Orak makinası					
Patoz					
Pancar sökme makinası					
Patates sökme makinası					
Pulluk					
Rotavatör					
Römork.....Adet.....ton					
Saman makinası					
Santrifüj pompa					
Silaj makinası					
Taş toplama					
Tesviye					
Tırmık					
Toprak frezesi					
Toprak işleme alet komb.					
Yem karma makinası					
Diğer:					

DGD aldıysanız, desteği ne amaçla kullandınız (% olarak belirtiniz) %

Tarımsal faaliyetlere	
Tarım dışı faaliyetlere	

Tarımsal Faaliyetler

Tarımsal faaliyetlere ayrılan doğrudan gelir ödemesinin kullanımı %	
Girdi satın alınmasında (gübre, ilaç, yem)	
Tarımsal üretimle ilgili diğer masraflar için (işçilik ve hasat) %	
Tarımsal kredi borcunun ödenmesi için %	
Alet-makina satın alımı için %	
Arazi ıslahı için	
Hayvan satın alımı için	
Diğer (belirtiniz) %	

Ürünlerinizle ilgili sigortanız var mı? 0) Hayır 1) Evet	
Ne sıklıkta kredi kullanıyorsunuz?	
1) Hiç kullanmam 2) Bazen kullanırım 3) Her yıl kullanırım	

Kredi kullanıyor iseniz kredi kullanımında karşılaştığınız sorunlar nelerdir? (Birden fazla seçenek olabilir) 1) Faizler yüksek 2) Bürokratik işlemler fazla 3) Teminat problem oluyor 4) Diğer (belirtiniz)	

DGD dışında başka herhangi bir desteklemeden yararlanıyormusunuz, neler? (Birden fazla seçenek olabilir) 1) Prim ödemesi 2) Mazot yardımı 3) Afet yardımı 4) Kota ödemesi 5) Diğer (belirtiniz)	

3. Devletin tarımda üreticilere desteğindeki değişimler nedeniyle tarımdan başka bir sektöre geçmeyi düşünüyor musunuz? 0) Hayır 1) Evet

4. Yaşadığınız yerde Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası ile ilgili herhangi bir toplantı, tanıtım vb. çalışmaları oldu mu?	
Cevap evet ise katıldınız mı? 0) Hayır 1) Evet	
Hangi kuruluş tarafından yapıldı?	
Faydası oldu mu? 0) Hayır 1) Evet	
Katılmadıysanız nedeni?	

5. Sizce Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası'nın işletmenize etkilerinin derecesi ne olabilir?

☐ Çok Olumlu ☐ Olumlu ☐ Etkilemez ☐ Olumsuz ☐ Çok Olumsuz

6. Avrupa Birliği'ne ülkemizin aday olması ile ilgili olarak Ortak Tarım Politikası konusunda AB mevzuatına uyumu gerektirecek yasal düzenlemeleri takip ediyor musunuz?
- ☐ Evet ☐ Hayır
7. Sizce Avrupa Birliği'ne olası tam üyelik sürecinde tarım sektörümüzün Ortak Tarım Politikası'na uyumunun Türk tarımı üzerine ne gibi etkileri olabilir?
8. Tarım alanındaki AB içeriğine uyum çiftçimizi nasıl etkiler?
9. AB tarım politikasına bağlı olarak üretim ve planlama stratejilerinizde herhangi bir değişim var mı? Eğer varsa bunlar nelerdir?
10. Sizce AB'nin Ortak Tarım Politikası ileride nasıl bir biçim alacaktır?
11. Sizce AB tarım politikasına geçişle mekanizasyon planlamasında ne gibi değişimler yaşanacaktır?
12. Sizce Türk tarımı AB ürünleri ile nasıl rekabet edebilir?
13. Tarıma verilen destekleri ve Tarım Kanunu'nu nasıl değerlendiriyorsunuz?
14. Tarım ve kırsal gelişim alanında Ege Bölgesi'nin yaşadığı sorunlar ve zorluklar nelerdir?
15. Ege Bölgesi'nin tarımsal potansiyeli doğru kullanılıyor mu? Önümüzdeki dönemde Ege'de hangi tarımsal ürünler ön plana çıkacak?
16. Ege Bölgesi'nde tarımda verimliliği artırmak için neler yapılabilir?
17. AB sürecinin tarımda verimliliğe katkıda bulunacağını düşünüyor musunuz?
- ☐ Evet ☐ Hayır
18. Ege Bölgesinde tarımın geleceğini nasıl görüyorsunuz?
19. Türkiye'nin AB'ye katılım müzakereleri sürecinde tarımsal üretimle ilgili Türkiye'de gördüğünüz boşluk ve zayıf noktalar var mı?
19. Avrupa Birliği'ne giriş süreci içerisinde Ortak Tarım Politikası konusunda AB mevzuatına uyumu gerektirecek yasal düzenlemeler konusunda sizce yapılması gerekenler neler olabilir? Beklentileriniz ve önerileriniz nelerdir?

Ek 3-Aydın, Balıkesir, İzmir ve Manisa İllerinde Tarım Makinaları İmal Eden Firma Listeleri

(*) Anket yapılan firmalar

AYDIN

AKDAĞ Tarım Alet ve Ltd. Şti. Sanayi Sitesi No:25 KOÇARLI (*)
AKIN Tarım Makinaları (Orhan AKIN) Sanayi Sitesi. SÖKE (*)
ALPLER Zir. Altı. San. Tic. A. Ş. Organize Sanayi Bölgesi Umurlu/AYDIN (*)
ALTINÖZ Tarım Makl. Ltd. Şti. Akeller Cad. No: 64 Bodrum Çevre Yolu SÖKE (*)
AN MAKİNA ve Röm. Sn. Tic. Ltd. Şti. Yeni San. B-4 No :1 NAZİLLİ
AZİM Zir. Altı. Tic. Sn. Ltd. Şti. Devlet Karayolu Üzeri No:42 ORTAKLAR (*)
BASKIN Ziraat Aletleri Mak. Sn. Astim Org. San. Sitesi, 4 Sk. No :38 AYDIN (*)
ÇAKIRCA Tarım Alet ve Mak. Lidersan Sanayi Sitesi Türkel Sk. No:30 SÖKE
ÇAKIRLAR Tarım Makl. Sanayi Sitesi, CK-1 SÖKE
ÇEKİÇKESEN Tar. Alet ve Mak. Tic. Ltd. Şti. San. Sit. CA-10-11 SÖKE (*)
ÇELİKEL Ziraat Sanayi Sitesi, 253 Sk. No:3 (Cahit Çelikel) NAZİLLİ
DEMİRDÖĞENLER Zir. Alt. San. Çarş. No:35 (M.Zeki Donduran) YENİPAZAR
DİKMEN Ziraat Yeni Sanayi Çarş. B/4 No: 17 NAZİLLİ
DÖNDER Tarım Makinaları, Bodrum Yolu Üzeri Yenidoğan Beldesi SÖKE (*)
EKDİAL Ziraat (Hüseyin Ekda)Yeni Sanayi Çarş. B/1, No:27 NAZİLLİ
EKİCİ Ziraat Aletleri (Yılmaz Küçükkekici) Sanayi Çarş. No:11 YENİPAZAR
ELİÇELİK A. Ş. Atatürk Mh. Bağarası Cd. No:51 KOÇARLI (*)
ELMAS POMPA ve Mak. Sn. Astim Org. San. 1. Cd. No:104
ERBAŞ Tarım Makinaları Sanayi Sitesi, Kd:7 SÖKE
ERPİNAR Tarım Alet ve Mak. (Ahmet Pınar) San. Sitesi CA: 19 SÖKE (*)
FARKLI Tarım Mak. Sanayi Sitesi Bank Sk. No:5 SÖKE (*)
GÖNEN Römork Tarım Mak. Sn. 1. San. Site. San. Cd. 6 No:1
GÜCÜ Makina Sanayi Sanayi Sitesi. SÖKE (*)
GÜRLER Ziraat Aletleri. San. Çarş. No:42 (Osman Bezci) YENİPAZAR
İLGİ Tarım Mak. Ltd. Şti. İzmir Karayolu Üzeri 4. km. SÖKE (*)
İZELMAK San. Tic. Ltd. Şti. Y. San. Sitesi. 8. Cd. Zeybek Mh. 8. Sk. No:34 AYDIN(*)
KARAOĞLU Tarım Sanayi Sitesi C. A 4 SÖKE (*)
KOLSUZ Ziraat Aletleri Sanayi Sitesi. SÖKE (*)
KORAY GARANTİ Tarım Alet ve Makinaları Sanayi Sitesi. SÖKE (*)
METİN Ziraat Yeni San. Sitesi. B.5 No:19 NAZİLLİ
Nihat Koç Tar. Makl. Sn.Tic. A. Ş. Astim Org. San. Sitesi 3.Sk. AYDIN (*)
ÖRSBAŞ Ziraat Aletl. Sanayi Sitesi, 1-2 Sk. No:8 AYDIN
ÖZ EKER Ziraat Sanayi Çarşısı, 257 Sk. No:35 NAZİLLİ
ÖZENİRLER Ziraat Alt. San. Çarş. No:20 (Sadi Demirtaş) YENİPAZAR
ÖZ-İŞ Ziraat Sanayi Çarşısı, 92. Sk. No:21 NAZİLLİ
POLAT Makine San. ve Tic. A. Ş. Organize Sanayi Bölgesi. P. K. 105 AYDIN

SER-SED (Nihat Dinç) Sanayi Çarş. 257 Sk. No:44 NAZİLLİ
SEVİNÇ Ziraat (Huseyin Sevinç) San. Çarş. 176 Sk.No:27 NAZİLLİ
SEZERLER Römork Sn. 1. San. Sitesi Denizli Cad. No: 5
SOYDAN Zirai Aletleri Sanayi Sitesi Aydın Sk. No:3 KOÇARLI
SU-SAN Derin Kuyu Su Pompa Sn. 1. San. Site,8/1 Sk. No:14
ŞİMŞEK Tarım Makinaları İmalatı. San. Sitesi, C Blk. No:20 ÇİNE
ŞİRİN PETEK 1.Sanayi Sitesi, 253 Sk. No:5
TERZİOĞLU Ziraat Aletleri San.Sitesi No: 5-6 (Salih Terzioğlu) YENİPAZAR
TONAY Tanker Sanayi Sitesi, CK-14 SÖKE
ÜÇ YOL Gıda Mak. Sn. 1. Sanayi Sitesi 8/1 Sk.No:11
YAMAN RÖMORK (Yaşar Yaman) Sanayi Çarş. No:24 YENİPAZAR
YARDIM Ziraat Aletl. Ata Mh. 601 Sk. Sk. No: 32 (*)
YELALDI POMPA Sanayi Çarşısı No:15 (Hüseyin Yelaldı) YENİPAZAR
YILDIZ Tarım Makinaları ÖZBAŞI-SÖKE
YILMAZ Tarım Makinaları San. Sitesi No:17 KOÇARLI (*)
KURAN Ziraat Aletleri 1. Sanayi Sitesi No:92
UĞURLU Zir. Aletl. 1. Sanayi Sitesi, 8. Sk.No:18
Saçakcıoğlu ÖRSBAŞ Zir. Alt. 1. San. Sitesi, Çiftçi Cd.1/2, Sk. No:6
GÜVEN Ziraat Aletleri (Yaşar Yaman) San. Çarş. No:24 YENİPAZAR
KÖSEOĞLU Zir. Altl. İmlt. (Cengiz Köseoğlu) Sanayi Sit. No:20 YENİPAZAR
KAPLAN Ziraat Aletleri Fab. KOÇARLI
NAZ Tarım Yeni San. Sitesi Çarş. C/2 No:12 NAZİLLİ
BAK-GÖR Ziraat (Salih Demir) Yeni San. Çarş. B/1 No:40 NAZİLLİ
BİRLİK Ziraat A.Ş. 257 Sk. No:50 (Büro) NAZİLLİ
ATILGAN Tırmık Sanayi Çarşısı 92 Sk. No:15 NAZİLLİ
BUDAK Tarım Alet ve Mk. Sn.Sanayi Sitesi, CK-30 SÖKE
ÖZMAK Ziraat Aletleri Sanayi Sitesi, CK-29 SÖKE
YÜKSELİŞ Tarım Makl. Sanayi Sitesi CA-29 SÖKE
ENGİN Ziraat Aletleri Sanayi Sitesi CTY-9 SÖKE
ÜLKER Ziraat Aletleri SÖKE
LÜTFÜ Yılmazoğlu Serkan Tarım Aletleri Fab. KOÇARLI
YAVUZ Ziraat Sanayi Sitesi 257 Sk. No:54 NAZİLLİ
AÇOKLAR (BİRLİK) Ziraat Alet. San. Site, No:7 GERMENCİK
ÇELİK-İŞ Sanayi Çarş. No:9 YENİPAZAR

BALIKESİR

ALCAN Tarım Makinaları Ağır Sanayi Bölgesi, Kepsut Cd. No: 135
ARTUR Ziraat Aletleri Sanayi Sitesi, 3. Ada No:1 AYVALIK (*)
BULCA Ziraat Alet Mak. İmalatı San. Sitesi 1317. Sok. No:18 BANDIRMA (*)
CEVHER Ağır Sanayi Kepsut Cad. No: 44
ÇAKIR Ziraat Alet Mkl. Küçük Sanayi Sitesi,1308 Sk. No:29/31 BANDIRMA
ÇELMAK Tarım Mak. Tic. ve San. Ltd. Şti. Yeni Sanayi Sitesi, 55/1-A Blok:8 (*)
ÇE-ZE-TE Mak. Sn. Yeni Sanayi Sitesi, 48. Sk. No:5 (*)
ÇİFT SELVİ Makina Edremit Asfaltı, 1. km. HAVRAN
DÖŞEMENLER Tarım San. ve Tic. A. Ş. Çay Kenarı Mevkii, PK:16 BİGADIÇ (*)
EGE Makina Ziraat Aletleri Sanayi Sitesi, 7. Ada, No:4 AYVALIK
EKEN Mk. Tar. Mak. Sn. Tic. Ltd. Küçük Sanayi Sitesi,1309 Sk. No:20 BANDIRMA (*)
EVİRGEN Helezon Sn. ve Tic. Ltd. Şti. Y.Sanayi Sit. 46 Sk. No:1
HELSAN Helezon Sn. ve Tic. Ltd. Şti. Merkez Küçük San. Sit. Cumhuriyet Cd. 47Sk No:1 (*)
GÖKÇENLER Mak. ve Römork Sn.Vehbibey Mah. 4. Ada, No:10 AYVALIK
GÜNAL Makina Sn. Menderes Cad. No:6 HAVRAN
GÜVENAL Tarım Mak. San. ve Tic. A. Ş. Küçük Sanayi Sitesi
KAYALARLI Tarım Makinaları.
KÖSTEN PULLUK Yeni Sanayi Sitesi GÖNEN
KÖYMAK Ziraat Mak. İmalatı Bağlaraltı mevkii, Akçeşme-Edincik-Bandırma (*)
ÖNDER Tar. Makl. Sn. Yeni San. Sitesi, 46. Sk. No:8
ÖZENDER Tarım Makl. İzmir Yolu Üzeri, Kışla Karşısı AYVALIK (*)
PAKSAN Makina Sn. ve Tic. A. Ş. 600 Evler, Ağır San. Bölgesi-BANDIRMA (*)
SARUHANLI Römork San. İnönü Cad. No:141 Altınova AYVALIK
SOYDEMİR Tarım Mak. Ltd. Şti. Çanakkale Asfaltı Üstü İVRİNDİ-Gökçeyazı
ŞENTÜRK Tarım
TUNÇ Makina A. Ş. 2. Sahil Boyu No:5 AYVALIK
UYSAL İŞ KEPSUT
ÜRÜNAL Tarım Makinaları KEPSUT
VERİM Kabin ve Tar. Mkl. San. Yeni San. Sitesi, 55/2 Ada, No:32 Blk.
YARIŞ Kabin Sn. ve Tic. Ltd. Şti. İzmir Yolu, 7. Km. (*)
YEŞİL Tarım
YILDIZ Tarım ve Sn. Makinaları İmalat ve Tic. Y. San. Sitesi 47. Sk. No:8 (*)
VOLKAN Tar. Makl. San. ve Tic. Ltd. Şti.Y.San. Sit.S D.19 No:159 Şamlı Yolu 14. km.
TINAZ Tarım Sanayi Makl. Sn. A. Ş. Kepsut Cad. 4. km. (*)
TAN Ziraat Aletl. Sanayi Sitesi 1. Blok No:1 Sarıköy-GÖNEN
MEHMET ŞEN Tar. ve Hayvancılık Tic. Sn. Ltd A. San. Bölğ., Kepsut Cd. No:47 Blk.
İMREN Tarım Mkl. Merkez Küçük San. Sitesi, 44/3 Ada, No:117 Blk.
HESA Helezon- Konveyör Sn. Yeni San. Sitesi, Tar. Mk. Kımı, A-54/4 No:24 Blk.
BAŞARIR Tar. Mkl. Yeni Sanayi Sitesi, 50/4 No:11
AS Tarım Mkl. Küçük Sanayi Bölğ. Doç Acenta Arkası, No:7 Blk.
AKIN Tarım Makinaları Sn. ve Tic. Ltd. Şti. Yeni Sanayi Sitesi, 56/2A Blk.
AKBAŞ Tarım Mkl. Küçük Sanayi Sitesi, No:15 Ada No:53/2 Blk. No:15
ÖZFATİH Tarım Makl. Ltd. Şti.
BARBAROS Tarım Makl Ayvalık
KAYA Tarım Makinaları Ağır Sanayi Bölğ. Kepsut Cd. No: 56
HÜSEYİN KARABOYUN (GÜVENAL) Tar. Mk. Sn.
ATAÇ San. ve Tic. Ltd. Şti. Y. San. Sitesi 46.Sk. No:1

İZMİR

AK Ziraat Altı. San. Tic. Ltd. Şti. Sanayi Sitesi, İşçiler Cd. No:5 TİRE (*)
AKGÜN Tarım Makl. İml. Sn. Tic. Ltd. Şti. 1. Sanayi Sit. MENEMEN
ALGA Tarım Makl. Ltd. Şti. TORBALI
ASİL SEÇKİN Römork Sn. Sanayi Sitesi, Ereğli Cd. No: 29 TİRE
BKS Tar. Makl. Otomotiv San. Tic. Ltd. Şti. Okul Sk. 59/93 Doğanlar Köy. BORNOVA (*)
CANLI Römork Sanayi Sitesi. Umut Cad. No:35 ÖDEMİŞ
DEMSAN Tarım Mak. Sanayi Sitesi. ÖDEMİŞ. (*)
DOĞAN Çelik Mk. Sn. ve Tic. A. Ş. Atatürk Org. San. Bölğ. 10021 Sk. No:23 ÇİĞLİ (*)
EKLER Pompa Ltd. Şti. KARABAĞLAR-KONAK
GEDİZ Tarım Mk. Ltd. Şti. Fatih Mh. 192 Sk. No:17 GAZİEMİR-SARNIÇ (*)
GÜRBÜZ CANDEMİR Tarım Mkl. Sanayi Sitesi. ÖDEMİŞ
GÜREL Tarım Mak. San. ve Tic. A. Ş. Sanayi Sitesi, Cihan Cd.No:16 TİRE (*)
GÜVEN Römork Sn. ve Tic. Kol. Şti. Sanayi Sitesi. ÖDEMİŞ. (*)
GÖKÇE Torna Efes Sanayi Sitesi SELÇUK
GÖKSAN Pompa Sn. Tic. A. Ş. Atatürk Org. San. 10014 Sk. No: 7 ÇİĞLİ
İSMAİL KIRMIZIOĞLU TORBALI
KADİR USTA Sanayi Sitesi TORBALI
KESSAN Tarım Mak. Sanayi Sitesi 8.Sk. No:12 ÖDEMİŞ (*)
KOCAMAZ Tar Mkl.ve Havalı El Altı. Sn. Tic. Ltd. Şti. 623 Sk. No:17 Şirinyer-BUCA (*)
M. ALİ GÖKÇE Efes Sanayi Sitesi SELÇUK
MUAMMER KAĞITÇIOĞLU Tar. Mk. Ltd. Atatürk Org. San. 10006Sk. No:38 Çğl.
MUZAFFER KAĞITÇIOĞLU Tar. Mk. Ltd. Şti. Atatürk Org. Sn. 10013 Sk. No:4 Çğl.
ÖZBİL Tarım Mak. Sn. Sanayi Sitesi ÖDEMİŞ
ÖZBUDAK Makine San. Tic. Sanayi Sitesi ÖDEMİŞ
ÖZÇELİK Tarım Makl. Sanayi Sitesi, ÖDEMİŞ
ÖZTOPAL Mak. Sn. Tic. A. Ş. KAVAKLIDERE KÖYÜ No:107 BORNOVA
TEKNİK Pompa Sn. Tic. Ltd. Şti. Atatürk Org. San.100039 Sk. No:4 B.ÇİĞLİ
TEMİZEL Römork ve Pulluk Sn. Tic. Sanayi Sitesi ÖDEMİŞ
TOSUN Tar. Mkl. Sn. ve Tic. A. Ş. Bekleme Mevkii TİRE (*)
TÜRKAY Tarım Mkl. Sn. Tic. Ltd. Şti. Fatih Mh. 191. Sk. No:17 Sarnıç-GAZİEMİR. (*)
ULUSOY Su Pomp. Sn.ve Tic. Ltd. Şti. Atatürk Org. Sn. Bölğ.10010Sk. No:8 ÇİĞLİ (*)
ÜSTÜNEL Derin Kuyu ve Mk. İmlt. Sn. Atatürk Org. San. 10002 Sk. No:20 ÇİĞLİ
VANSAN Mak. Sn. 10035 Sk. No:10 Atatürk Organize Sanayi ÇİĞLİ (*)
VERİMAL Tarım Makl. Ltd. Şti. Sasa Bey Cd. No:25 TİRE (*)
YALMAN Tarım Aletl. Efes San. Sitesi, 5007 Sk. No:15 SELÇUK
YILDIZ KARDEŞLER Tar. Mak. İmalatı Atatürk San. Sitesi, 6.Sk. No:8 TORBALI
YURDSAN Tarım Makinaları. Sanayi Sitesi. ÖDEMİŞ
YÜRÜTÜCÜ Turbo Mak. Sn. Koll. Şti. 4026 Sk. No:25 KARABAĞLAR-GAZİEMİR
PULAT Mak. Sn. Tic. Ltd. ULUKENT-MENEMEN
YURDUSAR Tar. Mak. Sn. ve Tic. A.Ş. GÖRECE BELDESİ MENDERES
ARZU Römork Sanayi Sitesi ÖDEMİŞ
MERT Römork Sanayi ve Tic. Ltd. Şti. Sanayi Sitesi ÖDEMİŞ
DESAN Sanayi Sitesi ÖDEMİŞ
ALPTEKİN Torna Efes Sanayi Sitesi No:29 SELÇUK
ALTINBAŞAK Tar. Altı. İsabey Mh. İstasyon Cd. SELÇUK
UYSAL Römork Sn. Sanayi Sitesi, Zümrüt Caddesi No:17 TİRE
TIĞRAK Tarım Makinaları San. Tic. A.Ş. TORBALI

HAKAN Pompa Efes Sanayi Sitesi SELÇUK
ANADOLU Demir Çelik Sn. Ltd. Şti. Ata San. Sitesi, 8780/23 Sk. No:57 ÇİĞLİ
SEÇKİN Römork Sn. Sanayi Sitesi, Ereğli Cd. No:29 TİRE
OTO BİTEK Sanayi Sitesi, Ereğli Caddesi No:9 TİRE
İMPO Motor Pompa San. ve Tic. A.Ş., İnönü Mah. 166 Sokak No:15 Ayrancılar 35860 (*)

MANİSA

AB-AD Ziraat Aletleri Sanayi Sanayi Sitesi SARUHANLI (*)
AGROTEK Tarım Makl. HARMANLI KASABASI-SARUHANLI (*)
AKSEZGİN Ziraat Aletl. Sanayi Sitesi, 16. Blok, No:37 AKHİSAR (*)
AKSOY Zirai İlaçlama Mkl. K. Sanayi Sitesi,1817 Ada, 107 Sk. No:35 TURGUTLU
AKTİF Tarım Makl. K. San. Sitesi, C Blk. No:4 TURGUTLU
ARAN Pülverizatör Küçük Sanayi Sitesi, 100. Sk. C Blok, No:1 TURGUTLU
ARTUN Tarım Makl. Top. Sn. A. Ş. Ankara Asfaltı, Kaynar Mevkii TURGUTLU (*)
ATILGAN Makina Sanayi Zafer Mah. 738 Sk. No: 11 SALİHLİ
BAGSAN Zir. Alt. Sn.Tic. Ltd. Şti. Sanayi Çarş. Doğan Sk. No:18-20 SARIGÖL
BAŞAK Pülv. Ltd. Şti. K. San. Sit.1816 Blk.105 Sk. No:17 TURGUTLU
BAŞAR Pülverizatör Fatih San. Sitesi, 2200 Ada 109 Sk. No:11 TURGUTLU (*)
BAŞARAN Pülverizatör Küçük Sanayi Sitesi,102. Sk. F Blok, No:10 TURGUTLU (*)
BECERİK Tarım Makinaları Sanayi K.E.S.S 1308/18 (*)
CANSEVEN Pülverizatör Sn. K. Sanayi Sitesi,1834 Blok, 113 Sk. No:67 TURGUTLU
ÇELSAN Zir.Altl.Sn. ve Tic.Ltd.Şti. İnönü Mh. Üçtepeler KümeYapı No:5 Muradiye (*)
ÇINARLI Ziraat Aletleri Sanayi Sitesi, 19. Blok, No:9 AKHİSAR
DAYISAN Mak. Metal Sn. Tic. Ltd. Şti. Kapaklı Köyü. AKHİSAR
DEMİRBAŞLAR Ziraat Aletl. İmalatı Eski Sanayi, 6.Küçük Sk. No:25 SALİHLİ
DOĞAN Ziraat Altı. Sanayi Sitesi, 13. Blok, No:6 AKHİSAR
DOKUMACI Tozlayıcı K. San. Sit. 2. Kısım 1835 Ada111 Sk. No:31 TURGUTLU
ERDİNÇ Pülverizatör Sn. KSS. 2203 Ada 105 Sk. No:93 TURGUTLU
ERO Pülv. San. Tic. K. Sanayi Sitesi 2198 Ada, 107/1 Sk. No:1 TURGUTLU (*)
ERSAN Pülverizatör Sn. Fatih San. Sitesi, 2200 Ada 11 Sk. No:12 TURGUTLU (*)
ESMAN PULLUK Sn. Sanayi Sitesi, 392/21 AKHİSAR (*)
GAZEL Pülv. İzmir-Ankara Asfaltı Üzeri 3. km TURGUTLU (*)
GÜLYAY Tarım Aletleri Sanayi Sitesi, 13/111 AKHİSAR
HASBİLEN Tarım Mkl. Ltd. Şti. A. ÇOBANISAR
HAZERLER Römork Sanayi Eski Sanayi, No:23 SALİHLİ
İSMAİL BULUNMAZ Ank.Yolu, Kaynar Mevkii,CP Yem Karş. PK:65 TURGUTLU(*)
KOCAER Ltd. Şti. Ata Sanayi Sitesi, A Blok, No:14 SALİHLİ
KOPARAN Torna Uşak Asfaltı Üstü, No:12 KULA
KOZLUSAN Akhisar Yolu Üzeri, Kayalıoğlu Kasabası-AKHİSAR (*)
MERCAN Ziraat Aletleri A. ÇOBANISAR
NARDALI Ziraat Aletleri Yeni Sanayi, 20. Blok, No:9 SALİHLİ
NURETTİN BİÇER Uşak Asfaltı Üzeri KULA
OSPOM(ONUR) Su Pomp. İmlt. Sn. San. Çarş. 65 Ada, A Blok, No:16 KIRKAĞAÇ
ÖNEM Tarım Makl. KESS. 1285-12 (*)
ÖNSAN Tarım Aletleri. Sanayi Sitesi, 19. Blok No: 6 AKHİSAR
ORTAŞ-ÖRÜCÜLER Zir. Mak.Tic. San. A. Ş.Yeni Çarşı No:6 AKHİSAR
ÖZBERGAMALI Ziraat Altı. ve Mkl. Sanayi Sitesi, 13. Blok, No:12 AKHİSAR

ÖZCAN Pullukçu Uşak Asfaltı Üzeri No:36 KULA
PARLAYAN Tarım Makineleri Ltd. Şti. KESS 1308/125 (*)
PEHLIVAN Ziraat Aletl. İml. Garaj Cad. No:85 SALİHLİ
PULLUKÇU Mustafa Ank. Asfaltı Üzeri. Mahmutdede Cad. No:2 KULA
PULSAN Pulluk ve Ziraat Aletler Sn. Sanayi Sitesi 12. Blk. No:7 AKHİSAR
SARGINLAR Ziraat Aletleri. Sanayi Sitesi, 16/5 AKHİSAR
SEMİH MAKİNE K. Sanayi Sitesi, 2. Kısım 1827 Ada, 115 Sk. No:45 TURGUTLU
SEVSAN Tar. Mak. A. ÇOBANISAR (*)
TARLA-MAK. Yeni Sanayi Sitesi, 1814 Blok, No:107 Sk. No:2/4 TURGUTLU
TARMAK Tarım Makl. ve Yedek Parç. Sn.Tic. K.San. Sit. B.Blk.No:14 TURGUTLU (*)
TÜRSAN Tarım Aletleri A. ÇOBANISAR
ÜNLÜ Ziraat Altı. Ziraat Ürün Sn. ve Tic. Ltd. Şti. Üçtepeler Mevkii MURADIYE (*)
ÜNSALAN Ziraat Aletleri A.ÇOBANISAR
VOLKAN Pülv. Fatih San. Sitesi 3. Kısım 2198 Ada No:22 TURGUTLU
YALÇINKAYALAR Zir. Mk. Sn. Balıkesir Asfaltı, 44/B GELENBE-KIRKAĞAÇ
YAVUZ Ziraat Aletl. K. Evren San. Sitesi MANİSA
YILDIRIM PULLUK Sn. SARUHANLI
YILDIZ Hidrolik Tar. Mk. Sn.Tic.A.Ş. İzm. Ank. Asf. DSİ Kanal Fb.NO:3 TURGUTLU
YÜKSEL Makina K. Evren Sanayi Sitesi, 1311/128 (*)
ZEYBEK Pulluk Sanayi, Eski Sanayi, 7.Sk. No:11 SALİHLİ
OKSAN Tarım Makine Sn. ve Tic. Ltd. Şti. K. Evren Sanayi Sitesi 1307/8
EMEKSAN Zir. Altı. Sn. Ltd. Şti. SARIGÖL
EŞSİZ Pülverizatör İmlt. Yeni Sanayi, 16. Blok No:6 SALİHLİ
AKÇİN Pulluk Ankara Asfaltı Üzeri, No:36 KULA
DELİŞ Torna Ankara Asfaltı Üstü, No:4/C KULA
BERGAMALI Ziraat Altı. ve Mkl. Sanayi Sitesi, 13. Blok, No:12 AKHİSAR
YEĞEN Ziraat Alet Makinaları İnönü Mah. 15/81 AKHİSAR
UYAR Pülverizatör Sn. Küçük Sanayi Sitesi 101. Sk. No:16 TURGUTLU
KÖMÜRCÜ Pulluk Taşdelen Pasajı, No:25 KULA
AY-CE Zir. Aletleri Kurtuluş Mh. Mezbaha Sk. No.32 AHMETLİ
ÇOKBİLEN Tarım K.E.S.S 1305/74
HAFIZOĞLU Pulluk Taşdelen Pasajı, No:14 KULA
YILMAZ Esmen Pulluk Sn. Sanayi Sitesi, 392 Sk. No:21 AKHİSAR
ÖZTARIM RÖMORK ve TARIM MAKİNALARI SANAYİ (*)
TA -HA Tarım Maknl. Sn. Ltd. Şti. K. San. Sit. 2198 Ada, No:22 TURGUTLU
ÇANDIRLAR Ticaret Gelenbe-KIRKAĞAÇ
ÖZSAN Tarım Aletleri Sanayi Sitesi, 19. Blok No:6 AKHİSAR

ÖZGEÇMİŞ

Gülfinaz ÖZOĞUL 1977 yılında İzmir’de doğdu. İlk öğrenimini İzmir Ahmet Ragıp Üzümcü İlkokulunda, Ortaokulu İzmir Şehit Gazeteci Hasan Tahsin Ortaokulunda, Lise öğrenimini İzmir Eşrefpaşa Lisesinde tamamladı. 1996 yılında Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Makinaları bölümüne girmeye hak kazanarak lisans eğitimine başladı. 2000 yılında lisans eğitimini tamamladı ve 2001 yılında Tarım Makinaları Anabilim dalında yüksek lisans programına başladı. “Tarım Makinalarında Kaliteyi Yükseltirken Maliyeti Düşürecek Stratejilerin Saptanması ve Uygulama Olanaklarının Belirlenmesi” adlı Prof. Dr. Ediz ULUSOY danışmanlığında yürüttüğü lisans üstü teziyle 2003 yılında eğitimini tamamladı ve aynı yıl doktora eğitimine girmeye hak kazandı. Gülfinaz ÖZOĞUL İngilizce bilmektedir.